

שבוע פרשת וישב - שבת חנוכה

(03 - 09 December 2023)

כ' - כ"ו כסלו תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֶׂדְךָ לְבַהֲמֹתָךְ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
יי אלהינו עד שיחננו: ג חננו יי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוח בארמנותך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

אגרות קודש

ב"ה, א' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו מג' תולדות עם המוסגר בו. והשייית יזכה ויצליחו ויסורו כל ההעלמות וההסתרים ובמילא תהי גם נאסטרואיעניע ויבואו מחשבות הטובות לידי פועל ויצליח בשליחותו זו, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע קלייבען גשמיות און זייען רוחניות. וכמדובר כ"פ אשר מהנוסח משמע דהא בהא תליא.

ובמילא יש מקום לאמר שלא לבד שההצלחה ב'קלייבען גשמיות תלוי אין זייען רוחניות, אלא שגם לאידך גיסא הצלחת הזריעה דרוחניות תלוי בחלק הראשון. ומובן גם ע"פ פשוט כי זהו מהענינים המקרבים איש לרעהו ונותנים הרמת הרוח למי שצריך להיות מקבל עכ"פ שמינית דשמינית בהנוגע לקבלה וקליטה.

בודאי מסביר בהזדמנויות המצויות וגם אלו שמחפש שנכנסים אנו בחדש כסלו חדש הגאולה והנסים ונצטוונו לברך בימים ההם בזמן הזה גם עתה כי מעין זה מתחדש בכל שנה ושנה וכמבואר בכ"מ באר היטב.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל ופ"ש כל אנ"ש שיחיו.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 221..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
 222..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 225..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 227..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 227..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 228..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 229..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 231..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 232..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 234..... רשימת המאסר
 238..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 50..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 52..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 179..... נביאים וכתובים
 189..... עין יעקב - מסכת ברכות
 239..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 240..... חומש לקריאה בציבור
 251..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 253..... לוח זמנים
 254..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש
 255..... סדר הדלקת נרות חנוכה

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה פדה בשלום נפשי, מוצאי שבת קודש פרשת וישלח,
 י"ט כסלו, ה'תשל"ג..... 5
 ד"ה נר חנוכה מצותה משתשקע החמה, ש"פ וישב, שבת
 חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשל"ג..... 23

התועדויות

- שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשל"ג..... 35

לקוטי שיחות

- פרשת וישב - חנוכה, כרך טו, ד..... 45

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 53..... חומש יומי - פרשת וישב
 75..... לוח לתהלים היומי
 76..... תניא יומי
 91..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 94..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
 98..... שלושה פרקים ליום
 153..... פרק אחד ליום
 177..... ספר המצוות

לימוד מוחולק לפי ימים

- 181..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת יבמות
 190..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 222..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

דוד המלך אומר בתהלים:

1 פָּדָה¹ בְּשָׁלוֹם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא פָּדָה וְהַצִּיל אֶת נַפְשִׁי מִקְּרֹב לִי
2 המהלחמות שנלחמו בי כִּי בְּרַבִּים הָיָה עִמָּדִי² למרות שהלוחמים בי
3 היו רבים או, לפי פירוש אחר, בזכות תפילת הרבים (זהו פשוטו של הכתוב,
4 ולהלן יתבאר על פי חסידות),
5 וְאֵיחָא וּמוּבָא עַל פְּסוּק זֶה
6 בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת בתחילתה³, אָמַר הַקָּב"ה כָּל
7 הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת
8 חֲסִדִּים וּמְתַפְּלָל עִם הַצְּבוּר,
9 מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאֵילוֹ פְּדָאנִי
10 לִי וְלִכְנֵי כְּאֵילוֹ פָּדָה וְהַצִּיל אֶת
11 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֵת וְאֵת בְּנוֹ, עִם יִשְׂרָאֵל
12 מִבֵּין אוֹמוֹת הָעוֹלָם, וְעַנְּנֵן זֶה
13 שְׁנֵאמַר בְּגִמְרָא עַל פְּסוּק זֶה נִלְמַד
14 מֵמָה שֶׁנֶּאמַר פָּדָה בְּשָׁלוֹם
15 גּוֹ', כְּפִירוּשׁ רַש"י⁴ שֶׁקָּאֵי
16 שְׂמִכוּן עַל זֶה שֶׁעֲסַק בְּדַבְרֵי
17 שְׁלוֹם, דְּהֵינְנוּ תוֹרָה, דְּכָתִיב
18 נְתִיבוֹתֶיהָ כְּסֵפֶר מְשָׁלִי וְכָל
19 נְתִיבוֹתֶיהָ כֹּל דְּרָכֵי הַתּוֹרָה
20 שְׁלוֹם⁵, וְכֵן גִּמְלוֹת חֲסִדִּים
21 נְמִי גַם שְׁלוֹם הוּא, שֶׁמֵּתוּף
22 שְׁגוּמָל חֶסֶד בְּגוֹפּוֹ לְחַבְרִי
23 הוּא מְכִיר שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ וְכֹא
24 לִידֵי אַחֵהּ וְשְׁלוֹם (וְהֵינְנוּ
25 שְׁעוֹשֶׂה מִי שְׁעוֹסֵק בְּגִמְלוֹת חֲסִדִּים
26 שְׁלוֹם בֵּין הָעֵנִי וְהָעֵשִׂיר,
27 וְעוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּעוֹלָם כְּתוּצָא
28 מִכּוּ שְׁגוּרָם לְאִנְשֵׁי לְחִבְרֵי שֶׁם
29 אוֹהֵבִים), וְעַל דְּרָף זֶה מְתַפְּלָל
30 עִם הַצְּבוּר הוּא עֵנֵן הַשְׁלוֹם
31 בֵּין כָּל הַמְּתַפְּלָלִים יַחַד בְּצִיבוּר, וְזֶהוּ
32 עֵנֵן הַשְׁלוֹם הַבָּא לִידֵי בִיטוּי בְּתַפִּילָה
33 בְּצִיבוּר הוּא גַם הָעֵנֵן דְּבְרַבִּים

ביאור בדרך אפשר

36 הָיָה עִמָּדִי כְּפִשְׁטוֹ שאמר דוד המלך שה' פדה את נפשו 'כי ברבים היו
37 עִמָּדִי' (שֶׁהַתְּפִלָּה עִמָּדִי). וּמִבּוֹאֵר בְּמַהֲרַש"א⁶ וּבְמַהֲרַש"י
38 הַש"ס⁷, שֶׁשְׁלֹשָׁה עֲנָנִים אֵלוֹ הַנוֹכְרִים בְּגִמְרָא בְּשִׂיכוֹת לִפְדָה
39 בְּשִׁלּוֹם הֵם שְׁלֹשֶׁת הָעַמּוּדִים שֶׁעָלִיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּדַבְרֵי
40 הַמְשֵׁנָה בְּפָרְקֵי אֲבוֹת תוֹרָה,
41 עֲבוּדָה הֵינְנוּ עֹבְדֵת הַתְּפִלָּה (עֲלֵיהּ)
42 אֲמָרוּ בְּגִמְרָא תְּפִלוֹת בְּמָקוֹם
43 קְרַבְנוֹת תְּקַנּוּם⁸) וּגְמִילוֹת
44 חֲסִדִּים, וְהֵם שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֶּה
45 גַּם כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת הָעֲנָנִים
46 דְּמִחְשְׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשָׂה
47 (שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל
48 מָקוֹם וְזִמָּן), כִּי הָעוֹסֵק
49 בְּתוֹרָה שֶׁצִּירֵף לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן
50 דְּלְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפָה⁹, כְּדַבְרֵי
51 הַגְּמָרָא "אֲמַר לּוֹ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה
52 שֵׁינָא, פְּתַח פּוּמִיךְ קָרִי פְּתַח פּוּמִיךְ תְּנִי
53 כִּי הֵיכָּה דְּתַתִּיקִים בֵּין תּוֹרִיךְ חַיִּי (פְּתַח
54 פִּיךְ וּתְקַרָא, פְּתַח פִּיךְ וּתְשַׁנָּה, שְׂכָךְ
55 תַּתִּיקִים בְּךָ הַתּוֹרָה) וְתַאֲרִיךְ חַיִּים
56 שְׁנֵאמַר (בְּמַשְׁלֵי) כִּי חַיִּים הֵם
57 לְמַצְאֵיהֶם וְלֹכֵל בְּשֵׁרוֹ מֵרַפָּא אֶל תְּקִיר
58 לְמַצְאֵיהֶם אֲלֵא לְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפָה",
59 וְכַמוּ שְׁכַתוּב בְּתוֹרָה לְגַבֵּי מְצוֹת תְּלִמּוֹד
60 תּוֹרָה וְדִבְרַתְּ בָּם¹⁰, הוּא עֵנֵן
61 הַדְּבּוּר, וּבְגִמְלוֹת חֲסִדִּים
62 הוּא עֵנֵן הַמַּעֲשָׂה (מַעֲשָׂה
63 הַמְּצוּוֹת, שֶׁזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכָךְ

בס"ד. מוצש"ק פ' וישלח, י"ט

כסלה, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 פָּדָה¹ בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרֹב לִי כִּי בְּרַבִּים הָיָה
2 עִמָּדִי², וְאֵיחָא עַל זֶה בְּגִמְרָא בְּרִכּוֹת
3 בְּתַחֲלִילָתָהּ³, אָמַר הַקָּב"ה כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה
4 וּבְגִמְלוֹת חֲסִדִּים וּמְתַפְּלָל עִם הַצְּבוּר, מַעֲלָה
5 אֲנִי עָלָיו כְּאֵילוֹ פְּדָאנִי לִי וְלִכְנֵי מִבֵּין אוֹמוֹת
6 הָעוֹלָם, וְעַנְּנֵן זֶה נִלְמַד מֵמָה שֶׁנֶּאמַר פָּדָה
7 בְּשָׁלוֹם גּוֹ', כְּפִירוּשׁ רַש"י⁴ שֶׁקָּאֵי עַל זֶה שֶׁעֲסַק
8 בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, דְּהֵינְנוּ תוֹרָה, דְּכָתִיב וְכָל
9 נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם⁵, וְכֵן גִּמְלוֹת חֲסִדִּים נְמִי שְׁלוֹם
10 הוּא, שֶׁמֵּתוּף שְׁגוּמָל חֶסֶד בְּגוֹפּוֹ לְחַבְרִי הוּא
11 מְכִיר שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ וְכֹא לִידֵי אַחֵהּ וְשְׁלוֹם
12 (וְהֵינְנוּ שְׁעוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין הָעֵנִי וְהָעֵשִׂיר, וְעוֹשֶׂה
13 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם), וְעַל דְּרָף זֶה מְתַפְּלָל עִם הַצְּבוּר
14 הוּא עֵנֵן הַשְׁלוֹם, וְזֶהוּ גַם הָעֵנֵן דְּבְרַבִּים הָיָה
15 עִמָּדִי כְּפִשְׁטוֹ (שֶׁהַתְּפִלָּה עִמָּדִי). וּמִבּוֹאֵר
16 בְּמַהֲרַש"א⁶ וּבְמַהֲרַש"י⁷, שֶׁשְׁלֹשָׁה עֲנָנִים
17 אֵלוֹ הֵם שְׁלֹשֶׁת הָעַמּוּדִים שֶׁעָלִיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד, תוֹרָה, עֲבוּדָה (תְּפִלוֹת
18 בְּמָקוֹם קְרַבְנוֹת תְּקַנּוּם⁸) וּגְמִילוֹת חֲסִדִּים, וְהֵם גַּם כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת הָעֲנָנִים
19 דְּמִחְשְׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשָׂה (שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם וְזִמָּן), כִּי הָעוֹסֵק
20 בְּתוֹרָה שֶׁצִּירֵף לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן דְּלְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפָה⁹, וְדִבְרַתְּ בָּם¹⁰, הוּא עֵנֵן
21 הַדְּבּוּר, וּבְגִמְלוֹת חֲסִדִּים הוּא עֵנֵן הַמַּעֲשָׂה (מַעֲשָׂה הַמְּצוּוֹת, שֶׁזֶהוּ שְׁגוּמָל חֲסִדִּים

1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו (ד"ה קטנתי – תורת מנחם התוועדויות ח"ע ע' 199 ואילך), והמשכו במאמר שלאחריו (ד"ה ג"ח מצותה משתשקע החמה – לקמן ע' 282 ואילך). (2) תהלים נה, יט. (3) ח, א. (4) ברכות שם – ד"ה פדה בשלום. (5) משלי ג, יז. (6) לברכות שם. הובא באוה"ת תהלים (יהל אור) עה"פ (ע' רד). ובכ"מ. (7) רשב"א לברכות שם. הובא באוה"ת שם (ע' רה). (8) ברכות כז, א-ב. (9) עירובין נד, א. (10) ואתחנן ו, ז.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁגַמְלוּת חֲסָדִים שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּת¹¹, וּבְדוּגְמַת יָד
 2 יְמִינוּ שֶׁל הָאָדָם שָׂבָה מִתְבַטֵּא כְחוֹ שֶׁל כָּל גּוֹף הָאָדָם כִּי
 3 בְּמִצּוֹת גְּמולוֹת חֲסָדִים יֵשׁ בִּטּוּי (לְכָל הַמְצוּת), וּמִתְפַלֵּל עִם הַצְּבוּר,
 4 שֶׁעַל הַתְּפִילָה דְרָשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (עַל הַכְּתוּב בְּתוֹרָה 'וְלַעֲבָדוּ בְּכָל לַבְבָּכֶם')
 5 אִיזוֹ הִיא עֲבוּדָה שֶׁהִיא בְּלֹב
 6 זוֹ תְּפִלָּה¹², וְלֹב הוּא עֲנִין 1
 7 הַמְחַשְׁבָּה, וְנִמְצָא שְׁלוֹשָׁה דְבָרִים 2
 8 אֵלֶּה הֵם כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה (גְּמולוֹת חֲסָדִים). 3
 9 דִּיבּוּר (לִימּוּד תּוֹרָה) וּמִחֻשְׁבָּה 4
 10 (תְּפִילָה). וְזֶהוּ פְּדָה גּוֹ' מְקָרֵב 5
 11 לִי, הֵינְנוּ הַצֵּלָה הַנִּפְשׁ מִמְּלַחְמָה, כִּי, 6
 12 כְּאֲשֶׁר הַמְחַשְׁבָּה דְּבּוּר 7
 13 וּמַעֲשֵׂה הֵם אֲצִלוּ אֶצֶל הָאָדָם 8
 14 בְּשִׁלְמוֹת, אִין לֹא לְהַתְּיָרָא 9
 15 מִמְּלַחְמַת הַיָּצֵר, שֶׁהִיא 10
 16 הַעֵיקָר וְהַסִּיבָה לְכָל 11
 17 הַמְּלַחְמוֹת, שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ פְּדָה 12
 18 גּוֹ' מְקָרֵב לִי וְלִפְנֵי הַמִּשְׁמַעוֹת 13
 19 הַפְּנִימִית, הַכוּנָה בְּעֵיקָר לְפָדִיָה וְהַצֵּלָה 14
 20 מִמְּלַחְמַת הַיָּצֵר. וּמוֹסִיף דוּד הַמֶּלֶךְ 15
 21 בְּאִמְרוֹ 'פְּדָה בְּשִׁלּוּם נִפְשִׁי' עוֹד 16
 22 בְּקִשָּׁה, מִלְּבַד הַבְּקִשָּׁה עַל עֵצֶם 17
 23 הַפְּדִיָּה וְהַצֵּלָה, שֶׁיְהִיָּה זֶה 18
 24 הַצֵּלָה מִמְּלַחְמַת הַיָּצֵר בְּאוֹפֵן 19
 25 דְּ(פְּדָה בְּ)שִׁלּוּם, כְּפִי שְׂמִמְשִׁין 20
 26 וּמְבָאָר.
 27 דְּהִנֵּה, מְצִינּוּ עֲבֻדָּה הַרוּחָנִית,
 28 עֲבוֹת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 29 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְּפַעְמַיִם עֲבוֹדַת
 30 הַמְּלַחְמָה עִם הַיָּצֵר הִרְעָה הַנִּקְרָא
 31 הָאֵל זֶר אֲשֶׁר בְּקִרְבֵּךָ¹³ בָּאָה
 32 בִּיגִיעָה גְּדוּלָה, כְּמֵאֵמֶת רַב וְעַד
 33 שְׂאֲמָרוֹ¹⁴ בְּגִמְרָא כָּל הַגְּדוּל
 34 מִחֻבֵּירוֹ יָצָרוּ גְּדוּל מִמְּנֹו,
 35 וְלָכֵן צָרִיף לָזֶה כּוֹי לְנִצַּח אֵת
 36 הַיָּצֵר מְלַחְמָה גְּדוּלָה, וְכֻכַּל
 37 שֶׁהַיָּצֵר גְּדוּל יוֹתֵר, צָרִיף מֵאֵמֶת גְּדוּל
 38 יוֹתֵר כּוֹי לְנִצַּחוֹ וְלְפַעְמַיִם יֵשׁ לוֹ
 39 לְאָדָם סִינֵי עֲשֵׂה שֶׁהַקְּב"ה עוֹזְרוֹ¹⁵
 40 שֶׁתְּהִיָּה הַמְּלַחְמָה עִם הַיָּצֵר
 41 וְהַיָּצֵחֵן עֲלֵיו בְּאוֹפֵן קָל כּוֹי בְּלִי

ביאור בדרך אפשר

צוּרֵךְ בִּיגִיעָה וּבְמֵאֵמֶת מִיּוֹתֵד. וּבְדוּגְמַת מְלַחְמָה גְּשָׁמִית כְּפִשׁוּטָה,
 שֶׁהַנִּצָּחוֹן בְּמְלַחְמָה תְּלוּי סוּף-כָּל-סוּף בְּיַד ה' (כְּשֵׁם)
 שֶׁבְּמְלַחְמַת הַיָּצֵר צָרִיף לְהִיּוֹת הַקְּב"ה עוֹזְרוֹ וְלֹא הַסִּינֵי
 מִלְּמַעְלָה אִין הָאָדָם יְכוֹל לְנִצַּח אֵת הַיָּצֵר), אֲבָל בְּמְלַחְמָה הַגְּשָׁמִית
 גּוֹפָא עֲצֻמָּה וּבְנִיצָחוֹן עַל הָאוֹיֵב יֵשׁ
 כְּמָה אֲפָנִים, בְּאוֹפֵן שֶׁל קָרֵב
 וּמְלַחְמָה, אוֹ בְּאוֹפֵן דְּפְדָה
 כְּשִׁלּוּם (הַצֵּלָה וּפְדִיָה מִקָּרֵב לִי).
 וְזֶהוּ שְׂאֲמָר דְּוִד פְּדָה
 כְּשִׁלּוּם, שֶׁהַפְּדִיָּה שְׁלוֹ הִיְתָה
 בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוּם. וְכֵמוֹ כֵּן
 הִיָּה הַעֲנִין דְּפְדָה בְּשִׁלּוּם
 אֲצִל שְׁלָמָה הַמֶּלֶךְ, לְאַחֲרֵי
 שְׂדוּד הַכִּין אֵת כָּל הַעֲנִינִים
 הַנְּחוּצִים לְבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֲבוּר
 שְׁלָמָה (שְׁהָרִי רַק בְּנִין הַבֵּית
 כְּפִועֵל הַוּצָרָה לְהִיּוֹת עַל יָדֵי
 שְׁלָמָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁶ בְּנֶה
 גּוֹ' הוּא יְבַנֶּה הַבֵּית, אֲבָל
 הַהֲכָנָה לָזֶה בְּאוֹפֵן שְׂמִיד ה'
 עֲלֵי הַשְּׂפִיל¹⁷ הִיְתָה עַל יָדֵי
 דְּוִד כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרֵי 'דְּבָרֵי הַיָּמִים'
 שְׂדוּד הַמֶּלֶךְ הַכִּין אֵת תְּכֵנִית וְתַכְנִית
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְכֵן אֵת הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
 הַנְּחוּצִים לְבִנְיָן הַמִּקְדָּשׁ וְכֻלּוֹ – 'הַכֹּל
 בְּכַתֵּב מִיַּד ה' עֲלֵי הַשְּׂכִיל כֹּל מִלְּאֻכּוֹת
 הַתְּכֵנִית'), וּמִשְׁמִיךְ וּמְבָאָר עוֹד אֵת
 הַהֲבִדֵל בֵּין שְׁנֵי הָאוֹפְנִים בְּמִלְּחָמָה,
 פְּדִיָה בְּשִׁלּוּם וּפְדִיָה עַל יָדֵי קָרֵב
 וּמְלַחְמָה.
 וּכְלָלוֹת הַבִּיאוֹר בְּזֶה,
 שֶׁבְּמַעֲמַד וּמִצָּב שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 כְּאִשֶׁר הֵם נִמְצָאִים בֵּין הָעַמִּים יֵשׁ
 כְּמָה אֲפָנִים שֶׁל הַיָּחַס בֵּין יִשְׂרָאֵל
 וְהָעַמִּים. יִשְׁנֹו אוֹפֵן שִׁישׁ צוּרֵף
 בְּמְלַחְמָה, שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים
 לְהִלָּחֵם עִם אוֹיְבֵיהֶם מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם
 וְעַל זֶה נֶאֱמָר¹⁸ בְּתוֹרָה שְׁבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל מִבְּקִשִׁים קוּמָה ה' וְיִפּוּצוּ
 וּבְדוּגְמַת כָּל הַמְצוּת¹¹, וּבְדוּגְמַת יָד
 יְמִינוּ שֶׁל הָאָדָם שָׂבָה מִתְבַטֵּא כְחוֹ שֶׁל כָּל גּוֹף
 הָאָדָם), וּמִתְפַלֵּל עִם הַצְּבוּר, וְזֶהוּ הִיא עֲבוּדָה
 שֶׁהִיא בְּלֹב זוֹ תְּפִלָּה¹², וְלֹב הוּא עֲנִין הַמְחַשְׁבָּה.
 וְזֶהוּ פְּדָה גּוֹ' מְקָרֵב לִי, כִּי, כְּאֲשֶׁר הַמְחַשְׁבָּה
 דְּבּוּר וּמַעֲשֵׂה הֵם אֲצִלוּ בְּשִׁלְמוֹת, אִין לֹא
 לְהַתְּיָרָא מִמְּלַחְמַת הַיָּצֵר, שֶׁהִיא הַעֵיקָר וְהַסִּיבָה
 לְכָל הַמְּלַחְמוֹת, שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ פְּדָה גּוֹ' מְקָרֵב לִי.
 וּמוֹסִיף עוֹד בְּקִשָּׁה, שֶׁיְהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן דְּ(פְּדָה
 בְּ)שִׁלּוּם. דְּהִנֵּה, מְצִינּוּ עֲבֻדָּה שֶׁל כָּל אֶחָד
 וְאֶחָד, שֶׁלְּפַעְמַיִם עֲבוֹדַת הַמְּלַחְמָה עִם הָאֵל זֶר
 אֲשֶׁר בְּקִרְבֵּךָ¹³ בָּאָה בִּיגִיעָה גְּדוּלָה, וְעַד
 שְׂאֲמָרוֹ¹⁴ כָּל הַגְּדוּל מִחֻבֵּירוֹ יָצָרוּ גְּדוּל מִמְּנֹו,
 וְלָכֵן צָרִיף לָזֶה מְלַחְמָה גְּדוּלָה, וְלְפַעְמַיִם יֵשׁ לוֹ
 סִינֵי עֲשֵׂה שֶׁהַקְּב"ה עוֹזְרוֹ¹⁵ שֶׁתְּהִיָּה הַמְּלַחְמָה בְּאוֹפֵן
 קָל כּוֹי. וּבְדוּגְמַת מְלַחְמָה גְּשָׁמִית כְּפִשׁוּטָה,
 שֶׁהַנִּצָּחוֹן בְּמְלַחְמָה תְּלוּי סוּף כָּל סוּף בְּיַד ה'
 (כְּשֵׁם שֶׁבְּמְלַחְמַת הַיָּצֵר צָרִיף לְהִיּוֹת הַקְּב"ה
 עוֹזְרוֹ), אֲבָל בְּמְלַחְמָה גּוֹפָא יֵשׁ כְּמָה אֲפָנִים,
 בְּאוֹפֵן שֶׁל קָרֵב, אוֹ בְּאוֹפֵן דְּפְדָה בְּשִׁלּוּם (מְקָרֵב
 לִי). וְזֶהוּ שְׂאֲמָר דְּוִד פְּדָה בְּשִׁלּוּם, שֶׁהַפְּדִיָּה שְׁלוֹ
 הִיְתָה בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוּם. וְכֵמוֹ כֵּן הִיָּה הַעֲנִין
 דְּפְדָה בְּשִׁלּוּם אֲצִל שְׁלָמָה, לְאַחֲרֵי שְׂדוּד הַכִּין
 אֵת כָּל הַעֲנִינִים עֲבוּר שְׁלָמָה (שְׁהָרִי רַק בְּנִין
 הַבֵּית כְּפִועֵל הַוּצָרָה לְהִיּוֹת עַל יָדֵי שְׁלָמָה, כְּמוֹ
 שֶׁכְּתוּב¹⁶ בְּנֶה גּוֹ' הוּא יְבַנֶּה הַבֵּית, אֲבָל הַהֲכָנָה
 לָזֶה בְּאוֹפֵן שְׂמִיד ה' עֲלֵי הַשְּׂפִיל¹⁷ הִיְתָה עַל יָדֵי
 דְּוִד).
 וּכְלָלוֹת הַבִּיאוֹר בְּזֶה, שֶׁבְּמַעֲמַד וּמִצָּב שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַמִּים יֵשׁ כְּמָה אֲפָנִים.
 יִשְׁנֹו אוֹפֵן שִׁישׁ צוּרֵף בְּמְלַחְמָה, וְעַל זֶה נֶאֱמָר¹⁸ קוּמָה ה' וְיִפּוּצוּ גּוֹ', אֶף

11) ירושלמי פאה פ"א ה"א. 12) תענית ב, א. 13) תהלים פא, י. שבת קה, ב. 14) סוכה נב, א. 15) שם נב, ב. נתבאר בתניא פי"ג. 16) מלכים-א ה, ט. 17) דברי הימים-א כח, יט. 18) בהעלותך יו"ד, לה. וראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גו' (זה לשון הכתוב: "ויהי בסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו
2 אויבך וינוסו משנאיך מפניך"), וזה אופן של נצחון על האויבים בדרך
3 מלחמה אך ישנו גם האופן דפדה בשלום, כפי שהיה בזמן
4 שוֹיֵשֵׁב שְׁלֹמָה על כסא ה' 19, בתקופת המלכות של שלמה המלך
5 שֵׁיֶשֶׁב בְּמִקְוֹמוֹ בִּירוּשָׁלַיִם
6 עיר הקודש, וְכָל מֵה 1 ישנו גם האופן דפדה בשלום, כפי שהיה בזמן
7 שְׁהוֹצְרָכּוּ בני ישראל לְכַבּוּשׁ 2 שוֹיֵשֵׁב שְׁלֹמָה על כסא ה' 19, שֵׁיֶשֶׁב בְּמִקְוֹמוֹ
8 ולקחת מִשְׁאָר הָעַמִּים, הִנֵּה זֶה 3 בִּירוּשָׁלַיִם עיר הקודש, וְכָל מֵה שְׁהוֹצְרָכּוּ
9 בְּאוֹפֶן שֶׁהֵם אומות העולם 4 לְכַבּוּשׁ מִשְׁאָר הָעַמִּים, הִנֵּה זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהֵם
10 מַעֲצָמָם הָיוּ נוֹשְׂאִים 5 מַעֲצָמָם הָיוּ נוֹשְׂאִים וּמְבִיאִים מִס לְשֹׁלְמָה,
11 וּמְבִיאִים מִס לְשֹׁלְמָה, 6 כְּמִלְכַת שְׂבָא 20 כמסופר
12 כְּמִלְכַת שְׂבָא 20 כמסופר 7 לְעֵתִיד לְבוֹא, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ (שְׁגַם הוּא הַיְהִי
13 באריכות בספר מלכים. וְהִדְרָגָא 8 מִבֵּית דָּוִד, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמְבָ"ם 21, וּבְמִקְוֹם
14 הַכִּי עֲלִיּוֹנָה בְּזֶה, בענין היחס של 9 אַחֲרַיִךְ 22 מוֹסִיף: מְזַרְע דָּוִד וּשְׁלֹמָה), שְׂאֵז יְקוּיִים
15 אומות העולם ובני ישראל תהיה 10 הַיְעוֹד 23 אַז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְרוּרָה גו'
16 לְעֵתִיד לְבוֹא, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ 11 לְעֵבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד, וְהִינּוּ, שְׁלֹא זֹו בְּלָבָד שְׁפָל
17 שְׁגַם הוּא הַמְשִׁיחַ, כְּמוֹ שְׁלֹמָה 12 הָעַמִּים יְבִיאוּ מִס, כְּפִי שֶׁהִבִּיאוּ מִס לְשֹׁלְמָה,
18 המלך שהוא בן דוד המלך הַיְהִי 13 שְׂרָק הַמַּס הוּבָא לְשֹׁלְמָה, אֲכָל הָעַם עֲצָמוֹ נִשְׂאָר
19 מִבֵּית דָּוִד, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב 14 בְּשָׂבָא וּכְיֹצֵא בְּזֶה, אֲלֵא בְּאוֹפֶן שְׁכָל הָעַמִּים
20 הַרְמְבָ"ם 21, וזה לשונו: "ואם 15 עֲצָמָם יִתְהַפְּכוּ לְגַמְרֵי לְעֵבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד 24. וְעַד
21 יַעֲמוּד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, הוּגָה בְּתוֹרָה 16 שְׂיִקוּיִים הַיְעוֹד 25 מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת הַיְהוּ'
22 ועוסק במצוות כרוד אביו, כפי תורה 17 (כְּפִי שֶׁמְסִיִּים הַרְמְבָ"ם בְּפִרְק שְׁלֹאֲחֵרֵי זֶה 26),
23 שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל 18 הַיְיִנוּ, שְׁפָל הָעוֹלָם יְהִיָּה מְלֵאָה בְּדַעָה אֶת הַיְהוּ',
24 לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות 19 וְעַד שְׁאֲפִילוּ בְּהִמּוֹת וְחִיּוֹת הַטּוֹרְפוֹת לֹא יֵרְעוּ
25 ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם 20 וְלֹא יִשְׁחִיתוּ 25 (כְּמִבּוֹאָר בְּמִפְרָשִׁים 27 שְׁפִינּוֹן
26 עשה והצליח, ונצח כל האומות 21 שְׁגַם אֲצָלֶם יְהִיָּה הָעֲנֵן דְּמְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת
27 שסביביו, ובנה מקדש במקומו וקיבץ 22 הַיְהוּ', לְכֵן לֹא יֵרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ), בִּינּוֹן שְׁפָל
28 נדחי ישראל – הרי זה משיח בוודאי, 23 מְקוֹם שְׂיִמְצָאוּ בוּ יְהִיָּה בְּבַחֲיִנַת הַר הַקֹּדֶשׁ (בְּכָל
29 ובמקום אחר 22 מוֹסִיף הַרְמְבָ"ם 24 שְׁגַם אֲצָלֶם יְהִיָּה הָעֲנֵן דְּמְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת
30 אודות מלך המשיח שיהיה: מְזַרְע 25 הַיְהוּ', לְכֵן לֹא יֵרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ), בִּינּוֹן שְׁפָל
31 דָּוִד וּשְׁלֹמָה שבוה מודגש עוד 26 מְקוֹם שְׂיִמְצָאוּ בוּ יְהִיָּה בְּבַחֲיִנַת הַר הַקֹּדֶשׁ (בְּכָל
32 יותר הדמיון של המצב בימות המשיח 27 הַר הַקֹּדֶשׁ (כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּכָל הַר הַקֹּדֶשׁ 25 וְהַכּוֹנֵה לְכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ).
33 למצב בימי שלמה, אלא שבימות 24 הַר הַקֹּדֶשׁ (כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּכָל הַר הַקֹּדֶשׁ 25 וְהַכּוֹנֵה לְכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ).
34 המשיח יהיה זה באופן עוד יותר

הַר הַקֹּדֶשׁ 25).

פ"א (שערי תשובה נה, ד ואילך). ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי קלב, ב (מב, א] ואילך. ד"ה הנ"ל תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תשעז [ח"ג ע' א'מז]). ד"ה הנ"ל תשכ"ו פ"ח ואילך (תורת מנחם התוועדויות חמ"ה ע' 202 ואילך). (19 דברי הימים שם, כג. 20 מלכים-א י"ד, א ואילך. 21) ה' מלכים פ"א ה"ד. 22) סהמ"צ להרמב"ם מ"ל"ת שסב. פירוש המשניות סנהדרין פרק י יסוד ה"ב. אגרת תימן (ע"פ תנחומא ס"פ תולדות. אגדת בראשית פמ"ד). מפרשי הזהר ח"א קי, ב. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 110 ואילך. ח"ל ע' 102. 23) צפני ג, ט. הובא ברמב"ם ה' מלכים שם. 24) ראה גם ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי שם. העת"ר (המשך תער"ב שם ע' תשסט [ס"ע א'מ ואילך]). ד"ה הנ"ל תשכ"ו פ"א ואילך (תורת מנחם התוועדויות שם ע' 205 ואילך). 25) ישעי' יא, ט. 26) פ"ב ה"ה. 27) רד"ק ומצוד"ד שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אָמְנָם אף שבימות המשיח יהיה מצב נעלה מאד ביחס של אומות העולם
 2 לבני ישראל, כמבואר לעיל, מכל מקום בַּיּוֹן שֶׁהַפְּסוּק פָּדָה בְּשָׁלוֹם
 3 נֶאֱמַר לְכָל אֶחָד וְלֹא רַק לְבַעֲלֵי דוֹגָה גְבוּוָה, אֲפִילוּ בְּזִמְן הַגְּלוּת
 4 וְלֹא רַק בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ, וְכַמּוֹבָן גַּם מִמָּאֲמַר חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם
 5 לְבָרְכָה זֶה בְּגִמְרָא עֲצָמָה:
 6 שהעוסק בתורה ובתפילה ובנגמילות
 7 חסדים פָּאִילוּ פְּדָאֵנִי לִי וְלִבְנֵי
 8 מִבֵּין אֹמֹת הָעוֹלָם, הֵיִינוּ
 9 שְׁנִמְצָאִים עֲדִיין בְּגָלוּת, הָרִי
 10 מוֹבָן, שְׁגַם כְּשִׁנְמִצָּאִים עֲדִיין
 11 בְּגָלוּת וְעֲדִיין לֹא זָכוּ לִימֹת
 12 הַמְּשִׁיחַ, לְשָׁנָה עֲבוּדָה כְּזוֹ
 13 כְּעַבְדוּת ה' שְׁעַל יְדָה נַעֲשֶׂה
 14 בְּזִמְן הַגְּלוּת גּוֹפָא עֲצֵמו
 15 מִמְּעַמְד וּמִצָּב דְּפְדָאֵנִי לִי
 16 וְלִבְנֵי מִבֵּין אֹמֹת הָעוֹלָם,
 17 שְׂזוּהֵי כְּלָלוּת הָעֲבוּדָה
 18 דְּתוֹרָה וְעֲבוּדָה וּגְמִילוּת
 19 חֲסָדִים שהיא העבודה שעל ידה
 20 פועלים פדיה והצלה אפילו כשעדיין
 21 נמצאים בזמן הגלות, אֶלָּא שְׂפָדָה
 22 כְּעַבְדוּתָהּ שֶׁל תוֹרָה וְתַפְּלָה וּגְמִילוּת
 23 חסדים גּוֹפָא עֲצֵמָה צָרִיף לְהֵיוֹת
 24 אוֹפֵן מִיּוֹתֵד: הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה
 25 וּבְגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל
 26 עִם הַצְּבוּר, וכפי שיבואר להלן
 27 מהו אופן העבודה בתורה ותפלה
 28 וגמילות חסדים הפועל את ענין 'פדה
 29 בשלום'.
 30 (ב) וַיּוֹבֵן בְּהִקְדָּם מַה שְּׁנִתְבָּאֵר לְעֵיל²⁸ עַל
 31 לְעֵיל²⁸ במאמר דיבור המתחיל
 32 'קטנתי' שנאמר בהתוועדות השבת, חג
 33 הגאולה י"ט כסלו, עַל הַפְּסוּק²⁹
 34 שאמר יעקב אבינו לפני שנפגש עם
 35 עשיו אחיו, לאחר שחזר מחזן קְטַנְתִּי
 36 מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמָת
 37 וְגו', כִּי בְּמִקְלֵי עֲבָרְתֵי אֵת
 38 הַיָּרְדֵן הִנְהֵ, וַיְדוּעַ הַדְּיוּק³⁰
 39 השאלה בְּנוֹגַע לְסֵדֵר הַדְּבָרִים,
 40 שְׂאוּמָר כֵּן יַעֲקֹב תְּחִילָה מִכָּל
 41 הַחֲסָדִים וְאַחַר כֵּן וּמִכָּל
 42 הָאֱמָת (וכפי שנשאלה השאלה

(28) ד"ה קטנתי שבהערה 1. (29) וישלח לב, יא. (30) ראה אור החיים עה"פ. (31) לב, א. (32) פרש"י שם. (33) אגה"ק ס"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הסדר שִׁמְקֵדִים מכל הַחֲסָדִים וְאַחַר כֵּן מִכָּל הָאָמֶת, הָרִי
 2 הַפִּירוּשׁ דְּמִכָּל הָאָמֶת הוּא (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רִשׁ"י בַּפִּירוּשׁוֹ עַל
 3 הַתּוֹרָה) אָמַתַּת דְּבָרָךְ, האמת של דברי הקדוש ברוך הוא שִׁשְׁמֶרֶת
 4 לִי כָּל הַהִבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתָּנִי, שכל ההבטחות שהבטיח ליעקב
 5 הַתְּקִימוּ וְהַחֲבִירוּ כֹּאמֶת וּמוֹכֵן,
 6 שִׁמְצַד הַחֲסָדִים (שֶׁהִקְבֵּה עוֹשֶׂה עִם בְּתוּרַת חֶסֶד) נַעֲשֶׂה
 7 עוֹשֶׂה עִם בְּתוּרַת חֶסֶד) נַעֲשֶׂה עִם בְּתוּרַת חֶסֶד) נַעֲשֶׂה עִם בְּתוּרַת חֶסֶד)
 8 הַעֲנִין דְּקִטְנֵי בִטּוֹל וּשְׁפִלוֹת שֶׁל
 9 הָאָדָם יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִצַּד הָאָמֶת
 10 (שֶׁהִקְבֵּה מְקִיִּים מֵהַ
 11 שֶׁהִבְטִיחַ) כִּךְ קִטְנוֹת מִצַּד הַחֲסָדִים
 12 הֵיא חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר קִטְנוֹת
 13 מִצַּד הָאָמֶת. וְהֵינּוּ, שְׂאֵף עַל פִּי
 14 שְׁגָם בְּנוֹגַע לְעִנְיֵן שֶׁל
 15 הַבְּטָחָה (כָּל הָאָמֶת) יֵשׁ
 16 חֲשֵׁשׁ שְׂמָא יִגְרוֹם הַחֲטָא³⁴
 17 וּבְגַלּוֹת הַחֲטָא אוֹלֵי לַמַּעֲשֶׂה הַהִבְטָחָה
 18 לֹא תִּתְקִיִּים, וְלִכֵּן שְׁיִיף לִוְמֵר
 19 קִטְנֵי גוֹ' מִכָּל הָאָמֶת, שְׂאֵף
 20 עַל פִּי כֵּן שְׁמֶרֶת לִי וְנִתְקִיִּימוּ
 21 כָּל הַהִבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתָּנִי,
 22 הָרִי בְּדַאי יִשְׁנֵנו עֵילוּי גָּדוֹל
 23 יוֹתֵר בְּכָל הַחֲסָדִים שֶׁהִבְטַחְתָּנִי
 24 שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָאָדָם גַּם
 25 מִכָּל הַהִבְטָחָה לוֹ עַל כֵּךְ. וְאֵילוּ
 26 מְלִשׁוֹן הַפְּסוּק שִׁמְקֵדִים
 27 תַּחֲיִלָּה מִכָּל הַחֲסָדִים וְאַחַר
 28 כֵּן מוֹסִיף מִכָּל הָאָמֶת,
 29 מִשְׁמַע, שְׂיֵשׁ עִנְיֵן נַעֲלָה יוֹתֵר
 30 בְּכָל הָאָמֶת כִּי תַחֲיִלָּה אוֹמְרִים אֵת
 31 הַדָּבָר הַפְּשׁוּט וְאַחַר כֵּן מוֹסִיפִים עַל זֶה
 32 אֵת הַחִידוּשׁ?
 33 גַּם צְרִיף לְהִבִּין דָּבָר נוֹסֵף בְּדַבְּרֵי
 34 יַעֲקֹב אֲבִינוּ בַּפְּסוּק זֶה מֵהַ שְׂאֵמֵר
 35 לְאַחֲרֵי זֶה לְאַחַר קִטְנֵי מִכָּל
 36 הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאָמֶת פִּי בְּמִקְלֵי
 37 עֲבָרְתִי אֵת הַיִּרְדֵּן הַזֶּה³⁵,
 38 שֶׁהַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּזֶה הוּא
 39 (כְּפִירוּשׁ רִשׁ"י) שִׁיעֵק אֲבִינוּ
 40 אָמַר עַל עֲצֻמוֹ שֶׁבִשְׂעָה שֶׁעָבַר אֵת
 41 הַיִּרְדֵּן לִלְכַת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַחֲרֹן לֹא

42 הָיָה עִמִּי לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֵה, אֲלֵא מִקְלֵי לְבַדּוֹ,
 43 דְּלִכְאוּרָה, הָרִי מִקְלֵי בְּשׁוּנֵה מִכָּסֵף וְזָהָב וּמִקְנֵה אֲיִנּוּ עִנְיֵן שֶׁל
 44 נְכָסִים, אֲלֵא רַק סִיּוּעַ בְּהַ לְהִילוּף, וְאִם כֵּן, מֵהַ שְׁיִיף זֶה
 45 לְהַעֲנִין דְּקִטְנֵי מִכָּל הַחֲסָדִים³⁶?
 46 [וְכֵן מוֹפִיעָה הַשְּׂאֵלָה בַּהֲמִשְׁךְ 'תַּעֲרַב
 47 לְאֲדַמּוּר הַרִשׁ"י: "... גַּם מֵהוּ עִנְיֵן כִּי
 48 בְּמִקְלֵי עֲבָרְתִי, דְּמִשְׁמַעוֹת הַעֲנִין הוּא
 49 שׁוֹה שִׁיךְ לְכָל הַחֲסָדִים, עַל זֶה אוֹמֵר
 50 כִּי בְּמִקְלֵי עֲבָרְתִי כִּי וְעַתָּה הֵייתִי לְשֵׁנִי
 51 מַחֲנוּת, וְצִרִיךְ לְהִבִּין מֵהוּ הַשִּׁיכוֹת זֶה
 52 לְזֶה כִּי, וְהִרִי כֹל זֶה הוּא הַקְּדָמָה
 53 לְבִקְשַׁת הַצְּלִינִי נֹא לְדַלְהוּת שִׁקְטָנִי
 54 מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאָמֶת וְכִי בְּמִקְלֵי
 55 עֲבָרְתִי אֵת כִּי עַל כֵּן הַצְּלִינִי נֹא כִּי,
 56 וְלִכְאוּרָה הָרִי זֶה סִבְרָא מְהוֹפֶכֶת וְאִיךְ
 57 עַל יְדֵי זֶה דּוֹקָא הַצְּלִינִי נֹא כִּי,
 58 וּמִשְׁמַעוֹת הַעֲנִין הוּא שְׁזָהוּ טַעֲמָה
 59 דְּמִשׁוּם זֶה הַצְּלִינִי כִּי וְצִרִיךְ לְהִבִּין אִיךְ
 60 הוּא"]
 61 וְגַם לְפִי הַפִּירוּשׁ³⁷ הַנוֹסֵף עַל
 62 'כִּי בְּמִקְלֵי עֲבָרְתִי אֵת הַיִּרְדֵּן נִתֵּן
 63 יַעֲקֹב מִקְלֵי בִּירְדֵּן וְנִבְקַע
 64 הַיִּרְדֵּן בְּרוּךְ נִסִּי, הָרִי עִנְיֵן זֶה
 65 הוּא אֶחָד מִהַחֲסָדִים וְהָאָמֶת
 66 שֶׁעָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יַעֲקֹב
 67 שְׁנִזְכָּרוֹ בְּהַתְּחִלַּת הַעֲנִינֵן,
 68 וְלָמָּה מִחֲלָק יַעֲקֹב עִנְיֵן זֶה
 69 כְּדַבְּרֵי מִיּוֹחַד בְּפִנֵי עֲצֻמוֹ בְּנִפְרֹד מִכָּל
 70 שְׂאֵר הַחֲסָדִים וְהָאָמֶת?
 71 (ג) וְהַבִּיאֹר בְּזֶה (כְּמוֹ
 72 שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל בְּמֵאָר דְּיִבּוּר
 73 הַמַּחֲחִיל "קִטְנֵי" הַנוֹכַח
 74 בְּאַרְבָּעָה²⁸), וּבְהַקְּדִים, שְׁעִנְיֵן
 75 זֶה (קִטְנֵי מִכָּל הַחֲסָדִים
 76 וְגו') אָמַר יַעֲקֹב בְּמַעֲמַד
 77 וּמִצָּב שְׁהִיָּה צוּרָף לְפַעוֹל
 78 הַקִּיּוּם שֶׁל כָּל בְּנֵי יַעֲקֹב,
 79 קִיּוּם כָּל עַם יִשְׂרָאֵל עַד סוּף
 80 כָּל הַדְּוֹרוֹת, שְׁבֵאוֹתָה שְׂעָה הִיא
 81 בְּסִכְנָה שְׁעָל זֶה עַל הַקִּיּוּם שֶׁל כָּל
 82 בְּנֵי יַעֲקֹב, קִיּוּם כָּל עַם יִשְׂרָאֵל עַד סוּף כָּל הַדְּוֹרוֹת, שְׁעָל זֶה אָמַר בְּבִקְשָׁתוֹ:

(34) פרש"י וישלח שם. (35) לשלימות הענין – ראה גם במאמר שלאח"ז (ד"ה נר חנוכה מצותה פ"ב ואילך (לקמן ע' 284 ואילך)). (36) ראה גם רד"ה קטנתי העת"ר (המשך תער"ב שם ס"ע תשנז [ע' א'כ"ה]). (37) מדרש אגדה – הובא בפרש"י

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עם ישראל אָמַר יַעֲקֹב בְּבִקְשָׁתוֹ: הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ
2 פֶּן יָבֹא וְגו' וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֵת
3 זֶרְעֶךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפֵּר מֵרֵב³⁸, שֶׁהִבְטַחְתָּה זֶה שִׁבְנֵי
4 יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְזָקוּ וְלֹא יִפְגְּעוּ חֲסִי-שְׁלוֹם, אֲלֵא אֲדַרְבֵּה יִרְבוּ מֵאֵד תְּקוּיִים
5 בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, כְּמוֹ
6 שְׁנֵאמַר³⁹ בְּנִבְוֹת הוֹשֵׁעַ וְהָיָה
7 מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם
8 אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסְפֹּר.
9 וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁהֵיטָה זֶה בְּקִשָּׁה
10 וְתַפְלָה שְׁנוּגַעַת לְכָל הַדּוֹרוֹת
11 עַד אַחֲרֵית הַיָּמִים. וּמִזֶּה מוֹבֵן גַּם
12 שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שְׁנוּגַע לוֹ
13 עֲנִיָּן זֶה שֶׁל קוֹיִם עִם יִשְׂרָאֵל
14 [שְׁלֹכֵן, הֵגָה כָּל מְקוֹם וְזִמָּן
15 שְׁנִמְצָא, אוֹמְרִים עָלָיו עַל כֹּל
16 אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לְעוֹלָם יִרְאֶה
17 אֲדָם אֵת עֲצָמוֹ שֶׁקוֹל כְּמוֹ
18 מֵאוֹנִים שֶׁל שְׁתֵּי כַּפּוֹת שְׁנִמְצָאוֹת
19 בְּשׁוּוֹה לֹלֵא נִטְיָה לְאֶחָד הַצַּדִּידִים וְכָל
20 הָעוֹלָם כּוֹלוֹ שֶׁקוֹל, עֲשֵׂה
21 מִצְוָה אַחַת הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ
22 וְאֵת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לְכַף
23 זְכוּת⁴⁰]. שְׁיִיכַת גַּם אֲצִלוֹ
24 הַבְּקִשָּׁה דְקִטְנֵי מִכָּל
25 הַחֲסִידִים וּמִכָּל הָאָמֶת וְגו',
26 בְּדוּגְמַת מַה שֶׁהָיָה אֲצֵל יַעֲקֹב
27 אֲבִינוּ, בְּחִיר שְׁבָאָבוֹת⁴¹.
28 וּמִזֶּה שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִכּוֹל
29 לְפַעוֹל לְקוּיִם כֹּל עִם יִשְׂרָאֵל בְּרוּמָה
30 לִיעֲקֹב אֲבִינוּ, וְאֲצֵל כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
31 שְׁיִיכַת הַבְּקִשָּׁה 'קִטְנֵי מִכָּל הַחֲסִידִים
32 וּמִכָּל הָאֱמֶת' מוֹבֵן, שֶׁאֲצֵל כָּל
33 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׁנוֹ גַּם הָעֲנִיָּן
34 דְחֲסִידִים וְאָמֶת, וְהֵינּוּ, שֶׁאֵף
35 עַל פִּי שְׁבַגְשֵׁמִיּוֹת, הֵגָה
36 מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
37 נִמְצָאִים כָּל עֲנִיָּי אֱלָקוֹת
38 בְּהָעֵלָם וְהַסֵּתֵר, וְלֹא כְּמוֹ
39 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁעֲשָׂרָה
40 נִיִּסִּים נַעֲשׂוּ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית
41 הַמִּקְדָּשׁ⁴², כְּדַבְּרֵי הַמִּשְׁנָה בְּפִרְקֵי

אבות שניסים אלו נעשו בבית המקדש תמיד ולעין כל וְרָאוּ אוֹתָם בְּעֵינָי
בְּשָׂר, בְּעֵינִים גְּשִׁמִּיּוֹת הָרִי זֶה הַעוֹבְדָה שְׁבוּמָן הַגְּלוּת יִשְׁנוֹ הָעֵלָם וְהַסֵּתֵר
עַל הַרוּחָנִיּוֹת וְעַל הָאֱלֹקוֹת וְכִן מַה שְׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ⁴³, כְּלִשׁוֹן
הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים (וּפְרִישׁ בְּמִצְוַת דָּוִד: "עֲדִיין לֹא רֵאִינוּ אוֹתוֹת הַגְּאוּלָּה")
וְאִין בְּעַל הַנֶּס מְכִיר בְּנִיסוֹ⁴⁴,
מִפְּנֵי הָהֵעֵלָם וְהַסֵּתֵר אֲבָל עֲנִיָּי
הַנִּיִּסִּים יִשְׁנָם גַּם בּוֹמָן הַגְּלוּת,
וְאֲדַרְבֵּה, בְּאוֹפֵן דְלַעוֹשָׂה
נְפִלְאוֹת (גְּדוּלוֹת) לְבַדּוֹ⁴⁵,
כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים וְכִרְשַׁת
רַז"ל עַל זֶה⁴⁶, שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְבַדּוֹ הַעוֹשָׂה אֵת הַנֶּס
יּוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶס, אֲבָל בְּעַל
הַנֶּס הָאֵדָם שֶׁהִתְרַחַשׁ לוֹ נֶס אִינוֹ
מְכִירוֹ (וְזֶה לִשׁוֹן הַגְּמָרָא: "מֵאִי
דְכָתִיב לַעוֹשָׂה נְפִלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבַדּוֹ
וּבְרוּךְ שֶׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם, אֲפִילוּ בְּעַל
הַנֶּס אִינוֹ מְכִיר בְּנִסּוֹ"). וְכִלְלוֹת
הָעֲנִיָּן בְּזֵה, בְּעֵינֵי הָאֱמוּנָה שֶׁכָּל
יְהוּדִי יִכּוֹל לְפַעוֹל לְקוּיִם כֹּל עִם יִשְׂרָאֵל
שֶׁיִּשְׁנָה עוֹבְדָה רוּחָנִית שִׁהוּדִי
עוֹבֵד אֵת ה' שֶׁעַל יְדָה פּוֹעֲלִים
שֶׁיּוֹמְשָׁכּוּ מִלְּמַעְלָה חֲסִידִים
וְאָמֶת, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂה
אֲצִלוֹ אֲצֵל הָאֵדָם הַעוֹבֵד אֵת ה'
הָעֲנִיָּן דְקִטְנֵי, וְאֵז כִּשְׁהָאֵדָם
הוּא בְּשַׁפְלוֹת הַרוּחַ הָרִי הוּא פּוֹעֵל
אֵת קוּיִם הַהִבְטָחָה וְאַתָּה
אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ,
תְּחִילָה בְּנוֹגַע לְעֲצָמוֹ, שֶׁהַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא יִיטִיב לוֹ עֲצָמוֹ וְלְאַחֲרָי
זֶה מְכִרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת כָּל
הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לְכַף זְכוּת.
וְהָעֲנִיָּן בְּעוֹבְדָה רוּחָנִית שֶׁל הָאֵדָם
שֶׁפּוֹעֵל לְמַעְלָה הַמְּשַׁכֵּת
הַחֲסִידִים וְהָאָמֶת, הוּא -
הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת

הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ פֶּן יָבֹא וְגו'
וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֵת זֶרְעֶךָ
כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפֵּר מֵרֵב³⁸, שֶׁהִבְטַחְתָּה זֶה
תְּקוּיִים בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר³⁹ וְהָיָה
מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא
יִסְפֹּר. וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁהֵיטָה זֶה בְּקִשָּׁה וְתַפְלָה
שְׁנוּגַעַת לְכָל הַדּוֹרוֹת. וּמִזֶּה מוֹבֵן גַּם שֶׁכָּל אֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל שְׁנוּגַע לוֹ עֲנִיָּן זֶה [שְׁלֹכֵן, הֵגָה בְּכָל
מְקוֹם וְזִמָּן שְׁנִמְצָא, אוֹמְרִים עָלָיו: לְעוֹלָם יִרְאֶה
אֲדָם אֵת עֲצָמוֹ שֶׁקוֹל וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ שֶׁקוֹל,
עֲשֵׂה מִצְוָה אַחַת הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת כָּל
הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לְכַף זְכוּת⁴⁰], שְׁיִיכַת גַּם אֲצִלוֹ
הַבְּקִשָּׁה דְקִטְנֵי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל הָאָמֶת
וְגו', בְּדוּגְמַת מַה שֶׁהָיָה אֲצֵל יַעֲקֹב בְּחִיר
שְׁבָאָבוֹת⁴¹. וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁאֲצֵל כָּל אֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׁנוֹ גַּם הָעֲנִיָּן דְחֲסִידִים וְאָמֶת, וְהֵינּוּ,
שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁבַגְשֵׁמִיּוֹת, הֵגָה מִשְׁחָרֵב בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ נִמְצָאִים כָּל עֲנִיָּי אֱלָקוֹת בְּהָעֵלָם
וְהַסֵּתֵר, וְלֹא כְּמוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁעֲשָׂרָה נִיִּסִּים
נַעֲשׂוּ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁴², וְרָאוּ אוֹתָם
בְּעֵינֵי בְּשָׂר, הָרִי זֶה וְכִן מַה שְׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא
רָאִינוּ⁴³, וְאִין בְּעַל הַנֶּס מְכִיר בְּנִיסוֹ⁴⁴, אֲבָל עֲנִיָּי
הַנִּיִּסִּים יִשְׁנָם, וְאֲדַרְבֵּה, בְּאוֹפֵן דְלַעוֹשָׂה נְפִלְאוֹת
לְבַדּוֹ יּוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶס, אֲבָל בְּעַל הַנֶּס אִינוֹ מְכִירוֹ.
וְכִלְלוֹת הָעֲנִיָּן בְּזֵה, שֶׁיִּשְׁנָה עוֹבְדָה רוּחָנִית שֶׁעַל
יְדָה פּוֹעֲלִים שֶׁיּוֹמְשָׁכּוּ חֲסִידִים וְאָמֶת, וְעַל יְדֵי
זֶה נַעֲשֵׂה אֲצִלוֹ הָעֲנִיָּן דְקִטְנֵי, וְאֵז פּוֹעֵל אֵת
קוּיִם הַהִבְטָחָה וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ, תְּחִילָה
בְּנוֹגַע לְעֲצָמוֹ, וְלְאַחֲרָי זֶה מְכִרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ
וְאֵת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לְכַף זְכוּת.
וְהָעֲנִיָּן שֶׁפּוֹעֵל לְמַעְלָה הַמְּשַׁכֵּת הַחֲסִידִים
וְהָאָמֶת, הוּא - הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה

שם בפירוש הבי' (38) וישלח שם, יב"ג. (39) הושע ב, א. (40) קידושין מ, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד. (41) ב"ר פע"ו, א. ועוד. (42) אבות פ"ה מ"ה. (43) תהלים עד, ט. (44) נדה לא, א. (45) תהלים עב, יח. (46) נדה שם ובפרש"י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חֲסִדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצְּבוּר, וּבַעֲנֵן זֶה של עיסוק בתורה
 2 ובגמילות חסדים ותפילה בציבור צְרִיכָה לְהִיֹּת עֲבוּדַת כָּל אֶחָד
 3 מִיִּשְׂרָאֵל בְּאוֹפֵן שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵטְבַע וְהַרְגִילוֹת שְׁלוֹ, יוֹתֵר מִכִּפִּי
 4 שְׁהוּא רִגִיל שְׁאֵז כֹּאשֶׁר עוֹסְקִים בְּעֲבוּדַת ה' בְּאוֹפֵן שֶׁל יִצְיָאָה מֵהַמַּגְבֻלוֹת
 5 וְהַהֲרַגִּים יִכְוָלִים לְפַעוֹל עַל
 6 יְדֵי זֶה הָעֲנֵן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם, 1 ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, ובענן
 7 שְׁזָהוּ פְרִיָה בְּשָׁלוֹם, לֵלֵא מִלְחָמָה 2 זֶה צְרִיכָה לְהִיֹּת עֲבוּדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
 8 עֲנֵן שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵטְבַע 3 בְּאוֹפֵן שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵטְבַע וְהַרְגִילוֹת שְׁלוֹ, שְׁאֵז
 9 (שְׁלֹכֵן יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּתַפְלָה 4 יִכְוָלִים לְפַעוֹל עַל יְדֵי זֶה הָעֲנֵן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם,
 10 מְיוֹחֶדֶת עַל זֶה), שְׁלֵא זֶה 5 שְׁזָהוּ עֲנֵן שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵטְבַע (שְׁלֹכֵן יֵשׁ צוֹרֵךְ
 11 בְּלָכָד שְׁתֵּהִיָּה הַפְּדִיָּה מִקָּרָב 6 בְּתַפְלָה מְיוֹחֶדֶת עַל זֶה), שְׁלֵא זֶה בְּלָכָד שְׁתֵּהִיָּה
 12 וַיִּנְצַח אֶת אוֹיְבָיו, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה 7 הַפְּדִיָּה מִקָּרָב, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא שְׁלוֹם,
 13 הַפְּדִיָּה וְהַהֲעֵלָה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא 8 וּבְאוֹפֵן שְׁבְרָבִים הִיּוּ
 14 שְׁלוֹם, וּבְאוֹפֵן שְׁבְרָבִים הִיּוּ 9 בְּאוֹפֵן שְׁבְרָבִים הִיּוּ עֲמָדִי, כִּפִּי שְׁמוּבָא
 15 עֲמָדִי, כִּפִּי שְׁמוּבָא 10 בְּאוֹפֵן שְׁבְרָבִים הִיּוּ עֲמָדִי, כִּפִּי שְׁמוּבָא
 16 בְּאוֹפֵן שְׁבְרָבִים הִיּוּ עֲמָדִי, כִּפִּי שְׁמוּבָא 11 עֲבוּדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּאוֹפֵן שְׁלֹמְעֵלָה
 17 אֲבִשְׁלוֹם שְׁמַרד בְּדוֹד הַתְּפַלְלוֹ 12 כְּדֵי לִזְכוֹת לְפָדִיָּה וַיִּנְצַחוֹן לְמַעַל
 18 לְנִצְחֹנוּ שְׁלֵא דוֹד, וּבְשִׁבִיל זֶה 13 (ד) וְהָעֲנֵן בְּזָה⁴⁸, דְּהִגָּה, בְּעֲבוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 19 כְּדֵי לִזְכוֹת לְפָדִיָּה וַיִּנְצַחוֹן לְמַעַל 14 יֵשׁ שְׁתֵּי חִלּוּקוֹת (בְּכָלְלוֹת), עֲבוּדָה שְׁעַל פִּי
 20 מֵהֵטְבַע צְרִיכָה לְהִיֹּת גַּם 15 טַעַם וְדַעַת, וְעֲבוּדָה שְׁלֹמְעֵלָה מֵטַעַם וְדַעַת,
 21 עֲבוּדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל 16 שְׁזָהוּ אוֹפֵן עֲבוּדַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּהִיֹּתוֹ בְּתַנוּעָה
 22 שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֵטְבַע וְהַרְגִילוֹת 17 שְׁלֵא מְסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵז נַעֲשֵׂה לִימּוּד הַתּוֹרָה
 23 שְׁלוֹ, כִּפִּי שְׁמַמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר. 18 וְקִיּוּם הַמְצֻוֹת שְׁלוֹ מִתּוֹךְ חִיּוֹת וְאוֹר נַעֲלָה
 24 שְׁלֵא מְסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵז נַעֲשֵׂה לִימּוּד הַתּוֹרָה 19 בִּיּוֹתֵר, מָה שְׁאֵינן כֵּן כְּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא מִצַּד
 25 עֲבוּדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל 20 טַעַם וְדַעַת, שְׁהָרִי עֲצָם הָעֲנֵן שְׁלֵא טַעַם וְדַעַת
 26 שְׁלֵא מְסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵז נַעֲשֵׂה לִימּוּד הַתּוֹרָה 21 הוּא עֲנֵן שְׁלֵא מְדִידָה וְהַגְּבִילָה, שְׁהָרִי כָּל עֲנֵינוּ
 27 שְׁלֵא מְסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵז נַעֲשֵׂה לִימּוּד הַתּוֹרָה 22 שְׁלֵא שְׁכָל הוּא לְהַגְּבִיל וְלְתַפּוֹס הָעֲנֵן לְכָל
 28 הַפְּדִיָּה מִקָּרָב, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא שְׁלוֹם, 23 פְּרָטִיּוֹ, אוֹ כְּלָשׁוֹן הִידוּעַ בְּשִׁשָּׁה קְצוֹת רוּחָנִיִּים
 24 (כְּמִבּוֹאֵר בְּאוֹרֵפָה בְּהַקְדַּמַּת אִמְרֵי בִינָה⁴⁹ 24 שְׁלוֹ (כְּמִבּוֹאֵר בְּאוֹרֵפָה בְּהַקְדַּמַּת אִמְרֵי בִינָה⁴⁹
 25 עֲנֵן שִׁשָּׁה קְצוֹת רוּחָנִיִּים). וְטַעַם הַדְּבָר שִׁישׁ 25 עֲנֵן שִׁשָּׁה קְצוֹת רוּחָנִיִּים). וְטַעַם הַדְּבָר שִׁישׁ
 26 שְׁנֵי אִפְגֵי עֲבוּדָה הַנּוֹצְרִים לְעִיל אֶצֶל כָּל אֶחָד 26 שְׁנֵי אִפְגֵי עֲבוּדָה הַנּוֹצְרִים לְעִיל אֶצֶל כָּל אֶחָד
 27 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִי שְׁנִבְרָאוּ בְּאוֹפֵן כְּזֶה, וּבְלָשׁוֹן 27 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִי שְׁנִבְרָאוּ בְּאוֹפֵן כְּזֶה, וּבְלָשׁוֹן
 28 הַפְּדִיָּה מִקָּרָב, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא שְׁלוֹם, 28 הַפְּדִיָּה מִקָּרָב, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא שְׁלוֹם,
 29 וְיִנְצַח אֶת אוֹיְבָיו, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא שְׁלוֹם, 29 וְיִנְצַח אֶת אוֹיְבָיו, אֶלֵא שְׁיֵהִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שְׁלֵא שְׁלוֹם,
 30 שְׁלֵא מְסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵז נַעֲשֵׂה לִימּוּד הַתּוֹרָה 30 שְׁלֵא מְסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵז נַעֲשֵׂה לִימּוּד הַתּוֹרָה
 31 טַעַם וְדַעַת עַל פִּי הַשְּׁכָל, וְעֲבוּדָה 31 טַעַם וְדַעַת עַל פִּי הַשְּׁכָל, וְעֲבוּדָה
 32 שְׁלֹמְעֵלָה מֵטַעַם וְדַעַת, מַעַל 32 שְׁלֹמְעֵלָה מֵטַעַם וְדַעַת, מַעַל
 33 וּמַעֲבֵר לְמַתְחִיב וּמַתְבַּקֵּשׁ מִצַּד הַשְּׁכָל 33 וּמַעֲבֵר לְמַתְחִיב וּמַתְבַּקֵּשׁ מִצַּד הַשְּׁכָל
 34 וְהַהֲגִיּוֹן שְׁזָהוּ סוּג הַשְּׁנָה, עֲבוּדָה ה' 34 וְהַהֲגִיּוֹן שְׁזָהוּ סוּג הַשְּׁנָה, עֲבוּדָה ה'
 35 עַל-שְׁכָלִית, הוּא אוֹפֵן עֲבוּדַת 35 עַל-שְׁכָלִית, הוּא אוֹפֵן עֲבוּדַת
 36 אִישׁ יִשְׂרָאֵל יְהוּרִי בְּהִיּוֹתוֹ 36 אִישׁ יִשְׂרָאֵל יְהוּרִי בְּהִיּוֹתוֹ
 37 בְּתַנוּעָה נַפְשִׁית שְׁלֵא מְסִירַת 37 בְּתַנוּעָה נַפְשִׁית שְׁלֵא מְסִירַת
 38 נַפְשׁ, שְׁאֵז כֹּאשֶׁר הוּא נִמְצָא 38 נַפְשׁ, שְׁאֵז כֹּאשֶׁר הוּא נִמְצָא
 39 בְּתַנוּעָה' כוֹ נַעֲשֵׂה לִימּוּד 39 בְּתַנוּעָה' כוֹ נַעֲשֵׂה לִימּוּד
 40 הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְצֻוֹת שְׁלוֹ 40 הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְצֻוֹת שְׁלוֹ
 41 מִתּוֹךְ חִיּוֹת וְאוֹר נַעֲלָה 41 מִתּוֹךְ חִיּוֹת וְאוֹר נַעֲלָה

(47) סוטה פ"א סוף ה"ח. (48) בהבא לקמן – ראה ד"ה קטנתי העת"ר (המשך תער"ב שם ע' תשנח [א'כה] ואילך). (49) פתח השער פרק ג' ואילך. (50) בראשית א, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 באַרוּפָה החילוק ההבדל בין צֵלֶם וּדְמוּת⁵¹, שְׁזָהוּ על דָּרָךְ
 2 מְשַׁל כְּמוֹ שְׁעוֹשֵׂי צֵלֶם חֲבִיטֵי שֵׁל גּוֹף הָאָדָם מֵעֵץ אוֹ מִתְּכֵת,
 3 הִנֵּה כְּשֶׁעוֹשֶׂה זֹאת אוֹמֵן טוֹב מוֹמַחַה בְּמֵלֶכֶתוֹ, אֲזִי כֹל עֲנִין
 4 הָאֲכָרִים שֶׁל הָאָדָם שֶׁהָאֵוֹן עוֹשֶׂה אֶת חֲבִיטוֹ, הָאוֹרֶךְ וְהַרוֹחֵב
 5 וְהַגּוֹבֵה שְׂפָכְמוֹת הָאֲכָרִים
 6 כו', יְכוּל לְהִתְפַּטֵּא בְּהֵעֵץ אוֹ
 7 הַמִּתְּכֵת בְּאוֹתוֹ אוֹפֵן מִמֶּשׁ
 8 בְּרוּיִק מֵלֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהָאָדָם
 9 הַחִי, וְלִכֵּן נִקְרָא חֲבִיטֵי זֶה בְּשֵׁם
 10 צֵלֶם, כִּינֵן שְׂפָזָה רוֹאִים אֶת
 11 עֵצִים הַדְּבָר. וְעַל זֶה נֶאֱמַר
 12 נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ. וְנוֹסֶף
 13 לָזֶה מִלְּבַד עֲנִין ה'צֵלֶם' יִשְׁנֹו גַם
 14 הָעֲנִין דְּכְדֻמוֹתָנוּ, שֶׁהַדּוֹגְמָא
 15 לָזֶה לְעֲנִין ה'דְמוּת' הִיא מֵאוֹמֵן
 16 שֶׁהוּא לֹא רַק מוֹמַחַה לְעֵשׂוֹת בְּעֵין
 17 וּבִאֲבָן חֲבִיטֵי מְדוּרִיקַת שֶׁל אֲבָרֵי הָאָדָם
 18 בְּרוּיִק בְּמִידוּתוֹ, אֲלֵא הוּא גַם צִיִּיר,
 19 שְׁעַל יְדֵי הַצְּבָעִים שֶׁבָהֶם הַצִּיִּיר
 20 צוֹבֵעַ אֶת הַחֲבִיטֵי שִׁיִּיר, הִרִי הוּא
 21 מוֹסִיף בְּהֵצֵלֶם גַם פְּנִים יְפוֹת
 22 וְפָנִים שׁוֹחֲקוֹת, שְׂבָהֶם בְּפָנִים
 23 שְׁנִיתֵן בְּהֵם צֵבַע מִתְּפִטָּא עֲנִין
 24 הַחִיּוֹת שְׂבָאָדָם. אֲמָנָם, עֲנִין
 25 זֶה שֶׁל הַחִיּוֹת הַנּוֹרָאִית בְּפָנִים עַל
 26 הַצְּבָעִים אֵינֹו אֵלֵא דְמוּת וְדְמִיוֹן
 27 בְּעֵלְמָא, שְׁאִין לוֹ שְׂיִיכוֹת
 28 וְעָרְךָ אִין לוֹ כֹל יִחַס וְהַשׁוּאָה
 29 לְהַחִיּוֹת שְׂבָפְנִים שׁוֹחֲקוֹת כו',
 30 שְׂבָאָדָם עֲצָמוֹ, וְלִכֵּן נִקְרָא
 31 דְמִיוֹן זֶה בְּשֵׁם דְמוּת (כְּדְמוֹתָנוּ)
 32 בְּלִבְד, כִּשְׁוֹנָה מֵהַצֵּלֶם שְׁבוּ אֲכִין יֵשׁ
 33 דְמִיוֹן בֵּין אֲבָרֵי הָאָדָם הַחִי לְחֲבִיטוֹ
 34 בְּעֵץ אוֹ אֲבָן. וְכִינֵן שְׂבָרִיִּאת
 35 הָאָדָם עַל יְדֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּיִךְ הוּא
 36 בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוֹתָנוּ כְּדוֹגְמָה שֶׁל
 37 הָאֵלּוּקוֹת הִיא בְּשִׁבְלֵי לְשִׁמְשׁ
 38 אֶת קוֹנֹו לְעִבּוֹד אֶת ה' (כְּמֵאֱמַר
 39 ר' ל' 52² בְּמִשְׁנֵה אֲנִי לֹא נִבְרָאתִי

40 אֵלֵא לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנִי), וְהַשִּׁמּוּשׁ שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה' הוּא עַל יְדֵי
 41 כְּלָלוֹת הָעִבּוּדָה דְלְעִבְדוֹ כָּכֵל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם⁵³,
 42 שֶׁהוּא עֲנִין הַתְּפִלָּה, לְיִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת (שְׁלוּשֵׁת
 43 הַדְּבָרִים שֶׁל תּוֹרָה וְעִבּוּדָה וְגִמְלוֹת חֲסִידִים), יֵשׁ בְּזֶה עִבּוּדוֹת ה' שֶׁהִיא
 44 הַמִּטְרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל בְּרִיאַת הָאָדָם
 45 'בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוֹתָנוּ' שְׁנֵי הָאָפְנִים
 46 הַלְלוּ דְבְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוֹתָנוּ,
 47 בְּצַלְמֵנוּ הוּא אוֹפֵן הָעִבּוּדָה
 48 שְׂיִכוּל לְבוֹא בְּמִדְיָה
 49 וְהַגְּבִלָה, כְּעִינֵי הָעִבּוּדָה עַל פִּי טַעַם
 50 וְדַעַת וְכְדְמוֹתָנוּ, שְׁמוֹרָה עַל
 51 עֲנִין הַחִיּוֹת שְׁאִין בְּיִכוּלָת
 52 הָאוֹמֵן לְבִטָּא אֲפִילוֹ עַל יְדֵי
 53 הוֹסְפַת צְבָעִים, כִּי אִם בְּאוֹפֵן
 54 שֶׁל דְמִיוֹן בְּלִבְד, כִּי כִּאֲמוֹר גַּם
 55 כִּשְׁהָאוֹמֵן מוֹסִיף צְבָעִים וְהַפְּנִים נְרוֹאֵת
 56 שׁוֹחֲקוֹת, אִין לֹזֵה כֹל דְמִיוֹן וְהַשׁוּאָה
 57 לְאָדָם חִי, וְלִכֵּן 'כְּדְמוֹתָנוּ' קָאִי מְכוּוֹן
 58 עַל אוֹפֵן הָעִבּוּדָה שְׂלִמְעֵלָה
 59 מְמִדְיָה וְהַגְּבִלָה שְׁאִי אֲפִשֵׁר
 60 לְעֵשׂוֹת לוֹ דְמִיוֹן בְּאֲמַצְעִים גְּשָׁמִיִים כִּי
 61 מְדוּבָר בְּאוֹר חִיּוֹת בְּרַמָּה נְעִלִית,
 62 כְּמִבּוֹרָא לְעִיל.

63 (ה) וּבִיאוֹר הָעֲנִין, דְּהִנֵּה,
 64 כְּלָלוֹת עִבּוּדָת הָאָדָם כְּפִי
 65 שְׁהַנְּשָׁמָה הִיא מִצַּד עוֹלָמוֹת
 66 בְּרִיאָה יְצִירָה וְעֵשְׂיָה, הַמְצִיאוֹת
 67 הַרוּחָנִית שֶׁל 'סְדוֹר הַשְּׁתַלְשׁלוֹת' (יְרִידַת
 68 הָאוֹר הָאֵלּוּקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְבִרְאוֹ
 69 עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוֹגַבְלִים) נַחֲלַקַת
 70 לְאוֹרְבַּע עוֹלָמוֹת כְּלִיִּים, אֲצִילוֹת
 71 בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה וְעִבּוֹד שְׁעוֹלָם
 72 הַאֲצִילוֹת הוּא אֵלּוּקוֹת מִמֶּשׁ, בְּעוֹלָמוֹת
 73 בִּי"ע יֵשׁ מְצִיאוֹת (אוֹ נְתִיבַת מְקוֹם
 74 לְמְצִיאוֹת) שֶׁל נִבְרָאִים, וְעַל כֵּךְ מְבוֹרָר
 75 כִּאֵן כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא מִצַּד עוֹלָמוֹת

שְׂלִמְעֵלָה מְמִדְיָה וְהַגְּבִלָה.
 (ה) וּבִיאוֹר הָעֲנִין, דְּהִנֵּה, כְּלָלוֹת עִבּוּדָת הָאָדָם
 כְּפִי שְׁהַנְּשָׁמָה הִיא מִצַּד עוֹלָמוֹת
 בְּרִיאָה יְצִירָה וְעֵשְׂיָה, הִיא

51) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"ב ע' שיו ואילך (ועם הוספות וכו' – אוה"ת בשלח ע' תא ואילך). תורת חיים בשלח קפא, ב [קמא, ג] ואילך. המשך תער"ב פנ"ז (ח"א ס"ע קד [ע' קלת] ואילך). 52) משנה וברייתא סוף קידושין – ע"פ גירסת הש"ס כתי"י (אוסף כתבי-היד של תלמוד הבבלי, ירושלים תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה למשנה שם. ובכ"מ. וראה גם יל"ש ירמ"ו רמז רעו. 53) עקב יא, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בִּינֵי, הרי היא בִּעֲנֵן הַשְּׁכַל המותין והמדות הרגש, שְׁכַל
 2 עֲנִינֵיהֶם של השכל והמדות של האדם הֵם בְּמִדְיָה וְהַגְבֻּלָה.
 3 וְעִבּוּדָה זֹו שהאדם עובד את ה' עם השכל והמדות שלו נְקָרָאת
 4 בְּצִלְמֵנוּ, לְהִיטֵתָה כְּמוֹ צֶלֶם שְׁמוּרָה עַל עֵצִים הַדְּבָר, כמו
 5 בדוגמא האמורה לעיל של תבנית
 6 האדם ואבריו בעץ או אבן, וְהִינֵנוּ, 1
 7 לֹא רַק בְּאוֹפֵן שֶׁל דְּמִיּוֹן בְּלִבְדוֹ, 2
 8 דְּמִיּוֹן רְחוֹק אֲלֵא זֶהוּ מַעֲיִן 3
 9 וּבְעֶרְףָהּ וְיֵשׁ יֵחַס וְהַשׁוּאָה בֵּין עִבּוּרֹת
 10 הַנִּשְׁמָה בִּשְׂכַל וּמִדּוֹת וּבֵין הָעֲנִינֵים
 11 הָרוּחָנִים שֶׁבְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה 4
 12 יִצְרָה וְעִשְׂיָה. וְכַמְבוֹאֵר 5
 13 בְּאַרְוֶכָה בְּדְרוּשֵׁי מֵאֵמֶרִי 6
 14 חֲסִידוֹת⁵⁴, שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם גַּם 7
 15 אֶפִּילוֹ בְּהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ לְמִטָּה 8
 16 בְּגוֹף בְּשׂוֹר וְדָם, לְמִדּוֹת שֶׁהַגּוֹף 9
 17 מַעֲלִים וּמְסִירֵם עַל הַנִּשְׁמָה, כִּכֵּל זֹאת 10
 18 הַנִּשְׁמָה יְכוֹלָה לְהַגִּיעַ 11
 19 בְּעִבּוּדָתָהּ שֶׁהִיא עוֹבֵדֶת אֶת ה' 12
 20 לְמַעַלְת מַעְלֵת הַנְּבִרָאִים דְּעוֹלָם 13
 21 הַעֲשִׂיָה הָרוּחָנִית, וְאֶפִּילוֹ לְמַעַלָה 14
 22 מִזֶּה, לְמַעַלְת הַנְּבִרָאִים שֶׁל עוֹלָם 15
 23 הַיִּצְרָיָה וְעַד לְדִרְגָה נְעִלִית עוֹד 16
 24 יוֹתֵר, לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. 17
 25 וְאֵף עַל פִּי שֶׁעִבּוּדֶת 18
 26 הַנְּבִרָאִים בְּעוֹלָמוֹת הַנְּזֻכָרִים 19
 27 לְעִיל בְּרִיאָה, יִצְרָה וְעִשְׂיָה הִיא 20
 28 עִבּוּדֶת הַמְּלֵאכִים, שֶׁנְּקָרָאִים 21
 29 שְׁכָלִים נְבִדְלִים מוֹפְרָשִׁים וְנַעֲלִים 22
 30 (כְּמוֹ שֶׁפָּתַב הַרְמַבְּ"ם⁵⁵), 23
 31 וְהַסִּיבָה לְכֵן שֶׁהַמְּלֵאכִים נְקָרָאִים 24
 32 'שְׁכָלִים נְבִדְלִים' הִיא פִּינּוֹן 25
 33 שֶׁנְּבִדְלִים מוֹפְרָשִׁים וְנַעֲלִים מִן 26
 34 הַחוּמָר, וְאֵינָם אֲלֵא צוּרָה נִפְשׁ 27

(54) ראה סה"מ תרס"ב ע' רסה ואילך. תרע"ח ע' קסה ואילך. (55) מורה נבוכים ח"א רפמ"ט. ח"ב פ"ב. פ"ו. מלת ההגיון להרמב"ם שער יד. וראה ספר העיקרים מאמר ב פ"לא (הובא בספר החקירה להצ"צ יג, א). פרדס שער ו (שער סדר עמידתן) פ"ו. עץ חיים שער נ (שער קיצור אבי"ע) פ"ז. לקו"ת שלח מה, א. מו, רע"א. (56) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ג. (57) ראה המשך תערוב"ב ח"ב ע' תשנט [ח"ג ס"ע א'כו ואילך]: "דהשגת המלאכים הוא בבחי' שלמעלה מזמן ומקום, וכידוע שכל החוקרים* הסכימו שלמעלה מגלגל התשיעי אין שום מקום כלל כו" (58) ראה גם סה"מ עזר"ת ע' עד. (59) שם ה"ו. (60) שם ה"ז. (61) ראה שם ה"ה: "ובמה יפרדו הצורות זו מזו כו" (62) חרוז בחזרת השי"ח במנחה ליוה"כ לפני קדושה. וראה פרקי דר"א פ"ד.

(* ראה פרדס מהרמ"ק שער ו ס"פג. ספהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היראה והגבורה, וכמו שנאמר בפרקי דרבי אליעזר "ארבע כתות של מלאכי
 2 השרת מקלסין לפני הקדוש ברוך הוא, מתנה ראשונה של מיכאל מימינו,
 3 מתנה שניה של גבריאל על שמאלו, מתנה שלישית של אוריאל מלפניו, מתנה
 4 רביעית של רפאל מלאחריו, שכינתו של הקב"ה באמצע והוא יושב על כסא
 5 רם ונשא",
 6 וּבְנוּגַע לְמִלְאָךְ מִיכָאֵל גּוּפָא 1 גּוּפָא אֵיתָא בְּדִהָרָא⁶³ שְׁמַחְנָה מִיכָאֵל קַפ"ו אֶלְף
 7 עֲצֻמוּ אֵיתָא מוּבָא בְּדִהָרָא⁶³ 2 מַחְנָה, שְׁנָה מוֹרָה עַל חִילוּק הַמְדַרְיָגוֹת שְׁיִשְׁנָם
 8 שְׁמַחְנָה מִיכָאֵל יֵשׁ בּוּ קַפ"ו 3 בְּעִבּוּדַת מִיכָאֵל בְּמִדַּת הָאֶהָבָה, וְעַל דִּרְךָ זֶה
 9 אֶלְף מַחְנָה, שְׁנָה הַרְיֹבִי הַגְדוּל 4 בְּהַנּוּגַע לְשָׂאֵר הַמְּלָאכִים. וְכִמּוּ כֵן יִשְׁנּוּ גַם
 10 בְּכַמּוֹת הַמְּלָאכִים מוֹרָה עַל 5 הָעֲנִינֵי הַזְּמַן רוּחָנִי, דְּהִנְהָ, עֲנִינֵי הַזְּמַן הוּא קְדִימָה
 11 חִילוּק הַמְדַרְיָגוֹת הַרְבּוֹת 6 וְאִיחֹר⁶⁴, וּבְרוּחָנִיּוֹת הוּא עֲנִינֵי עֵילָה וְעֵלּוּל,
 12 שְׁיִשְׁנָם בְּעִבּוּדַת מִיכָאֵל 7 וְהָרִי מוּכְרַח שְׁתַּחֲיִלָּה תַּהֲיִהּ הָעֵילָה וְאַחַר כֵּן
 13 בְּמִדַּת הָאֶהָבָה, וְעַל דִּרְךָ זֶה 8 יְהִיָּה הָעֵלּוּל, תַּחֲיִלָּה הַסִּיבָה וְלֹא אַחֲרֵי זֶה
 14 בְּהַנּוּגַע לְשָׂאֵר הַמְּלָאכִים שִׁגְמָה 9 הַמְּסוּבָב, וְנִמְצָא שְׁגָם בְּעֵילָה וְעֵלּוּל הָעֵלּוּיִנִים
 15 בְּהֵם יֵשׁ רִיבּוּי דְרֵגוֹת, וְהוּוּ עֲנִינֵי הַגְּבֻלָּה 10 יִשְׁנּוּ הָעֲנִינֵי שֶׁל קְדִימָה וְאִיחֹר, שְׁנָה עֲנִינֵי
 16 מִהֶמְקוֹם שִׁישָׁה בְּמַלְאכִים שֶׁאֵינָם הֵם 11 הַזְּמַן. וּמִזֶּה מוּבָן, שְׁפָאֵשֶׁר הָאֶדָם עוֹבֵד עֲבוּדָתוֹ,
 17 לְמַעַל מִהֶמְקוֹם הַגְּשָׁמִי אֲבָל אֵינָם 12 הִנְהָ אֶף עַל פִּי שְׁעֵבּוּדָתוֹ הִיא בְּמֶקוֹם וְזִמְן
 18 לְמַעַל מִהֶמְקוֹם הַרוּחָנִי. וְכִמּוּ כֵן 13 גְּשָׁמִי, הָרִי חִילוּק בֵּין עֲבוּדָתוֹ לְעִבּוּדַת
 19 יִשְׁנּוּ גַם הָעֲנִינֵי הַזְּמַן רוּחָנִי, 14 הַמְּלָאכִים אֵינּוּ אֶלָּא חִילוּק שֶׁל גְּשָׁמִיּוֹת לְגַבֵּי
 20 שִׁגְמָה זֶה הַגְּבֻלָּה שְׁקִימָת בְּמַלְאכִים 15 רוּחָנִיּוֹת, אֲבָל אֵינּוּ זֶה חִילוּק בְּעֵצֵם הָעֲנִינִים,
 21 הָדִהָה, עֲנִינֵי הַזְּמַן הוּא קְדִימָה 16 דְכָשֶׁם שְׁפָאֵן יֵשׁ זְמַן וּמֶקוֹם, יֵשׁ גַּם שֵׁם זְמַן
 22 וְאִיחֹר⁶⁴, וּבְרוּחָנִיּוֹת הוּא 17 וּמֶקוֹם, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּרוּחָנִיּוֹת. וְלִכֵּן מְצִינּוּ
 23 עֲנִינֵי עֵילָה וְעֵלּוּל, סִיבָה וְתוּצָא, 18 שְׁלִפְעָמִים נִתְפָּס גַּם מְלָאָךְ בְּזִמְן וּמֶקוֹם גְּשָׁמִיּים,
 24 וְהָרִי מוּכְרַח שְׁתַּחֲיִלָּה תַּהֲיִהּ 19 בְּנוּגַע לְמֶקוֹם, כְּמֵאֲמַר⁶⁵ מְלָאָךְ בְּשִׁלִּישׁ עוֹלָם
 25 הָעֵילָה הַסִּיבָה וְהַמְקוֹר וְאַחַר כֵּן 20 עוֹמֵד (וְכִשְׁתִּי הַדְּעוֹת בְּזֶה, אִם הַמְּלָאָךְ הוּא
 26 יְהִיָּה הָעֵלּוּל הַתּוּצָא, תַּחֲיִלָּה 21 שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, אוֹ שְׁהָעוֹלָם הוּא שְׁלִישׁ
 27 הַסִּיבָה וְלֹא אַחֲרֵי זֶה הַמְּסוּבָב 22 מִהַמְּלָאָךְ⁶⁶). וְכֵן אֵיתָא בְּגִמְרָא⁶⁷ בְּנוּגַע לְסוּלָם
 28 (כְּמִבּוּאֵר בְּהַמְשַׁךְ תַּעֲרִיב לְאֲדוּמִ"ר 23 שְׁמִלְאָכִי אֶלְקִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ⁶⁸, כְּמָה רַחְבּוֹ
 29 הַרְשִׁיב: "... הַזְּמַן הוּא בְּמַדְרִיגוֹת 24 שֶׁל סוּלָם שְׁמוֹנֵת אֶלְפִים פְּרָסָאוֹת כּו', עוֹלִים
 30 עֵלְיוֹנוֹת רַק בְּקִדְיַת הַמְדַרְיָגוֹת עֲצֻמָּן, 25 שְׁנַיִם וְיוֹרְדִים שְׁנַיִם כּו' הוּוּ לְהוּ אַרְבָּעָה, וְכַתִּיב
 31 כְּמוֹ שֶׁהַמּוֹחֵן יֵשׁ לָהֶם קְדִימָה עֲצֻמִּית 26 עוֹלָם עוֹמֵד כְּדַבְרֵי הַמְדַרְשׁ שְׁכָאשֶׁר
 32 עַל הַמְדוּת, עִם הַיּוֹת שֶׁאֵינָם בְּכַחַת 27 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִרָא לִיעֻקֵּב אֲבִינוּ
 33 קְדִימָה זְמִנִּיּוֹת וְהֵינּוּ שֶׁאֵינָם 28 בְּחֵלּוֹם מַלְאכִי אֶלְקִים "עוֹלָם וְשִׁלִּישׁ
 34 מִשְׁתַּלְשָׁלִים זֶה מִזֶּה כּו', וְכִמוֹ כַּחַת 29 עוֹלָם הִרָא לֵר' (וְכִשְׁתִּי הַדְּעוֹת
 35 הַנְּעֵלְמִים שֶׁאֵינָם לָהֶם קְדִימָה זְמִנִּיּוֹת זֶה 30 בְּגוֹדֵל
 36 עַל זֶה, כְּמוֹ בְּכַחַת הַגִּילּוּים דְּכַח הַבִּינָה אִי אִפְשָׁר לְהִיּוֹת אִם לֹא יְהִי קוֹרֵם
 37 כַּח הַחֻכְמָה, וְכֵן מְדוּת אִי אִפְשָׁר לְהִיּוֹת בְּלִי קְדִימָת הַמּוֹחֵן כּו', הָרִי יֵשׁ לָהֶם
 38 קְדִימָה זְמִנִּיּוֹת זֶה עַל זֶה כּו', מִשָּׂא"כ בְּכַחַת הַנְּעֵלְמִים שֶׁאֵינָם תְּלוּים זֶה בְּזוֹה...
 39 דְּלַמַּעַל מֵאֲצִילוֹת אֵין הַסְּפִירוֹת מִשְׁתַּלְשָׁלִים זֶה מִזֶּה כּו', וּמְכַל־מֶקוֹם יֵשׁ

(63) ח"ג קנד, א. קנה, א. וראה סה"מ: ה'ש"ת ע' 40. תש"א ע' 86. תש"ג ע' 84. ובכ"מ. (64) ראה ד"ה ויכולו תרס"ו (המשך תרס"ו ע' מא [נז] ואילך). תער"ב ח"ב ע' תתקכא [ח"ד ע' ארמוז ואילך]. (65) ב"ר פס"ח, יב. וראה חולין צא, ב. (66) פ"י זה מובא גם בד"ה וראיתי אני תרס"ב ובכ"מ. וראה חולין צא, ב וב"ר פס"ח, יב. וצ"ע (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ח ס"ע 280). (67) חולין שם. (68) ויצא כת, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְיֹרְדִים שְׁנַיִם כּוֹ' הוּוּ לְהוּ אַרְבַּעַה, וְכָתִיב בֵּיהּ בְּמִלְאָךְ
 2 שְׂרָאָה דְנִיָּאל בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה וְגִוְיָתוֹ גְּדוּלָה כְּתָרְשִׁישׁ⁶⁹ (ופירש רש"י:
 3 "פירשו רבותינו ז"ל בשחיטת חולין, גופו גדול שני אלפים פרסה כמדת ים
 4 ששמו תרשיש, והוא ימה של אפריקא"), וְגִמְיָרִי וְלַמְדוּ חַכְמֵי דְתַרְשִׁישׁ
 5 תְּרִי אֱלֹפִי פְרָסִי הוּוּ שְׁנֵי אֱלֹפִים
 6 פְּרַסְאוֹת הִיוּ (שְׁזָהוּ מֵרַחֵק זֶה שֶׁל
 7 אֱלֹפִיִּים פְּרַסְאוֹת שְׁלִישׁ עוֹלָם, כִּיּוֹן
 8 שְׁהָעוֹלָם כּוּלוֹ שִׁיתָא אֱלֹפִי
 9 פְּרָסִי⁷⁰ שֶׁשֶׁת אֱלֹפִים פְּרַסְאוֹת) הִיוּ
 10 מְפֹרָשׁ שְׁלַפְעִמִּים מְלֹאכִים נַחֲפָסִים גַּם
 11 בַּעֲנִין הַמְּקוֹם הַגִּשְׁמִי.
 12 וְעַל דְּרָף זֶה בְּדוּמָה לַאֲמֹר לַעֲלִיל
 13 לַעֲנִין הַמְּקוֹם שְׁלַפְעִמִּים מְלֹאךְ נַחֲפָס
 14 בְּמִקּוֹם גִּשְׁמִי, כִּךְ הוּא גַם בְּנוֹגַע
 15 לַעֲנִין הַזְּמַן, מְצִינּוּ בְּמִדְרָשׁ⁷¹
 16 מְצִינִין יָדַע מִשָּׁה בְּהִיּוֹתוֹ בְּהַר
 17 סִינַי כְּשֶׁעָלָה לְמֹרֹם, לְמַעַלָּה
 18 מִמְּצִיאוֹת הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי אֵימָתִי יוֹם
 19 אֵימָתִי לִילָה, כְּשִׁשְׁמַע מִשָּׁה
 20 רַבִּינוּ שְׁהַמְּלֹאכִים אֲוֹמְרִים
 21 קְדוֹשׁ (קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה'
 22 צְבָאוֹת), יָדַע שְׁזָה יוֹם,
 23 וְכִשְׁשָׁמַע מִשָּׁה רַבִּינוּ שְׁאוֹמְרִים
 24 בְּרוּךְ (בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ), יָדַע
 25 שְׁזָה לִילָה, וּמְזָה מוֹכַח
 26 שְׁהַמְּלֹאכִים נַחֲפָסִים בְּיוֹם
 27 וְלִילָה גִשְׁמִיִּים (שְׁהֵם
 28 הָאֲרַבְּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לִילָה
 29 שֶׁנִּזְכְּרוּ בַּחוּמָשׁ בְּנוֹגַע לְמִשָּׁה
 30 רַבִּינוּ בְּהִיּוֹתוֹ נִשְׁמָה בְּגוֹף וְעַל
 31 יָמִים אֵלֶּה נֶאֱמַר שֶׁהִיא הַבְּדֵל בֵּין
 32 הַנְּהַגְתַּת הַמְּלֹאכִים בְּיוֹם הַנְּהַגְתָּם
 33 בְּלִילָה), וּבְהִתְאַם לְכָף בַּחֲתָם
 34 לְשִׁיכוֹת שֶׁל הַמְּלֹאכִים לַעֲנִין הַזְּמַן
 35 הַגִּשְׁמִי הוּא אֲוֹפֵן עֲבוֹדָתָם וְלִכֵּן עֲבוֹדָתָם בְּיוֹם כְּשֶׁאֲמָרוּ 'קְדוֹשׁ' שׁוֹנָה
 36 מִעֲבוֹדָתָם בְּלִילָה כְּשֶׁאֲמָרוּ 'בְּרוּךְ'.
 37 וְעַל דְּרָף זֶה בְּדוּמָה לַאֲמֹר לַעֲלִיל שְׁלַפְעִמִּים מְלֹאכִים נַחֲפָסִים בְּזְמַן וּמְקוֹם
 38 גִּשְׁמִיִּים, כִּךְ הוּא גַם לְאִידֵךְ גִּיסָא, מְצַד שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי
 39 לְהִיּוֹת לַפְעַמִּים בְּמַעְמָד וּמְצַב שְׁלִמְעָלָה מְזַמֵּן וּמְקוֹם

גִּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שְׁכַל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת
 עוֹלָה בּוֹמֵן הוּוּ כְּאֵילוֹ הַקְּרִיב עוֹלָה⁷² בּוֹמֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים,
 וְעַד שְׁעַל יָדֵי זֶה מוֹחֵל הַקְּב"ה עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל הַלּוֹמְדִים עַל הַקְּרַבּוֹת, כְּאֵילוֹ הַבִּיאוּ קֶרֶב (כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא
 בְּגִמְרָא בְּסוּף תַּעֲנִית⁷³, וְזֶה
 לְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁם: "אֲלַמְּלָא מַעֲמֻדוֹת
 לֹא נִתְקִימוּ שְׁמַיִם וְאֶרֶץ שְׁנֹאמְרָא וְיִאמְרָא
 [אֲבָרְהָם אֲבִינָן] ה' אֱלֹקִים בְּמָה אֲדַע כִּי
 אִירֶשְׁנָה. אֲמַר אֲבָרְהָם, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם,
 שְׂמָא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין לְפָנֶיךָ אַתָּה עוֹשֶׂה
 לָהֶם כְּדוּר הַמְּבֹבֵל וְכְדוּר הַפְּלַגָּה, אֲמַר
 לוֹ לֹא. אֲמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם
 הוֹדִיעֵנִי בְּמָה אִירֶשְׁנָה. אֲמַר לוֹ קַחָה לִּי
 עֲגָלָה מְשׁוּלֶשֶׁת וְעֵז מְשׁוּלֶשֶׁת וְגַר' [עֲנִין
 הַקְּרַבּוֹת]. אֲמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם
 תִּינַח בּוֹמֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים, בּוֹמֵן
 שְׂאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים מָה תֵּהֵא
 עֲלֵיהֶם, אֲמַר לוֹ כִּבְר תִּקְנִיתִי לָהֶם סֹדֵר
 קְרַבּוֹת בּוֹמֵן שְׁקוֹרְאִין בְּהֵן לְפָנָי,
 מַעַלָּה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאֵילוֹ הַקְּרִיבוֹם לְפָנָי,
 וְאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם"),
 וְהִינֵינוּ⁷⁴, שְׁגַם שְׁאֵילוֹ כְּאֵשֶׁר
 הַלִּימּוּד הוּא בְּלִילָה בּוֹמֵן שְׁאֵינוֹ
 רְאוּי לְהַקְרִיב קֶרֶב וּבַחֲוִין לְאָרְצָן
 בְּמִקּוֹם שְׁאֵינוֹ רְאוּי לְהַקְרִיב קֶרֶב,
 וְהַלּוֹמֵד אֵינוֹ כֹּהֵן וְאֵינוֹ רְאוּי
 לְהַקְרִיב, וְעַל דְּרָף זֶה בְּנוֹגַע
 לְשִׁאֵר הַהֲגָדוֹת שְׁצָרִיכוֹת
 לְהִיּוֹת בְּקֶרְבָן, שְׁגַם כְּאֵשֶׁר כָּל
 הַהֲגָדוֹת הַלְלוּ לֹא קִיָּמוֹת, בְּכָל זֹאת
 הֲרִי זֶה נִחְשָׁב כְּאֵילוֹ הַקְּרִיב
 עוֹלָה וְנִתְפַּכֵּר כּוֹ' וּנְמַצָּא
 שְׁלַפְעִמִּים הָאֲדָם, עִם הִיּוֹתוֹ נִשְׁמָה
 בְּגוֹף לְמַטָּה, מִתְעַלָּה מֵעַל הַהֲגָבֻלוֹת
 שֶׁל הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם.
 (ו) אֲמַנְגָם כָּל זֶה הַמְּבֹאֵר לַעֲלִיל אֲדוּרָת עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמָה בְּשֶׁכֶל וּמִידוֹת שֶׁהִיא
 עֲבוֹדָה עַל פִּי טַעַם וְדַעַת הוּא כְּפִי שְׁהַנִּשְׁמָה הִיא מְצַד עוֹלָמוֹת
 בְּרִיאָה יְצִירָה וְעִשְׂיָה, שְׁזָהוּ עֲנִין הַנְּרוּם בְּנוֹסַח בְּרַכַּת 'אֱלֹקֵי נִשְׁמָה'
 בְּרִאָתָהּ כִּנְגַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה יְצִירָתָהּ כִּנְגַד עוֹלָם הַיְצִירָה וְנִפְחָתָה⁷⁵

(69) דניאל י"ד, ו. (70) פסחים צד, א. (71) מדרש תהלים יט, ג. יל"ש תשא רמז תו. (72) ראה מנחות בסופה (כל העוסק בתורת חטאת כו'). אבל כ"ה (בתורת עולה) בשו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת סוס"א, מהד"ק שם ס"א. הל' ת"ת פ"ב ס"א. ועד"ז הוא כבעל הטורים ר"פ צו. בחיי ס"פ ויקהל. צו ז, לו. (73) כז, ב. (74) ראה לקו"ת במדבר יג, ס"א. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' תקצד. אוה"ת שבועות ע' קנט. סה"מ תרנ"ה ע' לד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 413 ואילך. (75) ראה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כנגד עולם העשיה, אָבָל לְפָנַי זֶה בדרגה גבוהה יותר, לפני ירידת הנשמה
2 לעולמות בריאה-יצירה-עשיה יִשְׁנֹו הָעֵנָן דְּנִשְׁמָה שְׁנַתָּה בִּי
3 טְהוֹרָה הִיא (כְּפִי שְׂאוֹמֵר כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכֵרֶכָה זו של
4 'אלוקי נשמה', ולכן הרברים אמורים לגבי כל יהודי ולא רק לגבי בעלי נשמות
5 גבוהות ביותר)⁷⁶, שְׂזוּהֵי מַעֲמַד
6 וּמַצֵּב הַנִּשְׁמָה כְּפִי שְׁנַמְצָאת
7 וְעוֹבְדָתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּעִבּוֹדַת ה'
8 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת⁷⁵, שְׁמַדְרִיגָתוֹ
9 הִיא לְמַעְלָה מִמְדְרִיגַת עוֹלְמוֹת בְּרִיאַת-
10 יְצִירַת-עֵשִׂיָה שְׁבִכְלָלוֹת הוּא
11 עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמָה כְּפִי שְׁהִיא בְּעוֹלָם
12 הָאֲצִילוֹת הִיא, בְּאוֹפֵן כְּלָלִי, עֵנָן
13 הַבִּיטוּל לְאִלּוּקוֹת, בְּהִתְאָם
14 לְעֵנָנִי וְתוֹכְנֵנוּ וּמְהוֹרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם
15 הָאֲצִילוֹת, שְׁשָׁם אִיהוּ וְחִיּוּהֵי
16 חַד, אִיהוּ וְגִרְמוּהֵי חַד
17 (בְּלִשׁוֹן הַקְּבָלָה)⁷⁷, כְּלוּמָה,
18 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַאֲוֹרוֹת שֶׁל עֵשֶׂר
19 הַסְּפִירוֹת שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת הֵם אֶחָד
20 וְכֵן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַכְּלִים שֶׁל
21 הַאֲוֹרוֹת שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת הֵם אֶחָד,
22 כִּי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַכֵּל בְּטֵל לְאִלּוּקוֹת
23 וְאֵין מְצִיאוֹת נִפְרֶדֶת מֵהַאֲלּוּקוֹת עֲצֻמָּה
24 וּבִכְלָלוֹת בְּאוֹפֵן כְּלָלִי נִקְרָא עוֹלָם
25 הָאֲצִילוֹת עוֹלָם הָאֲחָדוֹת⁷⁸, כִּיּוֹן
26 שְׁשָׁם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת יֵשׁ רַק
27 אֲלֻקוֹת וְכַאֲמֹר, אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת
28 אַחֲרַת הַנִּפְרֶדֶת מֵאֲלּוּקוֹת (כִּי כָּל
29 עֵנָן הַעוֹלְמוֹת כְּמְצִיאוֹת בְּפָנָי
30 עֲצֻמָּה מִתְחִיל מִבְּרִיאָה, שְׁהֵרִי
31 תִּיבַת הַמִּילָה בְּרָא מוֹרָה עַל
32 הַתְּהוּוֹת יֵשׁ מְצִיאוֹת מֵאֵין⁷⁹,
33 חֵינּוּ מְצִיאוֹת יֵשׁ שְׁקוּדֵם לִכֵּן לֹא
34 הִיתָה קִימַת וְהוּא מְצִיאוֹת הִי'ש'
35 הַנְּבֵרָא כְּפִי שְׁהִיא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה
36 עֵנָן הַתְּחִלָּת אֶפְשָׁרִיּוֹת
37 הַמְּצִיאוֹת, נִתְיַנַּת מְקוּם וְאֶפְשָׁרוֹת
38 שְׁתַּהִיָּה מְצִיאוֹת, אֲבָל עֵדִיין לֹא תַהוּוֹת שֶׁל מְצִיאוֹת בְּפוֹעַל מַשׁ בְּמִבּוֹאֵר
39 בְּמְקוּם אַחֵר⁸⁰ בְּאֶרֶבָּה.
40 וּבְעִבּוֹדַת הָאָדָם עֵנִינָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה כְּשִׁיא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת כְּפִי שְׁהוּא
- בא לידי ביטוי בעבודת ה' של האדם למטה, כנשמה בגוף, הוא ענין
העבודה שהאדם עובד את ה' שלמעלה מטעם ודעת, למעלה
משכלו ומדותיו, מעל ומעבר למה שמתבקש ומתחייב מצד השכל
והרגש של האדם שזוהי פללות הנקודה של קבלת עול מתוך
ביטול המציאות של האדם לרצון
האלוקי או מסירת נפש מתוך
יתור על הרצונות האישיים ואפילו על
החיים (והיינו, קבלת עול כפי
שהיא בדרגה התחתונה, שכן
גם בקבלת עול יש דרגות ורמות שונות
או מסירת נפש שמעלה
ומרוממת את האדם למעלה
מעלה), שמעמידה אותו
שעבודת ה' באופן כזה, למעלה מטעם
ודעת, מעמידה את האדם במעמד
ומצב דכדמותנו, שלגבי
אמיתית הענין דלמעלה
ממדידה והגבלה הרי זה
עבודת האדם למעלה מטעם ודעת
דמיון בלבד ולא התעלות מלאה
ומוחלטת מכל הגבלה, כפי שממשיך
ומבאר.
- והענין בזה, דהנה ידוע
הדייק השאלה במה שנאמר⁸¹
בתורה, בפרשת שמע, וְאֶהְבֶּתָּ אֶת
הו' אֱלֹהֶיךָ כָּל לְבָבְךָ וְכָל
נַפְשְׁךָ וְכָל מְאֹדְךָ, שְׁבִכְלָ
מְדָה וּמְדָה שְׁהוּא מוֹדֵד
לְךָ⁸², חֵינּוּ כֵּל מִצַּב שֶׁכּוּ הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא מוֹדֵד שֵׁם אֶת הָאָדָם לְאֵל
חֵילוֹק אִם מְדוּבָר בְּמִצַּב טוֹב או
לְהִפְךָ, צָרִיף לְהִיּוֹת הָעֵנָן
דוֹאֶהְבֶּתָּ אֶת הו' אֱלֹהֶיךָ
בְּאוֹפֵן שְׂוָה (ובלשון הגמרא: "בכל
מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך
הי מודה לו". ופירש רש"י: "מאדך -
מדות מדודות לך, בין מדה טובה בין
מדת פורענות"), שְׂוָהוּ לְפִי שְׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה' 'בכל
מאדך' הִיא לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת וְלִכֵּן הוּא עוֹבֵד אֶת ה' בְּכָל מִצַּב
בְּשׁוּה. וְלִכֵּן דִּיקָא עַל עֲבוֹדָה זו עֲבוֹדָה זו עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל

סידור הארז"ל במקומו. פרי עץ חיים שער הברכות רפ"ז. לקו"ת פ' ראה כז, א. 76) "אלקי נשמה" בברכת השחר.
77) תקו"ז בהקדמה (ג, ב. 78) ראה זח"ג (רע"מ) פג, א. עבודת הקודש ח"א פ"ב. 79) רמב"ן בראשית א, א. 80) ראה
סה"מ תרס"ב ע' שנו. תרפ"ו ע' כט ואילך. תרצ"א ע' רפה. 81) ואתחנן ו, ה. 82) ברכות נד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נֹאמֵר עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, פְּדוּעַ בִּיאוֹר הָרֵב הַמְּגִיד⁸³ שְׁכָלוֹ וּמְדוּתָיו, אֵינָם יְכוּלִים לְהַכִּיל אוֹתָהּ, עַד שְׁיוּצָא הָאָדָם
 2 מִמְעוּרִישׁ (שִׁי"ט כְּסָלוֹ הוּא יוֹם הַהִילּוּלָא שְׁלֹ⁸⁴ נִסְתַּלַּק בִּשְׁנַת
 3 תְּקֻלָּא⁸⁵) בְּדַבְרֵי הַגְּמָרָא שְׁפָרְשָׁה שְׁנֵיהָ שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע
 4 פֵּרַשׁת 'וְהִיא אִם שְׁמוּע' הִיא בְּאוֹפֵן שְׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ
 5 שֶׁל מְקוֹם, אִף עַל פִּי שִׁגְמוֹ בַּה
 6 מְדוּבָר עַל אֲהַבְתָּ ה' בִּינֵן שְׁפָה
 7 נֹאמֵר רַק בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל
 8 נַפְשְׁכֶם⁵³, וְלֹא נֹאמֵר וּבְכָל
 9 מְאֹדָה, וְרַק בְּפָרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה
 10 שְׁפָה נֹאמֵר בְּכָל מְאֹדָה, הָרִי
 11 זֶה בְּאוֹפֵן דְּעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ שֶׁל
 12 מְקוֹם, בִּינֵן שְׁזוּהִי עֲבוּדַת ה'
 13 'כֹּכַל מְאֹד' עֲבוּדָה שְׁלִמְעָלָה
 14 מִטַּעַם וְדַעַת, כְּנִזְכָּר לְעִיל.
 15 אָבָל אִף עַל פִּי כֵן הָרִי זֶה רַק
 16 בְּכָל מְאֹדָה, מְאֹד שְׁלֹף⁸⁶,
 17 הֵינִי מְאֹד' בִּיחַס לָאָדָם כִּי,
 18 הַהֲתַבּוֹנְנוֹת בְּעִנְיֵי אִלוּקוֹת
 19 שְׁהִבְיָא אוֹתוֹ הֵינִי אוֹתוֹ אִם
 20 מִסּוּיִם לְמַעַמְד וּמַצָּב שְׁלִמְעָלָה
 21 מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה, הִנֵּה אֲצֵל
 22 חֲכָם גְּדוֹל מִמֶּנּוּ לֹא הִיתָה
 23 הַתַּבּוֹנְנוֹת זֹו מוֹצִיאָה אוֹתוֹ
 24 מִהֲמִידָה וְהַגְּבָלָה שְׁלוֹ (כִּי
 25 לַחֲסֵם הַגְּדוֹל יוֹתֵר יֵשׁ כִּלִּים יוֹתֵר
 26 רַחֲבִים, וְרַק הַתַּבּוֹנְנוֹת יוֹתֵר עֲמוּקָה
 27 יְכוּלָה לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיו הַגִּיעַ לְעֲבוּדַת ה'
 28 לְמַעַל מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה), וּבְלִשׁוֹן
 29 הָעוֹלָם, שְׁעִדִּין לֹא הִיא הַחֲכָם
 30 הַגְּדוֹל יוֹתֵר יוֹצֵא מִהַפְּלִים,
 31 שְׁעִנְנָם שֶׁל הַכִּלִּים הוּא מְדִידָה
 32 וְהַגְּבָלָה. וְלִכֵּן הָרִי זֶה הַמַּעַב
 33 שֶׁל לְמַעַל מִטַּעַם וְדַעַת וְיִצִּיאָה
 34 מִהַגְּבּוּלוֹת רַק דְּמִיּוֹן (פְּדָמוּתָנוּ)
 35 לְאֲמִיתִית הָעִנְנֵן שְׁלִמְעָלָה
 36 מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה, בִּינֵן
 37 שְׁהַתַּבּוֹנְנוֹת עֲצֻמָּה הַגּוֹרֵמַת
 38 לְיִצִּיאָה מִהַכִּלִּים הַמַּגְבִּילִים הִיא
 39 מְדִידָה וּמוֹגְבַלָּת, וְלִכֵּן רַק
 40 הַכִּלִּים שְׁלוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אִם מִסּוּיִם,

41 שְׁכָלוֹ וּמְדוּתָיו, אֵינָם יְכוּלִים לְהַכִּיל אוֹתָהּ, עַד שְׁיוּצָא הָאָדָם
 42 מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה וְעוֹמֵד בְּתַנּוּעָה שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁ, מֵה
 43 שְׁאִין כֵּן חֲכָם גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּכְלָתוֹ לְהַכִּיל גַּם הַכְּנָה וְהַסְבָּרָה
 44 זֹו שֶׁאֵצֶל אָדָם זֶה גֵרְמָה לְיִצִּיאָה מִהַכִּלִּים, וְלִהַשְׂאֵר בְּמִדְיָה כְּכִלִּים
 45 (וְרַק הַתַּבּוֹנְנוֹת יוֹתֵר מִעֲמִיקָה תּוֹצִיא
 46 אוֹתוֹ מִהַכִּלִּים).

47 אֲמַנָּם, אִף שְׁעֲבוּדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם
 48 הַעוֹבֵר אֵת ה' לְמַעַל מִטַּעַם וְדַעַת
 49 הִיא רַק בְּאוֹפֵן שֶׁל דְּמִיּוֹן
 50 לְגַבִּי לְמַעַלָּה וְלֹא יוֹתֵר מִדְּמִיּוֹן,
 51 הָרִי בִּינֵן שְׁלִפִי מִמְּעַמְדוֹ וּמַצָּבוֹ
 52 וּבִיחַס לְכִלִּים שֶׁלוֹ וּלְגַדְרֵי הַמְצִיאוֹת
 53 שֶׁלוֹ הָרִי זֶה אֲצֵלוֹ עִנְנֵן
 54 שְׁלִמְעָלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה,
 55 הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה עֲבוּדַת ה' שֶׁהִיא
 56 לְמַעַל מִטַּעַם וְדַעַת בְּדִמְיוֹן בְּלִבָּד
 57 לְבִלִּי גְבוּל אֲמִיתִי נִמְשָׁף מִלְּמַעַלָּה
 58 מִהַאִלוּקוֹת בְּחִינַת הַכְּלִי גְבוּל
 59 הָאֲמִיתִי.

60 (ז) וְהִנֵּה הַהֲמַשְׁכָּה שֶׁל הָאוֹר
 61 הָאִלוּקִי שְׁלִמְעָלָה מִמְּדִידָה
 62 וְהַגְּבָלָה לְאֲמִיתָתָה בְּלִי גְבוּל
 63 אֲמִיתִי שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי
 64 הָעֲבוּדָה דְּכָכָל מְאֹדָה, זֶהוּ
 65 עִנְנֵן כֹּל הַחֲסִדִּים שֶׁבְּפִסּוּק
 66 'קִטּוֹנֵי מִכַּל הַחֲסִדִּים וּמִכַּל הָאֲמֵת'
 67 הַנּוֹכַח לְעִיל בְּתַחִילַת הַמְּאֹמֵר,
 68 וְכַמְּבּוֹאֵר בְּפָקָלָה וּבְדִרוּשֵׁי
 69 מְאֹמְרֵי חֲסִידוֹת⁸⁷ שְׁמָה שְׁנֹאמֵר
 70 כֹּל הַחֲסִדִּים קָאֵי מִכוּוֵן עַל
 71 הַבְּחִינָה בְּאִלוּקוֹת הַנִּקְרָאֵת רַב חֲסֵד
 72 דְּאָרִיף אֲנִפִּין שֶׁבְּמִדְרֵיגַת 'פְּנִים

25 וּמַצָּבוֹ הָרִי זֶה אֲצֵלוֹ עִנְנֵן שְׁלִמְעָלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁף
 26 מִלְּמַעַלָּה בְּחִינַת הַכְּלִי גְבוּל הָאֲמִיתִי.

27 (ז) וְהִנֵּה הַהֲמַשְׁכָּה שְׁלִמְעָלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה לְאֲמִיתָתָה שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי
 28 הָעֲבוּדָה דְּכָכָל מְאֹדָה, זֶהוּ עִנְנֵן כֹּל הַחֲסִדִּים, וְכַמְּבּוֹאֵר בְּפָקָלָה

83) אור תורה פ' עקב סימן קסו. וראה גם חדא"ג מהרש"א לברכות לה, ב. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ. 84) וראה שיחת ש"פ וישלח ס"ה (תורת מנחם התוועדיות ח"ע ע' 208), שהשנה היא שנת המאתיים להסתלקותו (תקל"ג – תשל"ג). 85) ברכות שם. 86) ראה המשך תע"ב שם ס"ע תשס"א [ע' א'ל]. וראה תו"א מקץ לט, ג ואילך. ובכ"מ. 87) סד"ה קטנתי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ארוכות, בחינה ב'כתר עליון' (או על חסד דעתיקא של בחינת עתיק
 2 יומין, בחינה נעלית עוד יותר ב'כתר עליון), שְׁזָהוּ לְמַעַלָּה מִמְדִּידָה
 3 וְהַגְבִּילָהּ בשונה מבחינת חסד הרגילה שהיא בהגבלה, הרי 'כל החסדים'
 4 היא בחינת ר'ב חסד', מידת חסד כפי שהיא בלי גבול. וְזָהוּ קִטְנֵי מִכָּל
 5 הַחֲסָדִים, כפי שהענין הוא בעבודת
 6 ה' דְקָאֵי שִׁמְכוּן עַל מִי שְׁעוּבָד 1 (או על חסד דעתיקא), שְׁזָהוּ לְמַעַלָּה מִמְדִּידָה
 7 עֲבוּדְתוֹ בְּעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, 2 וְהַגְבִּילָהּ. וְזָהוּ קִטְנֵי מִכָּל הַחֲסָדִים, דְקָאֵי עַל
 8 כְּדַאיָתָא כפי שמוכח בַּגְמָרָא 3
 9 (בפירוש דברי המשנה "אלו דברים
 10 שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה
 11 והקן קיימת לו לעולם הבא", במסכת
 12 שַׁבָּת⁸⁸ (זה לשון הגמרא: "אלו
 13 דברים שאדם עושה אותם ואוכל
 14 פירותיהן בעולם הזה והקן קיימת לו
 15 לעולם הבא, ואלו הן: כיבוד אב ואם
 16 וגמילות חסדים והבאת שלום שבין
 17 אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם",
 18 ושואלים, דברים אלו כן ודברים
 19 אחרים לא? ועונים, שגם שאר הדברים
 20 הנוכחים בגמרא שם, ובכללם עיין
 21 תפילה, שייכים לגמילות חסדים)
 22 וּבְפִירוּשׁ רַש"י⁸⁹ בגמרא שם
 23 שְׁעִיּוֹן תְּפִלָּה הֵינּוּ בְּכֻלָּל
 24 גְּמִילוֹת חֲסָדִים, דְכֵתִיב⁹⁰
 25 בְּמִשְׁלֵי גוֹמֵל נִפְשׁוֹ וְכֵן הִדְבֵּר
 26 מִתְּפִירָה עַל מִי שְׁעוּסָק בְּעֲבוּדַת
 27 הַתְּפִלָּה 'בְּעִיּוֹן תְּפִלָּה' (לכוין
 28 בתפלתו", בפירוש רש"י בגמרא שם)
 29 אִישׁ חֶסֶד, שְׁעוּסָה חֶסֶד עִם נִפְשׁוֹ
 30 וְכִיּוֹן שְׁעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה שְׁלוֹ
 31 הֵיא בְּאוֹפֵן שֶׁל גְּמִילוֹת חֲסָדִים
 32 שְׁלִמְעָלָה מִכָּל מְדִידָה
 33 וְהַגְבִּילָהּ, הֵנָּה בְּאַתְעֻרוּתָא
 34 דְלִתְמָא בְּהַתְעוּרוֹת מִלְּמַטָּה, מִצַּד
 35 הָאָדָם נִמְשָׁךְ בְּן בְּאוֹפֵן שֶׁל בְּלִי
 36 גְּבוּל גַּם מִלְּמַעַלָּה, דְּבִמְדָּה
 37 שְׁאָדָם מוֹדֵד, בְּהַ מוֹדֵדִין
 38 לִי⁹¹, שְׁמַעְעוֹרָר הָאָדָם מִלְּמַטָּה 'אַתְעוּרוּת דְלֵעִילָא' וּמִמְשִׁיף אֹרֵךְ אֲלוֹקֵי
 39 מִכָּל הַחֲסָדִים, מִבְּחִינַת חֶסֶד דְאָרִיף אֲנִפִּין שְׁהוּא חֶסֶד בְּלִי גְבוּל,
 40 כִּמְבוּאָר לֵעִיל.

אך ישנו ענין נעלה יותר מכל החסדים, כְּהַמְשֵׁף הַכְּתוּב: 41
 וּמִכָּל הָאֱמֹת, דְקָאֵי שִׁמְכוּן עַל הַתּוֹרָה⁹² שְׁנִקְרָאת בְּשֵׁם 42
 אֱמֹת⁹³, כְּדִבְרֵי הַמְּדַרְשׁ "אֵין אִמַּת אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמֵר (בְּמִשְׁלֵי) "אִמַּת קִנָּה 43
 וְאֵל תִּמְכּוֹר", וּמִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת אִמַּת הֵיא שְׁגַם בְּהִיוֹתָהּ 44
 לְמִטָּה, לֵאחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה יוֹדָה 45
 מִמְּקוֹרָה וְשׁוֹרְשָׁה לְמַעַלָּה בְּאֲלוֹקוֹת אֵל 46
 הָעוֹלָם הַזֶּה וְכַעַת הֵיא בְּעוֹלָם שְׁכָל 47
 עֲנִיּוֹנוֹ הוּא עֲנִיּוֹן הַשִּׁינׁוּיִים, הֵן 48
 בְּמִקּוּם וְהֵן בְּזִמְן, הֵרִי הֵיא 49
 הַתּוֹרָה נִשְׁאַרְתָּ כְּמוֹ שְׁהֵיא, 50
 לֵלֵא שִׁינׁוּיִים, כְּמוֹ שְׁכֵתוּב⁹⁴ 51
 בִּירְמִיָּה הֵלּוּא כֹה דְכָרִי כְּאֵשׁ, 52
 מָה אֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה 53
 אִף דְכָרִי תּוֹרָה אֵינָן מְקַבְּלִין 54
 טוּמְאָה⁹⁵, וְהֵינּוּ, שְׁגַם 55
 כְּשֶׁהַתּוֹרָה נִמְצָאת לְמִטָּה 56
 וְנִלְמַדְתָּ עַל יְדֵי אָדָם שְׁאֵינוֹ 57
 טָהוֹר, וְלִגְבֵי דְבָרִים אַחֲרֵים יֵשׁ 58
 הַגְּבֻלוֹת מִה מוֹתֵר לוֹ וְמָה אֲסוּר לוֹ 59
 הֵנָּה כְּשֵׁם שְׁאֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל 60
 טוּמְאָה, כִּף גַּם דְכָרִי תּוֹרָה, 61
 דְכָרִי, שְׁנֵאמָרִים עַל יְדֵי אָדָם 62
 שְׁהוּא בְּמַעַמְדֵי וּמִצְבֵּי שֶׁל 63
 הֵיפָךְ הַטְּהָרָה, הֵם בְּאוֹפֵן שֶׁל 64
 אֵשׁ, שְׁאֵינָם מְקַבְּלִים טוּמְאָה 65
 וְלִכֵּן גַּם מִי שְׁאֵינוֹ טָהוֹר מוֹתֵר בְּתַלְמוּד 66
 תּוֹרָה (כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא: "תְּנִיא ר' יְהוּדָה 67
 בֵּן בְּתִירָא הֵיָה אֹמֵר, אֵין דְּבָרֵי תּוֹרָה 68
 מְקַבְּלִין טוּמָא, מַעֲשֵׂה בְּתַלְמוּד אַחַד 69
 שְׁהֵי נִגְמָגַם לְמַעַלָּה מִרְבִּי יְהוּדָה בֵּן 70
 בְּתִירָא, אִמֵּר לֵיה בְּנֵי פִתְחֵי וַיֵּאִירוּ 71
 דְּבִרְיָן שְׁאֵין דְּבָרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין 72
 טוּמָא, שְׁנֵאמֵר הֵלֵא כֹה דְּבָרֵי כֹאשׁ 73
 נֵאֵם ה', מָה אֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמָא אִף 74
 דְּבָרֵי תּוֹרָה אֵינָן מְקַבְּלִין טוּמָאה"). 75
 וְזָהוּ וְהִסִּיכָה לִכְךָ שֶׁדְּבָרֵי תּוֹרָה אֵינָם 76
 מְקַבְּלִים טוּמָאה הֵיא לְפִי 77
 שֶׁהַתּוֹרָה הֵיא אֱמֹת, כְּדַאיָתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בְּפִירוּשְׁלִמִי⁹⁶ שְׁתִּיבַת 78
 הַמִּילָה אֱמֹת מוֹרְכָבַת מְשַׁלֵּשׁ אוֹתִיּוֹת, הָאוֹת אֶל"ף רִישִׁיָּה 79
 דְאֶלְפָא בֵּיתָא שְׁהֵיא רֵאשׁ הָאֶל"ף בֵּיתָא, מ"ם בְּאִמְצַעִיתָהּ הֵיא אֶת 80

הנ"ל (המשך תער"ב שם ע' תשסה [אלה]). ובכ"מ. (88) קכז, ב. (89) ד"ה ה"ג הני מילי. (90) משלי יא, יז. (91) משנה סוטה ח, ב. (92) סד"ה קטנתי הנ"ל (המשך תער"ב שם). (93) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח. איכ"ר פתיחתא ב'. תקי"ז תכ"א (ג, א). (94) ירמ' כג, כט. (95) ברכות כב, א. (96) סנהדרין פ"א ה"א. דבר פ"א, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מ"ם שהיא באמצע האל"ף ב"ת (קְשָׁמוֹנִים גַּם אֶת הָאוֹתִיּוֹת
2 הַכְּפוּלוֹת⁹⁷ שבע האותיות בג"ד כפר"ת שבאות בשני אופנים, כמבואר
3 ב'ספר יצירה'), והוא תי"ו בְּסוֹפָה בסוף המילה אמת ובסוף האל"ף
4 ב"ת, לומר ללמד אָנִי הֲוֵי' ראשון כו' ומבִּלְעָדִי אֵין
5 אֱלֹקִים⁹⁸, ללא שינויים, אלא
6 האמת היא באותו מצב הן בתחילה, הן
7 באמצע והן בסוף שְׁזָהוּ עֲנִן
8 הָאֱלֹקוֹת שְׁהוּא לְמַעְלָה מִכָּל
9 שִׁינוּיִים ושום דבר לא גורם
10 לאלוקות להשתנות חס־ושלום, כְּמוֹ
11 שְׁנֵאמַר⁹⁹ בנבואת מלאכי אָנִי
12 הֲוֵי' לֹא שְׁנִיתִי, וּמָזָה מֵהָאֱמֶת
13 שֶׁל הָאֱלֹקוֹת שאין בה שינויים נִמְשָׁךְ
14 גַּם בְּתוֹרָה שֶׁגַּם הִיא אֱמֶת ואין בה
15 שינויים, וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה הֲרִי זֶה
16 עֵנִן הָאֱמֶת נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי
17 יִשְׂרָאֵל הַלּוֹמְדִים אֵת הַתּוֹרָה לְמַטָּה
18 גַּם בְּעִבּוּדָתָם לְמַטָּה עַד
19 לְאוֹפֵן דְּאֵמֶת הֲוֵי' לְעוֹלָם¹⁰⁰
20 ועד שהאמת האלוקית שאין בה
21 שינויים חודרת גם במציאות העולם.
22 וְעֵנִן זֶה (מִכָּל הָאֱמֶת, תּוֹרָה)
23 הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵעֵנִן
24 הַתּפִּלָּה (מִכָּל הַחֲסִדִים), ולכן
25 'מכל האמת' נזכר בפסוק אחרי 'מכל
26 החסדים' כי הוא חידוש גדול יותר
27 וענין נעלה יותר, פִּי, הֵן אֵמֶת
28 שְׁעַל יְדֵי תּפִלָּה נַעֲשֶׂה עֲנִין
29 הַהֲתַקְשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת שֶׁל הָאֵדָם
30 הַמִּתְפַּלֵּל עִם הָאֱלֹקוֹת כּו',
31 כְּמִרְמֹז בְּשֵׁם תּפִּלָּה, מְלִשׁוֹן
32 נִפְתּוּלִי אֱלֹקִים נִפְתּוּלִי¹⁰¹,
33 שאמרה רחל בלידת נפתלי שהוא לשון
34 התקשרות והתחברות (כמובא בפירוש
35 רש"י שם: "מנחם בן סרוק פירשו
36 במחברת צמיד פתיל, חיבורים מאת
37 המקום נתחברתי עם אחותי לזכות
38 לבנים"), בכל זאת, הִנֵּה עַל יְדֵי
39 תּפִּלָּה, הַקְּשׁוּרָה עִם הַרְצוֹן
40 הַצְּמָאוֹן וְהַתְּשׁוּקָה שֶׁבִּנְפֶשׁ
41 שְׁזָהוּ עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל
- הָאוֹתִיּוֹת הַכְּפוּלוֹת⁹⁷), תִּי"ו בְּסוֹפָה, לומר אָנִי
הֲוֵי' ראשון כו' ומבִּלְעָדִי אֵין אֱלֹקִים⁹⁸, ללא
שינויים, שְׁזָהוּ עֲנִין הָאֱלֹקוֹת שְׁהוּא לְמַעְלָה מִכָּל
שינויים, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר⁹⁹ אָנִי הֲוֵי' לֹא שְׁנִיתִי,
וּמָזָה נִמְשָׁךְ גַּם בְּתוֹרָה, וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה הֲרִי זֶה
נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל גַּם בְּעִבּוּדָתָם לְמַטָּה עַד
לְאוֹפֵן דְּאֵמֶת הֲוֵי' לְעוֹלָם¹⁰⁰.
וְעֵנִן זֶה (מִכָּל הָאֱמֶת, תּוֹרָה) הוּא לְמַעְלָה
יוֹתֵר מֵעֵנִן הַתּפִּלָּה (מִכָּל הַחֲסִדִים), פִּי,
הֵן אֵמֶת שְׁעַל יְדֵי תּפִלָּה נַעֲשֶׂה עֲנִין הַהֲתַקְשְׁרוֹת
כּו', כְּמִרְמֹז בְּשֵׁם תּפִּלָּה, מְלִשׁוֹן נִפְתּוּלִי אֱלֹקִים
נִפְתּוּלִי¹⁰¹, הִנֵּה עַל יְדֵי תּפִלָּה, הַקְּשׁוּרָה עִם
הַרְצוֹן וְהַצְּמָאוֹן וְהַתְּשׁוּקָה שֶׁבִּנְפֶשׁ (שְׁזָהוּ עֲנִין
תּוֹפְסִים רַק בְּכַחֲנֵת חִיצוֹנִיּוֹת
הַעֲצָמוֹת, אָבֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ נֵאמַר אֲנִי
נִפְשִׁי קְתִבִּית יְהִיבִית¹⁰², תּוֹפְסִים בְּפְנִימִיּוֹת
עֲצָמוֹת וּמַהוֹת שְׁלֹמְעֵלָה, וְעַד שְׁאֲפִילוֹ עַל יְדֵי
הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּתוֹרָה קוֹרְאִים וּמְמַשִּׁיכִים שְׁמוֹתָיו
שֶׁל הַקְּב"ה (כְּדֹאֵתָא בְּזֵהָר¹⁰³), שְׁהֵם שְׁמוֹת
עֲצָמִים (כְּמִבּוּאָר בְּהַמְשָׁךְ תּרע"ב¹⁰⁴ וּבְכַמָּה
מְקוֹמוֹת), וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה עַל יְדֵי לִימוּד
הַתּוֹרָה כְּאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר, וְעַד לְלִימוּד פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה.
וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן סֵדֵר הַכְּתוּב קְטַנְתִּי מִכָּל
הַחֲסִדִים (דְּקֹאֵי עַל תּפִּלָּה, כְּמִבּוּאָר לְעִיל
וְאַחַר כֵּן) וּמִכָּל הָאֱמֶת (דְּקֹאֵי הַמְּכוּוֹן עַל תּוֹרָה) שְׁהוּא
חִידוּשׁ וְעֵנִן נַעֲלָה יוֹתֵר, פִּי, הָעֵנִן
דְּקַטְנִיתִי הַעֲנוּוָה וְשִׁפּוּלוֹת הַרוּחַ שֶׁל
הָאָדָם נַעֲשֶׂה מִצַּד הַקִּירוּב
לְאֱלֹקוֹת, כְּנִזְכָּר לְעִיל (סְעִיף
ב) שֶׁכָּל הַקִּירוּב קָרוּב אֶל הֲוֵי'
כִּיּוֹתֵר, נַעֲשֶׂה אֲצִלוֹ הָעֵנִן
דְּקַטְנִיתִי כִּיּוֹתֵר וְכָל שֶׁקִּירוּב
גָּדוֹל יוֹתֵר, הַבִּיטוּל שֶׁנִּגְרַם עַל יְדוֹ גָּדוֹל
יוֹתֵר. וְלִכֵּן נֵאמַר בְּכַתּוּב תְּחִילָּה
קְטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים, שְׁזָהוּ
הָעֵנִן דְּקַטְנִיתִי שֶׁנַּעֲשֶׂה מִצַּד
הַקִּירוּב אֶל הֲוֵי' שְׁעַל יְדֵי
הַתּפִּלָּה שְׁהוּא חִיבוּר עִם חִיצוֹנִיּוֹת

(97) עץ יוסף לדב"ר שם. (98) ישעי' מד, ו. (99) מלאכי ג, ו. (100) תהלים קיז, ב. (101) ויצא ל, ח ובפרש"י. (102) שבת קה, א (כגריסת העין יעקב). וראה גם לקו"ת שלח מח, סע"ד. (103) ח"ב פז, א. וראה רמב"ן בהקדמתו עה"ת. (104) ד"ה ויגדלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 העצמות, וְלֹא־חָרִי זֶה נֹאמַר וּמִכָּל הָאָמֶת, דְּקָאֵי שְׂמִכוּן עַל
2 הַתּוֹרָה, שְׁעַל זֶה עַל הַחִיבוּר עִם הָאֱלֹקוֹת נֹאמַר¹⁰⁵ קְרוֹב הַיְיָ
3 גו' לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאָמֶת, וְאִין אָמֶת אֵלָא תּוֹרָה⁹³,
4 שְׁזָהוּ קִרְבַּת אֱלֹקִים וְהַתְּחַבְּרוּת עִם הָאֱלֹקוֹת בְּאוֹפֵן נִעְלָה יוֹתֵר
5 מֵאֲשֶׁר בְּתַפְלָה (וְזָהוּ גַם
6 כְּלָלוֹת הַעֲנִין שְׁמִי שְׁתּוֹרְתוֹ
7 אוּמְנּוֹתוֹ וְלִמּוֹד הַתּוֹרָה הוּא כֹל
8 עֵיסוּקוֹ פְּטוּר מִן הַתְּפִלָּה¹⁰⁶,
9 וּבְהִבְיָאוֹר עַל זֶה¹⁰⁷ בְּתוֹרַת
10 הַחֲסִידוֹת מוּבָא הַלְשׁוֹן¹⁰⁸
11 בְּכָלֵל מְאֻתִּיִּים מְנָה, הֵיִינוּ
12 שְׂבִמְאֻתִּיִּים יֵשׁ גַּם מֵאֵה, וְכֵן בְּתוֹרָה
13 כְּלוּל גַּם עֲנִין הַתְּפִילָה וְיָמֵי שְׁתּוֹרְתוֹ
14 אוּמְנּוֹתוֹ אֵינוּ זָקוּק לְעֲנִין הַתְּפִילָה).
15 (ח) וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה
16 הַרוּחָנִית שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה' הֵיא
17 בְּאוֹפֵן שְׁלֹמְעֵלָה מִמְּדִידָה
18 וְהַגְּבֻלָה (כַּנְּזָכָר לְעִיל סְעִיף
19 ו), הִנֵּה גַם כַּשָּׁבָא אַחֵר כִּף לְעֲבוּדַת הַבִּירוֹרִים
20 לְעֲבוּדַת הַבִּירוֹרִים כְּעוֹלָם,
21 כִּשְׁהוּא כֹא כַּמְּגַע עִם עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה
22 הַגִּשְׁמִי, כְּדִי לַחְקוֹן וּלְבַרֵּר אוֹתָם
23 שְׁנֹאֲמַר הָעוֹלָם הַזֶּה עוֹלָם
24 מִלְּשׁוֹן הָעֵלִים וְהַסְּתֵר¹⁰⁹, כִּי
25 הַמְּצִיאוֹת הַגִּשְׁמִית מִסְּתִירָה עַל הָאוֹר
26 הָאֱלֹקִי שְׁלֹכָן לְצוּר הָעֵיסוּק עִם
27 הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְתִיקוּנוֹ יֵשׁ צוּרָף
28 בְּעֲנִין שֶׁל מְלַחְמָה (הַחֵל
29 מִמְּלַחְמַת הַיָּצָר), שְׁזָהוּ עֲנִין
30 מִקְרָב לִי, הָאִמּוֹר בְּכַתּוּב 'פְּדָה
31 בְּשִׁלּוֹם נִפְשֵׁי מִקְרָב לִי' וּכְמוֹ
32 שְׁנֹאֲמַר¹¹⁰ בִּיעֻקֵּב אֲבִינוּ בְּחִרְבֵי
33 וּבִקְשָׁתֵי שֶׁהֵם כְּלֵי מְלַחְמָה (הַחֵל
34 מִעֲנִין הַתְּפִלָּה, כִּפִּי שְׂמוּבָא
35 בְּתַרְגוּם עַל 'בְּחִרְבֵי וּבִקְשָׁתֵי' בְּצִלּוֹתֵי
36 וּבִקְבֻעוֹתֵי¹¹¹, בְּחַפְלַתִּי וּבִבְקֻשָׁתִּי
37 וְכִדְאִיתָא וְכִפִּי שְׂמוּבָא בְּדַהֲרִי¹¹²

שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא שְׁעַת מְלַחְמָה, שְׁעַת קְרָב), בְּכוֹת הַעוֹבְדָה
שְׂקֻדָּה לְכַךְ עֲבוּדַת ה' לְמַעֲלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבֻלָה הַרְיָ זֶה הָעֵיסוּק בְּעֲנִינֵי
הָעוֹלָם בְּעֲבוּדַת הַבִּירוֹרִים נִעְשָׂה בְּאוֹפֵן דְּפְדָה בְּשִׁלּוֹם לְלֵא צוּרָף
ב'קרב' וּמְלַחְמָה.
וְזָהוּ הַבִּיאוֹר הַפְּנִימִי בְּמָה שְׁדַרְשׁוּ
חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבְרָכָה בְּגִמְרָא
עַל הַפְּסוּק פְּדָה בְּשִׁלּוֹם גו'
שְׁקָאֵי שְׂמִכוּן עַל הָעוֹסֵק
בְּתוֹרָה וּבְגִמְלִילוֹת חֲסָדִים
וּמְתַפְּלָל עִם הַצִּיּוּר, כְּמוּבָא
לְעִיל בְּתַחֲלִיל הָמֵאֹר כִּינּוּן שְׁזָהוּ
אוֹפֵן הָעֲבוּדָה שְׁלֹמְעֵלָה
מִמְּדִידָה וְהַגְּבֻלָה, כִּפִּי שְׂיוֹסְבֵר
לְהֵלֶן בְּסִמּוּךְ שְׁעַל יְדֵי זֶה נִעְשָׂה
הָעֲנִין דְּפְדָה בְּשִׁלּוֹם נִיחָחוּן עַל
הַיָּצָר וְעֲבוּדַת הַבִּירוֹרִים שֶׁל תִּיקוּן
הָעוֹלָם לְלֵא צוּרָף ב'קרב' וּמְלַחְמָה, כִּפִּי
שְׂמִשְׁחִין וּמְבַאֵר כִּיכַד בְּלִשׁוֹן חֲכָמֵינוּ
נִרְמַז שְׂמִדוּבֵר בְּעֲבוּדָה שְׁלֹמְעֵלָה
מִמְּדִידָה וְהַגְּבֻלָה. דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ
לְתוֹרָה וּבְגִמְלִילוֹת חֲסָדִים נֹאמַר
כֹּל הָעוֹסֵק כו', וְלֵא נֹאמַר הַלּוּמֵד
תּוֹרָה אוֹ הָעוֹשֵׂה חֲסָדִים וְכו' הֵיִינוּ,
שְׁזָהוּ הַלִּימוּד וְהַגְּמִילוֹת חֲסָדִים
אֲצִלּוֹ אֲצֵל הָאָדָם הַלּוּמֵד תּוֹרָה וְגוּמַל
חֲסָדִים בְּאוֹפֵן שֶׁל עֵסֶק דְּוָקָא,
שׁוּה עֲנִינוּ וְהַדְּבַר נוֹגֵעַ לוֹ שְׁמוּרָה
שְׁזָהוּ לֵא מְדִידָה וְהַגְּבֻלָה,
וְכִפִּי שְׂרוּאִים שְׁמִי שְׁהוּא
בְּעַל עֵסֶק (כַּפְּשׁוּטוֹ עֵסֶק גִּשְׁמִי)
בְּכָל הַפְּרָטִים, אֲזִי הַנְּהַגְתּוֹ
הֵיא בְּאוֹפֵן שְׁיֹם וְלִילָה לֵא
יִשְׁבוֹת¹¹³ מְלַחְמָה עֵסֶק בְּעַסֵּק שְׁלוֹ,
וְחוֹשֵׁב תְּמִיד לְלֵא הַפְּסֵק אוֹדוֹת

הַנְּעֵרִים הַעֲתָר (הַמְּשַׁךְ תַּעֲרָב שֶׁם ע' תִּשְׁמַג [א'ו]). (105) תְּהֵלִים קָמָה, יח. (106) שְׁבַת יא, א. (107) סִידוּר (עִם דַּא"ח) עה,
ג [קכא, א]. אוֹהֵת וְיִקְרָא ע' רַנְד. סה"מ תַּרְכִּיז ע' רַצֵּב. וְרֵאָה גַם ד"ה קִטְנֵי תִשְׁכִּי"ד פ"ג (תּוֹרַת מִנְחָם הַתּוֹעוּדוֹת חֲל"ח
ע' 237). ד"ה פְּדָה בְּשִׁלּוֹם תִּשְׁלִי"ד פ"א (סה"מ י"ט כִּסְלוֹ ע' רַעַח). (108) ע"פ ב"ק ע"ד, א. ב"ב מא, ב. (109) לְקוֹרַת שְׁלַח
לו, ד. וּבִכְ"מ. (110) וַיְחִי מַח, כב. וְרֵאָה הַמְּשַׁךְ פְּדָה בְּשִׁלּוֹם תַּרְנִי"ט וְתִשְׁכִּי"ד (סה"מ תַּרְנִי"ט ע' קַנֵּב [קסא] וַאֲיִלְךְ. תִּשְׁכ"ד ע'
97 וַאֲיִלְךְ). (111) אוּנְקִלוֹס וַיְחִי שֶׁם. (112) הוּבָא בְּשֶׁם הַזֶּהֶר בְּלִקוּת בְּלִק עב, א. ר"פ תַּצָּא (לד, ג. לה, ג). וְרֵאָה זֶהֶר ח"ג
רמג, א. ח"א רמ, ב. תַּקוּז"ז תִּי"ג (כט, ב). (113) ע"פ לִשׁוֹן הַכְּתוּב – נח ח, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַעֶסֶק אֵיךָ לְהַגְדִּילוֹ כְּדִי לְהַרְוִיחַ יוֹתֵר וְכוּ'. וְזֶהוּ כָּל הָעוֹסֵק
 2 בְּתוֹרָה וּבְגַמְלֵי לוֹת חֲסָדִים עִם דָּגֵשׁ עַל 'הַעוֹסֵק', שֶׁהַעֲבוּדָה בְּתוֹרָה
 3 וּגְמִילוֹת חֲסָדִים צָרִיכָה לְהִיּוֹת שְׁלֵא בְּמִדְיָה וְהַגְבְּלָה לֹא
 4 רַק בְּמִידָה מוֹגְבֵּלֶת, כְּפִי הַמְתַּחֲיִיב מִצַּד הַשְּׂכָל וְהַרְגֵשׁ, אֲלֵא בְּדוּגְמַת
 5 הָעֶסֶק, שְׁאִינוּ מְסַתְּפֵק בַּעַל
 6 הַעֶסֶק בְּמָה שֵׁיֵשׁ לוֹ שְׁהִיא מִידָה 1
 7 מוֹגְבֵּלֶת, אֲלֵא מְשַׁתְּדֵל תְּמִיד 2
 8 לְהַרְבּוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר וְכוּ'. 3
 9 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲנֵן וּמְתַפְּלֵל 4
 10 עִם הַצְּבוּר, דְּהֵנָּה, מַעֲלַת 5
 11 תְּפִלַּת הַצְּבוּר מוֹבְנֵת מְדַבְּרֵי 6
 12 הַגְּמָרָא בִּיבְמוֹת¹¹⁴ עַל 7
 13 הַפְּסוּק¹¹⁵ בִּישְׁעֵיהּ דְּרִשּׁוּ הַרְוִי' 8
 14 בְּהַמְצָאוֹ קְרָאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ 9
 15 קְרוֹב, הָא זֶה בִּיחִיד הָא זֶה 10
 16 בְּצַבּוּר, וְיַחֲדִיד אֵימַת מְתִי, אֲלוֹ 11
 17 עֲשָׂרָה יָמִים שְׁבִין רֵאשׁ 12
 18 הַשְּׁנָה לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְזֶה 13
 19 לְשׁוֹן הַגְּמָרָא: "מַעֲנֵן לְגוֹר דִּין שֶׁל 14
 20 צְבוּר... שֶׁאִפְלוֹ נַחְתָּם מִתְּקַרְעֵ, שֶׁנֶּאֱמַר 15
 21 'מִי כֹה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאוֹנוֹ אֱלֹוֹי' 16
 22 [לְשׁוֹן הַפְּסוּק: 'מִי גֹו גְדוֹל אֲשֶׁר לוֹ 17
 23 אֱלֹקִים קְרוֹבִים אֱלֹוֹ (שִׁיעוּנָהוּ תְּמִיד 18
 24 בְּכָל אֲשֶׁר יִבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ – אֲבָן עוֹרָא) 19
 25 כֹּה' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאוֹנוֹ אֱלֹוֹי], וְהַכְּתִיב 20
 26 [=] (וְהִוִּי כְּתוּב) 'דְּרִשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ' 21
 27 (מִשְׁמַע שֶׁאֵין מִצּוֹי בְּכָל עַת – רִש"י), 22
 28 לֹא קִשִּׁיא הָא בִּיחִיד הָא בְּצִיבוּר' [=] 23
 29 אֵין זֶו קוּשִׁיא, כִּאֵן מְדוּבֵר בְּתַפִּילַת 24
 30 יַחֲדִיד (שֶׁאֵין בְּקִשְׁתּוֹ נַעֲנִית תְּמִיד) וְכֵאֵן 25
 31 מְדוּבֵר בְּתַפִּילַת צִיבוּר (שֶׁבְּקִשְׁתָּם 26
 32 נַעֲנִית תְּמִיד) וְהִיתְרוֹן שֶׁל עֲשֶׂרֶת יָמֵי 27
 33 תְּשׁוּבָה הוּא שְׁבַחָם תְּפִילַת הַיַּחֲדִיד 28
 34 נַחֲשַׁבֵּת כְּמוֹ תְּפִילַת הַצִּיבוּר, וְיַמְזָּה 29
 35 מוֹבְנֵן¹¹⁶, שֶׁמַּעֲלַת תְּפִילַת 30
 36 הַצְּבוּר הִיא כְּמוֹ מַעֲלַת 31
 37 עֲשָׂרֶת יָמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁעַלֵּיהֶם 32
 38 נֶאֱמַר דְּרִשּׁוּ הַרְוִי' בְּהַמְצָאוֹ 33
 39 קְרָאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב, 34
 40 וּבְלִשׁוֹן הַרְמַבַּ"ם¹¹⁷ שְׁאָז 35

בעשרת ימי תשובה התשובה היא יפה ביותר ומתקבלת היא
 מיד, פִּינּוֹן שֶׁהַקְּב"ה הוּא בְּקִירוּב מִיּוֹחַד לְבַנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִכְנֵן
 הַרִי זֶה מִצַּבֵּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּימֵים אֱלֹהֵי בְּאוּפֵן שְׁכָל הַקְּרוֹב
 קְרוֹב אֶל הַרְוִי' (פְּנִיזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ז), וְעַד לְפִירוּשׁ הַיְדוּעַ
 שֶׁל רַבֵּינוּ הַזְּקֵן¹¹⁸, שְׁפָאֵן
 בִּיחִיד הַאֲמוּר בְּגִמְרָא רֹמְזוֹ
 לְעַבּוֹדַת הָאָדָם כְּפִי שְׁהִיא
 מְצַד יְחִידָה הַנְּקוּדָה הַכִּי נַעֲלִית
 וְהַכִּי פְּנִימִית וְהַכִּי עוֹמָקָה שְׁבַנְפֵּשׁ
 הַנְּשַׁמָּה הַאֲלוּקִית (שִׁישׁ בַּה חֲמֵשׁ
 דְּרָגוֹת – נֶפֶשׁ, רוּחַ, נִשְׁמָה, חַיָּה,
 יַחֲדִיד), שְׁהִיא לְמַעְלָה מִכָּל
 מִדְיָה וְהַגְבְּלָה (כִּי, מִדְיָה
 וְהַגְבְּלָה אֵינוֹ עֲנֵן שֶׁל יַחֲדִיד
 שֶׁהוּא נְקוּדָה אַחַת, אֲלֵא עֲנֵן שֶׁל
 פְּרָטִים רַבִּים שְׂכָל אַחַד מֵהֶם מוֹגְבֵּל
 בְּמִידוּתוֹ וּבִאֲיֹחוֹ, שְׁאִפְלוֹ
 כְּשֶׁבָאִים כָּל הַפְּרָטִים יַחַד
 בְּהַתְּאַחַדוֹת, נַעֲשֶׂה מְזָה
 הָעֲנֵן דְּאֶחָד, אֲכָל עֲדִינֵן אֵין
 זֶה הָעֲנֵן דְּיַחֲדִיד¹¹⁹ שֶׁלְמַעֲלָה
 מִ'אֶחָד', כִּי 'אֶחָד' מִשְׁמַעוֹתוֹ שִׁישׁ גַּם
 שְׁנֵי, רִיחִיד' פִּירוּשׁוֹ שֶׁאֵין מְצִיאוֹת
 נוֹסֶפֶת מִלְּבַדוֹ). וְכִינֵן שְׁעַל יְדֵי
 עַבּוֹדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּאוּפֵן שֶׁלְמַעֲלָה
 מֵהַגְבֵּלָה הַרִי הוּא מְגִיעַ וּמְתַחֲבֵר
 לְאֲלוּקוֹת לְמַעְלָה מִמִּדְיָה
 וְהַגְבְּלָה, אֲזִי נַעֲשֶׂה אֲצֵלוֹ
 אֲצֵל הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה' בְּאוּפֵן כּוֹה
 הָעֲנֵן דְּפָדָה (וְלֹא רַק פְּדִיָה
 וְהַצֵּלָה סְתָם, אֲלֵא פְדִיָה)
 בְּשָׁלוֹם, וְהֵינּוּ, שְׁאֵין מְקוֹם
 לְהַתְּנַגְּדוֹת דְּלַעוֹמַת זֶה
 שִׁיִּצְטָרֵף לְלַחֹם עִמָּהֶם, בִּינּוֹן
 שֶׁהֵם הַכּוֹחוֹת הַמְּנַגְּדִים נִמְצָאִים
 תְּמִיד בְּמִדְיָה וְהַגְבְּלָה,
 וְאֵילוֹ הוּא הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה'
 בְּלִי גְבוּל נִתְעַלָּה לְמַעְלָה
 מִמִּדְיָה וְהַגְבְּלָה וְלִכְנֵן לְכוּחוֹת
 הַמְּנַגְּדִים אֵין כָּל אֲפִשְׁרוֹת לְהַפְרִיעַ לוֹ.

(114) מט, ב. קה, א. (115) ישעי' נה, ו. (116) ראה גם סד"ה פדה בשלום העת"ר (המשך תער"ב שם ע' תשעה [א'מח]).
 (117) הל' תשובה פ"ב ה"ו. (118) לקו"ת תבא מג, סע"ד. וראה ספר תנה אריאל (להרה"ח וכו' ר' יצחק אייזיק הלוי עפשטיין
 מהאמ"ל) האזינו מר, ב. (119) ראה תו"א וראה נה, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְזֶהוּ הַתּוֹכַח הַפְּנִימִי שֶׁל דְּבַר יְחִזְקֵאל הָאֲמֹרִים עַל הַפְּסוֹק פְּדָה בְּשָׁלוֹם
2 גּוֹ', אָמַר הַקֶּבֶ"ה כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוֹת חֻסְדִּים
3 וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצְּבוּר, מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוֹ פְּדָאֲנִי לִי אֵת
4 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּבִיכּוֹל וּלְכַנֵּי מִבֵּין אֲוִמוֹת הָעוֹלָם, הֵינְנִי,
5 שְׂכַאֲשֵׁר כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
6 עוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ בְּאוֹפֵן שְׁעוֹסֵק
7 בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוֹת חֻסְדִּים
8 וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצְּבוּר כְּדַבְעִי,
9 כְּעַבְדָּה שֶׁלֹּמְעָלָה מִמִּדְיָה וְהַגְּבִלָה
10 וְעַל יָדַי זֶה פּוֹעֵל בְּעַבְדוֹתָו
11 הַפְּרָטִית אֶת הַגְּאוּלָּה
12 הַפְּרָטִית שְׁלוֹ יַעֲיָאָה מִגְּדֵרֵי
13 הַמְצִיאוֹת בְּאוֹפֵן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם,
14 הָרִי בֵּינָן שְׁתוֹרַת אֲמַת אוֹמְרַת
15 שְׁלֹעוֹלָם יְרָאָה אָדָם אֶת
16 עֲצָמוֹ שְׁקוֹל וְאֶת כָּל הָעוֹלָם
17 כּוֹלֵוֹ שְׁקוֹל, כְּמוֹ כֶּף מֵאוֹזִיִּם שֶׁשְׁנֵי
18 הַצְּדִידִים שֶׁלָּהֶם הֵם בְּאוֹתוֹ גּוֹבֵה בְּדִיוֹק
19 וְעַל יָדַי מַעֲשֶׂה אֶחָד מִכְרִיעַ
20 אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם

כּוֹלֵוֹ לְכַף זְכוֹת (פְּנֻזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג), הִנֵּה עַל יָדַי זֶה
נַעֲשֶׂה תַחִילָה הֶעֱנִין דְּמַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוֹ פְּדָאֲנִי לִי
וּלְכַנֵּי מִבֵּין אֲוִמוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא־חָרִי זֶה נַעֲשֶׂה בֵּן פְּפוֹעֵל
וְלֹא רַק כְּאִילוֹ, שְׂמַכְרִיעַ עֲצָמוֹ וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵוֹ לְכַף זְכוֹת,
וּפּוֹדָה אֶת הַקֶּבֶ"ה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל (לִי וּלְכַנֵּי) מִבֵּין
אֲוִמוֹת הָעוֹלָם, בְּגְאוּלָּה
הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יָדַי
מְשִׁיחַ צְדָקָנּוֹ, וּבְקָרוֹב מִמֶּשׁ.

כּוֹלֵוֹ לְכַף זְכוֹת (פְּנֻזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג), הִנֵּה עַל יָדַי זֶה
נַעֲשֶׂה תַחִילָה הֶעֱנִין דְּמַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילוֹ פְּדָאֲנִי לִי וּלְכַנֵּי מִבֵּין אֲוִמוֹת
הָעוֹלָם, וְלֹא־חָרִי זֶה נַעֲשֶׂה בֵּן פְּפוֹעֵל, שְׂמַכְרִיעַ עֲצָמוֹ וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵוֹ לְכַף
זְכוֹת, וּפּוֹדָה אֶת הַקֶּבֶ"ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (לִי וּלְכַנֵּי) מִבֵּין אֲוִמוֹת הָעוֹלָם, בְּגְאוּלָּה
הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יָדַי מְשִׁיחַ צְדָקָנּוֹ, וּבְקָרוֹב מִמֶּשׁ.

המשך ביאור למס' ובא קמא ליום שבת קודש עמ' א

1 אָמַר רַב אֲשֵׁי, תָא שְׁמַע רַאיה רַגִּירַת רַב זְבִיד, שְׁשִׁנּוּ בִסּוּף
2 הַמְשֵׁנָה, אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, חָרִי זֶה מוֹעֵד לְשַׁבְּתוֹת וְאִינוּ מוֹעֵד
3 לַיּוֹמוֹת הַחוּל, אָמַר לָהֶם לְשַׁבְּתוֹת מִשְׁלָם נִזְק שְׁלָם לַיּוֹמוֹת הַחוּל
4 מִשְׁלָם חֲצֵי נִזְק. וְאִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא ש'וְאִינוּ מוֹעֵד' קְתַנִּי, דְּבַרִּיהֶם
5 מִתְּבַאֲרִים בְּפִשְׁטוּת, שְׁשִׁיילִי הוּא דְקָא מְשִׁיילִי [לִיָּה] – שֶׁהַתְּלַמִּידִים
6 שָׂאלוּ לְרַבִּי יְהוּדָה מַה הֵדִין בְּאוֹפֵן זֶה שְׁהִיָּה מוֹעֵד לְשַׁבְּתוֹת וְלֹא
7 לַיּוֹמֵי הַחוּל, וְהוּא נִמְי קְמַתְרֵר לָהּ – וְאִף רַבִּי יְהוּדָה עֲנָה לָהֶם,
8 שְׁמוֹעֵד לְשַׁבְּתוֹת. אֲלֹא אִי אֲמַרְתָּ ש'אִינוּ מוֹעֵד' קְתַנִּי, מִשְׁמַע
9 שֶׁהַתְּלַמִּידִים הֵם שְׂאִמְרוּ הֵדִין לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁהַמוֹעֵד לְשַׁבְּתוֹת
10 בְּתַנְמָא אִינוּ מוֹעֵד לַיּוֹמוֹת הַחוּל, וְיִקְשָׁה, אֲנִימְוִרִי הוּא דְקָא מְנַקְרִי
11 לִיָּה – וְכִי הֵם מִלְּמִידִים אֵת הֵדִין לְרַבִּי יְהוּדָה. וְתוֹ יִקְשָׁה, מֵאַחַר
12 שֶׁכֵּבַר פִּסְקוֹ הַתְּלַמִּידִים אֵת הֵדִין, אִיָּהוּ מֵאִי קָא מְהַרֵּר לָהּ – מַה
13 עוֹד הוֹצֵרֵךְ רַבִּי יְהוּדָה לַעֲנוֹת לָהֶם. וּבַהֲבַרְחָה שְׂגִירַת הַמְשֵׁנָה
14 'וְאִינוּ מוֹעֵד' וְאִינוּ פִּסְק דִּין אֵלֶּא הַמְשַׁךְ הַמַּעֲשֶׂה.
15 רַאיה נּוֹסְפַת: אָמַר רַב נְאִי, מְרִישָׁא נִמְי דִּיקָא – אִף מִהֲרִישָׁא יֵשׁ
16 לְהוֹכִיחַ כְּגִירַת רַב זְבִיד, דְּקְתַנִּי אַחַר שְׁפִרְטָה הַמְשֵׁנָה כָּל
17 הָאוֹפְנִים, אֵת שְׁמוֹעֵד לֹא מִשְׁלָם נִזְק שְׁלָם וְאֵת ש'אִינוּ מוֹעֵד לֹא
18 [מִשְׁלָם] חֲצֵי נִזְק'. וְאִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא ש'וְאִינוּ מוֹעֵד' קְתַנִּי, עֲדִינָן לֹא
19 פִּירְשָׁה הַמְשֵׁנָה אֵת הֵדִין עַד כַּעַת, וּמוֹבֵן שְׁדַבְרֵי הַמְשֵׁנָה כַּאֲן

פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרְשׁ לָהּ – בְּהֵם מִפְּרִשְׁתָּ אֵת הֵדִין כָּל הָאוֹפְנִים. אֲלֹא
אִי אֲמַרְתָּ ש'אִינוּ מוֹעֵד' קְתַנִּי, נִמְצָא שְׁבַתִּיבוֹת אֵלּוֹ שְׂאִמְרָה
הַמְשֵׁנָה כָּל אֲוֹפֵן כְּבַר פְּסָקָה – סִימָה הַמְשֵׁנָה לְדִינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ
אֲוֹפֵן, וְכֵּן תוֹ – וְמַה צְרִיכָה לְכַתּוֹב עוֹד אֵת שְׁמוֹעֵד לֹא מִשְׁלָם נִזְק
שְׁלָם וְאֵת ש'אִינוּ מוֹעֵד לֹא מִשְׁלָם חֲצֵי נִזְק, וְכִי עַד הַשְּׂתָמָא לֹא
אֲשַׁמְעִינָן דְּהֵתָם מִשְׁלָם חֲצֵי נִזְק וְמוֹעֵד מִשְׁלָם נִזְק שְׁלָם.
מִסִּימַת הַגְּמָרָא: וְאִם תִּמְצִי לֹאֲמַר נִמְי אִיתָא לְדַרְבַּ פְּפֵא – וְאִף אִם
תֹּאמַר שֶׁהַלְכָה כְּרַב פְּפֵא, וּבִסְתַמָּא אִין נַעֲשֶׂה מוֹעֵד אֵלֶּא לְאוֹתוֹ
מִין שְׁנַגְתָּ, אִף לְדַעְתּוֹ אִם נִנְתָּ שׁוֹר חָמוֹר וְנִמְלַל, נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְכָל,
וְאִף שֶׁלֹּא נִגַח מִכָּל מִין אֵלֶּא פִּעַם אַחַת בְּלַבְד:
תַּנּוּ רַבְּנֵי, רָאָה שׁוֹר וְנִנְתָּ, שׁוֹר וְלֹא נִנְתָּ, שׁוֹר וְנִנְתָּ, שׁוֹר וְלֹא נִנְתָּ,
שׁוֹר וְנִנְתָּ, שׁוֹר וְלֹא נִנְתָּ, נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסִירוּגִין – לְנִגְיָחוֹת בְּדִילּוּג,
וּלְשׁוֹרוֹרִים בְּלַבְד וְלֹא לְמִינִים אַחֵרִים:
תַּנּוּ רַבְּנֵי, רָאָה שׁוֹר וְנִנְתָּ, חָמוֹר וְלֹא נִנְתָּ, סוֹס וְנִנְתָּ, נִמְלַל וְלֹא נִנְתָּ,
פְּרָד וְנִנְתָּ, עֲרוֹד – חָמוֹר בְּרוֹ וְלֹא נִנְתָּ, נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסִירוּגִין לְכָל,
שְׁהֲרֵי נִגַח שְׁלֹשָׁה מִינִים וְלֹא מִין אֶחָד בְּלַבְד.
הַגְּמָרָא מִסְתַּפְקַת בְּאוֹפְנִים מִסִּימַת בְּמוֹעֵד לְסִירוּגִין: אִיבְעִיא לָהּ,
נִנְתָּ

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל בגמרא:

1 גר' תנופה מצותה להדליק את נרות חנוכה משתשקע החמה
2 משקיעת השמש והלאה, שזוהי הגדרת המצוה של גר תנופה בזמן
3 ולגבי זמן ההדלקה, וכן ישנה ההגדרה של מצוה זו במקום שמצוה

ביאור בדרך אפשר

33 בני הבית לנר חנוכה. וצריך להבין מהו טעם החילוק ההבדלים
34 הללו בין גר שבת לגר תנופה, מאחר ששניהם תקנות דרבנן
35 ולא מצוות עשה מן התורה, ולכן היה מקום לומר ששני הדברים יהיו שווים
36 וצריך הסבר מדוע הם שונים גם בזמן ההדלקה, גם במקום ההדלקה וגם לגבי
37 האנשים המדליקים?

בס"ד. ש"פ וישב, שבת חנוכה,
מבה"ח טבת, ה'תשל"ג
(הנחה בלתי מוגה)

1 גר' תנופה מצותה משתשקע החמה, שזוהי
2 הגדרת גר תנופה בזמן, וכן ישנה ההגדרה
3 במקום שמצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.²
4 וידוע הדיוק בזה, מהו הטעם שגר תנופה אינו
5 דומה לגר שבת, שגר שבת צריך להיות דוקא
6 מבעוד יום³ (הגדרה בזמן), ודוקא בפנים
7 הבית⁴ (הגדרה במקום), ונוסף על החילוק
8 ביניהם בזמן ומקום, שהוא ענין
9 יש חילוק ביניהם גם בנפש, שבשבת מדליק
10 אחד לכל הבית, מה שאין בן בתנופה, מדליקין
11 המתדרין גר לכל אחד ואחד², ועוד זאת,
12 שבנוגע לגר תנופה יש סכרא שאם אנשי הבית
13 כבר ישנים, צריך להדליק בלא ברכה⁵. וצריך
14 להבין מהו טעם החילוק בין גר שבת לגר
15 תנופה, מאחר ששניהם תקנות דרבנן. ועוד דיוק
16 בנוגע להחילוק בין גרות תנופה לגרות
17 המקדש⁶, שאף על פי שכל הטעם לתקנת גרות תנופה הוא בקשר לגרות
18 המקדש, מפל מקום חלוקים הם זה מזה בעולם שנה ונפש, שגרי גרות
19 המקדש צריך להדליקם דוקא קודם השקיעה⁷, ודוקא בתוך בית

8 פתח ביתו מבחוץ², עד כאן
9 מדברי הגמרא. וידוע הדיוק
10 השאלה בזה, מהו הטעם שגר
11 תנופה אינו דומה לגר שבת,
12 שגר שבת צריך להיות דוקא
13 מבעוד יום³ לפני שקיעת השמש
14 (שזו הגדרה בזמן של הדלקת גר
15 שבת), ודוקא בפנים הבית⁴
16 (הגדרה במקום של הדלקת גר
17 שבת), ונוסף על החילוק
18 ההבדל ביניהם בין גר חנוכה לגר
19 שבת בזמן ומקום, שהוא ענין
20 עולם שכן נקרא מימד המקום
21 ושנה שכן נקרא מימד הזמן. יש
22 חילוק ביניהם גם בנפש שכן
23 נקרא מימד האדם (ושלושת הדברים
24 הללו עולם, שנה ונפש, מרכיבים את
25 כללות המציאות), שבשבת מדליק
26 גר אחד לכל בני הבית, גם אם
27 בני הבית רבים מה שאין בן
28 בתנופה, מדליקין המתדרין
29 גר לכל אחד ואחד² בפני עצמו,
30 ועוד זאת, שבנוגע לגר
31 תנופה יש סכרא שאם אנשי
32 הבית כבר ישנים, צריך
33 להדליק בלא ברכה⁵ דבר
34 שמדגיש עוד יותר את השייכות של כל

1) מאמר זה הוא המשך למאמרים שלפניו – ד"ה קטני וד"ה פדה בשלום (תורת מנחם התוועדיות ח"ע ע' 199 ואילך; ע' 217 ואילך). 2) שבת כא, ב. 3) ראה ד"ה מצותה משתשקע החמה תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קיב. ע' קטו ואילך). 4) ראה ריש וסוף ד"ה גר חנוכה תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תשפד. ע' תשצג [ח"ד ע' א'סא. ע' א'עב]). 5) מג"א אור"ח סתורע"ב סק"ו. 6) ראה ד"ה מצותה משתשקע החמה באוה"ת חנוכה ח"ה תקמ"ב, ב ואילך. רד"ה הנ"ל תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך). ד"ה תנו רבנן מצות נ"ח וד"ה מצותה – תשל"ח (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קסב ואילך). לקו"ש ח"א ע' 89 ואילך. 7) ראה תורת מנחם ספר המאמרים שם (הערה 11): ראה לחם משנה ה' תפלה פכ"ג ה"ב: הקטורת שהיו מקטירין אחר התמיד (של בין הערביים).. הי' כלה ביי"א שעות חסר רביעי. ונמצא, שזוהו גם הזמן דנרות שהי' לאחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המקדש (בפנים), ובבית המקדש גופא עצמו בחלק הפנימי
- 2 שבו - בהיכל ולא בעזרה או בחצר, מה שאין בן גרות חנוכה
- 3 צריך להדליקם דוקא משתשקע החמה ולא מבעוד יום, ועל
- 4 פתח ביתו מבחוץ דוקא ולא בפנים, שזהו החילוק בין גרות
- 5 חנוכה לגרות המקדש בעולם
- 6 (מקום) ושנה (זמן), וכן יש
- 7 חילוק ביניהם הבדל בין גרות
- 8 חנוכה לגרות המקדש בנפש לגבי
- 9 האדם, שגרות המקדש צריך
- 10 להדליקם דוקא פה, ככל
- 11 עבודות המקדש שזהו הכהונה
- 12 דגא הכי עליונה שבמעלת
- 13 בני ישראל, ובכהנים גופא
- 14 עצמם הרי זה שייך לאהרן
- 15 פה גדול החשוב ביותר מבין
- 16 הכהנים עצמם נכמו שפתיב⁸
- 17 בתורה לגבי הדלקת גרות המנורה
- 18 ובהעלות אהרן את הגרות,
- 19 וכן מה שנאמר בתורה בענין זה
- 20 בהעלותך את הגרות⁹, קאי
- 21 מכוון על מה שנאמר לפני זה,
- 22 דבר אל אהרן ואמר אליו,
- 23 הרי מפורש שהדלקת גרות המנורה
- 24 שייכת לאהרן, הכהן הגדול
- 25 וכמבואר בלקוטי תורה
- 26 בהעלותך¹⁰ השייכות
- 27 המיוחדת של אהרן להדלקת
- 28 הגרות שפבית המקדש ושם:
- 29 אהרן הוא המדליק את הנרות הללו
- 30 לפי שהוא ממשע רועים הממשיכים
- 31 חיות ואלהות לכללות נשמות ישראל
- 32 והוא ממשך להעלות אהבה עזה לה,
- 33 ולהגדיל מדורת אש האהבה כרשפי
- 34 אש שלהבת מתלהטת בקרב איש וב
- 35 עמוק... שהוא שושבינא דמטרוניא
- 36 בבחי' מלמעלה למטה, דהיינו שכל
- 37 חפצו ותשוקתו להיות נגלה כבוד ה'
- 38 לעיני בשר שיהיה גילוי אלהותו ית'
- 39 למטה כמו למעלה...], שהוא אהרן
- 40 הכהן הכי מובהק שפכהנים,

ואף שכל הפהנים פשרים להדלקת הגרות¹¹ ואין חובה שדווקא
 הכהן הגדול ידליק, הרי גם כשכהן הדיוט כהן רגיל, שאינו כהן גדול
 מדליק את הגרות, הרי הוא מקיים בזה את הציווי שנאמר
 לאהרן הכהן - ובהעלות אהרן את הגרות ונמצא שבכל אופן
 הדלקת גרות המקדש קשורה באהרן
 הכהן הגדול. מה שאין בן גרות
 חנוכה הרי הדלקה היא על
 ידי כל אדם ואדם מישאאל
 גם מי שאינו כהן, ובודאי לא כהן
 גדול. וצריך להבין מהו טעם
 החילוק ההבדל ביניהם, בין
 הדלקת גרות חנוכה להדלקת גרות
 המקדש, דלכאורה היו צריכים
 להיות שניהם באופן שזה,
 שהרי נוסף לכהן שכל דתקון
 רבנו כעין דאורייתא תקון¹²,
 כל מה שתקנו חכמים, כעין של תורה
 תיקנו, היינו שמצוות דרבנן בכלל
 צריכות להיות דומות למצוות מן
 התורה הרי כל טעם תקנת
 גרות חנוכה הוא בקשר
 לגרות המקדש ומסתבר ביותר
 שגרות חנוכה צריכות להיות מעין
 ובדומה לגרות המקדש, ומדוע
 מציינו חילוק ביניהם בעולם
 שנה ונפש הן בנוגע למקום הן
 בנוגע לזמן והן בנוגע לאדם?
 (ב) ולהבין זה את המענה לשאלות
 שנשאלו לעיל בסעיף א צריך
 להקדים מה שנתבאר לעיל¹³
 במאמרים הקודמים, דיבור-המתחיל
 "קטנותי" שנאמר בשבת פרשת וישלח
 י"ט כסלו ודיבור-המתחיל "פדה
 בשלום" שנאמר במוצאי השבת
 בענין הפירוש הפנימי של הכתוב
 שאמר יעקב אבינו קטנתי מפל
 החסדים ומפל האמת אשר
 עשית את עבדך¹⁴, ומבאר
 בזה רבינו הזקן (בעל
 השמחה והגאולה די"ט

הקטורת (פסחים נט, א. רמב"ם הל' ק"פ פ"א ה"ד). (8. תצוה ל, ח. 9) בהעלותך ח, ב. 10) כט, ג. 11) ראה רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז. 12) פסחים ל, ב. ויש"נ. 13) ד"ה קטנתי וד"ה פדה בשלום (הנ"ל הערה 1). 14) וישלח לב, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כסלו, באגרת הקודש דבור המתחיל קטנתי שפכת בקשר
 2 ל"ט פסלו¹⁵ חג הגאולה של שחרור רבנו הזקן ממאסר (בשנת תקנ"ט),
 3 כמו שנאמר בכותרת לאגרת שנכתבו 'אחר ביאתו מפטבורג', שָׁזָהוּ
 4 הסיבה לכך שיעקב אבינו אמר 'קטנתי' היא **מפני היות קטן** עניו ושל
 5 רוח **יעקב במאד מאד בעיניו**
 6 **מחמת ריבוי החסדים פי** 1 **קטנתי שפכת בקשר ל"ט פסלו¹⁵), שָׁזָהוּ מפני**
 7 **במקלי כו', פי חסד היא** 2 **היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי**
 8 **בחינת קרבת אלקים כו',** 3 **החסדים פי במקלי כו', פי חסד היא בחינת**
 9 וכאשר הקדוש ברוך הוא עושה עם 4 **קרבת אלקים כו', וְכָל הַקְּרוֹב אֶל ה' צָרִיף**
 10 האדם חסד, הרי האדם מתקרב 5 **להיות יותר שפל רוח, דָּכַל שְׁהוּא**
 11 לאלוקות **וְכָל הַקְּרוֹב אֶל ה'** 6 **הוא יותר כלא כו'. ובפֶּרֶטוּת יוֹתֵר יֵשׁ בְּזָה שְׁנֵי**
 12 בקרבה גדולה יותר צָרִיף **להיות** 7 **ענינים, כל החסדים וְכָל הָאֱמֶת, וְנִתְבָּאֵר¹³, שְׁפָל**
 13 **יותר שפל רוח, דָּכַל שְׁהוּא** 8 **החסדים קאי על התפלה, שְׁהוּא עֲנִין רְעוּתָא**
 14 **קמיה לפניו, לפני ה' יותר הוא** 9 **דְּלָבָא, וּמְכַל הָאֱמֶת קאי על התורה, אִין אֱמֶת**
 15 **יותר כלא כמו לא, היינו בביטול** 10 **אֶלָּא תוֹרָה¹⁶, שְׁעַל יְדֵי זֶה דְּוָקָא נַעֲשֶׂה הַמְּשַׁכֵּת**
 16 **גמור, כאילו אינו קיים כו'.** 11 **העצמות. וְעַל יְדֵי זֶה נִפְעַל מַה שְׁנֹאֲמַר לְאַחֲרֵי**
 17 **ובפֶּרֶטוּת יוֹתֵר יֵשׁ בְּזָה שְׁנֵי** 12 **זֶה¹⁷ הַצִּילָנִי נָא מִיַּד אַחֵי מִיַּד עֲשׂוּ גו' פֶּן יָבֹא**
 18 **ענינים, כפי שמפרט בכתוב כל** 13 **וְהַפְּנִי, וְהִינּוּ¹⁸, שְׁאֲפִילוּ בְּנוֹגַע לַעֲשׂוּ כְּפִי שְׁהוּא**
 19 **החסדים וְכָל הָאֱמֶת,** 14 **בתכלית הירידה לְמַטָּה מִטָּה, עַד שְׁיִכּוֹל לְהִיּוֹת**
 20 **וְנִתְבָּאֵר¹³ בשני המאמרים הנזכרים,** 15 **וְהַפְּנִי, שְׁזוּהֵי דְרָגָא הֵכִי תַחְתּוֹנָה שְׁבִשְׁלֵשׁ**
 21 **שְׁפָל הַחֲסִידִים קאי מכון על** 16 **קְלֻפּוֹת הַטְּמָאוֹת, הִנָּה גַם שָׁם פּוֹעֵל הַצִּילָנִי נָא,**
 22 **התפלה, שְׁהוּא עֲנִין עבודת ה'** 17 **שְׁלָא יְהִיָּה וְהַפְּנִי, וְעַד שְׁגַם מְהַפְּכוֹ לְגַמְרִי, שְׁפָל**
 23 **על ידי רְעוּתָא דְּלָבָא רצון הלב,** 18 **זֶה נִפְעַל מִצַּד הַגְּבוּהָ בְּיוֹתֵר שְׁיוֹרֵד לְמַטָּה**
 24 **ומְכַל הָאֱמֶת קאי מכון על** 19 **ובפֶּרֶט כְּשֶׁמְגִיעַ לַעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁהוּא**
 25 **עבודת ה' על ידי לימוד התורה,** 20 **לְמַעַלָּה מְגַדֵּר מְקוֹם – מַעַלָּה וּמַטָּה, וְלִכְּנָן עַל**
 26 **אִין אֱמֶת אֶלָּא תוֹרָה¹⁶ כדברי** 21 **יְדֵי זֶה מְבַרֵּר אֶת הַקְּלִיפּוֹת גַם כְּשֶׁהֵם בְּמַצֵּב הֵכִי**
 27 **המדורש 'אין אמת אלא תורה, שנאמר** 22 **יָרוּד.**
 28 **(במשלי) אמת קנה ואל תמכור,** 23 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר הַמְּשֻׁף הַפְּסוּק¹⁴, שְׁלֹאֲחֲרֵי**
 29 **שְׁעַל יְדֵי זֶה דְּוָקָא נַעֲשֶׂה** 24 **שְׁמִזְכִּיר הַעֲנִינִים הַפְּלִיאִים דְּכָל הַחֲסִידִים**
 30 **הַמְּשַׁכֵּת והתגלות העצמות של** 25 **וְכָל הָאֱמֶת, מוֹסִיף, כִּי בְּמַקְלֵי עֲבָרְתֵי אֶת הַיְרֵדָן**
 31 **האלוקות, כמבואר באיריות במאמר** 26 **הַזֶּה, דְּלִכְאוּרָה צָרִיף לְהַבִּין²⁰ מדוע מְזַכֵּר כָּאֵן**
 32 **'פדה בשלום' הנזכר אודות הפעולה** 27 **עֲנִין פְּרָטִי זֶה דְּוָקָא. גַם צָרִיף לְהַבִּין מַה**
 33 **של עבודת בתפילה ושל לימוד התורה** 28 **לִקְטַנְתִּי הַצִּילָנִי נָא מִיַּד אַחֵי מִיַּד עֲשׂוּ גו' פֶּן יָבֹא וְהַפְּנִי,**
 34 **בהמשכת וגילוי אלוקות למטה בעולם.** 29 **וְהִינּוּ¹⁸, שְׁאֲפִילוּ בְּנוֹגַע לַעֲשׂוּ כְּפִי שְׁהוּא בְּתַכְלִית הַיְרֵדָה**
 35 **וְעַל יְדֵי זֶה הַמְּשַׁכֵּת והתגלות** 30 **לְמַטָּה מִטָּה, עַד שְׁיִכּוֹל לְהִיּוֹת וְהַפְּנִי, עֲשׂוּ כְּפִי שִׁירֵד עַד כַּדִּי כִּךְ**
 36 **עצמות האלוקות בעולם נִפְעַל מַה** 31 **שְׁנֹאֲמַר לְאַחֲרֵי זֶה¹⁷ בהמשך**
 37 **שְׁנֹאֲמַר לְאַחֲרֵי זֶה¹⁷ בהמשך**
 38 **לִקְטַנְתִּי הַצִּילָנִי נָא מִיַּד אַחֵי מִיַּד עֲשׂוּ גו' פֶּן יָבֹא וְהַפְּנִי,**
 39 **וְהִינּוּ¹⁸, שְׁאֲפִילוּ בְּנוֹגַע לַעֲשׂוּ כְּפִי שְׁהוּא בְּתַכְלִית הַיְרֵדָה**
 40 **לְמַטָּה מִטָּה, עַד שְׁיִכּוֹל לְהִיּוֹת וְהַפְּנִי, עֲשׂוּ כְּפִי שִׁירֵד עַד כַּדִּי כִּךְ**

(15) אגה"ק סימן ב. (16) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח. איכ"ר פתיחתא ב'. תקו"ז תכ"א (נ, א). (17) וישלח שם, יב. (18) ראה גם סד"ה קטנתי תרע"ה (המשך תער"ב שם ע' תשסה [ח"ג א'לה]). (19) ראה שערי אורה שער הפורים נח, א ואילך. סה, א ואילך. (20) ראה גם רד"ה קטנתי הנ"ל (המשך תער"ב שם ס"ע תשנז [שם ע' א'כה]).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גם צריך להבין מה שמדייק יעקב לומר כי במקלי, היינו
 2 שמייחס את המקל לעצמו הרי מבוואר במדרש²¹ שמקל זה היה
 3 גם המטה של משה ושל משיח, ומדוע אומר כאן הלשון
 4 כי במקלי מקל שלי דוקא?
 5 ג) ויובן בהקדם המבוואר
 6 בשל"ה ספר 'שני לוחות הברית'
 7 לרבי ישעיה הלוי הורוויץ (בדרושי
 8 חנוכה, פרק תורה אור²²
 9 ובפרשת וישלח²³), בענין כי
 10 במקלי, שהוא אותיות המילים 'כי
 11 במקלי הם ראשי תבות של
 12 המילים מי כמכה באלים
 13 הוי'²⁴ (שזהו הראשי תבות
 14 של 'כי במ', והראשי תבות
 15 של 'קלי' הוא) לישועתך
 16 קייתי הוי'²⁵, והוא האותיות כי
 17 במ' שהם ראשי-תבות 'מי כמכה
 18 באלים ה' שם מכפ"י¹⁸ ('כי
 19 במ'), ששייף גם ליהודה
 20 המכפי, והוא גם ראשי תבות
 21 ברוף כבוד הוי' ממקומו²⁶,
 22 כפי שיבאר עוד להלן.
 23 והנה, בענין מי כמכה באלים
 24 הוי' יש שני פירושים, וכפי
 25 שמביא כבוד קדשת מורי
 26 חמי אדמו"ר דבבור המתחיל
 27 במאמר הפותח במילים מי כמכה
 28 משנת תרפ"ח²⁷, שאמר
 29 רז"ל²⁸ בגמרא מי כמוך
 30 באלים (תקופים וחזקים),
 31 אבא חנן אומר מי כמוך
 32 חסין י"ה²⁹, מי כמוך חסין
 33 (מתאפק³⁰), והיינו,
 34 דלפירוש הראשון, באלים
 35 הוא מלשון כח, כמו בביטוי
 36 גבר אלים, שהוא ענין החזק
 37 והתוקף בעניני העולם,
 38 ולפירוש השני, אלים הוא
 39 מלשון אילם, שאינו מדבר
 40 אלא מתאפק שלא לדבר ואינו מגלה

את מה שבתוכו, דהיינו שאלקות הוא בהעלם, שזהו מצד
 ארבעים ושמונה צירופים אחרונים דשם אלקים³¹ (כמבואר
 ב'תורת חיים' לאדמו"ר האמצעי: "... בירידת השפע מאד למטה מטה עד
 בחינת החיצונית דהיצונית דאחוריים דשם אלקים... שם יסתלק עצם פנימיות
 ההארה אלקית שבקול זה שיוצא מגרון
 העליון כו... לפי שמתגברים גבורות
 קשות דקו השמאל ביותר, על כן יוצא
 ההמשכה האלקית בבחינת הסתלקות...
 נאמר שם נאלמתי דומיה בבחינת אלם
 שאינו יכול לדבר והוא אותיות אל"ם
 דשם אלקים כידוע בפירוש פלג אלקי'
 כו' שנפלג ונחלק מ"י מאל"ה הוא
 בבחי' הגדלות וכנסתלק י"ה מאלקים
 נשאר אותיות אל"ם וכמו כרחל לפני
 גוויה נאלמה כו' כמו שכתוב בעץ
 חיים' דקאי על עצם ירדת המלכות
 להחיות החיצונים דקליפת נוגה
 שמקבלים ממ"ח צירופים
 האחרונים...").
 ולפי זה לאחר שנתבאר התוכן
 הפנימי של המילים 'מי כמכה באלים
 ה' לפי שני הפירושים, לשון חזק
 ותוקף ולשון איפוק והעלם, צריך
 להבין מהי השייכות בין שני
 הראשי תבות שבשם מכפ"י,
 מי כמכה באלים הוי', וברוף
 כבוד הוי' ממקומו?
 גם צריך להבין מהי
 השייכות בין שם מכפ"י
 שענינו מידת חסד העליונה
 [כדאיטא כפי שמובא בשל"ה²²
 שמכפי בגימטריא חסד], עם
 הראשי תבות שלו מי כמכה
 באלים הוי', שלפי שני
 הפירושים הנזכרים לעיל
 בתיבת באלים, פירוש אחד
 החזק והתוקף בעניני
 העולם, ופירוש שני וההעלם
 דאלקות, ענינו גבורות והיי
 ענין הגבורות הפוך מענין החסד?

21) ראה ילקוט שמעוני חוקת רמז תשסג. תורה שלמה עה"פ (אות סז בהערה). 22) רנט, א. 23) רצה, ב. וראה גם אוה"ת וישלח (כרך א) רלג, א. לקו"ש חט"ו ע' 275. 24) בשלח טו, יא. 25) ויחי מט, ית. 26) יחזקאל ג, יב. 27) סה"מ תרפ"ח ע' פט. 28) גיטין נו, ב. 29) תהלים פט, ט. 30) פרש"י גיטין שם. 31) ראה שער הכוונות ענין הפסח דרוש א'. תורת חיים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ד) וְלִהְבִּינַן זֶה צְרִיף לְהַקְדִּים תְּחִילָה בִּיאור עֲנִינַן בְּרוּף כְּבוֹד
 2 הַיְיָ מִמְקוֹמוֹ, הַרְאֵי חִיבוֹת הַשְּׁנֵי שֶׁל 'מִכְבִּי', שְׁשִׁיף לְעִבּוֹדַת
 3 הָאוֹפְנִים וְחִיּוֹת הַקֹּדֶשׁ, מֵלֹאכִים בְּרוּגוֹת שׁוֹנוֹת וְהוּא לְמַעַלָּה
 4 מֵעִבּוֹדַת הַשְּׂרָפִים שֶׁהֵם מֵלֹאכִים בְּדַרְגָּה יוֹתֵר נְמוּכָה מֵ'אוֹפְנִים' וְחִיּוֹת
 5 הַקֹּדֶשׁ 'שְׂאוֹמְרִים קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ
 6 קְדוֹשׁ³², כִּי, הַשְּׁלֹשׁ פְּעָמִים
 7 קְדוֹשׁ שְׂאוֹמְרִים הַשְּׂרָפִים הֵם
 8 כְּנֶגֶד הָעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה
 9 וַיִּצְרְיָה וַעֲשֶׂיָה הַרוּחָנִית³³,
 10 מֵה שְׂאִין בֶּן בְּרוּף כְּבוֹד גּוֹ'
 11 הוּא כְּנֶגֶד הַהַמְשָׁכָה שֶׁל
 12 הָאֱלֻלוֹת הָעֲלִיוֹנָה בְּעֲשֶׂיָה
 13 הַגְּשָׁמִית, לְמַטָּה מֵעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה,
 14 יִצְרִיָה וְעֲשִׂיָה הַרוּחָנִית וְטַעַם הַדְּבָר
 15 שְׂדוּקָא עַל יְדֵי אִמֵּרַת 'בְּרוּךְ כְּבוֹד ה'
 16 מִמְקוֹמוֹ עַל יְדֵי מֵלֹאכִים יוֹתֵר עֲלִיוֹנִים
 17 הָאֱלֻלוֹת נִמְשַׁכְתָּ לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, לְעוֹלָם
 18 הָעֲשִׂיָה הַגְּשָׁמִי, הוּא פִּינּוּן
 19 שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִמְקוֹמוֹ,
 20 מִמְקוֹרוֹ וְשִׁרְשׁוֹ שֶׁל הָאוֹר
 21 הָאֱלֻלוֹק, הֵינְנו מְעַצְמוֹת אֵינַן
 22 סוֹף בְּרוּף הוּא, מֵה שְׂאִין בֶּן
 23 עַל יְדֵי קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ
 24 נִמְשָׁךְ רַק הָאָרֶז מוֹעֲטַת
 25 וּמְצוּמְצֻמַת מִן הָעֲצָמוֹת, וְאָף
 26 שְׂאִין שְׁיִף לֹמֵר הָאָרֶז
 27 בְּעֲצָמוֹת כִּי כֹאשֶׁר יִשְׁנֵה הַמִּשְׁכָּה
 28 שֶׁל הָעֲצָמוֹת, בְּכָל זֹאת הָרִי זֶה
 29 הַהַמִּשְׁכָּה שֶׁעַל יְדֵי אִמֵּרַת 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ
 30 קְדוֹשׁ' בְּכָל־לֹוֹת הַמְשָׁכָה
 31 מִבְּחִינַת הַחִיצוֹנִיּוֹת כֹּו' וְלִכֵּן
 32 הִיא נִקְרָאת 'הָאָרֶז', וּבְלִשׁוֹן
 33 הַחֲסִידוֹת הָרִי זֶה הַחִילּוֹק
 34 שְׂבִינַן חִיצוֹנִיּוֹת הַכְּתָר
 35 לְפָנִימִיּוֹת הַכְּתָר שְׂאוֹמְרִים גַּם
 36 הַהַמִּשְׁכָּה מִחִיצוֹנִיּוֹת הַכְּתָר הִיא
 37 הַמִּשְׁכָּה וְגִילּוֹי מִבְּחִינַת הַכְּתָר שֶׁלְמַעַלָּה
 38 מִ'סֵּדֵר הַשְּׁתַּלְשׁוּת', אֲבָל מִקוֹם הָרִי זֶה
 39 חִיצוֹנִיּוֹת וְלֹא פָנִימִיּוֹת.
 40 וְזֶהוּ גַם הַחִילּוֹק הַהִבְדֵּל שְׂבִינַן כָּל הַחֲסִידִים לְכָל הָאֲמָת, לְעַצְמוֹ, כִּי אִם מֵה שְׂרׁוּצָה לִידְבָּק בְּעַצְמוֹתוֹ, וְאִמְנֵם הַרְצוֹן הוּא

ויצא קסו, סע"ג. (32) ישע"י ו, ג. חולין צא, ב. (33) ראה לקו"ת שה"ש ה, ב. סה"מ תרנ"ז ע' רו. ובכ"מ. (34) ראה תקו"ז בהקדמה (יז, א). (35) ראה זח"ג רפט, ב. אוה"ת תצא ע' תתר ואילך. (36) ראה גם המשך תער"ב שם פשע"א ואילך (ע' תשסב [שם ע' איל] ואילך). (37) ראה זחר ח"ב קמ. א. ח"א קעח, ב. עז, ב. פו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לקבל דבר שקשור במציאותו אלא רק רצון לרבוך בעצמות האלוקות הרי
 2 על כל פנים הוא מציאות רצון ולא ביטול מוחלט של המציאות
 3 האישית (וזהו, כאמור, בחינת 'מכל החסדים'). ולמעלה מזה הוא מה
 4 ש'נאמר לאחרי זה בהמשך הפסוק ומכל האמת, ואמרו במדרש
 5 אין אמת אלא תורה¹⁶, פי,
 6 לימוד התורה הוא באופן
 7 דתען לשוני אמרתך³⁸, כלשון
 8 הכתוב בתהילים כעונה אחר
 9 הקורא³⁹, כמבואר בתורה אור
 10 לאדמו"ר הזקן: "... וכח זה ניתן
 11 לישראל להיות הלכה היוצאת מפייהם
 12 דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני,
 13 ניתן בזמן קבלת התורה בעשרת
 14 הדברות, לאמר מה שכבר נאמרה
 15 דהיינו בחינת בטול אליו יתברך שאין
 16 הרבור נעשה נפרד אצל האדם להיות
 17 יוצא מפי עצמו כאילו הוא שלו, רק
 18 כמו שכתוב תען לשוני אמרתך
 19 שהתורה היא אמרתך אלא שלשוני תען
 20 כעונה אחר האומר מה שהוא אומר.
 21 וי"ד הדברות הן כללות כל התורה
 22 שבקבלתן עשרת הדברות מפי הגבורה
 23 קבלו כל התורה להיות בחינת בטול
 24 אצלם לרבר ה' המדבר בפייהם ולהיות
 25 רק כעונה אחר האומר שהוא ענין גילוי
 26 אור אין סוף למטה כמו למעלה
 27 בבחינת בטול ממש "והרי ענין
 28 זה שלימוד התורה הוא בבחינת 'תען
 29 לשוני אמרתך' הוא ככל הדרגות
 30 שבלמוד התורה, אפילו על
 31 ידי קריאת אותיות התורה
 32 בלבד, שזהו דברי התורה
 33 שהאדם לומד דבר ה' ממש
 34 שיש בזה כל העצמות כו'⁴⁰, והוא ענין ה"שוב", הבא אחר
 35 ה'רצוא' דהיינו המשכת העצם של האלוקות מלמעלה להאיר
 36 למטה, שזהו פללות החילוק ההבדל הכללי בין תורה לתפלה,
 37 דתפלה (שעליה נאמר בוזהר לית פולחנא כפולחנא
 38 דר'חיימא⁴¹ אין עבודה כעבודת האהבה) ענינה העלאה התקבות
- של האדם לאלוקות על ידי התעלות מלמטה למעלה, מה שאין פן
 לימוד התורה, שהוא ענין השכל, שבא במנוחה
 והתיישבות, היפך ענין ה'רצוא' והצימאון של המשיכה מלמטה למעלה
 הרי זה בבחינת שוב.
 ואף על פי שלימוד התורה
 מצד עצמו יכול להיות עדיין
 בדרגת תחתונה ואם כן לכאורה
 החיבור לאלוקות שנפעל על ידי לימוד
 זה אינו חיבור פנימי ועמוק כל כך
 [דאף שתורה הוא ענין
 הפנימיות של האלוקות, הרי
 יכול להיות הפנימיות של
 הדרגת התחתונה]⁴², בכל זאת,
 לאמיתו של דבר, ההתקרבות והחיבור
 לאלוקות שעל ידי לימוד התורה הוא
 נעלה ביותר (יותר מהחיבור
 וההתקרבות שעל ידי התפילה ברעותא
 דליבא) כו', הרי כאן בלימוד התורה
 שבו מדובר כאן ישנה גם
 המעלה שלימוד התורה בא
 לאחרי התפלה (וכהסדר
 בהכתוב, שמכל האמת שענינו
 לימוד התורה בא לאחר כל
 החסדים שענינו עבודת התפלה),
 ולאחרי שפבר הגיע על ידי
 התפלה לבכל מאדך⁴³ אהבת
 ה' 'בכל מאדך' שהוא בחינת 'מאד'
 שמשמעו בלי גבול, אהבת ה'
 למעלה מטעם ודעת, מעל
 ומעבר למתחייב ומתקבש מצד השכל,
 הנה על ידי לימוד התורה
 שלאחרי זה אחרי התעוררות
 אהבת ה' 'בכל מאדך' בתפילה הרי
 הוא מגיע לפנימיות העצמות⁴⁴ של האלוקות (דפנימיות
 והעומק של אבא (ספירת חכמה העליונה, תורה) הוא פנימיות
 עתיק⁴⁵, בחינת 'עתיק יומין' שהיא העומק והפנימיות של 'כתר עליון'
 שלמעלה מהחכמה, למעלה מסדר השתלשלות' ועד שעל ידי זה לימוד
 התורה שמחבר את האדם עם חכמתו של הקדוש ברוך ועל ידי זה לפנימיות

(38) תהלים קיט, קעב. (39) תו"א יתרו סז, ב. ועוד. (40) ראה המשך תע"ב שם פש"ג (ע' תשרמ [שם ע' א'ז]). (41) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ. (42) ראה המשך תע"ב שם פשע"ב (ע' תשסד [שם ע' א'לג]): "בחי' רעו"ד עם היותה בחי' חיצונית לבר, ה"ז חיצונית מבחי' פנימיות ועצמיות שלמעלה מבחי' התורה שהיא בבחי' ח"ע דאצי", ומלוכש בזה בחי' העצמות דא"ס והיינו הכל כמו שמתלבש בבחי' החכמה". (43) ואתחנן ו, ה. (44) ראה המשך תע"ב שם. (45) לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עתיק' מגיע הלומד תורה ומתחבר לפנימיות העצמות ממש, 2
 3 (ה) ונוסף על כללות החילוק ההבדל הכללי בין העבודה 3
 4 התפלה לעבודה דתורה, המבואר לעיל, יש חילוק ביניהם גם 4
 5 בנוגע לפעולה וההשפעה של 5
 6 התורה והתפילה בעולם, שבענין 6
 7 התפלה, כדברי הוזהר דשעת 7
 8 צלותא שעת קרבא⁴⁶, שעת 8
 9 התפילה היא שעת קרב, מלחמה הרי 9
 10 זה השפעת התפילה בעולם באופן 10
 11 של מלחמה, מה שאין כן 11
 12 בענין התורה הרי זה ההשפעה 12
 13 על העולם באופן של פדה 13
 14 בשלום⁴⁷ ללא צורך במלחמה. 14
 15 ולכן הגה מיד לאחר מתי 15
 16 תורה נאמר⁴⁸ בתורה ויהי 16
 17 בנסע הארון ויאמר משה 17
 18 קומה הוי' ופוצו אויביך 18
 19 לכיוונים שונים וינסו ירחו 19
 20 משנאף מפניך, והיינו⁴⁹, 20
 21 שלא הוצרכו בני ישראל 21
 22 להלחם בפועל, אלא על ידי 22
 23 שהלכו עם הארון נעשה 23
 24 ממילא ופוצו אויביך וינסו 24
 25 משנאף ללא צורך במלחמה. אבל 25
 26 אף על פי כן, עדיין הוצרכו 26
 27 בני ישראל על כל פנים לקחת 27
 28 הארון במדבר כו', היינו שהיו 28
 29 צריכים לעשות לכל הפחות פעולה 29
 30 מסוימת ונמצא, שלא נעשה 30
 31 הביורור שעל ידי נשיאת הארון 31
 32 בדרך ממילא ממש, ולכן גם 32
 33 הפעולה וההשפעה על העולם 33
 34 לא היתה בתכלית השלימות, 34
 35 דאף על פי שהיה ופוצו גו' 35
 36 וינסו גו', והאויבים ברחו הרי 36
 37 מכל מקום נשארו אויביך 37
 38 ומשנאף. ורק לאחר זה 38

בתקופה יותר מאוחרת בימי המלך שלמה, כדברי המדרש שהשלום 39
 שלו⁵⁰, וכדברי הוזהר על תקופת המלוכה של שלמה המלך דקנימא 40
 סיחרא באשלומו⁵¹, שאו הירח הוא בשלימות (כפי שהוא בט"ו 41
 בחודש) ובלשון הכתוב וישב שלמה על פסא הוי'⁵², אזי הנה 42
 הביורור מול אומות העולם באופן 43
 של מנוחה ושלום, ללא כל 44
 מלחמה, ואפילו ללא נשיאת הארון, 45
 אלא שהארון נשאר במקומו 46
 בבית המקדש, ומלכת שבא 47
 הביאה מס⁵³ (שהוא ענין 48
 ניצוצות הקדושה שהיו ברשות 49
 אומות העולם) לשלמה⁵⁴ כמסופר 50
 בספר מלכים. אמןם באמת גם 51
 אפילו בימי שלמה שהביורור היה 52
 ללא מלחמה וללא פעולה נוספת לא 53
 היה עדיין תכלית 54
 השלימות⁵⁵, שהרי גם 55
 לאחר שמלכת שבא הביאה 56
 המס לשלמה, הגה בהיותה 57
 במקומה נשארה מלכת שבא 58
 במקציות לעצמה, שאינה בטלה 59
 לגמרי לשלמה המלך ואף שלא 60
 היתה מלכת שבא מציאות של 61
 מנגד כמו אויביך ומשנאף, 62
 הרי מכל מקום נשארה 63
 במקומה מציאות לעצמה, 64
 ורק את ניצוצות הקדושה 65
 (שהוא ענין המס) הביאה 66
 מלכת שבא לשלמה. ולכן לא 67
 היה זה הביורור הנעלה שהיה בימי 68

23 נשאר במקומו בבית המקדש, ומלכת שבא הביאה מס⁵³ (שהוא ענין ניצוצות 23
 24 הקדושה) לשלמה⁵⁴. אמןם באמת גם בימי שלמה לא היה עדיין תכלית 24
 25 השלימות⁵⁵, שהרי גם לאחר שמלכת שבא הביאה המס לשלמה, הגה 25
 26 בהיותה במקומה נשארה במקומה לעצמה, ואף שלא היתה מציאות של 26
 27 מנגד כמו אויביך ומשנאף, הרי מכל מקום נשארה במקומה מציאות 27
 28 לעצמה, ורק את ניצוצות הקדושה (שהוא ענין המס) הביאה לשלמה. ולכן 28

(46 ראה זח"ג רמג, א. 47) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 106 ואילך). (48) בעלותך יו"ד, לה.
 (49) ראה גם המשך תער"ב שם פשע"ז (ע' תשעז [שם ע' א'מז]). (50) ראה שהש"ר פ"א, א (יא). פ"ג, יא (א). (51) ראה שמו"ר פט"ו, כו. (52) דברי הימים"א כט, כג. (53) מלכים"א יו"ד, א ואילך. (54) ראה תו"א בראשית ו, א. לקו"ת במדבר ד, א. (55) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב שם פשע"ד (ע' תשסט [שם ע' א'מ] ואילך). וראה ד"ה פדה בשלום תשכ"ו פ"י ואילך (תורת מנחם התוועדות חמ"ה ע' 205 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שלמה באופן של קביעות לנצח, ולאחר ימי שלמה היה יכול
 2 להיות שוב הענין דאויכי ומשנאיך. אף תכלית השלימות
 3 בנה בכיור אומות העולם והעלאת ניצוצות הקדושה יהיה בימות
 4 המשיח, שלאחר שילחום מלך המשיח מלחמת ה' וינצח⁵⁶,
 5 אזי יקויים היעוד⁵⁷ שבנבות
 6 צפניה אז אהפך אל עמים
 7 שפה ברורה לקרא כלם בשם
 8 ה' לעבדו שכם אחד, כל
 9 האומות ביחד, היינו, שגם שאפילו
 10 כמו שהעמים נמצאים
 11 במקומם, לא יהיו מציאות
 12 לעצמם נפרדת מהקדושה, אלא
 13 כל מציאותם של כל האומות
 14 תהיה לעבדו לעבוד את ה' שכם
 15 אחד כולם ביחד. ובפריטיות
 16 יותר, הנה משיח עצמו שבימיו
 17 יהיה שלימות הכיור של אומות
 18 העולם יהיה מזרעו של דוד⁵⁶
 19 ומזרעו של שלמה⁵⁸, היינו גם
 20 מזרע דוד וגם מזרע שלמה כי
 21 בתחילה בשלב ראשון צריך
 22 להיות אצל משיח כיור העולם
 23 על ידי האופן של מלחמה,
 24 שילחום מלחמת ה' וינצח,
 25 שזהו ענינו של דוד שניהל
 26 מלחמות, כמו שכתוב⁵⁹ בספר
 27 דברי הימים דם לרב שפכת, ורק
 28 לאחרי זה יהיה אצלו אצל מלך
 29 המשיח ענין השלום כמו בזמן
 30 שלמה, ועד להשלימות של
 31 כיור אומות העולם דאז אהפך
 32 אל עמים שפה ברורה גוי'
 33 לעבדו שכם אחד, כאמור לעיל.
 34 ומכל מקום, אף על פי שהשלימות
 35 תהיה לעתיד-לבוא עדיין לא היתה
 36 אפילו בימי שלמה המלך, ככל זאת
 37 גם אפילו בנוגע להשלימות
 38 דלעתיד לבוא, הנה מעין זה

1 לא היה זה באופן של קביעות, ולאחר ימי
 2 שלמה היה יכול להיות שוב הענין דאויכי
 3 ומשנאיך. אף תכלית השלימות בנה יהיה
 4 בימות המשיח, שלאחר שילחום מלחמת ה'
 5 וינצח⁵⁶, אזי יקויים היעוד⁵⁷ אז אהפך אל עמים
 6 שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם
 7 אחד, היינו, שגם כמו שהעמים נמצאים
 8 במקומם, לא יהיו מציאות לעצמם, אלא כל
 9 מציאותם תהיה לעבדו שכם אחד. ובפריטיות
 10 יותר, הנה משיח עצמו יהיה מזרעו של דוד⁵⁶
 11 ומזרעו של שלמה⁵⁸, כי בתחילה צריך להיות
 12 אצל משיח האופן של מלחמה, שילחום
 13 מלחמת ה' וינצח, שזהו ענינו של דוד, כמו
 14 שכתוב⁵⁹ דם לרב שפכת, ורק לאחרי זה יהיה
 15 אצלו ענין השלום כמו בזמן שלמה, ועד
 16 להשלימות דאז אהפך אל עמים שפה ברורה גוי'
 17 לעבדו שכם אחד. ומכל מקום, גם בנוגע
 18 להשלימות דלעתיד לבוא, הנה מעין זה היה
 19 כבר בבית המקדש, שזהו מה שמקום הארון
 20 אינו מן המדה⁶⁰, והינו, שאף על פי שהארון
 21 היה במדה, אמתים וחצי גוי' ואמה וחצי⁶¹, אף
 22 על פי בן הנה מקום הארון אינו מן המדה, כי
 23 מצד נמנע הנמנעות⁶² יכול לבוא גם הענין
 24 דמקום הארון אינו מן המדה בגשמיות. אבל, כל זה היה רק בבית המקדש,
 25 מה שאין בן פללות העולם נשאר במציאותו, ולא נמשך שם ענין זה, ורק
 26 לעתיד לבוא תהיה גם בעולם תכלית השלימות דאז אהפך גוי' לעבדו שכם
 27 אחד.

18 וענינו בפסירות, במבואר בעין חיים⁶³ שבימי שלמה היתה עליית המלכות

(56) ראה רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד. (57) צפני' ג, ט. הובא ברמב"ם שם. (58) סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. פירוש המשניות סנהדרין פרק י יסוד הי"ב. אגרת תימן (ע"פ תנחומא ס"פ תולדות. אגדת בראשית פמ"ד). מפרשי הזהר ח"א קי, ב. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 110 ואילך. ח"ל ע' 102. (59) דברי הימים-א כב, ת. (60) יומא כא, א. וש"נ. (61) תרומה כה, י. ויקהל לו, א. (62) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סת"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד. (63) שער מיעוט הירח פרק ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 במדריגה הששית (משבע המדרגות דחשיב שמונה בעץ חיים
 2 שם בעליית המלכות), שאז כאשר ספירת המלכות עולה לדרגה
 3 הששית האמורה אין מאיר האור מספירות שלמעלה מהמלכות עדיין
 4 בבחינת מלכות דמלכות, הדרגה האחרונה והנמוכה ביותר במלכות
 5 ולעתיד לבוא תהיה עליה
 6 השביעית של ספירת המלכות,
 7 שאז יהיה הגילוי גם בבחינת
 8 מלכות דמלכות. ואף שבימי
 9 שלמה קיימא סיהרא
 10 באשלומוחא, כנזכר לעיל שאז
 11 הגילוי הוא גם בחמש
 12 ספירות אחרונות דמלכות⁶⁴,
 13 וכיון שכל ספירה כלולה מכל עשר
 14 הספירות נמצא שהגילוי הוא גם
 15 בבחינת מלכות דמלכות, ואין
 16 הדבר מתאים עם האמור שהארה
 17 במלכות שבמלכות תהיה רק לעתיד
 18 לבוא, הרי זה ההארה במלכות
 19 שבמלכות בימי שלמה רק כפי
 20 שפולחן בחינת מלכות דמלכות
 21 ביסוד שפה (ובכללות באופן
 22 כללי הוא ענין בחינת זעיר
 23 אנפין, פנים קטנות, היינו כללות
 24 ענין המידות שהוא סוף עולמות
 25 האין סוף, ועוד למעלה מזה
 26 ולא בבחינת מלכות שבמלכות כפי
 27 שהיא בספירת המלכות עצמה),
 28 שזהו שמירת היסוד היא בחינת
 29 התקשרות והתחברות המקבל
 30 את האור והשפע בהמשפיע,
 31 והיינו, שהעליה היא רק כפי
 32 שהתלמיד מקבל מרבו בעת
 33 ההשפעה שאו התלמיד המקבל
 34 מתעלה אל הרב המשפיע כדי לקלוט
 35 את השפע, אבל באותה הזמן, בימי
 36 שלמה, עדיין לא היה הגילוי
 37 בבחינת מלכות שבמלכות
 38 עצמה (כפי שהיא במקומה
 39 בספירת המלכות עצמה), שלא
 40 נתקברה עדיין ולכן אין ביכולתה

לקלוט ולהכיל גילוי נעלה כל כך, מה שאין פן לעתיד לבוא תהיה
 העליה השביעית דמלכות, ויהיה הגילוי האלוקי הנעלה
 בבחינת מלכות שבמלכות כפי שהיא במקומה (לא רק כפי
 שפולחן ביסוד), היינו שהגילוי ירד ויומשך יותר למטה מאשר במלכות
 דמלכות כפי שהיא בספירת היסוד
 ויתירה מזה, שגם כפי
 שהמלכות נמשכת לעולמות
 בריאה יצירה וצפייה, שהוא
 ענין כח הפועל הבורא בנפעל
 הנברא, הנה גם אפילו שם יהיה
 בגילוי שבדבר הו' שמים
 נעשו⁶⁵, הנבראים עצמם ירגישו
 שנבראו בדבר ה' שהוא הנותן להם את
 חיותם וקיומם והיינו, שיהיה
 הגילוי דהו' גם בהעולם
 מצד עצמו, כמו שנגמרו⁶⁶
 בנבואת ישעיה שלעתיד לבוא יהיה
 ונגלה כבוד הו' וראו כל
 בשר יחדו כי פי הו' דבר,
 שגם בהבשר הגשמי עצמו,
 העולם מצד עצמו, יהיה דבר
 הו' בגילוי, ועד שלעתיד
 לבוא תהיה גם הנשמה
 ניוזנה מהאלקות שבהגוף כי
 הגוף עצמו יתעלה למצב שהאלקות
 מאירה בו בגילוי, כמבואר בכמה
 מקומות⁶⁷.

1) וזהו גם הענין דמי כמכה
 באלים הו' ולעיל נשאלה השאלה
 אודות השייכות של פסוק זה, ראשי
 תיבות מכב"י, לתוכן הענין. דהנה,
 נחבאר לעיל שאלים הוא
 מלשון תוקף חזק ונבורה, שזהו
 תוקף הגבורות שבא מתוקף
 האורות דתהו⁶⁸, כמבואר בקבלה
 וחסידות למעלה מסדר השתלשלות⁶⁷.

1) וזהו גם הענין דמי כמכה באלים הו'. דהנה, נתבאר לעיל שאלים הוא
 מלשון תוקף, שזהו תוקף הגבורות שבא מתוקף האורות דתהו⁶⁸,

(64) ראה סידור עם דא"ח קפג [ערב], א. פירוש המלות פמ"ח (כט, ב ואילך). (65) תהלים לג, ו. (66) ישעי' מ, ה. (67) ראה סה"מ תרל"ז ח"א ע' סד ואילך. ח"ב ע' תרכג ואילך. תרנ"ט ע' קה [ק] ואילך. תרח"ץ ע' ריט. (68) ראה סד"ה מי כמכה תרפ"ח הנ"ל בפנים המאמר (סה"מ תרפ"ח ע' קב ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שבו נברא העולם, הנקרא 'עולם התיקון' שבו האורות מועטים והכלים
2 מרובים, יש בחינת עולם התווה שבו האורות מרובים והכלים מועטים ובעולם
3 התווה האורות הם בתוקף (ולכן אינם מתכללים זה בזה), ותוקף הגבורות הוא
4 מתוקף האורות דתוהו וישנו גם הפירוש דמי כמכה באלים,
5 שהאלקות הוא בהעלם 'אלים'
6 מלשון אלם ושתיקה, ולא נרָגש לא
7 ניכר בגלוי בהעולם שבדבר
8 הו' שמים נעשו. ועל זה
9 נאמר מי כמכה באלים הו',
10 והיינו, שפועלים שגם שאפילו
11 באלים (התוקף דעניני
12 העולם, וההעלם דאלקות)
13 יורגש הגילוי דהו', שזהו
14 ענין יחוד הו' ואלקים¹⁸,
15 יחיד וחיבור בין שם הוי', ענין הגילוי
16 וההארה, ושם אלקים ענין ההעלם
17 והצמצום ועד שוהיה הו' לי
18 לאלקים⁶⁹, כמבואר בתורה אור
19 לאדמו"ר הזקן: "כי הנה כתיב כי
20 שמש ומגן הוי' אלקים שכמו שהמגן
21 הוא נרתק להשמש ומכסה ומסתיר על
22 אור השמש, כמו כן שם אלקים הוא
23 בחינת נרתק לשם הוי' ומכסה ומסתיר
24 עליו להיות נבראים בעלי גבול
25 ונפרדים בפני עצמם, מה שאין כן שם
26 הוי' הוא בחינת המשכת אור ה' למטה
27 כו'. והנה כל זה הוא בבחינת
28 השתלשלות מעלה ומטה וחושך ואור,
29 אבל לעתיד שיתגלה בחינת ענג העליון
30 שהוא למעלה מעלה מבחינת
31 ההשתלשלות והוא למעלה מעלה
32 מבחינת שם הוי' ושם אלקים ואזי מה
33 שעתה הוא בחינת שם הוי' יהיה אז
34 בחינת אלקים לגבי בחינת ענג העליון
35 הנ"ל...".
36 וכדי לפעול ענין זה של גילוי
37 שם הוי' בעולם, הגה על זה
38 נאמר ברוך כבוד הו',
39 ממקומו, ממקורו ופרשו,
40 שעל ידי זה שהמשכה היא
41 ממקום גבוה ביותר נעשית ההמשכה גם למטה מטה עד המציאות
42 הגשמית, עד שוהיה הו' לי לאלקים, שהוא ענין שבאין

ערוף שדרגת האלוקות הנעלית ביותר מאירה למטה, במקום שרחוק ממנה
באין ערוך, וכמו פירוש הפשוט שבמי כמכה באלים הו',
שהוא ענין שבאין ערוף שיהיה גילוי אלוקות ב'אלים' הרחוקים
מאלוקות בריחוק שבאין ערוך. וזוהי השייכות בין שני הראשי
תבות דשם מפכי (ברוך כבוד
הו' ממקומו ומי כמכה
באלים הו'), פי דוקא על
ידי ברוך כבוד הו' ממקומו
המשכה וגילוי אלוקות מהמקור ושורש
הכי נעלה נעשה הענין דמי
כמכה באלים הו', שזהו
הגילוי דהו' בהתוקף
וההעלם שבעולם גם במציאות
הגשמית. וזוהי גם שייכותם של
שני ראשי תיבות אלו לשם מפכי,
שענינו חסד, כפזר לעיל, כי
מדובר על גילוי והשפעה למטה ביותר.
(ז ועל פי זה יובן הטעם
שהדלקת נרות המקדש היתה
צריכה להיות ביום דוקא,
בשונה מהדלקת נרות חנוכה שהיא
דוקא משתשקע החמה, כנוכר לעיל
בתחילת המאמר, שאז ביום ישנו
היחוד דהו' ואלקים בגלוי
והאור האלוקי מאיר גם במציאות
המובחלת, אלא שביחוד הו'
ואלקים גופא עצמו יש שני
אפנים, מלמטה למעלה
שהעולמות מתעלים ומתקרבים
לאלוקות ומלמעלה למטה⁷⁰
שהאור האלוקי של שם הוי' יורד
ונמשך להאיר בעולמות, ובבית
המקדש היה היחוד מלמטה
למעלה, וכמו שנאמר בתורה
אורות הדלקת נרות המקדש
ובהעלות אהרן את הנרות,
בהעלותך את הנרות, שהוא
הלשונות ובהעלות, 'בהעלותך' מורים
על ענין העליה מלמטה
למעלה. וזהו שההדלקה של
נרות המקדש צריכה להיות דוקא בפנים, פי
למעלה היא בפנימיות דוקא. וזהו גם הטעם שעל ידי זה

(69) ויצא כח, כא. תו"א ויצא כא, ד. 70) ראה אוה"ת וסה"מ תרע"ח שבהערה 6.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הדלקת נרות המקדש לא נתבררו אלא רק ניצוצות הקדושה⁷¹,
 2 או עניני הרשות שיכולים להתעלות, אבל לא ענין המנגד
 3 שנשאר כפי שהיה. וזהו הטעם שההדלקה הייתה דוקא על ידי
 4 אהרן הכהן, ואפילו על ידי כהן הדיוט שהוא אהרן הכהן ענין
 5 החסד⁷², כי בכדי לפעול
 6 הביירו מלמטה למעלה
 7 צריך להיות במקום גבוה
 8 ביותר למעלה, ומשם דוקא בא
 9 הפח להעלות מלמטה
 10 למעלה, וכדוע בענין לכה
 11 דודי לקראת פלה⁷³ כמבואר
 12 בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן: "אין
 13 דבר שירד למטה עולה למעלה עד
 14 שנתינים לו כח ועוז מלמעלה להעלותו
 15 ועל זה נתקן ענין קבלת שבת לכה דודי
 16 שיהא הארה מלמעלה לקראת כלה היא
 17 כנסת ישראל כדי שפני שבת נקבלה,
 18 וזהו משכני אחרך נרוצה שבכל ימות
 19 החול הוא בחינת אחרך וצריך להיות
 20 משכני כדו שנירוצה ועד"ו הוא ענין כל
 21 שיר השירים ליתן כח ועוז לכנסת
 22 ישראל כו', אך מי שטרח בערב שבת
 23 וכו', וצריך להיות בכל יום מעין
 24 העלאת שבת והוא ענין העלאת
 25 שבתפלה מויברך דוד עד שמונה
 26 עשרה שכל הענינים המדוברים שם
 27 מדברים בענין העלאת ממטה למעלה
 28 להתכלל באור ה'". וכל זה הוא
 29 גם לגבי נרות שבת שפעולתם
 30 דומה לפעולה של נרות המקדש, ולכן
 31 גם הדלקת נרות שבת היא לפני שקיעת
 32 השמש ובפנים דוקא כי ענינם הוא
 33 העלאת מלמטה למעלה. מה שאין
 34 פן נרות חנוכה ענינם הוא
 35 המשכה בדרך של המשכה
 36 מלמעלה למטה, ויהיה
 37 גילוי אור אין סוף למטה בתוך המציאות הגשמית, ולכן נר
 38 חנוכה מצותה מושתשקע החמה, שהוא ענין הביירו

וההעלאת של עניני העולם במקום החושף דוקא, ועד דכליא
 רגלא דתרמודאי⁷², וזמן ההדלקה של נרות חנוכה נמשך עד שתכלה
 רגל שהאנשים השייכים לאומה הנקאת 'תרמודאי' (הנוהגים ללכת ברחוב
 בשעה מאוחרת) ולפי פנימיות הענין הכוונה שתמרוד הוא אותיות
 מורדת שמורדים בקדושה
 (פדאימא כפי שמוכא בקהלת
 יעקב⁷⁴), ורגלא דתרמודאי
 הרגילים של 'מורדת' מורה על
 הדרגה הכי תחתונה
 שבתרמוד עצמם, אך על ידי
 הדלקת נרות חנוכה מתבררת
 ומתהפכת גם אפילו דרגא
 תחתונה זו (מה שאין פן
 בזמן שלמה, הרי אדרבה, כל
 הענין דתרמוד ותדמור⁷⁵ בא
 מעבדי שלמה⁷⁶ כלומר, לא זו
 בלבד שבימי שלמה לא היה בירור של
 'תרמודאי' אלא להיפך, כל המושג בא
 מעבדי שלמה, כדברי הגמרא שאין
 מקבלים גרים מתדמור 'משום עבדי
 שלמה, ופירש רש"י – "שנשאו בנות
 ישראל מחמת עושרן ודרין שם בחזקת
 גוים, וקסבר גוי ועבד הבא על בת
 ישראל, הוולד ממזר". והיינו,
 שעל ידי הדלקת נרות
 חנוכה, שהוא ענין המסירת
 נפש שבפנימים ההם ושבזמן
 הזה, שאינו מתפעל היהודי
 העובד את ה' אינו מתפעל מחושף
 הגלות, ואדרבה הוא מאיר
 בו האדם פועל להאיר את חושך
 הגלות, הנה על ידי זה פועל
 בהגלות גופא עצמו שיתבטלו
 ההעלמות המסתירים על גילוי
 האלוקות והמניעות המונעים
 מעבודת ה' כו', ויהיה גילוי

1 וזהו גם הטעם שעל ידי זה לא נתבררו רק
 2 ניצוצות הקדושה⁷¹, או עניני הרשות שיכולים
 3 להתעלות, אבל לא ענין המנגד. וזהו הטעם
 4 שההדלקה הייתה דוקא על ידי אהרן הכהן,
 5 שהוא ענין החסד⁷², כי בכדי לפעול הביירו
 6 מלמטה למעלה צריך להיות במקום גבוה
 7 ביותר, ומשם דוקא בא הפח להעלות מלמטה
 8 למעלה, וכדוע בענין לכה דודי לקראת פלה⁷³.
 9 וכל זה הוא גם לגבי נרות שבת. מה שאין פן
 10 נרות חנוכה ענינם הוא המשכה מלמעלה
 11 למטה, ויהיה גילוי אור אין סוף למטה, ולכן
 12 נר חנוכה מצותה מושתשקע החמה, שהוא ענין
 13 הביירו במקום החושף דוקא, ועד דכליא רגלא
 14 דתרמודאי⁷², שתמרוד הוא אותיות מורדת
 15 (פדאימא בקהלת יעקב⁷⁴), ורגלא דתרמודאי
 16 מורה על הדרגה הכי תחתונה שבתרמוד, אך
 17 על ידי הדלקת נרות חנוכה מתבררת ומתהפכת
 18 גם דרגא תחתונה זו (מה שאין פן בזמן שלמה,
 19 הרי אדרבה, כל הענין דתרמוד ותדמור⁷⁵ בא
 20 מעבדי שלמה⁷⁶). והיינו, שעל ידי הדלקת נרות
 21 חנוכה, שהוא ענין המסירת נפש שבפנימים ההם
 22 ושבזמן הזה, שאינו מתפעל מחושף הגלות,
 23 ואדרבה הוא מאיר בו, הנה על ידי זה פועל
 24 בהגלות גופא שיתבטלו ההעלמות והמניעות
 25 כו', ויהיה גילוי אלוקות, ועד לתוספת אור,
 26 בדוגמת הגילוי דלעתיד לבוא, שזהו גם מה

71 אלקות בעולם, ועד לתוספת אור יותר ממה שכבר נמשך, והתוספת
 היא נעלית ביותר, בדוגמת הגילוי דלעתיד לבוא, שזהו גם מה

71 ראה המשך תער"ב שם פשע"ד (ס"ע תשסט [שם ע' א'מא]): "בימי שלמה הי' רק העלאת הניצוצות שהם במדרי' הקדושה עכ"פ, דאף שנתרחקו מאד מ"מ ה"ה במדריגת הקדושה כו'". (72 זהו ח"א רנו, ב. 73 ראה לקו"ת ברכה צו, א. 74 ערך תרמוד. וראה מאמרים שבהערה 6. ובכ"מ. 75 ראה אג"ק חכ"ז ע' רחצ בהערה. וש"נ. 76 ראה יבמות טז, ב ואילך. וראה לקו"ש ח"ג ע' 811 הערה 3. התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 124 ואילך. תש"ג ח"א ע' 186. ד"ה נר חנוכה תש"כ; ד"ה להבין ענין נר חנוכה תשכ"ו (סה"מ תש"כ ע' נו; תשכ"ו ע' פג הערה 78); ד"ה נר חנוכה תשל"ה; ד"ה מאי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנֵרוֹת חֲנוּכָה אֵינָן בְּטֵלִין לְעוֹלָם (כְּמוֹ שֶׁפֶתַח הַרְמַב"ן
 2 בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה⁹ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וְרֵאִיתִי עוֹד בִּילְמַדְנָו" אָמַר לוֹ
 3 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשֶּׁה: לֶךְ אִמּוֹר לְאַחֶרֶךְ [לְאַחַר שֶׁחֲלַשְׁתָּ דַעְתּוֹ שֶׁלֹּא הַקְרִיב
 4 עִם הַנְּשִׂאִים בַּחֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן] אֶל תְּתִיא, לְגַדּוּלָה מְזֹאת אֲתָה מוֹכֵן, הַקְרִבְנוּ
 5 כֹּל זְמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיִם הֵן נִהְיִין,
 6 אֲבָל הַנְּרוֹת לְעוֹלָם אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה
 7 יֵאִירוּ... הוֹנָה, דְּבַר יְדוּעַ שֶׁכְּשֵׁאִין בֵּית
 8 הַמִּקְדָּשׁ קַיִם וְהַקְרִבְנוּ בְּטֵלִין מִפְּנֵי
 9 חוֹרְבָנוּ אִף הַנְּרוֹת בְּטֵלוֹת, אֲבָל לֹא
 10 רִמְזוּ אֵלָּא לְנֵרוֹת חֲנוּכַת חֲשֵׁמֹנָא,
 11 שְׁהִיא נִוְהַגְתָּ אִף לְאַחַר הַחוֹרְבָן
 12 בְּנִלְתוּנָה¹²), שְׁזָהוּ הַנְּצִחִיּוֹת שֶׁל נֵרוֹת
 13 חֲנוּכָה נֹבְעֹת מִצַּד אֲנִי הַיּוֹי לֹא
 14 שְׁנִיתִי⁷⁷, כְּדַבְּרֵי הַנְּבִיא מְלָאכִי,
 15 כְּלוֹמַר, מִכָּךְ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 16 בְּעַצְמוֹ נִצְחִי וְאֵין בּוֹ שְׁיִנוּיִם, וְהֵינִי,
 17 שְׁאִי אֶתָּה בְּזְמַן הַגְּלוּת שְׁהָרִי
 18 מְדַלִּיקִים נֵרוֹת חֲנוּכָה גַם בְּזְמַן הַגְּלוּת
 19 יֵשׁ מִעֵין הַגִּילּוּי דְּלַעֲתִיד
 20 לְבוֹא, וְעַד שֶׁבָּאִים לַעֲתִיד לְבוֹא,
 21 בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ לְשְׁלִימוֹת הַגִּילּוּי
 22 דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, שְׁאֵז אֶהְפֹּךְ
 23 אֶל עַמִּים שְׁפָה כְּרוּרָה גּוֹ'
 24 לְעִבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד וְהֵינִי שְׁלִימוֹת
 25 הַבִּירוֹר שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם, כְּמַבּוֹאֵר לַעֲלֵי
 26 הָעַמִּים שֶׁאִף הֵם יַעֲבֹדוּ אֶת ה', וְעַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה שְׁלִימוֹת גִּילּוּי

הַאֲלוּקוֹת לַעֲתִיד-לְבוֹא יִהְיֶה אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵם אֱלוֹ שֶׁפְּעָלוּ כָּל
 זֶה אֶת כָּל הַגִּילּוּיִים שֶׁיְהִיוּ לַעֲתִיד לְבוֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם), כְּדַבְּרֵי הַנְּבִיא
 שֶׁהוֹבֵאוּ לַעֲלֵי אֲוֵרוֹת לַעֲתִיד לְבוֹא וְנִגְלָה כְּבוֹד הַיּוֹי וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר
 יַחְדָּו כִּי פִי הַיּוֹי דְּבַר⁶⁶, שֶׁאֲפִילוֹ הַבֶּשֶׂר הַגִּשְׁמִי יִכִּיד בְּכֹךְ שֶׁכֵּל
 הַתְּהוֹוֹתוֹ וְחַיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ הֵיא בְּדַבְּרֵי ה'
 וּמְלֹאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת הַיּוֹי'
 כֹּל הַמְּצִיאֹת כּוֹלָה תְּהִיָּה מְלֵאָה בְּדַעַה
 אֶת ה' וְגִילּוּי אֲלוּקוֹת כְּפִיּוֹת לִיָּם
 מְכַסִּים⁷⁸, כְּשֶׁשׁ שְׁמֵי הַיָּם מְכַסִּים
 אֶת כָּל הַיָּם, וְיִקְוִיִּים מָה שֶׁנֶּאֱמָר
 בְּנוֹסַח וְעַל הַנְּסִיָּם: לְהוֹדוֹת
 וּלְהִלָּל לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל, וְכִמּוֹ
 שֶׁפְּתוּב⁷⁹ בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה וְהָיָה
 הַיּוֹי לְמִלְךָ עַל כָּל הָאֶרֶץ,
 בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה הַיּוֹי אֶחָד
 וְשְׁמוֹ אֶחָד, דְּכָשֶׁם שְׁאֲנִי
 נִכְתָּב כֶּף אֲנִי נִקְרָא⁸⁰, כְּדַבְּרֵי
 הַגְּמָרָא: "וְהִיָּה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאֶרֶץ
 בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד",
 הָאֵם כַּעַת אֵינוֹ אֶחָד? אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר
 יִצְחָק, לֹא כְּעוֹלָם הוּא הָעוֹלָם הַבֵּא,
 הָעוֹלָם הוּא נִכְתָּב (שֶׁם הַיּוֹי) בִּירוּד ה"י
 וְנִקְרָא בְּאַלְפֵי דַל"ת אֲבָל לְעוֹלָם הַבֵּא
 כְּלוֹל אֶחָד נִקְרָא בִּירוּד ה"י וְנִכְתָּב
 בִּירוּד ה"י, בְּגָאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדֻקְנוּ.
 בִּירוּד ה"י, בְּגָאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
 צְדֻקְנוּ.

חנוכה תשל"ו (סה"מ חנוכה ע' סח; ע' קסד). (77) מלאכי ג, ו. (78) שם יא, ט. הובא ברמב"ם סוף הל' מלכים. (79) זכרי' יד, ט. (80) ראה פסחים נ, ב.

המשך ביאור למס' בוא קמא ליום ראשון עמ' א

1 רבא מבאר את דברי הברייתא העוסקת בדין 'הקדרים והוגגים':
 2 אָמַר רָבָא, אִף שֶׁמְבֹאֵר בְּדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁהֲרִיתָא שְׁהֲרָשׁוּן חַיִּיב בְּנוֹקֵי שְׁנֵי
 3 וְהַשְּׁנֵי חַיִּיב בְּנוֹקֵי הַשְּׁלִישִׁי, מִכָּל מְקוֹם אֵין דִּינָם שׁוֹה לְגַמְרִי, אֵלָּא
 4 הָרֵאשׁוֹן חַיִּיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזֵק הַשְּׁנֵי בֵּין בְּנֹזֵקִי גּוֹפּוֹ וּבֵין בְּנֹזֵקִי מְמוֹנִי,
 5 דְּהֵינִי, בֵּין אֵם הוֹזֵק הַשְּׁנֵי מְגוּפוֹ שֶׁל הָרֵאשׁוֹן, וּבֵין אֵם הוֹזֵק מְמוֹנִי
 6 שֶׁל הָרֵאשׁוֹן, חַיִּיב הָרֵאשׁוֹן בְּתִשְׁלוֹם נֹזֵק הַשְּׁנֵי. אֵלָּא שֶׁאֵם נִתְקַל
 7 בְּגוּפוֹ שֶׁל הָרֵאשׁוֹן, חַיִּיב הֵלָּה מִשׁוּם אָדָם הַמּוֹזֵק וּמְשִׁלָּם אִף עַל נֹזֵק
 8 כְּלוֹי שֶׁל הַשְּׁנֵי, וְאֵם נִתְקַל בְּמִמוֹנֵי שֶׁל הָרֵאשׁוֹן, חַיִּיבוֹ מִשׁוּם בּוֹר
 9 הַמּוֹזֵק הוּא, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ חַיִּיב בּוֹזֵא אֵלָּא עַל נֹזֵק גּוֹפוֹ שֶׁל שְׁנֵי וְלֹא
 10 עַל נֹזֵק כְּלוֹי, שְׁהָרִי בּוֹר פְּטוֹר עַל נֹזֵק כְּלוֹי. שְׁנֵי חַיִּיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזֵק
 11 הַשְּׁלִישִׁי בְּנֹזֵקִי גּוֹפּוֹ אֲבָל לֹא בְּנֹזֵקִי מְמוֹנִי, דְּהֵינִי, אֵם נִתְקַל הַשְּׁלִישִׁי
 12 בְּגוּפוֹ שֶׁל הַשְּׁנֵי, חַיִּיב הֵלָּה מִשׁוּם אָדָם הַמּוֹזֵק בֵּין עַל נֹזֵק גּוֹפוֹ שֶׁל
 13 הַשְּׁלִישִׁי וּבֵין עַל נֹזֵק כְּלוֹי, אִךְ אֵם נִתְקַל הַשְּׁלִישִׁי בְּמִמוֹנֵי שֶׁל הַשְּׁנֵי,
 14 פְּטוֹר הַשְּׁנֵי לְגַמְרֵי מִתְּשׁוּלֹם נֹזֵק הַשְּׁלִישִׁי, מֵאַחַר שֶׁאֵין מְמוֹנֵי שֶׁל
 15 הַשְּׁנֵי נִידוֹן כְּבוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיִם.
 16 מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ יֵשׁ לְחַיִּיב אֶת הָרֵאשׁוֹן עַל הַתְּקֵלָה שֶׁנַּעֲשִׂית
 17 עַל יְדֵי מְמוֹנֵי מִשׁוּם בּוֹר, וְאֵין לְחַיִּיב אֶת הַשְּׁנֵי עַל כֶּךָ, הָרִי מְפָה
 18 נְפִשְׁךָ יֵשׁ לְהַשְׁוֹת דִּינָם זֶה לְזֶה, דָּאֵי נִתְקַל שׁוֹשֵׁעַ הוּא, וְעַל כֵּן יֵשׁ
 19 לְחַיִּיבוֹ עַל הַתְּקֵלָה שֶׁנּוֹצְרָה מִמְמוֹנֵי, כְּדִין אָדָם הַחוֹפֵר בּוֹר בְּרִשׁוֹת
 20 הַרְבִּיִם, אֵם כֵּן, שְׁנֵי נְפִי לִיחַיִּיב – יֵשׁ לְחַיִּיב אִף אֶת הַשְּׁנֵי עַל הַתְּקֵלָה
 21 שֶׁנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי מְמוֹנֵי, שְׁהָרִי אִף הוּא פִּשַׁע בְּכֹךְ שֶׁנִּתְקַל בְּרֵאשׁוֹן,
 22 וְאֵי נִתְקַל לֹא שׁוֹשֵׁעַ הוּא, וּלְפִיכָךְ פְּטוֹר הַשְּׁנֵי עַל הַנּוֹק שֶׁאֵינֶע
 23 לְשִׁלְשִׁי מְמוֹנִי, אֵם כֵּן, אֲפִילוֹ רֵאשׁוֹן נְפִי לִפְטוֹר מִתְּשׁוּלֹם נֹזֵק
 24 הַשְּׁנֵי, וְאִף בְּאוֹפֵן שֶׁנִּיזוֹק הַשְּׁנֵי מְגוּפוֹ שֶׁל הָרֵאשׁוֹן יֵשׁ לְפוֹטְרוֹ,
 25 שְׁהָרִי אֲנוֹס הוּא בְּנִפְלִיאָה זֶה, וּלְפִיכָךְ אֵין לְדוֹן אֶת נֹזֵק גּוֹפוֹ כְּאָדָם
 26 הַמּוֹזֵק, וְכֵן אֵין לְדוֹן אֶת מְמוֹנֵי כְּבוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיִם.

בס"ד. שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

- 1
2 א. בנוגע למעלת יום השבת – ידוע שיש ב' פירושים במ"ש¹ "ויכולו השמים"²: (א) מלשון
3 כליון, שבו נכללים ועולים כל ששת ימי החול, (ב) מלשון תענוג, שנמשך ופועל בששת ימי החול.
4 וכמדובר כמ"פ³ בנוגע לב' פירושים שבתובה אחת, שבהכרח לומר שיש שייכות ביניהם – ע"ד
5 שמצינו להלכה בנוגע ל"שעטנז", "שוע טווי ונוז"⁴, שכיון שג' ענינים אלו הם בתיבה אחת, אזי הלאו
6 דשעטנז הוא דוקא כשישנם ג' ענינים אלו ביחד; ואם הדברים אמורים בנוגע להלכה, הרי עאכ"כ שכן
7 הוא בנוגע לרוחניות הענינים, ובנדו"ד, ב' הענינים שבפירוש "ויכולו", ענין הכליון וענין התענוג.
8 ומזה מובן גם בנוגע ליום הש"ק זה, השבת שלאחרי י"ט כסלו, שבו נכלל ועולה גם י"ט כסלו.
9 ב. ואע"פ שבקביעות שנה זו חל י"ט כסלו בשבת שלפנ"ז, ואילו ענין עליית ימי השבוע שעבר ביום
10 השבת היא רק בנוגע לששת ימי החול, ולא בנוגע ליום השבת שלפנ"ז – הרי:
11 לכל לראש, הגאולה לא נשלמה בי"ט כסלו עצמו, אלא נמשכה גם בכ' כסלו⁵,
12 – ולכן היתה הנהגת רבותינו נשיאינו לערוך את ההתוועדות ד"ט כסלו בלילה שבין י"ט לכ"ו, כיון
13 שהגאולה היתה (לא רק ביום י"ט, אלא) גם ביום כ'. ולהעיר, שגם בנוגע להדפסת ספר התניא שסייעה
14 לענין השחרור, כידוע⁷, הנה ההדפסה בעשי' בפועל היתה בכ' כסלו⁸ –
15 וכ' כסלו, שחל ביום ראשון בשבוע, בודאי עולה ונכלל ביום השבת.
16 ונוסף לזה, הנה העלי' שביום השבת היא (לא רק בנוגע לששת ימי החול, אלא) גם בנוגע ליום
17 השבת שלפנ"ז.⁶
18 ויש לומר הביאור בזה (בדרך אפשר עכ"פ, כי לעת עתה לא מצאתי בפירוש שהעלי' דיום השבת
19 היא גם בנוגע ליום השבת שלפנ"ז) – ובהקדים:
20 בשבת גופא יש כמה דרגות: יש שבת סתם, ויש "שבת שבתון"⁹, שבעצם הם שתי שבתות, אלא
21 שבאים ביחד באותו השבת.
22 [ועפ"ז מתורצת הסתירה בין מארז"ל¹⁰ "אילו היו ישראל משמירין שבת א' כתיקונה מיד הי' בן דוד
23 בא", למארז"ל¹¹ "אלמלי משמירין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאליים" – כיון שבכל שבת יש ב'
24 בחי' שבת¹²].

ח"ע ע' 230. וש"נ.

(7) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסג. וראה גם שיחת ש"פ וישב, כ"א כסלו תשל"א הערה 21 (תורת מנחם – התוועדויות חס"ב ע' 386). וש"נ.
(8) ראה אג"ק שם. וראה גם שיחת ש"פ וישב, כ"א כסלו תשכ"ח סכ"ה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"א ע' 430).
(9) תשא לא, טו. ועוד.
(10) ירושלמי תענית פ"א סה"א.
(11) שבת קיח, ב.
(12) לקו"ת בהר מא, א.

(1) בראשית ב, א.

(2) ראה אוה"ת עה"פ (כרך א – מב, ב ואילך. כרך ג – תקח, ואילך).
(3) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 325. וש"נ.
(4) ראה נדה סא, ב.
(5) ראה שיחת י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשנ, ב [ע' א'תסן]). תרצ"ג ס"כ, כ' כסלו ס"ז (לקו"ד ח"א כט, א. לז, ב [ע' נט. ע' עז]).
(6) ראה גם שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה, מבה"ח טבת תשל" בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 397). שם

- 1 ובפרטיות יותר – יש בכל שבת מעלי שבתא, יומא דשבתא, ועד לרעוא דרעוין (שהוא בדוגמת "שבת
2 שבתון"¹³, כמבואר בהמשך תרס"ו¹⁴).
- 3 ומובן, שכדי שיתוסף עילוי וברכה ביום השבת גופא, יש צורך בנתינת כח מיום השבת שלפנ"ז –
4 שהרי אינו דומה התחלת ענין חדש, שיכולים להיות בו כמה קשיים כו'¹⁵, לענין שבא בהמשך למה
5 שכבר נפעל לפנ"ז, שאז נעשה הדבר בנקל יותר, ועד"ז בנוגע לענין השבת, "שבת וינפש"¹⁶, שיש על
6 זה נתינת כח מהשבת שלפנ"ז.
- 7 והיסוד לזה – מאמר רז"ל¹⁷ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", שהכוונה בזה היא לא רק לערב
8 שבת כפשוטו, אלא לכל ימי השבוע, החל מיום ראשון, כפי שמצינו אצל שמאי הזקן ש"כל ימיו הי'
9 אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השני' ואוכל את
10 הראשונה"¹⁸, והיינו, שההכנה ("טרח") לשבת היא במשך כל ימי השבוע. והנתינת כח לכל ימי השבוע
11 שבהם תוכל להיות ההכנה לשבת, היא, מיום השבת שלפנ"ז. ונמצא, שיום השבת הוא ה"סיבה" לכל
12 ימי השבוע שלאחריו. וכיון שכן, הרי כאשר ימי השבוע (שהם ה"מסובב" מיום השבת שלפנ"ז) עולים
13 ביום השבת, אזי מתעלה בדרך ממילא גם יום השבת שלפנ"ז, שהוא ה"סיבה" שלהם.
- 14 ג. ובהתאם לכך, הנה כאן המקום להשלים הענינים שדובר אודותם בהתוועדות של י"ט כסלו:
15 לכל לראש – בנוגע ללימוד שיעורי חת"ת, שענין זה נזכר כבר בהתוועדות די"ט כסלו¹⁹.
- 16 וכן בנוגע לענין הצדקה – ששייך לי"ט כסלו²⁰, שהרי הענין ד"פדה בשלום נפשי"²¹ נעשה ע"י
17 "העוסק בתורה ובגמילות חסדים כו'" ("גמילות חסדים . . שלום הוא")²². וכמו"כ ישנו ענין הצדקה
18 ששייך לחנוכה (כמדובר פעם בארוכה וכבר נדפס²³). ולכן, כאן המקום להשלים בנוגע לענין הצדקה –
19 שאלו שלא עשו זאת עד עתה, יעשו זאת במשך ימי חנוכה.
- 20 ויש לעשות זאת באופן ד"העוסק . . בגמילות חסדים", והיינו, שכשם שבנוגע לתורה נאמר "העוסק
21 בתורה", כן הוא גם בנוגע ל"גמילות חסדים" שנאמר מיד לאח"ז, ללא הפסק בינתיים, כך, שתיבת
22 "העוסק" קאי (לא רק על "בתורה", אלא) גם על "ובגמילות חסדים".
- 23 ד. והענין בזה:
- 24 בנוגע ל"העוסק בתורה" – מבואר בדברי רבותינו נשיאינו²⁴ שזהו כמו אדם שמנהל "עסק", שאין
25 זה באופן שמשקיע זוז ומרויח זוז²⁵, שאז אין זה "עסק", אלא באופן שמשתדל תמיד שיהי' תוספת
26 ריוח; ובאופן כזה צריך להיות גם ה"עסק" בתורה, והיינו, שאף שישנו גם העילוי ד"בור סוד שאינו
27 מאבד טיפה"²⁶, הרי אין זה מגיע לעילוי ד"מעין המתגבר"²⁶, שאז הלימוד הוא באופן ש"מחכים את
28 רבו"²⁷, ועד שמחדש בעצמו חידושי תורה, שזוהי התכלית של לימוד התורה – "לאפשא לה"²⁸.
- 29 [ונכמו בנוגע לכללות ירידת הנשמה בגוף – שהתכלית שבזה היא בכדי שהנשמה תתעלה לדרגא
30 נעלית יותר מכמו שהיתה לפני הירידה, שהרי אם היא תשאר באותה דרגא כפי שהיתה קודם הירידה,

- (13) אחרי טז, לא. ועוד.
(14) ע' תקמב [תשיד] ואילך. וראה גם בהנסמן בלקו"ש חי"ד
ע' 18 הערה 43.
(15) ראה מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה.
(16) תשא לא, יז.
(17) ע"ז ג, סע"א.
(18) ביצה טז, א. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י.
(19) סמ"א (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ס"ע 271 ואילך).
(20) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד בסופה (תורת מנחם
– התוועדויות חס"ו ע' 338). וש"נ.
(21) תהלים נה, יט.
(22) ברכות ח, רע"א (ובפרש"י).
(23) ראה שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשכ"ה ס"ו ואילך
(תורת מנחם – התוועדויות חמ"ב ע' 73 ואילך). וראה גם תורת
מנחם – התוועדויות חס"ב ע' 374. וש"נ.
(24) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קיב. ע' קכו. תרצ"ג ע' תצו ואילך.
(25) ראה ב"מ מ, ב (ובפרש"י). וש"נ ("זבון וזבין תגרא
איקר"י (בתמי)).
(26) אבות פ"ב מ"ט.
(27) שם פ"ו מ"ו. וראה הגיגה יד, א.
(28) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

- 1 אין שום ריוח מהירידה, ובהכרח לומר שתכלית הירידה היא כדי שתתעלה לדרגא נעלית יותר. וזהו
 2 שעוה"ז נקרא בשם "ארץ" כנען²⁹, שפירושו סוחר, "עד"מ כמו הסוחר שיפזר ממון . . כדי להרויח
 3 ולהשתכר כו", כמבואר בדרושי חסידות³⁰].
- 4 וכיון שתכלית הלימוד הוא שיביא לידי מעשה, כמארז"ל³¹ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", והיינו,
 5 שאע"פ שהתורה עצמה אומרת שתלמוד הו"ע של שכל, שבעצם הוא למעלה באין ערוך מכל עניני
 6 העולם, אעפ"כ, צריך להוריד ולהמשיך את ענין התלמוד (לא רק לבחי' הבהמה שבאדם, אלא גם) לענין
 7 המעשה³² (בחי' הדומם, שלמטה אפילו מבהמה ממש, מין החי), ודוקא בזה מתבטאת הגדלות שבענין
 8 התלמוד ("גדול תלמוד")³³ – לכן צריך להיות ענין ה"עסק" (לא רק בתורה, אלא) גם בגמילות חסדים
 9 ("העוסק בתורה ובגמילות חסדים").
- 10 וכיון שהתכלית של כל הענינים היא לפעול גם אצל הזולת, וכידוע³⁴ המענה של כ"ק אדמו"ר
 11 (מוהרש"ב) נ"ע על השאלה איך מתקשרים אליו, שזהו ע"י המצוה הראשונה שבתורה "פרו ורבו"³⁵,
 12 לעשות עוד יהודי – הנה לאחרי הענין ד"העוסק בתורה ובגמילות חסדים", ישנו גם הענין ד"מתפלל
 13 עם הציבור"²², היינו, שאוסף אליו עוד תשעה יהודים שמשפיע עליהם כו', וכפי שמבאר רבינו הזקן³⁶
 14 גדול מעלת הקדושה שבמעמד עשרה מישראל ביחד, ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא"³⁷.
- 15 ה. ויש להוסיף ולהעיר, שגם בנוגע לענין התפלה ("מתפלל עם הציבור") מודגשת ההמשכה למטה
 16 דוקא:
- 17 עיקר ענין התפלה הוא – בקשת צרכיו³⁸. וענין זה הוא דוקא בשמו"ע, כשנמצאים במדרגת עולם
 18 האצילות³⁹; לא בק"ש או ברכות ק"ש, שבדרגת עולם הבריאה³⁹, או לפנ"ז, בפסוקי דזמרה, וגם לא
 19 בחלק התפלה שלאחרי שמו"ע, ששם נעשה ענין ירידת השפע כו' (כמבואר בפע"ח⁴⁰), עד לתפלת
 20 "עלינו", שבה אומרים "שלא עשנו כגויי הארצות כו'", שזהו כפי שנמצאים בעולם העשי' ממש, אלא
 21 דוקא בשמו"ע, כשנמצאים בדרגת האצילות – אזי ישנו הענין דבקשת צרכיו, החל מ"אתה חונן לאדם
 22 דעת", כיון ש"דעת קנית מה חסרת"⁴¹.
- 23 והיינו, שאע"פ שתפלה בעצם ענינה היא העלאה, הרי התכלית היא ההמשכה והפעולה למטה דוקא.
 24 וכמודגש גם בתפלת יעקב: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו"⁴², שע"ז פעל בירור כל הניצוצות שהיו
 25 אצל עשו, וענין זה נעשה רק בגלל היותו "אחי", אחיו של עשו.
- 26 ועד"ז בנוגע לתורה (נוסף לכך שהלימוד מביא לידי מעשה) – כמודגש בשיעורי חת"ת שהם שוים
 27 לכל נפש, שאין זה לימוד לעיונא [שענין זה צריך להיות לפנ"ז או לאח"ז], אלא בעיקר לידע מאי דקאמר,
 28 שזהו חלק העשי' שבתורה, שבהם שוים כולם.
- 29 אמנם, אע"פ שלימוד זה אינו באופן של הבנה עמוקה, אלא מצד חלק העשי' שבתורה, הרי זה צריך
 30 להיות מתוך חיות ועריבות ("געשמאק"), וכפי שמצינו⁴³ כמה חסידים שהיו אנשים פשוטים, שלא היו
 31 שייכים להבנת המאמר כו', ואעפ"כ, היו חוזרים "אָ וואָרט" מהמאמר מתוך חיות ועריבות ומתוך להט
 32 ("קאָכן זיך אין דעם"), עד שהי' פועל אצלם שינוי מן הקצה אל הקצה, ועד לשינוי המהות.

(35) בראשית א, כח.

(36) תניא אגה"ק סכ"ג.

(37) סנהדרין לט, א.

(38) ראה רמב"ם הל' תפלה בתחלתן.

(39) ראה סידור האריז"ל בתחלתו. לקו"ת ס"פ במדבר.

אוה"ת שם ע' קו ואילך. ועוד.

(40) שער קריה"ת ותשלום התפלה ספ"ה ואילך.

(41) ויק"ר פ"א, ו. תנחומא ויקרא א.

(42) וישלח לב, יב.

(43) ראה (לדוגמא) סה"ש תרצ"ו ע' 127. ועוד.

(29) ריש פרשתנו. ועוד.

(30) תו"א ריש פרשתנו. ובכ"מ.

(31) קידושין מ, ב. ויש"נ.

(32) נזכר גם אודות מעלת השמן (פנימיות התורה) שאינו

מתערב עם שאר משקין, ולאידך, הרי הוא פועל בהם עילוי, שהרי

השמן מפעפע בכל דבר (ראה גם תורת מנחם – התועודיות

חמ"ה ע' 264. ויש"נ).

(33) ראה גם תורת מנחם – סה"מ אייר ע' רכ. אלול ע' ונד.

לקו"ש ח"ח ע' 154. ועוד.

(34) ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"ע ע' 215. ויש"נ.

1 ועד"ז בנוגע לגמילות חסדים – שאע"פ שהעיקר בזה היא העשי', הרי זה צריך להיות מתוך חיות
 2 כו', כפי שמצינו אפילו בקרבן עני, שאף שנותן דבר מועט, נאמר בו "ונפש כי תקריב"⁴⁴, "מעלה אני
 3 עליו כאילו הקריב נפשו"⁴⁵, שזהו מצד החיות שבנתינה כו'; ולכן אמרו רז"ל⁴⁶ "הנותן פרוטה לעני
 4 מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ביי"א ברכות" (י"א דייקא, שמורה על בחי' שלמעלה
 5 מהשתלשלות)⁴⁷.

6 וע"י ההתעסקות בכל ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח ("העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור")
 7 נעשה הענין ד"פדה בשלום"⁴⁸ נפשי", "כאילו פדאני לי ולבני מביין אומות העולם"²², ועד לגאולה בפועל,
 8 ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

9 * * *

10 ו. ישנו ענין נוסף ביום הש"ק זה – שבת חנוכה.

11 בנוגע לחנוכה⁴⁹ – שמצינו כמה פירושים במה מתבטא עיקר הענין של חנוכה – הנה לכל לראש הרי
 12 זה מלשון חינוך, שאז היתה חנוכה ביהמ"ק, כפי שאומרים בנוסח ד"על הנסים": "וטהרו את מקדשך
 13 כו'".

14 וכיון שהתורה כללות ופרטות נאמרה⁵⁰, הנה כשם שישנו ענין החינוך בעולם בנוגע לביהמ"ק, שפועל
 15 על כל הזמן שלאח"ז, כמו"כ ישנו ענין החינוך בפרטיות אצל כל אדם, שבהתחלת שנות חייו מחנכים
 16 אותו בענינים שונים, וחינוך זה נמשך ופועל על כל משך שנות חייו, כמ"ש⁵¹ "חנוך לנער על פי דרכו
 17 גם כי יזקין לא יסור ממנה"⁵².

18 ולכן, בעמדנו בימי חנוכה הרי זה הזמן המתאים לעורר על ההתעסקות בענין החינוך, וכמדובר
 19 כמ"פ⁵³ שהחינוך צריך להיות באופן שלא יחשבו אודות תכלית וכו', ואין כאן המקום להאריך בפרטי
 20 הדברים בזה.

21 ז. ונקודת הדברים בנוגע לפועל:

22 יש לנצל את ימי חנוכה לאסוף יהודים ביחד ולדבר עמהם אודות הענין של חנוכה, ובלשון הידוע⁵⁴:
 23 להקשיב לסיפור של נרות חנוכה, באופן שילמדו מזה בענינים שנוגעים להם בפועל.

24 ובזה גופא – יש לערוך מסיבה כללית שבה ישתתפו כולם יחד באופן ד"אתם נצבים גו' כולכם",
 25 מ"ראשיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימין"⁵⁵, וכאמור לעיל (ס"ד) שעצם העובדה שיהודים מתאספים
 26 יחד הרי זה ענין נעלה ביותר, כיון ש"אכל כי עשרה שכנתא שריא"; ונוסף לזה יש לערוך מסיבה פרטית
 27 עבור כל סוג במיוחד, שהרי הענינים שדורשים מסוג זה אינם דומים לענינים שדורשים מסוג זה.

28 ולדוגמא: מיהודים ששייכים לסוג ד"חוטב עציך" דורשים בעיקר ענינים של מעשה בפועל, ואילו
 29 מיהודים ששייכים לסוג של "ראשיכם" דורשים בעיקר לימוד ועיון בתורה, כולל גם שאם אינו לומד

וש"נ.

50 ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ. וראה גם תורת מנחם
 – התוועדיות ח"ע ריש ע' 243. וש"נ.

51 משלי כב, ו.

52 ואין זה בסתירה לביאורו של רבינו ב"חינוך קטן",
 ואכמ"ל.

53 ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חל"ו ע' 127. וש"נ.

54 ראה שיחת ש"פ וישב, שבת חנוכה תש"ו סי"ג (סה"ש
 תש"ו ע' 22).

55 ר"פ נצבים.

44 ויקרא ב, א.

45 פרש"י עה"פ.

46 ב"ב ט, ב.

47 ראה סה"מ תרח"ץ ע' קמז. תורת מנחם – סה"מ אלול

ע' שמא. תורת מנחם – התוועדיות חל"ג ע' 213. חל"ט ע' 41.

ח"מ ע' 242. ועוד.

48 נזכר גם אודות הדגשת ענין השלום והשלמה בשנה זו

(כנראה, בגלל היותה שנת השמיטה, שבת לה, והתחלתה ביו"ט
 של ר"ה שחל להיות בשבת).

49 ראה מכתב דלקמן הערה 60 בהערה ד"ה ד"חנוכה".

בעיון והעמקה לפי ערכו, הרי זה נחשב לביטול תורה – כדמוכח ממה שאמרו⁵⁶ "מבטלין תלמוד תורה
 ובאין לשמוע מקרא מגילה", ולכאורה⁵⁷: הרי גם מקרא מגילה ענינו תלמוד תורה, ולמה אומרים על זה
 "מבטלין תלמוד תורה"? אך הענין הוא⁵⁸, שכיון שמקרא מגילה אינו באופן של לימוד בעיון, הרי זה
 נחשב לביטול תורה, אלא שמצד גודל הענין ד"מקרא מגילה", אזי "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע
 מקרא מגילה", אבל לולי זאת, נחשב לימוד כזה (ללא עיון הראוי) לביטול תורה⁵⁹.

ולכן, יש לערוך במשך ימי חנוכה (לכל-הפחות פעם אחת, ומה טוב – יותר מזה) מסיבה כללית לכל
 סוגי בני", וגם מסיבה פרטית לכל סוג בפני עצמו, שבה יסבירו את הענין דחנוכה באופן השייך להם
 במיוחד, ואם רוצים – יכולים להשתמש גם במכתב⁶⁰, וגם לצרף דמי חנוכה, כמנהג רבותינו⁶¹.

וענין זה שייך גם לילדים – שיש לערוך מסיבה כללית עבור כל הילדים, ולאח"ז לחלק את הילדים
 לפי כתות ולערוך מסיבה פרטית עבור כל כתה בפני עצמה, ולהסביר להם הענין דחנוכה באופן המתאים
 ושייך אליהם במיוחד בנוגע לפועל ממש.

ויש לעשות זאת באופן היותר טוב שיתקבל אצל המקבל; לא סתם לומר שדובר בהתוועדות כך וכך,
 ולכן מוסר את הדברים כו', אלא באופן שיהי' ניכר עליו שאכן נוגע לו הדבר, ולהבטיח שאכן יתקבלו
 הדברים אצל המקבל.

ועי"ז תהי' הפעולה על הזולת באופן ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", לאריכות ימים ושנים טובות,
 ועד שזוכים ל"יום שכולו ארוך"⁶², "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁶³, בביאת משיח צדקנו,
 בקרוב ממש.

[במהלך השיחה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות השייכות דחנוכת חשמונאי בחודש כסלו
 לביהמ"ק השלישי⁶⁴, ואמר, שעפ"ז יכולה להיות גם חנוכת ביהמ"ק השלישי היום!]

ואף שיום זה הוא כ"ו בכסלו, ומה גם שזהו יום השבת, ואין בן דוד בא בשבת⁶⁵ – הרי ידוע⁶⁶
 התירוץ כגון-דא, שכאשר אליהו הנביא יתרץ את כל השאלות, יתרץ גם שאלה זו, ובלבד שיבוא כבר! ...
 ובינתיים, יש לנצל את ימי החנוכה לערוך מסיבות בכל מקום ומקום, ולעורר אודות עניני חנוכה,
 כנ"ל].

* * *

ח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה נר חנוכה מצותה כו'.

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁶⁷ "חותמך ופתילך", "עזקתך ושושיפך, טבעת שאתה חותם בה,
 ושמלתך שאתה מתכסה בה",

– שאי אפשר לפרש "חותמך" כפשוטו, כי יהודה הי' בדרכו לגזו צאנו, ובשביל זה אין צורך

(62) ראה קידושין לט, ב. וש"נ.

(63) תמיד בסופה.

(64) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 239.

נתבאר בשיחת ש"פ וישב תשל"ד ס"כ ואילך (תורת מנחם –
 התוועדויות ח"ע ע' 51 ואילך).

(65) ראה עירובין מג, א"ב.

(66) ראה גם שיחת ש"פ וישב, מבה"ח טבת דאשתקד ס"ט

(תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 354). וש"נ.

(67) פרשתנו לח, יח.

(56) מגילה ג, א.

(57) ראה רש"י ויד דוד למגילה שם.

(58) ראה שו"ת בית אפרים חאו"ח ס"ח.

(59) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 395. וש"נ.

(60) דימי חנוכה שנה זו (אג"ק חכ"ח ע' נו ואילך).

(61) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' שכג (נעתק ב"היום
 יום" כח כסלו, ד חנוכה). וש"נ. וראה גם מכתבי ימי חנוכה; נר

שמיני – שנה זו (אג"ק שם ריש ע' סב; ס"ע עה ואילך). תורת

מנחם – התוועדויות ח"ס ריש ע' 29. וש"נ.

- 1 "בחיתום", ולכן מפרש רש"י שהכוונה ל"טבעת", שרגילים לענוד על האצבע, אלא שתמר ביקשה בתור
 2 ערבון דבר יקר ששייך ליהודה באופן אישי – "טבעת שאתה חותם בה".
- 3 וכן "פתילך" – לא "אזור" שאינו דבר חשוב, אלא "שמלתך שאתה מתכסה בה", בגד מיוחד שלובש
 4 בתור סימן לחשיבות, ולכן נקרא "פתילך", מלשון חיבור, שקרוב ומחובר עמו.
- 5 וה"ינה של תורה" שבפירושו רש"י, שתמר היא בחי' המלכות, ולכן ביקשה "חותמך ופתילך ומטך"
 6 שהם יסוד נצח והוד, לפעול בנין המלכות –
- 7 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁶⁸ בלקו"ש חט"ו ע' 331 ואילך.
- 8 י. וכאן באים לענין שכבר מדברים אודותיו משך זמן רב – בנוגע לשאלה מיהו יהודי, וכמדובר
 9 לעיל⁶⁹ שלאחרונה ניתוספה בזה גם השאלה מהי תורה והלכה וכו', ויש בזה לימוד והוראה מפרשת
 10 השבוע, כדלקמן.
- 11 ובהקדמה – שישנם ג' ענינים: ישראל אורייתא וקוב"ה⁷⁰. ובכן, לאחרי שניהלו מלחמה נגד ישראל
 12 (מיהו יהודי), התחילה צרה חדשה – שעורכים מלחמה נגד התורה (מהי תורה כו'), וממשיכים לערוך
 13 מלחמה נגד האמונה בקב"ה כו'.
- 14 וכמו הדבר הנורא שאירע בשבועות האחרונים⁷¹, בקשר לתחרות ספורט הנקראת "אולימפיאדה",
 15 שמיסדת על ענין של עבודה זרה שהי' ביון העתיקה⁷²:
- 16 באותה תקופה הצטיינו היוונים בעניני חכמה⁷³, כמו חכמת החשבון והתכונה וכו', ואז הגיעו למסקנא
 17 שצריך לחשוב גם אודות אמונה... והחליטו על הר מסויים בשם "אולימפיא" שבראשו נמצא האליל
 18 ה"כל-יכול" שלהם: אליל המים ואליל השמש, שנלחמים זה בזה ועי"ז גורמים כל מיני מדות רעות כו'⁷⁴
 19 [אף שלא היו דברים מעולם, שהרי לא מדובר אודות מקום שנמצא מעבר להרי החושך... שיכולים לומר
 20 עליו כל מה שעולה ברוחם, אלא הר שיכולים טפס עליו – לא רק בעלי-חיים, בקר וצאן, אלא גם בני
 21 אדם – ולראות ששום דבר לא קורה שם...], ונהגו כל כמה שנים לעלות לשם, לזבוזב בע"ח לאלילים
 22 ולחגוג יו"ט כו'.
- 23 ומזה נשתלשל המנהג שפעם בארבע שנים מתאספים נציגים משבעים אומות העולם ועורכים תחרות
 24 ספורט, כמו ריצה למרחק, וכן קרבות פנים אל פנים של איגרוף והיאבקות כו', וכל מי שמצליח לחבול
 25 בחבירו יותר, מקבל "מדלי"..."
- 26 ולשם שולחים גם בחורים מא"י, באמרם, שהם שלוחים שמייצגים את כל בני א"י (כפי שאומרים
 27 הנציגים הדתיים שהם מייצגים כך וכך אחוזים של בני"א...), בה בשעה שהאמת היא שהם רק שלוחים
 28 של עצמם... שהרי אף אחד לא שם לב ואינו מבחין מה קורה, ואילו היו יודעים, לא היו מסכימים לכך,
 29 שכן, נוסף על השאלה מהו הצורך בכל הענין, שאינו אלא ביטול זמן מדברי חכמה כו', ומה גם
 30 שהרופאים אומרים שריצה למרחקים וכיו"ב מזיקה ללב ולמוח וכו' – הרי זה ענין הקשור עם עבודה
 31 זרה!
- 32 והחידוש שבשנה זו – שאירוע זה נערך במדינת גרמניא, שבה נהרגו 6 מליון יהודים, ע"י אלו
 33 שמתפארים בכך שהם המובחרים שבאומות... וא"כ היתכן לנסוע לשם להשתתף ולחגוג עמהם ולהשתדל
 34 לשאת חן בעיניהם ולהפגין את קשרי הידידות עמהם, למרות שידועים שהם צוררי ישראל בגלוי כו';
 35 לכל-הפחות הי' להם לדלג על השנה שבה נערך האירוע במדינה ההיא.

68) בשילוב שיחת ש"פ וישב תשט"ו.

69) שיחת י"ט כסלו סל"א (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע

מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 192).

72) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ע' 229. וש"נ.

73) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ד ע' 315. וש"נ.

74) ראה גם שיחת ש"פ מקץ, שבת הנוכה, מבה"ח טבת

תשל"א ס"ז (תורת מנחם – התוועדויות חס"ג ע' 15).

70) ראה זח"ג עג, א.

71) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו ס"ח (תורת

1 [בשלמא מיד לאחרי המלחמה טענו שיש צורך בקשר עם גרמניה כדי להשיג כסף בשביל נשק, שזהו
2 ענין של פקו"ג שדוחה הכל; אבל עכשיו רואים שהם אלו ששולחים נשק לאפריקה... ובכסף משתמשים
3 כדי לשלוח בחורים מא"י לאירוע הנ"ל, או בשביל להכניס גוים לא"י, לתת להם דירה, 25.000 דולר,
4 ופטור ממסים למשך ששה חדשים, על חשבון כספי המגביות שעורכים ברחבי העולם בתפלת כל נדרי
5 ביוהכ"פ!...] .

6 ואם לא די בעצם העובדה ששולחים לשם בחורים מא"י – מוסיפים לקרוא אותם בשם "מכבים",
7 בה בשעה שזהו השם שבו נקראו אלו שסימתם היתה "מי כמכה באלים ה'"⁷⁵, ר"ת מכבי⁷⁶, שלחמו
8 נגד היוונים והע"ז שלהם, ניצחו אותם וגרשו אותם מא"י; ובשם זה משתמשים אלו שנוסעים לחגוג
9 ולרקוד עם היוונים, כך שזוהי סתירה מיני' ובי'!

10 יא. וכך הוא הסדר – שתחילה מבטלים רח"ל מצוה אחת, אבל עדיין ישנם עוד תרי"ב, ואח"כ
11 מוסיפים לאט לאט לבטל עוד מצוה ועוד מצוה; התירו אח ואחות⁷⁷, נישואי כהן עם גרושה וכו', ועד
12 שיבואו לבטל כל תרי"ג המצוות!

13 ומוסיפים לומר, שעושים זאת "ע"פ התורה" – עי"ז שמפרשים אותה בהתאם לרצונם,

14 ובשביל זה ממנים רב ראשי חדש,

15 – לאחרי שהדיחו את הרב הראשי הקודם – היפך הפס"ד בשו"ת חתם סופר⁷⁸ – באמרם שהוא כבר
16 רב זקן, שמתנהג לפי התורה הישנה שניתנה במדבר, תורה ששייכת לדור הישן, ולא ל"עולם המודרני"
17 שבימינו אלו, עולם שעמד מנגד ושתק בשעה שהרגו יהודים כו' –

18 ססיבת הבחירה בו דוקא [דאף שבתחילה אמרו שיערכו בחירות, הרי בפועל כבר החליטו מראש את
19 מי למנות לרב הראשין] היא – להיותו אדם כזה שיכול "להתאים" את ההלכה כפי רצונו, ולכן סומכים
20 עליו שיוכל לערוך "קידוש השם ברבים" (כפי שפירסמו בעיתונים), עי"ז שיתאים את ההלכה לפי רוח
21 הזמן... כפי שהממשלה הבטיחה (לפני הבחירות לרבנות) שתפעל להתיר את האח והאחות, שמצד אהבת
22 ישראל יש לרחם עליהם ולמנוע את "דמעת העשוקים"⁷⁹ – אף שבשביל זה לא הי' צורך להתיר אותם
23 (ובודאי לא ע"י תשעה רבנים, שלא מצינו בשום מקום כו'), שהרי גם ללא ההיתר קידושין תופסין
24 בחייבי לאוין⁸⁰; אם יש רק שני עדים – אזי קידושין תופסים.

25 ובכן:

26 ע"י הנהגה כזו הורסים את כל מוסד הרבנות, לא רק בארץ ישראל, אלא גם בברוקלין, במלבורן ובכל
27 העולם כולו – כיון שרואים שיש אפשרות ללחוץ על רבנים לשנות את פסק ההלכה כרצונם, בה בשעה
28 שאילו היו מעיזים ללחוץ על שופט בנוגע לפס"ד של בית המשפט, הי' נעשה רעש גדול: היתכן?! ...

29 זאת ועוד:

30 רב שנתמנה באופן כזה, אינו נחשב לרב, כיון שנתמנה ע"י נתינת שוחד, וכפי שמצינו בירושלמי
31 ביכורים⁸¹, שמ"ש⁸² "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם", קאי על דיינים – שנקראים "אלקים"⁸³ –
32 שמתמנים ע"י כסף.

זו (אג"ק שם ע' יא), ובהנסמן שם.

(79) קהלת ד, א.

(80) ראה רמב"ם הל' אישות פ"ד הי"ד. טושו"ע אה"ע סמ"ד

ס"ו.

(81) פ"ג ה"ג.

(82) יתרו כ, כ.

(83) ראה משפטים כא, ו. כב, ח. שם, כז. ועוד.

(75) בשלח טו, יא.

(76) צמח דוד וסדה"ד בשם י"א. שער ישכר בשם

"ראשונים". של"ה רנט, א. רצה, ב. וראה גם מכתב נר רביעי

דחנוכה, כ"ז כסלו שנה זו (אג"ק חכ"ח ע' עג).

(77) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ע ע' 257 ואילך.

וש"נ.

(78) או"ח סר"ה"ו. חו"מ סכ"ב. וראה גם מכתב ערחה"ס שנה

1 [ועד"ז בנוגע לשאר הרבנים שחתמו על היתר הנ"ל – כפי ששמעתי ממישהו שהנני מכירו באופן
2 אישי, יהודי בעל זקן לבן ארוך, שפנו אליו להצטרף לרבנים שחתמו על ההיתר, ואמרו לו, שאם לא
3 יסכים לחתום, אזי במשך כל ימי חייו לא יקבל מינוי מסויים שהי' חפץ בו! – אינני יודע מה הי' בפועל,
4 אם הוא חתם או לא; כוונתי רק להמחיש את דרך ההנהגה ללחוץ על רבנים לחתום על פס"ד שהוא
5 היפך התורה].

6 ולכן אינו יכול לפסוק דינים – "כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"⁸⁴, וכידוע הדיוק
7 בזה, שגם לאחר לקיחת השוחד קוראת אותם התורה בשם "חכמים" (שהרי לא נאמר "עיני חכמים יעור
8 השוחד", ואז חדלים להיות חכמים), ואעפ"כ, אסור להם לפסוק דינים, כיון שהשוחד מעוור את עיניהם.
9 ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראים, שכאשר קיבלו איזו הנאה ממישהו, אמרו לו: "פסילנא לך לדינא"⁸⁵,
10 בגלל שראו שיש להם איזה נטי' כו', גם אם אין זה ענין של שוחד ממש.

11 ומן הראוי הי' שאותו רב ינהג כן – לדפוק על השולחן ולהודיע שהוא מתפטר ומתנער לגמרי מכל
12 הענין! – הוא הי' יכול לפעול הרבה יותר אילו הי' נשאר רבה של תל-אביב, ולשם מה הי' צריך להכניס
13 את עצמו לכל הענין?!

14 יב. וצרה נוספת – שישנם כאלו שעומדים מן הצד ורואים שעושים דברים היפך ההלכה ואעפ"כ
15 שותקים! וכאמור כמ"פ, שנעשה דור של שותקים! מלבד יחידי סגולה שמרעישים על זה, אם כי לא
16 במדה המספקת.

17 ישנו מי שטבעו להתערב בכל דבר, הן בדבר ששייך אליו והן בדבר שאינו שייך אליו. – כשיש
18 מלחמה בוויאטנם, או כשניקסון מתמנה לנשיא וכיו"ב, הוא חייב לחוות דעה; וכאשר רואה שלא הזכירו
19 את שמו בדף הראשון של העיתון, אזי נעשה ברוגז!... ואילו כשמדובר אודות ענין של הלכה – אזי
20 שותק!...

21 סיפר לי השבוע יהודי גביר מלונדון, שבביקורו אצל ה"שר" (שהי' צריך להתייחס אליו בדרך ארץ)
22 שאל אותו, היתכן שאינו משתדל בנוגע לנצחונה של ההלכה? והשיב לו: אתה צריך לספר לי אודות
23 חשיבותה של הלכה?! – ובידעו שיש לו שייכות לליובאוויטש, הוסיף: הרי אני יודע לנגן את הניגון
24 של רבינו הזקן בן ד' הבבות, ומיד התחיל לנגן הניגון בשלימותו!... בגלל שהוא יודע לנגן את הניגון
25 של רבינו הזקן, אי אפשר לומר לו שום דבר, והוא יכול להמשיך לרשום גוים בתור יהודים!...

26 ולאידך גיסא, כשנמצאו בחורי ישיבה שכל מציאותם היא תורה, ונגע וכאב להם הענין והביעו
27 מחאתם על הפס"ד בענין האח והאחות – איימו עליהם שאם ימשיכו להרעיש על זה, יאסרו אותם! ועד
28 שערכו אסיפה בענין זה, ואיימו, שבגלל זה יגייסו את בחורי הישיבה לצבא!

29 ה"פנתרים השחורים" – יכולים להפגין ברחובות ולזעוק חי וקיים או לא חי וקיים... ולא עושים להם
30 דבר; ואילו בנוגע לבחורי ישיבה שמוחים על ענין שאינו כהלכה – מאיימים עליהם במאסר או בגיוס
31 לצבא!

32 והגע עצמך: גם אם פלוני מתנגד להנהגה ע"פ הלכה – הרי זה היפך הדמוקרטיא למנוע ממישהו
33 אחר להביע מחאתו!
34 יג. ובנוגע לפועל:

35 הצעתי – שהרב הנ"ל יודיע באופן ברור, שלמרות שנתמנה לתפקידו בתנאי שיתיר את האח והאחות,
36 הרי הוא מתחרט על מה שעשה, ומכאן ולהבא לא יתיר ענינים נוספים, וכך יחסוך הרבה צרות בעולם.

(85) כתובות קה, ב.

(84) פ' שופטים טז, יט.

1 ובזה הנני להזכיר מה שאירע עם "הנזיר הירושלמי"⁸⁶, שימים אחדים לפני פטירתו⁸⁷ ביקש שיזכרוהו
 2 בליובאוויטש כו"⁸⁸.

3 – למרות שהוא לא הי' חסיד חב"ד, לא הכרתיו באופן אישי, ומעולם לא התראינו פנים אל פנים,
 4 כי אם מזמן לזמן היו חילופי פרישת שלום כו', אעפ"כ, אמר דברים הנ"ל, על דעת עצמו, כמוכן, שהרי
 5 לא הי' שייך שמישהו ישפיע עליו לומר זאת. –

6 ומזה יכולים ללמוד כל אלו שאוחזים ממנו, כולל ובמיוחד הרב הנ"ל, שכדאי לו לעשות מה
 7 שמבקשים ממנו מכאן בענין זה.

8 כ"ק אדמו"ר שליט"א הביע התנצלותו, שאף שאינן דרכו לדבר בסגנון כזה, ובדרך כלל אינו מזכיר
 9 שמות וכו' – חרג מדרכו ומנהגו, בגלל נחיצות וטובת הענין.

10 (והוסיף בבת-שחוק): אין לי שום נגיעה אישית בענין זה, שהרי אין בכוונתי להבחר, רח"ל, לאיזה
 11 תפקיד רשמי בכנסת וכיו"ב,

12 – הנני אומר על זה: "רחמנא ליצלן", כיון שבאמת אין רצוני בכך; לא חסר לי לא ה"כבוד" ולא
 13 ה"בזיונות"... (והוסיף: אינני אוחז בדרגא כזו שלא יהי' איכפת לי כלל עניני בזיונות...) –

14 נוגע כאן עצם הענין, שהוא ענין הפשוט ומוכן לכל אחד, ואפילו לבן-נח, שכאשר מספרים לו
 15 שתורת-אמת אומרת כך וכך, ויש כאלו שרוצים לעשות היפך הוראת תורת-אמת, בודאי שגם הוא יהי'
 16 סבור שאינן זה דבר נכון כו'.

17 יד. ובנוגע לכל ענינים הנ"ל, יש ללמוד הוראה מפרשת השבוע – שבה מסופר אודות ג' ענינים
 18 שונים, אבל הנקודה שבהם היא שוה:

19 בהתחלת הפרשה מסופר אודות מכירת יוסף ע"י השבטים, וכמוכן מכל סיפור המעשה שהי' זה ענין
 20 בלתי-רצוי לגמרי.

21 ולכאורה צריך להביין:

22 אמרו רז"ל⁸⁹: "ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל", "כדרך כל הגולים, שהרי
 23 על פי גזרת גלות ירד לשם" – כפי שנאמר לאברהם אבינו בכרית בית הבתרים "כי גר יהי' זרעך וגו'"⁹⁰,
 24 "אלא שזכותו גרמה לו כו'", וירד ברצונו הטוב ודרך כבוד – כתוצאה מזה שהשבטים מכרו את יוסף
 25 למצרים, וכל השתלשלות המאורעות שלאח"ז, עד שיוסף שלח עגלות להביא את יעקב ומשפחתו
 26 למצרים, בשלחו "עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון... לדרך"⁹¹.

27 וכיון שכן, יכולים השבטים לבוא בטענה: מדוע אומרים שמכירת יוסף היתה ענין בלתי-רצוי, בה
 28 בשעה שע"ז גרמו שיעקב ירד למצרים בדרך כבוד, כך, שע"ז קיימו כיבוד אב?!

29 והמענה על זה – "בהדי כבשי דרחמנא (סתרים דהקב"ה) למה לך"⁹²: מה שנגזר מלמעלה ע"י הקב"ה
 30 – אינו ענין ששייך אליהם שיצדיק את הנהגתם הבלתי-רצוי' במכירת יוסף; כיון שזהו דבר בלתי-רצוי –
 31 אסור להם לעשותו, גם אם ע"ז יתוסף אח"כ עילוי גדול ביותר.

32 וכן בהמשך הפרשה – "וירד יהודה וגו'"⁹³ – הסיפור אודות יהודה ותמר:

שהורה, שיש להשמע להוראות של ליובאוויטש.

(89) שבת פט, ב ובפרש"י.

(90) לך לך טו, יג.

(91) ויגש מה, כג.

(92) ברכות יו"ד, א (ובפרש"י).

(93) לח, א.

(86) חותנו של הרב הנ"ל. אגרות אליו ואודותיו – אג"ק ח"כ ס"ע עב ואילך (הערות על א' מספריו). ס"ע קיד. חכ"ב ע' רנו. חכ"ו ע' כת. וראה גם "ימי מלך" (כפ"ח, תנש"א) ח"ג ע' 1146 הערה 11.

(87) בכ"ח מנ"א תשל"ב (המו"ל).

(88) כ"ק אדמו"ר שליט"א הבהיר, שהדבר לא הי' קשור לפרשה זו, אלא בנוגע לענינים פריטיים. – וברשימה נוספת,

1 לכאורה יכול יהודה לטעון, שכיון שכתוצאה מזה נולד פרץ, שמזרעו בא משיח, הרי זה ענין נעלה
 2 כו' (ובפרט ע"פ דברי רש"י⁹⁴ שתמר נתכוונה לשם שמים), ועד שלא יכול להיות ענין נעלה יותר מזה,
 3 וא"כ מדוע נחשב לענין בלתי-רצוי?!

4 אך הענין הוא – כאמור לעיל – שלא נוגע מה שכתוצאה מזה יכול לבוא אח"כ ענין נעלה ביותר;
 5 אם בשעת מעשה עכ"פ הרי זה דבר בלתי-רצוי, אסור לעשות זאת!
 6 ועד"ז בנוגע לסיפור של יוסף עם אשת פוטיפר⁹⁵:

7 למרות שמדובר אודות הזמן שלפני מ"ת, ומה גם שאשת פוטיפר התכוונה לשם שמים (כדברי
 8 רש"י⁹⁴), וא"כ, למה להמנע מלמלא את רצונה ולשמח אותה – אמר יוסף, שכיון שזהו דבר בלתי-רצוי,
 9 אינו יכול לעשות זאת: "איך⁹⁶ אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים"!
 10 ומזה למדים הוראה – שמבלי הבט על כך שיכולים לערוך כמה חשבונות שע"י ויתור בעניני הלכה
 11 יתוספו כמה מעלות, הרי אם בשביל זה צריך לעשות עכשיו דבר בלתי-רצוי, אסור לעשות זאת! – גם
 12 אם עי"ז יתוספו כמה מעלות, אין זה נוגע; עבירה – אסור לעשות!
 13 ויה"ר שלא יתחשבו בכל עניני החשבונות, ובקרוב יתוקנו כל הענינים הנ"ל⁹⁷.

* * *

14

15 טו. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר דפרשת השבוע⁹⁸, מתעכב על מאמר הזהר⁹⁹ "מאן דאשתדל
 16 באורייתא להוי ל'י חיים בעלמא דין ובעלמא דאתי וזכי בתרין עלמין", ומדייק בזה, ש"לכאורה הוא
 17 כפל לשון, כי הרי אמר מקודם בעלמא דין ובעלמא דאתי", ומבאר, "ל"פ בתרין עלמין היינו בכל עולם
 18 גופא מעלמא דין ועלמא דאתי יש תרין עלמין, עלמא דין הוא ה' אחרונה ומלואו הוא ג"כ ה', עלמא
 19 דאתי הוא ה' ראשונה ומלואו הוא ה'".

20 ועדיין צריך להבין: מהו דיוק הלשון "דאשתדל באורייתא", ובפרט ע"פ ביאור אאמו"ר במק"א¹⁰⁰
 21 אודות החידוש המיוחד ב"אשתדל באורייתא" לגבי לימוד או עסק בתורה סתם, וא"כ, מהו הטעם
 22 שבנדו"ד נוגע הענין ד"אשתדל באורייתא" דוקא.

23 טז. והביאור בזה:

24 ובהקדים – שבדרך כלל מצינו ב' חלוקות: (א) תומ"צ, (ב) עניני הרשות, ובפרטיות יותר יש גם
 25 החלוקה בין תורה למצוות גופא, ובאופן שבכל א' מהם יש ב' ענינים: ב' ענינים בתורה, וב' ענינים
 26 במצוות (כשם שבאות ה' – ה' ראשונה וה' אחרונה – יש גם המילוי דה').

27 ומובן, שכדי שיהיו ב' הענינים שבתורה, שיפעלו בתרין עלמין שבכל עולם גופא מעלמא דין ועלמא
 28 דאתי, לא די בעסק התורה סתם, אלא הלימוד צריך להיות באופן ד"אשתדל באורייתא".

29 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ואני אבטח בך". ולאחרי תפלת ערבית
 30 (שהתקיימה רגעים אחדים לאחרי תפלת מנחה שנתאחר זמנה קרוב לצאת הכוכבים) – התחיל כ"ק
 31 אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "על נסידך".]

94 שם לט, א.
 95 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ט ע' 262 ואילך.
 96 שם, ט.
 97 חסר הסיום (המו"2).
 98 לקוטי לוי"צ לזח"א ע' קמת. וראה גם שיחת ש"פ וישב, ואילך.
 מבה"ח טבת דאשתקד סי"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדויות
 חס"ו ס"ע 355 ואילך).
 99 ח"א קפד, ב.
 100 ראה לקוטי לוי"צ שם ע' קסד. וראה גם שם ע' קעו

לקוטי שיחות

פרשת וישב – הנוכה

כרך טו, שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

25 שעליו מפורש במדרש⁵ שמדובר בו על תורה: "בור
26 רק – נתרוקן בורו של יעקב, אין בו מים – אין בו
27 דברי תורה שנמשלו למים וכו'".

28 ואכן, זהו פירושו העמוק והפנימי של מאמר חז"ל
29 זה "מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו":
30 [במיוחד לאור העובדה שבמדרש⁵ מובאים שני
31 הפירושים הנ"ל – (א) "מים אין בו אבל נחשים
32 ועקרבים יש בו" ו(ב) "אין בו מים – אין בו דברי
33 תורה" – זה בהמשכו של זה]:

34 בשעה שנמצאים במצב של "אין בו דברי תורה"
35 ("אין בו מים") מגיעים בדרך ממיילא למצב של
36 "נחשים ועקרבים יש בו" – ואין דרגת ביניים ביניהם,
37 כלומר, החסרון של "אין בו דברי תורה" אינו גורם רק
38 לריקנות ה"בור" מתורה, כשבאפשרותו להישאר
39 "מלא" בעניני רשות מותרים, אלא שכתוצאה מיידית
40 מתהווים בתוך ה"בור", "נחשים ועקרבים" דברים
41 ההפוכים ומנוגדים לקדושה⁶.

42 פירוש זה דומה לפירוש הבעש"ט⁷ על הפסוק⁸
43 "וסרתם ועבדתם": "כאשר האדם מפריד את עצמו
44 מהשי"ת מיד הוא עובד עבודה־זרה ולא יש דבר
45 ממוצעה".

46 לפי פירוש פנימי זה מובן מדוע אין התורה מציינת
47 בפירוש "נחשים ועקרבים יש בו", ואנו לומדים זאת
48 מ"אין בו מים" – וזאת מפני ש"נחשים ועקרבים יש
49 בו" הוא תוצאה הכרחית של "מים אין בו", ואין צורך
50 לפרטה.

51 כן מובן מדוע מביא המדרש את שני הפירושים
52 הללו זה בהמשכו של זה: פירוש אחד תלוי ומוסבר

א.

הקשר בין "והבור רק אין בו מים" לבין הנוכה
1 על הפסוק¹ "והבור רק אין בו מים" נאמר בגמרא²
2 (בסוגיא של חנוכה): "ואמר רב כהנא: דרש רב נתן
3 בר מניומי משמיה דרבי תנחום, מאי דכתיב "והבור רק
4 אין בו מים", ממשמע שנאמר "והבור רק", איני יודע
5 שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר "אין בו מים",
6 מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו".

7 במבט ראשון נראה שדרשה זו (על "והבור רק...")
8 מובאת בגמרא בסוגיא של חנוכה, כיוון שהיא נאמרה
9 ע"י אותו מאן־דאמר שאמר את הדרשה הקודמת
10 לדרשה זו בגמרא ("אמר רב כהנא: דרש ר' נתן בר
11 מניומי משמיה דרבי תנחום, נר של חנוכה...")³. אבל
12 כבר דובר מספר פעמים על כך, שכל דבר בתורה הוא
13 מדויק לחלוטין, ולכן, כאשר הגמרא מביאה דרשה
14 כלשהיא בסוגיא מסוימת, אין זה (רק) מפני ענין צדדי
15 (זהות באומר המאמר) אלא שלתוכן הדרשה יש קשר
16 לסוגיא בה היא מובאת.

17 מובן אפוא בעניננו שיש קשר בין מאמר חז"ל
18 הנ"ל לבין חנוכה, ובמיוחד לפי דברי השל"ה בתחילת
19 פרשתנו, שפרשיות וישב, מקץ ופרשת ויגש, קשורות
20 לחנוכה, והרי הפסוק "והבור רק אין בו מים" כתוב
21 בפרשת וישב.

ב.

פירוש מאמר חז"ל הנ"ל בפנימיות הענין
22 אומרים חז"ל⁴: "אין מים אלא תורה". מובן מזה
23 שבכל מקום שכתוב בתורה "מים" רומזת המילה גם
24 ל"תורה", ובמיוחד בפסוק "והבור רק אין בו מים",

(6) להעיר מר"ה באתי לגני תרצ"ט רפ"ט. המשך באתי לגני הישי"ת ספ"ח.

(7) צוואת הריב"ש סע"ו (קה"ת תשל"ה). וראה הערות וצינונים שם.
(8) עקב יא, טז.

(1) פרשתנו לז, כד.

(2) שבת כב, רע"א (וכן בחגיגה ג, א). הובא בפרש"י עה"פ.

(3) ע"ד פרש"י חגיגה שם.

(4) ב"ק יז, א. וש"נ.

(5) ב"ר פרשתנו פפ"ד, טז.

31 אחרת מתכונותיה של התורה¹². על ההשוואה שבין
32 "מים" לתורה אומרים חז"ל¹³: למה נמשלו דברי תורה
33 למים... לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין
34 למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי
35 שדעתו שפלה". כלומר, "מים" אינם דימוי לעצם ענין
36 התורה¹⁴, אלא להתבטלותו של לומד התורה
37 ממציאותו העצמית ולשפלותו, הנדרשות בלימוד
38 התורה¹⁵.

39 וכך יש להסביר את דברי המדרש הנ"ל: "נתרוקן
40 בורו של יעקב... אין בו דברי תורה" – אצל אחי יוסף
41 היה קיים הענין של תורה ודיני תורה, אך היה חסר
42 להם ענין ה"מים" שבתורה ("והבור רק אין בו מים")
43 כמו שיתבאר להלן. חסרה להם ההתבטלות העצמית
44 ביחס לדרגתם הנעלה, כפי שאנו רואים בענין הכריעות
45 בתפילת העמידה, שם נקבע הסדר שכורעים ב"ברוך"
46 וזוקפים בשם ה', אבל "המלך – כיוון שכרע, שוב אינו
47 זוקף"¹⁶.

48 אבל הסבר זה מחמיר את השאלה שהוזכרה לעיל:
49 כיצד ייתכן, שמיד כאשר "אין בו מים", מתחייבת
50 תוצאה של "נחשים ועקרבים יש בו" – האם רק בגלל
51 העדרותם של התבטלות עצמית והרגשת שפלות
52 בלימוד התורה, תתהווה מציאות של "נחשים
53 ועקרבים", המנוגדים לענין התורה?

ה.

הכנעת הלב – תנאי מוקדם לדבקות ב"נותן התורה"
54 התשובה לשאלה זו היא: עיקרה של התורה הוא,
55 שבאמצעות לימודה מתקשרים ומתאחדים עם נותן
56 התורה, ולפיכך מהוות התבטלותו העצמית ושפלותו
57 של הלומד תנאי הכרחי בלימוד, כל עוד חש היהודי
58 את עצמו כמציאות עצמאית קיימת, הוא מוגבל
59 בהגבלותיו של נברא, ואינו יכול להתאחד עם נותן
60 התורה, שהוא בלי גבול. רק ע"י התבטלות מוחלטת
61 של לומד התורה, המביאה להשתחררותו מהגבלותיו,
62 יכול הוא להתקשר עם ה"בלי-גבול" של נותן התורה.

1 בפירוש האחר: העובדה ש"נחשים ועקרבים יש בו"
2 היא תוצאה הכרחית מן העובדה ש"אין בו מים – אין
3 בו דברי תורה", וסיבה זו גורמת לענינים המנוגדים
4 לתורה – מכירת יוסף.

ג.

שתי שאלות המתעוררות בעקבות הדברים דלעיל
5 לכאורה ניתן להקשות: בשלמא פירוש הבעש"ט
6 שהובא לעיל על הפסוק "וסרתם ועבדתם", שמדובר
7 בו על עצם ההתקשרות והדבקות של עם ישראל עם
8 הקב"ה, מובן שמיד כאשר קיים הענין של "וסרתם",
9 מיד כאשר מתנתקים מן הדבקות בה', כבר מתהווה
10 ההיפך מכך: "ועבדתם": "מיד הוא עובד עבודה-זרה"
11 (הכוונה היא גם לעבודה-זרה בצורתה העדינה⁹);
12 אבל בעניננו, כאשר מדובר על חסרון בתורה
13 ("מים"), מדוע מוכרחים לומר שאם אין תורה,
14 מתחייבת כתוצאה מזה מציאות של "נחשים ועקרבים"
15 – ענינים המנוגדים לתורה.

16 כמו כן עלינו להבין קושי אחר: ידוע שאחי יוסף
17 סברו שעל-פי הדין חייב יוסף מיתה (בהחשיבם אותו
18 ל"נוכל ומתנקש בנפשם להמיתם" ולפיכך יש לדונו
19 כ"רודף"¹⁰, או מפני סיבות אחרות, המובאות על ידי
20 מפרשי התורה¹¹) –

21 אם כך, מדוע אומר המדרש שמפני שרצו האחים
22 להרוג את יוסף "נתרוקן בורו של יעקב... אין בו דברי
23 תורה", וממילים אלו משתמע שהשבטים לא התחשבו,
24 ח"ו, ב"דברי תורה" – והלא לדעתם נהגו על פי דין
25 תורה?

ד.

"מים" – הכנעתו של האדם הלומד תורה
26 כדי להבין את התשובה לשאלות שבסעיף הקודם,
27 עלינו לעיין בסיבה שבגללה השוו חז"ל את התורה
28 ל"מים".

29 התורה נמשלה לכמה דברים, ללחם; ליינ, לשמן
30 וכו', כאשר כל אחד מן הדברים הללו מתאר תכונה

(13) תענית ז, א.

(14) לדרוז"ל ו.

(15) ועד"ז למעלה, כביכול – דבחי' מים היא "ענותותו" של הקב"ה,
מה ש"התורה ירדה ממקום כבוד... ומשם נסעה וירדה וכו'" (תניא פ"ד).

(16) ברכות לד, רע"ב.

(9) ראה תניא פ"כ ואילך.

(10) ספורנו פרשתנו שם, יח.

(11) אוה"ח שם, כ. מפרשי רש"י בפרשתנו. פרשת דרכים בתחלתו.
ועוד.

(12) לקו"ת שה"ש רד"ה צאינה וראינה הב'.

31 (של תושבע"פ) ללא הבנתם כלל "אינו נחשב ללימוד
32 כלל". כלומר, הלימוד (בתושבע"פ) מבוסס על הבנת
33 הנלמד.
34 אם כך, מדוע בכל זאת חשוב כל-כך הדיבור
35 בתורה, עד כדי כך, שאם הוא חסר, לא די ש"אינו
36 צריך לברך" ואינו יוצא "ידי חובת מצוות ולמדתם
37 אותם", אלא גם הבנת התורה "אינה משתמרת" אצלו.

ז.

דיבור הוא "ירידת" האדם ממעלתו

38 ההסבר לכך, יובן אף הוא ע"י הדברים דלעיל:
39 העיקר בתורה הוא ההתקשרות באמצעותה עם נותן
40 התורה, וגם לימוד התורה צריך להיות באופן של הבנת
41 הענין, לא לפי שכלו של הנבוא, אלא כפי שהוא מצד
42 הקב"ה ("תורתו" - של הקב"ה).
43 מובן איפוא שאין להסתפק בהתבטלות כהקדמה
44 ללימוד התורה, אלא על הלימוד עצמו להיות באופן
45 של התבטלות²⁷, ולכן על הלימוד להיות באופן של
46 "למוציאיהם בפה" ועד ל"ערוכה ברמ"ח אברים":
47 כאשר יהודי לומד תורה בכוח שכלו, מעלתו
48 הנשגבה ביותר של האדם, הוא נשאר ב"מציאותו"
49 כאדם, ואינו יכול לקלוט את תורתו של הקב"ה.
50 ניתן ללמוד זאת כקל-וחומר מ"פילא דעייל בקופא
51 דמחטא"²⁸ - מה"פיל", שלמרות שהוא מוגבל, בכל
52 זאת, אין מתקבלת על הדעת השחלתו ב"קופא
53 דמחטא", עד שאפילו בחלום אין רואים זאת, וכל זאת
54 מפני ש"קופא דמחטא" קטן ממנו. על-אחת-כמה-
55 וכמה ודאי הוא שהתורה שהיא קשורה בקב"ה
56 (שעשועי המלך בעצמותו), שהוא "בלי-גבול" אמיתי,
57 אינה יכולה להתפס בשכלו של אדם מוגבל.
58 ולכן "אינה משתמרת" אצלו, בהגבלותיו, כפי
59 שמספרת שם הגמרא²² על "תלמיד אחד... שהיה שונה
60 בלחש... שכח תלמודו".

1 לפי זה מובנת הבקשה¹⁷ "ונפשי כעפר לכל תהיה
2 פתח לבי בתורתך":
3 לכאורה, מוכרח לימוד התורה ("פתח לבי
4 בתורתך") להתלוות בהתעוררות, התרגשות, התלהבות,
5 ובהבנה והשגה, היכולים להתקיים כאשר שכלו
6 וכוחות נפשו של האדם מורגשים במציאות, ואילו
7 הבקשה "ונפשי כעפר לכל תהיה" שוללת ומבטלת את
8 מציאותו העצמית, וזוהי סתירה להתעוררות המלווה
9 את לימוד התורה?
10 אלא, "פתח לבי בתורתך", תורה שלך, הלומד יכול
11 להפוך לכלי לתורתו של הקב"ה, שאינה מוגבלת, רק
12 כאשר קיימת אצלו תחילה התבטלות מוחלטת, "כעפר
13 לכל", ש"הכל דשין עליו"¹⁸. התבטלות זו מכשירה
14 אותו ל"קבל" את תורתו של הקב"ה¹⁹, ולאחר מכן
15 מתקיים "יגעת" - ע"י יגיעתו בכוח שכלו הוא מקבל
16 את תורתו של הקב"ה באמצעות כוחות נפשו הפנימיים
17 - "פתח לבי בתורתך".

ו.

מעלת לימוד התורה כדיבור דוקא

18 לפי זה יובן דבר תמוה שבלימוד התורה יש לדיבור
19 מעלה מיוחדת על פני הבנת התורה²⁰.
20 ההלכה קובעת²¹ ש"המהרהר בדברי תורה אינו
21 צריך לכרך (ברכת התורה)" כי "הרהור לא כדיבור
22 הוא", ו"כל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו
23 להוציא בשפתיו ואינו מוציא, אינו יוצא בלימוד זה ידי
24 חובת מצוות ולמדתם אותם"²², ויתירה מכך: הבנת
25 התורה תלויה כדיבור התורה, כפי שאומרים חז"ל²³
26 על הפסוק²⁴ "חיים הם למוציאיהם" - "אל תקרי
27 למוציאיהם אלא למוציאיהם בפה", ולא רק ב"פה",
28 אלא "ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לאו
29 אינה משתמרת"²⁵.
30 ויש להבין: בשו"ע²⁶ נפסק שדיבור דברי תורה

(22) ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב.

(23) עירובין שם, רע"א.

(24) משלי ד, כב.

(25) עירובין שם. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ט.

(26) ה' ת"ת פ"ב סי"ג.

(27) להעיר משבת (ל, ב): "כל ת"ה שיושב לפני רבו ואין שפתותיו
נוטפות מר... יתיב באימתא ופתח בשמעתא".

(28) ברכות נה, סע"ב.

(17) ברכות יז, א: אלקי נצור כו'.

(18) ראה עירובין נד, א: "אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל
דשין בו תלמודו מתקיים בידו". לקו"ת במדבר טו, רע"ג. ועוד.

(19) כמר"ל (ברכות כב, א) "מה להלן באימה וביראה כו' אף כאן
כו'".

(20) בענין תועלת ה"דיבור" בת"ת - ראה תניא רפ"ז (בשביל בירור
נפח"ב וכר). ד"ה יו"ט של ר"ה תרנ"ט (עיי"ז נעשה יתרון והוספה
בהשכל - עיי"ש בפרטיות). ועוד.

(21) שו"ע אדה"ז או"ח סי' מז ס"ב.

ט.

סיפורי יוסף ואחיו קשורים למתן תורה, וכך גם ענין זה

סיפוריה של פרשתנו על מאורעות יוסף ואחיו הם
הקדמה לגלות ויציאת מצרים, שהי מקירת יוסף גרמה
לירידת יעקב ובניו למצרים, שתכליתם היא: מתן
תורה³³.

וכך גם הענין של "מים אין בו אבל נחשים
ועקרבים יש בו", שהתורה מלמדת אותנו בפרשה זו,
שזה קשור בקשר כללי למתן-תורה, כי הענין של
"מים" בתורה – התבטלותו העצמית של לומד התורה,
כדי להתקשר עם נותן התורה, נתהווה בעיקר³⁴ במתן-
תורה, כפי שיבואר להלן.

ההבדל בין לימוד התורה של האבות לפני מתן
תורה ולימוד התורה של הבנים לאחריו, הוא: לפני
מתן תורה היה הלימוד "בכח עצמו", – השגת התורה
היתה במידה שנברא יכול להשיג ולהבין, ואילו במתן
תורה "נותן לנו את תורתו", התורה, כפי שהיא תורתו
(של הקדוש-ברוך-הוא, שעשועי המלך בעצמותו)
ניתנה ע"י הקדוש-ברוך-הוא לכל יהודי, כמובן מן
ההלכה הפסוקה שכל יהודי חייב בכל יום לומר את
ברכות התורה.

לפי זה יובן מאמר חז"ל³⁵: "בתחילה היה משה
לומד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה...". שהרי,
לכאורה תמוה מדרש זה: גם לפני מתן תורה למדו
תורה, כדברי חז"ל³⁶ "מימיהן של אבותינו לא פרשה
ישיבה מהם", וברור שהם לא שכחו את לימודם (שאם
לא כן, לא היה קיים לימוד באופן של "ישיבה"), כיצד
אפוא ייתכן שדוקא לאחר מתן תורה "היה משה
לומד... ומשכחה"?

אלא, שהלימוד לפני מתן תורה היה לימוד בדרגת
התורה שבהתאם לבריאה, ולכן יכולה היתה להקלט
עמוק, אך לא כן אחר-כך, במתן תורה נתן הקב"ה
למשה את "תורתו", הנעלית לגמרי מן הבריאה, דרגה
שהנברא אינו יכול לקלוט בכוחות עצמו, ולפיכך "היה

1 לא כך כאשר קושרים את הלימוד עם "פה", ועם
2 דרגה נמוכה יותר, "רמ"ח אברים", שהם נמוכים מן
3 השכל, מעלת האדם.

4 כלומר, האדם לומד באופן של "ירידה" ממעלתו,
5 ומבטל את "מציאותו"²⁹, ודוקא אז יכולה "תורתו של
6 הקב"ה", הבלתי-מוגבלת, להקלט אצלו בעומק –
7 "תורתו משתמרת".

ה.

"מים אין בו" מביא בדרך ממיילא ל"נחשים ועקרבים"
כפירושו לעיל

8 לפי זה יובן מאמר חז"ל "מים אין בו אבל נחשים
9 ועקרבים יש בו" (כפירושו לעיל שבאם "מים אין בו",
10 בדרך ממיילא מגיעים למצב של "נחשים ועקרבים יש
11 בו"):

12 כיוון שעיקר התורה הוא התקשרות עם נותן
13 התורה, המתבצעת באמצעות התבטלותו של הלומד
14 ממציאותו העצמית, אין מקום ל"דבר ממוצע", דרגת
15 ביניים בין "מים אין בו" לבין "נחשים ועקרבים יש
16 בו": או שקיימת אצלו התבטלות זו, ואז הוא מכוון
17 בלימודו לאמיתתה של תורה, כרצון נותן התורה, או
18 שאין קיימת אצלו, ח"ו, ההכנעה, ה"מים" שבתורה,
19 ואז חסרה לו השתניכות נותן התורה, והתוצאה
20 המיידית היא ש"נחשים ועקרבים יש בו" – לא רק
21 שאין לו קשר לתורה (כמאמר חז"ל³⁰ "לא תמצא בגסי
22 הרוח...") אלא שהוא מנוגד לקדושה, כמאמר חז"ל³¹
23 "אין אני והוא יכולים לדור בעולם", ויותר מכך "כאילו
24 עובד עבודת כוכבים... כפר בעיקר"³², (כענין "וסרתם
25 – ועבדתם").

26 וזהו פירושו של המדרש בקשר לאחי יוסף
27 ש"נתרוקן בורו של יעקב... אין בו דברי תורה": לא
28 חסרה להם ח"ו (עצם לימוד ה)תורה (והם סברו שלפי
29 הדין מגיעה ליוסף מיתה), אך חסרה להם, יחסית
30 לדרגתם הנעלה, ענין ה"מים" שבתורה, ההתבטלות,
31 ולפיכך לא כוונו לאמת בקובעם את עונשו של יוסף.

(32) שם ד, ב. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג. שו"ע אדה"ז סקני' ס"ג.
(33) בארוכה ראה תו"א שמות (ד"ה ואלה שמות. סד"ה הבאים ירש
יעקב).

(34) כי מעין זה הוצרך להיות גם לפני מ"ת (בתור הכנה אליו).

(35) נדרים לח, א.

(36) יומא כח, ב.

(29) ראה סה"מ תרנ"ט ע' קמת. סה"מ תש"ד ע' 76. ולהעיר ממשנ"ת
בלקו"ש [המתורגם] ח"ו (ע' 121), דנה שהאדם נק' "מברר" הוא מצד
זה שבדיבור מתבטא אמיתית הרוחניות ופשיטות הנפש שלמעלה
מ"מציאות" האדם, עיי"ש בארוכה.

(30) עירובין נה, רע"א.

(31) סוטה ה, א.

30 ולפיכך הם טמאו את "כל השמנים שבהיכל"⁴²,
 31 ולא גרמו לאבדן השמן⁴³, שהרי "שמן" הוא סמל
 32 לחכמה⁴⁴:
 33 היוונים הסכימו שישאר אצל היהודים ה"שמן",
 34 החכמה שבתורה, אך הם רצו שיהיה זה שמן טמא
 35 ח"ו, שלא יהיה לכך קשר עם קדושת התורה, עם נותן
 36 התורה ("תורתך").

37 וזהו אחד הטעמים לזה שה' עשה את הנס של
 38 מציאת פך שמן טהור, למרות שמותר היה להם
 39 להדליק את המנורה, כי טומאה הותרה בציבור⁴⁵, כל
 40 זאת מפני שנצחון חנוכה מבוסס על שמן טהור,
 41 שהתורה תהיה "תורתך".

42 וכשם שהוסבר לעיל, בענין "מים אין בו...",
 43 שדוקא ע"י ענין ה"מים" שבתורה, ההתבטלות לפני
 44 נותן התורה, נשמרים מ"נחשים ועקרבים יש בו", כך
 45 גם בענין חנוכה:

46 דוקא באמצעות הדלקת נרות חנוכה (שמן טהור),
 47 מתהווה "כליא ריגלא דתרמודאי"⁴⁶ – "תרמוד"
 48 אותיות מורדת"⁴⁸. (כלומר, ע"י נרות חנוכה "כלה רגל
 49 של מרידה"): כאשר חסר הענין של שמן טהור
 50 (תורתך) יש עדיין מקום למרידה ("מורדת") בה,
 51 ("וסרתם – ועבדתם");

52 הדלקת נרות החנוכה "על פתח ביתו מבחוץ", כך
 53 שהם יאירו את ה"חוץ", מביאה ל"כליא ריגלא
 54 דתרמודאי", וזאת גם "מן השוק", בשיא השלימות.
 55 מכלים לגמרי את ענין ה"מורדת" (המרידה בה)
 56 ואפילו את "ריגלא דתרמודאי", הדרגה התחתונה
 57 שבמרידה, עד שמאירים את חשכת הגלות ומביאים
 58 את הגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ וישב תשל"ו, יום ב' דחגה"ש תשל"ב)

1 משה לומד תורה ומשכחה". (בדומה למה שהוסבר
 2 לעיל בענין של "אינה משתמרת").

3 וכך היה "עד שניתנה לו במתנה" – ה', הכל-יכול,
 4 וביכולתו לחבר את ה"כלי גבול" שלו עם "גבול", נתן
 5 ("ניתנה לו") את תורתו הבלתי-מוגבלת, בדרך של
 6 מתנה (וכל הנותן בעין יפה נותן³⁷, ומתנה באה ללא
 7 תשלום תמורתה) לנברא מוגבל.

8 דבר זה קיים אצל כל יהודי. תורתו של הקב"ה
 9 נקלטת בפנימיות ("משתמרת") כי "נתן לנו את תורתו"
 10 – הקב"ה נתן את התורה לכל יהודי במתנה.

11 מצד שני, למרות שיהודים "מקבלים" את התורה
 12 בכוחו של "נותן התורה", בכל זאת חייבת להיות
 13 התבטלות מציאותו של האדם כדי שהתורה תהא
 14 "משתמרת" אצלו (כפי שנתבאר לעיל בהרחבה), שהרי
 15 הכוונה היא שאת הענינים הנעלים ביותר יקבלו
 16 היהודים רק באמצעות עבודה ולא כ"נהמא דכיסופא
 17 (= לחם בושת)"³⁸, ולכן חייב האדם לעשות משהו
 18 מצידו שיגרום להיותו ראוי (במידה מסוימת) לקלוט
 19 את תורתו של הקב"ה³⁹, וזאת ע"י ענין ההתבטלות,
 20 שבאמצעותו הוא משתחרר ממציאיתו ומהגבלותיו⁴⁰.

הקשר שבין מאמר הז"ל "מים אין בו..." לבין חנוכה
 21 לפי כל הדברים דלעיל יובן הקשר שבין מאמר
 22 הז"ל "מים אין בו..." לבין חנוכה, קשר שבגללו, בין
 23 השאר, מובא מדרש זה בגמרא בסוגיא של חנוכה.

24 ידוע⁴¹ ההסבר על הדיוק בלשון הנוסח של "ועל
 25 הניסים": "כשעמדה מלכות יון הרשעה... להשכיחם
 26 תורתך..." – שהיוונים לא רצו להשכיח מן היהודים
 27 את עצם החכמה שבתורה, ולנתקם לחלוטין מן
 28 התורה, אלא רצו להשכיח שהתורה היא "תורתך" –
 29 תורת ה'.

(37) ב"ב נג, א. וש"נ.

(38) ראה בארוכה לעיל ע' 102 ואילך.

(39) יו"ל שזהו עוד ענין, נוסף על סיבת תנינת המתנה "דאי לאו דעביד נייחא לנפשי לא יוהב לי' מתנא" (עין מגילה כו, ב. גטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א).

(40) עפ"ז יש לבאר ג"כ זה שרוב הציוויים שבעשה"ד "הם דברים פשוטים שגם שכל אנושי מחייבן" (לקו"ת במדבר יב, ג) – כי דוקא ע"י "ירידת" האדם בענינים אלו, שמורה על הביטול והעדר המציאות שלו, אפשר להיות הענין דמתן תורה (ע"ד הנת"ל בענין דיבור שבתורה).

(41) ראה ד"ה מאי חנוכה תש"א. ועוד. ובארוכה – לקו"ש ח"ג (המתורגם) ע' 69.

(42) שבת כא, ב.

(43) ראה גם לקו"ש שם. ח"ב (המתורגם) ע' 176 ואילך. ועוד.

(44) ראה הגהת הר"ח לזו"ב קמו, ב. תו"א מ, ד. ועוד. וראה מנחת פה, ב.

(45) יומא ו, ב. ועוד.

(46) שבת שם.

(47) ראה לקו"ש ח"ה ע' 448 בשוה"ג.

(48) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא. קה"ע' תרמוד. ועוד (ראה לקו"ש שם בהערות). וראה לקו"ש ח"ג (המתורגם) ע' 65 הערה 3 (רמז ע"ז בנגלה).

ילקוט לוי יצחק על התורה

(והיינו טטפת שבתפילין של ראש שנק' פאר, כמו שופר שפירושו יופי).

ומאותיות ט"ט שופר נמשך פ"ת, וכמארז"ל כל⁶ מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, והיינו כשישראל תוקעין בשופר עי"ז נמשך להם מזונות, וכמ"ש⁷ תקעו בחדש שופר כו' כי חק לישראל הוא, פי' ע"י תקעו בחדש שופר שתוקעין בשופר עי"ז נעשה חק לישראל, חק הוא מזון דהיינו פת לחם כמ"ש⁸ הטריפני לחם חקי כדאיתא במס' ביצה ריש דף טז עי"ש.

וזהו טטפת – תפילין, ט"ט – שופר, פ"ת – לחם.

הנה תפילין, ותפילין של ראש בפרט כי הם על הראש, הם המשכת המוחין⁹, שיש ד' מוחין. וכן ע"י תקיעת שופר¹⁰ המעורר מן השינה¹¹ והדורמיטא, הוא המשכת המוחין,

(5) ראה ברכות יא. אָבֵל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנה' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. רש"י: וכיון דבעו פאר, ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר. ועיין שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סימן כה הלכה ט.

(6) ביצה טז, א. ראה הנסמך הערה 16.

(7) תהלים פא, ד.

(8) משלי ל, ח.

(9) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכב באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכב חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכב בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.
(10) ראה רמב"ם הל' תשובה פרק ג' הלכה ד וז"ל: אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב, רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וכו' עי"ש.

(11) ראה גם בלקוטי לוי יצחק, הערות לוהר בראשית עמוד קיב וז"ל: ענין שינה שהוא הסתלקות מוחין דגדלות מוכן שזהו מצד הגבורות, וזהו שינה – ש"ן י"ה. י"ה הם המוחין חו"ב, שהם הוא השמות ע"ב

טז – והיה לאות על ידכה ולטטפת בין עניך בי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קח

רמז בענין "טטפת" ט"ט הוא שתיים וכן פ"ת, וטעם שמקדים "טט" ל"פת".

ולטטפת בין עניך, טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים.

מנחות לד, ב

טט בכתפי שתיים. באותו מקום קורין לשתיים טט. רש"י

מה שמקדים במילת טטפת, ט"ט קודם לפ"ת. יש לומר:

ט"ט מרמז לתקיעת שופר², דהתקיעות מן התורה הם ט', ויש ב' פעמים ט' תקיעות, א' במישוב וא' במעומד.

וזהו שתקיעת שופר הוא ט"ט כדאיתא במועד קטן³ טוט⁴ אסיר טוט שרי, שטוט קאי על תקיעת שופר.

(ואם כי במועד קטן שם הגירסא הוא טוט בו, י"ל שרומז ג"כ על התקיעות דתשר"ת, כי הו' שבאמצע בין ב' טית"ן הוא מחבר הב' טית"ן, והיינו התקיעות דתשר"ת שהוא חיבור דתש"ת ותר"ת גם יחדיו)

והיינו הב' טית"ן הוא לנגד התקיעות דמישוב ותקיעת דמעומד, או לנגד ג' פעמים תש"ת וג' פעמים תר"ת.

(1) מבאר דבתיבת "טטפת" שהוא תפילין, מרומז בו גם ענין של תקיעת שופר שזהו אותיות "טט", וגם ענין של "לחם" והוא "פת", שכל השלשה דברים – תפילין, שופר, ופת לחם – הם ענין אחד.

(2) מבאר ומרמז דאותיות "טט" הוא רמז על תקיעת שופר, הן מצד ה"גמטריא", והן מצד ה"פירוש" של ט"ט.

(3) מועד קטן דף טז ע"א אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי. טוט השופר שהכריזו בו את הנדווי אסר אותו. וטוט ואותו שופר שרי גם מתיר את הנדווי.

(4) ראה תוס' מנחות שם ד"ה טט בכתפי שתיים.

מזוני, והיינו שתקיעת שופר ורדיית הפת היא חכמה ואינו מלאכה¹⁴ וכו'.

וזהו מטפת, ט"ט פ"ת, והיינו שמקדים ט"ט קודם לפ"ת, לרמזו שע"י ט"ט (ב' פעמים ט' תקיעות) דתקיעת שופר נמשך פ"ת¹⁵, ופ"ת הוא ג"כ ב"ב¹⁶ בחי' מזון, מזון דלחם מן הארץ מבירורי הניצוצין שבי"ע, ומזון דלחם מן השמים¹⁷ עץ החיים שכולו טוב.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד 179 ואילך

אשר למעלה החכמה בה דוקא מלוכש אור א"ס וכולם בחכמה עשית, והחכמה תחיה, לכן אף שירדו ונתגשמו בלחם גשמי יש בהלחם כח להחיות את האדם ולהמשיך בו האור והחיות, עיי"ש הביאור.

14 שבת קיז, ב. ר"ה כט, ב. ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' רעט ואילך.

15 ראה עוד לעיל סי' קז, בביאור (מספר) פ"ת.

16 ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' קיד.

17 בביאור החילוק בין "לחם מן השמים" ו"לחם מן הארץ", ראה: לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1038. 1101. חלק טז עמוד 174 ואילך.

חלק כו עמוד 112. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד תכו. חלק ב עמוד קפג. ספר המאמרים תרס"ו (הוצאת תשע"א) עמוד תמא ואילך. תקו ואילך. ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק ב עמוד א'סב ואילך. ועוד.

(וזהו שאסור¹² לישן בתפילין, כי תפילין הוא המשכת המוחין ע"ד כמו ע"י תקיעת שופר, והוא היפך השינה, כמו שע"י תקיעת שופר אדרבה מתעוררים מן השינה),

וע"י תקיעת שופר נמשך מזונות. וכן פת ולחם הוא בחי' מוחין¹³ כמו"ש בלקוטי תורה להאר"ז ל' פ' תולדות בענין

ס"ג. י"ה* פשוט עם מלא יו"ד ה"א בכפל זה על זה הוא מספר ע"ב ס"ג.

ואחוריהם קפ"ד קס"ו הוא מספר ש"ן (ראה לעיל סי' מח), ואחוריים דמוחין הוא מוחין דקטנות, והיינו שינה – ש"ן י"ה, שהוא הסתלקות המוחין ודגלות ונשאר רק מוחין דקטנות שהם בחי' גבורות שמות אלקים, וזהו שזמן השינה הוא בלילה, חשך, הזמן דגבורות. ע"ש.

(* פירוש: י"ה פשוט הוא מספר ט"ו (51) + אותיות יו"ד (02) ה"א (6), בכפל זה על זה, היינו $021 = 6 \times 021$.

ביחד $021 = 51 + 531$.

וכן ע"ב $(27) + 531 = 558$.

נמצא דבאותיות י"ה מרומזו ישם ע"ב (חכמה) ס"ג (בינה).

12 ראה ברכות כג, ב. רמב"ם הל' תפילין פרק ד הל' טו. שו"ע אדמו"ר סי' מד סעיף א. ראה גם לקמן סי' קט.

13 ראה אור התורה משפטים עמוד א'שב וז"ל: ידוע ששרש הלחם בחכמה וע"כ מוחיה לנפש האדם כמו"ש והחכמה תחיה כו' וכמארז"ל אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן ואבא הוא בחי' החכמה כמו"ש כי אתה אבינו כו' ולכן לפי שהלחם שרשו מכלי החכמה

המשך ביאור למס' ברא קמא ליום רביעי עמ' 1

13 עליהן, ניתן להעמיד כי מדובר שאף בקלקול זה ישנה תועלת. כגון
 14 חוֹבְלֵי, בְּצִרְיָהּ לְבָלְבֵי – שהרג בהמה לצורך שתיית דמה על ידי
 15 כלבו. וכן מְבַעֵיר וְשׂוֹרֵף דָּבָר, מדובר בְּאוֹפֵן שְׂצִרְיָהּ לְאִפְרוֹי של
 16 הדבר הנשרף.
 17 הגמרא מקשה על רבי יוחנן, תָּנִן, שׂוֹרֵף שְׂהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשֶׁבֶת
 18 חֵיִיב וְהוּא שְׂהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשֶׁבֶת פְּטוּר, משום שהוא מתחייב
 19 בנפשו. וְקָתְנִי – מכך שמשוה המשנה את חיובי האדם והשור, לכוונה
 20 לכאורה מוכח שהוא דוּמְיָא דְשׂוֹרֵף – האופן המדובר באדם שזה
 21 לאופן המדובר בשור. מֵה שׂוֹרֵף דְלֵא קָבְעִי לֵיהּ – כשם שהשור
 22 עשה את ההיזק שבשריפה אף שלא נצרך לתועלת מסוימת
 23 במעשה זה,

1 שהדליק את הגדיש בשבת פטור. והנה איסור מלאכת מבעיר וכן
 2 שאר איסורי מלאכות שבת, הם באופן שהמלאכה נעשית
 3 כצורתה ולשם השגת תועלת. ואם לא כן, אינה בכלל מלאכה
 4 אלא בכלל מקלקל. בענין זה מביאה הגמרא: תָּנִי רַבִּי אֲבָהוּ קָמִיָּה
 5 דְרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְקַלְקְלִין – שעשו מלאכה האסורה בשבת שלא
 6 להשגת תועלת אלא בדרך קלקול, פְּטוּרִין מחיובי השבת, חוץ
 7 מְחֻבְּלֵי מְבַעֵיר – שאם חבל או הבעיר בשבת אף שלא לצורך,
 8 חייב. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, שׂוֹךְ תָּנִי לְבָרָא – צא ושנה משנה זו חוץ
 9 לבית המדרש, לפי שדברים אלו כי חוֹבְלֵי מְבַעֵיר בלא צורך חייב,
 10 אִינְיָהּ מְשַׁנָּה – לא נשנו מעולם בבית המדרש, אלא אף עליהם פטור
 11 אם עשאן שלא לתועלת. וְאִם הִימְצִי לְיֹמֵר מְשַׁנָּה – ואף אם תאמר
 12 כי שנוייה היא הלכה זו, ומלאכות אלו שנעשו דרך קלקול חייבים

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

משיחא, ולכן צריך לנצלו ככל האפשרי, והאריכות בדבר הפשוט למותר.

(אגרות קודש ח"ג ע' נ. מתוך "לקראת שבת")

גאולה במהירות

מה שכתוב במדרשי רבותינו זכרונם לברכה שגאלתן של ישראל היא קמעא קמעא כאילת השחר - יש לומר: א. גם פשהתחלת הגאולה ושלמותה הם בסמיכות זמן יכול להיות באפן ד"קמעא קמעא" שלב אחרי שלב בהגאולה האמתית והשלמה עצמה, ב. ועקר: האפן ד"קמעא קמעא" שיהי להגאולה "בעתה", אבל לאחרי שכבר "כלו כל הקציון", תהיה התחלת הגאולה ושלמותה תכף ומיד, "לא עכבן אפלו פהרין עין".

(תורת מנחם - התועודיות תש"נ ח"ד ע' 200)

ברור הניצוצות

כיון שפונת הגלות, "פזרון לבין האמות", היא בשביל ברור הניצוצות, נמצא, שהעבודה דברור הניצוצות היא הכנה לביאת המשיח, ועל ידי כל ניצוץ וניצוץ שמברורים, מקרבים יותר את ביאת המשיח. ולכן צריכים להתכונן לביאת המשיח על ידי העבודה דברור הניצוצות, הינו, לנצל כל ענין - אפלו של לעצמת זה - בשביל הקדשה.

(תורת מנחם - התועודיות תש"ג ע' 93)

חזק האמונה בלמוד

יש להדגיש ביתר שאות וביתר עז על דבר חזק האמונה בביאת המשיח והצפייה לביאתו, "אחכה לו בכל יום שיבוא", כולל ובמיוחד - על ידי למוד התורה בעניני הגאולה, החל מפרשת בלק, וכן בספר ה"ד להרמב"ם - ספר הלכות הלכות - בשני הפרקים האחרונים הנקראים בשם "הלכות (מלכים ומלחמות ו) מלך המשיח", אשר, הלמוד בענינים אלו הוא באפן ד"כל העוסק כו' פאלו כו'", ועל ידי זה ממהרים ומזוזים ופועלים תכף בפעל ממש.

(תורת מנחם - התועודיות תשמ"ט ח"ג ע' 11)

חזקים בבטחון

לכני ישראל ביציאת מצרים היה בטחון גמור בה'. למרות שהם התגוררו בארץ גשן, בה היתה הקרקע המבחרת ביותר לזריעה ולצמיחה, שאינה תלויה בגשמים אלא בטובה תמיד במים להשקיה ולשתיה מנהר הנלוס. יצאו ל"ארץ לא זרועה", בלי מזון ובלי צידה - אך ורק מתוך ההסתמכות על דברי משה רבנו בשמו של הקדוש ברוך הוא, ולא התמהמהו. בכל דור ודור, הבטחון הגמור למטה - מעורר את ההבטחה שלמעלה, דבר שמביא את היציאה מהגלות על ידי משיח צדקנו.

(משיחת ליל ב' דחה"פ ומכתב כללי לחה"פ תשכ"א. מתוך "לקראת שבת")

כגדל ההתקרבות גדל ההתנגדות

יש לומר, שההתקרבות לביאת משיח צדקנו היא גם הסבה להתגברות החשך בעולם - שבגלל התגברות הקדשה נעשית גם התגברות הלעצמות-זה שמנגד לביאת משיח צדקנו, ויש צורך להחם עם המנגד, שזהו ענין "לחם מלחמות ה'" עד ש"נצח".

(ספר השיחות תשנ"ב ע' 201. מתוך "לקראת שבת")

להשפיע על אמות העולם

כיון שדורנו זה הוא דור האחרון לגלות ודור הראשון לגאולה, יש בו הדגשה מיוחדת על עבודתם של ישראל להשפיע על אמות העולם בכל עניני טוב, צדק וישר, על ידי קיום שבע מצוות בני נח, כהכנה קרובה לקיום היעוד "אז אהפך אל עמים שפה ברוה.. לעבדו שכם אחד", ועד ש"לא יהיה עסק כל העולם בלו אלא לדעת את ה' בלבד.. שנאמר 'כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'".

(ע"פ שיחת ש"פ משפטים ה'תשנ"ב. מתוך "לקראת שבת")

התיקרות הרגעים

ככל שמתקרב רגע הגאולה האמתית והתחלתה, הרי כל רגע ורגע יקר ומתגדל ערכו ונעשה יקר ויקר עוד יותר, כיון שצריך למהר להכין לביאת מר הוא מלפא

פרשת וישב

~ יום ראשון כ' כסלו ~

לו (א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ פנעון: א ויתייב יעקב בארעא תותבות אבוהי בארעא דכנען:

למרגלית שנפלה בין החול, אדם מממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר: "וישב יעקב", הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה: 'אנה יבנס כל הפשתן הזה? הנה פקח אחד משיב לו: 'ניצוץ אחד יוצא מפתח שלך, ששורף את בלוי, כך יעקב, ראה כל האלופים הפתובים למעלה, תמה ואמר: 'מי יכל לכבש את בלן? מה פתוב למשה? 'אלה תלדות יעקב, יוסף', וכתוב: "והנה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את בלם, ברש"י (שן).

כ"י א וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארבה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אמה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח: פלוני הוליד את פלוני, וכשפא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל

ב אליו תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרי שניו (כד) הנה רעי עם אחוהי פענא והוא מרבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ואיתי יוסף ות דבהון בישיא לנת אבוהון:

(ב) אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם:

מבקשים להרגו, וכן הרבה ב'בראשית רבה'. ועוד נדרש בו: "וישב", בקש יעקב לישב בשלוח, קפץ עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אמר הקדוש ברוך הוא: 'לא יבן לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא מבקשים לישב בשלוח בעולם הזה?'. והוא נער. שהיה עושה מעשה נערו: מתקן בשערו, מממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה. את בני בלהה. פלומר, ורגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותו והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה

כ"י א אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שפאו לכלל ישוב. סבה ראשונה: "יוסף בן שבע עשרה וגו'", על ידי זה נתגלגלו וינדרו למצרים, זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא, להיות "דבר דבור על אפניו". ומדרש אגדה דורש: תלה הפתוב תולדות יעקב ביוסף מפני פמה דברים: אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שארע ליעקב ארע ליוסף: זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו

נקודות משיחות קודש

גלות מצרים ולהעניש את יעקב, די בעצם הפרידה בין יעקב ליוסף, ולא היה צורך שיעקב לא יבדע במשך כל התקופה אם בנו חי. ותוספת צער זו (רגזו של יוסף) באה לו מצד רצונו לשבת בשלוח. (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 177)

קפץ עליו רגזו של יוסף (רש"י לו, ב) לכאורה, איך אפשר לומר שסבת רגזו של יוסף היא רצונו של יעקב לישב בשלוח – והרי זרידתו של יוסף למצרים היתה הכרחית, כדי שתתקם גלות מצרים. זאת ועוד: יעקב הרי נענש בפרידה מיוסף על שלא פבד את אביו במשך כ"ב שנה. וגם לומר, שפדי לאפשר

‘עבדים’: “לעבד נמכר יוסף”, ועל העריות שספר עליהם: “ותשא אשת אדניו וגו’”. דבָּתָם • כָּל לְשׁוֹן דְּבָרָה פְּרָלִי”ץ בְּלַע”ז, כָּל מֵה שֶׁהִיָּה יָכֵל לְדַבֵּר בָּהֶם רָצָה, הִיָּה מְסַפֵּר. דְּבָרָה • לְשׁוֹן: (שיר השירים ז) “דוֹכַב שִׁפְתָי יִשְׁנִים”.

בְּאֶחָיו בְּנֵי לֵאָה, הִיָּה מְגִיד לְאָבִיו: שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אֶבֶר מִן הַחִי, וּמְזֻלְזִין בְּבִנְי הַשְּׁפָחוֹת לְקָרוֹתָן ‘עבדים’, וְחֲשׂוּדִים עַל הָעֲרִיּוֹת. וּבִשְׁלֹשֶׁתָן לָקָה: עַל אֶבֶר מִן הַחִי: “וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר עֲזִים” בְּמַכִּירְתּוֹ וְלֹא אֶכְלוּהוּ חִי, וְעַל דְּבָרָה שֶׁסָּפֵר עֲלֵיהֶם שְׁקוֹרִין לְאַחֵיהֶם

ג וַיִּשְׂרָאֵל רַחֵם יְתָ יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהֵי אָרִי בֵר חַפִּים הוּא לֵה וְעַבְד לֵה כְּתוּבָא דְפִסִּי:

(ג) וַיִּשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בָן־זָקֵנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתָנֶת פְּסִים:

וּכְמוֹ “כְּתָנֶת הַפְּסִים” דְּתָמַר וְאַמְנוֹן. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: עַל שֵׁם צְרוּתָיו: שֶׁנִּמְכַּר לְפּוֹטִיפָר וְלִסְוִתָּרִים וּלְיִשְׁמַעְיָאִים וּלְמַדְבָּנִים.

כִּי”◀ בֶּן־זָקֵנִים • שְׁנוּלֵד לוֹ לַעֲת זָקֵנָתוֹ. וְאוּנְלוּס תְּרַגֵּם: ‘בֵּר חַפִּים הוּא לֵה’, כָּל מֵה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעַבְר מְסַר לוֹ. דְּבָר אַחֵר: שֶׁהִיָּה זִיו אִיקוֹנִין שְׁלוֹ דּוּמָה לוֹ. פְּסִים • (שבת ט) לְשׁוֹן כְּלֵי מִילַת, כְּמוֹ: “כְּרַפֵּס וְתַכְלַת”,

ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אִתּוֹ אָהַב אָבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֵלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֹם:

(ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אִתּוֹ אָהַב אָבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֵלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֹם:

כִּי”◀ וְלֹא יָכֵלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֹם • מִתּוֹךְ גְּנוּתָם לְמַדְנֵוּ שְׁבָחָם, שֶׁלֹּא דַבְּרוּ אַחַת בְּפִה וְאַחַת בְּלִב. דְּבָרוֹ • לְדַבֵּר עֲמוֹ.

ה וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלֵמָא וַחֲוֵי לְאַחֵהֵי וְאוֹסִיפּוֹ עוֹד סָנֵו יְתָה:

(ה) וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאֶחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~

חלומותיו של יוסף

מֵה־שְׂאֵין־בֶּן חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, רָמְזוּ לְשְׁנֵי מֵאֲרַעוֹת שׁוּנִים. הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן בּוֹ הִשְׁתַּחֲוּוּ רַק אֲלוֹמוֹתֵיהֶם שֶׁל אֶחָיו לְאַלוֹמַת יוֹסֵף, רָמַז לְזִמְן בּוֹ הַשְּׁבָטִים בְּלִבֵּד הַשְׁתַּחֲוּוּ אֶל יוֹסֵף, לְפָנֵי שֶׁהִגִּיעוּ יַעֲקֹב וּבְנֵי בֵיתוֹ לְמִצְרַיִם. וְהַחֲלוֹם הַשְּׁנִי בּוֹ גַם הִשְׁמַשׁ הַנְּהַרֵּחַ (נִסְרֵף לִי”א הַכּוֹכָבִים) הַשְׁתַּחֲוּוּ לְיוֹסֵף, רָמַז לְזִמְן שֶׁגַם יַעֲקֹב וּבְלֵהָה הַשְׁתַּחֲוּוּ לְיוֹסֵף. וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁהַחֲלוֹם לֹא נִשְׁנָה פְּעַמִּים, אֲלֹא הָיוּ שְׁנֵי חֲלוֹמוֹת שׁוּנִים, נֵאִין כָּאֵין סִימָן שֶׁתִּקְיָמוּ בְּמַהִירוֹת.

וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם . . . וַיַּחְלֵם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר (לו, ה־ט) בְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹת פְּרַעָה, אָמַר יוֹסֵף “וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פְּרַעָה פְּעַמִּים, כִּי נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹקִים וּמִמֶּהָר הָאֱלֹקִים לַעֲשׂוֹתוֹ”. וְהַקְּשָׁה בְּחֻקוֹנֵי, “וְהֵלֵא חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף עֲצֻמוֹ נִשְׁנוּ, וְלֹא נִתְקַיְּמוּ עַד לְאַחַר עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה”? וְכֵן הִקְשׁוּ גַם בְּרִיב”א וּבְרִשְׁב”ם. וְתַרְצוּ בְּאוֹפְנִים שׁוּנִים. וְגַשׁ לְבָאָר בְּפִשְׁטוֹת: שְׁנֵי חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל פְּרַעָה הִרְאוּ עַל אוֹתוֹ מֵאֲרַע, וּמִמִּילָא זֶה שֶׁנִּשְׁנָה הַחֲלוֹם פְּעַמִּים, חֲוֵי סִימָן שֶׁתִּמְאָרַע יִתְקַים בְּמַהִירוֹת.

(על־פי שיחת מוצאי ואת הנוכה תשמ”א - מתוך ‘לקראת שבת’)

וַיֹּאמֶר לְהוֹן שְׁמַעוּ כַעַן חֲלֵמָא הַדִּין דִּי חֲלֵמִית:

(ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

וְהָיָה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם־נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְפְּינָה אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֲלֵמְתַי:

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם־נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְפְּינָה אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֲלֵמְתַי:

כש"י ◀ מֵאֲלֹמִים אֲלֵמִים • בְּתַרְגוּמוֹ: 'מֵאֲסָרִין אֲסָרִין' עֲמָרִין, וְכֵן: (תהלים קכז) "נִשְׂאָ אֲלֵמְתִיו", וְכִמּוּדָהּ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'וְהָאֲלֹמֹת נוֹטֵל וּמְכַרְיָו'. קָמָה אֲלֵמְתִי • וְגַם־נִצְבָה • לְעִמּוּד עַל עֲמֻדָה בְּזִקְפָהּ.

ח וְאָמְרוּ לֹא אֲחִיו הַמְּלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מְשׁוּל תְּמַשָּׁל בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֲתוּ עַל־חֲלֻמְתֵינוּ וְעַל־דְּבָרֵינוּ:

ח וְאָמְרוּ לֹא אֲחִיו הַמְּלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מְשׁוּל תְּמַשָּׁל בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֲתוּ עַל־חֲלֻמְתֵינוּ וְעַל־דְּבָרֵינוּ:

כש"י ◀ וְעַל־דְּבָרֵינוּ • עַל דְּבַתָּם רָצָה שֶׁהִיא מְבִיא לְאֲבִיהֶם.

ט וְחָלַם עוֹד חֲלֻמָא אֲחֵרָנָא וְאֲשַׁתְּעִי יְתָה לְאֲחֻהִי וְאָמַר הָא חֲלֻמִית חֲלֻמָא עוֹד וְהָא שְׂמֵשָׁא וְסִתְרָא וְחַד עֲשָׂר כּוּכְבָּאֵי סָגְדִין לִי:

ט וְחָלַם עוֹד חֲלֻמָא אֲחֵר וַיִּסְפֹּר אֲתוּ לְאֲחֵיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה חֲלֻמְתִי חֲלֻמָא עוֹד וְהִנֵּה הַשְּׂמֵשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֲשָׂר כּוּכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

י וְאֲשַׁתְּעִי לְאֲבִיהִי וְלְאֲחֻהִי וַיִּנְזַף בֵּה אֲבִיהִי וְאָמַר לֹא מָה חֲלֻמָא הָדִין דִּי חֲלֻמְתָא הַמִּיתָא גִיּתִי אֲנָא וְאָמַרְךָ וְאֲחִיךָ לְמִסְגַּד לְךָ עַל אֲרֻעָא:

י וַיִּסְפֹּר אֶל־אֲבִיו וְאֶל־אֲחָיו וַיִּגְעַר־בּוּ אֲבִיו וַיֹּאמְרוּ לֹא מָה הַחֲלֻמָא הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאֲמַרְךָ וְאֲחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֲרֻעָה:

מִכָּאֵן: 'שְׂאִין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטָלִים'. וַיַּעֲקֹב נִתְפַּנֵּן לְהוֹצִיא הַדְּבָר מִלֵּב בְּנָיו שְׁלֹא יִקְנְאוּהוּ, לְכַף אָמַר לוֹ: "הַבּוֹא נְבוֹא וְגו'", כִּשְׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר בְּאֲמַרְךָ, כִּף הַשְּׂאֵר הוּא בְּטָל (כ"ד).

כש"י ◀ וַיִּסְפֹּר אֶל־אֲבִיו וְאֶל־אֲחָיו • לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְאֲחָיו, חֲזַר וְסִפְרוּ לְאֲבִיו בְּפִנְיָהֶם. וַיִּגְעַר־בּוּ • לְפִי שֶׁהִיא מְטִיל שְׂנְאָה עָלָיו. הַבּוֹא נְבוֹא • וְהִלָּא אֲמַרְךָ כְּכֹר מִתְּחִלָּה? (כ"ד) וְהוּא לֹא הִזָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מְגִיעִין לְבַלְהָה, שֶׁגִּדְלָתוֹ כְּאִמּוֹ (כ"ה). וְרַבּוֹתֵינוּ לְמַדּוּ:

יא וַיִּקְנְאוּ בֵּה אֲחֻהִי וְאֲבִיהִי נֹטֵר יְתָ פְתֻגְמָא:

יא) וַיִּקְנְאוּ־בּוּ אֲחֵיו וְאֲבִיו שָׁמַר אֶת־הַדְּבָר:

כש"י ◀ שָׁמַר אֶת־הַדְּבָר • הִזָּה מְמַתִּין וּמְצַפֶּה מִתִּי יָבֵא, וְכֵן: (ישעיה כז) "שָׁמַר אֲמָנִים", וְכֵן: (איוב יד) "לֹא־תִשְׁמַר עַל־חֲסָאתִי", לֹא תִמְתִּין.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

פִּירוּשׁ, וְכִי אֵינְךָ עֹבֵדוֹ שֶׁל יוֹסֵף דְּכַתִּיב וְהִנֵּה הַשְּׂמֵשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֲשָׂר כּוּכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי. וְהִוָּשַׁע מִזְרַע יוֹסֵף דְּכַתִּיב (במדבר יג ח) לְמִטָּה אֶפְרַיִם הוֹשַׁע בֶּן נוּן, מִיָּד וַיַּעֲמֵד הַשְּׂמֵשׁ (יהושע י"ג): תורה י

[אחר]. אי נמי, בשביל שֶׁסִּפְרוּ לָהֶם תְּמִיד כְּתַב חֲלוּמוֹתָיו: תורה ט (ט) וְהִנֵּה הַשְּׂמֵשׁ וְהַיָּרֵחַ וְגו'. בְּרֵאשִׁית רַבָּה (ו ט, פד יא), כְּשֶׁאָמַר לוֹ הוֹשַׁע לְשָׁמֵשׁ שְׂמֵשׁ בְּגָבְעוֹן דּוּם (יהושע י"ג), לֹא רָצָה לְעִמּוּד, עַד דְּאָמַר לִיָּה וְלֹאֵו כֶּסֶף וְבִינְיָה דְאָבָא אָתָּה,

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֵמִים. וְכַעֲנָן שֶׁחָלַם עָלָה לְגִדְלוֹתָהּ, כְּדִכְתִּיב (להלן מא מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף כֹּר: תורה ח (ח) עַל חֲלֻמְתֵינוּ. וְאִם תֹּאמַר, וְהִלָּא עֲדִינִן לֹא סִיפֵר לָהֶם כִּי־אִם חֲלוֹם אָחַד. יֵשׁ לֹמַר, שֶׁנִּקְרָא הַמְּקָרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד לְסַפֵּר לָהֶם חֲלוֹם (אחד)

~ יום שני כ"א כסלו ~

(יב) וַיִּלְכוּ אַחֵיו לְרַעוֹת אֶת־צֹאן אֲבֵיהֶם בְּשֹׂכֶם: יב וַאֲזָלוּ אַחוּהִי לְמַרְעֵי יָת עֲנָא דְאַבוּהוּן בְּשֹׂכֶם:

כ"י - לרעות את-צאן • נקוד על 'את', שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (כ"ה).

(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אֲחִיךָ רַעִים בְּשֹׂכֶם לָכֵה וְאִשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי: יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אַחִיךָ רַעֲן בְּשֹׂכֶם אַתָּא וְאִשְׁלַחְךָ לְוִתְרוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הָא אֲנָא:

כ"י - לרעות את-צאן • נקוד על 'את', שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (כ"ה).

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לְדַגְנָא רָאֵה אֶת־שְׁלוֹם אֲחִיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְּׂבָנִי דְבַר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעַמְק חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא שְׂכֵמָה: יד וַאֲמַר לֵיהּ אֲזִיל פְּעֵן חֲזִי יָת שְׁלָמָא דְאַחוּךָ וְיָת שְׁלָמָא דְעֲנָא וְאַתְּכִנִּי פִתְגָמָא וְשְׁלַחְהִי מִמִּישַׁר חֲבֵרוֹן וְאַתָּא לְשֹׂכֶם:

יז הינה זרעך". וַיָּבֵא שְׂכֵמָה • (סוטה י"א) מְקוֹם מוֹכֵן לְפָרְעֹנוֹת: שָׁם קָלְקְלוּ הַשְּׂבָטִים, שָׁם עָנּוּ אֶת דִּינָה, שָׁם נַחֲלָקָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שְׁנֵאמַר: (מלכים א' יב) "וַיִּלְךְ רַחֲבֵעַם שְׂכֵמָה".

(טו) וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ בִשְׂדֵהָ וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ: טו וַאֲשַׁכְּחָה גְבָרָא וְהָא תַעֲי בַחֲקֵלָא וַיִּשְׁאַלְנָה גְבָרָא לְמִימַר מַה אַתְּ בַעֲי:

כ"י - וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ • (תנחומא) זֶה גְבַרְיָאֵל, שְׁנֵאמַר: (דניאל ט) "וְהָאִישׁ גְּבַרְיָאֵל".

(טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אֲחִי אֲנֹכִי מִבְּקֵשׁ הַגִּידָה־נָא לִי אֵיפֹה הֵם רַעִים: טז וַאֲמַר יָת אַחִי אֲנָא בַעֲי חֲזִי כַעַן לִי הִיכָא אַנְוִן רַעֲן:

(יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה פִּי שְׁמַעְתִּי אֲמָרִים גִּלְכָה דְתִינָה וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אֲחֵיו וַיִּמְצְאוּם בְּדַתָּן: יז וַאֲמַר גְּבָרָא נָטְלוּ מִכָּא אַרְי שְׁמַעִית דְאַמְרִין גִּיזַל לְדַתָּן וַאֲזַל יוֹסֵף בְּתַר אַחוּהִי וַאֲשַׁכְּחָנוּן בְּדַתָּן:

כ"י - נִסְעוּ מִזֶּה • (תנחומא) הִסִּיעוּ עֲצָמָן מִן הָאֲחֵרָה. גִּלְכָה דְתִינָה • לְבַקֵּשׁ לָךְ נְכֵלִי דְתוֹת, שְׁיִמִּיתוּךָ בְּהֶם. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: שָׁם מְקוֹם הוּא, וְאִין מְקָרָא יוֹצֵא מִיַּדִּי פְּשׁוּטוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז) נִסְעוּ מִזֶּה. שְׁאֲמַרוּ שְׂאִינִם חֲפָצִים לְהִיּוֹת שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שְׂבָטִים מִכָּאן וְאֵילָף, [זֶה] בְּגִימְטְרִיא שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי: תורה יח

במהרה בלמינו. מפי מורי אבי ו"ל. וכיוצא בדבר שמעתי מרבי בנימין גז"ל מפרש על ואחר עד עתה (לעיל לב ה) דכתיב גבי יעקב, דהיינו איחור השלשה גליות שפירשתי: תורה טו

(טו) וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ בִשְׂדֵהָ בִשְׂדֵהָ. כָּאֵן רְמַז לֹו גְבַרְיָאֵל הַשְּׁלִשָּׁה גְּלִיּוֹת, תִּיּוֹ שֶׁל גְּלוּת מְצָרִים, עִיּוֹן שֶׁל גְּלוּת בְּכָל, ה"א שֶׁל גְּלוּת (אָרַם) [אַדוּם], לְסוּף חֲמִשָּׁת אֲלָפִים: כִּלְהָ

ויראו אתו מרחק ובטרתם יקרב אליהם ויתנבלו אתו להמיתו: (יה) ויראו אתו מרחק ובטרתם יקרב אליהם ויתנבלו אתו להמיתו: יח ויחזו יתה מרחיק עד לא קריב לנתהון ויחשיבו עלוהי למקטלה:

כ"י - ויתנבלו - נתמלאו נבלים וערמומיות. אתו - כמו 'אתו', 'עמו', פלומר, אליו.

ויאמרו איש אל-אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: (יט) ויאמרו איש אל-אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: יט ואמרו גבר לאחיהי הא מרי חלמנא דיכי אמת:

ועתה לכו ונהרגוהו ונשליכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה-יהיו חלמתיו: (כ) ועתה לכו ונהרגוהו ונשליכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה-יהיו חלמתיו: כ וכען אתו ונקטלגה ונרמנה פחדא מן גבאי ונימר חיתא בישתא אכלתה ונחזי מה יהון בסוף חלמויה:

ונראה מה-יהיו חלמתיו. אמר רבי יצחק: מקרא זה אמר דרשני, רוח הקדש אומרת פן: הם אומרים "ונהרגהו", והכתוב מסים: "ונראה מה-יהיו חלמתיו", ואי אפשר שיאמרו הם: "ונראה מה-יהיו חלמתיו", שמכין שיהרגוהו, בטלו חלומותיו.

וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נפנו נפש: (כא) וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נפנו נפש: כא ושמע ראובן וישזבה מידהון ואמר לא נקטלגה נפש:

כ"י - לא נפנו נפש - מכת נפש, זו היא מיתה.

ויאמר אליהם ראובן אל-תשפכו דם השליכו אתו אל-הבור הנה אשר במדבר ויד אל-תשליחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל-אביו: (כב) ויאמר אליהם ראובן אל-תשפכו דם השליכו אתו אל-הבור הנה אשר במדבר ויד אל-תשליחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל-אביו: כב ואמר להון ראובן לא תושדון דמא רמו יתה לגבא הדין די פמדברא וידא לא תושטון בה בדיל לשיזבא יתה מידהון לאתביתה לות אבוי:

למען הציל אתו - רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם. אמר: 'אני בכור וגדול שבכלן, לא יתלה הסרחון אלא בי'.

~ יום שלישי כ"ב כסלו ~

ויחיה באשר-בא יוסף אל-אחיו וינשיתו את יוסף את-כתנתו את-כתנת הפסים אשר עליו: (כג) ויחיה באשר-בא יוסף אל-אחיו וינשיתו את יוסף את-כתנתו את-כתנת הפסים אשר עליו: כג ויהי לות יוסף לות אחויה ואשליחו ית יוסף ית כתונה ית כתונא דפסי די עלוהי:

כ"י - את-כתנתו - זה חלוק. את-כתנת הפסים - הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו (כ"ג).

ויקחהו וישלכו אתו הברה ותבור רק אין בו מים: (כד) ויקחהו וישלכו אתו הברה ותבור רק אין בו מים: כד ונסבויה ורמו יתה לגבא וגבא ריקא לית בה מיא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר (כד) והבור רק אין בו מים. פירש ועקרבים יש בו (שבת כב. ב"ר פד טו). מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא פירוש, דרק ואין הני מיעוט אחר לרבות, לומר שהיה בו שום דבר. רש"י, מים אין בו, אבל נחשים

כ"י וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם • מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר: תְּלִמּוּד-לוֹמַר: "אֵין בּוֹ מַיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל וְהַבּוֹר רַק", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁ"אֵין בּוֹ מַיִם", מֵה נְחֻשִׁים וְעִקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ (ב"ר. שבת כב).

~ נקודות משיחות קודש ~

מלוי מציאות האדם בדברי תורה

והבור רק אין בו מים: (לו, כד)

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ וְ"ל (בבא קמא יז, א. ושם נסמן) "אֵין מַיִם אֲלָא תוֹרָה". וְעַל-פִּיזָה יֵשׁ לוֹמַר בְּדִרְבָּה הֶרְמֹז:

כָּאֲשֶׁר נִמְצָא הָאָדָם בְּמִצְבַּב שְׂאֵין בּוֹ דְבָרֵי תוֹרָה "אֵין בּוֹ מַיִם", בְּדִרְבָּה מִמִּילָא "נְחֻשִׁים וְעִקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ", כְּלוֹמַר שְׂאֵין מְצִיאוֹת שֶׁל מִמְצָע בֵּין צַד הַקְּדוּשָׁה לְצַד הַהֶפְכִי - כְּלוֹמַר שֶׁתִּמְלֵא בּוֹרוֹ בְּדְבָרֵי הַקְּדוּשָׁה - אֲלָא, בְּרִיקְנוּתוֹ מִדְבָרֵי תוֹרָה מִתְמַלָּא בְּדִרְבָּה

ממילא בענינים ההפכים והמנגדים לקדושה.

וְעַל-דִּרְבָּה מִאֲמַר הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב (צוואת הריב"ש סימן עו) עַל הַפְּסוּק "וְסִרְתָּם וְעַבְדְתָּם": "כָּאֲשֶׁר הָאָדָם מְפָרִיד אֶת עֲצָמוֹ מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מִיָּד הוּא עוֹבֵד עַבְדֵי-הַתּוֹרָה, וְלֹא יֵשׁ דְּבָר מִמְצָע".

(ע"פ לְקוּטֵי-שִׁחוּת כִּרְך כה, עמוד 86 ואילך - מוהר"ך 'לקראת שבת')

כ"ה וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעָד וְגַמְלִיָּהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם:

כ"ה וְאֶסְתְּרוּ לְמִיכַל לְחֵמָא וּזְקָפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוּ וְהָא שְׂרַת עֲרַבָאֵי אֲתִיָּא מִגְּלָעָד וְגַמְלִיָּהוֹן טְעִינִין שְׁעָף וְקִטְף וְלִטּוּם אֲזִלִּין לְאַחְתָּא לְמִצְרַיִם:

כ"י אַרְחַת • כְּתַרְגוּמוֹ: 'שְׂרַת', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אַרְחַת. וְגַמְלִיָּהֶם נִשְׂאִים וְגו' • לָמָּה פָּרַסְתָּ הַכְּתוּב אֶת מִשְׁאָם? לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים, שְׂאֵין דִּרְכָן שֶׁל עֲרַבִיִּים לְשִׂאת אֲלָא נֶפֶט וְעִטָּרֵן שְׂרִיחָן רַע, וְלִזָּה נִדְמָנוּ בְּשָׂמִים שְׂלֵא יִזַּק מְרִיחַ רַע. נִכְאֹת • כָּל כְּפוּסֵי בְּשָׂמִים הִרְבָּה קְרוֹי נִכְאֹת, וְכֵן: (מלכים ב כ) "וַיִּרְאֵם אֶת

כ"ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַחִיו מִה-בָּצַע כִּי נִהַרְגְתָּ אֶת-אַחֵינוּ וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ:

כ"י מִה-בָּצַע • מֵה מְמוֹן, כְּתַרְגוּמוֹ. וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ • וְנִעְלִים אֶת מִיתָתוֹ.

כ"ז לָכוֹ וְנִמְכַרְנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וַיְדַנּוּ אֶל-תְּהֵי-בּוֹ כִּי-אַחֵינוּ כְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אַחֵיו:

כ"י וַיִּשְׁמְעוּ • וְקִבְּלוּ מִגָּה, וְכָל שְׂמִיעָה שֶׁהִיא קְבֻלַּת דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה, וְכַגּוֹן: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו", "נִעְשָׂה וְנִשְׁמַע", מִתְרַגֵּם 'נְקַבְּלוּ'. וְכָל שֶׁהוּא שְׂמִיעַת הָאֵזֶן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים

כ"ז אֲתוּ וַיִּנְבְּנָה לְעֲרַבָאֵי וַיְדַנּוּ לָא תְהִי כֵה אַרִי אַחוּנָא בְּסַרְנָא הוּא וְקִבְּלוּ מִגָּה אַחוּהִי:

מִתְהַלֵּךְ בְּגֵן", "וְרַבְּקָה שְׂמַעַת", "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל", "שְׂמַעַתִּי אֶת תְּלִנּוֹת", כְּלָן מִתְרַגֵּם: 'וְשָׁמְעוּ, וְשְׂמַעַת, וְשָׁמַע, שְׂמִיעַ קְדָמִי'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 ואם תאמר ומנא ליה דנחשים הוי, אימא אבנים יש בו. יש לומר מדכתיב רק, (מעט) [משמע] דבר שלפעמים היה מתרוקן ממנו: תורה כה

כח ויעברו אנשים מדינים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימפרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף למצרים:

ויעברו אנשים מדינים • זו היא שירא אחרת, והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה. וימשכו • כט ותב ראובן אלהי הנה אינו יוסף בבור ובזע ית לבושהי:

כט ותב ראובן אלהי הנה אינו יוסף בבור ובזע ית לבושהי: כט ותב ראובן אלהי הנה אינו יוסף בבור ובזע ית לבושהי:

ויעברו אנשים מדינים • זו היא שירא אחרת, והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה. וימשכו • כט ותב ראובן אלהי הנה אינו יוסף בבור ובזע ית לבושהי:

כט ותב ראובן אלהי הנה אינו יוסף בבור ובזע ית לבושהי: כט ותב ראובן אלהי הנה אינו יוסף בבור ובזע ית לבושהי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אדם יפה, ולכן אמר ודאי אין זה עבד, תנו לי ערב שלא גנבתם אותו, ובאו הישמעאלים שמכרוהו להם וערבוהו, ולזה כתיב (שם) מיד הישמעאלים לפי שהם ערבוהו (ב"ר פ"א):

בעשרים כסף, ואם תאמר, איך אדם יפה פיוסף לא נמכר פייאם במקצט פנה. יש לומר, שנמכר בעשרים כסף לכל אחד ואחד מאחיו. ובפסקי רבי אליעזר פריך הכי, ומשגי שהוריקו פניו מאימת נחשים ועקרבים (תנחומא):

והוא אומרים, בעשרים כסף, זקוקים כסף, שהרי חשבון אותיות כסף עולה מאה וששים אסתרליני"ש בזקוק שקורין מאר"ק, כלומר שהם שלושה עשר דיגרים (רשמונים) [וארבעה פשיטים] אסתרליני"ש:

תורה כט

כט) וישב ראובן אל הבור. פירש רש"י, שהיה עסוק בשקו ובתעניתו על בלבול יצועי אביו. ותימה דבמסכת מכות (א"א) מסיק מי גרם לראובן שיוודה יהודה וגו'. מקלל דלא הודה ראובן עד לאתר שהודה יהודה על מעשה דתמר שהיה אחר מכירת יוסף. ויש לומר דלא הודה בפרהסיא עד שהודה יהודה, אבל בצנעה חזר בתשובה והיה לובש שק: תורה ל

למכרו לנו, ולפיכך מכרוהו להם, והם מכרוהו לפוט"פר. ואם תאמר למה נכתב כאן והמדינים מכרו, היה לו לכתוב והמדן[ים]. פירש רשב"ם בפירושו חומש שלו (פסוק לו) מדנים ומדינים וישמעאלים אומה אחת, אף כי מדן ומדן וישמעאלים אחים היו (לעיל בה א).

וקש"א דלעיל (פסוק א) הביא רש"י וזה לשונו, מדרש אגדה, פסים על שם צרותיו, שנמכר ארבעה פעמים. ולפי זה לא מצינו שהיה מכור רק שלשה פעמים. לכן נראה לי פן, וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת וישמעאלים וגו', והיו מדברים בנייהם לבו ונמכרונו לישמעאלים הבאים אצלנו, וטרם באו הישמעאלים אליהם, ויעברו אנשים מדינים סחרים, ומכרוהו אליהן בעודו בבור בעבור נעלים בספק אם חי אם מת, ובעודם מושכים אותו מן הבור הישמעאלים באו אליהם, וימשכו המדינים את יוסף מן הבור וימציאוהו חי, וימכרו לישמעאלים, וישמעאלים למדינים, והמדינים למצרים, הרי כאן ארבעה מכירות. והא דכתיב לקמן (ל ט א) ויקנהו פוט"פר מיד הישמעאלים, כך היה המעשה, כי באשר ראהו פוט"פר תמה, אמר גרומני מוכר פושי ואין פושי מוכר גרומני, פירוש, גרומני,

מתחילה. מתחילה מכרוהו פשהיה בבור בעשרים כסף בלבד, מפני שהוריקו פניו מפחד הנחשים, ומיד וימשכו עד חצי הבור, ומיד חזר לו תואר יפיו כשניצל מן הנחשים, וכשראהו אחיו יפה כבתחילה לא רצו לתתו בעשרים כסף ואמר[ו] להחזירו לבור, ונתנו להם הישמעאלים בפשהה מנעלים יותר, וזהו שאמר הכתוב (עמס ב ב) על מקרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים וגו', ומיד ויעלו את יוסף מן הבור לגמרי:

וימכרו את יוסף לישמעאלים. פירש רש"י, שאחיו מכרוהו לישמעאלים, וישמעאלים למדינים, והמדינים למצרים. ולפי זה יש לפרש הפרשה פן, וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת וישמעאלים באה, ובתוף כך ויעברו אנשים ומדינים וגו', ולפיכך הזכירם הכתוב כאן, כדי שלא תתמה פשתגיע לפסוק והמדינים מכרו אתו אל מצרים, מאן בא ליד המדינים ומי מכרו להם, והודיעך פאן שפך היה המעשה, שבתוף כך שאחיו דברו בנייהם למכרו לישמעאלים עברו אנשים מדינים, וימשכו אחיו את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים, וכל זה ראו המדינים, ואחר כך קניוהו המדינים מידם, כי היו טוענין בשבילנו הוציאוהו מן הבור כך

(ל) וַיֵּשֶׁב אֶל-אָחִיו וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד אֵינְנוּ וְאֲנִי אָנֹכִי לְרַב לֹת אָחִוּי וַאֲמַר עוֹלָמָא לִיתוּהִי וְאֲנָא לְאֵן אָנָא אֲתִי:
אֲנִי-בָא:

כ"ט - אָנֹכִי אֲנִי-בָא • אָנֹכִי אֲבָרַח מִצַּעְרוֹ שֶׁל אָבָא .?

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת-כֶּתֶנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת-הַכֶּתֶנֶת בַּדָּם:
כ"ט - שְׁעִיר עִזִּים • דָּמוֹ דוֹמָה לְשֵׁל אָדָם. הַכֶּתֶנֶת • זֶה שְׂמָה, וְכִשְׂהִיא דְבוּקָה לְתִבְּהָ אַחֲרֵת, כְּגוֹן: "כֶּתֶנֶת יוֹסֵף", "כֶּתֶנֶת פְּסִים", "כֶּתֶנֶת בַּד", נִקְוֵד 'כֶּתֶנֶת'.

(לב) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-כֶּתֶנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל-אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאֵנוּ הַפְּרִזָּא הַכֶּתֶנֶת בְּנֵדָה הִיא אִם-לָא:
לִב וְשִׁלְחוּ יָת כֶּתוּנָא דְכַפְסִי וְאִיתִיו לֹת אָבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אֲשַׁכְּחָנָא אֲשַׁתְּמוּדַע פְּעֵן הַכֶּתוּנָא דְכַרְךָ הִיא אִם לָא:

(לג) וַיִּפְרֹחַ וַיֹּאמֶר כֶּתֶנֶת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתְּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף:
לג וְאֲשַׁתְּמוּדַעָה וַאֲמַר כֶּתוּנָא דְכַרְבִּי חִיתָא כִּישְׂתָא אֲכַלְתְּהָ מִקְטֵל קְטִיל יוֹסֵף:

לְהַקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא עַמְהֶם, אָבֵל יִצְחָק הֵיזָה יוֹדַע שֶׁהוּא חַי, אָמַר: 'הָאִיךָ אֲגַלְהָ, וְהַקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לְגַלוֹת לוֹ' .?
כ"ט - וַיֹּאמֶר כֶּתֶנֶת בְּנֵי • חַיָּה זֹו. חִיָּה רָעָה אֲכַלְתְּהוּ • נִצְנִצָּה בּוֹ רִיחַ הַקְדָּשׁ, (כ"ד) סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגַּרְהָ בּוֹ אֲשֶׁת פּוֹטִיפֵר. וְלָמָּה לֹא גָלָה לוֹ הַקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא? לְפִי שֶׁהִחְרִימוּ וְקָלְלוּ אֶת כָּל מִי שִׁיגְלָה, וְשִׁתְּפוּ

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב יַעֲקֹב שְׂמַלְתּוֹ וַיִּשֶׂם שֵׁק בְּמַתְּנוֹ וַיִּתְאַבֵּל עַל-בָּנָיו יָמִים רַבִּים:
לד וַיִּבְעַע יַעֲקֹב לְבוֹשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחֻרְצָה וַאֲתַאבֵּל עַל בְּרַה יוֹמִין סְגִיאִין:

יָמִים רַבִּים • כ"ב שָׁנָה, מִשְׁפָּרֵשׁ מִמְּנוֹ עַד שִׁירַד יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹסֵף בֶּן-שֶׁבַע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וָגו'...", וְכֵן שְׁלִשִׁים שָׁנָה הָיָה בְּעַמְדוֹ לְפָנֵי פְרַעֲזָה, וְשֶׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע וּשְׁנַתִּים הִרְעֵב כְּשָׂא יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, הָרִי כ"ב שָׁנָה, כְּנִגַּד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיַּם
יַעֲקֹב כְּבוֹד אָב וְאָם: (מְגִילָה יז) כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָבָן, וּב' שָׁנִים בְּדָרְךָ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָבָן: שָׁנָה וַחֲצִי בְּסִפּוֹת וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית-אֵל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָבָן: "זֶה-לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ", לִי הֵן, עָלֵי הֵן וְסוֹפֵי לְלִקוֹת כְּנִגַּדָן.

(לה) וַיִּקְמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לְנַחְמוֹ וַיִּמָּאֵן לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי-אֲרָד אֶל-בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבְךְ אֹתוֹ אָבִיו:
לה וְקָמוּ כָל בְּנוֹהֵי וְכָל בְּנוֹתָהּ לְנַחֲמוּתָהּ וְסָרִיב לְקַבְּלָא תְּנַחוּמִין וַאֲמַר אָרִי אַחוּת לֹת (על) בְּרִי כִּד אָבִילָא לְשִׂאוּל וּבְכָא יִתְהָ אָבוּהִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לב) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת כֶּתֶנֶת הַפְּסִים. פִּירוּשׁ, עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ, וַיָּבִיאוּ (אז) הַשְּׁלֹחִים אֶל אָבִיהֶם. וַיֵּשׁ אֹמֶר, גְּרוּרָה, כְּמוֹ מַעֲבָר בְּשִׁלַּח (איוב לג יח), וְכִמוֹ שֶׁלְּחִיף פְּרָדָס (שִׁיר הַשִּׁירִים ד יא), וַיָּבִיאוּ הֵן עֲצָמָן אֶל אָבִיהֶן, כְּדִי שִׁיחָא לְהֵן אֲמַתְלָא לֹמֶר טָרֵף טָרֵף (פסוק ל):
הַכָּר נָא וְגו'. יְהוּדָה אָמְרוּ, וּלְכָךְ נִפְרַע מִמְּנוֹ בְּלִשׁוֹן זֶה עַל מַעֲשֵׂה

(שמואל ב כא) "אֵל שְׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים", (שמואל א ד) "אֵל הַלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וְאֵל (מִוֹת) חַמִּיהַ וְאִישָׁהּ". אֲבֵל שְׂאֵלָה • כִּפְשׁוּטוֹ, לְשׁוֹן קָבֵר הוּא: 'בְּאֲבֵלִי אֶקְבֵּר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כֹּל יְמֵי'. וּמִדְרָשׁוֹ: גִּיהֶנָּם, סִימָן זֶה הָיָה מְסוּר בְּיַדִּי מִפִּי הַגְּבוּרָה: אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבְּנֵי בַחֲזִי, מִבְּטָח אֲנִי שְׂאִינִי רוֹאֶה גִייהֶנָּם. וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ אֲבִיו • יִצְחָק הָיָה בּוֹכָה מִפְּנֵי צָרְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֲבֵל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי.

כ"ג • וְכָל-בְּנֵיתָיו • רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'אֲחִיּוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט, וּנְשָׂאוֹם'. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: 'בְּנֵעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֲלֵא מָהוּ "וְכָל-בְּנֵיתָיו"? פְּלוֹתָיו, שְׂאִין אָדָם נִמְנָע מִלְקָרָא לַחֲתָנוּ 'בְּנוּ', וְלִכְלָתוֹ 'בְּתוּ'. וַיִּמָּאֵן לְהִתְנַחֵם • (כ"ד) אֵין אָדָם מִקְבֵּל תְּנַחוּמִין עַל חַי וְסָבוּר שְׂמַת, שְׁעַל הַמַּת נְגוּרָה גְּזָרָה שִׁישְׁתַּפַּח מִן הַלֵּב וְלֹא עַל הַחַי. אֲרֹד אֶל-בְּנֵי • כְּמוֹ: 'עַל בְּנֵי', וְהִרְבָּה 'אֵל' מְשַׁמְשִׁין בַּלְשׁוֹן 'עַל':

(לו) וְהַמְדַּנִּים מְכָרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטוּפֵר סָרִים פְּרָעָה שֶׁר הַמְּבַחִים: פ

כ"ד • הַטְּבַחִים • שׁוֹחֲטֵי בַהֲמוֹת הַמֶּלֶךְ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עָלְיו שְׂכִינָה (תְּנַחוּמָא ב). וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ, כִּי כַּאֲשֶׁר הִקְהֵל מִסְפִּימִים בְּדָבָר אֶחָד בְּכַח חֲרָם וְיֵשׁ סָרְבָן אֶחָד מֵהֶן, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׂאוֹמֵר הַסָּרְבָן לֹא אֶכְנֵס עִמָּהֶן בַּחֲרָם, שְׁגָם הוּא בְּאוֹתוֹ הַבְּרִית בְּעַל כְּרָחוּ, שֶׁהָרִי יוֹסֵף לֹא נִכְנֵס בַּחֲרָם, שְׂאִם כֵּן לֹא הָיוּ צָרִיכִין לְשַׁתֵּף הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִמָּהֶם, כִּי הָיוּ עֹשֶׂה בְּלֹא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי לֹא הָיוּ חֲסִרִים רַק רְאוּבֵן וּבְנַמִּין, וְאֵף-עַל-פִּי כֵּן לֹא רָצָה יוֹסֵף לְגַלוֹת וּלְהוֹדִיעַ לְאֲבִיו כִּי הוּא חַי. וּמִיָּהוּ לְקַמֵּן (מב א) אֶפְרָשׁ טַעַם אַחַר בְּעֻזְרַת הַשֵּׁם, מִפְּנֵי מָה לֹא הִגִּיד לְאֲבִיו. וְאִם תֹּאמַר שְׂאוֹתוֹ חֲרָם הָיָה חֲמוּר לְפִי שֶׁשְׁתַּפּוּ לְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הָרִי כְּמוֹ כֵּן בְּכָל הַחֲרָמוֹת שֶׁלָּנוּ אֲנִי אוֹמְרִים עַל דַּעַת הַמְּקוֹם. וְכֵן מְצִינִי בִּיהוֹנָתָן, שֶׁהָרִי לֹא שָׁמַע כְּשֶׁאָמַר אֲבִיו אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל לְחֹם הַיּוֹם (שְׂמוּאֵל א' יד כח), וְהִבִּין שְׂאוּל בְּדָבָר עַל שִׁבְחָה אֲבָנוּ מִהַחֹשֶׁן, כִּי כְּשֶׁהִשְׁבַּט עוֹשֶׂה מִצְוָה אֲבָנוּ מִגִּיָּה וּמִבְּהִיק אֹרֶחַ, וּכְשֶׁעוֹבֵר עֲבִירָה אֲבָנוּ בָּהֶּה, וְכִינֵן שְׂרָאָה אֲבָן בְּנִימִין בָּהֶּה הִפִּיל גּוֹרֵל עָלָיו וְעַל בְּנָיו. וְכֵן עֹשֶׂה יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרָם עֲכָן, שֶׁהִבִּין מִתּוֹךְ אֲבָן יְהוּדָה שֶׁהִיָּתָה בָּהֶּה (תְּנַחוּמָא שם): תוּרָה לו

שֶׁהָיוּ רוֹצִין הָיוּ מְנִיחִין. וְהָא דְאִמְרִינן בְּעִרְבֵי פְּסָחִים (ק"ט) שֶׁבְּסַעֲוֹדָה שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא נוֹתְנִים כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְכַרֵּךְ לְיַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמֵר לֹא אֶבְרַךְ מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁאַתִּי שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת בַּחֲזִיָּהֶן, אֲלֵמָּה דְשָׁלָא כְּהוֹגֵן עֲשֶׂה. אֶפְשָׁר לֹאמַר דְּמִכָּל-מְקוֹם הוֹאִיל וְעֵתִידָה תוֹרָה [לְאָסוּר] אִיכָּא קִצָּת עוֹנֵשׁ בְּדָבָר, וְאֶפִּילוּ הָכִי נִשְׁאַן אֵף עַל גַּב דְּאִיכָּא קִצָּת עוֹנֵשׁ, לְפִי שְׁלֹא הָיָה רוֹצֵה אֲלֵא מִן הַצְּדִיקִיּוֹת, וְלֹא מִצָּא בְּדוּר צְדִיקִיּוֹת כְּמוֹתָן, וְגַם אַחַת מֵהֶן לֹא הִיָּתָה [יְכוּלָּה] לְהוֹלִיד לְבָדָה כֹּל הַשָּׁנִים עֹשֶׂר שְׁבַעִים: וַיִּבְרַךְ אוֹתוֹ אֲבִיו. פִּירַשׁ רַש"י, יִצְחָק הָיָה בּוֹכָה מִצָּרְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֲבֵל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל כִּי הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי. וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת לְיַעֲקֹב מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשְׂכִּינָה (ב"ר פד בא), כְּדִפְרִישְׁנָא לְעִיל (ראוה רש"י פסוק לג) לְעִנֵּין מִי שֶׁהַחֲרָם, וְשַׁתַּפּוּ לְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִמָּהֶן שְׁלֹא לְגַלוֹת הַדְּבָר, וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים קמז ט) מִגִּיד דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב, לֹא הִגִּיד מִפְּנֵי חֲתָרָם. וּכְשֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם וּמִצְאוּהוּ חַי, אָז הִתִּירוּ חֲתָרָם וְשָׂרְתָה עָלָיו שְׂכִינָה, כְּדִכְתִּיב (לְהֵלֵךְ מִח כו) וַתַּחֲזִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, מִפְּלֵל דְּעַד הִשְׁתַּא לֹא שָׂרְתָה

מָהוּ וְכָל בְּנוֹתָיו, פְּלוֹתָיו, כִּי דִרְךְ אָדָם לְקָרוֹא (לְכַתּוּ כְּלָתוֹ) [לְכַלָּתוֹ בְּתוֹן] (ראוה תְּנַחוּמָא יִשׁ ט). וְקִשְׂיָא דְּבַת אִישׁ כְּנַעֲנִי (לְהֵלֵךְ לַח ג) מִתְּרַגְמִין בַּת גְּבֵר תְּגָרָא, דְּאִיךְ אֶפְשָׁר אֲבָרְהֶם צָוָה לְאֲלִיעֶזֶר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי (לְעִיל כד ט), וְיִצְחָק צָוָה לְיַעֲקֹב לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן (לְעִיל כח א), וַיִּלֶךְ יְהוּדָה וַיִּשָּׂא כְנַעֲנִית, אֲלֵא מָהוּ 'בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי', 'גְּבֵר תְּגָרָא' (פְּסוּחִים ג). וְיֵשׁ לֹאמַר דִּהִיא אֲלִיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבַטִים וְגוֹ', וְכֵן נִרְאֶה מִדְּכִתִּיב (לְהֵלֵךְ מו ט) וְשְׂאוּל כֵּן הַכְּנַעֲנִי[ת], מִפְּלֵל שֶׁהֶאֱחָרוֹת לֹא הָיוּ כְּנַעֲנִיּוֹת, אֲבֵל אֲלִיבָא דְּרַבִּי נַחֲמִיָּה לֹא נִצְטַרְךְ לְתַרְגָּם בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי, גְּבֵר תְּגָרָא, אֲלֵא כְּנַעֲנִי מִמֶּשׁ. מִיָּהוּ קִשְׂיָא אֲלִיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מִדְּאִמְרִין (יומא כח) קָנִים אֲבָרְהֶם אֲבִינוּ אֶפִּילוּ עִרוּבֵי תְּכִשְׁלִין, גַּם מִצְוֹת יְבוּם הָיוּ מְקִימִין כְּדִכְתִּיב (לְהֵלֵךְ לח ח) בֹּא אֵל אִשְׁתְּ אַחִיךָ וְיָבֵם אִתָּה, וְאִם כֵּן הֵיאָךְ הַשְּׁבַטִים נִשְׂאוּ אֲחִיּוֹתֵיהֶם, וְגַם יַעֲקֹב הֵיאָךְ נִשָּׂא שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת בַּחֲזִיָּהֶן. וְיֵשׁ לֹאמַר כִּי מֵאַחַר שְׁלֹא נִצְטַו עַל הַתּוֹרָה, אֵף-עַל-פִּי (שִׁידוּעָה) [שִׁידוּעוֹה] בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ, מָה שֶׁהָיוּ רוֹצִין הָיוּ מְקִימִין וְמָה

~ יום רביעי כ"ג כסלו ~

לח (א) ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד-איש עדלמי ושמו חירה:

א ויהי בעדנא ההיא ונחת יהודה מלות אחוהי וסטא עד גברא עדלמאָה ושמה חירה:

זו ויהי בעת ההוא • למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף? ללמד שהורידהו אחיו מגדלתו, כשראו בצרת אביהם, אמרו: 'אתה לך' • ויט • מאת אחיו • עד איש עדלמי • נשתתף אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו - היינו שומעים ז' • ויט • מאת אחיו • עד איש עדלמי • נשתתף עמו.

(ב) ויראשם יהודה בת-איש פנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה:

ב ורואשם יהודה בת גבר תגרא ושמה שוע ונסבה ועל לותה:

כ"ג • פנעני • תגרא (פסחים ג. ב"ר):

(ג) ותהר ותלד בן ויקרא את-שמו ער:

(ד) ותהר עוד ותלד בן ויקרא את-שמו אוגן:

ג ורעדיאת וילידת בר וקרא ית שמה ער:

ד ורעדיאת עוד וילידת בר וקרת ית שמה אוגן:

(ה) ותסף עוד ותלד בן ויקרא את-שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו:

ה ואוסיפת עוד וילידת בר וקרת ית שמה שלה והיה בכזיב כד ילידת יתה:

כ"ג • והיה בכזיב • שם המקום, ואמר אני על שם שפסקה מלדת נקרא 'כזיב', לשון: (ירמיה טו) "היו תהיה לי כמו אכזיב", (ישעיה נח) "אשר לא כזבו מימיו", דאם לא פן, מה בא להודיענו? וב'בראשית רבה' ראיתי: 'ותקרא שמו שלה וגו'' פסקת.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שמו שלה, על שפסקה מלדת, פי לשון שלה ולשון כזיב אחד, שהרי כתוב אחד אומר (מלכים ב' ד טו) אל תכזיב בשפחתך, וכתוב אחר אל תשלח פי (שם פסוק כח), וכזיב לשון הפסקה הוא, כמו וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח יא). ומפי מורי ז"ל שמעתי, פי כף הנה מנהגם, הוא הנה קורא שם לבנו ראשון והיא קוראה שם לבנו שני, ואם פן מן הדין הנה לו ליהונה לקרוא שם לשלישי, והיא קוראה לו שם, כדכתיב ותקרא, לכך הוצרך לומר שהנה יהודה בכזיב בלדת אותו, ולא הנה באתו מעמד לקרוא לו שם, וכזיב שם מקום: תורה ו

משמע שהנה בן שלש עשרה שנה, הרי שש עשרה, שנה ללידת פרץ הרי שבע עשרה, ואפילו כי נאמר שלא הנה פרץ פי-אם בן שבעה שנים כשהוליד חצרון ושנה מלידת חמואל שהוא הנה מיורדי מצרים, הרי מכל-מקום תמצא עשרים וחמש שנים, אלמא האי וירד קודם מכירה הוא. ויש לומר דהאי 'פי גדל שלה' לענן ביאה איתמר, כי כבר הנה בן תשעה שנים, וכדתנן במסכת (נדרים) [גדה] (מה). בן תשעה יום אחד שבא על יבמתו קנאה, ואמרינן בסנהדרין (טו: ע"ש) שהיו הראשונים מולידים בני שבעה שנים: תורה ב

לח (א) וירד יהודה. דרשו רבותינו ז"ל הורידהו מגדולתו מפני המכירה (תנחומא ישן יב). והקשה רבי אברהם בן עזרא ז"ל, כי לא תמצא מן המכירה עד שירדו למצרים פי-אם עשרים ושתיים שנים, שהרי יוסף במכירתו הנה בן שבע עשרה שנה, וכן שלשים הנה בעמדו לפני פרעה, הרי מן המכירה עד כאן שלשה עשר שנים, ושבעה דשובע ושנים דרעב, הרי עשרים ושתיים שנה, ובאותה שנה ירדו למצרים, [ו]משנשא אותה יהודה בת איש פנעני עד שירדו למצרים תמצא יותר, שהרי חשוב שנה ללידת ער ושנה ללידת אוגן [ושנה ללידת שלה] הרי שלש שנים, וכתיב (פסוק ט) פי ראתה פי גדל שלה,

שיעור יומי ליום רביעי כ"ג כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לח - פרשת וישב

סג
(ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעַר בְּכוֹרוֹ וַשְׁמָה תָמָר:
וּנְסִיב יְהוּדָה אֶתְמָא לְעַר בּוֹכְרָה וַשְׁמָה
תָמָר:

(ז) וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמְתְּהוּ
יְהוָה:
זוֹתָה עַר בּוֹכְרָא דִיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יְיָ
וְאָמִיתָהּ יְיָ:

כ"ט - רַע בְּעֵינֵי ה' • פְּרַעְתּוֹ שֶׁל אוֹנָן, מִשְׁחִית זְרַעוֹ, | מִיתָתוֹ שֶׁל אוֹנָן. וְלָמָּה הִזְהָ עַר מִשְׁחִית זְרַעוֹ? כִּדְבִי
שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן: "וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ", כְּמִיתָתוֹ שֶׁל עַר,

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל-אִשְׁתִּי אַחִיד וַיִּבְּם
אֹתָהּ וְהָקָם זֶרַע לְאַחִיד:
ח בְּאוֹמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לְנֹת אֶתְּ אַחִיד
וַיִּבְּם יְתָה וְאָקִים זְרַעָא לְאַחִיד:

כ"ט - וְהָקָם זְרַע • הַבֵּן יִקְרָא עַל שֵׁם הַמָּת.

(ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם-בָּא
אֶל-אִשְׁתִּי אַחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נִתְּוֹזַרַע
לְאַחִיו:
ט וַיֵּדַע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמָה מִתְקַרֵּי זְרַעָא
וְהָיָה כִּד עֲלִיל לְנֹת אֶתְּ אַחִידוֹ וְמִחַבְּבִל
אַרְחָה עַל אֶרְעָא כְּדִיל דְּלֹא לְקַיְמָא זְרַעָא
לְאַחִידוֹ:

כ"ט - וְשָׁחַת אֶרְצָה • דִּשׁ מִבְּפָנִים וְזוֹרָה מִבְּחוּץ (כ"ח).

(י) וַיִּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ:
י וַיִּבְאִישׁ קָדָם יְיָ דִּי עֲבַד וְאָמִית אָף יְתָה:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתוֹ שְׁבִי אֵלַי בֵּית
אָבִיךָ עַד-וַיִּגְדַּל שְׁלָהּ בְּנֵי כִּי אָמַר פְּנֵי-יָמוֹת גַּם-הוּא
כְּאָחִיו וַתִּלְדָּ תָמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ:
יא וְאוֹמַר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתָה תִּכְבִּי אֶרְמָלָא
בֵּית אָבִיךָ עַד דְּרִבָּא שְׁלָהּ כְּרִי אֲרִי אָמַר
דְּלָמָא יָמוֹת אָף הוּא כְּאָחִי וְאִזְלַת תָּמָר
וַיִּתִּיבַת בֵּית אָבִיהָ:

כ"ט - כִּי אָמַר וְגו' • כְּלוֹמַר, דּוֹחָה הִיָּה אוֹתָהּ בְּקַשׁ, שְׁלֹא הִיָּה בְּרַעְתּוֹ לְהַשִּׁיאָהּ לוֹ. כִּי אָמַר פְּנֵי-יָמוֹת •
מִחֻזְקַת הִיא זֹו שְׁיָמוֹתוֹ אֲנָשִׁיָּה (יבמות לז).

(יב) וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת-שׁוּעַ אִשְׁתִּי-יְהוּדָה וַיִּנָּחֵם
יְהוּדָה וַיַּעַל עַל-גִּזְזֵי צֹאנֹו הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדִלְמֵי
תִּמְנָתָה:
יב וַיִּסְגִּיאוּ יוֹמֵיָא וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֶתְּ יְהוּדָה
וַאֲתַנְחֵם יְהוּדָה וְסָלִיק עַל גִּזְזֵי עֲנָה הוּא
וְחִירָה רַחֲמָה עַדְלָמָא לְתִמְנָתָה:

כ"ט - וַיַּעַל עַל-גִּזְזֵי צֹאנֹו • וַיַּעַל תִּמְנָתָה לְעַמֵּד עַל גִּזְזֵי צֹאנֹו.

(יג) וַיִּגְדַּל לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִידָ עֲלָהּ תִּמְנָתָה לְגֹו
צֹאנֹו:
יג וַיִּגְדַּל לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִידָ עֲלָהּ תִּמְנָתָה לְגֹו
צֹאנֹו:

כ"ט - עֲלָהּ תִּמְנָתָה • וּבְשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמַר: (שופטים יד) "וַיִּרְדַּ שְׁמֵשׁוֹן וְגו'", תִּמְנָתָה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הִיָּתָה יוֹשְׁבַת:
עוֹלִין לָהּ מִכָּאן, וַיּוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן.

~ נקודות משיחות קודש ~

עליה וירידה בעבודת ה'

בקדש, כי בכל זמן ועת הרי הוא נמצא "בשפוע הָהָר". ואם נניח לרגע מעלתו, עלול הוא ליפשל ולבוא לידי "ירידה" חס־ושלום.

ונה נמו הפתיח בזה שאצל "תמנה", ד"בשפוע הָהָר היתה יושבת", לא כתוב לשון ישיבה ועמידה, אלא לשונות של עליה וירידה, כי "בשפוע הָהָר" גם עמידה במקומו וירידה היא. ובכל מצב שבו נמצא האדם, הרי הוא או בירידה או בעליה.

(על-פי לקוטי משיחות כרך י', עמוד 122 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

הנה חמיר עליה תמנה: (לח, יג) בשמשון הוא אומר ויגרד שמשון גו' תמנה, בשפוע הָהָר היתה יושבת, עולין לה מפאן ויורדין לה מפאן (לח, יג. ובפירוש רש"י)

יש לכאור זה בדרך הדרוש: כאשר אדם מטפס ועולה בהר, אי־אפשר לו לנח ולעמד במקומו אפילו לרגע אחד. כי מנין שההר הוא בשפוע, הרי אם נפסיק, עלול הוא לפול ולהסתכן חס־ושלום.

וקמו־כן הוא בעבודת האדם לקונו - "מי יעלה בהר ה'", שאי־אפשר לאדם להסתפק במצבו ולנוח לרגע מעלתו

(יד) וְהָסֵר בְּגֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ מֵעֲלִיהָ וְתִכֵּם בַּצֵּעוּף וְתִתְעַלֶּף וְתִשָּׁב בְּפִתַח עֵינָיִם אֲשֶׁר עַל־הַדֶּרֶךְ תִּמְנַתָּה כִּי רֵאתָה כִּי־גָדַל שָׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

יד וְאֶעֱדִיאת לְבוּשֵׁי אֲרָמְלוֹתָהּ מִנָּה וְאֶתְבַּסִּיאת בְּצִיפָא וְאֶתְקַנַּת וִיתִיבַת בְּפִרְשׁוֹת עֵינָיִן דִּי עַל אַרְח תִּמְנַת אַרְי חֲזַת אַרְי רְבָא שְׁלָה וְהִיא לֹא אֶתִּיבַת לָהּ לְאִנְתּוּ:

אברהם אבינו, שכל עינים מצפות לראותו. כי ראתה כִּי־גָדַל שָׁלָה וְגו' . לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה, שהיתה מתאנה להעמיד ממנו בנים.

כ"ט וְתִתְעַלֶּף • כִּסְתָה פְּנֵיהָ שְׁלֵא יִפִּיר בָּהּ. וְתִשָּׁב בְּפִתַח עֵינָיִם • בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים שְׁעַל דֶּרֶךְ תִּמְנַתָּה. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: (סוטה י) בְּפִתְחוֹ שֶׁל

טו וְיִרְאָה יְהוּדָה וַיִּחְשְׁבָה לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ: רבתינו: "כי כסתה פניה", פשהיתה בבית חמיה היתה צנועה, לפיכך לא חשדה.

(טו) וְיִרְאָה יְהוּדָה וַיִּחְשְׁבָה לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ: כ"ט וַיִּחְשְׁבָה לְזוֹנָה • לִפִּי שִׁישׁוּבַת בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים. כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ • וְלֹא יָכַל לְרֵאוֹתָהּ וְלִהְפִּירָה. וּמְדַרְשׁ

טז וַיִּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הִבְהִינָא אָבּוּא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוּ הוּא וְתֹאמַר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבּוּא אֵלַי:

(טז) וַיִּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הִבְהִינָא אָבּוּא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוּ הוּא וְתֹאמַר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבּוּא אֵלַי:

לשון הזמנה הוא, חוץ מקום שיש לתרגמו בלשון נתינה. ואף אותן של הזמנה, קרובים ללשון נתינה הם.

כ"ט וַיִּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ • מְדַרְשׁ שְׁהִיָּה בָּהּ, נָטָה אֶל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָּהּ, וּבְלִשׁוֹן לַע"ז דְּשִׁטּוּרְנִי"ר. הִבְהִינָא • הִכִּינִי עֲצֻמָּךְ וְדַעַתְךָ לְכַף. כִּל לִשׁוֹן 'הִבְהִי

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מְפָרְשִׁים מַה תִּתֶּן לִי כִּי תָבּוּא אֵלַי, כְּלוּמַר בְּמָה תִּקְדָּשְׁנִי, וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי עֲזִים וְגו', וְתֹאמַר אִם תִּתֶּן עֲרֹבוֹן וְגו', וַיֹּאמֶר וְגו', וְתֹאמַר חוֹתְמֶךָ וּפְתִילֶךָ וְגו', פִּירוּשׁ, טַבְעֶתְךָ שְׂאֵתָה חוֹתֶם בָּהּ, וְקָדְשָׁה בְּטַבְעֶת. וְתִימָא לְהִרְבּוּ רַבִּי מִשָּׁה וְכִי מַה הוֹעִילוּ הַקִּדּוּשִׁין וְהַרִי צְרִיכִים עֲדִים,

וכי לא אני זוכה להוציא חכם מגופו של צדיק זה, מיד שלח לו הקדוש־ברוך־הוא מיכאל והחזירו, כתיב הקא ויט אליה, וכתוב (במדבר כב לז) ויתט לפני, מה התם על־ידי מלאך הקא נמי על־ידי מלאך (תנחומא ישן יז): תורה טו (טז-יח) ותאמר אם תתן ערבון. יש מפרשים שבו עליה בקידושין, וכן

(יד) בְּפִתַח עֵינָיִם. שְׁנַתְנָה פִּתַח לְדַבְרֶיהָ, פְּדִאיָתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה י, שְׂאֵמְרָה תוֹמָה אָנִי, פְּנוּיָה אָנִי. פִּירוּשׁ כְּשֹׁשְׁאֵתִי לְבָנָיו (וּאֲנִי) [וְאִינִי] כָלְתוּ: תורה טו (טו) וַיִּחְשְׁבָה לְזוֹנָה. וְכִי מַה אִכְפַּת לִי, אֵלֹא בִּיקֶשׁ לִילֶךְ לוֹ, נִשְׂאָה עֵינֶיהָ לְפָרוֹם וְאֶמְרָה, רַבּוֹן הַעוֹלָמִים

יז ואמר אנכי אשלח גדיי עזים מן העזאן ותאמר
אם תתן ערבון עד שלחך:

כ"ז • ערבון • משכון.

יח ואמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך
ופתילך ומפתח אשר בידך ויתן ליה ויבא אליה
ותהר לו:

כ"ח • חתמך ופתילך • עזקתך ושופףך טבעת שאתה חותם בה, ושמתך שאתה מתכסה בה. ותהר לו •
גבורים פיוצא בו, צדיקים פיוצא בו.

יט וקמת ואזלת ואעדיאת עיפה מנה
ולבישת לבושי ארמלותה:

י"א ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי
אלמנותה:

כ ושדר יהודה ית גדיא בר עזי בידא רחמה
עד למאה למסב משכונא מידא דאתתא
ולא אשפחה:

י"ב וישלח יהודה את גדי העזים ביד רעהו העדלמי
לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה:

כ"א וישאיל ית אנשי אתרה למימר לאן
מקדשתא היא בעינין על ארשא ואמרו לית
הכא מקדשתא:

י"ג וישאל את אנשי מקמה לאמר אינה הקדשה
הוא בעינים על הדרך ויאמרו לא היתה בזה
קדשה:

כ"ב • הקדשה • מקדשת ומזמנת לזנות.

כ"ב ותב לות יהודה ואמר לא אשפחיתה
ואף אנשי אתרא אמרו לית הכא
מקדשתא:

י"ד וישב אל יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי
המקום אמרו לא היתה בזה קדשה:

כ"ג ואמר יהודה תסב לה דילמא נהי לחוף
הא שדרית גדיא הדין ואף לא אשפחיתה:

י"ה ויאמר יהודה תקחלה פן נהיה לבנו הנה
שלחתי הגדי הנה ואתה לא מצאתה:

הגדי הנה • לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים
שהטביל בתנת יוסף בדמו, רמזהו גם אותו בגדי
עזים (כ"ז).

כ"ד • תקחלה • יהיה שלה מה שבגדה. פן נהיה
לבנו • אם תבקשנה עוד ותפרסם הדבר ויהיה גנאי,
פי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי. הנה שלחתי

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ויש לומר שהקנה לה הטבעת באותה
שעה לגמרי, אמנם לאחר מכן התנה
עמה שאם שולח גדי עזים שתחזיר
לו הטבעת, פן נראה לי: תורה יט

וקדשה בפניהם. ואם תאמר ואפתי
היאך הועילו הקדושים, והלא לא
מסר לה הטבעת אלא בתורת משכון,
ואמרינן בקדושים (ח) קדשה בפרוטה
והביא משכון עליה, אינה מקודשת.

ואפילו שניהם מודים, כדאיתא
במסכת קידושין (סח). ויש לומר
דמסתמא אדם חשוב כיהודה לא היה
יוצא לדרך בלא שנים, רעהו ואחר
עמו, כמו תלמיד חכם (ראה ויקר כו ז),

(כד) וַיְהִי כִּמְשָׁלֵשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לַיהוָה לְאָמֹר וְנָתַתָּה תָמָר בְּלִתְךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאֹתָ וְתִשְׂרָף:

כד וַיְהִי כִּמְשָׁלֵשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לַיהוָה לְאָמֹר וְנָתַתָּה תָמָר בְּלִתְךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאֹתָ וְתִשְׂרָף:

הָרָה לְזַנוּנִים • שֵׁם דָּבָר: מַעֲבָרָת, כְּמוֹ "אִשֶּׁה הָרָה", וְכֵמוֹ: "בְּרָה בַחֲמָה". וְתִשְׂרָף • אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה מִשׁוּם רַבִּי מְאִיר: בְּתוֹ שֶׁל שֵׁם הַיְתָה, שֶׁהוּא כֵהֵן, לְפִיכָף דְנוּתָה בְשִׂרְפָה.

כ"ג • כִּמְשָׁלֵשׁ חֳדָשִׁים • (גדה מג) רָבוּ שָׁל רֵאשׁוֹן וְרָבוּ שָׁל אַחֲרוֹן וְאִמְצָעֵי שָׁלֶם, וְלִשׁוֹן "כִּמְשָׁלֵשׁ חֳדָשִׁים", כִּהְשַׁתְּלֵשׁ הַחֳדָשִׁים, כְּמוֹ: (אסתר ט) "וּמִשְׁלֹחַ מְנוּחַת", "מִשְׁלַח יָדָם", וְכֵן תִּרְגַּם אֲוִיִּקְלוֹס: 'כַּתְּלֹתוֹת יִרְחִיא'.

כ"ה היא מתפקא והיא שלחת לתמוהא למימר לגבר די אליו דילה מנה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע פני למן עזקתא ושושפא וחוטרא האליו:

(כה) הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלַחָה אֶל-חַמִּיָּה לְאָמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר-אֵלַי לֹא אֲנֹכִי הָרָה וְתֹאמַר הַכֹּהֵן-נָא לְמִי הַחֲתָמַת וְהַפְתִּילִים וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּה:

פְּנִי • מִכָּאֵן אָמְרוּ: 'נֹחַח לוֹ לְאָדָם שִׁפִּילוּהוּ לְכַבְּשֵׁן הָאִשׁ וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבָרוֹ בְּרַבִּים'. הַכֹּהֵן-נָא • אֵין נָא' אֵלָא לִשׁוֹן בְּקָשָׁה: 'הַכֹּהֵן-נָא בּוֹרְאָךְ וְאֵל תֹּאבֵד שְׁלֵשׁ נִפְשׁוֹת'.

כ"ג • הוּא מוֹצֵאת • לִישְׂרָף. וְהִיא שְׁלַחָה אֶל-חַמִּיָּה • לֹא רָצְתָה לְהִלְבִּין פְּנֵיו וְלֹאמַר: 'מִמֶּךָ אֲנִי מַעֲבָרָת', אֵלָא "לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלַי לֹא", אָמְרָה: 'אִם יוֹדָה מַעֲצָמוֹ, יוֹדָה. וְאִם לֹא, יִשְׂרָפוּנִי וְאֵל אֵלְבִין

כו ויאשתמודע יהודה ואמר וקאה מני מעדיא ארי על פן לא יהבתה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למידע:

(כו) וַיִּבֶר יְהוָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְתִּיָּה לְשִׁלָּה בְּנִי וְלֹא-יִסָּף עוֹד לְדַעְתָּה:

כ"ג • כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְתִּיָּה • כִּי בְּדִין עֲשֵׂתָה עַל אֲשֶׁר לֹא נִתְתִּיָּה לְשִׁלָּה בְּנִי. וְלֹא-יִסָּף עוֹד • יֵשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא הוֹסִיף', וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא פָסַק', וְחֲבָרוֹ גַבִּי אֶלְדָּד וּמִיָּדָד: "וְלֹא יִסָּפוּ", וּמִתְרַגְּמִינָן: 'וְלֹא פָסְקוּ'.

כ"ג • צְדָקָה • בְּדַבְרֶיהָ. מִמֶּנִּי • הִיא מַעֲבָרָת. וְרַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה דְרָשׁוּ שִׁינְצָאָה בַת קוֹל וְאָמְרָה: 'מִמֶּנִּי וּמֵאִתִּי יִצְאוּ הַדְּבָרִים, לְפִי שֶׁהִיְתָה צְנוּעָה בְּבֵית חַמִּיָּה, גְּזוּרְתִי שִׁינְצָאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים, וּמִשְׁבֹּט יְהוּדָה גְּזוּרְתִי לְהַעֲמִיד מְלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הוא ומודה ועוב ירחם (משלי כח יג). ומייד שראה ראובן שיהודה הודה, עמד הוא והודה על בלבול יצועי אביו, וזהו שאמר אליפו לאיוב אשר חקמים גידו ולא כחדו מאבותם (איוב טו יח), אלו יהודה וראובן, ולפיכך להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר (בתוכה) [בתוכם] (שם פסוק ט), וזהו כשבדכם משה רבינו עליהשלוש, שאין הפסקה ביניהם, שנאמר (דברים לג ו-י) 'חיי ראובן ואל ימת וכו', וזאת ליהודה [ניאמר] שמע וכו', הרי לא עבר זר בתוכם (תנחומא ישן יז): צדקה ממני. פירוש, כתרוממו, ממני הרה. ותימה, דאדרבא זנות גדול הוא לזנות מחמיה. ויש לומר שכל הנה

שלא מן הדין וכו', וכן יהושע שהרג עכן, ומסיק תלמודא (ראה סנהדרין מ"ד) דלא עשה בה מעשה אלא כדי לרדות ישראל. ומיהו קשיא, כיון [דבית] של שם היתה, אם כן מאי האי דכתיב לעיל (פסוק יא) שבי אלמנה בית אביו, והרי כשתשוב שנותיו של שם תמצא שפבר מת, והתם במסכת סוטה (י) משמע הכי, דמסיק דאמרה לו יתומה אני פנויה אני. ונראה לי בבית אביה קרי נמי לאחר מיתת אביה: תורה כה

(כו) ויאמר צדקה ממני. לא כמדת הקדוש-ברוך-הוא מדת בשר ודם, אדם בא לפני הדין אם הוא מודה בפשעו הורגו, אבל הקדוש-ברוך-

(כד) ונתת תמר בליתך. למה הוצרך לומר אחר כן וגם הנה הרה לזנונים. ושפא יש לומר שלא היו דנין באותה פרק בזנות בלא הריון. דבר אחר, שלא היו דנין אלא כשמזנה לשני בני אדם: הוציא אותה ותשרף. אמר אפרים מקשאה, תמר בתו של שם היתה, שהיה כהן, ובת כהן שזינתה היא בשרפה (ביר פה ט). ותימא שלא היו עדים והתראה בדבר. ותימן הרב יוסף מארץ ישראל, דדור פרוץ הנה [לכך] הציבוה, כדי לעשות סייג לתורה, כדאמרין בסנהדרין פרק נגמר הדין (מ"ג), תנא רבי אליעזר כן יעקב אמר בית דין מפין ועונשין

כז) וַיְהִי בַעַת לְדַתָּהּ וְהִנֵּה תְאוּמִים בְּבִטְנָהּ: כז) וְהִנֵּה בַעַד דְּמִילְדָהּ וְהָא תִּיּוּמִין בְּמַעֲקָהּ:

כט) בַּעַת לְדַתָּהּ • וּבְרַבָּקָה הוּא אוֹמֵר: "וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֶדֶת", לְהֵלֵן לְמִלְאִים, וְכֹאן לְחֹסְרִים. וְהִנֵּה תְאוּמִים • מְלֵא, וְלְהֵלֵן: "תְּאוּמִים", חֹסֵר. לְפִי שְׁהֶאֱחָד רָשַׁע, אֲבָל אֵלֹו שְׁנֵיהֶם צַדִּיקִים.

כח) וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמַּיְלֶדֶת וַתִּקְשָׁר עָלֶיהָ שְׁנֵי לְאֹמֵר זֶה יֵצֵא רֵאשִׁינָה: כח) וְהִנֵּה בְּמִילְדָהּ וַיְהִי יָדָא וַנְּסִיבַת חֵיתָא וַקְשָׁרַת עַל יָדָהּ זְהוּרִיתָא לְמִימֵר דִּין נָפֵק קְדַמָּאָה:

כט) וַיִּתֵּן יָד • הוֹצִיא הָאֶחָד יָדוֹ לְחוּץ, וְלֹאֲחֵר שְׁקָשְׂרָה עַל יָדוֹ הַשְּׁנַי, הַחֲזִירָה.

כט) וַיְהִי כִּמְשׁוּב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פִּרְצָתָ עֲלֶיךָ פִּרְץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פִּרְץ: כט) וְהִנֵּה כִּד אֲתִיב יָדָהּ וְהָא נָפֵק אַחֻוּהִי וַאֲמַרְתָּ מַה תְּקוּף סִגִּי עֲלֶיךָ לְמַתְקָף וַקְרָא שְׁמָה פִּרְץ:

כט) פִּרְצָתָ • חֲזַקְתָּ עֲלֶיךָ חֲזַק.

ל) וְאַחֵר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַשְּׁנַי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ל) וּבִתֵּר כֵּן נָפֵק אַחֻוּהִי דִי עַל יָדָהּ זְהוּרִיתָא וַקְרָא שְׁמָה זָרַח:

כט) אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַשְּׁנַי • אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאן, כִּנְגַד אַרְבַּעַה חֲרָמִים שְׁמַעַל עֲכָן שְׁיֵצֵא מִמֶּנּוּ. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים: כִּנְגַד אַרְבַּעַה דְּבָרִים שְׁלַקַּח: אֲדַרְתָּ זָרַח: כט) וְשִׁתִּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מְאִתִּים שְׁקָלִים וְלִשׁוֹן זָהָב (כ"ח) • וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח • עַל שֵׁם זְרִיחַת מְרָאִית הַשְּׁנַי.

~ יום חמישי כ"ד כסלו ~

לט) וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּקְנְהוּ פּוֹטִיפָר סֹרִים פִּרְעֹה שֶׁר הַפְּנִיחִים אִישׁ מִצְרֵי מִידׁ הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה: לט) אַ וַיּוֹסֶף אַתְחַת לְמַצְרַיִם וַיִּזְכְּנָה פּוֹטִיפֵר רַבָּא דְּפִרְעָה רַב קְטוּלָא גְבֵר מַצְרָאָה מִיַּדָּא דְּעַרְבָאִי דִי אַחֲתוּהִי לְתַמְן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דָּרְכָן, כִּי כְּאֲשֶׁר לֹא הִיָּה אֲחִים לַמַּת, הִיָּה הַקְּרוֹב יוֹתֵר מִיִּבְסָם, וְהָכִי קְאָמֵר, צְדָקָה מִמֶּנּוּ כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשִׁלָּה בְּנִי, וְעַלִּי הִיָּה לְבָסָם, שְׁלֹא רְאִיתִי שְׁיַעֲשֶׂה שְׁלָה הַיְבוּסִים. וּבִשְׁעָה שְׁאָמֵר זְהוּרָה צְדָקָה מִמֶּנּוּ, אָמֵר לוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אַתָּה הַצִּלְתָּ אַרְבַּע נַפְשוֹת, שְׁלֹשׁ מֵאֵשׁ וְאֶחָד מִן הַבּוֹר, חֲזִיף שְׁאֲצִיל בְּנִיךָ אֶחָד מִן הַבּוֹר וּשְׁלֹשָׁה מִן הָאֵשׁ, שְׁנֵאֲמֵר (דְּנִיאַל א 1) (וַיְהִי שֵׁם) [וַיְהִי בְּהֵם] מִבְּנֵי יְהוּדָה דְּנִיאַל חֲנַנְיָה מִיִּשְׂאֵל וְעֲזַרְיָה, מִבְּנֵי חֲזַקְיָה לֹא נֹאמֵר אֶלָּא מִבְּנֵי יְהוּדָה, דְּנִיאַל מִן הָאֵשׁ (תְּנַחֲמֵא יֵשׁן שֵׁם). דְּבָר אַחֵר, צְדָקָה מִמֶּנּוּ, מִמֶּנּוּ הִיא הִרָה וּבִקְדוּשִׁין בְּאִתִּי עֲלֶיהָ כְּדַפְרִישִׁית לְעִיל (פִּסּוֹק יז), וְלֹא בְּזִנּוּת. וְקָשָׁה לְהִרְבּוֹ מִשָּׂה, הָרִי אֵין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִין כְּבִלְתוֹ, וּלְפִי מֵאִי דְּמַסִּיק בְּמַסְכַּת סוּטָה (1) תּוֹמָה אָנִי, נִיחָא, וְגַם שֵׁם פִּירִשׁ רִשׁ"י תּוֹמָה אָנִי וְקִידוּשִׁי בְּנֵךְ אֵינָן קִידוּשִׁין, כִּי אֶפִּילוֹ מְאֵנַת בּוֹ עָתָה, וְנִמְצָא שְׁלֹא הִיָּתָה כְּלָתוֹ. וְלֵהָא נִיחָא נְמִי דְּבָרֵי הַמְּפָרְשִׁים (שֵׁם ע"ג) וְלֹא יֵסֵף עוֹד לְדַעֲתָהּ, לֹא פִּסַּק מְלִבּוֹא

לך, מה זו לשם שמים, אף זו לשם שמים, שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה.

כ"ט. יוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שבשכילו הורידוהו מגדלתו. ועוד, כדי לסמך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר

ב. והנה מימרא דיי בסעדה דיוסף והנה גבר מצלח והנה בבית רבונה מצרעה:

(ב) ויהי יהוה את-יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי:

ג. ויחזא רבונה ארי מימרא דיי בסעדה וכל די הוא עבד יי מצלח בידה:

(ג) וירא אדניו כי יהוה אתו וכל אשר-הוא עשה יהוה מצליח בידו:

כ"ט. כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו (כ"ח).

ד. ואשפח יוסף רחמין בעיניהי ושמש תה ומנה על ביתה וכל די אית לה מסר בידה:

(ד) וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו ויפקדהו על-ביתו וכל-יש-לו נתן בידו:

כ"ט. וכל-יש-לו. הרי לשון קצר, חסר אשר.

ה. והנה מעדן דמני תה בביתה ועל כל די אית לה ובריה יי תת בית מצרעה בדיל יוסף והנה ברפתא דיי בכל די אית לה בביתה ובחקלא:

(ה) ויהי מאו הפקיד אתו בביתו ועל כל-אשר יש-לו ויברך יהוה את-בית המצרי בגלל יוסף ויהי ברפת יהוה בכל-אשר יש-לו בבית ובשדה:

ו. וישבק כל די לה בידא דיוסף ולא ידע עמה מדעם אלהין לחמא די הוא אכל והנה יוסף שפיר בריןא ונאי בחזוא:

(ו) ויעזב כל-אשר-לו ביד-יוסף ולא-ידע אתו מאומה כי אם-הלחם אשר-הוא אוכל ויהי יוסף פה-תאר ויפה מראה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

משל לאדם שהיו לו עשרה בנים בעשר מדינות, הניחם בלם והלך לו אצל הקטן, לפי שהיה פש כח וצריך סיוע יותר מכלם. ועוד משל לאדם שיש לו עשרה חמורים טעונים זין ברשות הרבים, נכנס אחד מהם בבית (עכו"ם) [עבודה-גרה], הניח כל חמוריו והלך אחר אותו שנכנס בבית (העכו"ם) [עבודה-גרה] כדי שלא יתנסף הזין, כף הקדוש-ברוך-הוא היה עם יוסף בבית המצרי, כדי שלא ילמד ממעשיו (כ"ר פ"ד): תורה ג

בגדולה הוא מצוי אצלו תמיד, נרד מגדולתו הוא משליכו אחר גו, והקדוש-ברוך-הוא אינו כן, כי היה עמו בגדולתו ובירידתו, בבית המצרי היה עמו, וכשהיה ראש ומשנה למלך גם שם היה עמו, שנאמר ויהי ה' את יוסף, וכן בבית הסהר ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד (פסוק בא) (ראה תחומא ישן טו). וכמו כן מדת יוסף אינו פשאר בני אדם, שהרי אדם עני נרא את אלהים, אבל העשיר אינו נרא, אבל יוסף בבית אדונתו אמר ואיך אעשה הרעה הגדלה וגו' (פסוק ט), וכשהיה מלך אמר את האלהים אני נרא (להלן מב ט). דבר אחר, ויהי ה' את יוסף,

להתקיים גואל אחרון זה מלך המשית שנאמר מפרץ, שנאמר (לעיל לח א) וירד יהודה וגו' (תחומא ישן יא): הורד. 'ירד' לא נאמר אלא הורד, לקיים גזירת המקום לגלגל הדבר להוריד אבותינו למצרים. משל לפנה שרצו להכניסה למקולין ולא רצתה, מה עשו, לקחו ולדה והכניסוהו לשם בפניה, אף היא רצתה מזד ונכנסה אחריו. כף פשהורד יוסף נכנסו אחריו לקיים גזירת המקום ברוך הוא (ראה כ"ר פ"ג): תורה ב

(ב) ויהי ה' את יוסף. מדרש, לא כמדת הקדוש-ברוך-הוא מדת בשר-ודם, מדת בשר-ודם כל זמן שאהובו

(ה) בכל אשר יש לו בבית ובשדה. בבית בימי החורף, ובשדה בימי הקיץ, וכן אמר בסדר עולם (פ"ב)

שיעור יומי ליום שישי כ"ה כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לט - פרשת וישב
 כ"ה «וְלֹא־יָדַע אֶתֹּו מְאוּמָהּ • לֹא הָיָה נוֹתֵן לְבוֹ לְכָלוֹם. כִּי אִם־הִלָּחֵם • הִיא אִשְׁתּוֹ, אֲלֵא שְׂדָבֵר בְּלִשׁוֹן נִקְיָה. וַיְהִי יוֹסֵף יִפְהֶ־תָאֵר • כִּי־נָן שְׂרָאָה

(ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי:
 כ"ה «וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו וַגּוֹ • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרַי", סְמוּךְ.

~ יום שישי כ"ה כסלו ~

ז וַיְהִי בְּתֵר פִּתְגָמָא הָאֵלִין וַזְקַפְתּ אֶתֹּו רְבוּנָה יֵת עֵינֶיהָ לְיוֹסֵף וַאֲמַרְת שְׁכּוּב עִמִּי:

ח וַיִּסְרִיב וַאֲמַר לְנֹת אֶתֹּו רְבוּנָה הָא רְבוּנִי לֹא יָדַע עִמִּי מָה דְבִבִיתָא וְכָל דִּי אֵית לָהּ מִסַּר בִּידֵי:

ט לִיתוּהִי רַב בְּבִיתָא הָדִין מְנִי וְלֹא מְנַע מְנִי מִדַּעַם אֲלֵהִין יְתִיף בְּדִיל אֶת אֶתֹּו וְאֶכְדִּין אֲעַפִּיד בִּישְׁתָּא רַבְתָּא הָדָא וְאַחוּב קָדָם יִי:

י וַיְהִי כִּד מַלְיֵלַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא קָבִיל מְנַח לְמִשְׁכַּב לְנֹתָה לְמַהְרֵי עֲמָה:

(ח) וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אֶתִּי מִה־בְּבִית וְכָל אֲשֶׁר־יֵשְׁלוּ נָתַן בְּיָדִי:

(ט) אֵינְנֹו גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׁף מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךְ אֲעֲשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וַחֲטֵאתִי לְאֱלֹהִים:

כ"ה «וַחֲטֵאתִי לְאֱלֹהִים • כִּי־נַח נִצְטַוֹו עַל הָעֲרִיּוֹת.

(י) וַיְהִי כִּדְבָרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵיהָ לְשֹׁכֵב אֲצִלָּהּ לַהֲיוֹת עִמָּה:

כ"ה «לְשֹׁכֵב אֲצִלָּהּ • אֶפְלוּ בְּלֹא תִשְׁמִישׁ. לַהֲיוֹת עִמָּה • לְעוֹלָם הַבָּא.

יא וַיְהִי כִּי־וָמָא הָדִין וְעַל לְבִיתָא לְמַבְדַּק בְּכַתְבֵי חֲשָׁבָנָה וְלִית אָנָּשׁ מְאָנְשֵי בִיתָא תַמָּן בְּבִיתָא:

(יא) וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתּוֹ וְאִין אִישׁ מְאָנְשֵי הַבַּיִת שָׁם בְּבִית:

וְאֵינִי יְכַלָּה לִלְדָּי. לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתּוֹ • רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'מְלֶאכֶתּוֹ מִמַּשׁ', וְחַד אָמַר: 'לַעֲשׂוֹת צְרָכֵי עֲמָה, אֲלֵא שֶׁנֶּרְאִית לוֹ דְּמוֹת דִּי־קִנּוּ שֶׁל אַבְרָהָם וְכוּ', כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לז).

כ"ה «וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה • כְּלוֹמַר: 'וַיְהִי כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מִיְחָד' (תְּהוֹמָא) יוֹם צְחוּק, יוֹם אִיד שְׁלָהֶם, שְׁהִלְכוּ בְּלָם לְבֵית עֲבוּדַת אֱלִילִים, אָמְרָה: 'אִין לִי יוֹם הַגּוֹן לַהֲזַקֵּק לְיוֹסֵף כִּהְיוֹם הַזֶּה', אָמְרָה לָהֶם: 'חוֹלָה אֲנִי

יב וַתִּפְשְׁהוּ בְּכַנְדוֹ לְאֹמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי וַיַּעֲזוּב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּנָּם וַיֵּצֵא תְּחוּצָה:

(יב) וַתִּפְשְׁהוּ בְּכַנְדוֹ לְאֹמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי וַיַּעֲזוּב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּנָּם וַיֵּצֵא תְּחוּצָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לְהַזְכִּיר הַלְחָם: תוֹרָה ז (יב) וַתִּפְשְׁהוּ בְּכַנְדוֹ. מִדְרָשׁ, אֲלֵמָּלָא שְׁכַתוּב בְּאִשָּׁה (סְהֵלַת ז כו) לְבָה אֲסוּרִים יְדִיָּה, הִיָּתָה תוֹפְשֵׁת אָדָם

וגו'. בְּפִרְשַׁת וַיְהִי מִקֵּץ (לְהֵלֵךְ מִג לז) כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמְצָרִים לְאָכַל וְגו'. וְלִקְמָן (פְּסוּק ט) כְּשֶׁאָמַר וְלֹא חָשַׁף מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי־אִם אוֹתָךְ וְגו', לֹא חָשַׁשׁ

שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף עֹבֵד בְּבֵית אֲדֹנָיו כִּי־אִם שָׁנָה אַחַת, בֵּית וְשָׂדֶה, וּשְׁנַיִם עֶשֶׂר שָׁנִים הָיָה בְּבֵית הַסֵּהֶר: תוֹרָה ו (ו) כִּי אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר הוּא אוֹכַל

(יג) וַיְהִי כִּי רָאוּתָהּ כִּי עֹזֵב בְּגָדוֹ בִּירְדָּה וַיִּנְגַם הַחוּצָה:

יג וַיְהִי כִּד חֲזַת אַרְי שְׂבָקָה לְלִבּוֹשָׁה בִּידָה
וַעֲרַק לְשׂוֹקָא:

(יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵּיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ
הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשֹׁכֵב
עִמִּי וַאֲקָרָא בְּקוֹל גְּדוֹל:

יד וַתִּקְרַת לְאַנְשֵׁי בֵּיתָהּ וַתֹּאמְרַת לְהוֹן לְמִימַר
חַזוּ אֵיתִי לָנָא גְבַרָא עֲבָרָהּ לְחִיבָא כְּנָא עַל
לְוִתִּי לְמִשְׁכָּב עִמִּי וַתִּקְרִית בְּקוֹלָא רַבָּא:

עבְרִי • (כ"ה) מַעֲבָר הַנֶּהָר, מִבְּנֵי עֶבֶר (סְפָרִים אַחֲרִים: מַעֲבָר
הַנֶּהָר).

כ"ה רְאוּ רָאוּ הֵבִיא לָנוּ • חָרִי זֶה לְשׁוֹן קְצָרָה: "הֵבִיא
לָנוּ", וְלֹא פָרַשׁ מִי הֵבִיאוּ, וְעַל בְּעֻלָּה אוֹמְרַת כֵּן.

(טו) וַיְהִי כְּשָׁמְעוּ פִּי-הַרְיִמְתִּי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב
בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיִּנְגַם הַחוּצָה:

טו וַיְהִי כִּד שָׁמַע אַרְי אַרְיִמִית קְלִי וַתִּקְרִית
וַשְׂבָּקָה לְלִבּוֹשָׁה לְוִתִּי וַעֲרַק וַנִּפְקַ לְשׂוֹקָא:

(טז) וַתִּנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד-בּוֹא אֲדָנָיו אֶל-בֵּיתוֹ:
כ"ה אֲדָנָיו • שֶׁל יוֹסֵף.

טז וַאֲחַתְתָּהּ לְלִבּוֹשָׁה לְוִתָּהּ עַד דְּעַל רַבּוּנָה
לְבֵיתָהּ:

(יז) וַתִּדְבַר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי
הָעֶבֶד הָעֲבָרִי אֲשֶׁר-הִבְאֵתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:

יז וּמִלִּילַת עִמָּה כַּפְתָּגְמִיָּא הָאֵלִין לְמִימַר עַל
לְוִתִּי עֲבָדָא עֲבָרָהּ דִּי אֵיתִיתָא לָנָא לְחִיבָא
כִּי:

כ"ה בָּא אֵלַי • לְצַחֵק בִּי, הָעֶבֶד הָעֲבָרִי אֲשֶׁר הִבְאֵתָ לָנוּ.

(יח) וַיְהִי כִּי הִרְיִמְתִּי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי
וַיִּנְגַם הַחוּצָה:

יח וַיְהִי כִּד אַרְיִמִית קְלִי וַתִּקְרִית וַשְׂבָּקָה
לְלִבּוֹשָׁה לְוִתִּי וַעֲרַק לְשׂוֹקָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בְּשׂוֹק, שְׂהָרִי בְּצַנּוּעוֹת שְׂבָאוֹמוֹת
כְּתִיב כֵּן וַתִּתְפַּשְׁהוּ בְּבָגְדוֹ לֵאמֹר
שְׂבָבָה עִמִּי (תְּנַחֲמוּ א 1). וְשָׂנֵי עֶשֶׂר חֲדָשׁ
הָיְתָה מִתְגַּרְה בּוֹ, שְׂנָאֲמַר (פְּסוּק 1) וַיְהִי
כַּדְּבָרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְאִין יוֹם יוֹם
אֶלָּא שְׂנֵי עֶשֶׂר חֲדָשׁ, שְׂנָאֲמַר (אֶסְתֵּר 1
1) מִיוֹם לַיּוֹם וּמִחֲדָשׁ חֲדָשׁ שְׂנֵי
עֶשֶׂר. וּכְשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר, הִזְיָה מִרְפִּין
רֹאשׁוֹ וְכּוֹבֵשׁ פְּנֵיו בְּקַרְקַע, וְהִיא
עֲשֻׂתָה לּוֹ מַעֲשָׂה שֶׁל בְּרֹזֶל תַּחַת זְקָנוֹ
שֶׁלֹּא יוֹכֵחַ (לַהֲרִים) [לְהַרְפִּין] שְׂנָאֲמַר
(תְּהִלִּים קה יח) עֲנֵנּוּ בְּכָבֶד רַגְלוֹ בְּרֹזֶל בָּאָה
נִפְשׁוֹ. אֲמָרָה לּוֹ, לְמָה אִין אַתָּה שׁוֹמֵעַ
לִי, וְלֹא אַשְׁתֵּי אִישׁ אֲנִי וְאִין אִישׁ יוֹדֵעַ

בְּנוֹ, אָמַר לָהּ, אֶפִּילוֹ הַפְּנוּיוֹת שְׁלָכְם
אֶסּוּרוֹת לָנוּ, נְשׂוֹאוֹת לֹא כָּל-שֶׁכֶן,
מְשָׁל (לַעֲכוּרִים) [לְנִכְרִין] שְׂאֲמַר
לְיִשְׂרָאֵל בֹּא לֶאֱכֹל עִמִּי וְאִנִּי מֵאֲכִילְךָ
זָכָה בְּשֶׁר חֲזִיר שְׁמֹן, אָמַר לוֹ, רִיקָה
אֶפִּילוֹ בְּשֶׁר שְׁחוּטָה שְׁלָכְם אֶסּוּר לָנוּ,
בְּשֶׁר חֲזִיר לֹא כָּל-שֶׁכֶן (תְּנַחֲמוּ א 1). כִּיִּן
שְׂרָאָתָה כֵּן אֲמָרָה לּוֹ אִם אֵינְךָ שׁוֹמֵעַ
לִי חֲרִינִי חוֹבֶשֶׁךָ בְּבֵית הָאֶסּוּרִים,
אָמַר לָהּ ה' מִתִּיר אֶסּוּרִים (תְּהִלִּים קמו ז).
חֲרִינִי מַעֲוֶרֶת עֵינֶיךָ, אָמַר לָהּ ה' פִּקַּחַת
עֵוִרִים (שֵׁם פְּסוּק 11). חֲרִינִי כּוֹרְתַת
קוֹמְתֶךָ, אָמַר לָהּ ה' זָקַף כְּפופִים (שֵׁם).
חֲרִינִי מִשְׁנִיָּאֲךָ לְכָל הַבְּרִיּוֹת, ה' אֲהַב

צִדִּיקִים (שֵׁם). חֲרִינִי מוֹכֶרֶת אוֹתְךָ
בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה, ה' שִׁמְרֵ אֶת גְּרִים (שֵׁם
פְּסוּק ט) (אֲבוֹת דְּרִי' פְּטוֹ' ה' ב). כִּיִּן שְׂרָאָתָה
כֵּן אֲמָרָה לְחִבְשׁוֹ בְּבֵית הָאֶסּוּרִין,
וְאֶלְמֵלֵא הַכּוֹמְרִין שְׂדִנְהוּ וְזִכּוֹת כְּמוֹ
שְׂאֲפָרֶשׁ בְּפָרֶשֶׁת וַיִּגַּשׁ בְּעֻזְרַת ה' (רֹאה
הַדֵּר זְקִינִים לְהֵלֵךְ מוֹ בֵּב) הִיוּ דְּנִין אוֹתוֹ בְּכָל
אֵלוֹ:

יט ויהוה כד שמע רבונה ית פתגמי אתתה די מלילת עמה למימר כפתגמיא האלין עבד לי עבדך ותקף רגזה :

(יט) ויהי כשמע אדניו את דברי אשתו אשר דברה אליו לאמר בדברים האלה עשה לי עבדך ויחר אפו :

כט ויהי כשמע אדניו וגו' . בשעת תשמיש אמרה לו בן, וזהו שאמרה: 'בדברים האלה עשה לי עבדך', עניני תשמיש פאלה.

כז ומני רב בני דיוסף יתה ומנה לבית אסירי אתר די אסירי מלכא אסירין ונהו תמן בבית אסירי :

(כ) ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו אל בית הפהר מקום אשר אסירי המלך אסורים ויהי שם בבית הפהר :

כח ונהו מימרא דני בסעדה דיוסף ונגד לה חסדא ויהבה לרחמין בעיני רב בית אסירי :

(כא) ויהי יהוה את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הפהר :

כט ויט אליו חסד . שהיה מקבל לכל רואיו, לשון 'פלה נאה וחסודה' שבמשנה.

כב ומני רב בית אסירי בידי דיוסף ית כל אסיריא די בבית אסירי וית כל די עבדין תמן על מימרה הנה מתעבד :

(כב) ויתן שר בית הפהר בידיוסף את כל האסירים אשר בבית הפהר ואת כל אשר עשים שם הוא היה עשה :

כט הוא היה עשה . כפתגמו: 'במימריה הנה מתעבד'.

כג לית רב בית אסירי חזי ית כל סרחן בידה בדי מימרא דני בסעדה ודי הוא עבד יי מצלח :

(כג) אין שר בית הפהר ראה את כל מאומה בידו באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה יהוה מצליח: פ כט באשר ה' אתו . בשביל שה' אתו.

~ שבת קודש כ"ו כסלו ~

א ונהו בטר פתגמיא האלין סרחו שקניא מלכא דמצרים ונחתומי לרבניהון למלכא דמצרים :

מ (א) ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ורבי אברהם פירש, כי יש שגוי מיני סירוס, סריס חמה וסריס צנה, סריס צנה צריך חימום גדול ואינו יכול להזדקק לזכר כי אם לנקבה שהיא חמה יותר, ופוטופר סריס צנה הנה: תורה ב

זכור ונסתרו ונקרא פוטופרע, אלמא לא הנה משמש מטו. ויש לומר בשעת תשמיש לאו דוקא אלא בשעה שעוסק בעניני תשמיש. ועוד יש לומר שלא נסתרו לגמרי, אף כשהיה רוצה להזדקק עם יוסף הנה מסתרו.

(יט) בדברים האלה וגו'. פירש רש"י, בשעת תשמיש אמרנה לו בן. ותימה להרב משה, דבמסכת סוטה (ג) פריך, כתיב (פסוק א) פוטופר וכתיב (להלן מא מה) פוטופרע, בתחילה נקרא פוטופר, וכשקנה יוסף קנהו למשפב

על-ידיהם. חָטְאוּ. זֶה נִמְצָא זָבוּב בְּפִילֵי פּוּטְרִין שְׁלוֹ, וְזֶה נִמְצָא צָרוּר בְּגִלוֹסְקִין שְׁלוֹ. וְהָאֵפָה • אֶת פֶּת הַמֶּלֶךְ, וְאֵין לְשׁוֹן אֵפָיָה אֶלָּא בַּפֶּת, וּבְלַע"ז, פִּיסְטוֹר.

כִּי-» אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • לְפִי שֶׁהִגִּילָה אוֹתָהּ אַרְוֶרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי פֶלֶם לְדַבֵּר בּוֹ לְגַנוּתוֹ, הִבִּיא לָהֶם הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סִרְחָנָם שֶׁל אֱלוֹ שִׁיפְנוּ אֲלֵיהֶם וְלֹא אֱלֵינוּ. וְעוֹד, שֶׁתְּבֵא הַרְוָחָה לְצַדִּיק

בִּרְגֵז פְּרָעָה עַל תְּרִין בְּרַבְּנֹוּהִי עַל רַב שְׁקִי וְעַל רַב נְחֹתוּמִי:

(ב) וַיִּקְצַף פְּרָעָה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְעַל שֶׁר הָאוּפִים:

גִּוְיָהֵב יִתְהוֹן בְּמִטְרָא בֵּית רַב קְטוּלְיָא לְבֵית אֲסִירֵי אַתְרֵי דִי יוֹסֵף אֲסִיר תַּמָּן:

(ג) וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שֶׁר הַטַּבָּחִים אֶל-בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:

דִּימְנֵי רַב קְטוּלְיָא יֵת יוֹסֵף עִמָּהוֹן וְשִׁמְשׁ יִתְהוֹן וְהוּוּ יוֹמִין בְּמִטְרָא:

(ד) וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטַּבָּחִים אֶת-יוֹסֵף אֹתָם וַיַּשְׁרֵת אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר:

כִּי-» וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטַּבָּחִים וְגו' • לְהִיּוֹת אִתָּם. וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר • י"ב חֳדָשׁ.

הַיְחַלְמוּ חֵלְמָא תְרוּיְהוֹן גְּבַר חֵלְמָה בְּלִילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרֵן חֵלְמָה שְׁקִינָא וְנְחֹתוּמִי דִי לְמַלְכָּא דְּמַצְרַיִם דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי:

(ה) וַיַּחַלְמוּ חֵלּוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֵלְמוֹ בְּלִילָה אַחַד אִישׁ כְּפַתְרוֹן חֵלְמוֹ הַמְּשָׁקָה וְהָאֵפָה אֲשֶׁר לְמַלְכֵי מִצְרַיִם אֲשֶׁר אָסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר:

שֶׁר-הָאוּפִים כִּי-טוֹב פֶּתֵר. אִישׁ כְּפַתְרוֹן חֵלְמוֹ • כֹּל אַחַד חֵלֵם חֵלּוֹם הַדּוּמָה לְפַתְרוֹן הַעֲתִיד לְבֹא עֲלֵיהֶם.

כִּי-» וַיַּחַלְמוּ חֵלּוֹם שְׁנֵיהֶם • וַיַּחַלְמוּ שְׁנֵיהֶם חֵלּוֹם, זֶה פְּשוּטוֹ. וַיִּמְדַּרְשׁוּ: כֹּל אַחַד חֵלֵם חֵלּוֹם שְׁנֵיהֶם: שֶׁחֵלֵם אֶת חֵלּוֹמוֹ וּפְתָרוֹן חֲבֵרוֹ, וְנִהוּ שְׁנַאֲמַר: "וַיִּרְא

וַיִּבְאֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרָ וַיִּרְא אֹתָם וְהֵגַם זַעֲפִים: וְהָא אַנְוִין נְסִיסִין:

(ו) וַיִּבְאֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרָ וַיִּרְא אֹתָם וְהֵגַם זַעֲפִים:

כִּי-» זַעֲפִים • עֲצָבִים, כְּמוֹ: (מַלְכִים א ב) "סַר וְזַעֲף", (מִיכָה ז) "זַעֲף ה' אֶשְׂא".

זִוּשְׂאֵל יֵת בְּרַבְּבֵי פְרָעָה דִי עִמָּה בְּמִטְרָא בֵּית רְבוּנָה לְמִימְרָא מָא דִּין אֲפִיכּוֹן בִּישׁוּן יוֹמָא דִּין:

(ז) וַיִּשְׂאֵל אֶת-סָרִיסָיו פְּרָעָה אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדָנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּגִיבְכֶם רָעִים הַיּוֹם:

חַ וַיִּאֲמְרוּ לָהּ חֵלְמָא חֵלְמָנָא וּפְשֵׁר לִית לָהּ וַיִּאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף חֵלָּא מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרֵן חֵלְמָנָא אֲשַׁתְּעוּ כַּעֲן לִי:

(ח) וַיִּאֲמְרוּ אֲלָיו חֵלּוֹם חֵלְמָנוּ וּפְתַר אֵין אֹתוֹ וַיִּאֲמַר אֱלֹהִים יוֹסֵף הֵלֹוא לְאֱלֹהִים פְּתַרְנִים סְפְרוּ-נָא לִי:

ט וַיִּאֲשַׁעֲבֵי רַב שְׁקִי יֵת חֵלְמָה לְיוֹסֵף וַיִּאֲמַר לָהּ בְּחֵלְמִי וְהָא גּוּפְנָא קֳדָמִי:

(ט) וַיִּסְפֹּר שֶׁר-הַמְּשָׁקִים אֶת-חֵלְמוֹ לְיוֹסֵף וַיִּאֲמַר לוֹ בְּחֵלְמוֹי וְהִנֵּה-גִפְּן לִפְנֵי:

יִוְבְּגוּפְנָא חֵלְמָא שְׁבִשְׁוִן וְהִיא כַד אֲפְרַחַת אֲפַקַת לְבָלְבִין וְאֲנִיצַת גִּץ בְּשִׁילוֹ אֲתַקְלַתְהָא עַנְבִּין:

(י) וּבְגִפְּן שְׁלֵשָׁה שָׁרִיגִם וְהוּא כְּפַרְחַת עֲלַתְהָ נִצָּה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלַתְיָה עַנְבִּים:

שיעור יומי לשבת קודש כ"ו כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - מ - פרשת וישב

וְהָיָה כַּד אֶפְרַחְתָּ אֶפְקַת לְבַלְבִּין, עַד כָּאֵן תִּרְגְּמוּ
שֶׁל "פּוֹרַחַת". גַּץ גְּדוֹל מִפְּרַח, כְּדַכְתִּיב: (ישעיה יח)
"וּבְסֹר גּוֹמֵל יִהְיֶה נֹצֵה", וּכְתִיב: (במדבר יז) "וַיֵּצֵא פֶרַח"
וְהָדָר "וַיֵּצֵץ צִיץ".

כְּ"י" • שְׁרִיגִים • זְמוּרוֹת אֲרָכוֹת שְׁקוּרִין וַיִּדְ"ן. וְהוּא
כְּפֻרְחַת • דּוֹמָה לְפּוֹרַחַת. "וְהָיָה כְּפּוֹרַחַת", נִדְמָה לִי
בְחֻלּוּמֵי כְּאֵלוֹ הָיָה פּוֹרַחַת, וְאַחַר הִפְרַח עֲלֶתָהּ נֹצֵה
וְנֹצֵה סְמָדָר, אֲשֶׁפְנִי"ר בְּלַע"ז, וְאַחֲרֵי-כֵן הִבְשִׁילוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

נִגְדָה רְצוּנָה. וְאֵלוֹ בְּשֶׁלֶב הַשָּׁנִי, מִצְרִים עֲצָמָה הוֹפְכֶת לְטוֹב:
כְּשֶׁם שְׁשִׁיתִי יֵין מְבִיאָה לְשִׁכְרוֹת (בטול מציאות האדם), כֶּךָ
גַם שְׁשִׁיתִי כּוֹס הַתַּרְעֵלָה מְבַשֵּׁלֶת אֶת מְצִיאוֹתֶם הַקּוֹדֶמֶת וְהוֹפְכֶת
אוֹתָהּ לְטוֹב.

עֲלֶתָהּ נֹצֵה, הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁקְלוּמִיָּה עֲנָבִים (מ, י) עֲלֶתָהּ נֹצֵה - הַגִּיעַ
זְמַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִיגְאָל. הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁקְלוּמִיָּה עֲנָבִים - הַגִּיעַ
זְמַנָּה שֶׁל מִצְרַיִם לְשִׁתוֹת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה (חולין צב, א) לְכַאוּרָה
הָיָה הַסְדֵּר צָרִיף לְהִיּוֹת הַפּוֹף: תַּחֲלָה שׁוֹתָה מִצְרַיִם אֶת כּוֹס
הַתַּרְעֵלָה, וְלֵאחֹר מִכֵּן נִגְאָלִים יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר,
שֶׁבְשֶׁלֶב הָרֵאשׁוֹן מִתְנַבְּרִים יִשְׂרָאֵל עַל מִצְרַיִם וַיּוֹצֵאִים מִמֶּנָּה

(לקוטי שיחות לה עמ' 166)

יֵא וְכִסָּא דְפְרַעָה בִּידֵי וְנִסִּיבִת יֵת עֲנָבֵי
וְעִצְרִית יִתְהוֹן לְכִסָּא דְפְרַעָה וְיִהְיִית יֵת
כִּסָּא עַל יֵדָא דְפְרַעָה:

(יא) וְכּוֹס פְּרַעָה בִּידֵי וְאַקָּח אֶת־הָעֲנָבִים וְאַשְׁחַט
אֹתָם אֶל־כּוֹס פְּרַעָה וְאַתָּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כֶּף
פְּרַעָה:

כְּ"י" • וְאַשְׁחַט • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וְעִצְרִית', וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה.

יב וְאַמֵּר לֵה יוֹסֵף דִּין פִּשְׁרֵנָה תִּלְתָּא שְׁבִישִׁין
תִּלְתָּא יוֹמִין אַנּוּן:

(יב) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנִי שְׁלֹשֶׁת הַעֲרָגִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

כְּ"י" • שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם • סִימֵן הֵם לֶךְ לְשֹׁלֶשֶׁת יָמִים, וַיֵּשׁ מִדְרָשִׁי אֲגָדָה הַרְבֵּה (חולין צב).

יג כּוֹסָה תִּלְתָּא יוֹמִין נְדַבְרֵנָה פְּרַעָה יֵת רִישָׁךְ
וְיִתִּיבֵנָה עַל שְׁמוֹשָׁךְ וְתִתֵּן כִּסָּא דְפְרַעָה
בִּידֵיהּ כְּהִלְכָתָהּ קַדְמָאָה דִּי הַוִּיתָא מִשְׁקֵי
לֵה:

(יג) בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשׂא פְּרַעָה אֶת־רִאשָׁךְ
וְהַשִּׁיבֵךְ עַל־כֶּנֶף וְנָתַת כּוֹס־פְּרַעָה בִּידֹו כַּמִּשְׁפָּט
הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִית מִשְׁקָהוּ:

כְּ"י" • יֵשׂא פְּרַעָה אֶת־רִאשָׁךְ • לִשׁוֹן חֲשׁבוֹן, כְּשִׁפְקָד שְׂאָר עֲבָדֵיו לְשֶׁרֶת לְפָנָיו בְּסַעֲדָה, יִמְנָה אוֹתָךְ עִמָּהֶם.
כֶּנֶף • בְּסִיס שֶׁלְךָ וּמוֹשָׁבֶךָ.

יד אֶלְהוֹן תְּדַכְרֵנִי עִמָּךְ כַּד יֵיטֵב לָךְ וְתַעֲבֹד
כְּעַן עִמִּי טִיבוֹ וְתִדְבֵר עֲלֵי קֶדֶם פְּרַעָה
וְתַפְקֵנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הַדִּין:

(יד) כִּי אִם־זְכַרְתֵּנִי אֹתָךְ כַּאֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְעִשִׂיתָ־נָא
עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתֵּנִי אֶל־פְּרַעָה וְהוֹצֵאתֵנִי מִן־
הַבַּיִת הַזֶּה:

כְּ"י" • כִּי אִם־זְכַרְתֵּנִי אֹתָךְ • אֲשֶׁר אִם זְכַרְתֵּנִי אֹתָךְ,
מֵאַחַר שְׁיֵיטֵב לָךְ כְּפִתְרוֹנִי. וְעִשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד •
דַּעַת זְקִינִים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת - עוֹז וְהָדָר

מ (יד) כִּי אִם־זְכַרְתֵּנִי אֹתָךְ וְגו', בְּעֲצָמָךְ, וְהִזְכַּרְתֵּנִי עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, עֲצָמוֹ לֵא הַזְכִּירוּ, וַיִּשְׁכַּחְהוּ, אָף
וְהִזְכַּרְתֵּנִי. שְׁמַעְתִּי מִפִּי מוֹרֵי אָבִי וְהִינֵנוּ דְכַתִּיב בְּסוֹף הַפְּרָשָׁה (פסוק
זל"ה), כִּי אִם־זְכַרְתֵּנִי אֹתָהּ (כ) וְלֹא זָכַר שָׂר הַמִּשְׁקִים, הוּא
עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ: חֶסֶת פְּרַשַׁת וַיֵּשֶׁב

(טו) כִּי־גִנַּב גִּנְבֹתִי מֵאֶרֶץ הָעֵבְרִים וְגַם־פָּה לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׁמוּ אֹתִי בְּבוֹר:

טו ארי מגנב מגנבא מארעא דעבראי ואף הקא לא עבדית מדעם ארי שויאו יתי בבית אסירי:

(טז) וַיֵּרָא שְׂרָה־הָאִפִּים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אַנִּי בְּחַלּוּמֵי וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה סָלִי חֲרִי עַל־רֹאשֵׁי:

טז ויחזא רב נחומי ארי זאת פשר ואמר ליוסף אף אנא בחלמי והא תלתא סלין דחירו על רישי:

כז סלי חרי • סלים של נצרים קלופין חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מוכרי פת פיסנין, שקורין אובלי"ש, לתתם באותם סלים.

(יז) וּבִסֶּל הֶעֱלִיזוּ מִכָּל מֵאֵכֵל פְּרֻעָה מַעֲשֵׂה אִפֶּה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן־הַסֶּל מֵעַל רֹאשֵׁי:

יז ובסלא עלאה מפל מיכל פרעה עובד נחתום ועופא אכל יתהון מן סלא מעלוי רישי:

(יח) וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פָּתַרְנוּ שְׁלֹשֶׁת הַסָּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

יח ואתב יוסף ואמר דין פשרנה תלתא סלין תלתא יומין אנון:

(יט) בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֵׂא פְרֻעָה אֶת־רֹאשׁוֹ מֵעֲלִיד וְתִלָּה אוֹתָךְ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעֲלִיד:

יט בסוף תלתא יומין יעדי פרעה ית רישך מנה ויצלוב יתך על צליכא ויכול עופא ית בשרך מנה:

(כ) וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּדָת אֶת־פְּרֻעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־עַבְדָּיו וַיֵּשֵׂא אֶת־רֹאשׁוֹ | שַׁר הַמִּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׁר הָאִפִּים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו:

כ ויהי ביומה תליתאה יומא בית ולדא דפרעה ועבד משתיה לכל עבדוהי ואדפר ית ריש רב שקי וית ריש רב נחומי בגו עבדוהי:

כז סלי יום הלדת את פרעה • יום לדתו, וקורין לו יום גינוסא. וישון "הלדת", לפי שאין הולד נולד אלא על-ידי אחרים, שהסחיה מילדת את האשה, ועל כן הסחיה נקראת מילדת, וכן: "יחזקאל טו" ו"מולדותיך ביום הלדת אותך", וכן: "ויקרא יג" "אחרי הפכס את

הנגע", שכבוסו על-ידי אחרים. וישא את ראש וגו' • מנאם עם שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בסעדתו, וזכר את אלו בתוכם, כמו: "שאו את ראש", לשון מנין.

(כא) וַיֵּשֶׁב אֶת־שַׁר הַמִּשְׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פְּרֻעָה:

כא ואתיב ית רב שקי על שקיותה ויב ית כסא על ידא דפרעה:

(כב) וְאֵת שַׁר הָאִפִּים תִּלָּה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:

כב וית רב נחומי צלב כמא די פשר להון יוסף:

(כג) וְלֹא־זָכַר שַׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: פפפ

כג ולא דכיר רב שקי ית יוסף ואנשיה: פ פ פ

כז סלי ולא זכר שר המשקים • בו ביום. וישכחחו • לאמר מפאן, מפני שתלה בו יוסף לזכרו, הזקק להיות אסור שתי שנים, שגאמר: (תהלים ט) "אשרי

הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים", ולא בטח על מצרים הקרויים רהב:

פפפ קי"ב פסוקים יב"ק סימן. חסלת פרשת וישב

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמה - רנא

לוח תהלים

יום ראשון, כ' כסלו < פרק כ. מפרק צז עד פרק קג

יום שני, כ"א כסלו < מפרק קד עד פרק קה

יום שלישי, כ"ב כסלו < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום רביעי, כ"ג כסלו < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום חמישי, כ"ד כסלו < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום שישי, כ"ה כסלו < פרק כ. פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

שבת קודש, כ"ו כסלו < פרק כ. פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ג, הסכמת הרבנים... עד עמ' ג, ז"ל נב"מ.

"לקוטי אמרים" – 'קונטרס אחרון' על איזה פרקים – מספר "לקוטי אמרים", אשר כתב – רבנו הזקן, בעת חפזו הפסד 'לקוטי אמרים' – פלפול ועיון עמק על מאמרי זהר ו'עין חיים' ו'פרי עין חיים' שנראים בסותרים זה את זה, וברוח מבינתו מישיבם – רבנו הזקן, כל דבור על אופניו שכתב בלקוטי אמרים, – הרי שזה נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – ראוי ראינו שראוי ונכון לחברם – להדפיסם יחד עם ספר 'לקוטי אמרים' ו'אגרת התשובה' של בבור קדשת אדוננו אבינו מורנו ורבנו ז"ל. אי' לזאת, – לכן, באנו להטיל גורא רבה – איסור גדול, ונזרת נידויי חרם שמתא דרבנן – דלית לה אסותא, – שאין לה רפואה (שאי אפשר להתירה), שלא ירים איש את ידו להדפיס – את הספר, כתבניתם – לקוטי אמרים ו'אגרת הקודש' יחד, או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה¹³. פרם כגון דא צריך לאודועי, – רק זאת עלינו להודיע, שפענונינו תרבים ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות אחת, ולא נשאר כ"אם זה המעט מהרבה אשר נלקמו אחד לאחד מהעתיקות המפורים ואם המצא תמצא איזה טעות שגיאות מי יבין, ומצא הטעות דמוכה מטעות סופר, – מהכתב ממנו הדפיסו את הספר, ו'הכוננה' – של הענין, תהיה ברורה:

הסכמת הרבנים שיחיו בני הנאון המחבר ז"ל נשמתי ערו.

היות שהסכם אצלנו לתן רשות ותרמנא – וכוח הרשאה, להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני ישראל כתוב

דברי ישר ואמת – דברי הישר והאמת הכתובים, דברי אלקים חיים – כך נקראת תורת החסידות, של אדוננו אבינו מורנו ורבנו ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש, שכל דבריו פגחלי אש פוערות – אשר ילהיבו הלכות לקרן לאביהן שפשימים, וכשם אגרת הקדש נקראו, שרפם היו אגרת שלוח מאת בבור קדשו להורות לעם ה' הדרך ולכו בה – הכוונה מן הסתם לעניני העבודה הפנימית, כמו התעוררות אהבת ה' ויראת ה' בעבודת התפלה, ההתעוררות ללימוד התורה, והמעשה

הסכמת

הרבנים שי' בני הנאון המחבר ז"ל נ"ע.

היות שהוסכם אצלנו לתן רשות והרמנא להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני כתוב דברי ישר ואמת דברי אלקים חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש שכל דבריו כגחלי אש בוערות ילהיבו הלכות לקרן לאביהן שבשמים. וכשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ולכו בה והמעשה אשר יעשו ומחמת שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם כשביל דבר שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיבורו הס' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ה ופע"ה שנראים בסותרים זא"ו וברוח מבינתו מישיבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון לחברם עם ספר לקוטי אמרים ואגרת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. או לזאת באנו להטיל גורא רבה ונזרת נח"ש דרבנן דלית לה אסותא שלא ירים איש את ידו להדפיס כתבניתם או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקמו אחד לאחד מהעתיקות המפורים אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה טעות שגיאות מי יבין ימצא הטעות דמוכה מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

אשר יעשו, – ההתעוררות בענינים של צדקה וכדומה. ומחמת שבכמה מקומות¹⁴ – ב'אגרת הקדש', הציב לו ציונים בספר 'לקוטי אמרים' שלו, ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר¹⁵, – שלכן אפשרי הדבר שענינים ב'אגרת הקדש' יהיו יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם מוסברים בספר "לקוטי אמרים"; ולאידך, ענינים בספר "לקוטי אמרים" יהיו מוסברים ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים בספר "אגרת הקדש"; ומה גם כשביל דבר שנתחדש בו – ב'אגרת הקדש' המוסף חידוש וביורו בספר

13. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, כה (?). כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. 14. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב. 15. בהוצאה הראשונה (שקלאו תקע"ד) בא בסיים ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק".

אָבִינוּ מוֹרְנוּ וְרַבֵּנוּ
הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מֵרַנָּא
וְרַבְנָא שְׁנִיאֹר זְלַמֵּן
זְצִ"ל, נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי
מְרוּמִים. וְנֶאֱמַר מִשָּׁה
בֶּן אֲדוֹנָנוּ אָבִינוּ מוֹרְנוּ
וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הַחֲסִיד
שְׁנִיאֹר זְלַמֵּן זְצִ"ל,
נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי מְרוּמִים.

נאום **רוב בער בא"א** מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל
מרנא ורבנא **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.
ונאום **חיים אברהם** בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא
ורבנא **שניאור זלמן** זצ"ל נבג"מ.
ונאום **משה** בא"א מו"ר הגאון החסיד **שניאור**
זלמן ז"ל נבג"מ.

נאום **רב פער בן**
אֲדוֹנָנוּ אָבִינוּ מוֹרְנוּ
וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הַחֲסִיד
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מֵרַנָּא
וְרַבְנָא שְׁנִיאֹר זְלַמֵּן
זְצִ"ל, נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי
מְרוּמִים. (הרבי
האמצעי). וְנֶאֱמַר חַיִּים
אֲבֵרָהֶם בֶּן אֲדוֹנָנוּ

~ יום שני כ"א כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמו' 6, הקדמת המלקט... עד עמו' ד, בעלה וגו':

לומר, **כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראיה וקריאה**
בספרים, – שהקריאה בעיני מוסר והתעוררות מתוך ספרים,
שנכתבו בשביל כולם, אינה מביאה אותה תועלת, כפי שזה
כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר.

שהקורא – בספרים,
קורא לפי דרכו ודעתו
ולפי השגת ותפיסת
שכלו באשר הוא שם,
ואם שכלו ודעתו
מבלבלים ובחשכה
יתחלבו בעבודת ה',
בקשי יכול לראות את
האור ביריטוב הגנוז
בספרים, אף כי מתוק
האור – השורה בספרים,
לעינים ומרפא לנפש.
– אך, מפני ששכלו
מבלבל והוא ממשש
באפילה בעינים של

עבודת ה', אין הוא רואה את האור שיכול וצריך להביא מרפא
לנפשו. להלן מסביר רבנו הזקן, שספרי המוסר חלוקים בשני
סוגים: א) ספרים הבנויים על פי שכל אנושי, שהשכל האנושי
מכתיב את עניני המוסר והמדות. וברור הדבר שאין ספרים

הקדמת המלקט

רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" – "לקוטי
אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת
הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלקט". **והיא אנרת**

השלוחה לכללות אנשי
שלומנו, – אל כל
החסידים, **ישמרם צורם**
ויתוקם:

אליכם אישים אקרא,
שמעו אלי רודפי צדק
מבקשי ה', וישמע
אליכם אלקים למגדול
ועד קמן, – מגדולי
בעלי המדרגה בעבודת
ה', עד לאלה שהם
נחותים במדרגה, **כל**
אנשי **שלומנו**
דמדינתנו וסמוכות
שלה, איש על מקומו

והיא אנרת השלוחה לכללות אנשי
אליכם אישים אקרא שמעו אלי רודפי צדק
מבקשי ה' ועד קמן כל אנשי דמדינתנו
וסמוכות שלה איש על מקומו וחיים עד העולם
נס"ו אכ"ר:

הקדמת המלקט

הנה מודעת זאת כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנשי לאמר כי
אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראיה וקריאה בספרים
שהקורא קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגת ותפיסת שכלו
באשר הוא שם ואם שכלו ודעתו מבלבלים ובחשיכה יתחלבו
בעבודת ה' בקושי יכול לראות את האור כי טוב הגנוז
בספרים אף כי מתוק האור לעינים ומרפא לנפש ובר מן דין
הנה מודעת זאת, כי מרגלא בפומי דאינשי בכל
אנשי שלומנו לאמר, – ידוע שרגיל בפי אנשי שלומנו
יהי רצון:

יבוא לשלום וחיים עד העולם נצח סלה ועד, אמן בן

הנה מודעת זאת, כי מרגלא בפומי דאינשי בכל
אנשי שלומנו לאמר, – ידוע שרגיל בפי אנשי שלומנו

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות מהחתימה שלפניו - ע"פ הוצאות דת"רס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה הי' החותם הא' (נשיא ומורם מעם -) קדוש ישראל, ולכן מדגיש - שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' - הי' אז רב ופוסק - "מרנא ורבנא" - ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' - הי' אז גאון וחסיד (כידוע בסיפורי רבותינו נשיאינו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" - ב"צ"ל" שבחתימה הב' - (באם כן הוא בהכתי"י ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל - ע"פ הידוע שהי' מצויין בצדקות שלו, בעניויות ושפלות בעיני עצמו וכו'. 1. או י"ל ישמרם צורנו וגואלנו, או כיוצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרתך..." - אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

המוסר, אֲשֶׁר יִסְדּוּתָם בְּתַרְרֵי קִדְשׁ מְדַרְשֵׁי חו"ל אֲשֶׁר רוּחַ ה' דָּבַר בָּם, וּמִלְתּוֹ – של הקב"ה, עַל לְשׁוֹנָם – ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, וְאוֹרֵייתָא וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ הוּא בְּלֵא חַד, – התורה והקב"ה הם דבר אחד; וְכָל שְׂשִׁים רְבּוּא בְּלֵלוֹת יִשְׂרָאֵל

וּפְרִיטָהֶם עַד נִיצוּץ – של קל שְׂבָקָלִים וּפְחוּתֵי הַעֲרָף שְׂבַעֲמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלָהוּ מִתְקַשְׂרָאן בְּאוֹרֵייתָא, – כל אלה מתקשרים בתורה, וְאוֹרֵייתָא הִיא הַמְקַשְׂרֵת אוֹתָן לְהַקְב"ה בְּנִדְעָ בְּזוּהַר הַקְדוּשָׁה, – והתורה הרי כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל – הַרְי זֶה דְרָךְ בְּלֵלוֹת לְבָלְלוֹת יִשְׂרָאֵל. – מכל-מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו. וְאַף שְׁנַתְנָה הַתּוֹרָה לְדַרְשׁ כְּכֻלָּל וּפְרָט

וּפְרָטֵי פְרָטוֹת לְכָל נֶפֶשׁ פְּרָטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשַׁרְשֵׁת בָּהּ, – בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל ישראל, אלא של כל אחד מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רו"ל שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? – הַרְי אֵין כָּל אֶדָם זֻכָּה לְהִיּוֹת מְבִיר מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי שְׂבַתְוָה: – לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת ה' ועניני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. וְהַנָּה, אֵף בְּהַלְכוֹת אֶסּוּר וְהַתֵּר הַנִּגְלָוֹת לָנוּ וּלְבְנֵינוּ? מְצָאנוּ רְאִינוּ מַחְלָקַת תְּנָאִים וְאִמּוֹרָאִים מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה מְמַשׁ, – שאחד אומר ההיפך מהשני – זה אוסר וזה מתיר וכדומה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים תִּיִּים¹⁰ לְשׁוֹן רְבִיבִים – לא אלקה חי, אלא "אלקים חיים" שהוא לשון רבים,

אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התעוררות והתפעלות, ובשני – לא. ב) ספרים הבנויים על מדרשי רו"ל, שבהיותם ענינים של תורה, יש להם שייכות לכל

אחד מישראל, וממילא יש בהם ענין (או ענינים) שיש לו שייכות מיוחדת אליו, שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו. ובלשון רבנו הזקן: וְכֵן מִן דִּי, – וחזן מזה, שבגלל הבלבול בשכלו וכדומה, אין ביכולתו לראות את ה"אור כי טוב" בספרים, הַנָּה סְפָרֵי הַיְרָאָה – ספרי המוסר, הַבְּנוּיִים עַל-פִּי שְׂכָל אֲנוּשֵׁי בְּדַאי אֵינִן

שׁוֹיִן לְכָל נֶפֶשׁ, כִּי אֵין כָּל הַשְּׂבָלִים וְהַדְּעוֹת שׁוֹוֹת, וְאֵין שְׂכָל אֶדָם זֶה מִתְּפַעֵל וּמִתְעוֹרֵר מִמָּה שְׂמִתְּפַעֵל וּמִתְעוֹרֵר שְׂכָל חֶבְרוֹ, וְכִמּוֹ שְׂאִמְרוּ רַ"ל² גְּבִי – בקשר לַפְּרָכַת חֶכֶם הַרְזִים עַל שְׂשִׁים רְבּוּא מִיִּשְׂרָאֵל, – בשעה שרואים שש מאות אלף מישראל, יש לברך "ברוך חכם הרזים" – מברכים את הקב"ה שהוא החכם שיודע סודותיהם של כל שש מאות האלף, שְׂאֵין דְּעוּתֵיהֶם – והבנתם ורגשותיהם, דומות זו לזו וכו', וְכִמּוֹ שְׂכַתְבַּת הַרְמְב"ן ז"ל ב'מִלְחָמוֹת' שְׂשִׁי בְּרוּשׁ ה'סְפָרִי' גְּבִי יְהוֹשֻׁעַ שְׂנַאֲמַר בּוֹ – שהוא היה "איש אשר רוח בו", – ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: שְׂכֻבֹל לְהַלּוֹךְ נֶגְדַּ רִוְחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכוּ'³. אֵלּא אֶפְלוּ בְּסְפָרֵי הַיְרָאָה – ספרי

הקדמה

הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנושי בוודאי אינן שוין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חבירו וכמו שארו"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים ריבוא מישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חו"ל אשר רוח ה' דבר בהם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל ששים רבוא כללות ישראל ופריטיהם עד ניצוץ קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל כולוהו מתקשראן באורייתא ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים

2. ברכות נח, א. 3. על הרי"ף שעל הגמרא הנזכרת. 4. במדבר כז, יח. 5. את עצם הפירוש "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיוכל להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מישראל, שכן, ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דיעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן - להלכה - שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין דיעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה - וחסידים, שהם "יודעיי ומכיריי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיוכל להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", שכן, בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד". 6. על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. 7. על פי תניא פל"ו - מח, א. 8. חלק ג', עג, ב. 9. על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'. 10. עירובין יג, ב.

הזוהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה, ה'בעל' של כנסת ישראל, והוא "נודע אתידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה, ולפי השער ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמוח. על-כל-פנים מתברר מדברי הזוהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בזוהר

על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות – נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, הַרְרָה לְשִׁלְשָׁה קוּי, יְמִין וּשְׂמָאל וְאַמְצַע, שָׁהֵם – שלשה קוים אלה, הם: חֶסֶד – קו הימין, וְגְבוּרָה – קו השמאל, וְכוּ', – כלומר, תפארת שהוא הקו האמצעי. וְנִשְׁמוֹת שִׁשְׂרָשָׁן מְמַדַּת חֶסֶד הַנְּחַנְתָּן גַּם כֵּן לְהַטּוֹת כְּלָפֵי חֶסֶד לְחֻקְלָהּ כו' – להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה, שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת הגבורה וכו', פְּנִידָע, – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית-שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית-הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית-שמאי מקילים ובית-הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – וְכָל-שִׁבְן וְקָל-וְחֻמְרָה – בענינים שהם בְּ"הַנְּסֻתוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" דַּאֲיִנוֹן דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – שהם יראה ואהבה, דְּבִמּוֹחָא וְלִבָּא דְּכָל חַד וְחַד לְפִי שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, לְפִי שִׁיעוּרָא דְּמַשְׁעָרָא לְבָבֵיהּ, – לפי מה שהוא משער בלבו, ופוחת "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוח בלבו. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּיַד הַקְּדוֹשִׁי עַל פְּסוּקֵי נוֹדַע בְּשַׁעְרֵים בְּעֵלָה וְגו': –

הקדמה

לנשמות ישראל הנחלקות דרך כלל לשלשה קוין ימין ושמאל ואמצע שהם חסד וגבורה וכו' ונשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל בו' כנודע וכו"ש וק"ו בהנסתרות לה' אלהינו דאינון דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמו"ש בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וכו':

שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה', למה שרואים וקוראים בספרים – ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא") הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה'? אבל רבנו הזקן מסביר להלן, שמדובר כאן ב"יודעיי ומכיריי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע אותם ומכיר אותם, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, ולמדות ותלמדנה את ספר ה"תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"יחידות"; וכפי שהרבי הרש"ב נשמת-עדן אומר¹³: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן. ובלשון רבנו הזקן:

ששרשן ממדת הגבורה וכו', פְּנִידָע, – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית-שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית-הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית-שמאי מקילים ובית-הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – וְכָל-שִׁבְן וְקָל-וְחֻמְרָה – בענינים שהם בְּ"הַנְּסֻתוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" דַּאֲיִנוֹן דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – שהם יראה ואהבה, דְּבִמּוֹחָא וְלִבָּא דְּכָל חַד וְחַד לְפִי שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, לְפִי שִׁיעוּרָא דְּמַשְׁעָרָא לְבָבֵיהּ, – לפי מה שהוא משער בלבו, ופוחת "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוח בלבו. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּיַד הַקְּדוֹשִׁי עַל פְּסוּקֵי נוֹדַע בְּשַׁעְרֵים בְּעֵלָה וְגו': –

~ יום שלישי כ"ב כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ד, אך ביודעיי... עד עמ' ד, את ה' וגו' אכ"ר:

תְּעֻלוֹמוֹת לְבָם וּמְחָם בְּעִבּוּדַת ה' הַתְּלוּיָהּ בְּלֵב, אֲלֵיהֶם תִּפְתָּח מְלַתִּי וְלִשׁוֹנִי עֵט סוֹפְרִי¹⁴ בְּקוֹנְטְרַסִים אֵלָיו – של ספר ה"תניא", הַנְּקָרָאִים בְּשֵׁם לְקוּטֵי אַמְרִים, מְלַקְטִים מִפִּי סַפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן נִשְׁמָתָם עֲדוֹן – כפי שהזכרנו בלמדנו את "דף השער", אומרים חסידים, שב"ספרים"

אך ביודעיי ומכיריי קאמינא, – אני מדבר אודות אלה שאני יודע אותם ומכירם – אומר רבנו הזקן, הם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁבְּמִדְיַנְתֵּינוּ וּסְמוּכוֹת שְׁלָהּ – והסמוכות למדינתנו, אֲשֶׁר הָיָה הַדְּבָר שֶׁל חֵיבָה מְצוּי בְּיָנֵינוּ – בהיכנסם אל רבנו הזקן ל"יחידות", וְגִילּוֹ לְפָנָיו כָּל

הקדמה

אך ביודעיי ומכיריי קאמינא הם כל אחד ואחד מאנ"ש שבמדינותינו וסמוכות שלה אשר היה הדבור של חיבה מצוי בינינו וגילו לפני כל תעלומות לבם ומוחם בעבודת ה' התלויה בלב אליהם תטוף מלתי ולשוני עט סופר בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים מולקטים מפי ספרים ומפי

11. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. 12. משלי לא, כג. 13. תורת שלום ע' 56. 14. תהלים מה, ב.

ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו, – שאין הוא יודע כיצד ללמוד מה"תניא" עצה שהוא נזקק לה בעבודת ה', יִפְרֹשׁ שִׁיחָתוֹ לְפָנֵי הַגְּדוֹלִים – גדולי המבינים ועובדי ה', שִׁבְעִירוֹ וְהֵם יְבוֹנְנֵהוּ. – הם יסבירו לו. וְאֵלֵיהֶם – לאותם

"גדולים", בְּקִשְׁתִּי, שְׁלֵא לְשׁוֹם יָד לְפָה – שלא לשתוק כדי שלא להראות שהם הם המבינים, לְהִתְנַהֵג בְּעֵנְוָה וְשִׁפְלוּת שֶׁל שִׁקָר חֶסֶד וְשִׁלּוֹם, – שכן, עֲנוּה וּשְׁפִלוּת שֶׁלָא בִמְקוֹמִי, הֵן עֵינֵי שֶׁל שִׁקָר, וְכַנּוּדָע¹⁷ עֲנֵשׁ הַמֵר עַל מוֹנֵעַ בָּר, – כלומר, לִמְנוֹעַ עֵינַיִם שֶׁל תוֹרָה מֵהוֹלָת, וְגִדְל הַשִּׁכָר – לֵאלֹהֵי שְׁמוֹסֵרִים עֲצָמִם לִלְמוֹד עִם הוֹלָת, כִּפִי שִׁדוּע מִמְאֹמֵר ר'ו"ל¹⁸ עַל פְּסוּק¹⁹ "מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'", – הַגְמֵרָא מִפְרֶשֶׁת שֶׁם אֵת הַפְּסוּק "רֵשׁ וְאִישׁ תִּכְכִּים נִפְגְּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם

ה'" – "רש" היינו מי שעני בתורה, ו"איש תככים" – מי שעשיר בתורה, הרי כששני אלה "נפגשו", ובן התורה מתעסק עם ה"עני" בתורה, "מאיר עיני שניהם ה'" – הקב"ה מאיר עיני שניהם באור שלמעלה משניהם, כִּי יֵאִיר ה' פָּנָיו – והפנימיות שלו, אֵלֵיהֶם אֹר – של, פָּנָיו מִלֶּךְ חַיִּים. וּמְחִיָה חַיִּים – זה שנותן חיים לחיים, וְכַנּוּדָע וִיחִינֵנו לְיָמִים אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֵת רַעְהוּ וְגו' כִּי כּוֹלֵם יִדְעוּ אוֹתֵי וְגו' – אֵת הַקְּב"ה, "לִמְקַטְנֵם וְעַד גְּדוּלֵם"²⁰, כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֵת ה' וְגו', – כִּמֵּי לֵים מִכְסִים"²¹, אֲמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן:

הכוונה לספרי השל"ה הקדוש וספרי מהר"ל (מפראג) וב"סופרים" הכוונה על הבעל-שם-טוב והרב המגיד ממזריטש, הַמְּפָרְסָמִים אֲצִלְנוּ, וְקִצַּת מֵהֶם נִרְמְזוּן לְחִכְמֵינוּ – חלק מה"אמרים" מרומזים לפני החכמים, אלה שדי להם ברמז "די

לחכימין ברמיזא", בְּאֵגְרוֹת הַקִּדְשׁ מִרְבוּתֵינוּ שִׁבְאָרְץ הַקִּדְשׁ תִּכְנֶה וְתִבְוֵן בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן, – רבנו הזקן קרא לכמה מזקני תלמידי הרב המגיד, ובפרט את רבי מנחם מענדל מויטבסק, בשם "רבותינו", הרביים שלו; וְקִצַּתֶּם שְׁמַעְתִּי מִפִּיהֶם הַקִּדְשׁ בְּחֵיוֹתָם פֶּה עֲמָנוּ, – לפני עלייתם לארץ ישראל, וְכֻלָּם הֵן תְּשׁוּבוֹת עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת אֲשֶׁר שׁוֹאֲלִין בְּעֵצָה כֹּל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנו דְּמִדִּינָתָנוּ תָּמִיד כֹּל אֶחָד לְפִי עָרְבוּ –

ומצבו בעבודת ה', לְשִׁית – לתת, עֲצוֹת בְּנַפְשָׁם בְּעִבּוּדֵת ה', לְהִיּוֹת כִּי אֵין הוֹמֵן גְּרַמָּא עוֹד – אין הזמן מרשה עוד, לְהִשָּׁיב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל שְׁאֵלוֹת בְּפִרְטוֹת, וְגַם הַשְׁכָּחָה מְצוּיָה, עַל כֵּן רְשַׁמְתִּי כֹּל הַתְּשׁוּבוֹת עַל כֹּל הַשְּׁאֵלוֹת לְמִשְׁמַרְתִּי לְאוֹת לְהִיּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְזִכְרוֹן בֵּין עֵינָיו – כפי שכתוב לגבי תפילין²⁵ "ולזכרון בין עיניך", וְלֹא יִדְחַק עוֹד לְבָנָם לְדַבֵּר עִמִּי בִּיחִידוֹת, כִּי בְּהֵן – בענינים שבספר ה"תניא", יִמְצָא מְרַנֵּעַ לְנַפְשׁוֹ וְעֵצָה נְכוֹנָה לְכָל דְּבַר הַקְּשָׁה עֲלָיו בְּעִבּוּדֵת ה', וְנִכְוֵן יִהְיֶה לְבוֹ בְּמוֹת בְּה' גּוֹמֵר בְּעֵדְנוּ: – ככתוב¹⁶: "לא-ל גומר עלי".

הקדמה

סופרים קדושי עליון נשמתם עדן המפורסמים אצלינו וקצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקדש מרבתינו שבאה"ק תובב"א. וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנ"ש רמדינתינו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם בעבודת ה' להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד וא' לזכרון בין עיניו ולא ידחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה' ונכון יהיה לבו במוח בה' גומר בעדינו: ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו ואליהם בקשתי שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו וכנודע עונש המר על מונע בר וגודל השכר ממאמר רז"ל ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים. ומחיה חיים יכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכ"ר:

~ יום רביעי כ"ג כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ד, והנה אחר... עד עמ' 8, אמרים הנ"ל:

שְׁלוֹמֵנו תְּנַפְּשׁוּנוּ לְעִיל
בְּהַעֲתִיקוֹת רַבּוֹת מִיָּד
סוֹפְרִים שׁוֹנִים

הקדמה

והנה אחר שנתפשמו הקונטרסים הנ"ל בקרב כל אנ"ש הנ"ל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשונים הנה ע"י

והנה אחר שנתפשמו
הקונטרסים הנזכרים
לעיל בקרב כל אנשי

15. שמות יג, ט. 16. תהלים נז, ג קלח, ח. 17. ראה סנהדרין צא, סוף עמוד ב. 18. ראה תמורה טז, א. 19. משלי כט, יג. 20. ירמיה לא, לג. 21. ישעיה יא, ט.

לנקות את הקונטרסים מהזיופים. **וְאִמְיָנָא לְפַעֲלָא מְבָא יִישֵׁר חֵילָא.** – ואני אומר לפעולה טובה זו: יישר כח. וְלִהְיוֹת בִּי מִקְרָא מְלֵא דְכֶר הַתְּנוּבָה²³ "אָרוּר מְסִיג גְּבוּל רַעְהוּ", וְאָרוּר בּוֹ קָלְלָה בּוֹ נִדְוִי חֲסִינְשְׁלוֹם וְכוּ'²⁴, עַל כֵּן בִּיהוּדָה וְעוֹד

לְקֵרָא²⁵ קְאִתִּינָא לְמִשְׁדֵי גוּדָא רְבָא – כדבר מיותר (כפי שמביאים למשל רביה ממה שמתנהגים ב"יהודה" בשעה שיש על כך פסוק מפורש) אני בא להטיל איסור גדול, עַל כָּל הַמְדַפְּסִים לְהַדְפִים שְׁלֵא קוֹנְטְרָסִים הַנּוֹבְרִים לְעִיל לֹא עַל יְדֵי עֲצָמָן וְלֹא עַל יְדֵי גִירָא דִּילְהוֹן – ולא על ידי באי כוחם, בְּלִתי רְשׁוּת הַנּוֹבְרִים הַנִּלְמָד מִשְׁדֵי חֲמוּסֵי מִיּוֹם בְּלוֹת הַדְּפּוּסִים²⁶. וְלִשְׁמֹעִים יוֹנְעִים וְתַבּוּאָה עֲלֵיהֶם בְּרַבַּת טוֹב. כֹּה דְבַר הַמְּלַקֵּט – סֵפֶר לְקוֹמְטֵי אֲמָרִים הַנּוֹבְרִים לְעִיל:

הקדמה

ריבוי ההעתיקות שונות רבו כמו רבו הט"ס במאוד מאוד ולזאת נדבה רוחם של אנשים אפרתים הנקובים הנ"ל מע"ל לטרוח בגופם ומאודם להביא את קונטרסים הנ"ל לבית הדפוס מנוקים מכל סיג וט"ס ומוגהים היטב ואמינא לפעלא טבא יישר חילא ולהיות כי מקרא מלא דבר הכתוב ארוור מסיג גבול רעהו וארוור בו קללה בו נידוי ח"ו וכו' ע"כ כיהודה ועוד לקרא קאתינא למשדי גודא רבא על כל המדפיסים שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים הנ"ל משך חמש שנים מיום כלות הדפוס ולשומעים יונעם ותבא ברכת טוב כה דברי המלקט ליקומי אמרים הנ"ל:

וּמִשְׁנִים, הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַהֶעֱתָקוֹת שׁוֹנוֹת רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ הַטְּעוּיּוֹת־סוֹפְרִים בְּמֵאָד מְאֹד, – כפי שכבר הזכרנו בלמדנו הסכמותיהם של הצדיקים רבי זושא ורבי יהודה ליב הכהן, נפלו על פי טעות שגיאות בכתבים, עקב המעתיקים השונים, והיו גם כאלה שבמכוון זיפּו ענינים ב"תניא", כדי שיוכלו להעליל וכו', ויש לומר שעל אלה רומז רבנו הזקן במלה "משונים". וְלִזְאת – ולכן, נְרַבָּה רוּחָם שֶׁל אַנְשִׁים אֲפֻרְתִּים – אנשים חשובים, הַנּוֹבְרִים לְעִיל מְעַבְרֵי לְדָרְךָ²² לְמַדְרָךְ בְּגוֹפָם וּמֵאֲדָם לְהַבִּיא אֶת קוֹנְטְרָסִים הַנּוֹבְרִים לְעִיל – סֵפֶר ה"תניא", לְבֵית הַדְּפּוּס מְנַקִּים מְבַלְ סִיג – כמו הפסולת המופרשת מהכתבואה וכדומה, וְטְעוּיּוֹת־סוֹפְרֵי וּמְגַהִים הַיֵּטֵב, – כפי שכ"ק רבינו מעיר, יש לומר שהמלה "סיג" רומזת גם כן על הענינים שזיפּו אותם, והיה צורך

~ יום חמישי כ"ד כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ה, פרק א תניא... עד עמ' 10, ושבעים פנים לתורה):

שיהיה צדיק ושלא יהיה רשע. ואילו בעיני יחשוב את עצמו כרשע, ועל-ידי-זה יבצע תכלית כוונת שליחותו בעולם-הזה. השבועה האמורה מורכבת משני חלקים: בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו להיות – שיהיה צדיק ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה משביעים אותו כיצד יחזיק את עצמו בעיניו – שיחשוב את עצמו כרשע. וְצִרְיָךְ לְהַבִּין, דְּהָא תַּנְן [אָבוֹת פְּרָק ב']: – למדנו במשנה, בפרק שני של מסכת אבות: "וְאֵל תְּהִי רְשָׁע בְּפִנֵי עַצְמְךָ". – שלא תחשוב את עצמך כרשע. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים את האדם לחשוב את עצמו כרשע, כשהמשנה אומרת שאסור

פְּרָק א. תְּנִיא [בְּסוֹף פְּרָק ג' דְּנִדְחָה]: – למדנו בסוף פרק שלישי במסכת נדה: "מִשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ, – יהודי לפני לידתו, משביעים אותו בשמים, תְּהִי צְדִיק וְאֵל תְּהִי רְשָׁע. – היה צדיק ואל תהיה רשע, וְאֵפְלוּ כָּל הָעוֹלָם בְּלוֹ – בדונם אותך לפי מעשיך, אוֹמְרִים לְךָ צְדִיק אַתָּה – הִיָּה בְּעֵינֶיךָ כְּרְשָׁע". – לידתו של יהודי היא הרי לשם כוונה מיוחדת, לבצע את תכלית בריאתו. הנשמה יורדת לעולם הזה ומתלבשת בגוף, כדי לבצע שליחות אלקית בעולם-הזה. וכדי שהאדם יוכל לבצע תכלית וכוונה זו ושיהיה בכוחו לקיים את שליחותו, לשמה ירדה נשמתו למטה – משביעים אותו, לפני לידתו,

22. השותפים ר' שלום שכנא ור' מרדכי. ראה הסכמתו של ר' זושא מאניפאלי והערה 8 שם. 23. דברים כז, ז. 24. שבועות לא, א - בשינוי הסדר, וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו הלכה ג. 25. קידושין ו, א. 26. כנ"ל יום ג' פ' תבא תקנ"ו - ראה לעיל בהסכמות. 1. משנה יג.

בגשמיות, צדיק ורע לו – צדיק שאינו נמור". – ממילא עליו עוד לסבול בעולם-הזה, ומשום כך רע לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדרגה, אלא שלזה טוב ולזה רע, אלא שאלו הן שתי מדרגות מיוחדות בצדיקים. ברם, גם לפי פירוש זה בגמרא, אין בצינונים "טוב לו" ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדרגותיהם של צדיקים אלה. הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור". "טוב לו" ו"רע לו" הם ענינים צדדיים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק גמור" ואילו לשני לא טוב מפני שהוא "צדיק שאינו גמור". וְכַרְעִיא מְהִימְנָא פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים פְּרָשׁוּ: – ב'זוהר' בחלק הנקרא "רעיא מהימנא" בפרשת משפטים, פירשו: צדיק ורע לו – שְׁהָרַע שָׁבוּ כְּפֹהָ לְטוֹב וְכוּ', – הוא מסוג הצדיקים שעדיין יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. בהתאם לכך, יוצא ש"צדיק וטוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו מהרע כלל. בהתאם ל"זוהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", מהווים גם "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" תוארים המציינים את מדרגות הצדיקים: מדרגה אחת של "צדיק" שיש בו רק טוב, ואת הרע שבקרב הפך לגמרי לטוב – "צדיק וטוב לו". מדרגה אחרת של "צדיק", שעדיין יש בו קצת רע – "צדיק ורע לו". אבל נדרשת הסברה על הכפילות בתארים שבכל אחת המדרגות של "צדיק": "צדיק גמור" – ו"צדיק וטוב לו", "צדיק שאינו גמור" – ו"צדיק ורע לו". מכיון ש"צדיק גמור" הנו "צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור" הוא "צדיק ורע לו" – לשם מה, איפוא, מצויינת כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל אחד מהתארים האמורים פרט מיוחד בעבודתו של ה"צדיק": התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של ה"צדיק" מצד נשמתו, עד כמה גדולה אהבתו להש"ת, כי בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" – ועל כך בא התואר "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים", אהבה מלאה. או שאהבתו להש"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש הבהמית לקדושה. שכן, "צדיק" על-ידי עבודתו הגדולה את הש"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב ולקדושה.

לאדם לחשוב את עצמו כרשע? וְגַם, אִם יְהִי בְּעֵינֵי פְּרָשֶׁע – יֵרַע לְכַבּוֹ וְיִהְיֶה עֶצֶב, וְלֹא יוּכַל לְעַבְד ה' בְּשִׂמְחָה וְכַטּוֹב לְכַבּ, – מלבד הקושיא האמורה ממסכת אבות, אין החזקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים בהן על היהודי להתנהג בעבודתו את הש"ת.

ליקוטי אמרים

עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לכבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבד ה' בשמחה וכטוב לכב ואם לא ירע לכבו כלל מזה יוכל לבוא לידי קלות ח"ו. אך הענין כי הנה מצינו בגמרא ה' חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ' משפטים פ' צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב וכו' ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופמן כו'

שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז לעבוד את הש"ת מתוך שמחה. זאת ועוד: הרי מובן שכשם שהחלק הראשון בשבועה (,תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע ליכולת ביצוע שליחותו בעולם-הזה, כך גם נוגע לכך החלק השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע – יהיה שקוע בעצבות, דבר שיש בו בודאי משום הפרעה לקיום שליחותו בעבודת הש"ת מתוך שמחה. וְאִם לֹא יֵרַע לְכַבּוֹ כְּלָל מְזָה – לא ידך גיסא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו בעבודת ה' בשמחה, יחליט בנפשו שהדבר לא ירגיז אותו כלל; שלא יהא איכפת לו מה שהוא רשע, ואז לא יהיה שרוי בדכאון או בעצבות וממילא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, וְיִכּוֹל לְבֹא לְיַדֵי קְלוֹת, חֶסֶד וְשִׁלּוּם. – שלא יעריך כל כך חומרתה של עבירה. שכן, למרות שהגיע להחלטתו האמורה, כדי שהדבר לא יפריע לו לעבודה בשמחה – אך עם זאת הרי לא מפריעה לו העובדה שהוא רשע, וכך הוא עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חלילה באמת. כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר בהמשך הפרק: אַךְ הָעֵינָן, כִּי הֵנָּה מְצִינּוּ בְּגִמְרָא: ה' חֲלֻקוֹת: צְדִיק וְטוֹב לוֹ, צְדִיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וְרַע לוֹ, וְכִינּוּנִי. – ובינוני, כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי, וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו. וכך גם בשאר הדרגות. וּפְרָשׁוּ בְּגִמְרָא: "צְדִיק וְטוֹב לוֹ – צְדִיק גְּמוֹר, – ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם-הזה, ומשום כך טוב לו גם

"מהות" משמעה "מה הוא", והנה מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי, איפוא, מהות מדרגת ה"בינוני"? **שְׁנֵי דְאֵי אֵינֵן מְחַצֵּה זְכוּת וּמְחַצֵּה עֲוֹנוֹת, שְׂאֵם בֵּן, אִיךְ טְעָה רַבָּה בְּעֲצָמוֹ לֹמֵר שֶׁהוּא בִּינוֹנִי, וְנוֹדְעַי דְּלֹא פְּסִיק פּוּמְיָה מְגֻרָסָא,** – שפיר

ליקוטי אמרים

לא פסק מללמוד תורה, לא פסק מללמוד תורה, **עַד שְׂאֵפְלוּ מְלֹאךְ הַמָּוֶת לֹא הָיָה יָכוֹל לְשַׁלֵּט בּוֹ,** – כלומר, גם בכמות, לא החסיר אף רגע מללמוד תורה, וגם באיכות – היה לימודו בדרגה עליונה, עד כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, **וְאִיךְ הָיָה יָכוֹל לְמַעֲוֹת בְּמַחְצָה עֲוֹנוֹת חַס – וְשְׁלוֹם? וְעוֹד,** – מתי יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? **שְׁהָרֵי בְּשַׁעֲהַ שְׁעוֹשֶׂה עֲוֹנוֹת – עַד שְׁחוּזוֹ בְּתִשְׁבּוּחַ, נִקְרָא רְשָׁע גְּמוּר – וְלֹא "בינוני", וְאֵם אַחֲרֵיכֶם**

"צדיק טוב לו" – שכבר הפך לגמרי את הרע שבקרבו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק רע לו" – שעדיין לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר בקרבו. מההסברים הבאים מתבהר שמדובר כאן אודות הרע הרוחני

שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול להתבטא במחשבה, בדיבור, ובודאי לא, חלילה, במעשה. **וּבְגֻרָא סוּף פְּרָק מ' דְּבִרְכוּתֵי: "צְדִיקִים – יִצְרַ מִזֵּב שׁוֹפְטֵן כו', רְשָׁעִים – יִצְרַ חֲרַע שׁוֹפְטֵן, בִּינוֹנִים – זֶה וְזֶה שׁוֹפְטֵן וְכו', אִמֵּר רַבָּה: בְּגוֹן אֵנָּה – בִּינוֹנִי. – כְּמוֹ אֲנִי – "בינוני". רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". אִמֵּר לִיה אֲבִי: – אִמֵּר לוֹ אֲבִי, לֹא שְׂבִיק מֵר חַי לְכָל בְּרָיָה וְכו'." – אינך משאיר חיים לאף אחד, כי אם אתה**

רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה שופטן וכו' אמר רבה כגון אנא בינוני א"ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה וכו' ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב [ב"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיק בראת רשעי' כו' והא צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואיך היה יכול למעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק' רשע [בפ"ו דשבועות] וכ"ש וק"ו בכבטל איזו מ"ע שאפש' לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה

עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה – נִקְרָא צְדִיק גְּמוּר]. – [הערת כ"ק רבינו: קדושין מט, ב. ובאור זרוע סי' קיב: צדיק גמור]; **וְאֵפְלוּ הַעוֹבֵר עַל אִסוּר קָל שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים – מְקַרֵּי רְשָׁע, – אִפִּילוּ זֶה שְׁעוֹבֵר עַל אִסוּר קָל, כְּמוֹ אִסוּר דְּרַבְנָן, וְלֹא רַק אִסוּר דְּאוֹרֵייתָא, נִקְרָא "רשע", בְּדֹאֵיתָא בְּפִרְק ב' דִּיבְמוֹת? וּבְפִרְק קַמָּא דִּנְדָה.⁸ – כְּמוֹ שְׁאֵנוּ מוֹצֵאִים, יִתִּירָה מִזֵּו, בְּפִרְק שְׁנֵי בְּמַסְכַּת יְבֻמוֹת וּבְפִרְק רַאשׁוֹן בְּמַסְכַּת נְדָה, וְאֵפְלוּ מִי שְׂיִישׁ בִּידוֹ לְמַחֹת וְלֹא מְחָה – הוּא עֲצָמוֹ לֹא עֵבֶר עַל שׁוּם עֵבִירָה, הוּא רַק לֹא מִיחָה בְּמִי שְׁעוֹבֵר עֵבִירָה, נִקְרָא רְשָׁע [בְּפִרְק ו' דְּשִׁבְעוֹת⁹]. וְכָל־שֶׁבֶן וְקָל־וְחֹמֶר, בְּמַבְטַל אִיזוּ מִצְוֹת־עֲשֶׂה שְׂאֵפְשֵׁר לוֹ לְקַנְמָה, – כֹּל־שֶׁכֶן וְקָל־וְחֹמֶר מִי שְׂמַבְטֵל קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֶׂה שְׁהִיָּה בִּידוֹ לְקִיּוּמָה, בְּמִוּ כָּל שְׂאֵפְשֵׁר לוֹ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק, שְׁעַלְוֵי דְרִשׁוּ רַז"ל¹⁰: – הַפְּסוּק¹¹: "כִּי דִבֵּר ה' בְּזֶה וְגו' הַכֶּרֶת תִּכְרֹת וְגו'." וּפְשִׁיטָא דְמְקַרֵּי רְשָׁע טְפִי מְעוֹבֵר אִסוּר דְרַבְנָן. – בְּרוּר הָרִי שְׁהוּא נִקְרָא "רשע" יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִי שְׁעוֹבֵר עַל אִסוּר דְּרַבְנָן בְּלַבַּד, וְאֵם בֵּן, עַל־בְּרִיחַ דְּבִינוֹנֵי אִין בּוֹ אֵפְלוּ עוֹן בְּטוֹל תוֹרָה, – גַּם עוֹן בִּטּוֹל תוֹרָה, שְׂמַאד קִשָּׁה לְהִנְצֵל**

"בינוני", הרי שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ו"רשעים – גם – בחייהם נקראים מתים"⁴, הרי שעלידי שאתה קורא לעצמך "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. **וְלִהְבִּין כָּל זֶה בְּאֵר הַיָּמֵב,** – נוסף על השאלה דלהלן, שלפי המקובל ש"בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות – כיצד יכול היה רבה לטעות טעות גדולה כל כך, לומר על עצמו שהוא "בינוני"? – ישנה כאן שאלה נוספת: באם "בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי זה "מציאות" כזו, כיצד, איפוא, יכולה להיות מחלוקת בין רבה לאביי על דבר שהוא "מציאות"? **וְגַם לְהִבִּין מַה שְׂאֵמֵר אִיזֵב [כְּכֹא בְּתָרָא פְּרָק א':] "בִּינוֹנִי שֶׁל עוֹלָם, בְּרֹאת צְדִיקִים בְּרֹאת רְשָׁעִים כו'", וְהָא "צְדִיק" וְרְשָׁע' לֹא קֵאָמֵר! – וְהָרִי "צְדִיק" וְרְשָׁע' לֹא אִמֵּר. הַגְּמָרָא מְסַפֵּרָה, שְׁהַמְלָאךְ שׁוֹאֵל אֶת הַקְּבִי"ה עַל כָּל מִי שְׁעוֹמֵד לְהִיוֹלֵד, הָאֵם יִהְיֶה חֲכָם אוֹ טִיפֵּשׁ, גְּבוּר אוֹ חֵלֶשׁ וְכו', וְאִילוּ בִּיחַס ל"צְדִיק" וְרְשָׁע' לֹא נֵאמַר שֶׁם שׁוּם דְּבוֹר, כִּי זֶה נִתְּנָן לְבַחֲרִיתוֹ שֶׁל הָאָדָם. כִּיצַד, אִיפּוּא, אִמֵּר אִיזֵב: "בְּרֹאת צְדִיקִים, בְּרֹאת רְשָׁעִים"? וְגַם לְהִבִּין מְהֵרָת תְּבִינוּנִי, – הַמְלָה**

3. ברכות סא, ב. 4. ברכות יח, ב. ב"ר לט, ז. זח"ב קו, ב. ועוד. 5. בבא בתרא טז, א. 6. ראה בבא מציעא פו, א. 7. יבמות כ, א. 8. נדה יב, א. 9. שבועות לט, ב. 10. סנהדרין לט, א. 11. במדבר טו, לא.

ממנו, והוא אחד משלשת הדברים¹² שאין אדם ניצול מהם בכל יום – הנה אף בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, ומשום הָכִי – ולכן, מַעַה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לֹמֵר שֶׁהוּא בִּינוֹנִי* – מכיון שאומרים ש"בינוני" אין בו אפילו עוון ביטול תורה, יוסבר כיצד טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", כי גם אם רבה נזהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". [הגהה] (ומה שכתוב בזהר חלק ג דף רלא: בל

שְׂמִמְעֵטִין עֲוֹנוֹתָיו וְכוּ', – מכאן נראה שגם הזוהר סובר ש"צדיק ורע לו" הוא מי שיש לו מקצת עבירות, כמו שלומדים בפשטות, ואם כן – הרי "בינוני" הוא זה שיש לו רק מחצית מצוות? היא שאלת רב המנונא לאליהו, אבל לפי תשובת אליהו שם, פרוש "צדיק ורע לו" הוא כמו שכתוב ב'רעיא מהימנא' פְּרָשָׁה מִשְׁפָּטִים דְּלַעֲלִי. – ש"צדיק ורע לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שהרע שבו כפוף לטוב ושְׂבָעִים פָּנִים לְתוֹרָה¹³).

ליקוטי אמרים

הגהה

(ומ"ש בוהר ח"ג ד' רל"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

בעצמו לומר שהוא בינוני* והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכויות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנרון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה

מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". [הגהה] (ומה שכתוב בזהר חלק ג דף רלא: בל

~ יום שישי כ"ה כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 10, והא דאמרינן... עד עמ' ו, אלא להתייחר בו':

אָבֵל לְעֵינַי אֲמַתַּת שֵׁם הַתְּאֵר וְהַמַּעֲלָה שֶׁל מַעֲלַת וּמְדַרְגֹת חֻלְקוֹת צְדִיקִים וּבִינוּנִים, אָמְרוּ רַבִּי לֵאלֹהֵינוּ: "צְדִיקִים יֵצֵר טוֹב שׁוֹפְטִין, שְׁנֵאמַר¹⁴: וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי" – שְׁאִין לוֹ יֵצֵר הָרַע, כִּי הֲרֵגוּ בְּתַעֲנִית; – דוד המלך הרג את היצר-הרע שלו על-ידי תעניות. ברם, ברור הדבר שאפשר להרוג את היצר-הרע גם בדרכים אחרות. על-כל-פנים, מגמרא זו מובן שהמשמעות האמיתית של "צדיק" הוא זה שאין לו יותר יצר-הרע. אָבֵל כָּל מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוֹ, אֵף שֶׁזְכוּיוֹתָיו מְרֻבִּים עַל עֲוֹנוֹתָיו – אֵינּוּ בְּמַעֲלַת וּמְדַרְגֹת צְדִיק בְּכָל. – אפילו לא במעלת ומדרגת ה"בינוני". וְלִבִּין אָמְרוּ רַבִּי לֵאלֹהֵינוּ בְּמַדְרָשׁ: "רָאָה הַקְּדוֹשׁ יִפְרוֹדֵהוּ הוּא בְּצְדִיקִים

וְהָא דְאֲמַרִּין בְּעַלְמָא¹⁴, – ומה שאנו אומרים בכל מקום, דְּמַחְצָה עַל מַחְצָה – מחצית מצוות ומחצית עוונות, מְקַרִּי – נקרא, בִּינוּנִי, וְרַב זְכוּיֹת מְקַרִּי – נקרא, צְדִיק, הוּא שֵׁם הַמֻּשָּׂאֵל לְעֵינַי שְׂכָר וְעֹנֶשׁ, – שם שאינו מציין את משמעותו האמיתית של הדבר, כי אם "שואלים" מילה מסוימת ממקום אחר, כדי להסביר בו פרט מסוים של הדבר. כך גם השמות "בינוני" ו"צדיק" הם שמות מושאלים לגבי שכר ועונש, לְפִי שְׁנֵדוֹן אַחַר רַבּוֹ, – ההבדלים בין צדיקים, בינונים ורשעים, נחשבים כאן רק בשייכות למשפטו של אדם, והוא נידון לפי רוב מעשיו, וּמְקַרִּי – ונקרא, צְדִיק בְּדִינוֹ מֵאַחַר שְׁזוּכָה בְּדִין, – לגבי פרט זה שיצא זכאי בדין, הוא נקרא "צדיק" כלומר "צודק",

ליקוטי אמרים

הגהה

(ומ"ש בוהר ח"ג ד' רל"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארוז"ל צדיקים יצ"ט שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכויותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארוז"ל במדרש

12. בבא בתרא קסד, ב. 13. הערת כ"ק רבינו: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאול כן מכל קושיות האמורות - אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה". 14. ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. 15. ברכות סא, ב. 16. תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. 17. יומא לח, ב.

ומשום כך באות ממנה המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, כי כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה דבר נגד רצונו. **וְתֵאֵנוּת הַתְּעִנּוּגִים מִיְסוּד הַמּוֹסָם, כִּי הַמּוֹסָם מְצַמֵּיחִים כָּל מִיְנֵי תְעִנּוּג, -**

כלומר, כל הדברים המביאים לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים תענוג, הרי זה אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאוה לתענוג באה, איפוא, מיסוד המים. **וְהוֹלְלוֹת וְלִיצְנוּת וְהַתְּפָאֲרוֹת וְדִבְרֵי מִסוּד הַמַּלְיָם מִיְסוּד הַרְוּחַ, -** כשם שהרוח אין בה ממשות, כך אין בהוללות, ליצנות, התפארות ודברים בטלים, שום ממשות והם נעדי תוכן לגמרי. **וְעֲצָלוּת וְעֲצָבוּת מִיְסוּד הַעֵפֶר. -** כשם שהעפר בטבעו יש בו כבדות והוא נמשך ללמטה, כך גם עצלות, שהיא בעצם כבדות באברי האדם, עצבות ומרה שחורה, מביאות

את האדם לנמיכת רוח ולכבדות. **וְגַם מְדוּת מוֹבוֹת שְׂבִמְבֵּעַ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, כְּמוֹ רַחֲמָנוּת וְנִמְלוּת חֲסִידִים - בְּאוֹת מְמָנָה. -** מהנפש של הקליפה, אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו היא מקליפה ומרע, כיצד באות ממנה מדות טובות? - על כך הוא אומר: **כִּי בִיִּשְׂרָאֵל נִפְשׁ זוֹ דְקָלִיפָה, הִיא מְקַלֶּפֶת נְהָה, שֵׁישׁ בָּהּ גִּסְכָּן מוֹב, -** ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, **וְהִיא -** קליפה זו באה מסוד "עין הדעת" - שיש בו טוב ורע: **"מֵה־שְׂאִי־כֵן נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם, הֵן מִשְׂאֵר קָלוֹת מְאֹד, שְׂאִין בְּהֵן מוֹב כָּלֵל, כְּמוֹ שְׂבִתוֹב בְּעֵין חַיִּים" שְׂעַר מִטָּ פֶרֶק ג.** וכל מיבו דעבדון האמות לגרמייהו עבדון, - כל הטוב שעושים אומות העולם הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשותיהם הן מקליפה כזו שאין בה טוב כלל. **וְכִדְאִיתָא -** וכמו שמצינו, **בְּמִמְרָא²² עַל פְּסוּק²³: "וְחֶסֶד לְאֲמִים חֲמָאת" -** שכל צדקה וחסד שאמות העולם עושין, אינן אלא להתיהר בו: - יהודי,

שְׁהֵם מוֹעֲטִים - עֵמֵד וְשִׁתְּלֵן בְּכָל דוֹר וְדוֹר וְכוּ', וְכְמוֹ שְׂבִתוֹב¹⁸: וְצַדִּיק יְסוּד עוֹלָם: - כלומר, בכל דור ישנו צדיק שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על-פי מה שלמדנו ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצר-הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק"

ליקוטי אמרים

ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרה"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ח שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסמרא אחרא והיא המתלכשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וג"ח באות ממנה כי בישראל נפש זו דקליפה היא מקליף נוגה שיש בה ג"כ טוב והיא מסוד עין הדעת טוב ורע: משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל מיבו דעבדון האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדון וכדאיתא בנמרא ע"פ וחסד לאומים חמאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתיהר בו:

הוא זה שיש לו רוב מצוות - מדוע הוא אומר שצדיקים הם כל כך מועטים? הרבה יהודים ישנם שיש להם רוב זכויות! אך באור הענין, - להבין מה הן מדריגות ה"צדיק" וה"בינוני", וכיצד בצדיקים עצמם ישנן כמה וכמה מדריגות, על פי מה שכתב הרב חיים ויטאל ז"ל בשערי הקדושה [וב'עין חיים] שער נ' פרק ב], דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד רשע, יש שתי נשמות, ונשמות אני עשיתי¹⁹: - נשמות לשון רבים, למרות שהפסוק מדבר אודות יהודי יחיד, כמו שנאמר

לפני זה: "כי רוח מלפני יעטרף", שתי שתי נפשות²⁰ - נפש אחת מצד הקליפה וסמרא אחרא, - כמו קליפת פרי, המכסה ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סמרא אחרא" - משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד ההפכי מקדושה, וזהו נפש אחת מצד הקליפה וסמרא אחרא, והיא המתלכשת בדם האדם להחיות הגוף, וכדכתיב²¹: "כי נפש תבשר בדם היא", - הנפש המחיה את גופו הגשמי של האדם, הוא הדם, וממנה - מנפש זו, באות כל המדות רעות, מארבעה יסודות רעים שבה, - יסודותיה של נפש זו הם רעים, כי הרי היא באה מקליפה ומרע, והם ארבעה במספר. שכן, כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות הרעות, דהיינו: כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה, - טבעה של האש להימשך ללמעלה,

18. משלי י, כה. 19. ישעיה נז, טו. 20. הערת כ"ק רבינו: "שולל שאין הכוונה למדרי' הנשמה שבנוח" (שזה אין הכרח בכא"א - ופשיטא - לא בנפח"ב) כ"א המדרי' ההכרחית - נפש". 21. ויקרא יז, א. 22. בבא בתרא י, ב. 23. משלי יד, לד.

מפני שנלקחים מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפארטיש מז, ב. –]. מספרים על החסיד רבי הלל מפארטיש – מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עליו נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד את הפרק הראשון בספר התניא, אמר אימרה רוסית: צדיק ודאי שאיננו – הלואי בינוני.

כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך היא לעזור לזולת. ראה לכך: באם הזולת אינו זקוק לעזרתו, הוא מרוצה ושבע רצון. ואילו, באומות העולם אין כוונתם לעזור לזולת, כִּי־אם למלא שביעות רצונם הם, להגדיל את שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם, כי הנפש שלהם איננה מהקליפות הטמאות לגמרי, כִּי־אם מקליפת נוגה [הערת כ"ק רבינו:

~ שבת קודש כ"ו כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ו, פרק ב ונפש... עד עמ' ז, בראשית:

כי, כשהוא נופח, הוא משתמש בחיות הפנימית שבו, ומכיון שצורת הכנסת הנשמה מהקב"ה לגופו של יהודי מתוארת במלה "נפחת" – הרי שהנשמה באה מהפנימיות שבאלקות. ראה נוספת לכך שהנשמות מושרשות בפנימיותו ועצמותו של הקב"ה – ממה שהנשמה באה כביכול, ממחשבתו של הקב"ה ושלכן נקראים בני ישראל בניו של הקב"ה – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים: **כָּךְ עַל דְּרָךְ מְשָׁל, נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה,** – נשמות ישראל נובעות ממחשבתו של הקב"ה, שהיא הפנימיות של האלקות, ואילו כל שאר הנבראים,

כולל המלאכים, באים, כביכול, מדיבורו של הקב"ה, ולגבי המחשבה נחשב הדיבור כדבר חיצוני. **בְּדַבְרֵיב:** – כמו שכתוב: **"בְּנֵי בְּכָרֵי יִשְׂרָאֵל,"** **"בְּנֵים אֲתֵם לַה' אֱלֹהֵיכֶם"**. **פְּרוֹשׁ,** – מה משמעות העובדה שיהודי מתואר כבנו של הקב"ה, **בְּמֵוֹ שֶׁהֵבֵן נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ הָאֵב, כָּךְ כִּיבֹל נְשָׁמוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכָה מִמַּחְשַׁבְתּוֹ וְחֻכְמָתוֹ וְתַפְרָה,** – ומאחר ונשמתו של יהודי באה ממחשבתו וחכמתו של הקב"ה, הרי, שהיא באה מהקב"ה בעצמו, שכן, **דְּאִיהוּ חֲכִים וְלֹא בְּחֻכְמָה יִדְעָא,** – הקב"ה חכם, אבל לא באותה בחינת חכמה שאנו, הנבראים, מכירים, **אֱלֹא הוּא וְחֻכְמָתוֹ אֶחָד, וְכִמּוֹ שֶׁבְּתַב הָרַמְבַּ"ם*** הגהה [הרמב"ם השיג בשכלו

פָּרָק ב. וְנֶפֶשׁ הַשְּׁנִיית בְּיִשְׂרָאֵל, הִיא חֶלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל מִמֶּשׁ, – "חלק אל־ה ממעל" – לשון הפסוק באיוב, ורבנו הזקן מוסיף את המלה "ממש", כדי להדגיש פירושן הפשוט של מלים אלו. שכן, ישנם, כידוע, פסוקים שנאמרו, כהגדרת

ליקוטי אמרים

חכמינו ז"ל? "בלשון הבאי", בלשון של גוזמא, למשל: "ערים גדולות ובצורות בשמים"³, הרי "בשמים" ביטוי של מליצה, כי אין הכוונה לשמים ממש. כדי שלא יפרשו את המלים "חלק אל־ה" כלשון של מליצה, מוסיף רבנו הזקן המלה "ממש", להדגיש שנשמת יהודי היא אכן ממש חלק אל־ה ממעל.

בְּמֵוֹ שֶׁכְּתוּב: **"וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשָׁמוֹת חַיִּים,"** – פסוק זה נאמר על אדם הראשון שהיה בעל נשמה כללית, נשמה הכוללת והמקיפה את כל כללות נשמות ישראל, וְ"אֵתָה נְפַחְתָּ בִּי"⁵, – זה נאמר על נשמתו של כל אחד ואחד מישראל. מה מלמד אותנו הביטוי "נפחת", המשמש כאן לתיאור הכנסת הנשמה ביהודי? – הוא מסביר מיד: **וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדִוְרָה:** **"מֵאֵן דְּנֶפֶחַ מִתּוֹכָהּ נֶפֶחַ,"** – מי שנופח הרי הוא נופח מתוכו, פְּרוֹשׁ, **מִתּוֹכֵיּוֹ וּמִפְּנִימֵיּוֹתוֹ, שֶׁתּוֹכֵיּוֹ וּפְּנִימֵיּוֹת הַחַיּוֹת שֶׁבְּאֲדָם מוֹצִיא בְּנִפְיָתוֹ בְּכַח:** – כמו שאנו רואים במוחש, כשאדם מדבר אין הוא מתעייף כל כך מהר, ואילו כשהוא נופח הוא מתעייף מהר.

1. לא, ב. 2. תמיד כט, א. 3. דברים א, כח. 4. בראשית ב, כ. 5. בברכת "אלקי נשמה", של ברכות השחר, ברכות ס, ב. 6. בדפוסים הווהר שלנו, חסר לשון זה. 7. שמות ד, כב. 8. דברים יד, א. 9. הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י'.

"חכמה" המובאת בפסוק – מדוע נאמר בפסוק "עשית" – ? אלא הוא בא להדגיש שחכמה נחשבת כעשיה לגבי הקב"ה. **שְׁהוּא הַמְדַע וְהוּא הַיְדוּעַ כּו',** – והרמב"ם מסיים: "והוא הידוע", כלומר, הבנתו כביכול של הקב"ה שונה לגמרי ממה שבני אדם מגדירים כהבנה. ההבנה בהשגה האנושית, בנויה על שלשה יסודות שונים: **נפש האדם** שהיא ה"יודע", היא שיוודעת ומבינה. ובמה הנפש מבינה? – בכח ההבנה, המביא לכך שהנפש תדע ותבין. וכוח זה נקרא "מדע" (הוא מביא לידי כך שידעו ויבינו). והדבר אותו יודעים ומבינים, כגון הלכה במשנה או סוגיא הנלמדת ומושגת.

הרי שישנם כאן שלשה דברים נפרדים: ה"יודע", ה"מדע" וה"ידוע". שונה הדבר לגבי הקב"ה, כהסברו של הרמב"ם: "הוא המדע, הוא היודע והוא הידוע", ועל כך הוא אומר בהמשך: **וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכּוּלַת הָאָדָם לְהִבְיָנוּ עַל בּוּרְיוֹ כּו',** – ודבר זה – שהמבין, כוח ההבנה, והדבר אותו מבינים, הם אותו אחד, אין ביכולת האדם להבין לאשורו, **בְּדַבְרֵיכֶם: "הַחֲקֵר אֱלֹהֵי הַמַּצָּא", וְכַתִּיב: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְגו'".** – הרי שחכמתו של הקב"ה היא עצם אחד עם הקב"ה. ומכיון שנשמתו של יהודי באה, כאמור לעיל, מחכמתו של הקב"ה, הרי שהיא באה מהקב"ה עצמו. בהתאם למה שהוסבר, שנשמתו של כל בן ישראל באה מחכמתו של הקב"ה – להלן נכנה אותה "חכמה עילאה" – נשאלת השאלה: אם אכן כל הנשמות באות משורש אחד, מחכמה עילאה, היו צריכות כולן, כל הנשמות, להיות במדרגה אחת שווה. מניין נוצר, איפוא, השוני במדרגות שבהן מחולקות נשמות ישראל? – וכך הוא שואל: **וְאֵף שֵׁישׁ רַבּוֹת מִיְנֵי חֲלוּקֵי מַדְרָגוֹת בְּנִשְׁמוֹת, גְּבוּהַ מַעַל גְּבוּהַ לְאֵין קֶץ, כִּמּוֹ גֹדֵל מַעֲלַת נִשְׁמוֹת הָאֲבוֹת וּמִשָּׁה רַבִּינוּ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם, עַל נִשְׁמוֹת דְּרוֹתֵינוּ אֵלֶּה דְעַקְבֵי מִשְׁיַחָא, שְׁהֵם בְּחִינַת עַקְבֵי מִמָּשׁ לְגַבֵּי הַמַּחַ וְהָרֵאשׁ; – שכן, הנשמות שבדורותינו, נקראות נשמות של עקבתא דמשיחא, כי לגבי המוח והראש הן בבחינת העקב שברגל. כשם שאין להשוות את החיות שבעקב הרגל לחיות שבמוח ובראש, כך אין מקום להשוות את נשמות ה"עקביים" שבדורותינו**

ש"הוא המדע והוא היודע והוא הידוע". אך ישנם גדולים וחכמים שאינם סוברים כמותו¹⁰ והם אומרים שאי אפשר כלל לומר על הקב"ה שהוא ההבנה עצמה וכך, כי הקב"ה הוא למעלה מכל ההגדרות שמביא הרמב"ם. ואומר רבנו הזקן

ליקוטי אמרים

והגהה, שחכמי הקבלה הודו לרמב"ם. ברם, מה שעל-פי קבלה צורך הרמב"ם, אין זה אמור לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם". שכן, הקב"ה עצמו הוא למעלה לאין שיעור גם מהחכמה הבתלית מושגת אודותה כותב הרמב"ם; לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם" צודקים אלה שחולקים על הרמב"ם, שכן הוא למעלה מעלה מכל המושגים האלה.

אלא, לאחר שאור-אין-סוף האלקי מצמצם ומגביל את עצמו בהרבה הגבלות, אז שייך לומר עליו שהוא מתאחד עם החכמה שבעולם האצילות ואז אפשר לומר עליו "הוא המדע והוא היודע והוא הידוע". ועל כך אומר רבנו הזקן: **וְהוֹדוּ לוֹ חֲכָמֵי הַקְּבָלָה, – חכמי הקבלה הודו לרמב"ם, שבקב"ה שייך ענין החכמה באותה צורה, שכל השלשה: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע", הם דבר אחד, כִּמּוֹ שִׁפְתּוֹב בְּפִרְדֵּם מְהָרַמ"ק.** – כמו שאומר רבי משה קורדובירא בספר ה"פרדס" שלו, **וְגַם לְפִי קְבָלַת הָאֲר"י וְלִי יִצְיָא מִלְתָּא,** – גם לפי קבלת האר"י, שלפיה אנו יודעים יותר, שהקב"ה נעלה מעלה מעלה גם מסוג החכמה המובא בדברי הרמב"ם – נכונה דעתו של הרמב"ם, **וְזֹאת בְּסוּד הַתְּלַבְּשׁוֹת אוֹרֵי אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, עַל יְדֵי צְמֻצוּמֵי רַבִּים, – כשאור-אין-סוף ברוך-הוא מתלבש על ידי צמצומים רבים בְּבָלִים דְּחַב"ד דְּאֲצִילוֹת, – ב"כלים" של "חכמה", "בינה" ו"דעת" שבעולם האצילות. כשהוא מתאחד עם ספירות אלו שבעולם האצילות – נכונה סברתו של הרמב"ם, אֵף לֹא לְמַעַל מְהַאֲצִילוֹת, – אבל לא באותה דרגה שאור-אין-סוף הוא למעלה מעולם האצילות. וכִּמּוֹ שִׁפְתּוֹב בְּמָקוֹם אַחֲרֵי, שְׁאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא מְרוּמָם וּמַתְנַשֵּׂא רוּמָמוֹת אֵין קֶץ, לְמַעַל מַעַל מְהַהוֹת וּבְחִינַת חַב"ד, עַד שְׁמַהוֹת וּבְחִינַת חַב"ד נְחַשְׁבַת כְּעִשְׂיָה גּוֹפְנִיית אֲצִלוֹ וְתַבְרָה, כִּמּוֹ שִׁפְתּוֹב¹²: "בְּלֶם בְּחֻמָּה עִשְׂיָת": – בעצם היה צריך לומר: כולם בחכמה חכמת" או "השכלת" – בהתאם למה**

10. מהר"ל מפראג בספר גבורות ה', ועוד. 11. שער היחוד והאמונה פ"ט. ובעוד מקומות. 12. תהלים קד, כד. 13. איוב יא, ז. 14. ישעי' נה, ח.

– ולמרות זאת מתהווים בהם הבדלים גדולים כאלה של מעלה ומטה, מהמוח עד לצפרניים. דבר נוסף מובן מהמשל האמור, שגם החלק הנחות ביותר שבגוף הילוד, הצפרניים שלו, הינו קשור, גם אחרי ההולדה, בשורשו הראשון – במוח האב. שכן,

גם הצפרניים יונקות חיותן ממוחו של הילוד, ומאחר שמוחו נשאר, גם אחרי ההולדה, מהות זהה עם מוח האב, הרי שגם הצפרניים, אחרי ההולדה, קשורות עדיין בשורשן הראשון. כך נבין גם ביחס לנשמות: אף שכל הנשמות באות משורש אחד, מ"חכמה עילאה", על כל אחת מהן לעבור, אחרי ירידתה מ"חכמה עילאה", השתלשלות של הרבה עולמות ולרדת הרבה מדריגות, מדריגה

אחרי מדריגה, עד להתלבשותה בגוף גשמי – תהליך זה של השתלשלות וירידה מדרגה לדרגה, מביא לשינויי המדריגות בנשמות, שכן, על נשמה אחת משפיעה הירידה יותר מאשר על נשמה אחרת. וכך גם בחלק השני של המשל, גם אחרי ירידתן לדרגות הנמוכות ביותר, נשארות אותן נשמות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון, "חכמה עילאה". שכן גם הן, בדרגתן הנחותה, מקבלות את יניקתן הרוחנית מנשמות הצדיקים והחכמים שגם למטה הן בבחינת ראש ומוח. ועל-ידי צדיקים אלה, נשארות גם הנשמות הנחותות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון. וכך אנו לומדים בספר ה"תניא": **בְּמִשְׁלַח הַבֵּן הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנָּה הָאֵב, שְׁאֵפְלוּ צִפְרָנָיו רִגְלָיו נִתְהוּ מִמִּטְפָּה זוּ מִמֵּשׁ, – כִּצְד, אֲבָל, נִתְהוּ מִמֶּנָּה הַצִּפְרָנִיִּים? – עַל יְדֵי שְׁחִיטָתָהּ תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים בְּבִטְנָה הָאֵם, וְיִרְדָּה מִמֶּדְרָגָה לְמִדְרָגָה, לְהִשְׁתַּנּוּת וּלְהִתְחַוֵּת מִמֶּנָּה צִפְרָנִיִּים. – הִרִי, שֶׁאֵף שֶׁכֵּל אֲבִירֵי שֶׁל הִילוּד, מִמוּחוֹ עַד צִפְרָנָיו, בָּאִים מִשּׁוֹרֵשׁ אֶחָד, מִטִּיפַת מוֹחַ הָאֵב, נִתְהוּ בָהֶם שִׁינוּיִם וְהַבְדְּלִים גְּדוּלִים כֹּל כֵּךְ, מִהֵמוּחַ עַד הַצִּפְרָנִיִּים. דְּבַר נוֹסֵף אֲנוּ רֹאִים: וְעַם כָּל זֶה, עוֹדְנָה קְשׁוּרָה וּמִיחָדָת בְּיַחְדוּד נִפְלָא וְעֵצוּם בְּמַהוּתָהּ וְעֵצְמוּתָהּ הָרֵאשׁוֹן שְׁחִיטָתָהּ טִיפַת מוֹחַ הָאֵב; – גַּם אַחֲרֵי שֶׁהִתְגַּשְׁמָה כֹּל כֵּךְ בְּצוּרָה שֶׁל צִפְרָנִיִּים, וְזֹאת מִכּוּיֹן, וְגַם עֲכָשׁוּ בְּכֵן, יִנִּיקַת הַצִּפְרָנִיִּים וְחִיּוּתָם נִמְשָׁכֶת מִמֶּמֶנָּה שְׁבָרָשׁ; – וּמִשּׁוּם שֶׁהַצִּפְרָנִיִּים מִקְבֻלוֹת חִיּוּתָן מִמוּחוֹ שֶׁל הִילוּד, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מִשּׁוֹרְשׁוֹ הָרֵאשׁוֹן וְנִשְׁאָר – מוֹחַ, הִרִי, שֶׁגַּם הַצִּפְרָנִיִּים קְשׁוּרוֹת, אַחֲרֵי הִהוּלְדָה, בְּאִמְצָעוֹת מוּחוֹ שֶׁל הִילוּד, לְמוּחוֹ שֶׁל הָאֵב שֶׁהוּא שׁוֹרְשׁוֹ וּמַהוּתוֹ הָרֵאשׁוֹן. וְהוּא מִבְּיַד עַל כֵּךְ רֵאִיוֹת: בְּרֵאִיוֹתָא**

לנשמות ההן הנקראות בשם מוח וראש. כאן מדובר על היתרון העצום במעלת הנשמות שבדורות הקודמים לגבי הנשמות שבדורותינו. וכן בכל דור ודור יש ראשי אלפי ישראל, שְׁנִשְׁמוּתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֵאשׁ וּמִחַ לְגַבֵּי נִשְׁמוֹת הַהֶמוֹן

וְעַמֵּי הָאָרֶץ; – מִלְבַּד זֹאת, כֹּכֵל דוֹר יִשְׁנָם, בְּאוֹתוֹ דוֹר, הַבְּדִלִים גְּדוּלִים בְּמִדְרִיגוֹת הַנִּשְׁמוֹת, וְכֵן נִפְשׁוֹת לְגַבֵּי נִפְשׁוֹת, כִּי כָּל נִפְשׁ כְּלוּלָה מִנִּפְשׁ רֵוַח וְנִשְׁמָה. – הַבְּדִלִים אֵלֶּה שֶׁבְּכַנֵּי יִשְׂרָאֵל, אֵינֶם רַק בְּמִדְרִיגַת הַנִּשְׁמָה, כִּי אִם גַּם בְּמִדְרִיגַת הַנֶּפֶשׁ. שְׁכֵן, כֹּל נִפְשׁ כְּלוּלָה מִשְׁלֵשׁ בְּחִינּוֹת: נֶפֶשׁ, רֵוַח וְנִשְׁמָה, שֶׁבִּ"נִשְׁמָה" יִשְׁנָן מִדְרִיגוֹת שׁוֹנוֹת, כֵּךְ גַּם

(ברוח וב)נפש ישנן מדריגות שונות. רואים אנו מכך, מה גדול מספר ההבדלים והחילוקים במדריגות הנשמות. בהתאם לכך, היו צריכים, לכאורה, להיות אותם הבדלים גם בשרשן של הנשמות באלקות – כאשר נשמה גבוהה יותר באה משורש נעלה יותר? – אך, מִכָּל מְקוֹם, שֶׁרִישׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רֵוַח וְנִשְׁמָה כְּלָם, – לְמִרוֹת הַמִּדְרִיגוֹת הַשׁוֹנוֹת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת, מִרֵּאשׁ כָּל הַמִּדְרִיגוֹת עַד סוֹף כָּל הַרְגִיז, הַמְלַבֵּשׁ בְּגוּף עַמֵּי הָאָרֶץ וְקָל שְׁבָקָלִים, – הִרִי זֶה הַכֵּל, נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה הַעֲלִיּוֹן, שְׁחִיטָה חֲכָמָה עֲלֵאָה בְּכִיבּוֹל. – כִּדִּי לְהַבְהִיר וּלְהַסְבִּיר כִּיצַד, כֹּכֵל זֹאת, מִתְהוּוּיִם הַהַבְדְּלִים בְּמִדְרִיגוֹת הַנִּשְׁמוֹת, לְמִרוֹת שֶׁשּׁוֹרֵשׁן אֶחָד, מִשְׁתַּמֵּשׁ כֵּן רַבְּנוּ הַזֶּקֶן בְּמִשְׁלַח הַבֵּן וְהָאֵב – אוֹתוֹ מִשְׁלֵשׁ שֶׁכֵּבֵר הַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעֵיל, כִּדִּי לְצִיּוֹן שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוֹת "בְּנִים" לְהַקְבִּ"ה, וְבְּאוֹת מִ"חֲכָמָה עִילָאָה" כִּמוֹ שֶׁהֵבֵן בָּא מִמוּחוֹ הָאֵב. מֵאוֹתוֹ מִשְׁלֵשׁ עֲצוּמוֹ גַּם יוֹכֵן כִּיצַד מִתְהוּוּיִם הַבְּדִלִי הַמִּדְרִיגוֹת בְּנִשְׁמוֹת. כִּדִּי לְהַקְלֵל עַל הַלּוּמְדֵי-הַמֶּתַחֲלִיל, נִבְיָא כֵּן הַסֵּבֵר קֶצֶר: בְּמִשְׁלַח אֲנוּ רֹאִים, שֶׁכֵּל גּוֹפּוֹ שֶׁל הִילוּד בָּא מִטִּיפַת מוֹחַ הָאֵב. כְּלוּמוֹר, עַל אֵף הַהַבְדְּלִים שֶׁבְּאֲבִירֵי הַשׁוֹנִים שֶׁל הִילוּד – מִהֵנַעֲלָה בִּיּוֹתָר עַד לְפַחוֹת בִּיּוֹתָר, מִהֵמוּחַ שֶׁל עַד צִפְרָנֵי רִגְלָיו – הֵם בָּאִים כּוֹלֵם מִשּׁוֹרֵשׁ אֶחָד, מִטִּיפַת הַמוּחַ שֶׁל הָאֵב. כִּיצַד, אִם כֵּךְ, נִתְהוּוּ הַבְּדִלִים אֵלֶּה בְּאֲבִירֵים? – הִרִי זֶה מַחֲמַת שְׁחִיטַת טִיפַת מוֹחַ הָאֵב, כִּמִּשְׁךְ תִּשְׁעַת חֲדָשִׁי הַעֵיבוֹר, בְּבִטְנָה הָאֵם, בָּהֶם הִיא עוֹבֵרַת תְּהִלִּיךְ מִסּוּיִים שֶׁל תְּהוּוֹת הַגּוּף. שְׁחִיטָה מִמוּשְׁכַת זוֹ בְּתְהִלִּיךְ תְּהוּוֹת הַגּוּף בְּאוֹפֵן הַדְּרָגָתִי, יוֹצֵרַת אֶת הַהַבְדְּלִים שֶׁבֵּין אֲבִיר אֶחָד לְמִשְׁנֵהוּ. כֹּכֵל שֶׁחֲלַק מִהִטִּיפָה מִתְגַּשֵּׁם יוֹתָר, כֵּךְ הַהִשְׁתַּנּוּת גְּדוּלָה יוֹתָר. הִרִי, שֶׁכֵּל הַאֲבִירִים בָּאִים, אֲכֵן, מִשּׁוֹרֵשׁ אֶחָד – טִיפַת מוֹחַ הָאֵב

הנברא, אין זו עדיין בריאה בעלת צורה ותבנית. "יצירה" – העולם בו מקבל ה"יש", שנברא מה"אין", צורה ותבנית. "עשייה" – עולם בו הישות היא בשלימות, יש גמור. ברם, מובן, שכל האמור מדובר במובן רוחני. כי רק לאחר כל אלה

באה יצירתו של עולמנו, הנקרא עולם העשייה הגשמי, העולם הזה וברואיו. התחלתו של סדר ההשתלשלות היא מ"חכמה" של עולם האצילות, ו"חכמה" זו היא הספירה והמדריגה הראשונה בעולם העליון ביותר – אצילות. זאת אומר לנו רבנו הזקן, כששורש נשמתו של בן ישראל יורד ממדריגה אחת לשניה, על-ידי השתלשלותם של ארבעת העולמות אבי"ע –

אצילות, בריאה, יצירה, עשייה – **מְחַכְמָתוֹ יְתַרְךָ, בְּדַכְתִּיבִי: בְּכֹלֵם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ** – הכל משתלשל מ"חכמה" שהיא המקור של כל סדר ההשתלשלות, הנה על-ידי ירידה זו של שורש הנשמה, נִתְהוּוּ מִמֶּנּוּ נִפְשׁ רֹחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמִּי הָאָרֶץ וּפְחוּתֵי הָעָרָה. – ההבדלים בין עליון לתחתון בנשמות, נהוו בתהליך ירידתן בסדר ההשתלשלות. שכן, על נשמות מסוימות השפיעה יותר ירידת ההשתלשלות, ומשום כך ירדו במדריגה נחותה יותר – כפי שהדבר במשל הצפרניים, שעליהן השפיעה השנייה תשעה חדשים בבטן האם, יותר מאשר על אברים אחרים. ברם, כשם שבמשל קשורות הצפרניים בשורשן הראשון על-ידי ניקת חיותן ממוח הילוד – כך גם בנשמה: **וְעַם כָּל זֶה, עוֹדִינָה קְשׁוּרוֹת וּמִיחָדוֹת בְּיַחַד נִפְלָא וְעֵצוֹם בְּמַהוּתָּן וְעֵצְמוֹתָן הָרָאוֹן, שֶׁהֵיִא הַמְשַׁבֵּת חֻכְמָה עֲלֵהָ, –** כיצד נעשה הדבר? – **כִּי יִנְיֶקֶת וְחִיּוֹת נִפְשׁ רֹחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמִּי הָאָרֶץ, הוּא מִנְפֵשׁ רֹחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל הַצְּדִיקִים וְהַחֲכָמִים, רָאִשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׂבָדוֹרָם: –** על ידי שהם יונקים חיותם מהצדיקים והחכמים שהם בבחינת "ראש" ו"מוח" – קשורים כל בני ישראל בשורשם במוח שלמעלה, "חכמה עילאה". **וְכֹה יוֹבֵן מֵאִמֵּר רַ"ל¹⁷ עַל פְּסוּק: "וְלִדְבָקָה בּוֹ"¹⁸ – שְׂכָל הַדְּבַק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, מַעֲלָה עֲלֵיו הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ נִדְבַק בְּשִׁבְיָה מִמֶּשׁ, –** לכאורה: כיצד משווים את הדבקות בתלמידי חכמים לדבקות בשכינה? אלא, לפי מה שהוסבר לעיל, הדברים מובנים: **כִּי עַל יְדֵי דְבִיקָה בְּתַלְמִידֵי**

בְּנִמְרָא [נִדָּה שְׂמִי¹⁵]: "לִבְנֵי, שְׂמִמְנֵנו גִּידִים וְעֵצְמוֹת וְצִפְרָנִים" – הרי שיש לצפרניים שייכות למוח. וגם לפי תורת הקבלה יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח: **[וְכִמּוֹ שְׂבָתוֹב בְּעֵץ חַיִּים שְׁעַר הַחֲשָׁמַל, בְּסוּד לְבוּשִׁים שֶׁל אָדָם הָרָאוֹן בְּגַן עֵדֶן, שֶׁהָיוּ צִפְרָנִים מִבְּחִינַת מַחַ תְּבוּנָה]. –** מכאן ראייה שגם על-פי קבלה, יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח, כמו שהוא במשל הבן. **וְכִכָּה מִמֶּשׁ, כְּבִיבּוֹל, בְּשֶׁרֶשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רֹחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל כָּלֹת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה, בִּירִידָתוֹ מִמְדִּירָה לְמְדִירָה עַל יְדֵי הַשְׂתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָה –** "השתלשלות" –

מלשון שלשלת (שרשרת) המורכבת ממספר מסויים של טבעות הקשורות ומושחלות זו בזו, עד שגם הטבעת האחרונה קשורה ומושחלת בטבעת העליונה, באמצעות הטבעות שביניהן המקשרות את כולן יחד, אותו דבר בסדר מדריגות העולמות: כל אחד מהם קרוב וקשור לעולם השני, ודרך עולמות אלה יורדת הנשמה למטה בעולם-זה ומתלבשת בנוף. "אבי"ע" – ראשי תיבות: אצילות, בריאה, יצירה, עשייה. ענינם של ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשייה, יוסבר בהרחבה בהמשך הפרקים הבאים. ובקצרה: כדי שיתהווה העולם הגשמי שלנו, ושהיה בכוחו לקלוט את ההשפעה האלקית, שגם הנבראים שבעולם הגשמי הזה יהיה באפשרותם להשיג ולהבין אלקות – אותם עניני אלקות שנבראים מסוגלים להבינם – נוצרו לצורך זה ארבעת העולמות (לפי הסדר ממעלה למטה): אצילות, בריאה, יצירה, עשייה. "אצילות" – עולם שמדריגתו הכללית היא זיו והארה מהאור האלקי האין-סופי, הארה כזו שהיא עדיין קרובה לאור-אין-סוף ברוך-הוא. זהו גם פירוש המלה "אצילות" – הפרשה (מלשון "ואצלת מן הרוח"¹⁶) כלומר, מהותה של הארה זו היא ההארה האלקית המובדלת ומופרשת ממקורה. וגם "אצילות" מלשון "אצל" ו"סמוך", כלומר, עולם זה ומדריגה זו של אצילות קרובים עדיין לאור-אין-סוף ברוך-הוא. המדריגה הכללית של עולם ה"בריאה" היא, כשמו של עולם זה: עולם שנברא, הבריאה הראשונה של יש מאין – כאשר מאין, מאפס, נהיה יש ודבר ממש. ברם, כאן מדובר על הדרגה הראשונה של התהוות

15. סוף פרק ג. 16. במדבר יא, יז. 17. כתובות קיא, ב. 18. דברים ל, כ.

תְּשַׁמֵּשׁ דְּוָקָא, מַה שְּׂאִין בְּן בְּנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ כּו', – עמי הארץ שאינם מקדשים עצמם בשעת תשמיש, "ממשיכים" בילדיהם נשמות נחותות. לכאורה, הרי הסברנו, שכל יהודי, בלי הבדל, יש בו נשמה של קדושה, בלי תלות אם הוריו קידשו עצמם בשעת

תשמיש או לא? מסביר רבנו הזקן שב"זוהר" לא מדובר על עצם הנשמה, כי אם ביחס לכושיה הרוחניים של הנשמה: הֵיִינוּ מְשֻׁם שְׂאִין לָךְ נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה שְׂאִין לָהּ לְבוּשׁ מְנַפֵּשׁ דְּעֲצָמוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ, – לכך מתייחס ה"זוהר" וה"זוהר חדש", בקראם את לבוש הנשמה בשם – נשמה, מפני שהלבוש נוגע ביותר לנשמה, שכן: וְכָל הַמְּצוֹת שְׁעוֹשָׂה – הַכֹּל עַל יְדֵי אוֹתוֹ הַלְבוּשׁ כּו', וְאִפְלוּ הַשֹּׁפֵעַ שְׁנוֹתָנִים לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם – הַכֹּל עַל יְדֵי

לְבוּשׁ זֶה, – כי, כדי שהנשמה תוכל לפעול בגוף בו התלבשה, ולקיים מצוות מעשיות בענינים גשמיים, מן ההכרח שזה יהיה על-ידי לבוש, וְאִם יִקְדַּשׁ אֶת עֲצָמוֹ – יִמְשִׁיךְ לְבוּשׁ קְדוּשׁ לְנִשְׁמַת בְּנוֹ, – ממילא תהיה אצל הבן עבודת השם קלה בהרבה, וְאִפְלוּ הִיא נִשְׁמָה גְדוּלָה, צְרִיכָה לְקְדוּשׁ אֲבִיו כּו'. – בשעת תשמיש, אֲכָל הַנִּשְׁמָה עֲצָמָה, הִנֵּה לְפַעְמִים נִשְׁמַת אָדָם נְבוּחַ לְאִין קִיָּן, כֹּא לְהוֹיֹת בְּנוֹ שֶׁל אָדָם נְבוּחַ וְשֹׁפֵל כּו', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲר"י ז"ל כֹּל זֶה בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה בְּלִקוּטֵי תוֹרָה פְּרֻשַׁת וִירָא וְכַטְעָמֵי מְצוֹת פְּרֻשַׁת בְּרַאשִׁית²¹:

חֲכָמִים, קְשׁוּרוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּמִיחֻדוֹת בְּמַהוּתָן הָרֵאשׁוֹן וְשִׁרְשָׁם שֶׁבְּחֻכְמָה עֲלָאָה, שְׂהוּא יִתְבַּרְךְ וְחֻכְמָתוֹ אֶחָד, וְהוּא הַמְדַע כּו'. – כפי שכבר למדנו, שמאחר שהם מאוחדים עם "חכמה עילאה"

על-ידי דביקותם בתלמידי חכמים, הרי הם ממילא מאוחדים ודבוקים עם השכינה, עם הקב"ה עצמו. [וְהַפּוֹשְׁעִים וּמִזְרִידִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים – יִנִּיקַת נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁלָּהֶם מִבְּחִינַת אֲחוּרִים שֶׁל נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים]. – השפעה בבחינת "אחוריים" היא כמי שנותן דבר לשונאו שלא מרצונו הפנימי, כי אם ברצון חיצוני בלבד, בגלל טעם מסוים שיש לו בזה, וזה מתבטא גם בצורת הנתינה: הוא נותן לו מאחורי גבו, ובשעת

מעשה מפנה את פניו ממנו. כך גם במובן הרוחני, כשמשפיעים על מישהו שלא מתוך רצון טוב, פירוש הדבר, שההשפעה באה מבחינת "אחוריים". אף בעניננו: מן ההכרח לומר, שהשפעה אלוקית מסויימת מקבלים גם הפושעים והמורדים מתלמידי חכמים, שכן, כל נשמה, בלי הבדל, מן ההכרח שתהיה קשורה בשורשה ומקורה, כמסביר לעיל, אלא שהשפעה זו הם מקבלים רק מבחינת "אחוריים". על-כל-פנים, מובן, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה הבאה מ"חכמה עילאה", ועל כך אומר רבנו הזקן: וּמַה שֶׁכָּתוּב בְּזִהְרֵי וְבוֹחֵר חֲרֻשִׁי²⁰, שְׂהַעֲקֵר תְּלוֹי שִׁיקְרֵשׁ עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת

ליקוטי אמרים

דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם שבחכמה עילאה שהוא ית' וחכמתו א' והוא המדע כו' [והפושעים ומורדים בתלמידי חכמים יניקת נפש רוח ונשמה שלהם מבחי' אחוריים של נפש רוח ונשמת ת"ח] ומ"ש כוהר ובוהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש דווקא משא"כ בני עמי הארץ כו' היינו משום שאין לך נפש רוח ונשמה שאין לה לבוש מנפש דעצמות אביו ואמו וכל המצות שעושה הכל ע"י אותו הלבוש כו' ואפי' השפע שנותנים לו מן השמים הכל ע"י לבוש זה ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו' אבל הנשמה עצמה הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ בא להיות בנו של אדם נבוה ושפל כו' כמ"ש האר"י ז"ל כל זה בליקוטי תורה פ' וירא ובטעמי מצות פ' בראשית:

19. ראה חלק ב. קד, ב. 20. בראשית דף יא. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בוה מוסיף הדגשה עד כמה הנשמה כו' ממעל וגם חילוקי המדרג' הם מצד ההשתל' (שג"ז למע' מעוה"ז) והמטה אין פועל בזה (שגם האו"א בכלל המטה). ער שמ"ש בזהר כו'".

...האותות ומופתים שנעשו לנשיאי ישראל, שהם ממשיכים אותם לכל ההולכים בדרכיהם ומקיימי ההוראות והציוויים שלהם. ועל ידי זה פועלים את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

לוח היום יום...

יום ראשון	כ כסלו	ה'תש"ג	יום ראשון
	<p>שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: צדקג. תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ.</p>		
	<p>הדפסת ספר של בינונים – תניא – בפעם הראשונה, נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא. וכולל: חלק ראשון – ספר של בינונים, חלק שני – חנוך קטן ושער היחוד והאמונה.</p> <p>אגרת התשובה – מהדורא קמא – נדפסה לראשונה: זאלקווי תקנ"ט; מהדורא בתרא – נדפסה לראשונה: שקלאו תקס"ו.</p> <p>אגרת הקדש – בפעם הראשונה – שקלאו תקע"ד. תוצאה מתקנת של כל ה' החלקים – ווילנא ראם תר"ס, וחזרה ונדפסה כמה פעמים.</p>		

יום שני	כא כסלו	ה'תש"ג	יום שני
	<p>שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י. תהלים: קדקה. תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו'.</p>		
	<p>מען זאל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי' דילי, און געהן אין גאס און חזר'ן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח.</p> <p>חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.</p>		
	תרגום		
	<p>יש לשנן משניות בעל פה כל אחד כפי ערכו, ובצעת ההליכה ברחוב לחזר משניות. בקך נזכה לקבל פני המשיח.</p> <p>חסידים צריכים ללמוד חסידות: חסידים סתם [=חסידים רגילים] – יום שני, יום חמישי ויום השבת. תמימים – שעה אחת בכל יום.</p>		

יום שלישי	כב כסלו	ה'תש"ג	יום שלישי
	<p>שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י. תהלים: קרקו. תניא: אך בודעיי . . . את ה' וגו' אכ"ר.</p>		
	<p>מתקנות כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהור"צ נשמתו־עין]: לאמר בכל בקר אחר התפלה – וגם בשבת ויום טוב, ראש השנה ויום הכפורים – תהלים כפי שנחלק לימי החדש, ואחר אמירה בעשרה – קדיש יתום. בחודש של כט יום אומרים ביום כט השעור דשני הימים.</p>		

יום
רביעי

יום רביעי

כג כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תנאי: והנה אחר . . . אמרים הנ"ל.

משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף שבת זאגט ער אין זהר דמיני' מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואס אויף דעם האט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה"א בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואס איז ג' פסוקים.

תרגום

משיחות אָדני אָבי זקני מורי ורבי [המהר"ש] – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. על שבת נאמר בזהר שממנו מתברכים כל הימים. כל הימים – הם כל ששת ימי השבוע, בעבורם נתן הקדוש-ברוך-הוא ברכה כללית "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה". ברכת השבת הרי היא מלפניו ומאחריו, ההכנה לשבת היא מיום ד' – שההוראה והציווי על כך הוא ה"לכו נרננה" הקטן [אותו אמרים בשיר של יום הרביעי בתפלת שחרית] שהוא ג' פסוקים.

יום
חמישי

יום חמישי

כד כסלו, ערב חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיד.
תנאי: פרק א. תניא . . . פנים לתורה.

(המשך). ביאור ג' פסוקים – לכו נרננה – ע"פ מדה ממוצעת מדת כל אדם: מיטוואך אז מען הויבט אן טראכטען וואו וועט מען נעהמען אויף שבת, הן בפשטות און הן מיט וואס וועט מען שבת'ן – יעדער איד איז דאך שבת גאר אנאנדערער – ווערט מרה שחורה'דיג, איז די עצה, לכו נרננה, בטחון. ווען עס קומט דאָנערשטאָג, עס ווערט נעהנטער צו שבת, און עס איז נאך אלץ ניטאָ, איז יעמאלט נרננה'ט זיך ניט, מען פארשטעהט אז מ'דארף עפעס טאָן. איז אז מ'זיצט דאָנערשטאָג'דיגע נאכט און מ'לערענט חסידות, יעמאלט איז פרייטאָג דערהערט מען כי אל גדול גו' ומלך גדול גו', און מיט דעם שבת'ט א איד. במנחה אין אומרים תחנון.

תרגום

[המשך]. באור ג' הפסוקים – "לכו נרננה" – על פי מדה ממוצעת מדת כל אדם: ביום רביעי, כשמתחילים לחשב מנין יקחו עבור שבת, הן בפשטות והן בצורת קיום השבת – כל יהודי הרי הוא שונה לגמרי בשבת – שוקעים בדכאון. העצה לכך – "לכו נרננה", בטחון. פאָר מגיע יום חמישי, יותר קרוב לשבת, ועדין אין כל, במצב בלתי "מרנין" זה, מבינים שיש לעשות משהו. אזי, כשיושבים בליל ששי ולומדים חסידות, או אז נקלט ביום ששי ש"כי אל גדול גו' ומלך גדול גו'". ועם זה [תכנים אלו] – שובת יהודי. במנחה אין אומרים תחנון.

יום שישי

יום שישי

כה כסלו, א חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תנאי: והא דאמרינן . . . להתייהר כו'.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] הָיָה מְדַלֵּק גְּרוֹת חֲנֻכָּה בֵּין מְנַחֵה לְמַעְרִיב, וְלֹא הָיָה מְדִיק בְּפֶתַח שְׂיֵהִיָּה מְדָרוֹם לְצִפּוֹן אוֹ מִמְזוּרָה לְמַעְרָב. "הַגְּרוֹת הַלָּלוּ" – אַחַר הַדְּלָקַת כָּל הַגְּרוֹת. וְהָיָה יוֹשֵׁב בְּסֻמוֹךְ לַהַגְּרוֹת חָצִי שְׁעָה – לְבַד מִיּוֹם ו' עָרַב שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שְׁלֹא הָיָה מִתְעַכֵּב חָצִי שְׁעָה – מְדִיק שֶׁיְדַלְקוּ הַגְּרוֹת חֲמִשִּׁים דְּקוֹת לְכָל־הַפְּחוֹת.
מְנַחֵה, גַּר חֲנֻכָּה, גַּר שַׁבַּת.

שבת קודש

שבת

כו כסלו, ב חנוכה

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ טַבַּת. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.
שיעורים. חומש: וישב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תנאי: פרק ב. ונפש . . . בראשית.

יוֹם הַתּוֹעֲדוֹת. טל וּמָטָר. גַּר חֲנֻכָּה אַחַר הַבְּדֵלָה וְקֹדֶם אֲמִירַת וַיִּתְרַלָּךְ. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת – גַּר חֲנֻכָּה וְקֹדֶם הַבְּדֵלָה.
בְּיוֹם שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שְׁמִבְרָכִים הַחֹדֶשׁ, הַשְּׂכֵם בְּבִקְרָא יִתְקַבְּצוּ אַנְ"שׁ [=אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַב"ד] לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַגִּיד כָּל הַתְּהִלִּים. אַחַר הָאֲמִירָה יִלְמְדוּ כְּשֶׁעָה מֵאַמָּר שֶׁל חֲסִידוֹת שְׂיֵהִיָּה מוֹבָן לְכָל, וְאַחֲרֵי־כֵן תְּפִלָּה. מוֹעֵד הַתּוֹעֲדוֹת כְּפִי הַזְּמַן שֶׁיִּגְבִּילוּ מֵתָאִים לְתַנְאֵי הַמְּקוֹם, מְקוֹם דִּירְתָם לְהַצְלָחָה בְּגִשְׁמִיּוֹת וְרוֹחֲנִיּוֹת.
אַחַר אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּשַׁבַּת מְבָרְכִים יֵאמְרוּ קֹדֶשׁ יְתוֹם. וְאִם יֵשׁ חַיִּיב – יֵאָרְצִיט [=יוֹם הַשָּׁנָה לְפִטְיָה] אוֹ אֲבָל – אוֹמְרִים קֹדֶשׁ יְתוֹם אַחַר כָּל סִפְר.

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום רביעי עמ' א

14 מתוך דמי השור ודמי הנבילה, והאי – הניזק מאה ועשרים והמשה
15 שקיל, ואם כן מאי בנייהו – מה בין שיטת רבי יהודה לשיטת רבי
16 מאיר. משיבה הגמרא: אמר רבא, פחת נבילה איכא בנייהו –
17 הנפקא מינה ביניהם היא באופן שנפחת שויה של הנבילה בשעת
18 העמדה בדין משעת הנגיחה, שרבי מאיר קבר שאין המזיק נוטל
19 כלום מדמי הנבילה, ולכן פחת נבילה דנייק הוי – כל מה שנפחת
20 משווי הנבילה אחר הנגיחה מפסיד הניזק, ויטול הניזק הנבילה
21 וישלם לו המזיק שבעים וחמשה זוז מדמי השור החי, ורבי יהודה
22 קבר שהמזיק נוטל חצי מדמי הנבילה, ולכן פחת נבילה דמזיק הוי
23 פלגא – המזיק מפסיד חצי ממה שנפחת שווי הנבילה משעת
24 הנגיחה, וישלם המזיק מאה זוז מדמי השור החי ויחלקו דמי
25 הנבילה ביניהם. מקשה הגמרא: אמר ליה אבי לרבא אם כן, מצינו
26 לרבי יהודה

1 עליו תורה הוא שור שנה מאתים שנגח לשור שנה מאתים, ואין
2 הנבילה יפה בלום, על זה נאמר ויכרו את השור החי ויחצו את
3 כספו' שבוה הוא משלם את חצי הנוק שהוא מאה זוז מהשור החי,
4 אלא מה אני מקיים ונגם זאת] המת יחצו, שפחת שפחתו מיתה
5 מחציו כתי – שמים כמה נפחת משווי השור על ידי מיתתו ומשלם
6 מזה חצי, והתשלום הוא מגופו של חי, והיינו שמוכרים את השור
7 החי ומשלם מדמיו.
8 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר: שואלת
9 הגמרא: מרבי בין לרבי מאיר שסובר שכאשר הנבילה שוח
10 חמישים אין המזיק חולק בדמי הנבילה, אלא הניזק נוטל הנבילה
11 והמזיק משלם שבעים וחמשה זוז מתוך דמי השור החי, ובין לרבי
12 יהודה שסובר שבאופן זה חולק המזיק בדמי הנבילה ומשלם המזיק
13 מאה זוז מתוך דמי החי, האי – המזיק מאה ועשרים והמשה, שקיל

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ' כסלו ~

מדידת השיעור בנפח שהשתנה

התורה, אבל בשרץ ונבילה שכבר חלה הטומאה כשהיו פחות מכביצה, הרי לאחר שתפחו לכביצה לא מתעוררת טומאה חדשה ולכן אינם מטמאים מדאורייתא.

ובשרץ ונבילה שתפחו לכביצה ומטמאים מדרבנן, יש לעיין: לשם מה גזרו חכמים שיטמאו לאחר שתפחו, הרי בלא-רהיכי אסורים מן התורה לפני התפיחה מדין 'חצי שיעור'?

ויש לתרץ:

כתב הרלב"ח (הובא בש"ך י"ד סי' רלט סק"כ): שבועה לבטל את המצוה שאינה חלה (הלי שבועות פ"א ה"ו), חלה על 'חצי שיעור' כיון שאיסורו אינו מפורש בתורה. אמנם, על איסור דרבנן אין השבועה חלה. וכך גם בשרץ ונבילה שתפחו – מצד ה'חצי שיעור' (לפני התפיחה) יכולה השבועה לחול, אך כאשר נוסף איסור דרבנן כשתפחו, אין השבועה חלה.

(תורת חסד ח"א סי' אות דו')

הלכות טומאת אוכלין פרק ד, הלכה ט: בְּשֵׁר הָעֵגֶל וְנִבְיָהּ, וּבְשֵׁר זִמְנָה שְׁנַתְעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן.

לדעת הרמב"ם, בשר עגל שלא היה בו כביצה (שיעורו של אוכל טמא לטמא אחרים) ותפח עד לכביצה ונטמא, נמדד כמו שהוא עכשיו ומטמא. וזהו כשיטת רב וסיעתו (מנחות נד, א) אך לדעת שמואל וסיעתו, מדאורייתא נמדד כמו שהיה בתחילה, ואינו מטמא אלא מדרבנן משום מראית העין, כי כיון שכעת שיעורו כביצה, אם לא יטמא יסברו הרואים שכביצה אינו מטמא (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תכב).

ולכאורה הרי זו סתירה לכך שבהלכות שאר אבות הטומאות (פ"ד ה"ג) פסק הרמב"ם כשמואל: "פחות מכעדשה מן השרץ ופחות מכזית מן הנבילה שתפחו ועמדו על כשיעור, מטמאין מדברי סופרים"!

ויש לחלק:

בטומאת אוכלין, בשר העגל נמדד כפי שהוא בעת קבלת הטומאה שהיא לאחר שתפח והגיע לכביצה ולכן מטמא מן

~ יום שני כ"א כסלו ~

ביצה היא אוכל או משקה?

כאוכל, כשם שמצאנו בהלכות שבת שאע"פ שאסור לסחוט משקה מפרי – מותר לסחוט לתוך אוכל, כי כשמתערב עם האוכל הרי הוא נחשב כאוכל.

אולם כתבו הפוסקים שדין זה נאמר רק לגבי משקה שמתחילת יצירתו (סחיטתו מהפרי) נסחט אל תוך האוכל, אך אם נסחט תחילה לקערה וחל עליו שם משקה, שוב לא ייחשב כאוכל גם אם יתערב עם אוכל. ולפי זה, אם הביצה מצד עצמה נחשבת כמשקה, שוב לא יחול עליה דין אוכל גם כשתתערב באוכל ולא תקבל טומאה, ואם-כן מוכח שמצד עצמה דינה כאוכל (נור הקודש שם).

וטעם הדבר הוא כי הגדרת אוכל או משקה אינה תלויה בצורת הדבר (מוצק או נוזל) אלא ביינוודו, האם הוא נועד לאכילה (שביעה) או כדי להרוות, וכן מצאנו שחלב האשה נחשב אוכל כיון שמיועד למאכל התינוק, וכן הביצה, אף כאשר היא נוזלית נחשבת כאוכל משום שעומדת לאכילה (ראה קובץ שיעורים ביצה ב, בקדש דוד קדשים סי' לו).

הלכות טומאת אוכלין פרק ח, הלכה ד: יִרְקָ שֶׁל תְּרוּמָה וּבִיצָה תְּרוּמָה עַל גִּבּוֹ, וְנִנְעָ מְבוּל יוֹם בְּבִיצָה – לֹא פָסַל אֲלֵא קִלְחָ שֶׁבִנְגוּדוֹ.

השאלה האם ביצה חיה נחשבת כאוכל או כמשקה נוגעת לתחומים שונים בהלכה, כגון לגבי שיעור הכמות המחייבת בברכה אחרונה. אם הביצה נחשבת כאוכל שיעורה ב'כזית', ואם דינה כמשקה שיעורה 'רביעית'.

ויש לפשוט את הספק מהמבורר בהלכה זו שביצה חיה הנתונה על המאכל מקבלת טומאה, ואין לומר שמקבלת טומאה בתור משקה, שהרי כתב הרמב"ם (לעיל פ"א ה"ד) ש"אין שום משקה שמקבל טומאה אלא שבעת המשקין שמנינו בלבד" והביצה אינה נמנית ביניהם, ובהכרח שמקבלת טומאה משום שנחשבת כאוכל (נור הקודש זכחים עמ' 92, להורות נתן י, כא).

אמנם, לכאורה יתכן לומר כי אף אם מצד עצמה דינה כמשקה, אך כאשר היא נתונה על גבי האוכל היא נידונת

~ יום שלישי כ"ב כסלו ~

מתי 'מוכשר' האוכל לקבל טומאה?

כאן רצון בעלים.
והקשו אחרונים (עונג יום טוב סי' לב. כלי חמדה שמיני אות ט):
מלשון הרמב"ם כאן "פרת קדשים שהעבירה בנהר... הרי
זו מוכשרת" מובן שלא רק בקרבן שלמים שהם 'ממון הדיוט'
אלא גם בשאר קדשים, שהם 'ממון גבוה' מועיל ההכשר אף
שאינן בכך רצון בעלים!
וביאר העונג יום טוב:

לדעת הרמב"ם, אכן גם פרת קדשים שהיא 'ממון גבוה'
וה'משקה טופח עליה' – הרי היא מוכשרת לקבל טומאה,
כי הלכה היא (להלן פי"ב ה"ב) "כל משקה שנפל על האוכל
בתחילה ברצון בעלים, אע"פ שאינן סופו ברצון... הוכשר",
ואף כאן אף שההכשר חל לאחר ששחט את הפרה ובשעה
זו אין כאן רצון בעלים (שהרי היא 'ממון גבוה') – הרי בתחילה
כאשר המים נתלשו מן הנהר, היה זה ברצון, ומשקים שהיו
תחילה לרצון אין צורך שסופם יהיה ברצון.

הלכות טומאת אוכלין פרק י, הלכה יז: פרת קדשים
שֶׁהֶעֱבִירָה בְּנֵהָ, וְשָׁחָתָה וְעָדוּן מִשְׁקָה טוֹפֵחַ עָלֶיהָ – הָרִי זֶה
מְכֻשָּׁרָת.

בגמרא (פסחים כ, ב) נאמרה הלכה זו כך: פרה של זבחי
שלמים שבעליה העבירה בנהר בדרכו לבית המקדש, ואחר
ששחטה היו עליה המים בשעה שהפשיטה – הכשירה
המים לקבל טומאה.

וכתב ה'קצות החושן' (סי' תו סק"א):
הגמרא מדייקת וכותבת "פרה של זבחי שלמים", היות
והלכה היא שמשקה מכשיר את האוכל לקבל טומאה רק אם
הוא ניתן ברצון הבעלים (להלן פי"ב ה"א), ומאחר שקרבן
שלמים הוא 'ממון הדיוט' (ראה רמב"ם הל' נוקי ממון פי"ח ה"ב) –
הרי פרת השלמים מוכשרת לקבל טומאה על ידי המים
שעליה, כי יש כאן רצון בעלים. מה שאין כן בשאר קדשים,
שאחר שחיתתם הם 'ממון גבוה', אין ההכשר מועיל כי אין

~ יום רביעי כ"ג כסלו ~

האם משחקי מים מכשירים לקבלת טומאה?

ייחשבו כתלושים לרצון ויכשירו לקבלת טומאה?
ויש לפרש כי לדעתו מדובר באופן שניהם משחקים יחד
והדחיפה נעשית ביוזמת שניהם, ונמצא שהמים באים על
האדם הנדחף גם לרצונו, ולא רק לרצון הדוחף. וכן נראה
מדבריו (בפירוש המשניות שם) שגרס במשנה: "ואם כמשחק ענוו
הרי זה בכי יותן", היינו ששניהם משחקים יחד. ואולם ה"ש
גרס: "ואם כמשחק" (ללא המילה 'עמו') והיינו שהדחיפה נעשית
ביוזמת הדוחף בלבד, כי לשיטתו מועילה מחשבתו של אדם
לפעול כלפי חברו (שירי טהרה, מכשירין שם).

ועוד יש לפרש כי בנידון דידן גם לשיטת הרמב"ם
מועילה מחשבתו של הדוחף לבד, ואין זה דומה למים שנפלו
על פירות מאליהם ללא מעשה אדם, שבזה צריך מחשבתו
ורצונו של הבעלים ואין בכוח מחשבתו של אחר לפעול על
של חברו, כי על ידי מעשה יכול אדם להכשיר אף את
פירותיו של חברו, ולכן כשדחף את חברו למים מועילה דעתו
להחשיב את המים שעל גבי חברו כתלושים לרצון (אליהו רבה,
מכשירין שם).

הלכות טומאת אוכלין פרק יג, הלכה ו: וכן אם הָיָו
הָבְרוּ לְשָׁבְרוּ אוּ לְשָׁבֵר בְּהִמָּתוֹ, בְּטָלוּ הַמַּיִם הָרְאשׁוֹנִים; אֲכָל
אִם דָּחִיו דְּרָךְ שְׁחֹק – לֹא בְּטָלוּ, אֲלָא הָרִי הַמַּיִם שֶׁעָלְיוֹ תְלוּשִׁין
לְרִצּוֹן.

"דחהו חברו לשברו" – היינו שלא התכוון להפילו למים
אלא לקרקע (מתוך מריבה, כדי לגרום לו לחבלה), ונמצא שהמים
שעליו אינם 'תלושים לרצון' ולכן אינם מכשירים לקבלת
טומאה, אולם כאשר "דחהו דרך שחוק" לתוך המים, הרי
המים באים על גופו לרצונו של הדוחף, ולכן הם מכשירים
לקבל טומאה (משנה אחרונה מכשירין פי"ה מ"א).

[ויש גורסים: "דחהו חברו לשברו", דהיינו שדחפו למים
מתוך שכרות, ומאחר ואינו מודע למעשיו אין זה נחשב
לרצונו, אך כשדחפו במכוון דרך שחוק הרי זה לרצונו (ראה
משנה אחרונה שם)].

אמנם, לשיטת הרמב"ם (לעיל פי"ב ה"א) פירות מוכשרים
לקבלת טומאה רק אם נפל עליהם משקה ברצון הבעלים, אך
מחשבתו של אדם אחר אינה מועילה, ולפי זה יש להבין:
כיצד מחשבתו של הדוחף יכולה לפעול שהמים שעל חברו

~ יום חמישי כ"ד כסלו ~

בית קיבול העשוי למלאותו – מה דינו?

שמילא אותה!

וביאר ה'ראשון לציון':

שני סוגי בית קיבול הם: א. כאשר הבית קיבול נעשה לצורך שימוש הכלי עצמו הרי הוא נחשב 'כלי' ומקבל טומאה, וכך הוא בחצים – שהבית קיבול נעשה לצורך התח שיחד עם ראש החץ שנתחב בו הוא נזרק למרחק. ב. כאשר הבית קיבול אינו לצורך הכלי אלא לצורך כלי אחר שבו יהיה השימוש, כמו בקעת של עץ שהבית קיבול אינו בשביל הבקעת עצמה אלא כדי לתקוע בה סדן של ברזל שבו ישתמשו הנפחים, ואינו מקבל טומאה.

וה'שבות יעקב' ביאר:

החץ נחשב כלי עם בית קיבול כי ראש החץ אינו קבוע בו ולפעמים מסירים אותו ממנו, ואילו בבקעת העץ – הסדן ממלא את החקיקה בקביעות, וכמדויק בלשון הרמב"ם "אע"פ שיש בה בית קיבול לא נעשה אלא למלאותו" ואינו נחשב בית קיבול.

הלכות כלים פרק ב, הלכה ג: בית קיבול העשוי למלאותו, אינו בית קיבול. ביצד? בקעת של עץ שחוקקו בה בית קיבול, ותוקעין בו הפדן של ברזל – אם של נפחים היא, אינה מקבלת טמאה; שאם על פי שיש בה בית קיבול, לא נעשה אלא למלאותו.

והקשו אחרונים (שבות יעקב ח"א. ראשון לציון סוכה יב, ב ועוד):

מבואר בגמרא (סוכה יב, ב): חץ שיש לו בית קיבול (הקנה של החץ חלול, וראש החץ נתחב לתוכו) – אף שהוא עשוי להתמלאות, הרי הוא נחשב 'כלי' ויכול לקבל טומאה ולכן פסול לסכך. וכן פסק הרמב"ם (הל' סוכה פ"ה ה"ה) "סיככה בחצים בזכרים (שאינן להם בית קיבול) כשרה, בנקבות (שיש להם בית קיבול) פסולה, אף על פי שהוא עשוי להתמלאות בברזל, בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי קיבול".

ואילו כאן כתב הרמב"ם, שבקעת של עץ שבית קיבול שלה נעשה כדי למלאותו אינה נחשבת בית קיבול ואינה מקבלת טומאה, ומשמע שאינה מקבלת טומאה אף קודם

~ יום שישי כ"ה כסלו ~

כלי עץ העשוי לנחת

מאחר והיא מיועדת להנחה על גבי הסוכה ולכן אינה מקבלת טומאה. ואולם לדעת הראב"ד, מאחר ואין איסור בטלטולה, אינה נחשבת ככלי העשוי לנחת והיא מקבלת טומאה ופסולה.

ויש מי שפקפק בכך, כי יתכן שכוונת הרמב"ם היא דווקא לכלי שמצד עצמו אינו ראוי לטלטול, כגון שהוא כבד ביותר, אך כלי הראוי לטלטול מצד עצמו אלא שהאדם גמר בדעתו שלא לטלטלו, אין בכך כדי להוציאו מתורת קבלת טומאה. ולפי זה, אין להכשיר מסגרת זו שמצד עצמה היא ראוייה לטלטול ללא קושי אלא שהאדם ייעדה לשימוש במקומה בלא לטלטלה.

ועוד, שאף אם נפרש בדעת הרמב"ם שהדבר תלוי בדעת האדם, יתכן שהדברים אמורים רק כשדעתו שהכלי יעמוד במקומו באופן תמידי (כדוגמת כלי המקדש), אך מסגרת זו שמייחדה לעמוד במקומה רק למשך שבעת ימי החג אינה נחשבת כלי העשוי לנחת והיא מקבלת טומאה (להורות נהן ח"ה, סי' מו יג"ה).

הלכות כלים פרק ג, הלכה א: כל כלי עץ העשוי לנחת – אפילו אינו מקבל אלא דבר טעם – אינו מקבל טמאה, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

מקור דברי הרמב"ם הוא בדברי הגמרא (חגיגה כו, ב) "כל כלי העשוי לנחת אינו מטמא", ולדעתו הדברים אמורים לגבי כל כלי שהאדם ייעד אותו לשימוש במקום קבוע שלא על מנת להזיזו.

אך הראב"ד משיג על כך וסובר כי מדובר רק לגבי כלי שאי אפשר להזיז אותם, שהרי דברי הגמרא נאמרו לגבי השולחן שבמקדש שאסור להזיזו ממקומו, ולכן הוא נחשב ככלי שאינו עומד לטלטול. ואולם כלי שאפשר להזיזו, אף אם אין בכוונת האדם לעשות כן, הרי הוא מקבל טומאה.

וכתב ה'אבני נזר' (אור"ח סי' תעג) שלמחלוקת זו יש השלכה לדיני סוכה, לגבי שימוש במסגרת עץ המונחת על הסוכה ובה נקבים שבהם נכנסים קרשי הסכך, כי הסכך צריך להיות מדבר שאינו מקבל טומאה, ומסגרת זו שיש בתוכה נקבים לכאורה דינה ככלי שיש לו בית קיבול המקבל טומאה, אלא שלדעת הרמב"ם יש להכשירה מדין "כלי העשוי לנחת",

~ שבת קודש כ"ו כסלו ~

פעמון ללא 'ענבל'

להניחו ברגליו בעת שבורח מן הקרב כדי להתגונן מפני הקוצים, היינו מעין השימוש המקורי. וברזין זה נראה מדברי הרמב"ם (לעיל פ"ה ה"ז) שכדי שיקבל טומאה די בכך שראוי לשתות בו מים, אף שאין זה מעין מלאכתו המקורית, בשונה מפסיקתו בהלכה זו שצריך שיהא ראוי למלאכה מעין מלאכתו הראשונה! ויש לחלק:

כאן מדובר בכלי שנשבר ועל ידי השבירה פוקעת ממנו תורת קבלת טומאה אלא שאם עדיין ראוי למלאכה מעין מלאכתו הראשונה נחשב כאילו לא נשבר, אך אם אינו ראוי למלאכה הראשונה אלא למלאכה אחרת הרי הוא כשבור ואינו מקבל טומאה.

אך בהלכה דלעיל לא מדובר בכלי שנשבר אלא בכלי שמלכתחילה עומד לשימוש של בהמה, ומקבל טומאה משום שראוי גם לתשיש אדם, ומאחר שתשיש האדם שבו הוא הסיבה לקבלת הטומאה, אין צורך שתהא שייכות בין תשיש האדם לתשיש הבהמה.

(חזון יחזקאל מסכת שבת נט, ט)

הלכות כלים פרק ח, הלכה ז: עָשָׂה לָהֶם עֲנָבֹלִין, מְקַבְּלִין טֹמְאָה; הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ לְתַשְׁמִיעַ קוֹל לְאָדָם, הָרִי הֵן טֹמְאִים כְּתַשְׁמִיטֵי אָדָם. וְאִפְלוּ נִמְלֹ עֲנָבֹלִיָּהֶן - מְקַבְּלִין טֹמְאָה, שֶׁהִי הוּא רְאוּי לְתַשְׁמִישׁוֹ עַל הַחֶרֶשׁ.

נחלקו אמוראים (שבת נט, א) בטעם ההלכה: יש אומרים שהפעמון מקבל טומאה אף לאחר שניטל ממנו הענבל, כי עדיין הוא ראוי לשמש כגביע קטן לשתית תינוק, ולדעה זו די בכך שהכלי ראוי לשמש למלאכה כל שהיא כדי שיקבל טומאה, אף שאינה דומה למלאכה המקורית לה הוא מיועד. ויש אומרים שרק אם ראוי לשמש למלאכה הדומה למלאכתו המקורית מקבל טומאה, ופעמון מקבל טומאה לאחר שניטל הענבל כי הוא ראוי להקיש בו על חרס כדי להשמיע קול, והרי הוא ראוי למלאכתו הראשונה. וכן פסק הרמב"ם.

ועוד נחלקו מעין זה: כלי העומד לשימוש בהמה אינו מקבל טומאה, אך 'סנדל' של מתכת המיועד להגן על רגלי בהמה מקוצים מקבל טומאה. יש אומרים שזהו משום שראוי לשימוש אדם – שתיית מים בעת מלחמה בהעדר כלי אחר. ולדעה זו די שראוי לשימוש כלשהו אף שאינו מעין השימוש המקורי לו נועד, ויש אומרים שמקבל טומאה כי ראוי לאדם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד באה"ק ת"ו
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

... בכלל צריך הי' לעשות רשימה בתוככי אני"ש, לדעת מי הם הראויים לקבל משרת רבנות באה"ק ת"ו, ואם מועט מספרם ביותר - הרי צריך למלאות החסרון בהקדם.

ובודאי ישנם מאברכים או גם מהבחורים הקשישים כאלו הראויים לאותה איצטלא, או שיכולים לקבל סמיכות ושימוש (פראקטיקא) במשך זמן לא ארוך. ובזמננו זה הרי צריך להבטיח (באווארענען) כל ענין וענין בעוד מועד.

(ה) זכור לי שזה מזמן היתה הצעה לעזור בהכנסת כלה לאיזה אנשים, ובטח יודיעוני גם עדי"ז מהנעשה בפועל.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש, המחכה לבשו"ט בקרוב ממש,

מ. שניאורסאהן

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

הַטְּלָפִים, וְהַכְּנָפִים וְהַנוֹצָה, וְהַמְּקוֹמוֹת הַרְפִּים מִן הַצְּפָרְנִים וּמִן הַחֲרָטוֹם הַמְּכַלְעִין בְּבָשָׂר - כָּל אֶחָד מֵאלוֹ מִתְטַמְּאִין וּמִטְמָאִין, וּמִצְטַרְפִּין לְכַבֵּיזָה¹⁷ אוֹ לְכַחְצֵי פָרָס¹⁸.

9) בחולין קיז, שנינו: העור והרוטב והקופה והאלל והעצמות והגידין והקרניים והטלפיים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין. ורבינו מביא כאן את הדינים שנאמרו במשנה כפי שנתבארו בגמרא. 10) עור כשהוא לעצמו אינו מטמא, מפני שאינו ראוי לאכילה, אבל אם הוא דבוק בפחות מכביצה בשר הוא משלימו לכביצה ומטמא, מפני שהוא שומר לבשר וכל השומרים מטמאים (עוקצין פרק א משנה א). 11) במשנה כתוב: "הרוטב". בגמרא שם (קכ, א) פירש אביי ציר סמך המתמזה מן הבשר, ורביא פירש "שומנא" (פירש רש"י השומן שעל המרק) וכנראה "מרק" הוא אחד משני אלה. 12) פירוש "קיפה" שבמשנה, כרב פפא שם. 13) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אגב הפשטו. 14) לאכילה. שם קכא, א. 15) חיה אכלה את הבשר והשאירה את העור ושרידי בשר דבוקים בו. 16) כשהפשיטו את הבהמה בסכין נפלטו מתחת פי הסכין. שם נאמרו שני הפירושים הללו היינו: א. מקצתו חישב ומקצתו לא חישב; ב. מקצתו פלטתו חיה ומקצתו סכין, וקיבל רבינו את שניהם להלכה. 17) לטמא אוכלין. 18) לפסול את הגוייה. כל הדברים שנימנו בהלכה זו אינם מקבלים טומאת אוכלין בפני עצמם. אבל משלימים את השיעור כשיש עמהם אוכל אחר פחות מכשיעור.

ה. כְּבִיצָה אֶכְלִין טְמָאִים שֶׁהֵיחָן בַּחֲמָה וְנִתְמַעְטוּ¹⁹ - אֵינָן מִטְמָאִים. וְכֵן פְּזִית מִן הַמֵּת אוֹ מִן הַנֶּבֶלָה וּבְעֵדוּשָׁה מִן הַשְּׂרִיץ²⁰ שֶׁהֵיחָן בַּחֲמָה וְנִתְמַעְטוּ - טְהוֹרִין.

19) נתייבשו מחמת חום השמש וצמקו ולא נשאר בהם כביצה. 20) נתבאר בפרק ד מהלכות אבות הטומאות הלכה ב ששמנה שרצים האמורים בתורה מטמאים בכעדרה (ראה שם הלכה י"ג, פנים והערות, פרטי הלכה זו והלכה ו).

ו. פְּזִית חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר²¹ וּפְגוּל²² שֶׁהֵיחָן בַּחֲמָה וְנִתְמַעְטוּ - אֵין חֲכִיבִין עֲלֵיהֶן פָּרָת. הֵיחָן בְּגִשְׁמִים²³ וְנִתְפָחוּ²⁴ - חֲזָרוּ לְכַמּוֹת שֶׁהָיוּ. בֵּין לְטַמְּאָה חֲמוּרָה²⁵, בֵּין לְטַמְּאָה קְלָה²⁶, בֵּין לְאַסוּר²⁷.

21) בשר קדשים שנשאר אחר הזמן שקבעה התורה לאכילתו. 22) אם הכהן המקריב את הקרבן חישב בשעת עבודתו לאכול את הבשר אחר הזמן שקבעה תורה – הרי זה פיגול. והאוכל כזית מאחד הדברים שנימנו כאן עונשו כרת. 23) את אותם הכזיתים שנתמעטו. 24) ויש בהם כזית. 25) מת ונבילה. 26) טומאת אוכלין.

~ יום ראשון כ' כסלו ~

הַלְכוֹת טְמָאת אֶכְלִין

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר כמה שיעור אוכלין ומשקין לטמא עצמם או אחרים. ודין אם כל האוכלין והמשקין מצטרפים לשיעור. דברים שהניחם בחמה ונתמעטו או הניחם בגשמים ונתפחו. ודין כל ששיעורם וטומאתם שוים או טומאתם ולא שיעורם או שיעורם ולא טומאתם.

א. פְּמָה² שְׁעוֹר אֶכְלִין לְטַמְּאָה? לְטַמְּאָת עֶצְמָן - כָּל שֶׁהָן. אֶפְלוּ שֶׁמְשׁוּם אוֹ חֲרָדֶל מִתְטַמָּא. שְׁנֹאמָר: כָּל הָאֶכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל - כָּל שֶׁהוּא³. וְאֵין אֶכָל טְמָא מִטְמָא אֶכָל אַחַר אוֹ מִשְׁקִין אוֹ יָדִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בוֹ כְּבִיצָה בְּלֹא קְלִפְתָּהּ⁴. וְכֵן הָאוֹכֵל אֶכְלִין טְמָאִים - אֵינוֹ נִפְסָל⁵ עַד שֶׁיֵּאָכֵל כְּבִיצָה וּמִחְצָה⁶. וְזֶהוּ חֲצִי פָרָס.

2) תורת כהנים פרשת שמיני פרק ט הלכה א. 3) דרשו זאת מהתיבה "כל" המיותרת. 4) הקליפה הקשה. פסקי חכמים בעירובין פג, א. 5) מלאכול תרומה וקדשים. בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה ו נתבאר, שחכמים גזרו טומאה על האוכל אוכלין טמאים או שותה משקין טמאים, לתרומה ולקדשים. ובגמרא נקראה טומאה זו "פסול גווייה". 6) בהלכות אבות הטומאות שם כתב רבינו "כביצה ומחצה שוחקות" פירוש קימעא יותר.

ב. הַמְּשָׁקִין מִתְטַמְּאִין כָּל שֶׁהָן, וּמִטְמָאִין⁷ בְּכָל שֶׁהָן. אֶפְלוּ טַפַּת מִשְׁקִין טְמָאִים כְּחֲרָדֶל שְׁנִגְעָה בְּאֶכְלִין אוֹ בְּכָלִים אוֹ בְּמִשְׁקִין אַחֲרִים - נִטְמָאוּ. וְאִף עַל פִּי כֵן, אֵין הַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין טְמָאִין נִפְסָל עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

7) אחרים. 8) כביצה וחצי שהן רביעית הלוג.

ג. כָּל הַמְּשָׁקִין מִצְטַרְפִּין לְפִסְלֵי אֶת הַגְּוִיָּה לְרְבִיעִית. וְכָל הָאֶכְלִין מִצְטַרְפִּין לְכַבֵּיזָה לְטַמְּאָת טְמָאת אֶכְלִים, וְלְכַחְצֵי פָרָס לְפִסְלֵי אֶת הַגְּוִיָּה. אֶפְלוּ חֲטָה עִם קָמַח עִם בָּצֵק עִם תָּאנָה וּבָשָׂר וְכִיּוֹצָא בְּאֵלוֹ - הַכֹּל מִצְטַרְף.

ד. הַעוֹר⁹ הַמְּחַבֵּר בְּבָשָׂר¹⁰, וְהַמְּרָק¹¹ וְהַמְּבִלִין¹², וְהָאֶלְל¹³ - אִף עַל פִּי שֶׁמְקַצְתוֹ חֲשָׁב עֲלָיו¹⁴ וּמְקַצְתוֹ לֹא חֲשָׁב עֲלָיו, מְקַצְתוֹ פְּלִטְתוֹ חֲתָה¹⁵ וּמְקַצְתוֹ פְּלִטְתוֹ סִפִּין¹⁶ - וְהַעֲצָמוֹת הַמְּחַבְּרוֹת בְּבָשָׂר, וְהַגִּידִים, וְהַמְּקוֹמוֹת הַרְפִּים מִן הַקְּרָנִים וּמִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) שניהם מטמאים בכזית, אבל מת מטמא טומאת שבעה ומטמא באוהל מה שאין כן נבילה. 44) מטמא במשא בלי נגיעה ושיעורו בכזית. 45) שיעורו בכעדרה ואינו מטמא במשא.

יב. אֶכְלִין טְמָאִים - שְׁעוּרָם שָׁוה, שֶׁכֵּל אֶכֵּל טְמָא אֵינוֹ מְטַמֵּא⁴⁶ אֲלָא כְּבִיצָה, וְטִמְאַתָּם שָׁוה⁴⁷, שֶׁכֵּל אֶכֵּל טְמָא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲלָא בְּמַגֵּעַ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אֶדָם וְלֹא בָלִים, לְפִיכָף מְצַטְרְפִין לְטִמְא פְּקֵל שְׁבִשְׁגִיהֶן. פִּיצָה? פְּחָצֵי בִיצָה אֶכֵּל רֵאשׁוֹן⁴⁸ וְכִחְצֵי בִיצָה אֶכֵּל שְׁנֵי שְׁבָלָלָן זֶה בְּזָה - הֲרִי זֶה שְׁנֵי, וְאִם נִגַּע בְּתֵרוּמָה - פְּסָלָהּ⁴⁹. פְּחָצֵי בִיצָה אֶכֵּל שְׁנֵי וְכִחְצֵי בִיצָה אֶכֵּל שְׁלִישֵׁי שְׁבָלָלָן - הֲרִי זֶה שְׁלִישִׁי⁵⁰. וְכֵן כֹּל פְּיוֹצָא בְּזָה. אֶפְלוֹ חֲצֵי בִיצָה אֶכֵּל רֵאשׁוֹן וְכִחְצֵי בִיצָה אֶכֵּל רְבִיעֵי שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁבָלָלָן זֶה בְּזָה - הֲרִי הַכֹּל רְבִיעֵי⁵¹.

46) אוכלין אחרים. 47) כל האוכלין חומרת טומאתם שווה ואפילו האחד ראשון לטומאה והשני רביעי אין לראות בזה הבדל מהותי אלא מקרי, שזה נגע באב וזה נגע בשלישי. 48) אוכל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון ועושה את הנוגע בו שני לטומאה וכן הלאה. 49) היא עצמה פסולה, אבל אינה פוסלת תרומה אחרת בנגיעתה. 50) ופוסל את הקודש, אבל לא את התרומה, שאין רביעי לתרומה. 51) ואינו פוסל את הקודש, שאין חמישי בקודש אלא בפרה אדומה. משמיענו, שאין אנו תופסים את הממוצע לומר הראשון משפיע להעלות במקצת את כוחה של טומאת הרביעי.

יג. כְּבִיצָה אֶכֵּל רֵאשׁוֹן וְכְבִיצָה אֶכֵּל שְׁנֵי שְׁבָלָלָן זֶה בְּזָה - הַכֹּל רֵאשׁוֹן⁵². חֲלָקָן⁵³ - כֹּל אֶחָד מֵהֶן שְׁנֵי⁵⁴. נָפֵל זֶה לְעֶצְמוֹ [וְזֶה לְעֶצְמוֹ] עַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - פְּסָלוֹהוּ⁵⁵. נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - עֲשָׂאוֹהוּ שְׁנֵי⁵⁶.

52) מפני שיש כאן שיעור שלם של ראשון. 53) לשני חלקים. 54) שהרי אין בראשון לבדו כשיעור. 55) נעשה שלישי ואינו פוסל אחרים. בכל מקום שאתה מוצא מהגדרה של פסול, הכוונה שאינו מטמא ואינו פוסל אחרים. 56) שהרי נגע בבת אחת בשיעור שלם של ראשון.

יד. כְּבִיצָה אֶכֵּל שְׁנֵי וְכְבִיצָה אֶכֵּל שְׁלִישֵׁי שְׁבָלָלָן זֶה בְּזָה - הֲרִי הַכֹּל שְׁנֵי. חֲלָקָן - כֹּל אֶחָד מֵהֶן שְׁלִישֵׁי. נָפֵל זֶה לְעֶצְמוֹ [וְזֶה לְעֶצְמוֹ] עַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא פְּסָלוֹהוּ. נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - פְּסָלוֹהוּ, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוֹהוּ שְׁלִישֵׁי.

טו. כְּבִיצָה אֶכֵּל רֵאשׁוֹן וְכְבִיצָה אֶכֵּל שְׁלִישֵׁי שְׁבָלָלָן זֶה בְּזָה - רֵאשׁוֹן⁵⁷. חֲלָקָן - זֶה שְׁנֵי וְזֶה שְׁנֵי, שֶׁהַשְּׁלִישֵׁי שֶׁנִּגַּע בְּרֵאשׁוֹן נֶעֱשָׂה שְׁנֵי.

57) כולו כראשון.

27) אכילה. ואם הניח בגשמים פחות מכזית מעיקרו ותפח עד לכזית אסור מדברי סופרים.

ז. עָלֵי בְּצָלִים²⁸ וּבְגֵי בְּצָלִים²⁹ שֶׁהֵן חֲלוּלִין: אִם יֵשׁ בָּהֶם רִיר - מְשַׁתְּעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן³⁰; וְאִם הֵיוּ חֲלוּלִין וְרִיקָנִים - מְמַעֵף אֶת חֲלָלָן³¹.

28) עוקצין פרק ב משנה ח. עלים אלה דומים לקנים חלולים ובתוכם ריר סמיך. 29) העלים היוצאים מבצלים שאינם מחוברים לקרקע. 30) מפני שגם הריר נאכל ולכן מצטרף לשיעור כביצה. 31) ואם אין כשיעור אחר שמיעכו אינו מטמא.

ח. פֶת סְפָגְנִין³² - מְשַׁתְּעֵרֶת כְּמוֹת שֶׁהִיא³³. וְאִם יֵשׁ בָּהּ חֲלָלָה³⁴ - מְמַעֵף אֶת חֲלָלָהּ.

32) נקבובי כספוג. 33) עם הנקבים הקטנים. 34) מקום ריק גדול.

ט. בֶּשֶׂר הַעֵגֶל שֶׁנִּתְּפַח³⁵ וּבֶשֶׂר זָקָה שֶׁנִּתְּמַעֵטָה³⁶ - מְשַׁתְּעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן³⁷.

35) בבישול. בשר עגל רך גדל כשמבשלים אותו הרבה (רבינו שם). 36) בשר כזה מצטמק ומתמעט בבישול. 37) כפי כמותם בשעת הנגיעה. כגירסת רב ורבי חייא ורבי יוחנן במנחות נד, א.

י. הָאֵגוֹז וְהַתְּמָרִים וְהַשֶּׁקֶד הַמִּתְקַרְקָשִׁים³⁸ - מְשַׁתְּעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן.

38) המתקשקים. כשהם לחים אינם מקשקים וכשהם מתייבשים ומצטמקים כן מקשקים.

יא. כֹּל שֶׁטִּמְאַתָּו³⁹ וְשִׁעוּרוֹ שְׁוִין - מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה. הֵיוּ טִמְאַתָּן שְׁוִין אֶכֵּל לֹא שְׁעוּרָן, שְׁעוּרָן אֶכֵּל לֹא טִמְאַתָּן - אֵין מְצַטְרְפִין וְאֶפְלוֹ לְטִמְא פְּקֵל שְׁבִשְׁגִיהֶן⁴⁰. פִּיצָד טִמְאַתָּו וְלֹא שְׁעוּרוֹ? כְּגוֹן בֶּשֶׂר הַמֵּת⁴¹ וְרִקָּב שְׁלוֹ⁴². שְׁעוּרוֹ וְלֹא טִמְאַתָּו? כְּגוֹן בֶּשֶׂר הַמֵּת וּבֶשֶׂר הַנִּבְלָה⁴³. וְאֵין צָרִיף לֹמֵר, שְׂאִם לֹא הֵיוּ שְׁוִים לֹא בְּשִׁעוּר וְלֹא בְּטִמְאַה, כְּגוֹן בֶּשֶׂר נִבְלָה⁴⁴ וּבֶשֶׂר הַשְּׂרִץ⁴⁵ - שְׂאִין מְצַטְרְפִין.

39) חומרת הטומאה. 40) ואין אנו אומרים הרי הטומאה החמורה כוללת גם טומאה קלה וראוי לה לחמורה להצטרף עם הקלה לכשיעור, וכן לעניין הבדל בשיעורים יצטרף הדבר ששיעורו קטן עם זה ששיעורו יותר גדול, כשיש בשניהם יחד כדי השיעור הגדול. ולמה אין מצטרפים? מפני שהם שני מיני טומאה. 41) שמתמא בכזית. 42) בשר המת שהרקיב, ששיעורו במלוא חפניו (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה י"א). ובכן שיעורם אינו שווה, אבל טומאתן שווה, שניהם מטמאים טומאה חמורה במשא ובאוהל. [ואף על פי שמת מטמא במגע ורקב לא, אין בכך שינוי בעצם חומרת הטומאה, אלא מפני שאי אפשר לו ליגע בכזית שלם או במלוא חפניו, שהרי הבשר התפורר לפירוורים זעירים].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה פ"ד ה"א. בחולין קיח, א למדו דיני יד ושומר מהמקרא.

ג. פ"שם¹³ ש"ד לטמאה, פ"ה יש יד להכשר¹⁴. שאם הכשר היד - הכשר כל האכל התלוי בו¹⁵. ויש יד לפחות מקזית¹⁶. ויש שומר לפחות מפול¹⁷. ושומר שחלקו¹⁸ - אינו מצטרף עם האכל¹⁹.

13 חולין קיח, ב. 14 נתבאר כבר, שאוכל אינו מקבל טומאה כל זמן שלא הורטב באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה (פ"א ה"ב). 15 כ"ר יוחנן שם. 16 הכוונה לטומאת עצמו, בהתאם לדעת רבינו (למעלה בפ"ד ה"א) שטומאת עצמו ככל שהן (ראה 'תוספות' שם ד"ה אין יד). 17 כ"ר יוחנן שם. מלשונו משמע שאין יד לפחות מכפול. פול = מין שעועית, ואין בו כחצי זית (ראה רש"י שם ד"ה ור' יוחנן). 18 שם קיט, ב. 19 מכיוון שכל חלק בפני עצמו אין בו כדי שמירה.

ד. ומניין²⁰ לשומרי²¹ אכלין שהן מתטמאין עם האכלין פשהן מחברין בהן? שנאמר: על כל זרע זרע אשר יזרע²² - פ"ד שפני אדם מוציאין לזריעה: חטים בשעוריהן²³ ושעורים בקלפיהן ועדשים בקלפיהן. והוא הדין לשאר השומריין.

20 שם קיז, ב. 21 ע"פ כת"י תימן ודפוס רומי. בדפוסים: לשמורי. 22 ובפסוק שלאחריו כתוב: "ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". 23 איני יודע לפרש תיבה זו. בגמרא שם כתוב חיטה בקליפתה, וגם רבינו בפירושו לעוקצין פ"א מ"א גורס כך. ויש להניח שהשין מיותרת, ויש לקרוא "בעוריהן" כי אין קליפה לחיטה בדומה לשעורים או עדשים, אלא עור דקיק שאי אפשר להפרידו מגוש הקמח שבחיטה בלי טחינה וניפוי. ומלשונו של רש"י במנחות ע, ב ד"ה קליפת, משמע שהכוונה לקליפה שהחיטה טמונה בה לפני הדישה ונופלת אגב דישה].

ה. ומניין לידות²⁴ האכלין שהן מתטמאות ומטמאות פשהן מחברין עם האכלין? שנאמר: טמא הוא לכם - לכל שבצרכיכם²⁵.

24 חולין קיח, א. 25 כל דבר הנצרך לכם בקשר עם אותו אוכל.

ו. ה"בוצר²⁶ לגת²⁷ - אין לו ידות, שהרי אין לו צריך פ"ד, מפני שמוצין את המושקה²⁸.

26 סוכה יג, ב. 27 הקוטר ענבים כדי לדרוך אותם בגת לעשיית יין. 28 היד סופגת יין, ולפיכך אין האדם רוצה בו.

ז. הקוצר²⁹ לספוף³⁰ - אין לו ידות³¹, שהרי אינו צריך ליד.

29 שם. 30 לסכך בו סוכתו. 31 כרב מנשיא שם.

טז. פ"שתי ביצים אכל ראשון וכשתי ביצים אכל שני שב"ל - הכל ראשון. חלקן לשנים - כל אחד מהן ראשון. חלקן לשלשה חלקים או לארבעה - כל אחד מהן שני. וכן פ"שתי ביצים אכל שני וכשתי ביצים אכל שלישי שב"ל - הכל שני. חלקן לשנים - כל אחד מהן שני; לשלשה ולארבעה - הרי כל אחד מהן שלישי.

פרק חמישי

1 יבאר מה הן ידות האוכלין ושומריהם ומה דינם. מי שהוא יד ואינו שומר, שומר ולא יד או לא זה ולא זה אם מתטמא ומטמא ומצטרף. ה"בוצר לגת אם יש לו ידות או הקוצר לסיכוך, וידות האוכלין שבססם בגורן. ודין שומר ע"ג שומר והקליפות והגרעינים שמטמאין ומצטרפים. ודין המתטמאים ומטמאים ומצטרפין או שאינם מצטרפים או שאין מתטמאים ולא מטמאים ולא מצטרפים.

א. ידות האכלים² - הן העצים הרפין הסמוכין לאכל שהאכל נחלה בהן מן האילן, כמו עקצי התאנים והאגסים וקצת האשכול³, וכן הגרעינים וכיוצא בהן מדברים שהאכל צריך להן. ושומרי האכלין - הן הקליפה שעל האכל שהיא שומרתו. וכן כל פיוצא בזה⁴.

2 עוקצין פ"א מ"א. 3 הפרי. 4 יבואר לקמן בהלכה כ. 5 בהלכה זו מבאר רבינו את המונחים, ובהלכות הבאות יבוארו דיניהם.

ב. כל שהוא יד⁶ ואינו שומר - מתטמא ומטמא ולא מצטרף⁷; וכל שהוא שומר, אף על פי שאינו יד - מטמא ומתטמא ומצטרף; וכל שאינו לא שומר ולא יד - אינו מתטמא ולא מטמא, ואין צריך לו שומר שאינו מצטרף⁸. פ"ד מתטמא ומטמא ואינו מצטרף? שאם נגעה טמאה ביד - נטמא האכל התלוי בו⁹; ואם נגעה טמאה באכל - נטמא היד¹⁰; ואין היד מצטרפת עם האכל להשלימו לכביצה¹¹ או לכחצי פרס¹². אכל אם היה שומר - הרי זה מצטרף לכביצה ולכחצי פרס.

6 שם. 7 יתבאר לקמן בהלכה זו. 8 מכיוון שלמדנו ביד שמיטמא ומטמא, ואף-על-פי-כן אינו מצטרף, יש ללמוד בקל-והומר שהדבר שאינו מיטמא ומטמא אינו מצטרף. [כותב רבינו לתרץ למה לא נאמר במשנה שאינו מצטרף, ולפיכך הדגיש וכתב: "ואין צריך לומר"]. 9 היינו "מטמא". 10 היינו "מתטמא". 11 למדנו בפרק הקודם, שאוכל אינו מטמא אחרים אם אין בו כביצה. ומשמיענו רבינו כאן, שאם אין באוכל עצמו - בלי היד - כזית שלם, אין מצטרפים את היד להשלים את השיעור. 12 לפסול את האדם האוכלו מלאכול בתרומה, ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. פל ידות³² האכלין שפסוק³³ בגרן - טהורין.
מצטרפת⁵⁶ עמהן, ובזמן שהן לחין - אין מצטרפת.
אבל החטה, בין לחה בין יבשה - קלפתה מצטרפת.

50) עוקצין שם. (51) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. (52) מין קטנית (ראה פ"א ה"טו). יש בני אדם ששולקים ואוכלים קליפות אלו. (53) שם. (54) שקלף קליפה דקה מאוד, ולא נשאר עליה כלום מבשר המלפפון עצמו. (55) במנחות ע, ב: שעורה שאינה קלופה אינה מצטרפת. והקשו על ברייתא זו מהדרשה של תנא דבי ר' ישמעאל המובאה למעלה בהלכה ד, ותירצו "הא (כאן) בלחות, הא ביבשות". פירוש, לחות אין מצטרפות, יבשות מצטרפות. ולא נתבאר טעמו של הברל זה. ואולי טעמו מפני ששעורה רכה מתקלפת בנקל. [רש"י שם מפרש להיפך: יבשות אינן מצטרפות מפני שאינן ראויות לאכילה, אבל לחות ראויות לאכילה ומצטרפות]. (56) ראה למעלה ה"ד.

יג. פל הגרעינין⁵⁷ מתטמאות ומטמאות ולא מצטרפות⁵⁸, חוץ מגרעינות הרטב⁵⁹; אבל של תמרה יבשה - אינה מצטרפת.

57) עוקצין פ"ב מ"ב. (58) נידונים כיד ולא כשומר (ראה ה"ב). (59) תמרה רטובה, צעירה ולחה. ואם תוציא את גרעינה תתקלקל, ולפיכך דין הגרעין כשומר ומצטרף (רבינו בפירושו למשנה).

יד. החותלת⁶⁰ שעל הגרעינה של רטב⁶¹ - אין מצטרף⁶², ושעל גרעינת היבשה - מצטרף⁶³; מפני שהוא דבוק באכל, נחשב כאכל⁶⁴.

60) קרום דק המבדיל בין בשר התמרה לבין גרעינה. "חותלת" משמעותו ליפוף, מלשון המקרא (יחזקאל טו, ד): "והחתל לא חתלת". (61) של תמרה לחה. (62) משום שלא הוא שומר על הפרי אלא הגרעין, כמו שביארנו. (63) אף-על-פי שאינו שומר. (64) משמע, שהוא עצמו אוכל. [בפירושו למשנה כתב: "הוא דבק בעצם התמרים והוא השומר, לא הגרעין"].

טו. גרעינה⁶⁵ של רטב שיצאת מקצתה⁶⁶ - פל שפנגד האכל מצטרף, והיוצא אינו מצטרף. וכן עצם שיש עליו בשר - פל שפנגד הבשר⁶⁷ מצטרף. הנה עליו הבשר מצד אחד⁶⁸ - אינו מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם⁶⁹. ואם לא היה לעצם חלל - רואין אותו כאלו הוא פעמי האזוב⁷⁰. ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות⁷¹ לבשר כשומר הן חשובין.

65) שם. (66) בתוספתא שם ה"א שנינו: "רוטב שנאכל חציו וחציו קיים, כנגד האוכל מצטרף. ושלא כנגד האוכל - אינו מצטרף", וסובר רבינו שהתוספתא מביאה דוגמא, אבל גם אם כל התמרה קיימת ויצא חלק מהגרעין - הדין כך (ראה ראב"ד וכסף-משנה). (67) כגון, שחלק מהעצם מגולה לגמרי, וחלק מוקף בשר מכל צד. (68) הבשר אינו מקיף את העצם סביב סביב. (69) רוב עצמות חלולות הן

32) עוקצין פ"ג מ"ה. (33) "מכתתן ורצצן, מלשון בוססו מקדשך (ישעיה סג, יח)" (רבינו בפירושו שם). כר' יוחנן בסוכה יד, א.

ט. פסיגה³⁴ של אשכול שרקנה³⁵ - טהורה. ואם נשתיר בה גרגר אחד - הרי זו יד לאתו גרגר ומקבלת טמאה. וכן³⁷ שרביט תמרה³⁸ שרקנו - טהור. שיר בו תמרה אחת - טמא. וכן שרביט קטניות³⁹ שרקנו - טהור. שיר בו גרגר אחד - מקבל טמאה.

34) אשכול ענבים קטן היוצא משידרה האמצעית של האשכול, וענבים תלויים בו. (35) הוריד ממנה את הענבים (משנה שם). (36) ענב. (37) שם. (38) תמרים תלויות ברקל, באופן דומה לאשכולות ענבים, שידרה גדולה מרכזית מחוברת ישר לאילן, וממנה צומחים כעין ענפים קטנים שהתמרים מחוברות בהם ונקראים "שרביטים". (39) שם. המדובר בשרביטים שאינם ראויים לאכילה, אבל שרביטי אפונה וכדומה ראויים לאכילה כל זמן שלא נתייבשו, ומקבלים טומאה בתורת אוכל.

י. לעולם⁴⁰ אין שומר על גבי שומר⁴¹, אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאכל הוא הנחשב עמו.

40) חולין קיט, ב. (41) כגון הקליפה הירוקה שעל גבי קליפת האגוז.

יא. שלש⁴² קלפות בבצל: פנימית⁴³ - בין שלמה בין קדורה⁴⁴ מצטרפת⁴⁵; אמצעית⁴⁶ - שלמה מצטרפת⁴⁷, קדורה אינה מצטרפת⁴⁸; החיצונה - בין כף ובין כף טהורה⁴⁹.

42) עוקצין פ"ב מ"ד. (43) בשר הלבן של הבצל. (44) חתוכה, נקובה. (45) מפני שהיא עצמה אוכל. מובן שהיא מיטמאה מחמת עצמה, ואינה צריכה צירוף. ונקט לשון צירוף, משום הדינים הבאים. (46) קליפה שאינה נאכלת, וקליפה שניה (חיצונה) מקיפה אותה. (47) מדין שומר. (48) קליפה חתוכה אינה שומרת על הבצל, ונקלפת אגב משמוש בידים. (49) א. מפני שאין שומר על גבי שומר; ב. מפני שהיא נוחה ליפול כשנוגעים בה. פסק כר' יהודה, וחזר בו מדברי עצמו בפירושו שמסיים שם: "ואין הלכה כר' יהודה". ולמה פסק כר' יהודה נגד תנא-קמא? מפני שבחולין (קיט, ב) מסתמכת הגמרא על דבריו (כסף-משנה).

יב. פל הקלפין⁵⁰ מתטמאות ומטמאות ומצטרפות, מפני שהן שומר. קלפי פולין⁵¹ ותורמוסין⁵²: זרקן - אינן מתטמאות, כנסן לאכלין - מתטמאין. ואם נשאר בהן אכל - בין כף ובין כף מתטמאין. קלפי מלפפון⁵³, אף על פי שאין בהן מתוף המלפפון⁵⁴ - מתטמאות טמאת אכלין. השעורים⁵⁵, בזמן שהן יבשין - קלפתן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. ואלו⁹⁵ מתטמאים ומטמאין ולא מצטרפין⁹⁶: שרשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן בשמים, והעמוד שאינו מכון כנגד האכל⁹⁷. ומלעין של שבלים. והן השערות השחורות שבראש השבלת שדומין כמו מסר⁹⁸. ועקצי האגסים והקרוסטמלין⁹⁹ והפרישין¹⁰⁰ והעזרדין¹⁰¹. ועקץ דלעת - טפח הסמוך לאכל. ועקץ קונדס¹⁰² - טפח. וכן יד הפרפיל - טפח מכאן וטפח מכאן. והפרפיל הוא השריג¹⁰³ שהאשכולות תלויין בו. ויד האשכול¹⁰⁴ - כל שהוא. וזנב האשכול¹⁰⁵ שרקנו¹⁰⁶ ויד המכבד של תמרה - ארבעה טפחים. והמכבד הוא העץ האדם שהשרביטין תלויין בו, והתמרין דבוקות בשרביטין. וקנה השבלת¹⁰⁷ - שלשה טפחים. ויד כל הנקצרין - שלשה טפחים; ושאין דרך להקצר¹⁰⁸ - ידיהם ושרשיהן כל שהן¹⁰⁹. כל אלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן ידות אכלין.

95 שם מ"ג. 96 דינם כיד, ולא כשומר. 97 רבינו מגדיר במונח "אוכל" רק את הגוש הפנימי שבמרכז הבצל בלבד, להוציא את כל חלקי הבצל הסובבים את הגוש הפנימי, ואף-על-פי שגם הם נאכלים. 98 משור. 99 מין תפוחים זעירים (שם מ"ו). 100 חבושים. 101 "זעוררים" בשפה המדוברת בישראל. 102 מין ירק מר כשהוא חי, ומרירותו מתנדפת על-ידי שרייה במים חמים (ערוך). 103 ענפי הגפן הדקים נקראים שריגים, ומפני שכמה אשכולות תלויים בכל שריג צריך הוא ליד באורך טפח מכאן וטפח מכאן. 104 העוקץ המחובר לשריג. 105 סוף האשכול. 106 הוריד ממנו את הענבים, ונשארו הענבים שבאשכול בקצהו שהיה מחובר לשריג, מפני שעץ הזנב הוא דק, והענבים שבחלק הנשאר מרובים וגדולים - צריך שיעור גדול כדי להחזיק את האשכול. 107 שיכולת הוא החלק העליון של התבואה, שבו טמונים הגרגירים. וכל שלמטה מהשיכולת - נקרא קנה. 108 אלא עוקרים אותו. 109 בין גדול ובין קטן.

כא. ואלו¹¹⁰ לא מתטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין: שאר כל העקצים. ושרשי קלחי הפרוב. וחלפי תרדים¹¹¹ וחלפי הלפת. והן העקרין שגשארין בקרקע פשלקטו הפרוב והלפת וחזרו והחליפו¹¹². וכל השרשין שדרךן להגזו שגשארין עם האכל¹¹³. הפטמה¹¹⁴ של רמון - מצטרפת, והגין¹¹⁵ שלו - אינו מצטרף.

110 שם מ"ד. 111 בערבית "סלק" (רבינו בפירושו למשנה). 112 הצמיחו שנית תרד ולפת. 113 ואין האוכל צריך להם כלל. 114 בראש הרימון נמצא כעין כפתור, ואם יינטל ייגרם נזק לפרי, ולפיכך דינו כשומר. 115 השערות הגדולות סביב הפיטמא.

(תוספתא שם ה"א). 70 כאילו נחתכה העצם שמתחת לבשר, ונשאר ממנה כעובי איזוב מודבקת לבשר, וחלק דק זה מצטרף והשאר אינו מצטרף. כי עצם דקה מספיקה כדי לשמור על הבשר (ע"פ פירוש רבינו למשנה). 71 נימוק למה העצם מצטרפת.

טז. קולית⁷² שהיה עליה בשר אפלו פול - גורר את פלה לטמאה⁷³.

72 עצם הירך (חולין קיט, א). 73 כחכמים שם, לפי גירסת הגר"א. ראה למעלה ה"ג.

יז. גרעיני זיתים⁷⁴ ותמרה, אף על פי ששלקן לאכלין - אין מתטמאין⁷⁵.

74 תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. 75 למעלה בהלכה יג אמרנו שגרעיני תמרה יבישה אינה מצטרפת, אבל מיטמא ומטמא משום יד. המדובר שם כשהגרעין בתוך התמרה, וכאן כשיצא לגמרי מן הפרי.

יח. גרעיני חרובין⁷⁶, אף על פי שפנסן לאכלין - אין מתטמאין; שלקן לאכלין - מתטמאין⁷⁷.

76 שם. 77 משום שהם מתרככים בכישול, וראויים למאכל אדם.

יט. ואלו⁷⁸ מתטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום והבצלים והקפלוטות⁷⁹ בזמן שהן לחין, והפטמה⁸⁰ שלהן בין לחה בין יבשה, והעמוד⁸¹ שהוא מכון כנגד האכל. ושרשי החזרין⁸² והנפוסים⁸³. ושרש צנון גדול - מצטרף, והסיב שלו⁸⁴ - אינו מצטרף. ושרשי המנתא⁸⁵ והפיגם⁸⁶. ושרשי ירקות שדה⁸⁷ וירקות גנה⁸⁸ שעקרן⁸⁹ לשתלים⁹⁰. והשורה⁹¹ של שבלת והלבוש שלה⁹². ועקצי תאנים וגרוגרות והפלסים⁹³ והחרובין⁹⁴.

78 עוקצין פ"א מ"ב. 79 מין בצלים קטנים (הרא"ש במשנה). 80 כעין כפתור שבראש הבצל. 81 כעין קנה יוצא מאמצעותו של הבצל, ובראשו כיס ובתוכו זרע הבצל. 82 חסא. 83 מין צנון. 84 כעין חוטים היוצאים מהצנון. 85 מין עשב, ושמו בכמה שפות "מנתה" (מם סגולה ותיו דגושה). 86 אל פג'אן בערבית. רבינו בפיה"מ. 87 הגדלים מעצמם בשדה. 88 שזורעים או שותלים אותה בניגה. 89 כך בכ"י תימן, וכן הגירסא במשנה. בדפוסים: שעיקרם. 90 במקום אחר, ולפיכך הוא צריך לשרשיהם. 91 צ"ל והשדרה (כת"י תימן, וכן הגירסא במשנה). כשמוציאים את החיטה מהשיכולת, נשאר שם במקומה כעין שלשלת עשויה חוליות חוליות כשידרה (רבינו במשנה). 92 הקליפה שגרעיני התבואה טמונים בה, והיא נופלת בשעת דישא. [בפיה"מ כתוב "קרום", אולם רבינו התכוון לקליפה שאמרנו]. 93 מין תאנים דקות (רבינו בפירושו למשנה שם). 94 עוקצין של חרובים. כלוסים וחרובים שניטלו עוקציהם מקדימים להתייבש, ולפיכך דין העוקץ כשומר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) תוספתא, שם. ה'כסף משנה' מציין: תוספתא טבול-יום פ"ד. בספרים שלפנינו, אין במס' טבול-יום יותר משני פרקים, וה'כסף משנה' הוסיף עליהם את שני הפרקים הראשונים מעוקצין, ויצא לו שפ"ב מעוקצין הוא פ"ד ממס' טבול-יום. יש להעיר, שתוכן שני הפרקים הללו מוכיח שמקומם הנכון הוא במסכת עוקצין. 18) והפירודן קצת מן הבשר. 19) משנה, שם פ"ב מ"ו. תוכו של רימון עשוי חדרים חדרים והגרגירים הנאכלים דבוקים בקליפותיהם, וכשמייבשים את הרימון ומנענעים אותו נפרדים הגרגיעים מן הקליפה (רבינו בפירושו). 20) הגרגיעים אינם נפרדים לגמרי מן הקליפה היבשה, אלא אם מכים עליה במקל. ולפיכך דין הקליפה כשומר כל זמן שלא הקיש בקנה.

ה. השרביטים²¹ של תמרים - אינן חבור זה לזה²².

21) תוספתא, שם פ"א ה"ד. במכבד היוצא מגוע הדקל צומחים כמה שרביטים (שבטים דקים) שהתמרים תלויות בהם (ראה למעלה פ"ה ה"כ). 22) ואם נגעה טומאה באחד מהם לא נטמאו האחרים, ואף-על-פי שכולן יוצאות מאותו המכבד.

ו. מלפפון²³ שתתכו²⁴ ונתנו על השלחן - חבור²⁵ עד שיתחיל לפרק²⁶. התחיל לפרק - חתיכה וכל העולה עמה²⁷ חבור, והשאר אינו חבור²⁸. פקה התחתונה²⁹ - חבור לעצמה, ואינה חבור לחתיכות. היו שנים או שלשה מלפפונות, וחתך פל אחד מהן והניחן על השלחן, והתחיל באחד מהן - זה שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור³⁰. אפלו אמר: חציו אני אוכל שתירית³¹ וחציו ערבית - זה החצי שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור³².

23) שם פ"ב ה"ה. 24) ולא הפריד את החתיכות אלא נשאר מחבורות קצת למטה. 25) אם נגעה טומאה בחתיכה אחת נטמאו כולן. 26) להפריד את הפרוסות זו מזו. 27) כשמגביהים פרוסה אחת, עולות עמה עוד שתיים או שלוש פרוסות, מפני שהן דבוקות זו לזו. 28) לחלק שעלה, אבל הפרוסות שנשארו חיבור זו לזו. 29) במקום הצומח מן הקנה. 30) כל הפרוסות שבו, דינן כאילו הן מחבורות. 31) פירושו, החצי מכל מלפפון ומלפפון. 32) אפילו חציו השני מהמלפפון שבדעתו לאכלו עכשיו. ואין אנו אומרים שמכיוון שבדעתו לאכול כל החצאים והתחיל לאכול - דינם כחתיכה אחת. [דברי התוספתא לפי גירסת רבינו, הם סתומים וקשה מאוד להבינם ולהסבירם, וכל הפירושים שנאמרו בהם הם דחוקים מאוד. ולהגר"א גירסא אחרת בתוספתא זו. ראה 'תוספתא ראשונים' לר"ש ליברמן].

ז. המתך ירקות³³ וכיוצא בהן לבשל, אף על פי שלא מרק³⁴ והבדיל³⁵ - אינו חבור³⁶; אלא אם נטמא זה - לא נטמא זה, אף על פי שהוא מערה³⁷ בו. חתך לבש או לשלק³⁸ או להניח על השלחן - הרי זה חבור³⁹, ואפלו התחיל לפרק מה שחתך⁴⁰.

כב. הרמון¹¹⁶ והאבטיח שנמוק¹¹⁷ מקצתו - אין הנשאר חבור לאותו שנמוק¹¹⁸. ואין הנשאר מן הקלפה¹¹⁹ מצטרף, שהרי אין שמירתו מועלת פלו¹²⁰. וכן אם היה שלם מפאן ומפאן ונמוק באמצע¹²¹ - אין הצדדין חבור זה לזה, ואין קלפתו מצטרפת. עלי ירקות: ירקין¹²² - מצטרפין, ולבנים¹²³ - אינם מצטרפין, שהרי אינן פלוס.

116) שם פ"ב מ"ג. 117) נמס, הרקיב. 118) ואין הנימוק יד ולא שומר. 119) שלא נרקבה. 120) שהרי הרקיב אותו חלק הפרי שהיא שמרה עליו. 121) פירוש, נימוק חלק מבשר הרימון באופן שחלק הרימון שלא נימוק נחלק לשני חלקים, והרקב מפריד ביניהם. 122) ראויים לאכילה או שומרים על הירק. 123) נכמשו.

פרק שישי

1) יבאר הדבר שהוא חיבור לאוכל ואם חיבור אדם חיבור. אוכל פירות שהוא מכונס ודבק זה בזה אם מצטרף לכביצה לטמא אוכלין אחרים. היו גושים הרבה זה בצד זה ונגע אב הטומאה באחד מהם וכו'.

א. האגוזין² והשקדים שנסדקה קלפתן - עדין הוא חבור לאכל³ עד שירצין⁴ את הקלפה.

2) עוקצין פ"ב, מ"ה. 3) הקליפה היא כמחבורת לאוכל, ויש עליה תורת שומר. 4) ישבר.

ב. ביצה⁵ מגלגלת⁶ - משילב⁷ בה מקום לגמעה ממנו אין שאר קלפתה חבור⁸. ושלוקה⁹ - קלפתה חבור עד שירצין את הקלפה¹⁰. ואם נתבלה¹¹ בקלפתה¹², אף על פי שרצעה פלה - חבור¹³.

5) שם מ"ו. 6) צלוייה קצת ולא נקרשה עדיין (ראה משנה, שבת לב, ב). 7) בעוקצין שם: "עד שיגוס", ומפרש רבינו עד שיעשה נקב. 8) משום שאינה שומרת על האוכל שבביצה, שהרי יצא דרך הנקב. 9) נתבשלה ונקרשה קצת, ואיראפשר לגומעה ע"י נקב קטן. 10) כי הקליפה השלימה שומרת על הביצה. 11) נתן בה תבלין. 12) הדביק את התבלין על קליפה, והם נספגים לתוך הביצה דרך הקליפה. 13) מפני שהאדם רוצה להחזיקה בתוך שברי הקליפה המתובלת כדי שתספוג את התבלין (ע"פ 'כסף משנה').

ג. עצם¹⁴ שיש בו מלח - חבור עד שירצין¹⁵. צמר¹⁶ שבראשי הכבשים ושער שבזקן התלשים, אף על פי שחרכן באור - הרי הן חבור עד שיתחיל לתלש.

14) משנה, שם. 15) את העצם. 16) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ו.

ד. כנפי חגבים¹⁷ וקשקשי דגים, אף על פי שהעביר ספין עליהן¹⁸ - חבור עד שיתחיל לקלף. הרמון שפרדו¹⁹ - חבור עד שיקיש עליו בקנה²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(33) משנה, שם פ"ב, ה. (34) לא גמר את החיתוך, והחתיכות מחוברות במשהו. (35) פירוש - ולא הבריל. התיבה "שלא" נמשכת גם ל"והבריל". (36) יודע הוא שהחתיכות תתפרקנה בבישול, ולכן אינו מעוניין כלל בחיבורן ולפיכך אינו חיבור לטומאה. [נתבאר כמה פעמים, שלענין טומאה וטהרה, המחשבה היא אחד הגורמים המכריעים]. (37) מחובר קצת. (38) לבישול קל. רבינו מפרש בכל מקום, ששליקה פחותה מבישול. והר"ש כאן וגם רש"י בכמה מקומות פירשו, ששלוך משמעותו מבושל הרבה. ראה למעלה ה"ב. (39) מפני שהוא מעוניין בכך שיינטלו בבת אחת. (40) אף-על-פי-כן החתיכות שלא פירק הן חיבור, ואין אנו אומרים הרי גילה דעתו שרוצה לפרק את הכול (על פי פירוש רבינו למשנה, שם).

ח. **כָּל אֶכְלָא⁴¹ שְׁעָדִין לֹא פָּרְקוּ - חִבּוּר, וְאִם נִטְמָא מִקְצָתוּ - נִטְמָא פְּלוּ.**

(41) האמור בהלכה זו הוא סיום ההלכה הקודמת.

ט. **אֶכְלָא⁴² שְׁנַפְרִס⁴³ וּמְעָרָה בְּמִקְצָת, וְנִגַּע טְמָא בְּאֶחָד מֵהֶן: אִם אִחְזוּ בְּזָה שְׁנִינָה בּוֹ וְהִשְׁנִי עוֹלָה עִמּוֹ - הָרִי זֶה חִבּוּר⁴⁴; וְאִם כְּשִׂאֲחִזוּ בְּזָה הַטְּמָא וּמִגְבִּיהוּ לְשִׁמְט הָאֶחָר וְיִפֹּל - אִינוּ חִבּוּר⁴⁵, אֲלֹא הָרִי זֶה הָאֶחָר כְּנֹגַע בְּרִאשׁוֹן שְׁנִינָה.**

(42) טבול-יום פ"ג מ"א. (43) נחלק. (44) כחכמים, שם. (45) ואף-על-פי שהטמא עולה עם זה שלא נגע בטומאה. ולפי זה, עלינו לפרש את דין המחיתך ירקות שבה"ז כשהטהור עולה עם הטמא.

י. **כָּל הָאֶכְלָאִין⁴⁶ שֶׁהָיוּ עֲלִין⁴⁷ או קָלְחִין מִחִבְרִין בְּהוֹ: אֶת שְׁדַרְפּוֹ לְהֶאֱחִזוּ בְּעֵלָה - אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בְּעֵלָה, בְּקֶלַח - אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בְּקֶלַח; אִם נִתְלָה עִמּוֹ - הָרִי זֶה חִבּוּר בְּטָבוּל יוֹם⁴⁸, וְאִין צְרִיף לֹמֵר בְּשִׂאֲרַ הַטְּמָאוֹת. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ יָד - אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בְּיַד שְׁלוֹ⁴⁹. הָיְתָה לוֹ יָד וְעֵלָה - אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בְּאֵי זֶה מֵהֶן שְׁרִיצָה⁵⁰. לֹא הָיְתָה לוֹ יָד וְלֹא עֵלָה - בְּזָה אֲמָרוּ: אִם אוֹחֲזוּ בְּטְמָא וְהִשְׁנִי עוֹלָה עִמּוֹ - חִבּוּר, וְאִם לֹא - אִינוּ חִבּוּר.**

(46) שם. (47) עלים שלו. (48) טמא שטבל נקרא 'טבול יום', ונשארה עליו טומאה קלה עד הלילה. (49) ואם האוכל עולה כשמגביהים את היד, הרי זה חיבור. (50) פירוש, אם יאחז באחד מהם - ביד או בעלה - ויעלה הכול עמו, הרי זה חיבור (תוספתא שם פ"ב ה"ג).

יא. **הָאֶגּוּזִין⁵¹ שְׁקֻצְצִין בְּעִקְצֵיהֶן⁵² כְּשֶׁהֵן רִפִּין וְאֶמְנָן⁵³ פֶּלֶן כְּמוֹ חֶבְלָא⁵⁴, וְכֵן הַבְּצָלִים שֶׁחִבְרָן בְּדַרְדַּר הַזֹּאת - הָרִי אֵלּוּ חִבּוּר⁵⁵. הַתְּחִיל לְפָרֵק בְּאֶגּוּזִים וּלְפָקֵל⁵⁶ בְּבָצָלִים - אִין הַשְּׂאֵר חִבּוּר⁵⁷. אֶפְלוּ הָיוּ לְפָנוּי מְאֹה כּוֹר - אִין פֶּלֶן חִבּוּר, שֶׁהָרִי הוֹכִיחַ שְׂדַעְתּוֹ לְפָרֵק הַפֶּל.**

יב. **קְלִיעָה⁵⁸ שָׁל שׁוּם⁵⁹ שְׁנַפְלוּ מִשְׁקִין עַל אֶחָד מֵהֶן⁶⁰ - הוּא טְמָא⁶¹ וְחִבּוּר⁶² טְהוֹר; שְׂאִין חִבּוּרִי אֲדָם חִבּוּר⁶³ לְכָל דְּבָר. וְכֵן אֶתְרוּג שְׁנַפְרִשׁ⁶⁴ וְחִבּוּר בְּכוֹשׁ⁶⁵ אוּ בְּקִיסָם - אִינוּ חִבּוּר.**

(58) תוספתא, שם פ"א ה"ד. (59) מגדלי שום רגילים לחבר את עלי השומים המיובשים כעין קליעת שער. (60) על שום אחד. (61) הוכשר לקבל טומאה. (62) השומים המחוברים אליו באותה קליעה. (63) כשלא נתחברו לקיום זמן רב, וקליעת שום חיבור עראי הוא ('חזון נחום'). (64) נתחלק, נחתך. (65) הברזל שבראש הפלך.

יג. **עֶסֶה⁶⁶ שְׁלִישָׁה בְּמֵי פְרוֹת⁶⁷ - אִינוּ חִבּוּר; שְׂאִין לֶף דְּבָר שְׂמַחְבֵּר אֶת הָאֶכְלָאִין אֲלֹא שְׂבָעָה מִשְׁקִין בְּלֶבֶד.**

(66) שם. (67) מיצי פירות שלא נמנו למעלה בפ"א ה"ב בין שבעת המשקין המכשירים את האוכלין לקבל טומאה.

יד. **הַמִּמְעָד⁶⁸ אֶכְלָאִין זֶה בְּזָה וְקִבְצָן, כְּגוֹן הַדְּבִלָה⁶⁹ וְהַתְּמָרִים וְהַצְּמֹקִין שְׁקֻצְצִין וְעִשְׂאָן גּוּף אֶחָד⁷⁰ - אִין חִבּוּר. לְפִיכָף, עֵגוּל שֶׁל דְּבִלָה⁷¹ שְׁנַפְלוּ מִשְׁקִין טְמָאִין עַל מִקְצָתוֹ - הָרִי זֶה נוֹטֵל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַמִּשְׁקִין בְּלֶבֶד, וְהַשְּׂאֵר טְהוֹר⁷².**

(68) תוספתא, טהרות פ"א ה"א. (69) תאינה יבישה ('ערוך'). (70) על-ידי לחץ חזק. (71) דרכם לקבץ את התאנים ולחברן, על-ידי לחץ, לגושים עגולים - ונקראים "עייגולי דבילה". (72) תוספתא, טבול-יום פ"ב ה"ו.

טו. **הַתְּמָרִים⁷³ וְהַגְּרוּגְרוֹת⁷⁴ שֶׁשְׁלָקָן וְנִעְשׂוּ אוֹם⁷⁵ - הָרִי זֶה חִבּוּר⁷⁶.**

(73) תוספתא, עוקצין פ"ב ה"ב. (74) תאנה יבישה נפרדת. (75) גוש גדול אחד. (76) מכיוון שזה חיבור של קבע.

טז. **הַזִּיתִים⁷⁷ שֶׁעֲטִין⁷⁸ וְנִעְשׂוּ גּוּשׁ אֶחָד - הָרִי זֶה חִבּוּר, מִפְּנֵי שְׂמַתְחֵלָה לֹא נִתְּנָן לְמַעְטָן אֲלֹא עַל מְנַת שְׂיִינָקוּ זֶה מִזְהָר⁷⁹. לְפִיכָף, שְׂרִין⁸⁰ שְׂנַמְצָא עַל אוֹם שֶׁל זִיתִים, וְהֵן הַזִּיתִים שְׁנִעְשׂוּ פֶלֶן גּוּף אֶחָד, אֶפְלוּ נִגַּע בְּכַשְׂעוּרָה - הַפֶּל טְמָא, שֶׁהַפֶּל גּוּף אֶחָד. הָיְתָה לוֹ⁸¹ אוֹם שֶׁל זִיתִים וְעֵתִיד לְהַפְכָה⁸² - פִּינּוֹן שְׂתַקַּע**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונקט לשון נשיכה, מפני שאחת נושכת מחברתה בשעה שמפרידים אותן, בין לפני אפיה ובין לאחר מכאן (הרא"ש מ"ז). (100) אם נגע בה אוכל נעשה שני, כאילו נגע בראשונה, אע"פ שלא נעשו גוש אחד ממש. והטעם, מפני שהנשיכה עושה חיבור. (101) כל האחרות. (102) הנשיכה אינה חיבור מלא כמו גוש אחיד שנשאר בטומאתו אפילו אחר שנחלק, והיא (הנשיכה) מועילה רק לענין שהנוגע בהן כל זמן שלא נפרדו, יהיה דינו כנוגע בכיור הראשונה. (103) מדובר בתרומה, אבל בחולין - אין שלישי לטומאה. (104) שאין רביעי בתרומה. (105) מפני שטומאת הראשונה היא קלה, שאינה פוסלת אחרים, אין כוחה יפה לעשות נשיכה כחיבור. (והר"ש מפרש, מכיוון שאם יפרשו לא תישאר בהן כל טומאה שהיא, לפיכך אין חיבור קל זה מועיל אפילו לפני שפירשו, מה שאין כן בראשון ושני שנשארה בהן טומאה גם אחר שפירשו].

יט. כפרות¹⁰⁶ של תרומה נושכות זו בזו¹⁰⁷, נטמאת אחת מהן בשרץ - כלן ראשון, ואף על פי שפירשו אחר מפתא¹⁰⁸. [נטמאת אחת במשקין טמאין - כלן שניות¹⁰⁹, אף על פי שפירשו אחר מפתא.] נטמאת אחת מהן בדידים - כלן שלישיות¹¹⁰, ואף על פי שפירשו. מפני שהיו¹¹¹ גוף אחד בשעת טמאתן.

(106) שם מ"ז. רבינו שינה מהסדר שבמשנה, והקדים את המאוחר, ולא נתבאר לנו נימוקו. (107) רבינו שם מפרש, שהיו עושים עוגות גדולות דומות ללוחות גדולים, וחוטכים אותם לכמה חתיכות מבלי להפרידן לגמרי, ונשאר חיבור קל בין החתיכות, ואחר האפייה הן נפרקות על ידי תנועה קלה. וזה נקרא "נושכות". (108) אין זה דומה לדין השיך שבהלכה הקודמת, מפני שכאן היו כל החתיכות מחוברות חיבור מלא, לא בטל כוח החיבור, כל זמן שנשארה נשיכה, ולכן דינן כאילו נגע בהן השרץ, אבל בהשיך מדובר כשלא היה מעולם מחוברות ממש, ואין הנשיכה עושה חיבור מלא. [ויש עוד הבדל בין הי"ח והי"ט, בהי"ח מדובר כשהטומאה נגעה לפני שהשיך, ובהי"ט נגעה הטומאה כשהכירות היו מחוברות]. (109) מפני שמשקין הם תמיד ראשון לטומאה (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ה). (110) חכמים גזרו טומאה על סתם ידים (שם פ"ח ה"ב). (111) נימוק לכל דיני "פירשו" שבהלכה זו.

~ יום שני כ"א כסלו ~

פרק שביעי

1) יבאר הניצוק אם הוא חיבור לטומאה ולטהרה מחם לצונן או מצונן לחם. ודין דברים שאינם חיבור בטבול יום אף על פי שהם חיבור לשאר דברים. ודין אוכלים שהם מתטמאים בכל הטומאות והם טהורים בטבול יום.

א. הניצוק² אינו חבור לא לטמאה ולא לטהרה. כיצד? הנה מערה משקין טהורין לתוך פלי טמא, ואפילו על גבי השרץ - הרי העמוד הניצוק טהור,

בה את היתד⁸³, אף על פי שיש בה גושים הרבה⁸⁴, אינן חבור⁸⁵. ואם משהפכה נעשו אדם⁸⁶ - אינן חבור⁸⁷.

(77) תוספתא, טהרות פ"א ה"ב. (78) החפירה שנותנים בה את הזיתים העומדים לסחיטה כדי שיתרככו, נקרא "מעטן" בלשון המשנה, ומכאן המונח "עטנן", ופירושו, נתן את הזיתים במעטן. ראה פירוש רבינו לטהרות פ"ט מ"א. (79) זיתים נפרדים אינם מוציאים כל השמן האצור בהם, אבל כשהם נעשים כגוש אחד עוברות טיפות השמן מזית לחבירו ומתקבצות לכמות ניכרת המתמצית מן הגוש בלחץ הקורה והאבנים. (80) משנה, טהרות פ"ט ח. (81) תוספתא, שם פ"י ה"ז. (82) וכשהפוך אותה תתפרק. (83) יתד מיוחדת להפיכת גושי זיתים. (84) שטרם נתפרקו. (85) ואם נגע בית אחד לא נטמאו שאר הזיתים שבגוש, מפני שדעתו להפכם ולפרקם. (86) נתחברו שנית מאליהם. (87) אחר הוצאת שמנם, אין האדם מעוניין בחיבורם, ועוד: מפני שנתחברו מאליהם בלי פעולה מיוחדת של האדם (הגר"א בפירושו לתוספתא).

יז. אכל⁸⁸ פרו⁸⁹ שהוא פלו מנס ודבק זה בזה, אף על פי שאינו חבור להטמא⁹⁰ ואינו בגוף אחד כמו שבארנו⁹¹ - הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא טמאת אכלים אחרים⁹². ואם לא פנסו⁹³ אלא הרי הוא מפרד, כמעשה קדרה⁹⁴ והקטנית - אינו מצטרף⁹⁵ עד שיקבצם ויעשם גוש אחד⁹⁶. היו גושים הרבה זה בצד זה, ונגע אב הטמאה בק אחד מהן - הרי הוא ראשון, והגוש שפצדו שני, ושפצד השני שלישי, ושפצד השלישי רביעי⁹⁷.

(88) משנה, עדיות פ"ג מ"ב. (89) גוש ובו כמה תאנים או תמרים וכדומה דבוקים יחד. (90) אם נגע בפרי אחד שבגוש, לא נטמאו האחרים. (91) למעלה בהלכה יד. (92) נתבאר למעלה (פ"ד ה"א) שאוכל פחות מכביצה מתטמא, אבל אינו מטמא אחרים. פסק כחכמים, שם. (93) טבול-יום פ"ב מ"ה. (94) גרעיני תבואה וגרגירים קטנים אחרים שמבשלים אותם בקדירה (רבינו בפירושו למשנה). (95) לטמא אחרים, אפילו אם כולם טמאים. (96) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה "אינו חיבור" הכוונה לטמא אחרים. (97) במשנתנו: "הרי אלו יימנו". ופירש רבינו: מונים בהם ראשון ושני, וכן הלאה.

יח. כפר⁹⁸ של תרומה שהיתה ראשון לטמאה והשיך⁹⁹ לה אחרות - כלם ראשון¹⁰⁰; פרשה - היא ראשון וכלן¹⁰¹ שניות¹⁰². היתה שניה והשיך לה אחרות - כלן שניות; פרשה - היא שניה וכלן שלישיות¹⁰³. היתה שלישית והשיך לה אחרות - היא שלישית וכלן טהורות¹⁰⁴, בין שפירשו בין שלא פירשו¹⁰⁵.

(98) טהרות, פ"א מ"ח. (99) קירב והדביק. מדובר בבצק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרמז בפרט זה שעיקר עבודת החיבור נעשית על ידי עבודת התשובה שהיא עיקר העבודה בכח עצמו ולא על ידי גילוי אור כעבודת הצדיקים, ועל ידי עבודתם פועלים הבעלי-תשובה חיבור עם העליון "בחילא יתיר" כי דווקא בעבודה זו ישנו עניין החמימות.

(לקו"ש חלק לו עמוד 27
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) טהרות פרק ח משנה ט. עמוד הקילוח המחבר את הנוזלים שבכלי שממנו יוצקים עם הנוזלים שבכלי המקבל אותם, נקרא "ניצוק". (3) הכניס כלי באמצע העמוד ונפלו לתוכו מקצת מהמשקין לפני שהגיעו לכלי הטמא. (4) שטרם יצאו מהכלי העליון.

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשְּׁעָרָה מְצוּנָה לְצוּנָה אוּ מְחָם לְחָם אוּ מְחָם לְצוּנָה; אֲכָל הַמְּעָרָה מִשְׁקִין טְהוֹרִין צוּנָה לְתוֹף מִשְׁקִין טְמֵאִין חֲמִין - הַרִי הַנְּצוּק חָבוּר, וְנִטְמָאוּ הַמִּשְׁקִין הַצּוּנָה בְּלֹן שֶׁהוּא מְעָרָה מִהֶן, וְנִטְמָא הַכֵּלִי שֶׁמְעָרָה מִמֶּנּוּ מִחֲמַת הַמִּשְׁקִין שֶׁבְתוֹכוֹ, שֶׁהָרִי נִטְמָאוּ. וּמִפְּנֵי מָה אֲמָרוּ: הַמְּעָרָה מִשְׁקִין צוּנָה לְחֲמִין - חָבוּר? מִפְּנֵי שֶׁעֲשֵׂן הַחֲמִין עוֹלָה פְתִימוֹת עֲשֵׂן וּמִתְעַרֵּב בְּנִצּוּק וּבְמִים שֶׁבְּכֵלִי הָעֲלִיּוֹן וּמִטְמָא הַכֵּלִי, שֶׁהָעֲשֵׂן הָעוֹלָה מִן הַחֲמִין מִשְׁקִין הוּא חָשׁוּב.

5) הקיטור העולה מהמים החמים, שהוא אד המים המתנדפים. (6) כעמוד עשן. (7) וכל מה שבתוכו ואת הניצוק, אבל בחם לתוך חם אין הניצוק סופג את אדי התחתון מפני שהוא עצמו מוציא אדים.

ג. לְפִיכָף, הָאִשָּׁה שֶׁהָיָה יָדֶיהָ טְהוֹרוֹת וְהִגִּיסָהּ בְּקִדְרָה טְמֵאָה וְהִזְיְעוּ יָדֶיהָ מִהֶבֶל הַקִּדְרָה - נִטְמָאוּ יָדֶיהָ כְּאֵלוֹ נִגְעָה בְּמִשְׁקָה שֶׁבְּקִדְרָה¹⁰. וְכֵן אִם הָיָה יָדֶיהָ טְמֵאוֹת וְהִגִּיסָהּ בְּקִדְרָה וְהִזְיְעוּ יָדֶיהָ - נִטְמָא כָּל מָה שֶׁבְּקִדְרָה כְּאֵלוֹ נִגְעָה בְּמִשְׁקִין שֶׁבְּקִדְרָה.

8) בוחשת בכף. (9) בתבשיל חם שבקדירה ואינה נוגעת בו ביד. (10) חכמים גזרו טומאה על ידיים שנגעו במשקין טמאים.

ד. נְחִיל¹¹ דְּבִשׁ¹² הַזֵּיפִים וְדָבַשׁ הַצִּפְחָת¹³ - הַנְּצוּק שֶׁלֶּהֶן חָבוּר, וְאִפְלוּ הָיָה מְעָרָה מְצוּנָה לְצוּנָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רִיר וְהָרִי הֵן נִמְשְׁכִין¹⁴ פְּדָק. לְפִיכָף¹⁵, כָּל הַאֲבָלִין - אֵין הַנְּצוּק שֶׁלֶּהֶן חָבוּר וְאִפְלוּ הָיָה עֲבִים הַרְבֵּה, גִּזְוֵן הַגְּרִיסִין וְהַחֲלָב הַמִּתְּפֵף וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רִיר. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמִּשְׁקִין - אֵין הַנְּצוּק שֶׁלֶּהֶן חָבוּר, אֲלָא אִם כֵּן עָרָה מְצוּנָה לְחָם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

11) בכל מקום שנזכרה בתלמוד התיבה "נחיל" משמעותה קבוצת דבורים הנמצאת בכוורת אחת. במשנה כתוב סתם: "דבש הזיפים" ורבינו כאן הוסיף "נחיל". (12) שם משנה

וְאִם קָלַט מִן הַמִּשְׁקִין הַנְּגָרִין מִן הָאֵוִיר³ - הָרִי זֶה שֶׁקָּלַט טְהוֹר. וְאֵין צָרִיף לֹאמַר, שֶׁהַמִּשְׁקִין שֶׁמְעָרָה מִהֶן טְהוֹרִין.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~
"הַנְּצוּק אֵינוֹ חָבוּר לֹא לְטֵמְאָה וְלֹא לְטַהָרָה".

בהסבר מהות הניצוק מצינו שלושה אופנים: א: נגיעת התחתון בעליון על ידי ההבל (כפירוש רבנו עובדיה מברטנורא). ב: חיבור התחתון לעליון ע"י ההבל (לשון הרמב"ם בפירוש המשניות). ג: ההבל גורם חיבור הניצוק שבין העליון לתחתון (כפירושו בספר הי"ד). והצד השווה ביניהם ש'תתאה גבר' כשהוא חם, ולכאורה קשה שהרי הכלל הוא ש'הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה'.

והביאור הוא על פי פנימיות העניינים: "עליון" רומז על הקב"ה שאין עליון למעלה ממנו, ו"תחתון" רומז על הנבראים והעולם הזה הגשמי. ניצוק בין העליון לתחתון רומז על החיבור התמידי של הקב"ה עם העולם, ומלמדנו דין התורה ש'הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה" היינו שהחיבור הוא רק לעניין התהוות העולם בכל רגע, אבל לא בנוגע לטומאתו וטהרתו של האדם כי זה תלוי רק בבחירתו ו"ובחירת בחיים" ואף שהתחתון מחובר עם העליון יכול להיות אצלו מצב של "טומאה" וכן לאורך יכול להיות אצלו מצב של טהרה אבל זו אינה נובעת מחיבורו על ידי "קילוח העליון" אלא ע"י שמתחבר עם העליון בכח עצמו.

ו'במה דברים אמורים שעירה מצונן לצונן, אבל המערה משקין צונן לחמין חיבור" כי המים כפי שהם מצד עצמם הם קרים אבל חמימות המים מראה שנעשתה בה פעולה ועבודה על ידי האדם. ושלושת האופנים הנ"ל האמורים בהסבר דין ניצוק, הם שלושה שלבים בעבודת האדם למטה.

דברי רבנו עובדיה מברטנורא שכתב שהתחתון מעלה הבל לעליון הצונן, מתאימים לשלב הראשון בעבודת האדם שכולה מצד בחירה חופשית ובכח עצמו, ואין נראה בזה החיבור לעליון. פירוש הרמב"ם בפירוש המשניות שעליית ההבל החם פועלת החיבור עם העליון (ולא רק נגיעה) מגלה שעבודת התחתון פועלת חיבור עם העזר מלמעלה ובה כבר נרגש שעבודת האדם היא בכח ובעזרת הקב"ה. ודברי הרמב"ם בספר היד החזקה "הרי הניצוק חיבור" מדגישים שעל ידי עבודת התחתון מתגלה שסוף סוף כל זה הוא ענינו של הניצוק גופא כי כל בריאתו והתהוותו על ידי הקב"ה היתה מלכתחילה לכוונה זו, היינו לעבודת האדם "למעשה ידיך תכסוף".

והגם שכל עניין החיבור הנ"ל נאמר לעניין טומאה, הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָלוּ מְצַטְרְפוֹת³². וְאִם הָיָה תַּחְתִּיהֶם מְשָׁקָה עוֹמֵד³³,
אָפְלוּ פְעִיץ הַחֲרָדֵל³⁴ - הָרִי זֶה מְצַרְף אֶת כָּלֵן³⁵.

29) ששוליה משופעים, או שהיא שעונה על מקום מדרון.
30) שלשתן ביחד יש בהן כביצה, והמדובר כשנוגעות זו בזו ואינן נושכות. 31) לטמא המשקין והם יחזור ויטמאו את העריבה, כדין כל משקין שטמאים אחרים בכל שהם ואפילו את הכלים. 32) מפני שטיפת המשקין שבין שתי החתיכות אין עליה דין קטפרס והיא נוגעת בכביצה אוכלין טמאים ונטמאה וחוזרת ומטמאה את העריבה, אבל בשלוש חתיכות הטיפה שבין העליונה והאמצעית אינה נוגעת בכביצה וכן הטיפה שבין האמצעית והתחתונה. והטיפות אינן מתחברות, מפני שהן קטפרס. 33) כגון ששולי העריבה הם מקום שטוח ישר, ומתוך כך המשקה עומד תחת כל החתיכות. 34) חתיכות הבצק הן קטנות כחרדל וכולן ביחד הן כביצה. 35) המשקה מצרף את כל הפירורים לשיעור כביצה ומטמאים את המשקה וזה מטמא את העריבה כמו שנתבאר למעלה.

ז. כָּבֵד בְּאֵרְנוּ, שְׁטָבוֹל יוֹם אֵינוּ מְטַמֵּא חֲלִין כָּלֵל,
אֶלֶּא פּוֹסְלֵל³⁶ אֶכְלִי תְרוּמָה וּמְשָׁקָה תְרוּמָה וְעוֹשֶׂה
הַכֵּל³⁷ שְׁלִישִׁי³⁸, וְכֵן אִם נִגַּע בְּאֶכְלִי קֹדֵשׁ אוֹ מְשָׁקָה
קֹדֵשׁ - פָּסְלוּ וְעִשְׂאוֹן רְבִיעִי.

36) נתבאר כבר, שדבר שנפסל אינו פוסל אחרים בנגיעתו.
37) אפילו את המשקין. 38) ומה שאמרנו (שם פרק ז הלכה ה) שאפילו שני שנגע במשקין נעשו תחילה (פירוש, כראשון לטומאה) המדובר באוכל שנגע בראשון ונעשה שני, אבל טבול יום אינו מטמא את התרומה ולא את הקודש, אלא פוסל (ראה ביאורנו שם). הלכה זו משמשת הקדמה לבאות אחריה.

ח. יֵשׁ דְּבָרִים שְׂאִינָם חֶבְרִי בְּטָבוֹל יוֹם וְאֵף עַל פִּי
שֶׁהֵן חֶבְרִי בְּכָל הַטְּמָאוֹת, אֶלֶּא אִם נִגַּע בְּהֵן טָבוֹל
יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלֶּא זֶה שֶׁנִּגַּע בוֹ, וְאֵלוּ הֵיךְ הַנוֹגֵעַ
בְּמָקוֹם טָבוֹל יוֹם אָדָם אַחֵר³⁹ - הֵיךְ פּוֹסֵל הַכֵּל.
אָפְלוּ הֵיךְ הַנוֹגֵעַ אָדָם שְׂאֵכֵל אֶכְלִין טְמֵאִין אוֹ שֶׁתָּה
מְשָׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהֵיא טְמָאָה קְלָה⁴⁰ - הָרִי זֶה פָּסַל
הַכֵּל, שֶׁלֹּא פָּסְלוּ טָבוֹל יוֹם. וְאִין צְרִיף לֹמֵר, שְׂאֵם
הֵיךְ הַנוֹגֵעַ אֵב טְמָאָה אוֹ רֵאשׁוֹן, שֶׁהוּא מְטַמֵּא
הַכֵּל. וּמִפְּנֵי מָה הִקְלוּ בְּטָבוֹל יוֹם? מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד
טְהִרָה⁴¹ וְאֵינוּ מְחַסֵּר אֶלֶּא הָעֵרֵב שֶׁמִּשְׁמֵשׁ⁴². וְעוֹד הִקְלוּ
בְּטָבוֹל יוֹם, שֶׁיֵּשׁ אֶכְלִין שֶׁהֵן מִיחֲדִין לְאָדָם
וּמִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמָאוֹת, וְהֵן טְהוֹרוֹת בְּטָבוֹל יוֹם.
וְאֵלוּ הֵן: הַשְּׁעוּרָה וְהַכֶּסֶמֶת בְּזִמְן שְׂאִינָן קְלוּפִין.
אֶבֶל בְּזִמְן שֶׁהֵן קְלוּפִין, וְהַחֲטָה⁴³ אֵף עַל פִּי שְׂאִינָהּ
קְלוּפָה, וְהַקְּצָח⁴⁴ וְהַשְּׂמוֹם - נִפְסְלוּ בְּטָבוֹל יוֹם,
וְאִין צְרִיף לֹמֵר שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמָאוֹת.

39) אדם טמא אחר שלא טבל. 40) גזירת חכמים. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה י והלכה י"א.

ט. 13) רבינו בפירושו למשנה אומר ש"זיפים וצפחת" שמות מקומות בארץ ישראל הם, והרבש הבא מהם היה סמך מאוד. [בסוטה מח, ב מפרש כן ריש לקיש, ורבי יוחנן מפרש זיפים מלשון זיוף, מפני שהרבש סמך אפשר היה לזייפו ולהוסיף מים. אף על פי שבכל מקום הלכה כרבי יוחנן נגד ריש לקיש, קיבל רבינו כאן פירושו של ריש לקיש, שנתקבל יותר על דעתו, מפני שאין בזה הבדל להלכה, שהרי דרגת סמיכות הדבש קובעת]. 14) כשאדם נוגע בכל משקה שהוא, ניתק הקשר שבינו ובין המשקה ברגע שהוא מסלק את ידו, אבל כשנוגע בדבש סמך ומסלק את ידו נמשך עמוד דק של ריר המחבר את ידו לדבש, ולפיכך נידון עמוד הניצוק כנוש אחד, ולא כשאר משקין שכל טיפה היא גוש בפני עצמו. 15) מפני שחיבור ניצוק של דבש מנומק ברירים ולא בסמיכות שלו. [בנוזר שם שאלו אם יש ניצוק לאוכלין עבים (סמיכים) כדבש או אין להם ניצוק ואין לדמותם לדבש שיש לו רירים, ומשמע שם שרירים קובעים ולא סמיכות. ומכאן ה"לפיכך" בדברי רבינו כאן].

ה. הַנְּצוֹק אֵינוּ חֶבְרִי לְטְהָרָה¹⁶. פִּיצֵד? שְׂאֵם עָרָה
מִיָּם טְמָאִים מְפָלִי אֶכְרֵן¹⁷ וְכִינְצָא בְּהֵן¹⁸ לְתוֹךְ
הַמְּקוּהָ - אֵין אוֹמְרִים: מְשָׁהֲגִיעַ קֶצֶת הַנְּצוֹק
לְמַקְוֵה טְהוֹר הַמַּיִם¹⁹, אֶלֶּא הָרִי הֵן בְּטַמְּאָתָן עַד
שְׁיִשְׁקִי²⁰ הַמְּקוּהָ לְכָלֵן מִצַּד אַחֵד²¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוּ²².
וְכֵן הַקְּטַפְרָס²³ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מְשָׁקָה טוֹפַח²⁴ - אֵינוּ
מְחַבְרֵן לְשֶׂאֵר הַמְּשָׁקִין שֶׁבְּמִדְרוֹן²⁵ לֹא לְטַמְּאָה²⁶
וְלֹא לְטְהָרָה²⁷. אֶבֶל הַמְּשָׁקִין שֶׁבְּאֵשְׁבֵרֵן²⁸ - כָּלֵן
חֶבְרִי לְטַמְּאָה וּלְטְהָרָה.

16) בהלכה א אמרנו הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, ובהלכות ב, ג ר"ד נתפרשו דיני ניצוק לטומאה, ומבאר רבינו בהלכה זו לטהרה כיצד. 17) שאינו מקבל טומאה. 18) כלי אדמה וכלי גללי בהמה. 19) מדין השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כא). 20) שיגעו מי המקווה במי המים הטמאים. 21) כגון כל השטח העליון. 22) שם. ולמה נקט כלי אבן? משום שבכלים המקבלים טומאה אין ההשקה מועילה אפילו אם ניצוק חיבור, שהרי המשקין הטמאים טמאו את הכלי, וחוזר הכלי ומטמא את המשקין שטהרו על ידי ניצוק. והשקה בכלים המקבלים טומאה נעשית על ידי הטבלת הכלי במקווה עד שמי המקווה צפים על גבי המים הטמאים ואז נטהר הכלי בטבילה והמים בהשקה. 23) מקום משופע והמים שנשפכו עליו יורדים תיכף למטה ואינם מתעכבים כלל. 24) קצת משקה המרטיב את היד הנוגעת בה. 25) שיש בהם יותר ממשקה טופח. 26) אם נגעה טומאה במשקה טופח לא נטמאו המשקין שבמקום המדרון. 27) אם נגעו במי מקווה לא נטהר המשקה טופח וכן להיפך. 28) בבקע שבאדמה.

ו. עָרֵבָה שֶׁהֵיא קְטַפְרָס²⁹ וְעָלֶיהָ מְשָׁקָה טוֹפַח,
וְשֶׁלֶשׁ חֲתִיכוֹת אֶכְלִין טְמָאִים בְּכַבִּיצָה³⁰ מְנַחִין עָלֶיהָ
זו לְמִטְשָׁה מְזוּ - אֵינָן מְצַטְרְפוֹת³¹; הֵיוּ שְׂתִיָּם - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנגע בה, ודעת רבינו כמו שכתבנו]. (8) העלו אבעבועות גדולות שתוכן ריק, ודומות לאהל זעיר. (9) פולים כתושים. (10) טרם שהספיקו הגריסים לספוג את המים ולהיעשות מיקפה, ולפיכך הבעות ריקות כבועות מים. (11) שהעלה בועות. (12) כר' יהודה במשנתנו. (13) ואפילו טומאות שגזרו חכמים. (14) והקרום הקשה מגן על החלה התחתונה. (15) שהבועות הן זעירות ואינן חלולות. (16) כשהתבשיל עבה קצת, מעלות הרתחיחות חלקי המיקפה. (17) רתיחות אלה הן סמיכות, ויש בהן ממשות היין.

ב. **בָּצֵק** ¹⁸ שִׁיּצָא בְּשַׁעַת אֶפְיָה ¹⁹ וְנִמְצָא בְּאֻמְצַע הַכֶּפֶר כְּמוֹ מִסְמֵר יוֹצֵא, וְכֵן קִצַּת הַבָּצֵק שְׁנִמְשָׁךְ ²⁰ וְנִחְרַף בְּעַת אֶפְיָה, וְהוּא הַנִּקְרָא חֲרָחוּר, אִם הָיוּ פְּחוּתִים מִכְּאֻמְצַע וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּהֵן - פֶּסֶל כָּל הַכֶּפֶר. וְכֵן אִם נִגַּע ²¹ בְּגִרְגָר מֶלַח קִטְן שֶׁבַכְּפֶר - נִפְסֵל כָּל הַכֶּפֶר. וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּכָל הַטְּמָאוֹת. אֲבָל צְרוּר שֶׁבַכְּפֶר אוֹ תוֹרְמוֹס ²² וְגִרְגָר מֶלַח גְּדוֹל וְחֲרָחוּר יִתֵּר מִכְּאֻמְצַע שֶׁנִּגַּע בְּהֵן אֶפְלוּ אֵב הַטְּמָאָה - הַכֶּפֶר טְהוֹר ²³, וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּטְבוּל יוֹם.

(18) שם מ"ג. (19) מפני החום הרב נסדקה הכיכר, ויצא על פניה קצת בצק. (20) נמשך מצידי הככר קצת בצק, ומתוך דקותו נחרף. (21) טבול-יום. (22) ראה למעלה פ"א הט"ו. (23) כל אלה גופים בפני עצמם הם, ואינם בטלים לגבי הכיכר.

ג. רְקִיק ²⁴ שֶׁנִּחְרַף ²⁵ חֲצִיָּה וְחֲצִיָּה קָיִם - הָרִי זֶה אֵינוֹ חֲבוּר ²⁶, נִחְרַף הָאֻמְצַע ²⁷ וְהַצְּדִין קִימִין - אֵינֶן חֲבוּר זֶה לְזֶה, אֶפְלוּ בְּאֵב הַטְּמָאָה, וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּטְבוּל יוֹם. בְּשֵׁר קִדְשׁ ²⁸ שְׁקָרָם ²⁹ עֲלֵיו הַמְּרָק וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּקִיפָה ³⁰ - הַחֲתִיכוֹת מִתְרוֹת. נִגַּע בְּחֲתִיכָה - הַחֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלִין עִמָּה ³¹ חֲבוּר. וְכֵן בְּתַבְשִׁיל קְטַנִּיּוֹת שְׁקָרָם עַל גְּבִי פְרוֹסוֹת ³². שְׁמֶן ³³ שֶׁצָּף עַל גְּבִי יֵין וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּשֶׁמֶן - לֹא פֶּסֶל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן.

(24) עוגה דקה. (25) כך היא גירסת רבינו בתוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, ובסיפא של בבא זו נאמר דין רימון שנימוק (ראה ראב"ד וכסף-משנה). (26) ואם נגע בחלק שנחרף לא נטמא החלק השני. (27) פירוש, נחרף כעין פס מקצה אחד של הרקיק עד לקצהו השני, ופס זה מפסיק בין שני הצדדים שלא נחרכו (ראה למעלה פ"ה הכ"ב בדין רימון שנימוק). (28) טבול-יום פ"ב מ"ה. (29) נקרוש. (30) במרק הקרוש. (31) כל מה שיעלה עם החתיכה כשיגביה אותה. (32) של לחם. (33) שם.

ד. יֶרֶק ³⁴ תְּרוּמָה וּבִיּצָה טְרוּפָה ³⁵ נְתוּנָה עַל גְּבִי ³⁶, וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּבִיּצָה - לֹא פֶּסֶל אֶלָּא קִלְח שְׁפָנְגֵדוֹ ³⁷. וְאִם הֵייתָה כְּמִין פּוֹבַע ³⁸ - אֵינוֹ חֲבוּר ³⁹.

(34) טבול-יום פ"ג מ"ב. (35) שנתערבו יפה החלכון והחלמון אחר שהוצאו מקליפת הביצה. (36) ומפני

(41) על ידי טבילה. (42) שקיעת השמש ויטהר מאליו. (43) שקליפתה דקה וצמודה לגופה. (44) מין כמון שחור.

ט. כָּל יַד הָאֲכָלִין שֶׁהֵן חֲבוּר בְּאֵב הַטְּמָאָה - הָרִי הֵן חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם. וְכֵן כָּל הָאֲכָל שֶׁנִּפְרַס וּמְעָרָה בְּמִקְצָת ⁴⁵, שֶׁהוּא חֲבוּר בְּאֵב הַטְּמָאָה - כֶּף הוּא חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם. וְכָל שְׂאֵינֵו חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם ⁴⁶ - הָרִי הוּא חֲבוּר בְּיָדִים ⁴⁷. וְגַם זֶה הַמֵּר בְּטְמָאוֹת יָדַיִם מְטְבוּל יוֹם ⁴⁸.

(45) ראה למעלה פרק ו הלכה ט דין אוכל שנפרס ונגע באב הטומאה. (46) והוא חיבור בשאר טומאות. (ראה לקמן פרק ח הלכה א). (47) אף על פי, שידיים וטבול יום שווים לפסול את התרומה ולא לטמא, אינם שווים לעניין חיבור. (48) בהלכות אבות הטומאות פרק י הלכה ה נתבאר חומר אחר בידיים מטבול יום; טבול יום אינו מטמא משקין של חולין כלל וידיים מטמאים אותם להיות כראשון לטומאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר הדברים שהם חיבור לטבול יום, והדברים שנגע בהם אם פוסלים. ודין טבול יום מטומאת מת ומבעילת נידה אם עושה בטוהרות.

א. חֲלוֹת ² או כְּפָרִים ³ שֶׁנִּפְסָן וְהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוּ בְּזוֹ וְדַעְתוֹ לְהַפְרִישׁן, או שְׂאֵפָה חֲלָה עַל גְּבִי חֲלָה ⁵ בַּתְּנוּר וְצִדִּין לֹא קָרְמוֹ פְּנִיָּה ⁶, וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּאַחַת מֵהֵן - לֹא פֶּסֶל אֶלָּא הַחֲלָה שֶׁנִּגַּע בָּהֶן. וְכֵן הַמִּים שֶׁהִרְתִּיחוּ וְנִעְשׂוּ פְּקָבָה ⁸, וְהַגְּרִיסִין ⁹ שֶׁהִרְתִּיחוּ רְתִיחָה רְאוּשׁוֹנָה ¹⁰, וְיֵין חֲדָשׁ ¹¹ וְאֶרְזוֹ ¹² שֶׁהִרְתִּיחוּ, וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּרְתִיחָה - אֵינוֹ חֲבוּר, וְלֹא פֶּסֶל אֶלָּא הִרְתִּיחָה בְּלִבְד. וּבִשְׂאֵר כָּל הַטְּמָאוֹת, בֵּין קְלוֹת ¹³ בֵּין חֲמוּרוֹת - הַפֶּל חֲבוּר. אֲבָל חֲלוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוּ בְּזוֹ וְאִין דַּעְתוֹ לְהַפְרִישׁן, או שְׂאֵפָה חֲלָה עַל גְּבִי חֲלָה וְנִשְׁכּוּ וְקָרְמוֹ בַּתְּנוּר ¹⁴, וְרְתִיחַת הַמִּים שְׂאֵינָה מְחַלְחֶלֶת פְּקָבָה ¹⁵, וְרְתִיחַת הַגְּרִיסִין שְׂנִיָּה ¹⁶, וְרְתִיחַת יֵין יִשְׁן ¹⁷, וְרְתִיחַת הַשֶּׁמֶן בֵּין יִשְׁן בֵּין חֲדָשׁ, וְרְתִיחַת עֲדָשִׁים - הָרִי אֵלוֹ חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם, וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּכָל הַטְּמָאוֹת.

(2) כתוב בתורה (במדבר טו, כ): "מראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה". חלה זו צריך ליתן לכהן, וקדושה כתרומה. (3) של תרומה. (4) ואם תפרידן, תשאר חתיכה מכל ככר דבוקה בחברתה, כאילו נשכה ממנה. (5) "חלה" משמעותה בצק דק ושטוח. (6) לפני שעלה קרום על החלה התחתונה, הניח עליה חלה שניה. ומובן שבדעתו להפרידן, כדי שלא תתקלקל תבנית התחתונה מכובד העליונה (רבינו בפירושו למשנה). (7) כבית-הלל בטבול-יום פ"א מ"א. וזה נאמר בנגיעת טבול-יום, אבל בשאר טומאות, אם נגע באחת נטמאו האחרות. [הר"ש במשנתנו מפרש, שכאן אפילו שאר טומאות אינן מטמאות אלא זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלנגוע ביין שקרא עליו שם תרומה. (54 חולין. 55) למעלה משפת החבית או מצידיה. (56) אף-על-פי שיין הבור צף על פני התרומה - לא נפסלה, מפני שהוא בכלי ואינה חיבור ליין שבבור. ודוקא טבול-יום, שאינו מטמא חולין כלל (למעלה פ"ז ה"ו), אבל טמא שנגע ביין שבבור - נעשה היין ראשון מדין גזירת משקין (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ה) ומטמא את חבית התרומה. (57) נגע ביין של חולין הצף על גבי התרומה בתוך החבית, כגון שהחבית לא היתה מלאה כשנפלה לבור, ונתמלאה מיין שבבור ונגע ביין שהתוסף - נפסל הכל (ברטנורא). (58) תוספתא שם פ"ב ה"א. (59) בתוספתא שלפנינו הגירסא: "ואם היה פייטס". ונראה שגם בדברי רבינו יש לגרוס כך (ראה כסף-משנה). פירוש, שהחבית לא נפלה לבור חפור בקרקע אלא לפייטס. פייטס = כלי גדול מאוד. (60) טעם ההבדל בין בור לפייטס הוא, שחבית ובור סוגים שונים הם. אבל חבית ופייטס שניהם כלים, ולפיכך מתחברים (כסף-משנה).

ט. הסלת⁶¹ של מנחות והלבונה⁶² והקטרת והגחלים⁶³ שנגע טבול יום במקצתן - פסל את כלו⁶⁴. במה דברים אמורים? בגחלים שחותה במחתה ביום הפפורים, שהמחתה שחותה⁶⁵ - בה נכנס להיכל⁶⁶; אבל גחלים שחותה בכל יום, כשהוא מערה במחתה של כסף לשל זהב, אם נתפזרו מן הגחלים⁶⁷ - אין בהן קדשה⁶⁸, אלא מכבדן לאמה⁶⁹.

(61) עדיות פ"ח מ"א; בבלי חגיגה כג, ב. (62) מין בושם שמקטירים עם קומצי המנחות, והיא אחד הסממנים שבקטורת. (63) גחלי אש שנותנים עליהן את הקטורת. (64) אף-על-פי שכל קורט וקורט הוא גוף בפני עצמו. חכמים עשו מעלה בקדשים (וכן באפר פרה אדומה) שהכלי מצרפם להיות כגוף אחד לענין זה, והסמיכו מעלה זו על הכתוב (במדבר ז, יד): "כף אחת עשרה זהב", עשה הכתוב כל מה שבכף - אחת (ראה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ב ה"ז). [כפירושו למשנתנו כותב רבינו, שגם כלי שאין לו תוך מצרף כל מה שעליו, ומקור הדין בחגיגה כד, א לדעתו של ר' עקיבא. ראה 'תוספות יום טוב' שם]. (65) שגורף את הגחלים. (66) משנה יומא מג: "בכל יום היה חותה בשל כסף, ומערה בתוך של זהב, והיום (ביום הכיפורים) חותה בשל זהב ובה היה מכניס", ואותן הגחלים נתקדשו. (67) שלא הגיעו למחתה של זהב. (68) מכיוון שלא ישתמשו בהן להקטרה. (69) מרוב שברצפת העזרה. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב. כ"ר בון.

י. מקפה⁷⁰ של חולין⁷¹ או ריקיק⁷² של חולין ושמן של תרומה צף על גביהן, ונגע טבול יום בשמן - לא פסל אלא השמן בלבד⁷³. ואם חבין⁷⁴ - פל מקום שהלהן בו השמן פסל.

(70) תבשיל סמין. (71) טבול-יום פ"ב מ"ד. (72) עוגה. (73) דין זה פשוט, שהרי טבול-יום אינו מטמא חולין, ונכתב

שנתערבו החלבון והחלמון אינם נשמטים מהירק. והמדובר כשיש שם כמה קלחים של ירק (37) שכנגד מקום הנגיעה, ואע"פ שביצה היא חולין ואינה נפסלת במגע טבול-יום, אבל הקלחים האחרים לא נטמאו, שביצה אינה מחברת אוכלין לטומאה. ולמה נפסל הקלח שכנגדו? משום שזה כאילו נגע בקלח עצמו. [הרא"ש מפרש שנפסל הקלח שכנגד הביצה, ופירושו הוא ע"פ הר"ש]. (38) ולא היתה דבוקה לירק במקום הנגיעה. (39) ולא נטמא אפילו הקלח שכנגדו. וגם הביצה עצמה לא נפסלה, מפני שאינה תרומה, ואינה נפסלת במגע טבול-יום. יתר על כן, לדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ד), שמי פירות אינם מקבלים טומאה כלל, לא נטמאה הביצה אפילו אם נגע בה טמא ממש, שהרי ביצה דינה כמי פירות.

ה. חוט⁴⁰ של ביצה שקרם על דפנה של אלפס⁴¹ ונגע בו טבול יום: מן השפה⁴² ולפנים - חבור⁴³, מן השפה ולחוץ - אינו חבור. וכן בקטניות⁴⁴ שקרמו על שפת הקדרה.

(40) שם מ"ג. (41) מחבת גדולה, ובה תבשיל של תרומה. המדובר כשהחוט מגיע עד התבשיל שבאלפס. (42) של האילפס. (43) אם נגע בחלק החוט הדבוק משפת האילפס ולמטה בכיוון לתבשיל - נפסל כל התבשיל. (44) תבשיל של קטניות סמין.

ו. חבית⁴⁵ שנגבה, בין משוליה בין מצדיה, וסתם טבול יום הנקב בידו - נפסלה כלה⁴⁶.

(45) שם מ"ז. (46) כתנא-קמא. [רבינו מחמיר כאן בטומאה יותר מביין נסך, שהרי בהלכות מאכלות אסורות פ"ב ה"י פסק, שאם ניקבה חבית של יין מצידה, וסתמה גוי בידו - לא נאסר היין שממקום הנקב ולמטה. ראה כסף-משנה].

ז. המערה⁴⁷ מפלי לקלי⁴⁸ ונגע טבול יום בקלוח⁴⁹ - משערין זה שנגע בו באחד ומאה⁵⁰; שתרומה טמאה שנתערבה באחד ומאה - בטלה במעוט⁵¹, כמו שבארנו בהלכות תרומות.

(47) שם. (48) משקה של תרומה. (49) בעמוד היורד מכלי לכלי, וזהו "ניצוק" האמור למעלה בפ"ז ה"א. (50) אם יש בכל המשקה שבכלי התחתון פי מאה ואחד בכמות המשקה שנגע בה ונפסלה, בטלה אותה הטיפה ההכל טהור. (51) פ"ד ה"ד (ראה השלמות).

ח. טבול יום⁵² שהיה תורם את הבור⁵³ ונפלה מקומו חבית של תרומה ושקעה בבור של יין⁵⁴ ונגע ביין שבבור: מן השפה ולחוץ⁵⁵ - אינו חבור⁵⁶, מן השפה ולפנים⁵⁷ - חבור. ואם היה הבור⁵⁸ פייטס⁵⁹, אפלו היה כלי גדול שמתחזיק מאה כר - פלו חבור⁶⁰, ואם נגע במקצת היין - פסל התרומה שבתחית שבקרקע הפלי.

(52) שם מ"ו. (53) היה מפריש תרומה מבור של יין, ונזהר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

[בכסף-משנה מקיים גירסתנו, ומפרש: ושאר כל הדברים שהם נידוכים במשקין כמו שום בשמן, גם כן דינם כך. ולפי פירושו, יש להוסיף וא"ו, ולגרוס: "ואם דכן".] (89) ראה למעלה פ"ו הי"ד.

יד. ע"פ⁹⁰ שֶׁקָרָא שֵׁם חֲלֵתָהּ⁹¹ בְּצִפּוֹנָהּ אוּ בְּדִרּוֹמָהּ, וְכֵן הִקְשׁוֹת⁹² שֶׁקָרָא שֵׁם תְּרוּמָהּ בְּצִפּוֹנָהּ אוּ בְּדִרּוֹמָהּ - הֲרִי זֶה חִבּוּר⁹³, וְאִם נִגְעַ טְבוּל יוֹם בְּמִקְצֵת הָעֵפֶסָה⁹⁴ - נִפְסְלָה הַחֲלֵה. נִטְלָה חֲלֵתָהּ מִתּוֹכָהּ וְחִזְרָה לְתוֹכָהּ - אֵינּוּ חִבּוּר⁹⁵.

(90) תוספתא טבול-יום פ"ב הלכה א. (91) קדושת חלה כקדושת תרומה. ואפילו אם לא הפריש עדיין את החלה מן העיסה אלא קבע באמירה את מקומה בעיסה - אמירה זו מקדשת את החלה בקדושת התרומה, וזה נקרא "קרא שם". (92) מין ירק. יש מפרשים מלפפון, ואחרים אומרים "קוסה". (93) אף-על-פי שנגע בחלק שהוא חולין. והטעם מפני ששני החלקים מחוברים מתחילת ברייתם. (94) בחולין שבה. (95) מכיוון שהופרשה פעם מן העיסה, וגם עכשיו אינו רוצה שתתערב בעיסה (הגר"א שם).

טו. ע"פ⁹⁶ שֶׁנִּדְמָעָה⁹⁷ אוּ שֶׁנִּתְחַמְצָה בְּשֹׁאֵר שֶׁל תְּרוּמָה⁹⁸ - אֵינָה נִפְסְלָתָהּ⁹⁹ בְּטְבוּל יוֹם¹⁰⁰.

(96) משנה שם פ"ג, ד. (97) שנתערבה בה תרומה יותר מחלק אחד ממאה חלקי חולין, ונאסרה לזרים (זו = מי שאינו מזרע אהרן הכהן). (98) ונאסרה לזרים, אפילו אם היה השאור אחד מאלף בעיסה, כמו ששינונו בערלה פ"ב מ"ד. והטעם, מפני שפעולת השאור ניכרת. (99) שפעולת השאור כוחה יפה לאיסור, אבל לא לטומאה. (100) במשנה ערלה שם מודים בית-הלל שאם היה שאור כשיעור ביצה מטמא. וכאן לא חילקו. ומשמע שאפילו בכביצה אינו מטמא, ואין בזה כל סתירה, כי שם המדובר בשאור של תרומה טמאה (כך פירש רבינו שם) ואם יש בה כביצה טימאה את כל העיסה, אבל פחות מכביצה אוכלין אינו מטמא, וכאן המדובר בתרומה טהורה.

טז. ע"פ¹⁰¹ שֶׁהִקְשֶׁרָה¹⁰² בְּמִשְׁקִין¹⁰³ וְנִלְוְשָׁה בְּמֵי פְרוֹת¹⁰⁴ וְנִגְעַ בָּהּ טְבוּל יוֹם - לֹא פִסְלָה אֶלְא מְקוֹם מִגְעוֹ בְּלִבָּד¹⁰⁵.

(101) שם. (102) לקבל טומאה. (103) החטים נרטבו באחד משבעת המשקין המכשירים (רבינו בפירושו למשנתנו). (104) שאינם משבעת המשקין המכשירים. (105) שמי פירות אינם עושים חיבור. [ראה למעלה הי"א, שאפילו שמן שהוא משבעת המשקין המכשירים, אינו עושה חיבור אם לא נשארה טיפה בעין. ויוצא מזה, שהמדובר כאן כשנשאר משקה טופח בעין, ואעפ"כ אינו חיבור מפני שמי פירות אינם חיבור כשם שאינם מכשירים].

יז. מִעֵשָׂר¹⁰⁶ רֵאשׁוֹן¹⁰⁷ שֶׁהִקְשֶׁר וְנִגְעַ בּוֹ טְבוּל יוֹם אוּ יָדִים מְסֻאָבוֹת¹⁰⁸ - מִפְּרִישֵׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מִעֵשָׂר בְּטָהֳרָה¹⁰⁹. מִפְּנֵי שֶׁמִּעֵשָׂר רֵאשׁוֹן פְּחֲלִין, וְטְבוּל יוֹם

כעין הקדמה לדין שלאחריו. (74) עירבב את השמן והמקפה, או לש את הרקיק באותו השמן (ראה ר"ש ומלאכת שלמה במשנתנו).

יא. יִרְקֵי⁷⁵ שֶׁל חֲלִין שֶׁבִּשְׁלוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה⁷⁶ וְנִגְעַ בּוֹ טְבוּל יוֹם - לֹא פִסְלָה אֶלְא מְקוֹם מִגְעוֹ⁷⁷.

(75) שם פ"ג מ"ה. (76) והיו בתבשיל הרבה קלחי ירק, ונבלע בהם כל השמן. (77) הקלח שנגע בו בלבד, ואין השמן מחבר את כל הקלחים להיות דינם כגוש אחד, מפני שכולו בלוע בירק. אבל אם נשאר קצת שמן עומד, הוא מצרף את כל הקלחים (ראה למעלה פ"ז ה"ו. וראה השלמות). פסק כר' עקיבא בשם ר' יהושע.

יב. הַמְקַפָּה⁷⁸ שֶׁל תְּרוּמָהּ וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל חֲלִין שֶׁנִּגְעַ טְבוּל יוֹם בְּמִקְצֵתָן - פִּסְלָה אֶת כָּלָן⁷⁹.

(78) שם פ"ב מ"ג. (79) מפני שהמקפה עיקר, והוא מחבר את הכל לגוש אחד.

יג. הַמְקַפָּה שֶׁל חֲלִין⁸⁰ וְהַשֶּׁמֶן⁸¹ שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּגְעַ טְבוּל יוֹם בְּמִקְצֵתָן - לֹא פִסְלָה אֶלְא מְקוֹם מִגְעוֹ⁸². אִם הָיָה הַשּׁוּם מְרֻבָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב⁸³. אֵימָתִי⁸⁴ בְּזֶמַן שֶׁהוּא גוֹשׁ בְּקַעֲרָה; אֲבָל אִם הָיָה מְפֹזֵר בְּמִדּוּכָה⁸⁵ וְנִגְעַ בְּמִקְצֵתוֹ - לֹא פִסְלָה אֶלְא מְקוֹם מִגְעוֹ⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּפִזּוּר⁸⁷. וְשֹׁאֵר⁸⁸ כֵּל הַנְּדוּכִין שֶׁדָּרְכָן לְדוּכָן בְּמִשְׁקִין, בְּגוֹן הַשּׁוּם בְּשֶׁמֶן, אִם דָּךְ שֶׁלֹּא בְּמִשְׁקִין וְקַבְצוֹן, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן גוֹשׁ בְּקַעֲרָה, וְנִגְעַ בָּהֶן - לֹא פִסְלָה אֶלְא מְקוֹם מִגְעוֹ; שֶׁהֲרִי הֵם פְּעוּגוֹל שֶׁל דְּבִלָּה⁸⁹, שֶׁאִם נִטְמָא מְקַצְתוֹ - לֹא נִטְמָא כָּלּוֹ.

(80) שם. (81) צ"ל והשום והשמן (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן הגירסא במשנתנו). (82) התבשיל שהוא חולין אינו נפסל במגע טבול-יום, ולפיכך אינו מצרף את כל השום והשמן לגוש אחד להיפסל, ואף-על-פי-כן נפסל מקום מגעו מפני השום והשמן שבו. [והמדובר כשנבלע כל השמן בתבשיל, אבל אם נשארה טיפה בעין - היא מצרפת את כל השום של תרומה ונפסל כולו, כמו שביארנו למעלה בהלכה יא. ראה בבלי פסחים מד, א. ורש"י ותוספות שם]. (83) לשון המשנה, ורבינו מפרש שם: "ואם היה השום יותר מן המקפה, יהיה דין הכל כדין תרומה, וכאשר נגע במקצת פסול הכל". משמע מלשונו שלחומרא בלבד אמרו שהולכים אחר הרוב, אבל כשהמקפה של תרומה, והשום והשמן של חולין אפילו הם רוב - פסל את כולו, מפני שהמקפה עיקר ('תוספות יום טוב' במשנתנו). (84) פסל את כולו? (85) בשעה שכותשים אותו. (86) החתיכה שנגע בה. במשנה כתוב: "טהור". ומפרש רבינו שהחלק שלא נגע בו טהור, אבל מקום מגעו טמא. (87) רוצה הוא לכותשו לפיזורים זעירים, ולפיכך אין רואים את כל חלקי השום כגוש אחד. (88) הגר"א גורס במשנתנו: "וכן שאר כל הנידוכין", ומובן שלדעתו יש לתקן כך גם כאן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

127) מקום שסוחטין בו זיתים להוציא שמנם. (128) כגון נוגע בנבילה או בשרץ. רבינו מפרט טומאת מת ובעילת נדה, שהם טמאים שבעת ימים, ואחר-כך כלל כל הטמאים האחרים. (129) בבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי השמיענו כבר (בהלכה יז) שאפילו במעשר מותרים לנגוע. וכפל הדברים כאן כעין הקדמה לבבא השניה. [ואפשר שהתכוון להשמיענו שטבול-יום אינו פוסל חולין שנעשו על טהרת תרומה]. (130) שהם מחוייבים לספור שבעה ימים נקיים מראית זוב. (131) ביום השביעי של ספירת נקיים שמתירים לטבול ביום, ודינם ככל טבול-יום, ואעפ"כ לא יגעו בטהרות. (132) זוב לפני שקיעת החמה. (133) אפילו אם ראו אחר הטבילה, סותרים כל ימי הספירה שהיו נקיים מזוב, וחוזרים לטומאתם וצריכים להתחיל ולספור שבעת ימים נקיים אחרים ולטבול. בנדה כט, ב נאמרה חששא זו בשם ר' שמעון, לענין טהרה לבעלה. (134) בהלכות איסורי ביאה פ"ו ה"ד.

פָּרָק הַשְּׁעִי

1) יבאר השמן והדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו. הרוטב והגריסים והחלב שקרשו נגע בהם אוכל ראשון. נטמאו כשהם משקין וקפאו, או כשהם קפואים ונימוחו וכו'. טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גגיר לגת וכו'. גוש של זיתים טמאים שהיה מקובץ והשליכו לתנור והוסק. עצים שהיו בלועים בהם משקין טמאים והסיקם בתנור. שרץ שנמצא בריחיים של זיתים. הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהם טמאים. כיכרות הקודש שהיו בהן גומות, ובגומות משקין ונגע שרץ באחד מהן. ודין אבעבוע הנעשה בעובי החבית ונגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע.

א. הַשְּׁמֵן או הַדְּבַשׁ שֶׁנְּטַמְאוּ וְאַחַר כֵּן קָרְשׁוּ וְאַחַר כֵּן נִמּוּחוּ - הַרִי הֵן רֵאשׁוֹן לְטַמְאָה לְעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִשְׁקִין וְאֵף עַל פִּי שֶׁקָּפְאוּ אַחַר שֶׁנְּטַמְאוּ.

2) בטהרות פ"ג מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, השמן תחילה לעולם. וחכמים אומרים, אף הדבש". ופירש רבינו שם, שמדובר בשמן ודבש שנטמאו ואחר-כך קרשו. (3) ונעשו ראשון לטומאה כדין משקין. (4) אפילו בזמן שהם קרושים (רבינו בפירושו למשנתנו). ואין בזה סתירה לדבריו פ"א ה"ט ששמן קרוש אינו לא אוכל ולא משקה, מפני שמדובר שם בשמן טהור שקרש ונפסל ע"יז למאכל אדם, ולפיכך אינו מקבל טומאה, וכאן מדובר בשמן שנטמא ואחר-כך קרש אין הטומאה יורדת ממנו עד שיפסל מאכילת כלב, כאמור למעלה פ"ב ה"ח. ומה שאמר: "ואחר-כך נימוחו" בא להשמיענו, שאפילו נימוחו וקפאו אלף פעמים - דינם כמשקה (ראה כסף-משנה כאן).

ב. הַרְטָבִּים וְהַגְּרִיסִין וְהַחֲלָב שֶׁקָּרְשׁוּ - הַרִי הֵן כְּאֶחָדִין, וְצָרִיכִין מִחֻשְׁבָּה. וְאִם נִגַּע בָּהֶן אֶכֶל רֵאשׁוֹן או מְשָׁקָה - נִעֲשׂוּ שְׁנִיִּים. הִיא בָּהֶן מְשָׁקָה טוֹפְחָה - הַרִי הֵן כְּמִשְׁקִין וְהֵן תַּחֲלָה לְטַמְאָה.

וַיִּדְּוּ מִסְאָבוֹת אֵינָם פּוֹסְלִין אֶת הַחֲלָיִן; שֶׁהַשְּׁלִישִׁי בְּחֲלָיִן - טְהוֹרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנֵי¹¹¹. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא טְבוּלַת יוֹם - לְשָׂה אֶת הָעֵפֶסָה¹¹² וְקוֹצֵה¹¹³ לָהּ חֲלָה¹¹⁴ וּמִפְּרִישָׁתָהּ וּמִנִּיתָתָהּ בְּפִלִים¹¹⁵, וְנוֹתְנֵתוֹ¹¹⁶ עִם שְׂאֵר הָעֵפֶסָה כְּאַחַת¹¹⁷ וּמִקְפָּתָהּ¹¹⁸ עַל הַפֶּל כְּדֵי לְתַרֵּם מִן הַמִּקְרָא¹¹⁹, וְאַחַר כֵּן קוֹרְאָה לָהּ שֵׁם וְאוֹמְרַת: הַרִי זוֹ חֲלָה. וּמִשְׁתַּקְרָא לָהּ שֵׁם לֹא תִגַּע בָּהּ, שֶׁלֹּא תִפְסְלֶנָּה. וְכֵן הִיא עוֹשָׂה אִם לְשָׂה בְּעֶרְבָה שֶׁהִיא¹²⁰ טְבוּלַת יוֹם.

(106) שם פ"ד מ"ב. (107) וצריך להפריש ממנו אחד מעשרה לתרומת מעשר, שדינה כתרומה גדולה. (108) שלא שמר על טהרתן. וגזרו חכמים עליהן דין שני לטומאה, לפסול תרומה וקודש. (109) ותהיה טהורה. (110) וטבול-יום וידיים - עושים שלישי. (111) כפי"א מהלכות אבות הטומאות. (112) עיטת חולין החייבת בחלה. (113) חותכת. (114) חתיכת הבצק שבדעתה לעשותה חלה, אבל אינה קוראת עליה עדיין שם חלה. (115) בכת"י תימן: בכלי. (116) את הכלי הזה. (117) בכלי גדול אחד. (118) ומקרבת. (119) הסמוך, הקרוב (חלה, וכן תרומה צריך להפריש מעיסה או מפירות הסמוכים לאלה שמפרישים עליהם. ראה משנה חלה פ"א, ט). (120) העריבה. ולמה הצריכה לתת החתיכה בכלי מיוחד, כדי שלא תיגע בה אחר קריאת השם "חלה" ותיפסל, אבל כלי אינו ניטמא במגע טבול-יום. [בפירושו למשנתנו, אומר רבינו שמיחתו בכלי אבן (כלי אבן אינו מקבל טומאה). ונשגב מבינתי נימרון].

יח. לְגִין¹²¹ שֶׁהוּא טְבוּל יוֹם שֶׁמְלֵאָהּ מִחֲבִית מְעֵשֶׂר שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ¹²² וְאָמַר: הַרִי זוֹ תְּרוּמַת מְעֵשֶׂר עַל מֵה שֶׁבְּחֲבִית אַחַר שֶׁתַּחֲשֶׁף¹²³ - הַרִי זוֹ תְּרוּמָה טְהוֹרָה; לְפִי שֶׁאֵינָה נִעֲשֵׂית תְּרוּמַת מְעֵשֶׂר עַד שֶׁתַּחֲשֶׁף כְּפִי תְּנָאוּ, וְאַחַר שֶׁתַּחֲשֶׁף יַעֲרִיב שְׁמֹשׁוֹ שֶׁל לְגִין וְיִטְהַר. נִשְׁבְּרָה הַחֲבִית¹²⁴ קִדְּם שֶׁתַּחֲשֶׁף - הַלְגִין בְּטַבְּלוֹ¹²⁵; נִשְׁבַּר הַלְגִין - הַחֲבִית בְּטַבְּלוֹ¹²⁶.

(121) כד (שם מ"ד). (122) תרומת מעשר. (123) קדושת תרומת מעשר לא יחול עליה לפני שקיעת השמש. (124) ונשפך כל המשקה שבתוכו. (125) מעשר שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר - נקרא טבל. מפני שנאבד המעשר לא נעשה המשקה שבכד תרומה, ומתוך כך נשאר טבל כמו שהיה, וצריך להפריש ממנו תרומת מעשר. (126) מפני שהיין או השמן שבכד נשפך לפני שחל עליו שם תרומת מעשר.

יט. טְבוּל יוֹם מִטַּמְאָת מַת וּמִבְעִילַת נְדָה - עוֹשָׂה בְּבֵית הַבַּד¹²⁷. וְכֵן שְׂאֵר הַטַּמְאִים¹²⁸ שֶׁטַּבְּלוּ - עוֹשִׂין בְּטְהוֹרוֹת¹²⁹. חוּץ מִזֵּב וְזֶבֶח¹³⁰ בְּשִׁבְעֵי שְׁלֵהֵן¹³¹, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁטַּבְּלוּ - לֹא יַעֲשׂוּ בְּבֵית הַבַּד וְלֹא יִתְעַסְקוּ בְּטְהוֹרוֹת, שְׂמָא יִרְאֶה¹³² וְנִמְצְאוּ טַמְאִים לְמַפְרָע; שֶׁהִרִי סוֹתְרִין אֶת הַפֶּל¹³³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנֵי¹³⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לג, ב): לכו סחיט להו ליתיה לשיעוריה. (21) אף-על-פי שהמשקה המופקד בזגים ובזיתים הוא טהור, ובזגים עצמם אין כביצה, מצטרף עמהם המשקה הטהור להשלים את השיעור (רש"י פסחים שם, ד"ה טמא מת). (22) המשך המשנה, שם. (23) נדה ויולדת. (24) פ"ח מהל' משכב ומושב ה"ב. (25) אפילו לא נגע בו. (26) מפני שהזיו את החלב ממקומו.

ג. קדרה²⁷ שְׁמֵלָאָה כְּבָשִׁין²⁸ שֶׁל חֲלִין וְיָצֵאוּ עֲלֵיהֶם²⁹ חוץ לְקִדְרָה, וְנִגַע אֵב הַטְּמֵאָה³⁰ או ראשון בְּעֵלָה שְׁחוּץ לְקִדְרָה בְּמָקוֹם הַנְּגוּב, אף על פי שיש בְּעֵלָה כְּבִיצָה - הוא טְמֵא וְהַכֵּל טְהוֹר³¹. חזר³² לְקִדְרָה - טְמֵא אֵת הַמְּשָׁקִין שֶׁבָּהָ³³, וְנִטְמָאת הַקִּדְרָה³⁴ וְכֹל הַכְּבָשִׁין. נִגַע בְּעֵלָה שְׁחוּץ לְקִדְרָה וְהָיָה בּוֹ מְשָׁקָה³⁵, אִם יֵשׁ בְּעֵלָה כְּבִיצָה - הַכֵּל טְמֵא; שֶׁהֵעֵלָה מִטְּמֵא מְשָׁקָה שְׁעָלָיו, וְהַמְּשָׁקָה מִטְּמֵא כֹּל הַמְּשָׁקִין שֶׁבְּקִדְרָה³⁶, וּמִטְּמֵא אֵת הַקִּדְרָה. הֵיטָה הַקִּדְרָה³⁷ מְלֵאָה כְּבָשִׁים שֶׁל תְּרוּמָה³⁸ וְנִעַר אוֹתָהּ טְבוּל יוֹם וְרָאָה מְשָׁקִין עַל יָדוֹ, סָפַק מִן הַקִּדְרָה נִתְּזוּ סָפַק שֶׁהִקְלַח נִגַע בְּיָדוֹ - הִנְרַק פְּסוּל³⁹ וְהִקְדְּרָה טְהוֹרָה⁴⁰.

(27) טהרות פ"ב מ"א. (28) ירקות כבושים. ומדובר בחולין (רבינו בפירושו). (29) העלים של הירקות. (30) במשנה כתוב סתם "ונגעה", ורבינו הוסיף את המילים "אב הטומאה". לקמן יתבאר. (31) מכיוון שהעלה הטמא הוא מחוץ לקדירה, אינו חיבור לטומאה לירק שבקדירה, וכאילו הוא מובדל לגמרי מחלק העלה שבתוך הקדירה, ולפיכך אינו מטמא בניגעתו. (32) אחר שנטמא ויש בו כביצה. (33) ונעשו ראשון. נתבאר כבר שאפילו שני בחולין מטמא משקין להיות תחילה. (34) שמשקין טמאים מטמאים כלים (ה' אבות הטומאות פ"ז ה"א). (35) על העלה היה משקה ולא נגע במשקה. (36) מפני שהמשקה שעל העלה מחובר למשקה שבקדירה. [ביארנו לפי פירוש רבינו למשנתנו. ולא נתבאר למה דילג רבינו על הבבא: "היתה מגע טמא מת". ולהר"ש משאנץ שיטה אחרת לגמרי בפירוש משנה חמורה זו, שרב יהודה אמר עליה (ברכות כ, א): הוויות דרב ושמואל חזינא הכא]. (37) סיפא של המשנה, שם. (38) רבינו כאן מפרש את הסיפא בתרומה, מפני שכתוב בה "היתה טבולת יום" וטבול-יום אינו פוסל את החולין. [בפירושו למשנה, כתוב רבינו שגם בסיפא מדובר בחולין, והירק נפסל מפני טומאת הידיים, ומיישב בדוחק גדול את המילים "טבולת יום". ונראה שחזר בו כאן מפירושו במשנה, כנראה מפני ששינוי (טבול יום פ"ב מ"ב) "והידיים ספיקן טהור". וכאן מטמא את העלה מספק. ולא נתבאר לי כיצד יפרש רבינו מה שכתוב במשנתנו "בידיים מסואבות"]. (39) שספק טבול-יום ספיקו פסול (ה' אבות הטומאות פ"י ה"ה). (40) שמשקין שנטמאו במגע טבול-יום אינם מטמאים כלים (רבינו שם ה"ג).

ד. טְמֵא⁴¹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל עֲנָבִים מְכַשְׂרִים⁴² וְנָפַל מִמֶּנּוּ

נְטֵמָאוּ כְּשֶׁהָיָה מְשָׁקִין וְקָפְאוּ אַחַר כֵּן וְקָרְשׁוּ - הָרִי הֵן שְׁנֵיִם⁹, כְּמוֹ אֶכָּל שֶׁנְטֵמָאוּ מִמְּשָׁקִין טְמֵאִין¹⁰. נְטֵמָאוּ כְּשֶׁהָיָה קְפוּיִים¹¹ וְנִמְחוּ וְנִעְשׂוּ מְשָׁקִין: אִם הָיָה כְּבִיצָה מְכוּן¹² - הָרִי הַמְּשָׁקִין טְהוֹרִין¹³; הָיָה יוֹתֵר מִכְּבִיצָה - הַמְּשָׁקִין טְמֵאִין, שֶׁשֶׁנְּמִוּחָה טְפָה רֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת כְּכִבִּיצָה¹⁴ אֶכָּל טְמֵא שֶׁנְּמִוּחָה מִמֶּנּוּ¹⁵, וְאוֹתָהּ הַטְּפָה תְּטֵמֵא כֹּל הַמְּשָׁקִין שֶׁנְּמִוּחוּ אַחֲרָיָהּ. וְכֵן טְמֵא מֵת שֶׁפָּחַט זֵיתִים וְעֲנָבִים שֶׁהִכְשִׁרוּ: אִם הָיָה כְּבִיצָה¹⁶ - הָרִי הַמְּשָׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִהֵן טְהוֹרִין, וּבִלְבָד שְׁלֵא יִגַע בְּמָקוֹם הַמְּשָׁקָה¹⁷; שֶׁהַמְּשָׁקָה¹⁸ כְּמִפְקֵד בְּאֶכָּל¹⁹ וְכֵאלוֹ הוּא גוֹף אַחֲרָיָהּ²⁰. הָיָה אוֹתָן זֵיתִים וְעֲנָבִים יוֹתֵר מִכְּבִיצָה - הָרִי הַמְּשָׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִהֵן טְמֵאִין; שֶׁפִּיּוֹן שְׁיָצָאת טְפָה רֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת מִכְּבִיצָה²¹ וְטְמֵאָה כֹּל הַמְּשָׁקִין. וְאִם הָיָה הַסּוּחָט זָב וְזָבָה²² וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹן²³, אֶפְלוּ סַחַט גְּרָגַר אַחַד יַחֲדֵי שְׁלֵא הִכְשִׁיר וְלֹא נִגַע בְּמְשָׁקָה - הַמְּשָׁקָה טְמֵא; שֶׁפִּיּוֹן שְׁיָצָאת טְפָה רֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת בְּמִשְׁא הָזָב, שֶׁהָזָב שֶׁנִּשְׂא אֶכָּלִין אוֹ מְשָׁקִין - טְמֵאִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו²⁴. וְכֵן זָב שֶׁחָלַב אֵת הָעֵז - הִחְלַב טְמֵא²⁵; שֶׁפִּיּוֹן שְׁיָצָאת טְפָה הֵרֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת בְּמִשְׁא הָזָב²⁶.

(5) שם מ"א. (6) ולא חל עליהם גזירת משקין. (7) שהאדם יחשוב לאוכלם, וכל זמן שלא חישב כך אינם אוכלין ולא משקין ואינם מקבלים טומאה כלל (למעלה פ"א ה"כ, ופ"ד ה"ד). (8) כדי להרטיב את היד הנוגעת בו. [הרע"ב מפרש שהכוונה ל"טופח על-מנת להטפוח" פירוש, שהיד שנרטבה תרטיב בניגיעתה, ואפשר שגם רבינו התכוון לכך, אלא שנקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים]. (9) לא נשאר בטומאתם הראשונה, מפני שהאוכל הוא גוף חדש. (10) שכל טיפה שנקרשה נטמאה במגע במשקין הטמאים, שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא, ומשקין מטמאים אחרים בכל שהם, ולפיכך אפילו אם המשקין פחות מכביצה נטמא הקרוש. ומה בין אלה לשמן ודבש שבהלכה הקודמת, שאמרנו שם שאפילו קפאו דינם כמשקין? מפני ששמן ודבש אינם נקפאים כל-כך עד שלא תישאר בהם כל לחלוחית שהיא (רבינו בפירושו). (11) שם. (12) וכל-שכן אם היה פחות מכביצה. (13) רבינו מפרש שהם טהורים ממש, מפני שהמשקין הם גוף חדש שלא נטמא מעולם (ראה למעלה הערה ג, בדין נטמאו כשהן משקין), והנגיעה באוכל הטמא גם כן לא טימאה את המשקין, כי כשנימוח כלשהוא לא נשאר באוכל שיעור כביצה, ופחות מכביצה אוכלין אינו מטמא אחרים (למעלה פ"ד ה"א). (14) בניגיעה בכביצה. (15) שמשקין מתטמאים וגם מטמאים אחרים בכל שהן (שם ה"ב). (16) או פחות ממנה. (17) במקום שנעשה כבר משקה אע"פ שאין בו כביצה. (18) נימוק לדין טהורים. (19) אינו מחובר לזג שהוא אוכל, אלא כאילו הוא נתון בכלי. (20) ואין המשקה מתטמא מהנגיעה בזג הטמא, מפני שאינו נעשה משקה לפני סחיטתו (רבי יוחנן, פסחים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמשקין שנמטמו מחמת טומאת ידיים אינם מטמאים כלים. (65) כשעליהם משקה טופח.

ז. שרץ⁶⁶ שנמצא ברחים של זיתים⁶⁷ - אין טמא אלא מקום מגעו⁶⁸. אם היה משקה מהלך⁶⁹ - הכל טמא; שפיון שנטמא מקצת המשקה נטמא כולו, והשמן מטמא את כל הזיתים. נמצא על גבי העלין⁷⁰ למעלה מן הזיתים - ישאלו מן הפודין⁷¹. אם אמרו: לא נגענו⁷² - נאמנין⁷³. נמצא על אום⁷⁴ של זיתים - נטמא כל הגוש⁷⁵, כמו שבארנו⁷⁶. נמצא⁷⁷ על גבי זיתים פורין⁷⁸ והוא נוגע בכביצה⁷⁹ - הכל טמא; שהאכל שהוא כביצה מטמא המשקה המערב בהן⁸⁰, והמשקה מטמא שאר הזיתים. היו פורין על גבי פורין והמשקה מלמטה⁸¹, אף על פי שנגע בכביצה - אין טמא אלא מקום מגעו⁸².

(66) טהרות פ"ט מ"ח. (67) לפני שנותנים את הזיתים במקום שחיטתם, טוחנים אותם בריחים, כדי שיוציאו בבית הברז כל שמנם בלחץ הקורות והאבנים. (68) הזיתים שנגע בהם השרץ, והזיתים הטמאים אינם מטמאים את הטהורים, מפני שאין באחד מהם כביצה. (69) ונוגע בכל הזיתים. (70) שאינם אוכלין, ואינם מקבלים טומאה כלל. (71) פועלי בית הברז. ומדובר בעמי הארץ שטיהרם חבר, ומעסיק אותם בבית הברז. (72) בשרץ. (הגר"א גורס במשנתנו "לא נגע", פירושו: השרץ לא נגע בזיתים]. (73) מה שאמרו עמ"הארץ אינו נאמן על הטהרות, היינו בטהרות שלו, אבל על של אחרים נאמן (ראה הל' משכב ומושב פי"ג ה"ג). (74) זיתים שנדבקו לגוש אחד. (75) דנים את כל הזיתים שבאום כגוף אחד. (76) למעלה פ"ו הט"ז. ראה הערות, שם. (77) שם מ"ט. (78) האום התפורר לכמה גושים קטנים. (79) השרץ נגע בפירור שיש בו כביצה. [עלינו לדחוק ולפרש את לשונו של רבינו במשנתנו "זיתים מפורדים" לפי ביאורנו כאן, שהרי פסק בפ"א מהל' אבות הטומאות הי"ב, ששני חצאי זיתים מן הנבילה אינם מטמאים אפילו אם נגעו בבת אחת, ואפילו נדבקו בידי אדם וכל-שכן שאין הזיתים דבוקים, אבל כשנדבקו ונעשו גוש, נתבאר למעלה שהם חיבור. ראה פ"ו הט"ז טעמו של דבר]. (80) מדובר במשקה מועט שאינו מחבר את כל הפירורים שיהיה דינם כגוש אחד, אבל אם יש תחת כולם שמן בעין נטמא הכול, אפילו כשהשרץ מונח על פירור פחות מכביצה, מפני שהמשקה מצרפם. (81) ואינו נוגע בפירור שנגע בו השרץ. (82) מפני שהפירור הטמא אינו נוגע במשקה.

ח. עם הארץ⁸³ שהושיט ידיו לגת ונגע באשכולות - אשכול וכל סביבותיו טמאין, והגת⁸⁴ פלה טהורה, מפני שמפסיקין האשכולות⁸⁵ שסביבות זה האשכול בינו וביין שאר הגת.

(83) בבלי, עבודה זרה עה, ב. (84) הענבים שבגת שאינם נוגעים באשכול זה. (85) אבל זיתים אין להם אשכולות,

גרגר יחידי לגת⁴³: אם היה שלם ולא נשמט ממנו עקצא⁴⁴ - הגת טהורה⁴⁵; ואם נטל עקצא⁴⁶, והיו ענבים⁴⁷ מוכנים בעיט⁴⁸ וכיוצא בו לדרך, שהרי רוצה במשקה היוצא מהן⁴⁹ - נטמא הגת בטפת משקה שבראש הגרגר במקום העקץ⁵⁰. נפלו ממנו⁵¹ ענבים⁵² ודרך במקום מפנה⁵³: אם היו כביצה מכוין - הרי המשקין היוצאין מהן טהורין, כמו שבארנו⁵⁴. היו יתר מכביצה - היוצא מהן טמא; שפיון שיוצאת טפה ראשונה נטמאת בכביצה, ומטמאת את כל המשקה היוצא אחריה.

(41) טהרות פ"י מ"ה. (42) לקבל טומאה. (43) ובה ענבים מוכנים לדריכה. (44) הסותם את פי הגרגר, ולא יצאה ממנו טיפת משקה. (45) מפני שאין בגרגר כביצה, ואוכל פחות מכביצה אינו מטמא אחרים (ראה 'תפארת ישראל' שם). (46) ומתוך כך יש מעט משקה כפי הגרגר, ומשקה מטמא בכל שהוא. (47) שמהם לקח את הגרגר. (48) כלי בלתי מנוקב, והמשקה הזב מהענבים אינו הולך לאיבוד. (49) ולפיכך הכשירו את הענבים לקבל טומאה. [במכשירין פ"א מ"א שנינו, שמשקין אינם מכשירים אלא מרצון בעלים]. (50) וטיפת המשקה נטמאה כשנגע בה הטמא. (51) מן הטמא. (52) טמאים. (53) שלא היו שם ענבים אחרים. (54) למעלה ה"ב.

ה. גוש⁵⁵ של זיתים⁵⁶ טמאין שהיה מקבץ ומחבר והשליכו לתוך תנור והסק⁵⁷: אם היה כביצה מכוין - התנור טהור, שאין האכלין מטמאין פלים, והמשקה היוצא מהן טהור, כמו שבארנו. היה הגוש יתר מכביצה - נטמא התנור; שפשיצאה טפה אחת נטמאת בכביצה, וטמאה את התנור. לפיכך, אם היו הזיתים הטמאין פורין⁵⁸ ואינן גוש, אפילו הן מאה - התנור טהור⁵⁹.

(55) שם פ"ג מ"ב. (56) הזיתים נדבקו ונעשו גוש אחד. (57) והחום הפליט שמן מן הגוש. (58) במשנה, הגירסא "פורין". ואין הבדל במשמעות, ושתי הגירסאות מתכוונות לזיתים שלא נתחברו לגוש אחד. (59) שהשמן הנפלט לא נגע בשיעור כביצה.

ו. עצים⁶⁰ שנבלעו בהם משקין טמאין והסיקן - התנור טהור, שהרי פטלו בעצים. ואפלו הוציא העצים שנפלו⁶¹ עליהן גשמים, ונפלו לרצונו, והסיקן - התנור טהור, ואין המים שעליהן מתטמאין מן המשקין הבלועין בהם⁶². ולא יסיקם⁶³ אלא פיזים טהורות⁶⁴. גזרה שלא יסיקם הטמא⁶⁵, ונמצאו המשקין שעליהם מטמאין את התנור.

(60) מכשירין פ"ד מ"י. (61) צ"ל שיפלו. (62) מפני שהמשקין הטמאים פלים במקומם מחום האש. (63) עצים שנפלו עליהם משקין. (64) שנשמרו בטהרה. ואף-על-פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מטמאים כלים, והן מטמאות את הזיתים. (100) שם פ"א מ"ט. (101) כדן משקים, שהם ראשון לטומאה, אפילו אם נגעו בולד הטומאה. (102) ראשון ושני וכו'. [במשנתנו כתוב "כולן טמאות", ומפרש שם רבינו, שהמשקין נעשו ראשון ומטמאים את הכיכרות והן שניות, וכאן חזר בו ואומר שכולן ראשון. ובדוחק אפשר לומר, שהתכוון כאן לכל המשקין שבגומות]. (103) מובן שהראשונה היא ראשון, והשנייה היא שני לטומאה, כמו ששינו שם: "מטמא שנים ופוסל אחד". (104) כדן אוכל תרומה. (105) המשקין שעליהם נטמאו ונעשו ראשון, כדן משקים שנגעו בראשון או בשני, והכיכרות שנגעו בהם נעשו שניות. (106) מפני שנגעה בשרץ.

יא. אַבְעֵבוּעַ 107 הַנְעֵשָׂה בְּעֵבְרָה 108 הַחֲבִית 109 וְהָרִי הוּא כְּמוֹ כְּלֵי אַחֵר בְּצִדָּה, אִם נִקְבַּ הָאֲבְעֵבוּעַ לְאוּרֵי הַחֲבִית וְנִקְבַּ נִקְבַּ אַחֵר לְחוּץ זֶה כְּנֶגְדַּ זֶה 110, או שְׁהִיָּה הַנִּקְבַּ הַפְּנִימִי מְלֻמָּטָה וְהַחֲצִיזוֹן מְלֻמָּעָלָה 111, וְהִיָּה הָאֲבְעֵבוּעַ וְהַחֲבִית מְלֻאִים מִשְׁקִין, אִם נִגְעַ אֵב הַטְּמָאָה בַּמִּשְׁקָה שְׂבָאֲבְעוּעוֹת 112 - נְטַמָּאוּ כָּל הַמִּשְׁקִין שְׂבָחֲבִית 113. הִיָּתָה הַחֲבִית מְקַפֵּת צְמִיד פְּתִיל 114 וְנִתְוָה בְּאֵהָל הַמֵּת 115 - נְטַמָּאת מִפְּנֵי הַנִּקְבַּ שְׂבָאֲבְעוּעַ זֶה, שְׁהִיָּה הוּא מְפֻלֵּשׁ לְאוּרֵיהָ 116. וְכֵן אִם הִיָּה הַנִּקְבַּ שְׂבָאֲבְעוּעַ שְׂבָפְנִים מְלֻמָּעָלָה וְהַחֲצִיזוֹן מְלֻמָּטָה - הָרִי זֶה אֵינָה נִצְלָת צְמִיד פְּתִיל 117; אֲבָל אִם נִגְעַ אֵב הַטְּמָאָה בְּאֲבְעוּעוֹת 118 - לֹא נְטַמָּאוּ מִשְׁקִין שְׂבָחֲבִית, וְהֵנָּם כְּמִבְדְּלִין מֵהָרִי 119.

(107) טבול-יום פ"ב מ"ח. (108) בדופן. (109) חביות של חרס נעשות מטיט, ושורפים אותן בכבשן, ולפעמים הן מעלות כעין אבבעוועות חלולים בדפנותיהן. (110) והמשקין שבחבית נכנסים בנקב הפנימי, ונשפכים לחוץ דרך הנקב החיצון. (111) בשני המקרים הללו, המשקין הנכנסים לחלול שבאבעווע עד למקום הנקב החיצון מתעכבים שם. (112) נגע בנקב החיצון. (113) מכיון שמשקין שבאבעווע מחוברים למשקין שבחבית. ולא דווקא אב הטומאה, אלא אפילו טבול-יום מטמא. ונקט אב הטומאה משום הבכא האחרונה להשמיענו שאפילו אב הטומאה אינו מטמא (תפארת ישראל). ראה ראב"ד. (114) כיסוי מהודק ומחובר יפה. (115) כלי חרס מוקף צמיד פתיל אינו מתטמא באוהל. (116) ואינה סגורה מכל צד. (117) שהרי היא פתוחה לכניסת אוויר ומשקין. (118) בנקב החיצון שמלמטה. (119) המשקין הנכנסים לאבעווע דרך הנקב שמלמעלה יוצאים תיכף לחוץ דרך הנקב שלמטה הימנו, והרי זה כניצוק שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שאינו חיבור. [הר"ש בפירוש שני מפרש, שאבעווע שהמשקין אינם מתעכבים בו אין עליו תורת כלי כלל, ודינו כגב הדופן, וכלי חרס אינו מטמא מגבן].

ולפיכך אם נגע בגוש אחד - נטמאו כל הנוגעים בו. ונראה שזה אחד מהדברים שהקילו חכמים בטומאת עם-הארץ, אבל אם נגע טמא באשכול - נטמאו כל האשכולות שבגת כשהמשקה מחברם.

ט. הַגִּפְתִּים 86 וְהַזְּגִים 87 שְׂנַעְשׂוּ בְּטַהֲרָה 88 וְהִלְכּוּ עַלִּיהֶן טְמָאִין וְאַחֵר כִּף יִצְאוּ מֵהֶן מִשְׁקִין 89 - הָרִי אֵלוֹ טְהוּרִין, שְׂמִתְחַלָּה נַעֲשׂוּ בְּטַהֲרָה 90. וְאִם נַעֲשׂוּ מִתְחַלָּה בְּטְמָאָה 91 וְיִצְאוּ מֵהֶן מִשְׁקִין - טְמָאִין 92.

(86) פסולת של זיתים אחר סחיטת שמנם (כלים פ"ט מ"ו). (87) פסולת הענבים אחר דריכתם. (88) נסחטו ונדרכו על-ידי טהורים. (89) הגר"א אינו גורס במשנתנו את המלים "ואחר-כך", ומוסיף ואו, וגורס "ויצאו". ומפרש שעל-ידי דריכת הטמאים יצאו המשקין. ויש להניח שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. וכך היא הגירסא בתוספתא טהרות פ"ג ה"א. (90) בתוספתא שם מבואר, שהמשקין שבתוך הפסולת יצאו בשעת סחיטה ודריכה, וכאשר סר הלחץ חזרו ונבלעו, וכשהם יוצאים מחמת דריכת הטמאים יוצאים בלי רצון בעלים, ושינוי במכשירין (פ"ו מ"ח) שמשקין שיצאו שלא לרצון בעלים, אינם מקבלים טומאה (ראה פירוש רבינו, שם). ואף-על-פי שמתחילה יצאו לרצון, כיון שנבלעו בתוך הפסולת דינם כפסולת ואינם כמשקין, ולפיכך צריך שיצאו לרצון (הגר"א). (91) תוספתא, שם. (92) מפני שנטמאו בדריכה ראשונה שהיו לרצון, וכשנבלעו בפסולת לא ירדה מהם טומאתם (הגר"א).

י. הַבְּדִדִין 93 שְׂנֻכְסִין 94 וְיִוְצְאִין 95 וּמִשְׁקִין טְמָאִין בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּדִד 96, אִם יֵשׁ בֵּין מִשְׁקִין לְזִיתִים 97 כְּדִי שְׂיִנְגְּבוּ אֶת רִגְלֵיהֶן בְּאַרְצֵן 98 - הָרִי הַזֵּיתִים טְהוּרִין; שְׂהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁקִין טְמָאִים שְׂלֹא בְּיָדוֹ - טְהוּר 99 וְאֶפְלוֹ לְקַדֵּשׁ. כְּפָרוֹת 100 הַקֵּדֵשׁ שְׁהִיָּו בְּהֵן גְּמוֹת וּבְתוֹךְ הַגְּמוֹת הִיָּו מִשְׁקִין שְׂל קֵדֵשׁ, וְנִגְעַ הַשְּׂרָץ בְּאַחַת מֵהֶן, וְנִגְעָה רֵאשׁוֹנָה בְּשֵׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה בְּשִׁלִּישִׁית, אֶפְלוֹ מָאָה - כִּלְוֵן רֵאשׁוֹן לְטְמָאָה 101, מִפְּנֵי הַמִּשְׁקָה שְׂבָגְמוֹת וְחֲבַת הַקֵּדֵשׁ הָרִי הֵן כִּלְוֵן כְּמִשְׁקִין שְׂאִין מוֹנִין בְּהֵן 102. אֲבָל אִם הִיָּו כְּפָרוֹת תְּרוּמָה - הָרִי הַכֹּפֵר הַשְּׁלִישִׁית בְּלִבְד פְּסוּלָה 103, וּמִשְׁלִישִׁית וְהִלְאָה טְהוּרָה 104. וְאִם הִיָּה מִשְׁקָה טוֹפַח עַל כָּל הַכְּפָרוֹת - אֵף בְּתְרוּמָה הַכָּל טְמָאוֹת. וְכִלְוֵן שְׁנִיּוֹת 105, חוּץ מִן הָרֵאשׁוֹנָה שְׂנַגְעַ בְּהַ שְׂרָץ שְׁהִיא רֵאשׁוֹן 106.

(93) ראה לעיל ה"ז, הערה 71 (טהרות פ"י מ"ב). (94) לבית הבד. (95) ורגליהם נוגעות בזיתים שבחוץ. (96) ונרטבו רגליהם. (97) שבחוץ מקום פנוי. (98) אגב הילוך. (99) וכשאין מקום כדי לנגב הרגלים, נטמאו הזיתים מן המשקין הטמאים שעל רגליהם. ומדובר ברגלים יחפות, אבל כשעליהן נעליים נטמאו הנעליים, שהרי משקין

או לגוי, מחשבתו עושה אותו משקה. (15) אינו מכשיר. כל דינים אלה נמסרו בקבלה איש מפי איש. (16) בכעדה. (17) דומה לו, שמטמא ואינו מכשיר (הרא"ש במשנתנו).

ד. מי החלב¹⁸ - הרי הן פחלב. וחלב האדם שאינו צריך לו - אינו משקה, לא מכשיר ולא מתטמא. לפיכך חלב הזכר¹⁹ אינו משקה²⁰. וכן חלב בהמה וחייה שייצא שלא לרצון, כגון שזב מהדד מאליו או שחלבו כמתעסק²¹. אבל חלב האשה, בין שייצא לרצון בין שייצא שלא לרצון - סתמו משקה ומתטמא או מכשיר, מפני שהוא ראוי לתינוק²².

(18) נוזל הנפרד מן החלב כשמקפאים אותו לעשות גבינה. (19) ישנם מקרים, אמנם נדירים מאוד, שמתמצה חלב מדדי הזכר. במסכת שבת נג, ב מסופר על מעשה כזה שהיה. (20) אין אדם שותה אותו. (21) מטפל בדדי הבהמה ללא כוונת חליבה. (22) במשנה שאל רבי עקיבא הלא חלב בהמה גם כן ראוי לתינוק ויש בו מעלה יתירה שראוי גם לגדולים? וענו לו, שבחלב אשה יש מעלה יתירה שדם היוצא מפצעה מכשיר, אבל בבהמה רק דם שחיטה מכשיר. [רש"י (שבת קמד, א) מפרש שהכוונה למה שאמרו דם נעכר ונעשה חלב והר"ש כאן דוחה פירוש זה].

ה. המשקין שייצאין מאותן הטמאין²³ שאותן המשקין²⁴ אבות טמאה - מטמאים בלא הכשר, שהטמאה וההכשר פאין פאחת. ואלו הן: זוב הזב ושקבת זרעו ומימי רגליו, ורביעית דם מן המת, ודם הנדה²⁵. וכן²⁶ דם מגפתו²⁷ של זב וחקביו, וחלב של אשה, ודמעת עינים עם שאר תולדות המים²⁸ היוצאין מהן - מטמאין כמשקין טמאין²⁹ שמתטמאין³⁰ בלא פנהיה³¹, שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון. לפיכך, נדה או זבה שנטף³² חלב מדדיה לאויר התנור³³ - נטמא התנור וכל מה שבתוכו.

(23) מן הטמאים שיפורטו לקמן. (24) שהמשקין האלה. (25) כל המנויים כאן הם אבות הטומאה ומטמאים גם אדם וכלים. (26) כל אלה המנויים מכאן ואילך, הם וולדות הטומאה. (27) פצעו. (28) המבוארים למעלה בהלכה ב. (29) פירוש, מטמאים בלי הכשר כמו המשקין הטמאים מחמת עצמם שנמנו למעלה שכולם אב הטומאה. [כל המשקין המפורטים בבבא זו, טומאתם מנגיעתם גוף הטמא, שממנה יצאו. (30) צריך להיות: ומטמאין. כאן מתחילה בבא חדשה ונמשכת לכל המשקין המפורטים למעלה בין אבות הטומאה ובין וולדות הטומאה. (31) אף על פי שנפלו על הטהרות בלי כוונתם ושלא לרצונם של הבעלים - הוכשרו ונטמאו. (32) מעצמו. (33) של חרס.

ו. כפר בארנו, שהמשקין היוצאין מטבול יום אינם טמאים. לפיכך, אם נפלו אפלו על כפר של תרומה

~ יום שלישי כ"ב כסלו ~

פרק עשירי

(1) יבאר דין תולדות שבעת המשקין המכשירים כיוצא בהם, ומה הן התולדות. ואם הקודש צריך הכשר.

א. כפר בארנו², שהשבעה משקין בלבד הן שמתטמאין או מכשירין, והשאר קרויין מי פרות ואינם מתטמאין ולא מכשירין. ושבעה משקין שמונינו - תולדותיהם³ פיוצא בהם⁴.

(2) כפרק א הלכה ב מהלכות אלו. (3) בהלכות הבאות יבואר תולדות מה הן. (4) דינים שווה לדין המשקין - האבות.

ב. תולדות המים הם היוצא מן העין ומן האזן ומן החטם ומן הפה, ומי רגלי בני אדם, בין גדולים בין קטנים. כל אלו היוצאין מן האדם - משקין הן, בין שייצאו לדעתו של אדם בין שייצאו לדעתו. אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת⁵ - הרי הן כמי פרות, לא מתטמאין ולא מכשירין.

(5) נמס ונעשה נוזל.

ג. הדם המנוי מן המשקין הוא הדם השותת⁶ בשעת שחיטה⁷ מן הבהמה והחיה והעופות והטהורין; אבל דם הקלוח⁸ - אינו מכשיר⁹, שעדין חיים הן והרי הוא דומה לדם מפה או לדם הקנה. השוחט ונתן דם על האכלין ונתקנה הדם בין סימן¹⁰ לסימן¹¹ - הרי זה ספק¹². לפיכך תולין עליו, לא אוכלין ולא שורפין¹³. תולדות הדם: דם הקנה של אדם שהוציאו לשתייה¹⁴. אבל אם הוציאו לרפואה - טהור ואינו מכשיר. וכן דם שחיטה בבהמה ובחיה ובעופות הטמאין¹⁵, והדם היוצא עם הלחה ועם הרעי, ודם השחין והאבעבועות, ותמצית הבשר - כל אלו אינן מתטמאין ולא מכשירין, אלא הרי הן פשאר מי פרות. ודם השרץ - כפשוטו¹⁶, מטמא ואינו מכשיר. ואין לנו פיוצא בו¹⁷.

(6) זב לאט לאט. (7) במכשירין שם מנו דם שחיטה בין תולדות הדם, ובתוספתא שבת פרק ט הלכה י"ד שנינו: "מניין לדם שהוא משקה שנאמר (במדבר כג, כד): ודם חללים ישתה". ומשמע שיעקר דם הוא דם חללים של אדם. (8) המתפרץ מן הפצע בכוח. (9) ודם חללים ישתה - פרט לדם הקילוח שאינו מכשיר (חולין לו, א). (10) הוושט והקנה הם שני סימני שחיטה וצריך לשחוט רוב שניהם בבהמה. (11) חתך סימן אחד והדם שיצא לפני חיתוך השני נפל על אוכלין. (12) איבעייא שם אם הוכשרו האוכלין או לא. (13) ודווקא בנתקנה לפני שחיטת הסימן השני, אבל כשלא נתקנה הוכשרו אחר גמר השחיטה באותו הדם. מסקנת הגמרא שם. (14) לבהמה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומכיוון שהזיעה מעורבת במים שאובים נטמאה התערובת מנגיעתה בגוף הטמא, והיא גם מכשירה. (45) התנגב.

י. זעת בתים⁴⁶ שיחין ומערות ובורות - אינן משקה, ואפלו הן טמאין - זעתן טהורה. אבל זעת המרחץ - כמים: אם הייתה המרחץ טמאה⁴⁷ - זעתה טמאה⁴⁸; ואם הייתה טהורה⁴⁹ והכניס בה פרות - הכשרו⁵⁰. הכניסו לה פלים - הרי הפלים שעליהן בתלושין ברצון⁵¹ ומכשירין.

(46) קירות בתים שנבנו במקומות נמוכים מוציאים לחלוטית המתגבשת לפעמים לטיפות דומות לטיפות זיעה. (47) המים שבתוכה היו טמאים. (48) וגם מכשירה, שהזיעה היא קיטור הבא מן המים שהתנדפו מחמת החום. (49) המים היו טהורים. (50) מפני שהורטבו בקיטור. (51) משקין שנתלשו ממקום חיבורם שלא ברצון בעלים אינם מכשירים (לקמן פרק י"ב הלכה ג), ומשמיענו, שאם הכניס כלים למרחץ והורטבו הרי זה רצון בעלים מפני שהוא יודע שיורטבו והכניסם מרצונו.

יא. הברכה⁵² שפבית והפית מזיע מן המטה, אם הייתה הברכה טמאה⁵³ - זעת כל הפית שמן המטה טמאה.

(52) חפירה בקרקע הבית ויש בה מים. (53) המים שבתוכה טמאים.

יב. שתי ברכות בפית, אחת טמאה ואחת טהורה: המזיע⁵⁴ קרוב לטמאה⁵⁵ - טמא, קרוב לטהורה - טהור, מחצה למחצה - טמא.

(54) אדם וכלים ואוכלין. (55) קרובים יותר לכריכה הטמאה.

יג. המהלל⁵⁶ - פשמן⁵⁷. משקין המנטפין מסלי זיתים וענבים - אינו משקה ולא מתטמאין ולא מכשירין⁵⁸, עד שיכניסם⁵⁹ בכלי.

(56) לחלוחית המתמצה מאליה מן הזיתים. ויש גורסים "מוחל" (מכשירין פרק ו משנה ה). (57) ואף על פי שאין עימו שיורי שמן. כרבי מאיר במשנתנו. (58) שאינם משקה, לפי שאינו מקפיד עליהם והם הולכים לאיבוד. (59) בכלי ויחשיב אותם ואז תורת משקה עליהם.

יד. השוקל ענבים בכף מאזנים - הין שפפף אינו משקה עד שיעצרו לתוף הכלי, והרי זה דומה לסלי זיתים וענבים שפפפין.

טו. הדורס⁶⁰ ענבים של תרומה בחבית, אף על פי שהיין צף על גבי ידיו⁶¹ - הרי הכל טהור⁶².

(60) לוחץ עליהם, כדי להכניס הרבה ענבים. (61) וסתם ידים פוסלות את התרומה. (62) שהיין היוצא אגב הלחיצה אינו משקה מפני שהאדם אינו רוצה שיצא היין.

- אינו מכשר עד שיפלו לרצון, פשאר המשקין הטהורין שאינן מכשירין אלא לרצון.

ז. הזעה והלחה הסרוחה והרעי³⁴, והמשקין היוצאין מן שמונה חדשים³⁵, והשוטה מי טבריה³⁶ וכיוצא בהן אף על פי שיוצאין נקיים - כל אלו אינן חשובין משקה, ולא מתטמאין³⁷ ולא מכשירין.

(34) צואה. (35) שנולד בחודש השמיני לעיבור. נפל כזה אף על פי שהוא חי דינו כדבר דומם, מפני שאינו בן קיימא. (36) חמי טבריה. הם מביאים שלשול רב ולפעמים יוצאים כשהם זכים (רבינו בפירושו). (37) אם נגעו בטומאה.

ח. השוטה שאר משקין³⁸ ויצאו - הרי הן משקין פשהיו, שאין שאר המשקין טהורין בגוף³⁹. כיצד? שטה מים טמאין והקיאן - הרי אלו טמאין, מפני שלא טהרו ביציאתן⁴⁰. שטה מים טמאים וטבל ואחר כך הקיאן, [או שנסרחו ואחר כך הקיאן], או שיעצרו מלמטה אף על פי שלא טבל - הרי הן טהורין⁴¹. שטה שאר משקין טמאין או שאר אכלין טמאין, אף על פי שטבל ואחר כך הקיאן - טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף⁴². נסרחו או שיעצרו מלמטה - הרי הן טהורין.

(38) ששת המשקין המכשירים חוץ למים. (39) שאר משקין אינם בטלים בגוף ולא בטלה טומאתם. (40) בדפוס רומא (ר"מ) ובדפוס קושטא וכן בכתב יד תימן הגירסא: "מפני שנטמאו במגעו ביציאתן" וכן היא גירסת הראב"ד בהשגותיו, והוא מפרש, כגון ששנה רביעית הלוג שיעור שמתמא את האדם, והמשקין עצמם כשהם במעי האדם בטלה טומאתם, אולם כשהקיאים נטמאו שנית במגע האדם הטמא. וברור שהראב"ד מחלק בזה בין מים לשאר משקין, מים בטלה טומאתם ושאר משקין לא. וכדבריו שנינו בפירוש בתוספתא טבול יום פרק א הלכה ז: חומר במשקין (מבמים), שהמשקין אין להם טהרה ואין טהורין בגוף מה שאין כן במים. (41) בטבל והקיאים נטהרו המים בגוף כמו שאמרנו, ולא נטמאו אגב הקאה, שהרי האדם טבל ונטהר. ונסרחו או יצאו מלמטה טהורים אף על פי שלא טבל מפני שאינם ראויים לשתייה אינם מקבלים טומאה. (42) לא נטהרו בעודם בגוף, מכיוון שמשקין אינם בטלים בגוף.

ט. כבר בארנו, שהזעה אינה משקה. אפלו שטה משקין טמאין והזיע - זעתו טהורה⁴³. אבל הבא במים שאובין והזיע - זעתו טמאה⁴⁴. ואם נסתפג⁴⁵ מן המים השאובין ואחר כך הזיע - זעתו טהורה.

(43) ואף על פי ששנה רביעית ונטמא גופו, וגם אינה מכשירה, מפני שהזיעה באה מגופו ולא מהמשקין שבלע (רבינו שם). (44) הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו טהורים טמא (הלכות אבות הטומאות פרק ט הלכה א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. מְשַׁקָּה בֵּית מִטְבְּחַיִם שְׁפַעְזָרָה, וְהוּא דָם הַקֹּדְשִׁים וְהַמִּים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן שֵׁם - טְהוּרִין⁶³ לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין⁶⁴ וְלֹא מִכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֻלָּה. לְפִיכֹף, כֹּל דְּמֵי הַזְּבָחִים אֵינָן מְקַבְּלִים טְמָאָה וְאֵינָן מִכְשִׁירִים. וְהוֹאִיל וְדָם הַקֹּדְשִׁים אֵינָן מִכְשִׁירִים, קֹדְשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ בַעֲזָרָה לֹא הִכְשִׁירוּ בְּדָם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִכְשֹׁר הַקֹּדְשִׁים הַכֹּשֵׁר אֲלֵא בְּמִשְׁקִין שֶׁיִּפְלוּ עַל הַבֶּשֶׂר חוּץ מִמִּשְׁקָה בֵּית הַמִּטְבְּחַיִם.

(2) שבת טו, א. קטיפת ענבים נקראת "בצירה". בלשון הקודש ניתנו שמות שונים לקטיפת פירות שונים: בוצר - ענבים, מוסק - זיתים, אורה - תאנים, גודר - תמרים. (3) לעשות צימוקים. (4) אף-על-פי שהורטבו במיץ שזב מהם. והטעם, מפני שמיץ זה לא נפל עליהם מרצון הבעלים, והכשר טעון רצון בעלים (לקמן פי"ב ה"א). (5) לתעשיית יין. (6) בשבת שם, מחלוקת שמאי והלל, ופסק כשמאי, מפני שאמרו שם: "שתק ליה הלל לשמאי". פירוש, אחר טענותיו התקיפות של שמאי, שתק הלל, משמע שהודה לו. ושם נז, א אמרו, שתלמידי שמאי והלל גזרו על הבצירה, וגזירתם נתקבלה. (7) שם יז, א. (8) ואם כן, הורטבו לרצון בעלים. (9) על האשכול להניחו בנחת, ושלא יכבירו עליו האשכולות האחרים. (10) בסל מפני הלחץ. ולמה אינו מקפיד? מפני שעומד לדריכה. (11) שהרי מימיו (המיץ) יוצאים מרצונו (ראה ראב"ד וכסף-משנה). [רבינו כותב כאן על הענבים "הבצורות", משמע שכבר נבצרו. אבל בגמרא שם, אמר רבה בר אבוח: "ובשעת בצירה, עדיין משקה טופח עליהם". ומשמע מזה שמזלף הענבים לפני בצירתם. ואולי "הבצורות", פירושו בשלות ועומדות לבצירה. אמנם פירוש דחוק הוא, אבל לא מצאתי ביאור אחר].

ב. הַבּוֹצֵר¹² עֲנָבִים¹³ שָׂאֵם לֹא מְצָא לָהֶם שׁוֹק מִחֲזִירִין לִגְתָּה¹⁴ - לֹא הִכְשִׁירוּ עַד שֶׁיִּכְבְּאוּ לְרִשׁוֹת הַגֶּת¹⁵. וְכֵן הַזֵּיתִים¹⁶ שֶׁבָּאוּ לְרִשׁוֹת הַבֵּד - הִכְשִׁירוּ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר¹⁷.

(12) תוספתא טהרות פי"א ה"ה. (13) על-מנת למוכרם. (14) לא היה בטוח שימצא קונים, וחשב שאם לא יוכל למוכרם - יעביר אותם לגת לעשות יין. (15) כל עוד שלא הגיעו לגת, אפשר שימצא קונים, ולפיכך אינו רוצה שיתמצה משקה מהענבים. (16) שם. זיתים אינם מוכשרים עד גמר מלאכתם. ואימתי גמר מלאכתם? כשימוסק כל הזיתים שבידעתו לסוחטם בבת אחת בבית הבד (לקמן ה"ח), ואם דעתו למוכרם אינם מוכשרים, מפני שלא גמר מלאכתם, שהרי חסירה מכירתם (לקמן ה"ו). ומלמדת התוספתא, שאם מסק כל זיתיו אבל היה בדעתו למוכרם, וחישב שאם לא ימצא קונים יעבירם לסחיטה, לא הוכשרו עד שיבואו לרשות בית הבד. ורבינו קיצר, והביא לשון התוספתא. (17) לקמן הלכה ו', שאם דעתו למוכרם - אין המסיקה גמר מלאכה, ולקמן בהי"ב, שלפני גמר מלאכה

טז. מְשַׁקָּה בֵּית מִטְבְּחַיִם שְׁפַעְזָרָה, וְהוּא דָם הַקֹּדְשִׁים וְהַמִּים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן שֵׁם - טְהוּרִין⁶³ לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין⁶⁴ וְלֹא מִכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֻלָּה. לְפִיכֹף, כֹּל דְּמֵי הַזְּבָחִים אֵינָן מְקַבְּלִים טְמָאָה וְאֵינָן מִכְשִׁירִים. וְהוֹאִיל וְדָם הַקֹּדְשִׁים אֵינָן מִכְשִׁירִים, קֹדְשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ בַעֲזָרָה לֹא הִכְשִׁירוּ בְּדָם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִכְשֹׁר הַקֹּדְשִׁים הַכֹּשֵׁר אֲלֵא בְּמִשְׁקִין שֶׁיִּפְלוּ עַל הַבֶּשֶׂר חוּץ מִמִּשְׁקָה בֵּית הַמִּטְבְּחַיִם.

(63) שנינו שם: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן (טהור)". (64) כרב בפסחים טז, א שאמר: "מה דכן? דכן ממש" פירוש, טהור לגמרי ואפילו טומאת עצמם אין להם.

יז. פֶּרֶת קֹדְשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָה בְּנֶהֱרַ וּשְׁחִטָהּ וְעֲדִין⁶⁵ מִשְׁקָה טּוֹפַח⁶⁶ עָלֶיהָ - הָרִי זֹו מִכְשִׁרָתָה. לְפִיכֹף, אִם נִמְצָאתָ מַחֵט טְמָאָה⁶⁷ בְּבִשְׂרָהּ - הָרִי הַבֶּשֶׂר טְמָא. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַפֶּרֶה חֲסוּמָה⁶⁸ מַחוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁶⁹, אִף עַל פִּי שָׂאִין הַמַּחֵט יְדוּעָה⁷⁰ - הָרִי הַבֶּשֶׂר טְמָא, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְעוּ בְּפִלִים הַנִּמְצָאִין מַחוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁷¹. נִמְצָאתָ הַמַּחֵט בְּפֶרֶשׁ⁷² - הַבֶּשֶׂר טְהוֹר. וַיִּבֶן כֹּף וַיִּבֶן כֹּף הַיָּדִים טְהוּרוֹת, שָׂאִין טְמֵאתָ יָדִים בְּמִקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ. בְּמָה דְּכָרִים אָמּוּרִים⁷³? לְהֵיוֹת הַבֶּשֶׂר טְמָא בְּדִין תּוֹרָה; אֲבָל לְהִתְטַמֵּא מִדְּבָרֵיהֶן - אֵין הַקֹּדֶשׁ צָרִיף הַכֹּשֵׁר, אֲלֵא חֶבֶת הַקֹּדֶשׁ מִכְשִׁרָתָה הַבֶּשֶׂר. וְאִם נִגְעוּ בָּהּ טְמָאָה, בֵּין קִלְחָ בֵּין חֲמוּרָה - נִפְסָלָה, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְשִׁיר בְּמִשְׁקָה, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ.

(65) אחר שחיתתה. (66) רטוב. (67) בפסחים יט, ב אמרו בשם רב כשבעל המחט הכירה. (68) כך מפרש שם רבי יוסי בר אבין את המשנה. (69) ונשחטה בעודה חסומה ואם כן בלעה את המחט מחוץ לירושלים. (70) אין אנו יודעים אם היא טמאה. (71) חכמים גזרו טומאה על כלים שנמצאו מחוץ לירושלים. (72) האוכלין המעוכלים שבמעיה, מפני שהפרש אינו מקבל טומאה. (73) שבשר קדשים אינו מטמא אלא אם הוכשר במשקין שמחוץ לבית המקדש.

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר

1) יבאר הבוצר ענבים למכור או לגת אם הוכשרו. אימת הוכשרו עם המשקה היוצא מהן. כרם שהוא עומד בצד בית הפרס ובוצר ממנו לגת. המוסק זיתים שלא נגמרה מלאכתם אם הוכשרו, ואימתי גמר מלאכתם. ודין הפוצע זיתים של תרומה בידיים טמאות. העוטן ברשות עם הארץ ונעל וחתם, והדורך בטומאה ורצה לטהר כלי בית הבד.

א. הַבּוֹצֵר² עֲנָבִים לְמַכּוֹר בְּשׁוּק או לְיִבְשָׁן³ - לֹא הִכְשִׁירוּ לְטְמָאָה⁴ עַד שֶׁיִּפְלוּ עָלֶיהֶן מִשְׁקִין לְרִצּוֹנוֹ, כְּשֶׂאֵר הָאֶכְלִין; אֲבָל הַבּוֹצֵר לְדֹרֶף⁵ - הִכְשִׁיר לְטְמָאָה⁶ וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ מִשְׁקִין עַל הַבּוֹצֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלתי חשובה, שהבעלים "זורקים" אותם לגת בלי תשומת לב מיוחדת. בכל הלכה זו המדובר בבוצר לאכילה, אבל כשבצר לגת הרי הוכשרו מגזירת חכמים אף-על-פי שהמשקה הנוטף מהם לא הכשירם.

ד. ענבים³⁵ שהיו בסלים או במשטח של אדמה ולקח מהן לדרבן - הכשרו³⁶. לפיכך צריך לקח מהן בידים טהורות, כדי שלא יקח מהן הטמא ויטמאן.

(35) תוספתא שם (כספ-משנה). (36) מתקנת חכמים, כמו הבוצר לגת. ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת.

ה. פָּרֶס³⁷ שהוא עומד בבית הפָּרֶס³⁸ - הבוצר אותו לגת אינו מְכַשְׂרו³⁹ כל זמן שהוא בבית הפָּרֶס⁴⁰. הואיל וטמאת בית הפָּרֶס מדבריהם⁴¹, והבוצר לגת הכשר מדבריהם⁴², הקלו בגזירה זו ולא גזרו עליו שהיה מְכַשֵּׁר עד שייצא מבית הפָּרֶס⁴³. לפיכך, הרוצה לבצר בבית הפָּרֶס לגת בטהרה - מטהר את הבוצרים ואת הפלים⁴⁴, ומזה עליהם⁴⁵ שלישי ושבועי⁴⁶ ומעריב שמשן⁴⁷, כדי להפיר שאין מקלין בטמאת בית הפָּרֶס אלא מפני שהוא ספק⁴⁸, ואחר כך נְכַסֵּין ובוצרין ומוציאין חוץ לבית הפָּרֶס⁴⁹, ואחרים טהורים מקבלין מהן ומולכיבין לגת⁵⁰. ואם נגעו אלו באלו⁵¹ - טמאין ומטמאין⁵² את הענבים. שהאנשים שפבית הפָּרֶס טמאין, ומטמאין לאותן שפחוץ ועושין אותן ראשון, והן מטמאין את הענבים, שהרי הכשרו משיצאו חוץ לבית הפָּרֶס.

(37) אהלות פי"ח מ"א. (38) שדה שנחרש בו קבר, וגזרו חכמים טומאה על הנכנסים לתוכו, שמא נגע בעצם כגודל שעורה ולא הרגיש בה, ועצם כשעורה מטמאה מן התורה (הלכות טומאת מת פי"ב ה"). ודיני בית הפרס, נכתבו בפרק יוד שם). (39) ולפיכך לא נטמאו בטומאת בית הפרס, אף-על-פי שכל הנבצר לגת מוכשר מגזירת חכמים, כלמעלה בהלכה א. (40) וברגע שיצאו הענבים משטח בית הפרס, חלה עליהם גזירה זו ונעשו מוכשרים מאליהם. (41) מגזירת חכמים. (42) ואם כן, צריכים אנו לשתי גזירות חכמים, כדי לדון את הענבים כמוכשרים ולטמאם. (43) כדי לאפשר את הבצירה. (44) ואפילו הם טהורים (רבינו בפירושו שם. והר"ש מפרש, שהמדובר בטמאים). (45) מי אפר פרה, כדין טמא מת. (46) ביום השלישי מיום שהתחיל בטהרתם, ובשביעי ממנו. (47) ואין מכניסים אותם לעבודה בכרם עד אחר שקיעת השמש, כדין טמא מת ממש. (48) טומאת בית הפרס היא מפני הספק, שמא נגע בעצם כשעורה כמו שביארנו למעלה. ולמה כל הטורה הזה? כדי שהבוצרים לא יחשבו שגם לטמא ודאי מותר לבצור לגת. (49) ומיד הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה. (50) מפני שהענבים יוכשרו הכשר דאורייתא במיץ שיפלטו אגב הולכתם, ויתטמאו בניגעת הבוצרים, שטומאת בית הפרס עליהם, שהרי אין כאן אלא גזירת חכמים אחת -

מותר ליטלם בטומאה, ולהוליכם לבית הבד בטומאה, ומוכן שהטמא אינו מכניסם לתוך בית הבד ממש, אלא עד בית הבד.

ג. הבוצר¹⁸ ענבים ונתנם בעביט¹⁹ או ששטחן על גבי העלין²⁰ - הכשרו במשקין היוצאין מהן, שהרי דעתו על המשקין ולפיכך שטח על העלין או נתן לתוך העביט, שהוא כמו בור²¹. לפיכך, אם נטל מהן טמא²² או מי שידיו טמאות²³ - טמאן. בצר ונתן לסלים²⁴ או במשטח של אדמה²⁵ - לא הכשרו, שהרי אינו מקפיד על המשקה היוצא מהן. לפיכך נוטל הטמא מהן ואוכל. ואף על פי שהן מבקעות ומנוטפות²⁶ לגת - הרי הגת טהורה²⁷, שהרי לא הכשרו²⁸ והרי נבצרו לאכילה²⁹. וכן הנוטל³⁰ מן הסלים ומן המשטח של אדמה³¹ ואכל והותר ססא וקסאתים וירקן לגת³², ואף על פי שהיין³³ מנתו על הענבים - לא הכשרו³⁴.

(18) טהרות פי" מ"ד. (19) חפירה שנותנים בה את הענבים העומדים לדריכה בגת (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש פירש - כלי גדול). (20) על-מנת ליתן לגת את הענבים ביחד עם העלים שנטף עליהם מיץ. (21) שמתאסף שם המיץ, ומוציאים אותו ונותנים לגת. (22) אדם שנטמא גופו. (23) והגוף טהור, כגון שנגעו בראשון לטומאה, שאינו מטמא אדם, או סתם ידיים, שלא שמר עליהן בטהרה, וחכמים גזרו שתהיינה שניות. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ח ה"ח, וה"י. (24) קלועים, והמיץ דולף והולך לאיבוד. (25) מקום על פני הקרקע המיוחד לשטוח עליו הענבים. (26) שם מ"ה. (27) הענבים שבגת לא נטמאו אפילו אם הם מוכשרים. (28) פירוש, הענבים שהוא אוכל לא הוכשרו, מפני שהמיץ נוטף שלא לרצון. (29) ולפיכך אין תורת משקה על המיץ המנטף, ודינו כמי פירות שאין מטמאים ואין מכשירים (למעלה פי" ה"א). פיסקא זו מנמקת למה לא נטמאת טיפת המיץ מחמת הידיים וטמא את הענבים שבגת, שהרי משקין מטמאים בכל שהם. (30) תוספתא טהרות פי"א ה"ז. (31) המדובר כשבצרו לאכילה, והמיץ יוצא שלא לרצונו. (32) בידיים טמאות. (33) שהתמצה לפני שזרקם לגת. (34) דעת רבינו, שהמיץ שאין עליו תורת משקה כלל אינו מכשיר אפילו כשירד לגת. בתוספתא שלפנינו כתוב "טהור", ואפשר לפרש כפשוטו שלא נטמאו מידי הטמאות, מכיוון שלא הוכשרו לפני שהגיעו לגת, שהרי נבצרו לאכילה, אולם רבינו כתב "לא הוכשרו", ולכאורה כאן סתירה גלויה לדבריו בהלכה ד, שאם לקח מן הסלים לדורבן הוכשרו (ראה השגת הראב"ד). אולם יש לחלק בין נטל על-מנת לדורבן, שנטילה זו דומה לבוצר לגת, לבין נטל על-מנת לאכול ונשתיירה כמות לא גדולה, ולא גזרו חכמים על דבר זה (ע"פ כסף-משנה). ורבינו עצמו מעיר ברמיזה על הבדל הגיוני זה. בהלכה ד כתב "ולקח מהן לדורבן", וכאן כתב "וזרקו לגת". שינוי לשון זה מלמדנו שהמדובר כאן בכמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשמרים. (66) במשנה שם אמרו, שבזה מודים בית-הלל שאינם מוכשרים.

ח. זיתים שמשקן לדרובה, מאימתי גמר מלאכתן? משתגמר מסיקתן⁶⁷ ויהיו מנחים ומוכנים לדרובה. אף על פי שלא נפלו עליהן משקין ולא יצאו מהן משקין, הואיל ונגמרה מלאכתן - הכשרו⁶⁸. אבל קדם שנגמרה מלאכתן, אף על פי שנתמעכו והזיעו ונתחברו במשקיהן - אינן מוכשרין. גמר מלמסק זיתיו⁶⁹ אבל עתיד לקח⁷⁰ זיתים אחרים להוסיף עליהם, אפילו אינו עתיד להוסיף אלא או קבו⁷¹ או קבים - לא הכשרו. ואם הערים⁷² - הרי אלו מוכשרין⁷³. גמר⁷⁴ מלמסח⁷⁵ אבל עתיד ללוות⁷⁶ ולהוסיף, וארעו אנס או נתעסק במשתה ולא הוסיף - עדין לא נגמרה מלאכתן ואינן מקבלין טמאה, ואפילו זבים וזבות⁷⁷ מהלכין עליהם - טהורים.

(67) שאין בדעתו להוסיף עליהם, אלא להעבירם לבית הבר (ראה שם משנה ב). (68) רבן גמליאל (שם) אמר סתם "משתגימר מלאכתן", ולא הוסיף כל תנאי אחר, ומשמע מזה שגמר מלאכה עצמו מכשיר. [יש לראות בדבריו כאן סתירה למה שכתב בה"ו: "שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהן". ובדוחק אפשר לפרש כוונתו כאן כשאין אנו רואים שם משקה, אבל אפשר שהיה ונבלע בזיתים או נתייבש. ובתוספתא טהרות פ"י ה"א, שנינו: "הגומר את זיתיו בני יומן (ביום מסיקתם והכנסתם למעטן), חזרנו לדברי בית-שמי ולדברי בית-הלל". ופירושו מבארי התוספתא, מפני שלפני גמר מלאכתם נפסקה הלכה כחכמים שאינם מוכשרים, נגד דעת בית-הלל, מלמדת תוספתא זו, שאם נגמרה מלאכתם וטרם הספיקו להוציא מוהל, אנו חוזרים למחלוקת בית-שמי ובית-הלל במשנה שם, שבית-שמי אומרים משיזיעו, ובית-הלל אומרים משיחברו שלושה זה לזה. והגר"א שם מבאר, שרבן גמליאל וחכמים באו להקל, שכל זמן שלא נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים, אבל לא להחמיר. וסוברים שאפילו נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים עד שיזיעו - לדברי ב"ש, או עד שיתחברו לדברי ב"ה. ויש לתמוה על רבינו למה נטה מדברי תוספתא זו]. (69) תוספתא פ"י ה"ח. (70) לקנות או להביא מכרם אחר. (71) מדה עתיקה, אחד מששה בסאה. (72) רצונו להוסיף, בא מתוך כוונה שזיתיו לא יוכשרו. (73) חכמים ראו בזה ערמה, ואין להסכים שערמתו תועיל לו. (74) טהרות פ"ט מ"ב. (75) מפני שהוציא כבר כל כספו. (76) בדעתו היה לעשות כך לשם הוספת רווח, ולא לשם מניעת ההכשר. (77) שמטמאים טומאה חמורה.

ט. העוטין⁷⁸ זיתיו בשני בדים⁷⁹ - פיון שגמר אחת⁸⁰ מהן הכשרו לקבל טמאה.

(78) נותן למעטן. תוספתא פ"י ה"ב. (79) יש לו הרבה זיתים, ואין בדעתו לסחוט את כולם בבת אחת. (80) למסוק ולתת במעטן את הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת.

גזירת בית הפרס - ולא הקלו אלא בשתי גזירות. [ר"ש בפירושו שם. והרא"ש מפרש מפני שאפשר בטהורים, לא התירו בטמאים]. (51) האנשים הטמאים, בטהורים. (52) בדפוס רומא (ר"מ), וכן בכת"י תימן: "ומטמאין".

ו. המוסק⁵³ את זיתיו לכבשן או למכרן בשוק - לא הכשרו עד שיפלו עליהן משקין ברצון, בשאר האכלין. וכן המוסק זיתיו⁵⁴ לדרף בבית הבר⁵⁵ - לא הכשרו עד שתגמר מלאכתן⁵⁶. ומפני מה יכשרו הזיתים שנגמרה מלאכתן? שחזקתן שהכשרו במהל⁵⁷ שלהן, שהרי רוצה בקיומו פדי שיהיו נוחין לדרף. אבל קדם שתגמר מלאכתן⁵⁸ - אין המהל היוצא מהן מכשיר, מפני שאינו רוצה בקיומו⁵⁹. לפיכך, זיתים שלא נגמרה מלאכתן שפלו עליהן משקין טמאין⁶⁰ - אין טמא אלא מקום מגעם, ככל האכלים שלא הכשרו. נפלו עליהן משקין טמאין אחר שנגמרה מלאכתן - נטמאו פלן⁶¹; שהמשקין הטמאין מטמאים את המהל שבהן, והמהל מטמא את פלן. שהמהל שיצא מהן אחר גמר מלאכתן חשוב משקה ומתטמא ומכשיר.

(53) בשבת טו, א אמרו הכל מודים שמותר למסוק זיתים בידיים טמאות, אפילו כשהם עומדים לסחיטה בבית הבר, ומכל-שכן לאכילה או למוכרם בשוק. (54) טהרות פ"ט מ"א. (55) ונותן אותם במעטן, כדי שיתרככו ונוח יהיה להוציא שמנם. (56) כרבן גמליאל וחכמים במשנה שם. ומאימתי גמר מלאכתם? משיגמור למסוק ולהניח במעטן את כל הזיתים שבדעתו להעבירם לבית הבר לסחיטה (ראה הלכה ח). (57) נזול המתמצה מן הזיתים במעטן. (58) בדעת בעל הזיתים להוסיף עוד זיתים לאותו מעטן, כדי לסוחטם ביחד. (59) תוספתא טהרות פ"י ה"א. אינו רוצה שיתרככו הזיתים הראשונים לפני שיגיעו האחרונים למעטן, כדי שלא יתרככו יותר מדאי ויתקלקלו (תפארת ישראל במשנתנו שם). (60) שנטמאים אוכלין שלא הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ב ה"ג. (61) משקין טמאים מטמאים בכל שהם (שם הלכה כו). פסק כחכמים בטהרות פ"ט מ"ג.

ז. חבית⁶² של זיתים מגלגלים⁶³ - צריך לנקב החבית פדי שיצא המהל; ואם לא נקב - הרי אלו מוכשרין⁶⁴. נקבה וסתממה שקמרים והנם⁶⁵ בלולים במהל - אינם מוכשרין, מפני שאינן ברצונו, שהרי נקבה⁶⁶.

(62) עדיות פ"ד מ"ו. (63) מלוחים ומקובצים ועומדים לאכילה (רבינו בפירושו שם). (64) ואף-על-פי שהוא אינו צריך למוהל, רוצה הוא בו כדי שלא יתקלקלו הזיתים. ואם ניקב את החבית גילה דעתו שאינו רוצה במוהל. הלכה זו מנויה שם בין ההלכות שבית-שמי מקילים ובית-הלל מחמירים. והלכה בכל מקום כבית-הלל, בין להקל ובין להחמיר. (65) הזיתים. ואפשר גם לפרש שהכוונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מה שכתב בה"ח, ועקירת כל האום אפשר ללמוד מזה שאמר ומכסה "השאר".

יג. המניח⁹⁷ את זיתיו בכותש⁹⁸ פדי שנימתינו⁹⁹ ויהיו נוחים להפתש - הרי אלו מכשרין¹⁰⁰. הניחן שנימתינו ושנימלחם אחר שנימתינו - אינן מכשרין¹⁰¹, שהרי דעתו עליהן לכבשן¹⁰².

(97) שם מ"ה. (98) במכתשת גדולה שכותשים בה זיתים העומדים לאכילה. (99) במשנתנו הגירסא "שימתנו", פירוש, שיתלחחו ויתרכנו. [בבבא בתרא יח, א אמרו: "מתנתא קשי לכותל", פירוש לחלוחית מזיקה את הכותל. אמנם רבינו בפירושו למכשירין פ"ו מ"ב, מפרש "שימתינו" - שיתקיימו זמן ארוך, אבל כאן קשה לפרש כך]. (100) הוכשרו במשקה היוצא מהם. (101) כבית-הלל שם. (102) ולא נגמרה מלאכתם.

יד. הפוצע¹⁰³ זיתים של תרומה¹⁰⁴ פידים טמאות - פסל¹⁰⁵, שפציעתן היא גמר מלאכתן. פצען¹⁰⁶ לספגן במלח¹⁰⁷ - לא הכשרו¹⁰⁸. וכן¹⁰⁹ אם פצען לידע אם יש בהן שמן והגיעו להמסק¹¹⁰ - לא הכשרו¹¹¹.

(103) מבקע. שם. (104) במשנתנו כתוב "זיתים" סתם, ורבינו הוסיף: "של תרומה" (ראה ההערה הבאה). (105) ידיים שניות לטומאה, ושני פוסל את התרומה. [גם כאן שינה רבינו מלשון המשנה שכתוב בה "טימאן", משמע שהזיתים פוסלים אחרים. ונראה שלדעתו "טימאן" לאו דוקא, וכוונת המשנה - שנפסלו ממגעם בידיים טמאות. ויוצא מזה, שלדעת רבינו הלחלוחית שעל הזיתים הנפצעים לא נטמאה מפני כמותה הזעירה, ואולי גם מפני שהיא הולכת לאיבוד לא חלה עליה תורת משקה, ומתוך כך נאלין רבינו להעמיד משנתנו בתרומה, שהרי ידיים אינן פוסלות אוכל חולין. והמדובר כשהוכשרו לפני פציעתם. אולם הרי"ש והרא"ש פירשו בחולין שלא הוכשרו - כמו הבבא הראשונה - והמשקין שיצאו נטמאו מידי, שיריים מטמאות משקה חולין, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות ראשון, והם מטמאים את הזיתים, שמשקין מטמאים בכל שהם]. (106) שבת קמ"א, א. (107) המלח אינו נדבק יפה בדברים יבשים, ואם נרטבו במוהל היוצא פציעתם - יירבק. (108) שהרי לא נגמרה מלאכתם. בבא זו, וכן הבבא שאחריה עוסקות בזיתים שלא הוכשרו, ולענין הכשר אין הבדל בין תרומה לחולין. (109) שם. (110) בשלו כבר, וראויים למסיקה. (111) מפני שאינו מעוניין כלל במשקה היוצא, והוא הולך לאיבוד.

טו. המניח¹¹² זיתים פגת לגרן¹¹³ ולנפשן, אפלו הם רום אמה¹¹⁴ - אינן מכשרין¹¹⁵. נתנן בפית שילקן¹¹⁶, אף על פי שעתיד להעלותן לגג¹¹⁷, או שנתנן פגג שילקו, אף על פי שעתיד לפתחם ויפריס אותן¹¹⁸ - הרי אלו מכשרים¹¹⁹. נתנן בפית

י. המוסק⁸¹ זיתיו בגליל העליון ועתיד להוידם לגליל התחתון - אין מקבלין טמאה⁸² עד שיוידם⁸³ לשם. והוא שחשב עליהן קדם שיימסק; אבל אחר שיימסק - אין המתקבה מועלת, אלא הכשרו. גמר את זיתיו ועתיד למכרן⁸⁴ - לא הכשרו⁸⁵. עתיד לחפותן בעליון⁸⁶ - הכשרו⁸⁷ ומקבלין טמאה.

(81) שם. (82) אפילו אין דעתו להוסיף. (83) הנתינה כמעטן בגליל העליון, אינה גמר מלאכה, מפני שבדעתו להעביר את הזיתים למקום אחר. גליל עליון וגליל תחתון לאו דוקא, אלא כל מחשבת העברה ממקום אחד לשני. ונקט "גליל" מפני שבתקופתם שגשגה שם תעשיית השמן. (84) שם ה"ב. (85) גמר מלאכה מכשירה כשדעתו לסחוט (ראה למעלה ה"ח, הערה זו). (86) כדי לשמור עליהם מפני הגשם או מפני האבק. (87) אף-על-פי שדעתו להוסיף חיפוי בעלים, מפני שמלאכת הזיתים עצמה נגמרה, והחיפוי מלאכה בפני היא.

יא. הלוכה⁸⁸ מעטן זיתים מן העובד פוכבים, אם יש מוסק⁸⁹ על פני האדמה - יעשו בטמאה⁹⁰, שזה בחזקת שגמרו⁹¹. ונאמן עם הארץ⁹² לומר: מעטן זה לא גמרתיו⁹³.

(88) שם ה"ג. (89) ונמצאים שם זיתים מוסקים של הגוי שלא נמכרו עם הזיתים שבמעטן. (90) פירוש, אפשר לטפל בהם בידיים טמאות, מפני שכבר נטמאו במגע הגוי, ואין אנו אומרים שהגוי רצה להוסיף למעטן את הזיתים הנמצאים על פני האדמה, ואם-כן לא נגמרה מלאכתם ולא הוכשרו. וכל-שכן אם אין שם מוסק. [המלים: "יעשו בטמאה" מתפרשים כאן אחרת מבמקומות אחרים. ראה לקמן הי"ב]. (91) לא היה בדעתו להוסיף אלא למכור מה שכבר נתן במעטן. (92) שם. (93) פירוש, היה בדעתו להוסיף ואף על פי שאינו נאמן על טומאה וטהרה אין אנו חושדים בו שישקר בודון (ראה הלכות משכב ומושב פ"י ה"א).

יב. הרוצה לטל⁹⁴ מזיתים שלא נגמרה מלאכתן ולדרף - הרי זה נוטל מהן בטמאה⁹⁵ ומוליך לבית הבר בטמאה ומכסה השאר בטמאה⁹⁶ ואינו חושש, שהרי לא הכשרו פדי שיקבלו טמאה.

(94) משנה טהרות פ"ט, ז. (95) בידיים טמאות ובכלים טמאים, מפני שלא הוכשרו ולא יתמאו. (96) הזיתים שנותרו במעטן, דינם כמו שהיה לפני שנטל מהם. כבית הלל במשנתנו. [בתוספתא שם פ"י ה"ח מסיימים בית הלל: "ובלבד שלא יעקור את כל האם ואם עקר הרי אלו טמאים ... ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאים". פירוש, שלא יעביר לבית הבר את כל הגוש שבמעטן. ועוד תנאי: שאמירתו שברצונו להוסיף, יהיה רצון כנה ולא מחשבה ערמומית, כדי שלא יוכשרו. ותמוה הדבר למה השמיט רבינו שני תנאי בית-הלל אלה? ונראה שב"הערים" סמך על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשנה, מפרש: "היקף סביב הזיתים בשעת הדריכה לקבצם ולחברם". והר"ש מפרש כעין קופה מסורגת, ונותנים בה הזיתים אחרי דריכתם, ומניחים עליהם דברים כבדים ויוצא מותר השמן דרך נקבי הסריגה. (132) קרשים. נראה שהכוונה לקרשים שאינם מהוקצעים. (133) והדומים להם, שהדחה אינה מעבירה את הרטיבות שעליהם. (134) בשמש או באוויר. (135) מין עשב שסופג הרבה. (136) וצריכים הדחה וניגוב (תפארת ישראל). (137) מים שנתבשלו בהם זיתים (רש"י במסכת עבודה זרה עה, א). מוכן שהכוונה למי זיתים חמים (ראה השלמות). (138) בזרם חזק. (139) זורמים. כר' שמעון בן גמליאל בשם ר' יוסי בתוספתא שם. [במשנתנו אמר ר' יוסי: "אם נותנן בשיבולת הנהר, דיו" (שיבולת = זרם). ורבינו מסיים שם: "ואין הלכה כר' יוסי". ברור שחזר בו כאן. ואולי דעתו, שר' יוסי במשנתנו אינו מצריך שישהו בנהר 12 שעות]. (140) להוציא פשוטי כל עץ שאין להם בית קיבול.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) יבאר שהכשר אוכלין צריך שיהיה ברצון בעלים, ואחר שנעקרו מהקרקע. משקה שנפל על האוכל בתחילה ברצון ולא בסוף או בהיפך. משקין שנתלשו מהקרקע שלא ברצון. ודין הכופה קערה על הכותל כדי שתודח או שלא ילקה הכותל, או שיודח הכותל.

א. **כָּל דְּבָרֵי הַכֶּשֶׁר אֲכָלִין - דְּבָרֵי קְבֻלָּה הֵן. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׂזָה שְׂנֵאמַר: וְכִי יִתֵּן מִים עַל זֶרַע - אֶחָד הַמִּים וְאֶחָד שְׂאֵר שְׂבָעָה מְשֻׁקִין.² וְהוּא שְׂיִנְתָן עֲלֵיהֶם בְּרִצּוֹן בְּעֵלִים³ וְאַחַר שְׂנַעְקָרוּ מִן הַקְּרָקַע.⁴ שְׂדָבָר יְדוּע הוּא שְׂאִין לָךְ זֶרַע שְׂלֹא בָא עֲלָיו מִים כְּשֶׁהוּא מְחַבֵּר,⁵ לֹא נֵאמַר 'וְכִי יִתֵּן מִים' אֶלָּא לְאַחַר שְׂנַעְקָרוּ הָאֲכָלִין וְנִתְלָשׁוּ הַמְּשֻׁקִין.**

2) הכוונה לששת המשקין שביחד עם המים הם שבעה. ואלה הם שבעת המשקין: יין, דם, שמן, חלב, טל, דבש, מים (ראשי תיבות: יד שחט דם). (3) מכשירין פ"א מ"א. במשנה שם אמרו "לרצון" סתם, ורבינו מפרש "לרצון בעלים, כי ההגיון מחייב, שבדבר התלוי ברצון - קובע רצון בעלים ולא רצונם של אחרים (ראה למעלה פ"א ה"ב). (4) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשת ח ה"ג: "ומוציא אני (מדין הכשר) את שירדו לבורות שיחין ומערות שאינן תלושין מן הקרקע". ובמס' מכשירין פ"ד מ"ו, שנינו: "צנון שבמערה, נדה מדיחתו (במים מכוונסים שבמערה) והוא טהור, העלתו כל שהוא מן המים - טמא" (ראה 'תוספות' חולין לא, ב - ד"ה ופירות). (5) ואם כן לא תמצא זרעים שאינם מוכשרים.

ב. **כָּל מְשֻׁקָה שְׂנַפַּל עַל הָאֲכָל בְּתַחֲלָה בְּרִצּוֹן בְּעֵלִים, אִף עַל פִּי שְׂאִין סוּפוּ בְּרִצּוֹן, או שְׂהִיָּה סוּפוּ בְּרִצּוֹן וְאִין תְּחִלְתּוֹ בְּרִצּוֹן⁸ - הַכְּשִׁיר. נֶפֶל שְׂלֹא בְּרִצּוֹנוֹ - אִינוּ מְכֻשָּׁרִים. אֶפְלוּ כָּל הוּא פְּרוּתָיו מִפְּנֵי הַסְּפָנָה⁹ או מִפְּנֵי הַצֶּרֶף¹⁰, וְהוּא אִין רְצוּנוֹ שְׂהִיָּה**

עַד שְׂיִשְׁמָרוּ¹²⁰ אֶת גְּגוֹ או עַד שְׂיִזְלִיכֶם לְמָקוֹם אַחַר - אִינֵן מְכֻשָּׁרִים, שְׂעֵדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן¹²¹.

(112) טהרות פ"ו ה"ו. (113) פירות מיובשים נקראים גרגירים, ומכאן "לגרגר", פירוש לייבש עד שיעשו גרגרים טובים לאכילה (רבינו בפירושו למשנתנו). (114) ואם כן, התחתונים אינם ממהרים להתייבש, ובינתיים מתמצה משקה ומרטיבם. (115) מפני שהתכוון לייבשם אינו רוצה שיורטבו, שהרי הרטיבות מעכבת את הייבוש. [הר"ש גורס במשנתנו "הרי אלו מוכשרים" ומפרש, שהמין מייפה את טעם הזיתים, ולפיכך הוא רוצה בו]. (116) שיכמשו קצת (רבינו שם). (117) אחרי כמישתם, כדי שיתייבשו. (118) יחתכם לחצאים. (119) מפני שהוא רוצה בזיעה הגורמת לעיפוש. (120) צ"ל "שְׂשֻׁמְרָה" כגירסתנו במשנה. פירוש, שיעשהו ראוי לשמור על הפירות השטוחים עליו, כגון שיקיפהו מעקה או יבנה סוכה לשומר, שישמור על הזיתים מפני הגנבים. (121) ואינו רוצה שיוציאו כאן מין, שהרי ילך לאיבוד, כשיעביר את הזיתים למקום אחר. [הלכה זו עוסקת בזיתים העומדים לאכילה, ומסיקתם היא גמר מלאכתם, ולפיכך כשהורטבו ברצון בעלים - הוכשרו].

טז. **הַעוֹטֵן¹²² זֵיתוֹ¹²³ בְּרִשׁוֹת עִם הָאָרֶץ וְנִעַל וְחָתַם - אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא יֵשׁ לוֹ מִפְּתָח אַחַר וְחוֹתֵם אַחַר. אִף עַל פִּי שְׂמַצָּא חוֹתֵם מְקַלְקֵל וּמִפְּתָח פְּתוּחַ - הָרִי אֵלּוּ שְׂהוֹרִין¹²⁴. וְחוֹתֵם שְׂאֵמָרוּ, אֶפְלוּ צְרוּר¹²⁵ או קִיסָם¹²⁶. הֵיוּ שָׂם¹²⁷ חוֹרִין וְסָדְקִין - אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא מְכַנְּסֵי קְנָה וּמְסִיטֵן. הֵיוּ שָׂם חִלּוֹנוֹת שְׁל אֶרְבָּעָה טְפָחִים - נְדוֹנוֹת כְּפִתְחֵיהֶם¹²⁸.**

(122) ראה הערה עז. (123) תוספתא טהרות פ"ו ה"ד. (124) מפני שעם-הארץ ירא להכנס שם, שלא ייתפס כגנב, ואנו אומרים שגנבים שברו את החותם ונמלכו ולא נכנסו (ראה הלכות משכב ומושב פ"ב ה"ו). ואם לא נעל וחתם אין עם-הארץ מפחד להיכנס, מפני שיכול להתנצל ולומר: חשבתי שאינך מקפיד שאכנס, ולפיכך הזיתים טמאים. (125) אבן קטנה. (126) חתיכת עץ. (127) בבית שבו המעטן. (128) שאם לא נעל וחתם - טמאים, לפי שאפשר לאדם להיכנס בלי התאמצות יתירה דרך חלון שכזה.

יז. **הַדּוֹרֵף¹²⁹ בְּטַמְאָה¹³⁰ וְרָצָה לְטַהַר כְּלֵי בֵּית הַבַּיִת וְהַעֲקֵל¹³¹ מִן הַמְּשֻׁקִין הַטְּמֵאִין שְׂנַבְּלָעוּ בֵּהֶן, בִּיצַד יַעֲשֶׂה? כְּלֵי שְׁל עֵץ וְשֵׁל אֲבָנִים - מְדִיחַ, וְשֵׁל נְסָרִים¹³² וְכִיוּצָא בֵּהֶן¹³³ - מְנַבְּנֵן¹³⁴, וְשֵׁל גְּמִי¹³⁵ - מְשַׁנְּנֵן¹³⁶ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר הֲדֵשׁ, או חוֹלְטֵן בְּחִמְיוֹן או בְּמֵי זֵיתִים¹³⁷, או מְנִיחֵן פְּתַח צְנוּר שְׂמִימִיו מְקַלְחִין¹³⁸ או לְתוֹף מַעֲזֵן שְׂמִימִיו רוֹדְפִין¹³⁹ שְׂתֵּימֵי עֲשָׂרָה שְׁעוֹת, וְאַחַר כִּף מְטְבִיל אֶת הַפְּלִים שְׂצָרִיכִין טְבִילָה¹⁴⁰, וּמְשַׁתְּמֵשׁ בֵּהֶן בְּטַהֲרָה.**

(129) משנה טהרות פ"ו, ח. ותוספתא שם פ"א ה"י. (130) ונרטבו כל כלי הגת ביין הטמא ונטמאו. (131) רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. השוחה²⁵ לשותות²⁶ - הרי המים העולים בשפמו ובפניו תלושין ברצונו²⁷; שדבך ידוע הוא שהשותה יעלה המים בפיו ובשפמו, והואיל ושתה ברצונו - הרי אלו נתלשו ברצון. אכל המים העולים בפתמו ובקננו ובראשו - אינן תלושין ברצון²⁸.

25) מכשירין פ"ד מ"א. (26) מרכין ראשו, כדי לשתות מן המעיין וכדומה. (27) אף-על-פי שהוא אינו מעוניין אלא בכניסת המים למעיו בלבד. (28) שאפשר לשתות בזהירות, ולא יגיעו שם מים.

ה. הממלא²⁹ את החבית³⁰: המים העולים אחריה³¹, ובחבל שהוא מכוון³² על צוארה³³, ובחבל שהוא לצרפה³⁴ - הרי הן תלושין ברצון³⁵; והמים שבחבל היתר על צרפה - אינן תלושין ברצון. נתנה תחת הצנור³⁶ - כל המים שעל גבה ובחבל אינן תלושין ברצון³⁷, לפיכך אין מכשירין.

29) שם. (30) קושר סביבה חבל ומשקיעה בבור. [החביות בתקופת המשנה היו צרות למעלה ומוקפות שפה, וקושרים את החבל במקום הצר והשפה מעכבת שלא יפול]. (31) אחורי החבית. (32) לפוף, כרוך. (33) המקום שמתחת לשפה, נקרא "צואר". (34) לצורך מילוי החבית. כשהוא דולה מים מן הבור משקיע את החבית למטה מפני המים ומרטיב חלק מן החבל. [במשנה, אמר רבי שמעון בן אלעזר: "וכמה לצורכה? טפח". ותמוה למה השמיט רבינו את דבריו שאין חולק עליהם במשנתנין]. (35) שהרי אי-אפשר למלא את החבית מבלי שיעלו מים על גבה ועל החבל, וזה דומה למים שבשפת השותה ובפיו שבהלכה הקודמת. (36) שיקלחו המים מעצמם ישר לחבית. (37) מפני שאפשר שהמים יפלו לחבית ללא הרטבת גבה או החבל הקשור סביב צוארה.

ו. מי שיירדו³⁸ עליו גשמים, אפלו היה אב הטמא - המים שעליו, אף על פי³⁹ שיירדו מצד העליון לתחתון⁴⁰, טהורין⁴¹. והוא שינתקם מעליו בכל פחו⁴²; אבל אם היו שותתין⁴³ ויורדים - בשעת פרישתם מתטמאין⁴⁴. ובזמן שהן טהורין - אינן מכשירין, שהרי אינן תלושין עליו לרצונו; ואם נערר⁴⁵ - הרי אלו לרצון⁴⁶. עמד תחת הצנור להקיר או לדוח - הרי זה לרצון, ואם היה טמא - המים שעליו טמאין.

38) שם מ"ב. (39) תוספתא, מכשירין פ"א ה"ג. (40) אפילו ירדו מגופו או מבגדיו. (41) מפני שנפלו עליו שלא לרצון. (42) ונותקו כהרף עין. (43) לאט לאט. (44) בנגיעתם בבגד הטמא, מפני שהוא רוצה בהעברתם מבגדיו, אבל כשנותקו כהרף עין - אין כאן נגיעה בשעת ההעברה. כך מפרש רבינו דברי רב יוסף בכריתות טו, ב (ראה ראב"ד). (45) כדי להוציא את המים והם ניתזים מן הבגד. (46) שהרי נתלשו לרצונו ע"י הניעור, ולפיכך הם

בלולין - הרי אלו לא הקשרו. כיצד? הטומן פרוטיו במים מפני הגנבים¹¹, או הנותן פרוטיו לשבילת הנקר להביאן עמו¹² - אינן מקשרים.

(6) משנה, שם. (7) רבינו מדייק ואומר: "שנפל על האוכל בתחילה ברצון בעלים", אבל אם נפלו במקום אחר ברצון בעלים, ומשם חזרו ונפלו על הפירות שלא ברצונו - לא הוכשרו. ואין כן דעת הר"ש, והוא מפרש, שמספיק רצון בעלים בנפילה ראשונה. וכן דעת הראב"ד. (8) נפלו על הפירות ללא כוונת בעלים ואחר-כך היה מרוצה מזה. (9) לקמן יתבאר. (10) הוא צריך לכן שיהיו במים, אבל לא כדי שיורטבו. (11) שלא ירגישו בפירות (דוגמא לסכנה). (12) הוא הולך על שפת הנהר בכיוון הזרם, ונותן שק מלא פירות בנהר והוא שט עם הזרם (דוגמא למפני הצורך).

ג. משקין¹³ שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון - אינן מכשירין. לפיכך, אדם או פלים או פרות שנבללו במשקין ונתלשו שלא ברצון, אף על פי שנגעו אכלין באותן משקין ברצון - לא הקשרו, שהרי אותן המים שלא לרצון נתלשו, וכאלו הן עדין בקרקע שאינן מכשירין¹⁴. היו המים שעל האדם ועל הפלים ועל הפרות תלושין ברצון ונגעו בהן אכלין ברצון - הקשרו¹⁵. כיצד? הכופה קערה¹⁶ על הפתל בשביל שתודח¹⁷ - המים שבה מכשירין, ואם הניח בהן פרות - הקשרו, מפני שהן תלושין בפלי לדעת¹⁸. כפאה בשביל שלא ילקה הפתל¹⁹ - המים שבה אינן כתלושין²⁰, ולפיכך אם נתן בה אכלין - לא הקשרו. נתפנו שיודח הפתל²¹: אם היה פתל בית²² - הרי אלו מכשירין; שהתלוש שהכירו - לענין הקשר הרי הוא פתלוש, ונמצאו מים שעל פתל בית זה פמים שבפלים²³. ואם היה פתל מערה, שאינו בנזן אלא עצמה של קרקע - המים שעליה אינן כתלושין²⁴ מן הקרקע.

(13) שם פ"ד מ"ג. (14) כמבואר בה"א. ואין זה דומה לדין צנן שבמערה שהובא למעלה בהערה ג, שאם הוציאה אותו מן המים - נטמא, מפני ששם נתלשו המים ברצון והם מכשירין אחרי שנתלשו. (15) גם התלישה וגם הנגיעה צריכות להיות ברצון. [נראה שהתלישה אינה טעונה רצון בעלים, ומספיק רצונו של כל אדם שהוא, ורק הנגיעה טעונה רצון הבעלים של הפירות, כמבואר בתחילת ההלכה הקודמת]. (16) שם. (17) כדי שירדו מי גשמים לתוכה וידיחה. (18) בהתאם לרצונו. (19) שהמים יעברו לקערה ולא ירטיבו את הכותל. (20) מפני שהוא אינו מעוניין בכך שיגיעו המים לקערה, אלא שלא יפלו על הכותל, והרי זה דומה למפני הצורך שבהלכה הקודמת. (21) לפי פירושו של רב פפא (חולין טז, א) למשנתניו. (22) והחומר שממנו נבנה הכותל היה תלוש שחיברו לקרקע. (23) שנתלשו ברצון, שהרי הוא רוצה שיפלו על הכותל. (24) מפני שכותל זה לא היה תלוש מעולם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכשירים גם כשנותקו בכל כוחו, אף-על-פי שאינם מטמאים.

ז. חֲבִיתָהּ 47 שְׁהִיתָהּ מְלֵאָה פְרוֹת וְיֵרֵד הַדֶּלֶף 48 לְתוֹכָהּ 49 - הָרִי זֶה יַעֲרָה 50 הַמִּים מְעֲלִיחֵן וְאֵינָן מְכַשְׂרִין 51, וְאֵף עַל פִּי שְׂרָצוֹנוֹ שְׂיֵהִיו בְּתוֹכָהּ עַד שְׂיַעֲרָה הַמִּים מְעֲלִיחֵן 52.

47 (47 שם מ"ד. 48) מי גשמים הנוטפים מן הגג. 49) שלא לרצונו. 50) מטתה את החבית על צידה והמים יצאו. 51) כבית-הלל, שם. 52) בפירושו למשנתנו מבאר רבינו טעמים של בית-שמאי שאמרו ישבר את החבית, שאם הוא מטתה על צידה, המים נשפכים לאט לאט, ורצון הבעלים בכך שפירותיו יהיו עוד מעט במים, ולפיכך ישבר את החבית, כדי שהמים יצאו במהירות האפשרית, ובית-הלל חולקים.

ח. עֲרֵבָהּ 53 שְׂיֵרֵד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ 54 - הַמִּים הַנִּתְזָרִין 55 וְהַצִּפִּין 56 מְעֲלִיָּה אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן 57. נִטְלָה לְשִׁפְכָהּ 58 - הַמִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ 59 אֵינָן בְּרָצוֹן. הַנִּתְזָרִין שְׂיֵרֵד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הַנִּתְזָרִין וְהַצִּפִּין שֶׁבְּתוֹכָהּ 60 אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְאֵם נִטְלָה לְשִׁפְכָהּ - הָרִי אֱלוֹ מְכַשְׂרִין, שְׂפִינָן שְׂלֵא שִׁפְכָהּ בְּמִקוּמָהּ הָרִי תְּלָשָׁן בְּרָצוֹנוֹ 61.

53) שם מ"ה. 54) שלא לרצון בעלים. 55) כשנפלות טיפות עבות לתוך המים שבעריבה, ניתזות טיפות זעירות ונפלות מחוץ לעריבה. 56) כשנתמלאה העריבה, צפים על גבה מי הגשמים הנוספים ונשפכים. 57) ואינם מכשירים. והוא-הדין למים שבתוך העריבה. ונקטה המשנה "ניתזין וצפין" מפני הבבא השניה, העוסקת בהניח בכונה כדי שירדו המים לתוכה, שבה נחלקו בית-שמאי ובית-הלל בנייתזין וצפין. ורבינו נקט לשון המשנה, דכרכו. 58) כדי להסביר יפה את דברי רבינו, יש לבאר תחילה את המשנה ששימשה לו מקור להלכה זו. שנינו שם: "עריבה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין אינן בכייתון (פירוש, לא נכללו במה שכתוב (ויקרא יא, לח): וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם). נטלה לשפכה, בית-שמאי אומרים בכייתון, ובית-הלל אומרים אינן בכייתון. הניתחה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין בית-שמאי אומרים בכייתון, ובית-הלל אומרים אינן בכייתון. נטלה לשפכה - אלו ואלו מודים שהן בכייתון". ופירושה לפי דעת רבינו הוא: הבבא הראשונה עוסקת כשירד הדלף שלא לרצון בעלים, ושניהם מודים, שהמים אינם מכשירים, ולא רק הניתזים והצפים אלא גם אלה שבתוך העריבה (כן פירשו גם הר"ש והרא"ש במשנה), והמשנה כתבה "הניתזין והצפין" מפני הבבא השניה שבה נחלקו בית-שמאי ובית-הלל בנייתזין וצפין. ואם נטל את העריבה לשפוך את המים במקום אחר, סוברים בית-שמאי מכיון שלא שפך המים בו במקום, אלא העביר את העריבה למקום אחר, הרי רצה שיישאר למשך זמן מה בעריבה, וזה נקרא לרצונו ומכשירים. ודעת בית-הלל, שיש כאן סברא נגדית: מכיוון

ט. הַמְטָבִיל אֶת פְּלִי וְהַמְכַבֵּס אֶת פְּסוּתוֹ בְּמַעֲרָה : הַמִּים הָעוֹלִין בְּיָדָיו - בְּרָצוֹן 62, וְבְרָגְלוֹ - אֵינָן כְּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן 63.

62) פירוש, המים שעלו בידי אגב כביסה, נידונים כתלושים ברצון ומכשירים, מפני שאי-אפשר לכבס או להטביל מבלי שיעלו המים על ידיו. 63) אין רצונו שיתלחלו רגליו במים.

י. פְרוֹתָהּ 64 שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּים וּפְשֵׁט יָדָיו וְנִטְלָן - לֹא הַכְּשָׂרוֹ 65. וְאֵם חֲשֵׁב שְׂיִוְדָּחוּ יָדָיו - הַכְּשָׂרוֹ בְּמִים שְׂבִינָיו, שְׁהַמִּים שְׂבִינָיו וְשֶׁעַל הַפְּרוֹתָהּ 66 הָרִי הֵן כְּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן 67.

64) שם מ"ז. 65) מפני שנפלו שלא ברצון בעלים. 66) שנרטבו מהמים שעל ידיו. 67) מכיוון שהוא רוצה שיגיעו המים לידי, ורוצה גם כן שיגע בפירות בידי אלו כדי להוציאם, אבל כשלא נתכוון שיודחו ידיו הרי המים שעל ידיו אינם לרצון, ולפיכך אע"פ שהוא רוצה שתגענה בפירות - לא הוכשרו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. הנותן⁶⁸ פרותיו לתוף המים ברצונו, אם היו מים שבקרקעות - אינן מכשרין כל זמן שהן במים⁶⁹; הוציאן - הכשרו במים שעליהן או שעל ידיו, שהרי נתלשו ברצון. פיצו? צנון או לפת שהוא בתוף המערה - נדה מדיחתו שם והוא טהור; העלתהו כל שהוא מן המים - נטמא במגע⁷⁰.

7) משבעת המשקין המכשירים. 8) מי הגשמים מרובים מהמשקין שעל העצים. 9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם]. 10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה.

ג. המוריד את הגלגלים¹¹ ואת כלי הבקר¹² בשעת הקדים¹³ למים כדי שישתמו הסדקין שבפני הרי המים העולין בהן תלושין ברצון.

יב. קפה⁷¹ שהיא מלאה תורמוסין⁷² ונתונה⁷³ לתוף המקנה - מושיט ידו הטמא ונוטל תורמוסין מתוכה והן טהורין, מפני שלא הכשרו, שהרי מתוכה נטל ואין רצונו במים שעליהן⁷⁴. העלם⁷⁵ מן המים - הנוגעים בקפה טמאין⁷⁶, שהרי הכשרו במים שבקפה שנתלשו ברצונו⁷⁷, ושאר כל התורמוסין שבתוף הקפה טהורין⁷⁸.

11) אופני העגלה העשויים עץ. 12) כגון מרדע שנתנים על צוואר הבקר וידות המחרישה שם מעץ. 13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוחית שבעץ והוא מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוחית ויסתתמו הסדקים.

71) שם. 72) מין קטנית. 73) שלא לרצונו. 74) ואין זה דומה לדין צנון שבהלכה הקודמת, מפני ששם מדיחה ברצון. 75) צ"ל העלה (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן גורס ה'תוספות יום טוב'), פירוש, הטמא העלה את כל הקופה מן המקווה. 76) שהקופה נטמאה מנגיעת הטמא, ומטמאה את התורמוסים. 77) כשהוציא את הקופה מן המקווה. 78) אפילו אם הוא אב הטומאה, מפני שהקופה נעשית ראשון, והתורמוס הנוגע בה הוא שני, ואין שני עושה שלישי בחולין (רבינו בפירושו למשנתינו). ויוצא מזה, שאם התורמוסים תרומה, נטמאו גם אלה שנגעו בנוגעים בקופה.

ד. המוריד את הבהמה לשותות - המים העולין בפיה תלושין ברצון, וברגליה אינן תלושין ברצון, אלא אם חשב שיודחו רגליה. ובשעת החרף¹⁴ והדיש¹⁵ - אף שברגליה תלושין ברצון¹⁶. הורידה חרש¹⁷ שוטה וקטן, אף על פי שחשב שיודחו רגליה - המים העולין ברגליה אינן תלושין ברצון; שיש להן מצושה ואין להן מחשבה¹⁸.

~ יום רביעי כ"ג כסלו ~

פרק שלשה עשר

14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך. 15) רגילים היו לרוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. 16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). 17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) פירוש, מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה.

1) יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון. ושמי תרומה שנתן עליהם מים.

ה. הטובל במים - הרי כל המים שעל בשרו תלושין ברצון¹⁹; אבל העובר במים²⁰ - כל המים שעל בשרו אינן תלושין ברצון²¹.

א. הממלא² בקילון³ - המים הנשארים בקילון הרי הן תלושין ברצון עד שלשה ימים⁵; אבל אחר שלשה ימים אינן תלושין ברצון⁶. אלא אם נשאר שם משקה - אינו מכשיר.

2) מכשירין פרק ד משנה ט. 3) תעלה להמשיך את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). 4) המים שנשארו בתעלה. 5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה ימים משאיבת המים - הוכשרו. 6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שישארו בה המים יותר משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה).

19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע שיעלה מים על

ב. עצים שנפלו עליהן משקין ברצון, וירדו עליהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. (36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. (37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. (38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה].

י. החובט על השלח³⁹ חוץ למים⁴⁰ - הנתזין ממנו תלושין ברצון, שהרי רצונו שיצאו. חבט עליו והוא בתוך המים - אינן תלושין ברצון⁴¹.

(39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. (40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. (41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם.

יא. המים העולים בספינה ובעקל⁴² ובמשוטות - אינן תלושין ברצון; ובמצודות ובקישות ובמכמורות⁴³ - אינן תלושין ברצון; ואם נער⁴⁴ - תלושין ברצון⁴⁵. וכן המים שעל הקסיה⁴⁶ של שלחנות⁴⁷ ועל השיפה⁴⁸ של לבנים - אינן ברצון; ואם נער - הרי אלו ברצון.

(42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. (43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. (44) להוציא מהם המים. (45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. (46) ציפוי. (47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. (48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם.

יב. המוליך את הספינה לים הגדול לצרפה⁴⁹, המוציא מסמר לגשמים לצרפה⁵⁰, המניח את האוד⁵¹ בגשמים לעשותו פתח⁵² - הרי המים שעליהן תלושין ברצון; אכל המוציא את המסמר ואת האוד לגשמים לכבות⁵³ - אין המים שעליהן תלושין ברצון.

(49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). (50) להקשותו. ברזל מלוכב באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. (51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. (52) לכבות את הגחלת הבוערת וישאר פחם להשתמש בו. (53) כדי שלא יזוק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנתבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג).

גופו. (20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. (21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.

ו. מי ששבל בנהר²² והיה לפניו נהר אחר ועבר בו - בטלו השניים²³ את הראשונים²⁴, והרי המים שעליו אינן תלושין ברצון. וכן אם דחה חברו לשכרו²⁵ או לשכר בהמתו²⁶ - בטלו המים הראשונים; אבל אם דחה דרך שחוק²⁷ - לא בטלו, אלא הרי המים שעליו תלושין ברצון. טבל בנהר ועלה וירדו עליו גשמים, אם רבו עליו גשמים²⁸ - הרי בטלו מים הראשונים, והרי כל המים שעליו אינן תלושין ברצון.

(22) והמים שעל גופו הם ברצון. (23) שאינם לרצון. (24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. (25) הדוחה היה שיכור, שהרי אדם מפוכח לא ידחה את חבריו למים (ר"ש ורא"ש). (26) והיו עליה מים תלושין ברצון. (27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות השחוק נפל זה למים. (28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו. ז. השט על פני המים - המים הנתזין²⁹ אינן תלושין ברצון³⁰, והמים העולים עליו תלושין ברצון. אם נתפזז להתיז על חברו - אף הנתזין תלושין ברצון³¹.

(29) על ידי תנועות איבריו. (30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. (31) כמו בדחווהו דרך שחוק (למעלה הלכה ו). ח. העושה צפור³² במים - המים הנתזין ואת שפה אינם תלושין ברצון.

(32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והרא"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבעות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה).

ט. המודד את הבור לידע עמקו³³ - מים העולים בידו ובדבר שמדד בו תלושין ברצון³⁴. ואם מדד רחבו - מים העולים בידו או בדבר שמדד בו אינן תלושין ברצון³⁵. פשט ידו או רגלו לבור לידע אם יש בו מים - הרי המים העולים בידו או ברגלו אינן תלושין ברצון³⁶. פשטן לידע פמה מים שם - העולים בהן תלושין ברצון. זרק אבן לבור לידע אם יש בו מים - מים הנתזין אינן ברצון³⁷, ושעל האבן³⁸ אינן בתלושין.

(33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. (34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. (35) כשהוא מודד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

73) שם משנה ג. (74) בכוונה להשיר מים. (75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. (76) ואינם מכשירים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם ורעים. ואם נפלו על תלושים מכשירים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה).

יז. שְׁמֵרִים⁷⁷ שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנֶּתַן עֲלֵיהֶן מִיָּמִים⁷⁸ - כָּבֵד בְּאַרְנוּ בְּתְרוּמוֹת שֶׁהָרֵאשׁוֹן⁷⁹ וְהַשְּׂנִי⁸⁰ אָסוּר לְזָרִים; וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּדֶק הַבֵּית⁸¹ - אֵף הַשְּׁלִישִׁי אָסוּר; וְשֶׁל קֹדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לְעוֹלָם אָסוּר; וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁸² הַיּוֹדֵאִים⁸³ - רֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד אָסוּר⁸⁴. כִּשֶׁם שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיֵן אֲסוּרִין, כִּף אָמְרוּ לְעִנְיֵן הַכְּשָׁרִין. כְּגוֹן שֶׁנֶּחְמַדְדוּ מֵאֲלֵיהֶן⁸⁵ וְהִיתָה בְּהֵמָה שׁוֹתֶה⁸⁶ רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן. שְׂאֵם הָיָה הָאֵדָם הוּא שְׂמִסִּיר הַמֵּיִם הָרֵאשׁוֹנִים, אֵף עַל פִּי שְׂמֵאֲלֵיהֶן נִפְלו - פִּיּוֹן שֶׁחָשְׁבָן וְהַקְפִּיד עֲלֵיהֶן מְכַשִּׁירִין⁸⁷.

77) שמרי יין. (78) לעשות תמד. (79) התמד הראשון. (80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. (81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרבת קרבנות על המזבח. (82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד ו-ה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. (83) שהופרש מטבל וודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשותתו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. (84) לאכלו חוץ לירושלים. (85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונת הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשירים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשאין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמרים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לענין איסור, חשובים גם כן לענין הכשר. (86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). (87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף.

פֶּרֶק אֶרְפָּעָה עֶשְׂרִי

1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב

יג. שְׁלֹשׁ אֶת הַמְּשֻׁלֶּת⁵⁴ לְבוֹר לְהַעֲלוֹת בָּהּ פְּלִי אוּ קִיתוּן⁵⁵, שְׁלֹשׁ אֶת הַכֶּלְפָּלָה⁵⁶ לְבוֹר כְּדִי שֶׁתֵּשֵׁב עֲלֶיהָ הַתְּרַנְגָּלִת⁵⁷ - אֵין הַמֵּיִם שֶׁעָלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁵⁸.

(54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. (55) כוס לשתייה. (56) סל קטן. (57) ויעלה אותה. (58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולת או הכלכלה.

יד. הַמְּחַק אֶת הַפְּרָשָׁה⁵⁹ לְהִסִּיר הַמֵּיִם שֶׁעָלֶיהָ, וְהַסּוּחַט שֶׁעָרַו⁶⁰ בְּכִסּוֹתוֹ - הַמֵּיִם הַיּוֹצֵאִין תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁶¹, וְהַנְּשֹׂאִין אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁶², מִפְּנֵי שֶׁרִצּוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ מִכֶּלֶן. וְכַרְשָׁה עֲצָמָה הַכְּשָׁרָה, שֶׁשְּׂשַׁעַת פְּרִישָׁתָהּ מְכַשִּׁירִין⁶³. וְאִם נִתְקַן הַמֵּיִם מְעֻלָּה בְּכָל כַּחוֹ - לֹא הַכְּשָׁרָה⁶⁴.

(59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. (60) שנרטב שלא ברצונו. (61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. (62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ח, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. (63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. (64) מפני שנתלשו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה.

טו. הַמְּרַעִיד⁶⁵ אֶת הָאֵילָן לְהַשִּׁיר⁶⁶ מִמֶּנּוּ אֶכְלִין אוּ לְהַשִּׁיר טְמֵאָה⁶⁷ - הַמֵּיִם הַנִּתְּזִין מִמֶּנּוּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁶⁸. הַרְעִידוּ לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מִשְׁקִין⁶⁹ - הַיּוֹצֵאִין הָרִי הֵן תְּלוּשִׁין; וְהַנְּשֹׂאִין בּוֹ⁷⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁנֶּשְׂרוּ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְּפַנֵּן שֶׁיֵּצְאוּ מִכֶּלֶן. וְכֵן אִם נִתְּזוּ⁷¹ עַל הַמְּחַבְּרִין - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁷².

(65) מנענע את האילן והוא רועד. (66) להפיל. (67) המונחת בענפי האילן. (68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. (69) התכוון להפיל משקין שעליו. (70) באילן. (71) על ידי הרעידה. (72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחברים אינם מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתזו על תלושים - מכשירים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחברים. ואם נתכוון שיפלו על המחברים, אותם מים מכשירים פירות תלושים.

טז. הַמְּרַעִיד⁷³ אֶת הָאֵילָן⁷⁴ וְנִפְּלָ עַל חֲבָרוֹ, אוּ סוּכָה⁷⁵ וְנִפְּלָה עַל חֲבָרְתָּהּ, וְתַחְתֵּיהֶן זְרָעִים וְיָרְקוֹת מְחַבְּרִים לְקֶרְקַע, וְנִפְּלוּ הַמֵּיִם עַל הַפְּרוֹת הַמְּחַבְּרִין שֶׁתַּחְתֵּיהֶן - אוֹתָן הַמֵּיִם שֶׁבְּזָרְעִים וְשֶׁבְּיָרְקוֹת אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁷⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג כסלו - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה. הנופת בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.
א. פרות² שירד הדלף לתוכן וערכן פדי שיתנגבו³ - לא הכשרו⁴.

23) שם מ"א. 24) ולא בנהר ממש אלא במקום קרוב מאוד למים. 25) מדריגות שיורדים בהן למערה. 26) שיש בה מים, ועל המדריגות עצמן אין מים. 27) ספגו מים מן האוויר הרטוב.

ב. המעלה⁵ פרוטיו לגג מפני הפנימה⁶ וירד עליהן הטל - לא הכשרו; ואם נתפנו שירד עליהן הטל - הכשרו. לפיכך, אם העלום חרש שוטה וקטן, אף על פי שחשבו שירד הטל עליהן - לא הכשרו; שיש מעשה להן⁷ דין תורה⁸, ואין להן מחשבה⁹ אפלו מדברי סופרים¹⁰. הפכו בהן קטנים¹¹ על הגג - הרי אלו מכשרין; שאם היתה מחשבה של קטן נפרת מתוף מעשיו - מחשבתו מועלת מדבריהן¹².

5) שם פ"ו מ"א. 6) כדי שיצאו התולעים מן הפירות. כנימה - תולעים. 7) מעשיהם מועילים בין לחומרא ובין לקולא. 8) חולין יג, א. 9) מחשבתם אינה מועילה. 10) שם. 11) והוכיחו בזה, שהם מתכוונים שירד הטל על כל הפירות. 12) שם. ומובן שאינה מועילה להקל אלא להחמיר. רבינו מדייק וכותב "קטנים" "קטן", ומשמע שמחשבת חרש ושוטה הניכרת מתוך מעשיהם - אינה מועילה אפילו מדבריהם.

ג. המעלה¹³ את האגדות¹⁴ ואת הקציעות¹⁵ ואת השום לגג בשביל שימתינו¹⁶, וירד עליהן הטל - לא הכשרו. ואין אומרים: הואיל והפל יודעין שהטל יורד¹⁷ - הרי זה ברצונו; שהרי לא העלם אלא פדי שימתינו.

13) שם מ"ב. 14) אגודות ירק. 15) גושי דבילה. 16) שיתקיימו זמן ארוך (רבינו בפירושו, ראה למעלה פי"א הי"ג). 17) בלילה. [והר"ש מפרש, שיתלחחו מאליהם מן הלחלוחית שתצא מהם, שאינה מכשירה].

ד. המוליך חטין¹⁸ לטחן וירדו עליהן גשמים, אם שמו¹⁹ - הכשרו. היו זיתיו נתונים בפג וירדו עליהן גשמים, אם שמו - הכשרו. החמרים²⁰ שהיו עוברים בנהר ונפלו שניהן במים והעלום, אם שמו - הכשרו הפרות, והמים שעל השקין הנם תלושין ברצון²¹, שהרי שמו²².

18) שם פ"ג מ"ה. 19) חטים שריות במים, מוציאות קמח יותר לבן. ואם הוא שמו, גילה דעתו שהוא מרוצה מהרטבתן. 20) מוליכי חמורים טעונים שקים מלאים תבואה. 21) ומכשירים פירות אחרים שיגעו בהם. 22) ואף-על-פי ששמו על שהורטבו הפירות ולא על הרטבת השקים.

ה. שק²³ שהוא מלא זרעונים ונתון על גפי הנהר²⁴

ט. הטומן⁴³ פרות בחול פדי שירטיבו - הכשרו⁴⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהם והם נדבקים בו, ואחר-כך מכניס אצבעו לפה ומורידם.

טז. נִשְׁפָּךְ⁶³ בְּאֵכָל וְנִפְלַח הָאֵכָל - הֲרֵי הַמִּשְׁקָה שֶׁעַל הָאֵכָל שְׁלֵא לְרִצּוֹן⁶⁴. הֲיָה אוֹכֵל זֵיתִים פְּצוּעִים⁶⁵ וְתַמְרִים רְטוּבוֹת וְכָל שֶׁהוּא רוֹצֵה לְמִץ אֶת גְּרַעֲיָתוֹ⁶⁶, וְנִפְלַח⁶⁷ מִפִּי - הֲרֵי הַמִּשְׁקָה שֶׁעָלָיו בְּרִצּוֹן⁶⁸. הֲיָה אוֹכֵל זֵיתִים נְגוּבִין וְתַמְרִים יְבֻשׁוֹת וְכָל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לְמִץ אֶת גְּרַעֲיָתוֹ, וְנִפְלַח מִפִּי - הֲרֵי הַמִּשְׁקָה שֶׁעָלָיו שְׁלֵא בְּרִצּוֹן.

63) טבול-יום פ"ג מ"ו. 64) ואינו מכשיר את הפירות שיגעו בו, מפני שאינו רוצה שריריו ירטיב את פיסת הלחם לפני שתגיע לפיו וילעוס. 65) והם רטובים מהשמן שבהם. 66) כדי להוציא ממנו מעט הלחלוּחית שבו. 67) הגרעין. 68) מפני שאי-אפשר למוץ מבלי להרטיבו בריר שבפיו, החשיבו ונעשה משקה, ולפיכך מכשיר את הפירות שנגעו בו לרצונו.

יז. עֲלִישֵׁין⁶⁹ שֶׁלְטוֹטָן⁷⁰ לְבַהֲמָה⁷¹ וְהִדִּיחֵן⁷², וְחָשַׁב עָלֵיהֶן לְאָדָם אַחַר כֶּף - כֶּבֶר בְּאַרְנוֹ⁷³ שֶׁהֵן צְרִיכִים הַכֶּשֶׁר שְׁנִי⁷⁴. וְאִם הִיא עָלֵיהֶן מִשְׁקָה טוֹפַח כֶּשֶׁר שֶׁבַח עָלֵיהֶן לְאָדָם - הֲרֵי אֵלוֹ מְכַשְׂרִין⁷⁵.

69) מין עשב שבעיקרו הוא מאכל בהמה, ויש בני אדם שאוכלים אותו, ובלשונות לעז רבות נקרא "ציקוריה". 70) ברייתא חולין קכח, ב. 71) כדי להאכילם לבהמה. 72) ולא הוכשרו, מפני שמאכל בהמה אינו מקבל טומאה. 73) למעלה פ"ג ה"ג. 74) ההדחה בזמן שהיו מאכל בהמה, אינו מועילה להכשירם אחר שנעשו מאכל אדם. 75) הוכשרו במשקה טופח שעליהם. תוספתא עוקצין פ"ג ה"א.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר המים שמטמאים ומתטמאים לרצון ושלא לרצון ואותם שאין מטמאים אלא לרצון. המים שהם בחזקת טהרה בימות הגשמים או כשפסקו. גבא שנפל לתוכו יין או חלב או דבש או שמן. מי תמצית שלא פסקו. ומי שהיה אוכל תרומה בידים טמיאות והכניס ידו לתוך פיו. ודין האשה שהיתה אוכלת תרומה שאינה מוכשרת והיתה גורפת התנור הטמא והכה הקוץ ויצא ממנה דם וכו'.

א. מֵיִם שֶׁבִּפְלִים² - מִתְטַמְּאִין בִּין לְרִצּוֹן בִּין שְׁלֵא לְרִצּוֹן, וּמִתְטַמְּאִין אֲכָלִים וְכָלִים³ בִּין שֶׁנִּפְלַח עָלֵיהֶן בְּרִצּוֹן בִּין שְׁלֵא נִפְלַח עָלֵיהֶן בְּרִצּוֹן. אֲכָל מֵיִם שֶׁבִּפְרָקְעוֹת, כְּגוֹן מֵי בּוֹרוֹת⁴ שִׁיחִין⁵ וּמְעָרוֹת⁶ וּמֵי גַבְאִים⁷ שֶׁאֵין בָּהֶם אֲרָבָעִים סָאָה⁸ - אֵין מִתְטַמְּאִין אֲלָא לְרִצּוֹן וְאֵין מִתְטַמְּאִין אֲלָא בְּרִצּוֹן. כִּיצַד? מֵיִם שֶׁבִּפְרָקְעָה שֶׁאֵין בָּהֶן אֲרָבָעִים סָאָה, בִּין שֶׁהִיוּ שְׂאוּבִין⁹ בִּין שֶׁאֵינָן שְׂאוּבִין¹⁰, שֶׁנִּפְלַח לְתוֹכָן הַמַּת אוֹ שֶׁהִלֵּךְ בָּהֶן הַטְּמָא - הֲרֵי אֵלוֹ טְהוֹרִין¹¹. אֲבָל אִם שָׁתָה מֵהֶן אֲדָם טְמָא אוֹ שְׁמָלָא מֵהֶן בְּכָלִי טְמָא אוֹ

הַטוֹמֵן בְּטֵיט הַנְּגוּב: אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁקָה טוֹפַח⁴⁵ - הַכֶּשֶׁר, וְאִם לֹא - לֹא הַכֶּשֶׁר.

43) שם. 44) שאין חול בלי מים שנבלעו בו (ר"ש). 45) נשאר בטיט לחלוּחית, שתספיק להרטיב את היד הנוגעת בה.

י. הַמְרַבֵּץ⁴⁶ אֶת גְּרָנוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁴⁷ שְׁמָא יִכְשָׁרוּ חֲטִיין⁴⁸ אִם טָנְנוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא שְׁמַח⁴⁹.

46) שם. 47) אינו מחוייב לחשוש. 48) שיניחן שם אחר-כך. 49) שישמח אם יטננו. וטעמו של דבר, מפני היובש שבגורן, המים נבלעים מהר (על-פי פירוש הרא"ש במשנתנו. וכן יש להבין גם דברי רבינו שם).

יא. הַמְלַקֵּט⁵⁰ עֲשָׂבִים כֶּשֶׁהִטַּל יוֹרֵד עָלֵיהֶן לְחַפּוֹת בְּהֵן הַחֲטִיין⁵¹ - לֹא הַכֶּשֶׁר; וְאִם נִתְפַּן לְכֶף⁵² - הַכֶּשֶׁר.

50) שם. 51) כדי שיספגו לחלוּחית שבעשבים שאינה מכשירה, אבל לא נתכוון לטל. [במשנה כתוב "להטן בהם חטטים", ופירשו ה'ברטנורא' וה'תפארת ישראל': שירטיבו, ורבינו כתב "לחפות". ונראה שהוא מפרש גם-כן את המשנה כמותם]. 52) לטל שעליהם.

יב. הַמְרַבֵּץ⁵³ אֶת בֵּיתוֹ בְּמֵיִם טְמָאִים וְנָתַן בּוֹ שְׂבָלִים וְטָנְנוּ: אִם יֵשׁ עָלֵיהֶן מִשְׁקָה טוֹפַח⁵⁴ - הֲרֵי אֵלוֹ טְמָאִין, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין.

53) תוספתא שם פ"ב ה"א. 54) נתבאר למעלה בהלכה ט.

יג. הַנוֹעֵר⁵⁵ אֶגְדָּה שֶׁל גֶּרֶק שֶׁהִיוּ עָלֶיהָ מִשְׁקִין וְיָרְדוּ מִצַּד הָעֵלְיוֹן לְצַד הַתַּחְתּוֹן - לֹא הַכֶּשֶׁר⁵⁶.

55) מנענע את האגודה, כדי להוריד את המים שעל הירקות (שם מ"א מ"ד). 56) מכיוון שהוא התכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי לא נעשית מחשבתו.

יד. הַמְעַלָּה⁵⁷ שֶׁקִּין מְלֵאִין פְּרוֹת מִן הַהָר וְנִתְּנָן זֶה עַל גְּבֵי זֶה⁵⁸ - הַכֶּשֶׁר הַתַּחְתּוֹן בְּמֵיִם שֶׁיָּרְדוּ לוֹ מִן הָעֵלְיוֹן, שֶׁהָיָה בְּרִצּוֹנוֹ הַנִּיחַ זֶה עַל גְּבֵי זֶה.

57) שם. 58) וידע שהמים משק העליון ירדו לתחתון.

טו. הַנוֹפֵחַ⁵⁹ בְּעַדְשִׁים לְבִדְקָן אִם הֵן לְפּוֹת⁶⁰ וְהִזְיָעוּ - הַכֶּשֶׁר בְּהֶבֶל פִּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתוּלְדוֹת הַמֵּיִם⁶¹. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁמִשְׁמִין⁶² בְּאַצְבַּע - הַכֶּשֶׁר בְּמִשְׁקָה פִּי וְשֶׁעַל אֲצַבְעוֹ.

59) שם מ"ו. 60) המדובר בעדשים טחונות, והוא בודק אותן לדעת אם הן נוחות להתבשל ונופח עליהן, ואם הן מתלחלות מהר, סימן שהן סופגות את ההבל ויספגו מהר גם את מי הבישול (רבינו בפירושו למשנתנו). 61) שדינן כמים לענין הכשר, כמבואר למעלה פ"י ה"ב. 62) הרוצה לאכול שומשמין, מלחלח אצבעו ברוק שבפיו ומניחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגשמים אין עוברי דרכים מצויים, ומים אפשר למצוא בכל מקום, ואין להניח שעובר דרך בודד פנה לבור לשתות ממנה. (24) מתקבל על הדעת כמעט ללא ספק, שהם טהורים.

ג. פסקו הגשמים²⁵ - הקרובין לעיר²⁶ או לדרך טמאין, שהן בחזקת ששטה מהן הטמא ושם לאו מהן בכלים טמאין²⁷, והרחוקים טהורים²⁸ עד שיהלכו רב האדם. הלכו²⁹ - הפל בחזקת טמאה, שההולכים בשירות ממלאין ושותין מהן. במה דברים אמורים?³⁰ בגבא שאפשר לשתות ממנה; אבל בגבא שאי אפשר לשתות ממנה³¹ אלא בדחק גדול - הרי זה בחזקת טהרה, (שהם בחזקת טהורין) עד שימצא מקום פרוט רגלי אדם³² או פרוט רגלי בהמה גסה³³ נפרת בו. אבל מצא פרוט רגלי בהמה דקה³⁴ - הרי זה טהור, שאפשר שינדה³⁵ ושטה.

(25) שם. (26) הגבאים והבורות הנמצאים במקום קרוב לעיר. (27) בני העיר הטמאים שחו ומילאו בכלים. (28) מפני שאין דרכם של אנשים ללכת בדרכים שנתקלקלו בימות הגשמים. (29) התחילו בני אדם רבים לעבור בדרכים. (30) תוספתא, מקוואות פ"א ה"ג. (31) בלי טורח גדול. (32) על יד הגבא, שזו הוכחה שבה לשם אדם, ויש לחוש שהיה טמא ושתה או מילא בכלים טמאים. (33) כגון חמור או סוס, ואפשר שאדם הגיע לגבא ברכיבה. (34) גדיים וטלאים. (35) בעצמה, בלי ליווי הרועה.

ד. חזקת³⁶ טיט וגמומיות³⁷ שפפתחי חנייות³⁸ ברושות הרבים בשעת הגשמים שהן טהורין³⁹; פסקו הגשמים - הרי הן כמי שפיקוח⁴⁰. ושפשוקיין⁴¹ - הולכין בהן אחר הרב. גבא שנפל לתוכו יין⁴² או חלב או דבש - הולכין בו אחר הרב. נפל לתוכו שמן⁴³, אף על פי שהקפואו⁴⁴ - הרי זה⁴⁵ מתטמא ומטמא שלא ברצון, לפי שאי אפשר לו לצאת ידי צחצחית⁴⁶.

(36) תוספתא, שם. (37) גומות. (38) החנוונים, וגם הבאים לחנות - שופכים שם מים עכורים. (39) חזקה (מתקבל על הדעת וקרוי לוודאי) שהם טהורים, מפני שמי הגשמים מרובים ומבטלים אותם, ואפשר שגם מעבירים אותם. (40) שנתבאר דינם למעלה בפ"ב הכ"ו. (41) הגר"א גורס בתוספתא "שבשווקים", ונראה שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. (42) שם ה"ב. (43) טמא, ושמן אינו מתערב במים. (44) על-ידי צינון והסירוהו מעל המים. (45) הגבא. (46) אי אפשר שלא יישארו במים צחצוחי (טיפות זעירות) שמן, והם מטמאים גם שלא לרצון (ראה הלכה הבאה).

ה. שמן ושאר המשקין חוץ מן המים - הרי הן בקרקע כמות שהן בכלים⁴⁷, דין אהד הוא⁴⁸.

שנפלו לתוך משקין טמאין ברצון - הרי אלו טמאין ואף על פי שהן בקרקע. שטה מהן הטהור אחר שנטמאו בקרקע או שמלא מהן בקלי טהור - נטמא השוטה¹² ונטמא הכלי, שהרי ברצון שטה או מלא. נפל¹³ לתוך¹⁴ פפר של תרומה - הרי הוא טהור כשהיה, שאין מתטמאין¹⁵ אלא לרצון. לפיקה, אם הדיח ידו והוציא הפפר - נטמא הפפר במים שפידיו, שהרי הן ברצון¹⁶.

(2) מקוואות פ"א מ"ב. (3) נתבאר בפ"ז מהל' אבות הטומאות ה"א, שחכמים גזרו על המשקין שיטמאו כלים, ועל אוכלין לא גזרו. (4) בור עגול ועמוק. (5) ארוכים וצרים. (6) מקורות, מכוסות מלמעלה. (7) גומא לא עמוקה שנתקצו בה מים. (8) ואם יש בהם ארבעים סאה, יתבאר דינם בהל' מקוואות פ"ט. (9) ששאבו מים בכלים ושפכום לתוכם. (10) שנמשכו מנהר או שנקווה בהם מי גשמים. (11) אף-על-פי שעבר מרצון, לא נטמאו המים מפני שהוא התכוון להגיע לצד השני, אבל אינו מעוניין בנגיעה במים, והרי זה דומה לעבר בנהר שבפ"ג ה"ה. (12) נתבאר בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י"א, שהשוטה רביעית משקין טמאים נטמא גופו מדרבנן. (13) מעצמו. (14) למים שנטמאו. (15) צ"ל שאין מטמאין. (16) [הראב"ד הקשה, למה צריך כאן רצון, הלא המים שבידיו הם תלושים, ותלושים מטמאים בין לרצון ובין שלא לרצון, כמו שכתב רבינו בתחילת הלכה זו? אמנם הראב"ד לשיטתו שאל כענין, אבל רבינו ישיב כהלכה לשיטתו (למעלה פ"ב ה"ג) שמשקין אינם נקראים תלושים אם לא נתלשו ברצון, ומה שכתב בתחילת הלכה "מים שבכלים", הכוונה למים שנתלשו ברצון. ואפשר גם לפרש שמדובר כאן במים טהורים, ומה שאמר נטמא, פירושו - הוכשרה] (ראה כסף-משנה, ולא נתבארו לי דבריו).

ב. מי גבאים¹⁷ וכיוצא בהן ממים שפקקעות, כגון מי בורות שיהיו ומערות ומי תמצית¹⁸ שפסקו¹⁹ ומקנאות²⁰ שאין בהן ארבעים סאה שנטמאו²¹, וירדו להם גשמים ורבו מי גשמים עליהם, אף על פי שלא שטפו²² - הרי הן טהורין²³. לפיקה, פל המים שפקקעות, כגון מי גבאים וכיוצא בהן, בשעת הגשמים - הפל בחזקת טהרה²⁴.

(17) שם מ"ד. (18) גשמים היורדים על ההרים והמים מתמצים (מבעבעים מכוח הזחילה) ונופלים לעמק. (19) שפסקו הגשמים, וגם הזחילה נגמרה (ברטנורא). (20) בורות מרובעים. (21) כגון ששה מהם אדם טמא או מילא בכלי טמא. (22) לא עברו על גדותם. [מפירושו למשנתנו משמע שמדובר כשעברו ויש לתלות שגרפו את המים הטמאים. ונראה שחזר בו כאן]. (23) מפני שמי הגשמים מבטלים אותם כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"ג, בדין מי שפיקוח. ואין אנו חוששים שמה שטה מהם הטמא אחר שנפלו שם גשמים ונטמאו שנית, מפני שבתקופת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) זה למד רבינו מדין שמן שהקפואוהו שבהלכה הקודמת.
48) דינם בקרקע כדין מים שבכלים, שנתבאר בה"א מפרק זה.

התרומה שפפיה, שהרי רצונה להוציא המשקה⁶⁸
מפיה ולעקרו במציצת אצבע.

64) שם מ"א. 65) גם בחולין הדין כך, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת, ונקט תרומה אגב ההלכה הקודמת. ראה השלמות להל' אבות הטומאות פ"ח ה"י. ומדובר באשה טהורה, ונקט אשה מפני שאין דרכם של אנשים לגרוף תנורים. [בבא ראשונה במשנתנו מלמדת דין אשה שנטף חלק מדדיה לתנור טהור, ומדובר באשה טמאה (רבינו הביא דין זה למעלה פ"י ה"ה). ובבא שניה - הדין שלפנינו כאן - מדבר במקרה הפוך, שהאשה טהורה והתנור טמא (רבינו בפירושו למשנתנו)]. 66) מוציאה את הגחלים. 67) ונטמאו ידיה באויר התנור, אבל גופה לא נטמא, שכלי חרס אינו מטמא אדם. 68) הרוק. נימוק זה נמשך לנכווית, אבל בדין הכה הקורן, הדם מטמא את התרומה (על-פי פירושו למשנה).

~ יום חמישי כ"ד כסלו ~

פרק ששה עשר

1) יבאר הדברים שהם בשווקים בחזקת מוכשרים ובחזקת טומאה. ודין הדגים והציר שהם בחזקת הכשר. ואם נאמן עם הארץ עליהם לומר שלא הוכשרו. מי פירות שנתערבו בשאר משקים. והלוקח ציר מעם הארץ. הפירות ככל מקום, אם הם בחזקת טהרה. החולין אם יש בהם איסור טומאה ואם מותר לגרום להם טומאה. כל ישראל מזהירים להיות טהורים ברגל.

א. כל² האגדות³ שבשווקים⁴ וכל הקמחים וכל הסלתות שבשווקים בחזקת מכשרין. האגדות - מפני שדרבן⁵ לזלף המים עליהן תמיד⁶; והקמח והסלת - לותתין⁷ אותו ואחר כך טוחנין אותו. וכן חטין שחולקין אותו⁸ ברחים אחת לשפים ואחת לשלש⁹ כדי לעשות מהן מעשה קדוה¹⁰, כגון הריפות¹¹ וכיוצא בהן - הרי הן בחזקת מכשרין בכל מקום, בין של שוקין בין של פתים¹², מפני שלותתין אותו להסיר קלפתן.

2) מכשירין פרק ו משנה ב. 3) ירקות קשורים יחד. 4) שהוצאו לשוק למכירה. 5) של מוכרי ירקות. 6) כדי שלא יכמשו ושיהיו נראים טריים. 7) רוחצים במים כדי להסיר קליפת החיטין ויצא קמח לבן מבהיק. 8) שוברים אותן. 9) כל חיטה נשברת לשני חלקים או לשלושה. 10) תבשיל. 11) גריסים. מלשון המקרא (שמואל-ב יז, כ) ותשטח עליו הרפות. 12) שאנשים עושים לצורכי הבית לא למכירה. אבל סתם קמחים וסלתות שבבתים אינם מוכשרים, מפני שהטוחן חיטים לצורך עצמו אינו מקפיד כל כך על לבנונית הקמח והסולת כמו הטוחן למכירה. [במשנתנו כתוב "טמאים" ורבינו כאן מפרש - מוכשרים] (ראה הלכה הבאה).

ב. כל אלו שהן בחזקת מכשרין - הרי הן בחזקת

ו. מי תמצית⁴⁹ שלא פסקו⁵⁰, אף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל והם בקרקע והרי המים נמשכין ובאין להן - אינן מקבלין טמאה, ואף על פי ששנתה מהן הטמא ומלא מהן בכלי טמא או נתן לתוכן מים טמאים - הרי הן טהורין לכל דבר.

49) משנה, מקוואות פ"א מ"ו. 50) שמי גשמים זוחלים עוד מן ההרים ונמשכים (דין מי תמציות שפסקו, נתבאר למעלה ה"ב).

ז. מי שהיה⁵¹ אוכל תרומה בידיים טמאות, כגון דבילה שלא הקשרה⁵², והקניס ידו לתוף פיו לטל צרור⁵³: אם הפך⁵⁴ - נטמאת הדבילה ברירו; שהרי נטמא בידי⁵⁵, מפני שעקרו⁵⁶. ואם לא הפך - טהורה; שהמשקה שבפיו קדם שיהפכנו או ימצצנו להוציאו דומה למים שלא נתלשו אלא הן עדין בקרקע, שאין מתטמאין ואין מטמאין⁵⁷ אלא ברצון, כמו שבארנו⁵⁸, וזה אין רצונו אלא לטל הצרור. היה פונדיון⁵⁹ לתוף פיו⁶⁰ ופשט ידו לטלו והדבילה בתוף פיו, אם הניחו לצמאו⁶¹ - הרי זה הרק פעקור⁶², ונטמאת הדבילה מחמת משקה פיו שנטמא מחמת ידיו⁶³.

51) כלים פ"ח מ"י. 52) ולא נפסלה בנגיעת ידו. 53) הרגיש בצרור שנלחץ לתוך הדבילה. 54) בידו את הדבילה שבפיו, ומתוך כך הזיז את הריר ממקומו. 55) הריר נטמא בנגיעת היד, והוא מטמא את הדבילה אף-על-פי שלא הוכשרה לפני כן, שההכשר והטומאה באים כאחת כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ה. 56) את הריר. ואפילו דבילה חולין מתטמאה אף-על-פי שידיים אינן מטמאות את החולין. והטעם, מפני שידיים עושות את המשקין ראשון לטומאה לטמא אפילו חולין מגזירת י"ח דבר (פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י (ראה השלמות שם) ופ"י ה"ו). ונקט תרומה לרבותא של הבבא הבאה, שאם לא הפך אפילו תרומה לא נטמאה (ראה השלמות). 57) וגם אינם מכשירים. 58) למעלה בה"א. 59) מטבע של מתכת. ולא דווקא פונדיון אלא כל מטבע שהוא של מתכת. 60) בפיו (משנה, שם). 61) צמא היה ולא נמצאו מים תחת ידו, והקניס המטבע לתוף פיו, כדי לגרות את בלוטות הרוק שתוציאנה כמות רוק למעלה מהרגיל. 62) מפני שהוציאו בכוונה (ע"פ פירושו למשנתנו). 63) כמו שנתבאר למעלה בדין נטילת צרור.

ח. האשה⁶⁴ שהיתה אוכלת אכלין של תרומה⁶⁵ שאינן מכשרין, והיתה גורפת⁶⁶ את התנור הטמא⁶⁷, והכה הקורן ויצא ממנה דם, ומצעה אצבעה מפני הדם, או שנקוית ונתנה אצבעה בפיה - נטמאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב, א), חוששים אנו שמא נתנו בו מים, וציר שנתערב בו מים מקבל טומאה. והמדובר בציר של עם הארץ, שאינו נאמן על הטהרות. (24) כשיגע בטומאה. (25) כרבי אליעזר בן יעקב במשנתנו. מלשון רבינו כאן משמע שמעט מים שנפלו לציר עושים את כל הציר משקה לקבל טומאה ולהכשיר. והראב"ד משיג ואומר שזה נגד גמרא ערוכה (שם כג, ב). רב נחמן אומר שם בפירוש, שאם לא רבו המים על הציר - אינו משקה, ודברי רבי אליעזר בן יעקב מתפרשים שם בציר של עמי הארץ, שעמי הארץ חסודים לתת מים בציר עד מחצה על מחצה, וכשהחבר מוסיף כל שהוא מים הרי רבו על הציר ולפיכך נעשו משקה. ותמיהה נוספת, שהרי רבינו כותב בהלכה ה שאם היה רוב ציר בטלו המים במיעוטם, ונמצאו דבריו סותרים אלה את אלה. ויישוב נכון לדברי רבינו ימצא אם נדייק יפה בפירושו למשנתנו. כתב שם: "שעשיית הציר הוא על ידי משקה", פירוש, הציר אינו מייך הדגים לבדו, אלא שופכים עליהם מים ומוסיפים עליהם מלח ומתמצה רטיבות מן הדגים, ותערובת זו היא ציר רגיל. ולאחר מכן מוסיף רבינו וכתב: "אמנם יהיה הציר טהור, כשמוציאים הציר על ידי מלח או פירות שאינן מוכשרין (צריך להיות "מכשירין"). ברור, שהוא מפרש "ציר טהור" שאמר רבי אליעזר בן יעקב בציר שנעשה בלי כל תערובת מים ואם נתן בציר זה קצת מים הם מכשירים ומתמאים. ומובן שכך יש לפרש גם דברי רבינו כאן. ורבינו לשיטתו (לקמן בהלכה זו עצמה), שמי פירות שנתערבו בהם מים כל שהם הכל משקה. ומעתה תבאר בנקל גם הבבא הראשונה: "כל הציר בחזקת מוכשר". המדובר כאן (וכן במשנה שאמרנו: כל הציר בחזקת טמא) בציר רגיל שנעשה על המים, וקיבל רבינו דעתו של ריש לקיש בשם רבי יהודה נשיאה (שם כב, א) שחוששים שמא נתן עם הארץ יותר ממחצה מים וצריך השקה (וכמותו פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה ה), בניגוד לדעת רב נחמן, שאין עם הארץ נותן יותר ממחצה. ובהתאם לכך יתפרשו יפה דבריו בכל הדינים הבאים. ויש לציין, שהראב"ד כאן מדבר בלשון רכה בלי כל מלה של ביקורת, אלא מעיר שבגמרא שם פירשו אחרת, ויש לראות בזה כעין הודאה, שאפשר לפרש גם כרבנין. (26) שמא נגע בו עם הארץ. (27) לציר הטהור שיוודעים שאין בו מים כלל. (28) שהם משקין המכשירים ומקבלים טומאה. (29) אם רוב ציר אינו מכשיר ואם רבו המשקין המכשירים - מכשיר. דין זה שנינו בתוספתא מכשירין פרק א הלכה ה בנתערבו במי פירות, ורבינו למד מזה לעניין ציר. (30) המכשירים, חוץ למים. (31) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

ה. הלוקח ציר מעם הארץ³² - משיקו במים³³ וטהור. שאם היה רב הציר מים - הרי המים מטהרין במקוה; ואם היה רבו מלח של דגים³⁴ - אינה מקבלת טמאה, והמים שבה בטלו במיעוטן. במה דברים אמורים? לטבל בהן פת; אכל לקדרה³⁵ - מצא מין את מינו³⁶ ונעור³⁷, ונמצאו רב המים טמאים, שהמיעוט שהיה בציר לא טהר במקוה³⁸.

טמאה, מפני שהכל ממשמשין בהן והן מקשרין. ועל פלן נאמן עם הארץ לומר לא הכשרו. ואין צריך לומר שאר אכלין שאין להן חזקה¹³, שעם הארץ נאמן לומר לא הכשרו.

(13) שאין אנשים רגילים לשפוך עליהם מים.

ג. פל הדגים בחזקת מקשרין¹⁴, ואין עם הארץ נאמן עליהן לומר לא הכשרו¹⁵. לפיכך לעולם הדגים בחזקת טמאה. הדגים, בין שצדן בהרם בין בכפוף בין במצודה¹⁶, אם לא נער את המצודה עליהן - לא הכשרו¹⁷, ואם נער - הכשרו¹⁸. ואין עם הארץ נאמן לומר: לא נערת¹⁹ את המצודה עליהן, והרי הן בחזקת טמאה עד שיתפנו לצודן בטרהרה²⁰.

(14) מובן מאליו, שהמדובר בדגים מתים, שהרי בעל חי אינו מקבל הכשר ולא טומאה, והוכשרו מפני המים שנשארו עליהם לאחר שהוצאו מן המים ומתו. (15) במשנתנו אמרו: "כל הדגים בחזקת טומאה ... וכל הציר בחזקת טומאה, ועל כולן עם הארץ נאמן לומר טהורין הן חוץ מן הדגה". ופירש שם רבינו, דגה הוא מין דגים שבזמן המשנה היה ידוע בשם זה, ומפירוש זה יוצא שעל דגים אחרים נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו, אולם כאן כתב שעל כל דגים אינו נאמן, וברור שהוא מפרש את המונח "דגה" כשם כולל לכל מיני דגים, כלשון הכתוב (שמות ז, יח): והדגה אשר ביאור תמות, וחזר בו מפירושו למשנה, רבינו אינו מפרש כאן למה אין עם הארץ נאמן על דגים כשם שהוא נאמן על הפירות, במשנתנו נימקו "מפני שמפקדין אותם אצל עם הארץ", ורבינו לא פירש שם כלום. והר"ש מפרש, שהרי נהגו חברים להפקיד פירות שלא הוכשרו אצל עם הארץ ומזה ראייה שהם נאמנים לומר לא הוכשרו, אבל דגים לא נהגו להפקיד אצלו. (16) חרם, כפיף ומצודה הם מיני רשתות ומכמורות לצידת דגים (תוספתא מכשירין פרק ג הלכה ז). (17) מפני שהמים שעליהם לא נתלשו ברצון. (18) מכיוון שעקר את המים ממקומם. (19) מפני שדרך שולי דגים לנער. (20) כדי למוכרם לאוכלי חולין בטרהרה, ובמקרה זה הוא נשמר מלנער.

ד. פל²¹ הציר²² בחזקת מכשר²³. וציר טהור שנפול לתוכו מים פל שהם - הרי הפל משקה, ומכשיר ומתטמא²⁴ טמאת משקין²⁵. לפיכך חזקתו טמא²⁶. נפל לתוכו²⁷ וין דבש והלב²⁸ - הולכין אחר הרב²⁹. וכן מי פרות שנתערבו בשאר המשקין³⁰ - הולכין אחר הרב. נתערבו במים פל שהן - הרי הפל משקה, ומתטמא טמאת משקין ומכשיר³¹. וציר הגבים טמאים אינו מכשיר, אכל מתטמא טמאת משקין.

(21) משנה שם פרק ו, ה. (22) המתמצה מדגים. (23) פירוש, אם יגע בטומאה - ייטמא, כמו אוכלין שהוכשרו, ואף על פי שציר נקי אינו מקבל טומאה (בכורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) נתבאר (שם פרק ח הלכה י'), שחכמים גזרו פסול הגוף על האוכל שני של חולין.

ט. כְּשֶׁם שֶׁמֶתָר לְאָכַל חֲלִין טְמֵאִים וְלִשְׁתּוֹתָן, כִּפְּ מֵתָר לְגַרְם טְמֵאָה לְחֲלִין שְׂבָאֲרִין יִשְׂרָאֵל⁴⁸. וְיֵשׁ לוֹ לְטֵמְאָה⁴⁹ אֶת הַחֲלִין הַמְתַּקְּנִין⁵⁰ לְכַתְּחִלָּה⁵¹. וְכֵן מֵתָר לְאָדָם לִגְעַע בְּכָל הַטְּמֵאוֹת וְלִהְתַּטְּמָא בִּהֶן. שְׁהָרִי הַזֶּהִיר הַפְּתוּב אֶת בְּגֵי אֶהָרִין וְאֶת הַנְּזִיר מֵהִתְטַמָּא בְּמֵת. מִפְּלֵל שֶׁכָּל הַעֵם⁵² מֵתָרִין, וְשָׂאֵף כִּהְנִים וְנְזִירִים מֵתָרִין לְהִתְטַמָּא בְּשָׂאֵר טְמֵאוֹת חוּץ מִטְּמָא מֵת.

48) אפילו חולין שאינם מתוקנים. 49) מותר לו לטמא. 50) שהפרישו מהם תרומה ומעשר. 51) מזה יוצא שחולין שאינם מתוקנים אסור לטמאם לכתחילה, אבל מותר לגרום להם טומאה, כלומר אינו מחוייב להיזהר מדברים העשויים לגרום להם טומאה. 52) שאינם כהנים.

י. כֵּל יִשְׂרָאֵל מְזַהְרִין לְהִיּוֹת טְהוּרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוּנִים לְפָנֶם בְּמִקְדָּשׁ וְלְאָכַל קִדְשִׁים. וְזֶה שְׂנֵאֲמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנַבְלָתָם לֹא תִגְעוּ - בְּרִגְלֵךְ בַּלְבַּד. וְאִם נְטָמָא - אִינוֹ לֹאֲקָה⁵³. אֲכָל בְּשָׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה - אִינוֹ מְזַהֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כֵּל יִשְׂרָאֵל מְזַהְרִין לְהִיּוֹת טְהוּרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוּנִים לְפָנֶם בְּמִקְדָּשׁ וְלְאָכַל קִדְשִׁים וְכוּ'".

דייקו האחרונים בלשונו שכתב "שהם נכונים" ולא שהם חייבים וכד' כי לשיטתו החיוב אינו משום שחייבים להיכנס לצורך הבאת קרבנות אלא שהוא גילוי מילתא בנוגע לזמן החיוב מכיון שזהו זמן שחייבים בו להיכנס למקדש, הרי שאז צריך להיות טהור.

אבל רש"י בפרשת בא דיבור-המתחיל מקרא קודש, כתב: "...קרא אותו קודש לאכילה ושתי' וכסות". והנפק"מ ביניהם, שלרש"י א: החיוב הוא רק במועד ולא בכל הרגל, מה שאין כן להרמב"ם הוא גם בחול המועד. ב: לרש"י גם ראש השנה ויום הכיפורים נקראו רגלים וגם בהם יש חיוב לטהר עצמו. ג: לרש"י החיוב הוא מעצם קדושת יום-טוב וצריך להיות כל זמן הרגל גם כשאינו אוכל ושותה.

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 63 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

53) שם הלכה י': "אחרים אומרים, ובנבלתם לא תגעו, יכול (יכולים היינו לפרש), אם נוגע אדם ילקה את הארבעים, תלמוד לומר (ויקרא יא, כד): ולא לה טמא".

יא. הַטְּמָא וְהַטְּהוּר יַחְדוֹ. מִפֵּי הַשְּׂמוּעָה⁵⁴ לְמַדוּ⁵⁵, שֶׁהַטְּמָא וְהַטְּהוּר אוֹכְלִין בְּקַעְרָה אַחַת. אֲכָל לֹא

32) ואפשר שיש בו יותר ממחצה מים. 33) מים טמאים מתטהרים אם משקעים את הכלי במקווה כשר עד שממיו צפים ועולים על המים הטמאים, וזה נקרא השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כ"א). 34) צריך להיות מליחה של דגים, פירוש ציר ומלח. כסף משנה. 35) לתבשיל שיש בו מים. 36) המים שבציר מצטרפים עם המים שבקדירה. 37) מתעורר. רבינו גרשום מפרש - נסתלק, והכוונה שהביטול נסתלק. 38) משום שבטלו במיעוטם ולא היה עליהם תורת מים כלל. יוצא מזה דבר מוזר קצת: אם היו מים טמאים מרובים על הציר אפילו הוסיף אחר ההשקה קצת מים, התערובת נשארה בטהרתה ואם היו מים טמאים מועטים והוסיפו עליהם אחר ההשקה מים טהורים - נטמאה כל התערובת.

ו. הַפְּרוֹת בְּכָל מְקוֹם בְּחֻזְקַת טְהָרָה, אֲפֹלוּ הִיָּה הַמוֹכֵר עוֹבֵד פּוֹכְבִים, עַד שִׁידַע שֶׁהַכְּשָׁרוֹ אוֹ שִׁהְיִיו מְדַבְּרִים שֶׁחֻזְקָתָן מְכֻשָּׁרִין.

ז. הַאוֹג³⁹ בְּכָל מְקוֹם בְּחֻזְקַת טְמֵאָה⁴⁰. וְכֵן כֵּל הַקְּשׁוּאִיִּין⁴¹ וְהַדְּלוּעִין וְהַתְּלוּיִת בְּגָמִי עַל פְּתָחֵי חַיִּוֹת⁴² - בְּחֻזְקַת מְכֻשָּׁרִין וְטְמֵאִין⁴³.

39) רבינו בפירושו למסכת פאה פרק א משנה ה כותב: מין צמח שמעבדין בו עורות ויש לו אשכולות כאשכולות הגפן ויאכלו. 40) מפני שמרטיבים את פירותיו במים. 41) כל מיני דלעת. 42) החנוונים תולים על פתחי חנויותיהם דוגמאות פירות וירקות הנמצאים למכירה. 43) ידי עוברים ושבים ממשמשים בהם ולפעמים ידיהם רטובות. ויש לחשוש גם לטל הנופל עליהם ומכשירם לקבל טומאה והחנווני לא הרגיש בו.

ח. כֵּל הַפְּתוּב בַּתּוֹרָה וּבְדַבְּרֵי קִבְלָה מְהֻלָּכוֹת הַטְּמֵאוֹת וְהַטְּהוּרוֹת - אִינוֹ אֵלָא לְעִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי וְתַרְוֵמוֹת וּמַעֲשָׂר שְׁנֵי בַלְבַּד, שְׁהָרִי הַזֶּהִיר אֶת הַטְּמֵאִין מִלְּפָנֶם לְמִקְדָּשׁ אוֹ לְאָכַל קִדְשׁ אוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂר בְּטְמֵאָה; אֲכָל הַחֲלִיִּין⁴⁴ - אִין בִּהֶן אֶסוּר לְכָל⁴⁵, אֵלָא מֵתָר לְאָכַל חֲלִין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מִשְׁקִין טְמֵאִים. הָרִי נֵאֲמַר בַּתּוֹרָה: וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טְמָא לֹא יֵאָכֵל. מִפְּלֵל שֶׁחֲלִין מֵתָרִין, שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר אֵלָא בְּכֶשֶׁר קִדְשִׁים. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה נֵאֲמַר: הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְּחֲלִין - טְמָא, וְהַשֵּׁנִי - פְּסוּל? לֹא שִׁהְיִיהָ אֶסוּר בְּאֲכִילָה, אֵלָא לְמַנּוֹת מִמֶּנּוּ לְתַרּוּמָה וְלִקְדָּשׁ: שְׂאִם נִגַּע שְׁנֵי שָׁל חֲלִין בַּתְּרוּמָה - פְּסוּלָה⁴⁶ וְעִשָּׂאָה שְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם נִגַּע בְּאֲכִילִין שָׁל קִדְשׁ - טְמָאִין וְעִשָּׂאִין שְׁלִישִׁי, כְּמוֹ שְׂבָאֲרִין; וְכֵן הָאוֹכֵל אֲכָל שְׁנֵי שָׁל חֲלִין, אִם נִגַּע בַּתְּרוּמָה - פְּסוּלָה⁴⁷.

44) שנטמאו. 45) לאכלם. 46) נתבאר כבר כמה פעמים שדבר שנפסל אינו פוסל כיוצא בו בנגיעתו, ודבר שנטמא פוסל או מטמא (הלכות אבות הטומאות פרק י"א הלכה א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת". מנה הכתוב כל מיני המתכות שהיו ידועים אז לישראל. והפסוק הבא אחריו אומר: "אך במי נדה יתחטא", פירוש, כל אלה צריכים טהרה מטומאתם.

ב. מפי השמועה⁵⁶ למדו⁵⁷, שזה שנאמר בתורה: וְכָל מַעֲשֵׂה עֲזִים - לְרַבּוֹת פְּלִים הַעֲשׂוּיִין מִן הַקְּרָנִים וּמִן הַטְּלָפִים וּמִן הַעֲצָמוֹת שֶׁל עֲזִים⁵⁸. והוא הדין לשאר מיני בהמה וְחִיָּה⁵⁹. אַבָּל פְּלִים הַעֲשׂוּיִין מַעֲצָמוֹת הָעוֹף - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמָאָה⁶⁰; חוץ מפלים העשויין מִכֶּנֶף הָעוֹזְנִיהָ⁶¹ בְּלִבְדּוֹ וּבִיצַת הַנְּעֻמִית⁶² - הוֹאִיל וְהֵן דּוֹמִין לַעֲצָם, מְקַבְּלִין טְמָאָה כְּכֹלֵי עֲצָם. וְקָרוֹב בְּעֵינֵי, שֶׁטְמָאתָן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶³.

5) איש מפי איש עד משה רבינו. (6) במסכת חולין כה, ב (כל דרשות חז"ל בפסוקי התורה, שאינן מובנות מתוך פשוטו של מקרא, מוגדרות על-ידי רבינו "מפי השמועה", מפני שאינן כתובות בתורה בפירוש, אלא שמענו מפי משה רבינו לדרוש כך. ראה הקדמת רבינו לפירוש המשניות שלו, ד"ה "החלק הראשון; פירושים מקובלים"). (7) "מעשה עזים" משמעותו הדברים שנעשים מן העזים. (8) למדו שם מן המלה "וכל" המיותרת, שאפשר היה לכתוב "ומעשה עזים". (9) הברייתא שם מסיימת: "אם כן (פירוש, אם אתה מרבה כל בהמה וְחִיָּה), מה תלמוד לומר "עזים"? פרט לעופות". (10) כלים פי"ז, מי"ד. שם כתוב "העוז", ומפרש רבינו שהכוונה לעזניה. עוף זה נמנה בתורה (ויקרא יא, יג) בין העופות הטמאים, והוא גדול ורגילים לעשות כלים מכנפיו (ר"ש). (11) "בת היענה" מתרגם אונקלוס "בת נעימתא" (רב האי גאון). (12) בדבר המחזק ומעמיד את הכלי, שנעשה מקליפת הביצה (ראה השלמות). רבינו סובר שכלים העשויים מכנף העזניה, מקבלים טומאה גם בלי ציפוי. ולזה התכוון באמרו "בלבד", כלומר, בלי ציפוי. ולדעתו, מה שנאמר במשנה "המצופה" נמשך לביצת הנעמית בלבד. וב'תוספות יום טוב' למשתנו מביא בשם מהר"ם (מרוטנבורג) שהמלה "המצופה" שבמשנה נמשכת גם לעזניה. (13) גזרו עליהם טומאה, מפני שהם דומים לכלי עצם אחרים.

ג. פְּלִים⁶⁴ הַעֲשׂוּיִין מַעֲצָמוֹת חִיָּה שְׂפִיָם וּמַעוֹרָה - טְהוֹרִים. כֹּל שְׂפִיָם - טְהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה מִן הַטְּמָאוֹת וְלֹא טְמָאת מְדַרְסָּה⁶⁵. אִף הָאוֹרֵג בְּגַד מִצְמֵר הַגְּדֵל בֵּיָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה. שְׁנַאֲמַר: אוּ כְּגַד אוֹ עוֹר. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁶⁶ לְמַדוּ⁶⁷: מֵה בְּגַד - מִן הַגְּדֵל בְּאֶרֶץ, אִף עוֹר - מִן הַגְּדֵל בְּאֶרֶץ. חֲבַר⁶⁸ מִן הַגְּדֵל בֵּיָם עִם הַגְּדֵל בְּאֶרֶץ⁶⁹ אֶפְלוֹ חוֹט אוֹ מְשִׁיחָה, אִם חֲבָרוֹ חֲבוּר עַד שֶׁמְשִׁים אֶת שְׁנֵיהֶן כְּאֵלוֹ הֵן אֶחָד לְטְמָאָה⁷⁰, שְׁאֵם נְטָמָא זֶה יִטְמָא זֶה⁷¹ - הַפְּלִ⁷² מְקַבֵּל טְמָאָה.

(14) שם מי"ד. (15) זב וזבה, נדה, יולדת ומצורע מטמאים את הכלים ששכבו, ישבו, רכבו או עמדו עליהם, וטומאה

יֹאכַל הַבֶּעַל עִם אִשְׁתּוֹ בְּקַעֲרָה אַחַת פְּשְׁתְּהִיהָ נְדָה, וְלֹא יִשְׁתָּה עִמָּה⁶⁶, וְלֹא תִמְזַג לוֹ אֶת הַכּוֹס, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ. וְלֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הַרְגֵּל עֲבָרָה⁶⁷, שְׂמָא יִבְעַל.

(54) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו מפי הגבורה. (55) לדרוש מהכתוב הזה. (56) מכוס אחת. (57) שלא יבוא לידי עבירה חמורה לבוא על הזבה.

כ. אִף עַל פִּי שְׂמָתָר לְאֹכַל אֶכְלִין טְמָאִין וְלִשְׁתּוֹת מְשָׁקִין טְמָאִים, חֲסִידִים הָרְאוּשִׁים הֵיוּ אוֹכְלִין חֲלִין בְּטַהֲרָה וְנוֹהֲרִין מִן הַטְּמָאוֹת כְּלֵן כָּל יְמֵיהֶם, וְהֵן הַגְּקָרָאִים פְּרוּשִׁים. וְדָבָר זֶה קִדְשָׁה יִתְרָה הִיא וְדָרָךְ חֲסִידוֹת, שְׂיִהִיה נִבְדָּל אָדָם וּפּוֹרֵשׁ מִשְׂאֵר הָעָם, וְלֹא יַזַּע בָּהֶם וְלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתָּה עִמָּהֶם. שֶׁהַפְּרִישׁוֹת מְבִיאָה לִידֵי טַהֲרַת הַגּוֹף מִמַּעֲשִׂים הָרְעִים, וְטַהֲרַת הַגּוֹף מְבִיאָה לִידֵי קִדְשַׁת הַנֶּפֶשׁ מִן הַדְּעוּת הָרְעוּת, וְקִדְשַׁת הַנֶּפֶשׁ גּוֹרֶמֶת לְהַדְּמוֹת בְּשִׁכְנִיהָ; שְׁנַאֲמַר: וְהַתְקַדְּשָׁתָם וְהִייתָם קְדָשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אָנִי יְיָ מְקַדְּשְׁכֶם⁶⁸.

(58) רבינו הקפיד לסיים כל ההלכות שבספר טהרה בלשון קדושה וטהרה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעִין

הַלְכוֹת כְּלִים

עֲנִין אֵלוֹ הַהֲלָכוֹת לִידַע כְּלִים שֶׁמְקַבְּלִין טְמָאָה מְקַבֵּל אֵלוֹ הַטְּמָאוֹת וְכִלִּים שְׂאִינָן מִתְּטָמְאִין, וְכִיצַד מִתְּטָמְאִין וּמִטְמָאִין.

וּבְאוֹר עֲנִין זֶה בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רִאשׁוֹן

1) יבאר ששה מיני כלים שמקבלים טומאה מן התורה. ודין כלים העשויים מעצמות העוף או מחיות שבים. כלי זכוכית מקבלים טומאה, ודין כלי גללים אבנים ואדמה. פשוטי כלי חרס ופשוטי כלי מתכות ומקבליהם. פשוטי כלי עץ עור ועצם ומקבליהם ומה שהוא בכללם.

א. שְׂבָעָה מִיְּנֵי כְּלִים הֵן שֶׁמְקַבְּלִין טְמָאָה מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלוֹ הֵן: הַבְּגָדִים, וְהַשְּׂקִין, וְכֹלֵי עוֹר, וְכֹלֵי עֲצָם, וְכֹלֵי מַתְכוֹת, וְכֹלֵי עֵץ, וְכֹלֵי חֶרֶשׁ. הָרִי הוּא אוֹמַר: מְקַבֵּל כְּלֵי עֵץ אוֹ בְּגַד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁקֶץ. וּבְכֹלֵי מַתְכוֹת נְאֻמַּר: אִף אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף⁷⁴. וּבְכֹלֵי חֶרֶשׁ נְאֻמַּר: וְכֹלֵי חֶרֶשׁ אֲשֶׁר יִפַּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ.

(2) כל אלה הנמנים למטה, שווים רק לענין זה שכולם מקבלים טומאה, אבל חלוקים הם בפרטי דיני טומאתם כמו שיתבאר לקמן. (3) ולמעלה מזה כתוב: "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא". (4) והכתוב ממשיך: "את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוחנן איש ירושלים (נשיא הסנהדרין ואב בית-הדין) גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. (31 החומר הגלמי שממנו עושים זכוכית. (32) ר' יוחנן שם, א.ב. (33) הראב"ד משיג, הלא בגמרא שם טז, ב נימק בסברא זו למה מיטמאים מגבם. והוא מוסיף: "ואם תשאל למה לא יטמא מאווירו ככלי חרס?" ומשיב, שאם כן יהיו חמורים מכל הכלים, שאין כלי המטמא גם מגבו וגם מאווירו בלי נגיעה, ומפני שהוכרחו למעט טומאה אחת, העדיפו למעט טומאת אויר שהיא חידוש. ויש להניח, שגם רבינו התכוון לכך, אלא שקיצר בלשונו, כדרכו. (34) שם טז, א. (35) שאין להם בית קיבול. (36) כלים שיש להם בית קיבול. (37) כמו כלי חרס (שם טו, ב). (38) תרומה וקדשים שנטמאו צריך לשורפם. ומשמיענו רבינו, שאם נטמאו ע"י נגיעה בכלי זכוכית טמא, אין שורפים אותם (שם טז, א). (39) אסורים באכילה ואסור לשורפם, אלא מניחים אותם עד שייקבאו. המלה "לתלות", פירושה, כעין דבר התלוי באויר בין השמים ובין הארץ.

ו. פְּלֵי גָלְלִים⁴⁰ וְכָלֵי אֲבָנִים וְכָלֵי אֲדָמָה⁴¹ - לְעוֹלָם טְהוֹרִין⁴², וְאֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה מִן הַטִּמְאוֹת וְלֹא טִמְאֵת מִדְּרָס⁴³, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין פְּשוּטֵיהֶן בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן.

(40) כלים עשויים מרפש בקר שנתייבש ונתקשה (רבינו בפירושו למשנה כלים פ"י, א). רש"י בשבת נח, א מפרש "גללים" - שיש, אולם שם טז, ב פירש כרבינו. (41) שלא הוסקו באש, ואם הוסקו - הם כלי חרס. (42) שבת שם. (43) ביארנו למעלה בהלכה ג.

ז. פִּיל שְׂבָלַע⁴⁴ הוֹצִיץ⁴⁵ וְהִקְיֵא⁴⁶ דְּרֵף הָרְעִי⁴⁷, הַעוֹשֶׂה מֵהֶן פְּלִים - הָרִי הֵן סָפֵק⁴⁸ אִם הֵם פְּכָלֵי גָלְלִים⁴⁹ אוּ פְּלֵי עֵץ פְּשֻׁהִיוּ. אֲבָל פְּסִיפָה⁵⁰ שְׁנַטְמֵאת וּבְלָעָה פִּיל וְהִקְיֵאָה דְּרֵף בֵּית הָרְעִי - הָרִי הִיא בְּטִמְאָתָהּ⁵¹.

(44) בעיא במנחות סט, ט. (45) שבטים דקים. (46) הוציאם. (47) דרך שהרעי יוצאת. (48) בעיא שלא נפשטה. (49) ואינם מקבלים טומאה. (50) סל קלוע משבטים דקים. (51) שם. דבר שנטמא אינו יוצא מטומאתו אלא על-ידי שינוי ממש בגופו, וכאן המדובר כשיצאה שלימה, אבל אין מורידים טומאה לדבר שיש בו עיכול ואפילו הוא שלם (פיל שאמרו - לאו דוקא, ונקט פיל לדוגמא, שהוא גדול ואפשר לו לבלוע סל ולהוציאו כשהוא שלם).

ח. פְּשוּטֵי פְּלֵי חָרָס⁵², כְּגוֹן מְנוֹרָה וְכֶסֶף וְשֻׁלְחָן שֶׁל חָרָס וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה מִן הַטִּמְאוֹת וְלֹא טִמְאֵת מִדְּרָס⁵³, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. שְׁנַטְמֵאת: אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ יִטְמָא; כֹּל שֵׁישׁ לוֹ תוֹף⁵⁴ בְּכָלֵי חָרָס - מְקַבֵּל טִמְאָה, וְשֵׁאֵין לוֹ תוֹף - טְהוֹר.

זו "מדרס" שמה (דיניה מפורשים בהלכות מטמאי משכב ומושב). רבינו מדגיש במיוחד טומאת מדרס, מפני שישנם דברים שאינם נטמאים בשום טומאה אלא בטומאת מדרס בלבד, כגון פשוטי כלי עץ, כלי עור וכלי עצם (ראה לקמן ה"י). (16) ראה ה"ב אות ד. (17) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשת ו, ה"י. (18) משנה שם, ו'תורת כהנים' שם. (19) בתוספתא כלים בבא מציעא פ"ז ה"ב, נחלקו ר' מאיר ור' יהודה בדין חיבר לגדל בים דבר הגדל בארץ שאינו מקבל טומאה, כגון כלי אבנים וכדומה. ר' מאיר אומר שאינו מקבל טומאה, ר' יהודה אומר (לפי גירסת הגר"א בביאורו שם) "כלי ים ראויים לקבל טומאה, וטיהרום (מגזירת הכתוב), לכשתמצא להם עילה (נימוק כל שהוא) יהיו טמאים". פירוש, אפילו חיבר להם דבר שאינו מקבל טומאה. ואף-על-פי שבכל מקום הלכה כר' יהודה נגד ר' מאיר, כתב רבינו כאן "חוט או משיחה" שהם מהדברים שמקבלים טומאה כשיש בהם השיעור הקבוע, ומשמע שכלי אבנים והדומים להם שאינם מטמאים כלל, אינם מועילים לטמא. וטעמו, מפני שסתם משנה כאן ובנגעים שם, בשיטת ר' יהודה נשנו, וכל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא - הלכה כסתם. (20) פירוש, אם חיבור שכזה בבגדים ששניהם מקבלים טומאה, עושה אותם כבגד אחד לענין טומאה. (21) שאם נגעה טומאה באחד, נטמא גם השני כאילו נגע בטומאה עצמה (ולא משום נגיעה בבגד שנטמא). (22) הגדל בארץ והגדל בים. ראה השלמות.

ד. יִרְאָה לִי, שֶׁהַפְּלִים הַעֲשׂוּיִים מְעוֹר הַעוֹף אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה, כְּמוֹ עֲצָמוֹתֵיו²³. וְאִם תֹּאמְרוּ: וְהָרִי הוּא פֶּשֶׁר לְכַתֵּב עָלָיו תְּפִלִּין²⁴ כְּעוֹר בְּהֵמָה וְחִתָּה? הֲגַה עוֹר הַדָּג אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה, וְלֹא זִהְמָתוֹ שְׂאִינָה פּוֹסְקֵת²⁵ הִיא פֶּשֶׁר לְתְּפִלִּין²⁶. הֲגַה לְמִדְּתָ²⁷, שְׂאֵף דְּבָר שֵׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה פֶּשֶׁר לְתְּפִלִּין, אִם אֵין לוֹ זִהְמָתָ²⁸.

(23) ראה למעלה ה"ב. (24) שבת קח, א וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות תפילין ה"י. (25) אינה עוברת ע"י עיבוד העור כמו זוהמא של עורות אחרים. (26) גמרא שם. (27) מזה יש ללמוד. (28) ועור העוף אין לו זוהמא.

ה. פְּלֵי זְכוּכִית אֵינָן מְקַבְּלִין טִמְאָה מִדְּבָרֵי תּוֹרָה²⁹, וְחֻקֵּי גְזוּרָה עֲלֵיהֶן שֶׁיִּקְבְּלוּ טִמְאָה³⁰; הוֹאִיל וְתַחֲלַת בְּרִיתָן³¹ מִן הַחוּל פְּכָלֵי חָרָס - הָרִי הֵן פְּכָלֵי חָרָס³². וּמִפְּנֵי שֶׁתּוֹכָן נִרְאָה כְּבָרֶן, לֹא גְזוּרָה עֲלֵיהֶן שֶׁיִּטְמָאוּ מֵאֵוִירָן³³, אֲלֵא עַד שֶׁתִּגַּע הַטִּמְאָה בָּהֶן, בֵּין מֵתוֹכָן בֵּין מִגִּבְזָן, פְּכָלֵי מִתְכוֹת. וְלֹא גְזוּרָה טִמְאָה³⁴ עַל פְּשוּטֵיהֶן³⁵, אֲלֵא עַל מְקַבְּלֵיהֶן³⁶. וְאֵין לָהֶם טְהוּרָה בְּמִקְוֵה³⁷. וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים³⁸, שֶׁלֹּא גְזוּרָה עֲלֵיהֶן אֲלֵא לְתוֹת³⁹.

(29) לא נמנו בתורה בין סוגי המקבלים טומאה. (30) בשבת יד, ב אמרו: יוסי בן יועזר איש צרידה יוסי בן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(52) כלים שם מ"ג. (53) ברייתא שבת פד, א. (54) 'תורת כהנים' פרשת שמני פרשת ז ה"ד.

ט. פלי מתכות⁵⁵, אחד פשוטיהן, כגון הספינים והמספרים, או מקבליהן, כגון היורות והקומקומוסין - הכל מקבלין טמאה; שנגמר: כל דבר אשר יבא באש⁵⁶ - בין מקבל בין פשוט. אפלו תבה או מגדל וכיוצא בהן של מתכת, שהן מקבלין ארבעים סאה בלח⁵⁷ או יתר - מקבלין טמאה⁵⁸; שנגמר: כל דבר אשר יבא באש⁵⁹.

(55) כלים פ"א, מ"א. (56) 'ספרי' מטות פיסקא קנח. (57) שהן ששים סאה ביבש. כל כלי מקבל דברים יבשים כשליש יותר מנוזלים, מפני הגודש. (58) בשבת פג, ב דרשו: "מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא וריקן", אבל כלים גדולים שאי אפשר לטלטל אותם כשהם מלאים, אינם מקבלים טמאה מפני שאינם דומים לשק. ומשמיענו שהגבלה זו אינה נוהגת בכלי מתכת. (59) המלה "כל" מרבה כלים גדולים.

(52) כלים שם מ"ג. (53) ברייתא שבת פד, א. (54) 'תורת כהנים' פרשת שמני פרשת ז ה"ד.

י. פלי עץ⁶⁰ וכלי עור וכלי עצם: מקבליהן, כגון הערבה⁶¹ והחמת⁶² וכיוצא בהן - מקבלין טמאה מדברי תורה; אבל פשוטיהן, כגון הלוחות והפסא והעור שאוכלין עליהן וכיוצא בהן - אינן מקבלין טמאה אלא מדברי סופרים⁶³. שנגמר: מכל פלי עץ⁶⁴. מפי השמועה למדו: מה שק - שיש לו בית קבול⁶⁵, אף פל⁶⁶ - שיש לו בית קבול. וכלי עצם ככלי עץ לכל דבר⁶⁷. במה דברים אמורים⁶⁸ שטמאת פשוטיהן מדברי סופרים⁶⁹? בשאר טמאות חוץ מטמאת מדרס, אבל במדרס הזב וחבריו⁷⁰ מתטמאין מן התורה⁷¹; שנגמר: כל המשכב אשר ישכב - כל העשוי למשכב או למרפב, כמו שבארנו⁷². וכן פלי זכוכית העשוי למשכב - מתטמא במדרס מדברייהן.

(55) כלים פ"א, מ"א. (56) 'ספרי' מטות פיסקא קנח. (57) שהן ששים סאה ביבש. כל כלי מקבל דברים יבשים כשליש יותר מנוזלים, מפני הגודש. (58) בשבת פג, ב דרשו: "מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא וריקן", אבל כלים גדולים שאי אפשר לטלטל אותם כשהם מלאים, אינם מקבלים טמאה מפני שאינם דומים לשק. ומשמיענו שהגבלה זו אינה נוהגת בכלי מתכת. (59) המלה "כל" מרבה כלים גדולים.

(60) כלים פ"ב, מ"א. (61) נוד עשוי מעור בהמה. (62) לקמן בפ"ד ה"א מונה רבינו סוגי כלי עץ שאינם מטמאים כלל, אפילו מדברי סופרים. (63) והכתוב מסיים: "או בגד או עור או שק . . . וטמא עד הערב". (64) מקום לקבל בו כלים ואוכלין. (65) כל הכלים האמורים בפסוק זה אינם מטמאים כשאין להם בית קיבול (שבת פו, ב). (66) מפני שטמאתם למדנו מהכתוב "וכל מעשה עזים" (ראה למעלה ה"ב), והכתוב ממשיך: "וכל כלי עץ", ולפיכך הוקשו (הושו) לכלי עץ. (67) בבא בתרא סו, א. (68) זבה נדה ויולדת. (69) בכורות לח, א. (70) בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א. (71) גזרו עליהם שיטמאו כלי מתכת.

יג. כל הכלים העשויין מן הגמא⁸² ומן הערבה ומן הקנים⁸³ ומכפות המרים ומן העלים והשריגיני⁸⁴ וקלפי אילנות ומן החלף⁸⁵, כגון הכפיפות⁸⁶ והטרסקלין⁸⁷ והמחלצות⁸⁸ והמפצות⁸⁹ - הכל בכלל פלי העץ, שהפל גדל מן הארץ פעץ. אחד פלי חרס ואחד פלי נתר⁹⁰ לכל דבר⁹¹. כל פלי העשוי מהעפר מן העפרות⁹² ואחר כך שורפין אותן בפכשן - הרי זה פלי חרס. והתנור⁹³ והפירים⁹⁴ והכפה⁹⁵ וכיוצא בהן משאר הבנינות⁹⁶ שאופין בהן או מבשלין בהן - הכל מקבלין טמאה דין תורה⁹⁷, וטמאתן וטמאת פלי חרס שוה.

(60) כלים פ"ב, מ"א. (61) נוד עשוי מעור בהמה. (62) לקמן בפ"ד ה"א מונה רבינו סוגי כלי עץ שאינם מטמאים כלל, אפילו מדברי סופרים. (63) והכתוב מסיים: "או בגד או עור או שק . . . וטמא עד הערב". (64) מקום לקבל בו כלים ואוכלין. (65) כל הכלים האמורים בפסוק זה אינם מטמאים כשאין להם בית קיבול (שבת פו, ב). (66) מפני שטמאתם למדנו מהכתוב "וכל מעשה עזים" (ראה למעלה ה"ב), והכתוב ממשיך: "וכל כלי עץ", ולפיכך הוקשו (הושו) לכלי עץ. (67) בבא בתרא סו, א. (68) זבה נדה ויולדת. (69) בכורות לח, א. (70) בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א. (71) גזרו עליהם שיטמאו כלי מתכת.

יא. כל שהוא ארוג⁷³, בין מצמר ופשתים בין מקנבוס, או ממשוי או משאר דברים הגדלים ביבשה - הוא הנקרא בגד לענין טמאה. והלכדים⁷⁴ כבגדים לכל דבר⁷⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁנִי

לו²¹; אָבָל הֵיִתֵּר עַל הַצִּרְף מִשָּׂאָר הַפְּלוּי הַפְּשׁוּט - טְהוֹר מִן הַתּוֹרָה וְטָמֵא מִדְּבָרֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.²²

10) החלק האמצעי שכפות המאזניים תלויים בו (משנה, שם פי"ז, מ"ט). (11) חתיכת עץ מהוקצעת, שמוחקים בה את המידות. כיצד? מעבירים את המחק על כל שפת המידה ונופל על הגודש, ואם המחק כבד, הוא נדחק קצת לתוך הכלי ומפיל יותר. הקנה של מאזניים והמחק הם מעץ, והרמאים עושים להם בית קיבול ומכניסים בהם מתכת בצד אחד, וכשהם קונים מניחים את המשקלות בצד שהמתכת בו, וכשמוכרים מניחים שם את הדבר הנמכר. באופן דומה הם משתמשים גם במחק, בקניה מוחקים בצד הקל ובמכירה בצד הכבד. (12) מוט שתולים בו הסחורה הנמכרת, וחנווני רמאי עושה בו בית קיבול וטומן בו מקצת הכסף שקיבל, ואומר לקונה שטעה במנין ונתן פחות ממה שהיה עליו לשלם. (13) עני רמאי מעמיד פנים כאילו הוא יושב בתענית כדי שיחמלו עליו, ושותה מים מן הקנה מבלי שירגישו בזה העוברים ושבים. (14) כדי לקבוע בפתח הבית (ע"פ פירוש רבינו למשנתינו. ראה השלמות). (15) כדי להסתירה שם ולהבריח המכס (המשנה מסיימת: "ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". פירוש, אם אומר - אפשר שילמדו אנשים רעים את התחבולות הללו לרמות, ואם לא אומר - יחשבו הרמאים, שאין אנו בקיאים בתחבולותיהם וגם התלמידים לא יהיו בקיאים בדינים אלה. בבבא-בתרא סט, ב - אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי גילה את כל התחבולות בהסתמכו על הכתוב (הושע יד, ו): כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם). (16) שם מ"ז.

במשנה כתוב סתם "משחזת", ורבינו הוסיף "של עץ", שאם היא של מתכת הרי היא מיטמאה אף-על-פי שאין בה בית קיבול, ואם היא של אבן אפילו כשיש בה בית קיבול אינה מקבלת טומאה כמו שנתבאר בפ"א ה"ו (רבינו בפירושו). (17) כדי להחליק יפה את חוד הסכין מטפטים קצת שמן על המשחזת, ולפיכך עושים בה חקיקה קטנה לקבלת השמן. (18) לוח עץ שמניחים עליו שעווה, והחנוונים חורטים עליו בחרט של מתכת או של עץ קשה, את חשבונותיהם. [ולא השתמשו בקלף או בנייר מפני מחירם הגבוה]. וכשלא היו צריכים יותר לאותם החשבונות - החליקו את השעווה כדי להשתמש בה שנית. (19) יש עושים בלוחות בית קיבול לשעווה. (20) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ז ה"ד. (21) שבלי חלק זה לא יהיה הכלי ראוי להשתמש בו. לשון התוספתא: אינו מטמא אלא המשמש את הצורך. (22) פ"א ה"א, שפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מגזירת חכמים.

ג. בית קבול²³ העשוי למלאתו - אינו בית קבול. כיצד? בקצעת²⁴ של עץ שחוקקין בה בית קבול ותוקעין בו הסדן של ברזל²⁵: אם של נפחים היא - אינה מקבלת טמאה; שאף על פי שיש בה בית קבול, לא נעשה אלא למלאתו²⁶. וכן כל פיוצא בזה. ואם היתה של צורפין²⁷ - הרי זו מקבלת

1) יבאר העושה כלי קיבול אפילו כל שהוא מדבר של קיימא. ודין בית קיבול העשוי למלאותו. שפופרת הקש והקנה וכיוצא בהן אם דינן ככלי קבלה.

א. העושה² פלי קבול מקל מקום³ - הרי זה מקבל טמאה בכל שהוא מן התורה. ואין לכלי קבול שעור. והוא שיעשה דבר של קיימא, שאפשר שיעמד. כיצד? העושה פלי מן העור המצפה⁴ שלא נהעבד פלל, או מן הנזיר, אף על פי שאין הנזיר מקבל טמאה, או מקלפת הרמון והאגוז והאלון⁵, אפילו חקקום התינוקות למד בהן את העפר או שהתינונם לכף מאזנים - הרי אלו מקבלין טמאה; שתינוק חרש⁶ שוטף וקטן יש להן מעשה⁷, אף על פי שאין להן מחשבה⁸. אבן העושה פלים מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים, שחקקן למד בהן, וכל פיוצא בהן - הרי הן טהורין, לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט.

2) כלים פי"ז מט"ו. (3) לרבות עור המצה והנייר ומשחקי תינוקות האמורים למטה (רבינו בפירושו למשנתנו, וכן פירשו הראש"ש ותוספות יום-טוב). והברטנורא מפרש "מכל מקום" היינו אפילו בית קיבול זעיר, אבל עצמות הגז ועורו אינם מיטמאים אפילו כשיש להם בית קיבול, שהתורה מיעטה אותם מטומאה. (4) עור שאינו מעובד כלל, כמו מצה שאין בה כל תיקון או תערובת כדי לשפרה. ב'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשתא ו ה"א, שנינו: "יכול אף המצה ועור החיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד-לומר (ויקרא יא, לב): אשר יעשה מלאכה בהם". ומדרשה זו נתמעט עור שלא נגמרה מלאכתו. וסובר רבינו, שאם עשה לעור זה בית קיבול, כגון תרמיל או כיס - נגמרה מלאכתו ומקבל טומאה, ונתמעטו פשוטי כלי עור בלבד (ראה משנה-למלך). (5) פרי עץ האלון שקליפתו וגם תוכו קשים. (6) אינו שומע ואינו מדבר, אבל אילם השומע - דינו כגדול. (7) מעשיהם מועילים כמו מעשה בן דעת. (8) בכל הדברים שמחשבתו של אדם מכריעה לכאן או לכאן - אין למחשבתם כל ערך. (9) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ז ה"ג.

ב. קנה מאזנים¹⁰ והמחק¹¹ שיש בהן בית קבול מתכת, והאסל¹² שיש בו בית קבול מעות, וקנה של עץ שיש בו בית קבול מים¹³, ומקל שיש בו בית קבול מזוזה¹⁴ או מקום מרבליית¹⁵, ומשחזת של עץ¹⁶ שיש בו בית קבול שמן¹⁷, ולוח פנקס¹⁸ שיש בו בית קבול שעווה¹⁹ - כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שהן פשוטי כלי עץ, הואיל ויש בהן בית קבול של שהוא, מקבלין טמאה דין תורה. ואין טמא מן התורה²⁰ אלא בית קבול לבדו שיש בהן והמשמש את בית הקבול משאר הפלי שבית הקבול צריך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42) חיבור של קבע במסמרים. (43) לפי שעודה ראויה לקבלה. (44) לפי שעל-ידי קביעתה אינה ראויה לקבל, הרי קביעתה שינוי מעשה גמור והועילה לעשותה כמחובר לקרקע, שאינו מקבל טומאה, מה-שאינ-כן כשקבעה דרך קבלתה ונשארה ראוייה למלאכתה הקודמת להכניס לתוכה מזוזה. (45) חיבור ארעי. (46) וגילה אז דעתו שלקבלה הוא מתכוון, אבל לפני הכנסת המזוזה לא גילה כוונה כזו. (47) כוונתו שלאחר הנתינה בכותל מועילה לעשות כלי, מפני שאינה קבועה בכותל. (48) והכניס בה המזוזה על ידי לחיצה בכוח. (49) כשחיבר את השופרת לכותל לא היתה כלי, שהרי לא הוכיח שלקבלה התכוון, ולכן בטלה לגבי הכותל אפילו בחיבור בלתי מהודק, והכוונה שבאה לאחר מכאן אינה מועילה. (50) בחיבור של קבע אין מחשבתו מועילה (פירושו זה מיוסד על פירוש בעל סדרי טהרות לתוספתא, כלים שם).

ו. פליגי⁵¹ שאורגין אותו מן הנסרים⁵² או מן השעם⁵³ כדי שישטחו עליו הבגדים והמגמר⁵⁴ מלמטה כדי שיתבסמו: אם היה עשוי פפורת שאין לו קרקע⁵⁵ - טהור, ואם היה בו בית קבלת פסוי⁵⁶ - הרי זה מקבל טמאה.

51) כלים פכ"ב מ"י. (52) פירוש, שבבי עץ דקים מאוד. (53) מין גמי (בזמנו ניתן שם "שעם" לעץ רך וקל שעושים ממנו פקקים, אולם רבינו התכוון לגמי). (54) כלי שבו מקטירים בושם על גחלים לוחשות. (55) שוליים, אלא דפנות בלבד ושוחטים את הבגדים מלמעלה. (56) שטח ארוג למעלה מן המוגמר העומד על הקרקע ועל הכיסוי מניחים את הבגד שרוצים לבסמו.

ז. סנדל⁵⁷ של בהמה: של מתכת - טמאה⁵⁸, ושל שעם - טהור, שאין זה חשוב מקלי הקבלה⁵⁹.

57) שם פי"ד מ"ה. רגילים היו להנעיל על רגלי הבהמות סנדלי מתכת להגן על הרגלים מפני הקוצים. (58) כל משמשי בהמה (הכלים העשויים לצרכי הבהמה עצמה) אפילו של מתכת אינם מקבלים טומאה, אבל סנדל מקבל טומאה. במס' שבת נט, א - מנמק רב, מפני שבמלחמה שותים החיילים בו מים, כשאין להם כלי אחר, ולכן דינו כמשמשי בהמה ואדם. (59) בסנדל של גמי אי-אפשר לשתות מים, ואם כן הוא משמש רק את הבהמה (מלשונו של רבינו אפשר להבין שאינו נידון כבית קיבול, אולם מגמרא שבת הנ"ל משתמעת הכוונה שאמרנו).

ח. הצורר⁶⁰ מרגלית בעור והוציאה ונשאר מקומה עמק⁶¹ - הרי זה מקבל טמאה עד שיפשוט⁶²; שפל כלי קיבול מקבלין בכל שהן, והרי מקומן כמו פיס קטן. אבל צרור המעוץ אינו מקבל טמאה, שאין עליו צורת פלי⁶³.

60) שם פכ"ו מ"ב. (61) מפני שאין דרכו של אדם לפתוח תכופות את הצרור, נשארה תבנית הכיס, ומפני כך חשוב בית קיבול. (62) שיתפשטו הקמטים ויחזור העור לצורתו

טמאה; מפני שהן מגביהין את הפרזל בכל עת שירצה ומקבצין את שפות²⁸ הזהב והקסף המתקבצת שם תחת הסדן²⁹, והרי נעשה לקבלה. וכן כל פיוצא בו.

23) משנה, שם. (24) חתיכת עץ פשוטה. (25) ועליו מניחים את המתכת, כשמעבדים אותו. (26) מלשונו משמע שאפילו לפני שתקעו את הסדן בבית הקיבול אין העץ מקבל טומאה מפני שהחור נעשה בכוונה תחילה למלאות אותו מילוי קבוע. (27) צורפי מתכות יקרות, כגון זהב וכסף. (28) נסורת דקה שנושרת מן המתכת כשמחליקים אותה בפצירה ששיניה זעירות (מלשון המשנה, כלים פ"ל, מ"א: "שפן בשופין"). (29) אבל נסורת הברזל אין לה כל ערך ואין מאספים אותה (תוספתא, שם).

ד. הפך³⁰ החקוק שפתח רגלי המטות³¹ והמגדלות וכיוצא בהן, אף על פי שהוא מקבל - טהור, ואין בו משום פלי קבול, לפי שאינו עשוי לקבול אלא לסמך בו פלבד. שפופרת³² הקש³³ - מקבלת טמאה בכל כלי העץ שמקבלין טמאה, אפילו אינה יכולה לקבל אלא טפה אחת³⁴. ושפופרת הקנה³⁵ שחתכה לקבלה - אינה מקבלת טמאה עד שיוציא את כל הלכין שבתוכה. ואם לא נחתכה לקבלה - הרי היא כפשוטי כלי עץ. אבל שפופרת של פקועות³⁶ וכיוצא בהן - אינן פלים, אלא כאכלין הן חשובין.

30) תוספתא, שם פ"ח ה"א. (31) כדי לכוון עמידת רגלי המיטות, והמגדלות הניחו תחתיהן חתיכות קרש עבות, שחקקו בהן בתי קיבול מתאימים לרגלים. (32) משנה, שם פי"ז מ"ז. (33) של תבואה והיא חלולה. (34) שבית קיבול מיטמא בכל שהוא. (35) קנה סוף חלול, וחללו מלא חומר ספוגי לבן, ונקרא במשנה "בכיי". (36) מין צמח-שדה רך שטעמו מר, ואחר שכובשים אותו זמן רב הוא מתמתק ונעשה ראוי למאכל אדם (במלכים-ב, ד, לט: "וילקט ממנו פקעות שדה"), ויש לו קנים שנאכלים כפריו.

ה. שפופרת³⁷ שחתכה ונתן בה את המזוזה³⁸ ואחר כך נתנה בפתל³⁹, אפילו נתנה שלא כדרך קבלתה⁴⁰ - מקבלת טמאה⁴¹. קבעה בפתל⁴²: אם קבעה כדרך קבלתה - הרי זו מקבלת טמאה⁴³: שלא כדרך קבלתה - טהורה⁴⁴. נתן השפופרת בפתל⁴⁵ ואחר כך נתן בה המזוזה⁴⁶: אם היתה כדרך קבלתה - הרי זו מקבלת טמאה⁴⁷; שלא כדרך קבלתה⁴⁸ - טהורה⁴⁹. קבעה בפתל, אפילו כדרך קבלתה - טהורה⁵⁰.

37) תוספתא, שם ה"ג. (38) ובזה גילה דעתו שעשאה לקבלה וראויה לקבל טומאה. (39) חיבור עראי, שקל לנתקו. (40) חיבר את צידה הפתוח למזוזה הפתח, ובמצב זה אינה ראויה לקבל. (41) מכיוון שלפני נתינתה בכותל ירדה עליה תורת קבלת טומאה, אין הטומאה מסתלקת אלא על-ידי שינוי מעשה, וחיבור עראי אינו נקרא שינוי מעשה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המלכים¹⁸, וְעֲרַבְתָּ הָעֶבְדִּין¹⁹, וּבֹרַרְתָּ סְפִינָה קְטַנָּה שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהֵלֵךְ בְּאֲמָצֵעַ הַיָּם הַגְּדוֹל²⁰, וְהָאֲרוֹן. כָּל אֶחָד מִחֲמֹשֶׁת כְּלֵי עֵץ אֱלוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מִקְבְּלִין יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים סָאָה - הֲרִי אֱלוֹ מִקְבְּלִין טְמָאָה, שְׁלֵא נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן אֲלֵא לְהִטְלִיט לְמֵלֵאין²¹. וְשֶׁאֵר כָּל כְּלֵי עֵץ²², אִם הֵיוּ מִקְבְּלִין אַרְבָּעִים סָאָה וְיֵשׁ לָהֶם שׂוֹלֵם - חֲזַקְתָּן שְׂאִינָן עֲשׂוּיִין לְהִתְטַלֵּט בְּמֵלֵאין, וּלְפִיכָף אֵין מִקְבְּלִין טְמָאָה. וְכֵן כְּלֵי עֵצִים²³ וְכְלֵי הָעוֹר הַמְקְבְּלִין אַרְבָּעִים סָאָה בְּלַח - אֵין מִקְבְּלִין טְמָאָה, אֲלֵא אִם כֵּן נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן לְהִתְטַלֵּט כְּשֶׁהֵן²⁴ מֵלֵאין.

9) מרכבה שמסיעים בה נשים והיא נישאת בידי אדם.
10) ארון גדול עשוי בתבנית מגדל ומניחים בו כלים ומזון.
11) כוורת קלועה מקש. 12) עשויה מקני סוף.
13) הספינות המפליגות בים מוליכות כלי גדול מאוד של עץ מלא מים לשתייה וקוראים לו "בור ספינה".
14) המפליגה בים הגדול. במשנה: "ספינה אלכסנדריה" ופירש שם רבינו, הספינות המפליגות לאלכסנדריה של מצרים ונכנסות לים הגדול. ויש מפרשים שהכוונה לספינות של תגרי אלכסנדריה שעומדים בקשרי מסחר עם ארצות רחוקות, פרט לספינות קטנות שאינן מתרחקות מן החוף ומשמשות את התחבורה בין המקומות שעל חוף הים. בורות אלו עשויות לנחת מבלי להורידן מן הספינות, מפני שממלאים אותן מים שיספיקו לזמן רב, ואם אינן מחזיקות ארבעים סאה מוכרחים להורידן בכל פעם ולמלאותן כשאפסו מי השתייה. 15) משמע שאם אינם מחזיקים ארבעים סאה - מקבלים טומאה. 16) נעשו לכתחילה לשם זה. 17) חבית עץ גדולה מוטלת על עגלה ומובילים בה מים. חבית כזו נעשתה כדי להובילה בעגלה ולפיכך נידונית כדבר המיטלטל מלא וריקן. 18) תיבה גדולה עשויה תאים תאים להניח בהם מזון ומשקין והמלכים היוצאים לדרך מובילים בה צידה מספיקה לכמה ימים. 19) עריבה גדולה, שהאומנים שורים בה את העורות העומדים לעיבוד. 20) אין דרכם של המלחים למלאות בהן הרבה מים, אלא כדי שיספיקו עד למקום התחנות הקרובות, שבהן יורידו אותן וימלאון מים טריים, ואם כן הן מיטלטלות מלאות. 21) דבריו אלה באים לנמק למה כלים אלה, שהם גדולים יותר מן השיעור הקבוע (40 סאה) וקשה לטלטלם מפני כובדם נידונים כמטלטלים, ומבאר רבינו, שאין להגדירם ככלתי מיטלטלים מלאים, מפני שנעשו לכתחילה לשם טלטול כשהם מלאים על ידי עגלה או על ידי כמה בני אדם. 22) לשון המשנה. הכוונה לסתם כלים שנאמר דינם בהלכה הקודמת. וכפל דינם, מפני שכך הוא סיום דברי רבי יהודה במשנתנו שרבינו פסק כמותו. 23) דינו ככלי עץ לכל דבר. סיכום עיקרי שיטתו של רבינו בדיני כלי עץ יסבירו היטב את שתי ההלכות האלו: א. הגורם הקובע בטומאת כלי עץ הוא מידת טילטולם. המיטלטלים מקבלים טומאה. ושאינם מיטלטלים, אלא דרכם להיות מונחים במקום אחד, מוגדרים ככלי עץ העשוי

הטבעית. 63) אדם רגיל לפתוח ולסגור צרור מעותיו, ומתוך כך הוא מתפשט מהר ואין עליו תורת בית קיבול אפילו לפני שנפשט (ב'הגהות מים טהורים' במשנתנו מפרש כך את נימוקו של רבינו בפירושו שם).

~ יום שישי כ"ה כסלו ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר כלי עץ העשוי לנחת או להיטלטל מלא וריקן או סתם. ומה הם הכלים העשויים לטלטל במילואן. וכיצד מודדים הכלי לידע אם מחזיק מ סאה ומה נמדד עמו. כלי עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה כדרכו אלא אם כן הטהו על צדו.

א. כָּל כְּלֵי עֵץ הַעֲשׂוּי לְנַחַת², אֲפֹלוּ אֵינוּ מִקְבֵּל אֲלֵא דְבַר מוּעָצָה³ - אֵינוּ מִקְבֵּל טְמָאָה⁴ לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבַרֵי סוּפְרִים. וְכָל כְּלֵי עֵץ הַעֲשׂוּי לְהִתְטַלֵּט מֵלֵא וְרִיקָן כְּשֶׁק, אֲפֹלוּ הֵיזָה מִחֲזִיק מֵאָה סָאָה, וְאִף עַל פִּי שֵׁישׁ לוֹ שׂוֹלֵם, הוֹאִיל וְאֵינוּ עֲשׂוּי לְנַחַת - הֲרִי זֶה מִקְבֵּל טְמָאָה דִּין תּוֹרָה כְּשֶׁאֵר כְּלֵי קְבוּל. וְכָל כְּלֵי עֵץ שֶׁהוּא סְתָם⁵, אִם הֵיוּ לוֹ שׂוֹלֵם לִישָׁב עֲלֵיהֶם עַל הַקְּרָקַע⁶ כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה נוֹחַ לְהַתְגַּלְגַּל, וְהֵיזָה מִחֲזִיק אַרְבָּעִים סָאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוֹרִים בְּיָבֵשׁ - אֵינוּ מִקְבֵּל טְמָאָה כְּלָל, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבַרֵי סוּפְרִים, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקוֹת⁷ שֶׁעֲשׂוּי לְנַחַת. וּדְרָבְרִים אֱלוֹ דְּבַרֵי קְבֻלָּה הֵן. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוּ⁸: מֵה שֶׁק - שֶׁהוּא מִתְטַלֵּט מֵלֵא וְרִיקָן, אִף כְּלֵי עֵץ לֹא יִטְמָא אֲלֵא אִם כֵּן הֵיזָה מִשְׁטַלֵּט מֵלֵא וְרִיקָן; לְהוֹצִיא כְּלֵי עֵץ הַעֲשׂוּי לְנַחַת.

2) עשוי להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. 3) ואפשר לטלטלו כשהוא מלא. 4) בחגיגה כו, ב אמרו גבי שולחן שבבית המקדש, שאילמלא היו מוציאים אותו להוראותו לעולי רגלים לא היה מקבל טומאה מפני שהוא עשוי לנחת במקום אחד. וטעמו של דבר: כלי עץ הוקשו (השווה) לשק, ששניהם נכתבו בפסוק אחד (ויקרא יא, לב) ודרשו: כלי עץ מטמא רק כשהוא דומה לשק שהוא מיטלטל, וזה אינו מיטלטל כלל (רבינו בסוף הלכה זו). 5) לא נקבע אופן שימוש. 6) להוציא שוליים עגולים או משופעים. 7) הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. 8) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ה שנינו: מה שק מיוחד שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם.

ב. הַכֵּלִים שֶׁחֻזְקוֹתָן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְנַחַת, כְּגוֹן שְׂדֵה⁹ תְּבָה וּמִגְדָּל¹⁰ וְכַוֶּרֶת הַקֶּשֶׁת¹¹ וְכַוֶּרֶת הַקְּנִים¹² וּבֹרַר סְפִינָה¹³ גְּדוֹלָה¹⁴ וְכִיּוּצָא בְּאֵלו, אִם הֵן מִחֲזִיקִין אַרְבָּעִים סָאָה - אֵין מִקְבְּלִין טְמָאָה¹⁵. וְאֵלו הֵן הַכֵּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין¹⁶ לְהִתְטַלֵּט בְּמֵלֵאין: דְּרָדוּר¹⁷ שְׂמִיחִין אוֹתוֹ עַל הָעֲגָלָה, וְקוֹסְטוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדפנות מוסיפים כובר. מחלוקת בית שמאי ובית הלל שם ופסק כבית הלל, שהלכה כמותם בכל מקום. (32) המדובר אפילו בתיבה שרגליה מחוברות לדפנות או עשויות מעץ אחד עם הדפנות, אבל הן עבות מהדפנות וחלק מהן בולט מחוץ לריבוע של הארון, תוספת זו אינה נמדדת. (33) הזר נמצא למעלה משפת הכלי ומחובר מבחוץ. (34) במשנה אמרו, שבזה גם בית הלל מודים שאינם נמדדים.

ה. הַיָּה בְּתוֹךְ הַפְּלִי תִּבָּה קְטָנָה³⁵, כַּגֹּן מוֹכְנֵי שֶׁבֶתוֹף הַשְּׂדֵה: בְּזִמְן שֶׁהָיָא נִשְׁמַטְתָּ³⁶ - אֵינָה נִמְדָּדֶת עִמָּה³⁷, וְאֵינָה חִבּוּר לָהּ³⁸, וְאֵינָה מַצְלֵת עִמָּה פֶּאֱהָל הַמַּת³⁹; וְאֵם אֵינָה נִשְׁמַטְתָּ - נִמְדָּדֶת עִמָּה⁴⁰, וְהָיָה הֵן כְּכֹלֵי אֶחָד⁴¹.

(35) במשנה כתוב "מוכני שלה" ורבינו שם מפרש "אופן", כנראה התכוון לאופן כעין אופני העגלה, שהשידה מונחת עליה. וכן פירש הר"ש שם. אולם כאן חזר בו ופירש תיבה קטנה שבתוך השידה. (36) אינה קבועה בשידה ואפשר לשומטה ולהוציאה. (37) אם השידה עצמה אינה מחזיקה ארבעים סאה, והמשקין הנכנסים לתיבה בחלקה הבולט משפת השידה משלימים לשיעור זה - אינם נמדדים, ודין השידה ככלי רגיל המקבל טומאה. (38) אם נטמאה השידה לא נטמאה התיבה וכן להיפך. (39) לשון המשנה. ורבינו מפרשה כרש"י שבת מד, ב, שהמדובר כשנכנסה לבית הקברות. השידה ישש בה ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה - חוצצת בפני הטומאה (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י"ג הלכה ג), ולפיכך היא מצילה על הכלים שבתוכה ולא נטמאו, אבל הכלים הנמצאים בתיבה שאין בה עצמה ארבעים סאה ודפנותיה גבוהים מדפנות השידה - נטמאו, מפני שהיא כלי בפני עצמו; אין השידה מצילה על הכלים שבתוכה. (40) מידת החלק של התיבה העודף על שפת השידה משליחה לארבעים סאה, כמבואר למעלה. (41) לכל הדינים האמורים למעלה בנשמטת.

ו. הַיָּה לְכֹלֵי⁴² פְּסוּי קְמוּר⁴³: בְּזִמְן שֶׁהוּא קְבוּעַ - נִמְדָּד עִמּוֹ⁴⁴; אֵינּוּ קְבוּעַ - אֵינּוּ נִמְדָּד עִמּוֹ. הַיָּה בּוֹ מְגוּרֹת⁴⁵ מִבְּפָנִים - נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ; וְאֵם הָיָה מִבְּחוּץ⁴⁶ - אֵינּוּ נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ⁴⁷.

(42) הכוונה לשידה האמורה בהלכה הקודמת. (43) כעין כיפה. (44) דינו כחלק מן השידה. (45) מגירות. (46) המגירות נפתחות מבחוץ ודופן החיצון בולט קצתו, כרגיל במגירות שלנו. (47) כשמודדים את הכלי מבחוץ, אין העודף הזה נמדד (מנחת ביכורים לתוספתא).

ז. כֹּלֵי עֵץ שֶׁאֵינּוּ מְקַבְּלִים אַרְבָּעִים סָאָה כְּדָרְכּוֹ⁴⁸ אֵלָא אִם בֵּן הַטְּהוֹר עַל צִדּוֹ אוֹ סָמְכוֹ בְּדָבָר אַחֵר, הוֹאִיל וּמְקַבְּלִים אַרְבָּעִים סָאָה מְקַל מְקוֹם - טְהוֹר.

(48) אם הוא עומד על שוליו או על רגליו.

ח. הַשְּׂדֵה וְהַתִּבָּה שֶׁנִּטְלָה אַחַת מִרְגְּלֵיהֶן, אֵף עַל פִּי שְׂלָא נִקְבְּרוּ⁴⁹ אֵלָא הָיָה הֵן מְקַבְּלִין⁵⁰ - הָיָה אֵלּוּ

לנחת ואינם מיטמאים. ב. טלטול שאמרו פירושו טלטול כשהכלי מלא [בתורת כהנים שם דרשו: מה שק שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואו]. ג. הטלטול כשהכלי ריק אינו גורע מהכשירו לקבל טומאה [בניגוד לדעת הראב"ד בהשגותיו כאן, שכלי שדרכו להיטלטל גם מלא וגם ריקן ויש בו ארבעים סאה אינו מטמא]. ד. שיערו חכמים, שאין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד יותר מארבעים סאה ולפיכך קבעו שיעור זה כמכריע בסתם כלים לעניין טלטול. ומארבעת עיקרים אלה מסתעפים כמעט מאליהם כל הדינים שהשיעור רבינו כאן. נחזור על דינים אלה בקצרה: 1. כלי עץ "העשוי לנחת" אפילו מחזיק פחות מהשיעור אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיטלטל ואינו דומה לשק, ומשקל המשאוי אינו משנה כאן כלום. 2. כלי העשוי להתלטל בין מלא ובין ריקן - מטמא אפילו מחזיק מאה סאה, שהרי הוא עשוי להיטלטל למרות כובדו והטלטול הוא הגורם המכריע. 3. כלי עץ שלא הייתה כוונה קבועה בעשייתו, אם תשמישו להיטלטל או לנחת - מכריעה בו מידתו, אם היא למעלה מארבעים סאה מתקבל על הדעת (חזקתו) שלנחת עשוי, שהרי אין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד שכזה, ואם היא פחות משיעור זה חזקתו שנעשה לטלטול ומקבל טומאה. (24) צריך להיות מתחילתם להיטלטל כשהם (דפוס רומא ר"מ).

ג. הַשְּׂדֵה וְהַתִּבָּה וְהַמְגָּדֵל שֶׁל זְכוּכִית הַבָּאִים בַּמַּדָּה²⁵ - טְהוֹרִין; וְשָׂאָר כֹּלֵי זְכוּכִית, אֵף עַל פִּי שֶׁמְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סָאָה - הָיָה הֵן מְקַבְּלִין טְמֵאָה²⁶. וְזֶה הַמָּוֶר בְּכֹלֵי זְכוּכִית מְקַבְּלֵי עֵץ.

(25) ישש בהם המידה שקבעו חכמים; ארבעים סאה בלח, שהם כוריים ביבש. (26) הראב"ד מנמק דין זה, מפני שכלים אלו נעשים מזכוכית עבה ולפיכך הם כבדים מאוד ואינם עשויים להיטלטל, והכלים האחרים אינם עבים כל כך.

ד. כֹּל כֹּלֵי שֵׁישׁ בְּשִׁבּוּר²⁷ אִמָּה עַל אִמָּה²⁸ בְּרוּם שְׂלֵשׁ²⁹ - הָיָה הוּא מְחִזֵּק אַרְבָּעִים סָאָה בְּלַח. וּכְשֶׁמּוֹדְדִין אֶת הַפְּלִי - מוֹדְדִין אוֹתוֹ מִבְּחוּץ; אִם הָיָה בּוֹ אִמָּה עַל אִמָּה בְּרוּם שְׂלֵשׁ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין תּוֹכוֹ אֵלָא פְּחוֹת מִזֶּה³⁰ - הָיָה הוּא טְהוֹר, שֶׁאֵין עִבֵי הַדְּפָנוֹת מְמַעֲטִין³¹. אֲבָל עִבֵי הַרְגְּלִים³² וְעִבֵי הַזְּרָיִם³³, אִם הָיָה לוֹ זֶר - אֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ³⁴.

(27) בחשבון תשיבורת של תכולתו. (28) אמה באורך ואמה ברוחב. (29) גובה שלוש אמות. כלי שכזה מחזיק שלוש מידות מעוקבות של אמה על אמה. רבינו דייק ואמר "בשיבורו", שלא תטעה לומר ששיעורי האורך, הרוחב והגובה מעכבים ואם אחד מהם פחות מאמה אין היתרון של הממד השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה בטומאת צרעת). (30) מקום עובי דפנות הכלי. (31) כלומר, להלכה אינו ממעט, מפני שקובע הכובר, והרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. (4) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן . . . שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם . . . ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המבי"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאנין. (5) שמשתמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. (6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. (7) שולחן קטן. (8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשי של האדם. (9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. (10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. (11) כגון דפוס משתמשים בו עושי בתים לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשזורי מצנפות המתחיים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על-פי רבינו בפירושו המשניות שלו למסכת כלים). (12) כיסוי של קופסה. (13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". (14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. (15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). (16) הכלי שבו מונח הכוחל. (17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). (18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. (19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבולו", ותרגמו: "ומחת פגשוהי". (20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. (21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. (22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. (23) תיבה קטנה מקמטרא. (24) סל, מלשון "טנא". (25) נגר. (26) במשנתנו כתוב "והקמרין", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. (27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמתחיים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. (28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. (29) תיק המנעול. (30) תיק לכרוך בו את המזווה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזווה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף-משנה שם]. (31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים.

טְהוֹרִין, וְעֵדִין⁵¹ יֵשׁ לָהֶם שׁוֹלִים, וְחִזְקָתָן שֶׁהֵן לְנַחַת פְּשָׁהוּ.

(49) השידה והתיבה והמגדל לא ניקבו במקום השבר. (50) את הדברים שנותנין לתוכן. (51) פירוש, מפני שעדיין.

פָּרָק רְבִיעִי

(1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפויי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

א. שְׁלֹשׁ מִדּוֹת² בְּכָלֵי עֵץ שְׂאִינָן עֲשׂוּיִין לְקַבְּלָהּ³: כָּל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתִשְׁמִישׁ אָדָם בְּלִבָּד, כְּגוֹן הַסֵּלָם - טְהוֹר, וְאִינוּ מְקַבְּלִים טְמֵאָה כְּלָל, וְלֹא רְבוּהוּ חֲכָמִים⁴ לְטִמְאָהּ. וְכָל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתִשְׁמִישׁ הַבָּלִים וְהָאָדָם⁵, כְּגוֹן הַשְּׁלֶחָן וְהַטְּבֵּלָא וְהַמְטָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - מְקַבְּלִין טְמֵאָה. וּמִינֵין שֶׁהֵן לְתִשְׁמִישׁ אָדָם וְתִשְׁמִישׁ מְשֻׁמְשׂוֹ⁶? שֶׁהָרִי מְנִיחַ הַקְּעֻרוֹת עַל הַשְּׁלֶחָן, וְהַפּוֹסוֹת עַל הַטְּבֵּלָא, וְהַמְצַעוֹת עַל הַמְטָה. וְכָל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתִשְׁמִישׁ הַבָּלִים בְּלִבָּד, שֶׁהָרִי הוּא מְשַׁמֵּשׁ מְשֻׁמְשֵׁי אָדָם⁷: אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבָּלִים אֲלֹא בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבָּד - הָרִי זֶה טְהוֹר מְפֻלָּם. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְשַׁמְשֶׁת הַנֵּר בְּשַׁעַת הַדְּלָקָה¹⁰, וְכוּן, וְהוּא כְּלֵי שֶׁמְנִיחִין תַּחַת הַבָּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה, וְהַדְּפוּסִין כְּלֵין¹¹. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבָּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה וְשֹׁלֵא בְּשַׁעַת מְלָאכָה - הָרִי זֶה מְקַבְּלֵי טְמֵאָה. כְּגוֹן כְּסוּי הַקְּפָצָה¹² וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְתִיק הַסִּיף¹³ וְהַסִּפִּין וְהַרְמַח וְהַמְסַפְּרִים וְהַתַּעַר וְהַמְכַחֹל¹⁴ וְהַמְכַתֵּב¹⁵, וְבֵית הַפְּחֵלָא¹⁶, וְתִיק טְבֵּלָא וְסַקוֹרְטֵינָא¹⁷, וְבֵית הַחֲצִיִּים¹⁸ וְבֵית הַפְּגוּזוֹת¹⁹, וְתִיק חֲלִילִים²⁰. כָּל אֵלּוּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אִף עַל פִּי שְׂאִינָן אֲלֹא מְשֻׁמְשֵׁי בָלִים - מְקַבְּלִין טְמֵאָה, שֶׁהָרִי הַכְּלִי צָרִיךְ לְהֵן בְּשַׁעַת מְלָאכָה²¹ וְשֹׁלֵא בְּשַׁעַת מְלָאכָה. אֲבָל כְּסוּי קְמַטְרָא²² וְכְסוּי תִּבְהָ²³ וְכְסוּי טְנִי²⁴, וְהַמְכַּבֵּשׁ שֶׁל חֶרֶשׁ²⁵, וְהַכֶּסֶף שֶׁתַּחַת הַתִּיבָה וְהַקְּמִתִּין²⁶ שֶׁלָּהּ, וְהַקְּלֵב²⁷ שֶׁבוֹנִין עָלָיו תִּיק הַסִּפֵּר, וְבֵית הַנְּגָר²⁸ וְהַמְנַעוֹל²⁹ וְהַמְזוּזָה³⁰, וְתִיק נְבָלִים וְהַפְּנוּרוֹת, וְהַקְּלֵב שֶׁל גּוֹדְלֵי מְצַנְפֹת, וְדְפוּס שֶׁל תְּפִלִּין, וְסוּס שֶׁל עֵץ שֶׁל זְמָרִין³¹ שֶׁמְשַׁחְקִין בּוֹ, וְרִבִּיעִית הַמְקוֹנְנָת³², וְגַנְנוֹת הָעֵנִי³³, וְסַמּוּכוֹת הַמְטָה³⁴, וְנְקִלְטֵי הַמְטָה³⁵, וְחַמּוֹר שֶׁתַּחַת הַמְטָה³⁶ - כָּל אֵלּוּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשֻׁמְשֵׁי הַבָּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבָּד³⁷.

(2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. (3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלבד, וכשהאדם מלוכב אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. (51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פי"ח מ"ג וד'].

ג. **מְכַבֵּשׁ⁵² שֶׁל שֶׁפֶף⁵³ שְׁמוֹתָהּ עָלָיו אֵת הָעוֹר - טְהוֹר, מְפִינֵי שְׁמִינִי עָלָיו אֵת הָאֶבֶן בְּמָקוֹם הַחֻקָּי שֵׁשׁ בּוֹ וּמְשַׁמֵּשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עֲשׂוּי לְשִׁמְשׁ אֵת הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלֶאכֶה⁵⁴. וְאִינוּ מְחַטְמָא מְשׁוֹם קִיבּוּל⁵⁵, שֶׁהָרִי הַחֻקָּי שָׁבוּ עֲשׂוּי לְהַתְמַלְאוֹת בְּאֶבֶן⁵⁶.**

(52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. (53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. (54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. (55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. (56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

ד. **חִפּוּי הַמְּטָה⁵⁷ - טְהוֹרִין⁵⁸. וְכֵן כָּל הַחִפּוּיִן, בֵּין שֶׁהָיוּ שָׁל עֵץ אִו שָׁל עֶצֶם אִו שָׁל עוֹר אִו שָׁל מִתְּכַת - טְהוֹרִין; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה בָּהֶם - פָּרֵט לְחִפּוּי הַפְּלִים⁵⁹. וְכֵן פְּלֵי עֵץ אִו עֶצֶם שֵׁשׁ בְּהֵן בֵּית קִיבּוּל שֶׁצֶפֶם בְּמִתְכַת - טְהוֹרִים⁶⁰ וְאִין מְקַבְּלִין טְמָאָה; מֵאַחַר שֶׁצֶפֶם בְּטָלִין⁶¹, וְהַצִּפּוּי עֲצָמוּ טְהוֹר כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁶².**

(57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. (58) משנה שם פט"ז ז. (59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרוב אהרן על התוספתא, מפרש חיפוי כלים - כיסוי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמעטו מן ההיקש לשקן]. (60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. (61) ביטל את כלי העץ, מפני שהחיפוי הוא יותר חשוב מהעץ. (62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כו, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוץ השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרו מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים

(32) במשנה: "ורביעית של סולית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "וברביעין", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקונו בו המתים אצלם". (33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחוץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנונת" מפני שנועד להגנה. (34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. (35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משעינים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזבובים. (36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. (37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף-משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

ב. **מְלִבֵּן³⁸ הַמְּטָה³⁹, אִם הָיָה מְלִבֵּשׁ בְּפָקוֹת⁴⁰ וְיֵשׁ לָוִי רְגָלִים שֶׁמְחַבְּרִין עִם הַמְּטָה⁴² - הָרִי זֶה מְחַטְמָא עִם הַמְּטָה⁴³, שֶׁהָרִי נֹתֵנִין אוֹתוֹ בְּפִי הַמְּטָה⁴⁴ וְהָרִי הוּא כְּאֶחָד מְאֻבְרֵיהָ. נִתְּנוֹ⁴⁵ עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת⁴⁶ וְהָרִי הוּא גְבוּהָ עַל הַמְּטָה⁴⁷, אָף עַל פִּי שֶׁמְסַרְגַּ בְּחֻבְלִים, הוֹאִיל וְאִין לוֹ רְגָלִים⁴⁸ - טְהוֹר⁴⁹, מְפִינֵי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלֶאכֶה בְּלִבְד⁵⁰. כְּמִלְבְּנֵי בְּנֵי לְוִי⁵¹, שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם פְּנוּדוֹתֵיהֶן וְכָלֵי הַשִּׁיר, שֶׁהֵן טְהוֹרִין.**

(38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. (39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונו של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונו. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרקע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונו. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונו וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונו הנמצא למעלה מן הארוכה. (40) כעין טבעות, שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). (41) למלבן. (42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף-משנה). (43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. (44) בחזית המיטה. (45) משנה כלים פ"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. (46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. (47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. (48) מורכבות במיטה. (49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. (50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובוה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

ז. השן⁷⁰ של מתכת⁷¹ או החותם⁷² מקבל טמאה בפני עצמו, אם לא היה מחבר לעץ. וכן⁷³ המעבד⁷⁴ והמזרה והמגוב⁷⁵ והמסרק של ראש⁷⁶ שנטלה אחת משניהן ועשאה של מתכת - הרי אלו מקבלין טמאה⁷⁷.

(70) משנה שם. (71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. (72) של מתכת. (73) שם. (74) במשנה: "המעבר". (75) שלושת כלים אלה משמשים לניקוי גריגי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). (76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. (77) כל הכלי מקבל טמאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו סופרים, ואין לי מה להשיב". פירוש, דין זה נראה לי תמוה מאד, אבל הסופרים אמרו ואיני יכול לדחותו (רבינו בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טמאה לכל הכלי ששיניו מרובות.

ח. מקבל⁷⁸ שעשה בראשו מסמר⁷⁹ פמין רמון⁸⁰ פדי שיהיה אוהז בו⁸¹ - אינו מקבל טמאה⁸². עשאה של תהיה הארץ אוכלת⁸³ את העץ - מקבל טמאה⁸⁴.

(78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. (79) של מתכת. (80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון. (81) בידו, ויישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה. (82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה). (83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל. (84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

ט. וכן מקבל⁸⁵ שקבע בו מסמרים פדי להפות בו - מקבל טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת⁸⁶. עשאן לנוי⁸⁷ - אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת משמשת את העץ.

(85) משנה שם פ"ד, ב. (86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. (87) קבע במקל מסמרים דקים מצויירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוח הזה דוחה איפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על-פי הכסף-משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

ה. העושה⁶³ פלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן המתכת: אם היה העץ משמש המתכת - מקבל טמאה⁶⁴, ואם היתה המתכת משמשת את העץ - הפל טהור⁶⁵. כיצד? מפתח של עץ ושניו מממתכת, אפלו שן אחת - הרי זה מקבל טמאה; היתה היא מממתכת ושניו שלו מעץ - הפל טהור.

(63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהורה". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. (64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. (65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי של המפתח הן השיניים שהן פותחות וסוגרות, וחלקו השני משמש רק בית יד להן. [נראה שרבינו מפרש "פותחת" שבמשנתנו היינו מפתח, וכן פירש הברטנורא, אולם בסיפא משמע שפותחת אינה מפתח, שהרי אמרה: "שבפותחת ושבמפתח". אולם, כנראה, הברטנורא וגם התוספות יום טוב" אינם גורסים "ושבמפתח", שהרי כתבו, שהשן אינה מיטמאה בפני עצמה (כשאינה נתונה בעץ המפתח), והרי כאן שנינו שמיטמא בפני עצמה, וכן פסק רבינו בהלכה זו. ובשבת פא, א משמע שפותחת קבועה בדלת (לפי פירוש רש"י) וצ"ג].

ו. טבעת⁶⁶ של מתכת וחוקמה של אלמג⁶⁷ - טמאה⁶⁸. היתה של אלמג וחוקמה של מתכת - הרי זו אינה מקבלת טמאה⁶⁹.

(66) שם. (67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים"א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. (68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). (69) ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. [תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שבית קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתטמאות, שהרי צורת הפלי עליהן³⁸; ושל בעלי בתים - אינן מקבלין טמאה³⁹. ואם צבען פסקא או בכרפום וכיוצא בהן - מתטמאות, שהרי נעשית להן צורת פלי. סורוד⁴⁰ של נחתמין שנותנין בו הפנים שפוקטפין בו⁴¹ - טמא; ושל בעלי בתים - טהור⁴². ואם גפפו⁴³ מארבע רוחותיו - מתטמא⁴⁴; נפרץ מרוח אחת - טהור⁴⁵. והלוח שעורקין עליו⁴⁶ - מתטמא. פלי עץ שהסלתים⁴⁷ מרקדין⁴⁸ עליו את הסלת - מתטמא; ושל בעלי בתים⁴⁹ - טהור⁵⁰. רחת⁵¹ הגרוסות⁵² - מתטמאה, של אוצרות⁵³ - טהור; של גת⁵⁴ - מתטמאה⁵⁵, ושל גרנות⁵⁶ - טהור. זה הכלל: העשוי לקבלה - מקבל טמאה, והעשוי לכנס בו - טהור.

(2) כלים פט"ו מ"א. (3) רגילים היו לשפשף את המיטות והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולצחצחן. (4) בדעתו. (5) שהיה נגמרה מלאכתו. (6) סלים קלועים מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה - נקראים כלי עץ. (7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". (8) ראשי העלים. (9) משאירים אותם כמו שהם. (10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. (11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. (12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. (13) פירוש, בית הלגינין. (14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. (15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית קערה. (16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. (17) קופות גדולות. (18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יתחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שרצו". ואחר-כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הדפנות. (19) שני היקפים. (20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. (21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. (22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתו. (23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשישם. (24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על-ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. (25) קופה ארוכה וצרה. (26) ובדעתו

י. וכן מנקיות⁸⁸ של מתכת שקבען במקל⁸⁹ או פדלת לנוי - טהורות⁹⁰. וכן כל פיוצא בזה משאר הכלים.

(88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". (89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. (90) מפני שהן משמשות את העץ.

פרק חמישי

(1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טמאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טמאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

א. כל הכלים² אין מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתו. וכלי עץ מאימתי מקבלין טמאה? המטה והעריסה - מששופם בעור הדג³. גמר⁴ שלא לשוף - מקבלין טמאה⁵. הסלים של עץ⁶ - מששיחם שפתותיהן ויכרת עקצי השריגים והעצים הקטנים היוצאים על גבי הסל. היו הסלים של תמרה, אף על פי שלא פרת ההוצין⁸ מבפנים - מקבלין טמאה, שפך מקימין אותן⁹. הפלבלה¹⁰ - מששיחם פיה ויכרת ההוצים ויגמר את התלויות¹¹. בית הפוסות¹² והלגינין¹³, אף על פי שלא פרת מבפנים - מקבלין טמאה, שפך מקימין אותם¹⁴. הקנונים¹⁵ הקטנים והקלתות¹⁶ - מששיחם שפתותיהן ויכרת ההוצין היוצאים. הקנונים הגדולים¹⁷ והסויגים¹⁸ הגדולים - משיעשה שני דורים¹⁹ לרחב שלהן²⁰. הנפה²¹ והכברה וכף מאזנים - משיעשה דור אחד לרחב שלהן²². הקפה²³ - משיעשה שתי צפירות²⁴ לרחב שלה; והערק²⁵ - משיעשה בו צפירה אחת. אף על פי שלא גמר גביה²⁶ - מקבלין טמאה, שהרי נראו²⁷ למה שנעשו וצורת הפלי עליהן. הא למה זה דומה? לבגד שנארג מקצתו²⁸. המחצלת - משויכרת ההוצין, וזהו גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים²⁹ אינן מקבלין טמאה עד שיתחטמו שפתותיהן. גלמי כלי עץ³⁰ מקבלין טמאה משנעשה הפלי בצורתו. אף על פי שעתיד לתארו בשרד³¹ או להשוותו במחוגה או ליפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו ועדין הוא גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה ורחי השלים חפירתו - הרי זה מקבל טמאה³². וכל גלמי כלי עץ מקבלין טמאה, חוץ משל אשפרוע³³, שאין הפלי ממנו חשוב כלי עד שיתנפה. וקרוב פניני, שפלי עצם כפלי אשפרוע³⁴, ואין גלמיהן מקבלין טמאה. כלי עץ שאין עליו צורת פלי³⁵, אף על פי שמשפתמין בו - אינו מקבל טמאה. ארובות³⁶ של נחתמין³⁷ שסודרים עליהן החלות פשהן בצק -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. (50) כפשוטי כלי עץ. (51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. (52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. (53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. (54) מוציאם בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. (55) מפני שתשישה לקבץ בה את הפסולת. (56) שתשישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

ב. כְּלֵי הַתְּלוּיִין⁵⁸ טְהוּרִין⁵⁹, חוץ מִתְּלוּיֵי נֶפֶחַ שֶׁל סֵלְתִין, וְתְלוּי כִּבְרָה שֶׁל גְּרָנוֹת⁶⁰, וְתְלוּי מַגַּל יָד, וְתְלוּי מַקַּל הַבְּלָשִׁין⁶¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְסִיעִין בְּשַׁעַת מְלֶאכֶה⁶². זֶה הַכֵּל: הָעֲשׂוּי לְסִיעוֹ בְּשַׁעַת מְלֶאכֶה - מִתְּטָא⁶³; לְתֵלוֹת בּוֹ הַכֵּלִי בְּלֶבֶד - טְהוּר.

(57) שם מ"ד. (58) בתי יד של הכלים נקראים תלויים או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. (59) מפני שמשתמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. (60) כברה גדולה, שמשתמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן המעורב בו. (61) בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי פירות יקרים כדי להבריא המכס. (62) האנשים מכניסים יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את העבודה שאינה קלה כל-כך. (63) שהרי הוא משמש בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי). ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה הנבדקת].

ג. נְכֵלֵי הַמְּשׁוֹרְרִים⁶⁴ - מִתְּטָאִין⁶⁵; נְכֵלֵי בְּנֵי לִוְי שֶׁמְזַמְרִין בְּהֵן בְּמַקְדָּשׁ - טְהוּרִין⁶⁶. הַבְּטָנוּךְ⁶⁷ וְהַנְּקָטָמוֹן⁶⁸ וְהָאִירוֹס⁶⁹ - מִתְּטָאִין.

(64) כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). (65) מפני חשיבותם גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול עשוי לקבלה. (66) בבית-המקדש לא גזרו טומאה (ר"ש ורא"ש במשנתנינו). (67) כלי ניגון גדול, שהמנגן משעינו על בטנו. (68) כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם קטוע רגל. (69) כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה, אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

ד. מְצוֹדֹת⁷⁰ הַחֲלָדָה⁷¹ - מִתְּטָאִין; וְשֶׁל עֶכְבְּרִים⁷² - טְהוּרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בֵּית קְבוּל וְאֵין עֲלֶיהָ צוּרַת כְּלֵי.

(70) שם. (71) המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות בתבנית מיוחדת, שמשביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך מקבלות טומאה. (72) העשויה בתבנית אחרת.

להוסיף עליהם. (27) נעשו ראויים. (28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. (29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "צרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. (30) פירוש, כלים שנחקק כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לתיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). (31) מלשון המקרא (ישעיה מד, יג): "יתארהו בשרד". שרד, מחוגה ומעצר - הם כלים שהגרו משתמש בהם. (32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירם נמוך. (33) כלים פ"ב מ"ח. אשכרוע - מין ארו שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא-מציעא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. (34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). (35) שאין לו בית קיבול. (36) שם פט"ו מ"ב. (37) של אופים מקצועיים, והארוכות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. (38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם וכלים. (39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. (40) שם. (41) טחים פני החם באותם מים. (42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף-משנה). (43) עשה לדף זה מסגרת. (44) שהרי יש לו בית קיבול. (45) אף-על-פי שיכול לקבל קצת מים כשיעמידוהו בשיפוע. (46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו החם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות ריקים (ר"ש שם). ואף-על-פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). (47) עושי סולת למכירה. (48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה וכברה שמשתמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארת, מפני שגרגיריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמה, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציא, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה-שאין-כן בכלי של בעלי בתים]. (49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

98) סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). (99) מלכודת לעופות עשויה מעץ.

יא. המדף¹⁰⁰ והפּלצור¹⁰¹ ומצודת ספּרים¹⁰² - מתטמאין, שְהרי צורת פלי עליהם.

100) דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז בידי הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. (101) מין רשת לצוד עופות. (102) כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את זרימת המים לשטח מסויים ושואבים את המים שבאותו שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

יב. הספּסלין¹⁰³ שפּפנדקאות¹⁰⁴ וּשְל מלמדֵי תינוקות, אף על פי שֶהן נקובין ומכניסין בֶהן אֵת הרגלים - טְהוּרים¹⁰⁵. קָבְעוּ בֶהן רגלים בְּמסמר - מְקַבְּלִין טְמָאָה. זֶה הַכָּלָל: כֹּל שְנֻטֵל וְאִין רַגְלֵיו נְטֻלוֹת עִמוֹ - טְהוּר; וְכֹל שְנֻטֵל וְרַגְלֵיו נְטֻלוֹת עִמוֹ - טְמָא. וְאִם הָיָה כֹּל¹⁰⁶ שֶל עֵץ אוֹ עֵצִים¹⁰⁷ - מְקַבֵּל טְמָאָה; הֵיתָה אַחַת מְרַגְלֵיו שֶל אָבֶן - אִינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה¹⁰⁸.

103) תוספתא, שם בבא בתרא פ"א ה"ג. (104) בעלי הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו - פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. (105) שאין זה חיבור של קבע, והדף בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. (106) כל רגלי הספסל. (107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. (108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן - דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

~ שבת קודש כ"ו כסלו ~

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רימון. ודין כלים שעשאם מתחלה נקובים כמוציא רימון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כֹּל פְּלִי שְנֻטְמָא וְנֻשְׁבַר אַחַר שְנֻטְמָא וְנֻפְסְדָה צוּרְתוֹ וְתֻשְׁמִישׁוֹ - טְהוּר בְּשִׁבְרֵיתוֹ. וְכֵן פְּלִים שְנֻשְׁבְּרוּ כְּשֶהן טְהוּרִין - שְׁבְרֵיהֶן אִינֶן מְקַבְּלִין טְמָאָה.

2) כלים פרק ב משנה א. (3) אינו ראוי לשימוש שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשיש אחר.

ה. קוֹצִין⁷³ וְשְׂאֹרְגִין בֶּהן כְּמוֹ כְּפִיפָה⁷⁴ שְׂמִיחִין בֶּה התאנים וכיוצא בֶהן - מתטמאין; וְשְׂאֹרְגִין בֶּהן כְּתֻבֵית מגוּרָה גְדוּלָה⁷⁵ וְשְׂאֹרְרִין בֶּהן הַחֲטִין - טְהוּרָה, שְׂאִין תּוֹרֵת פְּלִי עָלֶיהָ⁷⁶.

(73) שם פט"ז מ"ה. (74) קופה גדולה קלועה מערבה (קוצים - ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש רבינו - קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים מיובשות על-מנת להחזיקן שם זמן רב. (75) במשנה: "חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. (76) שהיא דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא מליאה.

ו. עֲלִין⁷⁷ שְׂמִסְרָגִין⁷⁸ אוֹתָן כְּמִין סִג סָבִיב לַפְּרוֹת - טְהוּר⁷⁹. וְאִם עָשׂוּ סִג שֶל נְסְרִין⁸⁰ - מתטמאין.

(77) שם. (78) שקולעים אותם מעשה סריגה. (79) מפני שסריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר. (80) במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

ז. חוֹתְלוֹ⁸¹ שֶל הוֹצִין⁸² שְׂמִיחִין בּוֹ הַרְטֻב⁸³ וכיוצא בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל מִתּוֹכוֹ⁸⁴ - מתטמא; וְאִם אִינוֹ יְכוֹל לְטַל מֵה שֶׁבְתוֹכוֹ עַד שִׁיקְרָעֵנּוּ אוֹ יִתְרַנְּנוּ, אוֹ שִׁחֲשֵׁב⁸⁵ לְאַכֵּל מֵה שֶׁבְתוֹכוֹ וְלִזְרְקוֹ - טְהוּר⁸⁶. וְכֵן הַקֶּרֶן⁸⁷ שֶהוּא מְשִׁתְּמֵשׁ בֶּהָ⁸⁸ ומשליכה⁸⁹ - אִינָה מְקַבֵּלֵת טְמָאָה⁹⁰; וְאִם חֲשֵׁב עָלֶיהָ⁹¹ - מְקַבֵּלֵת טְמָאָה.

(81) שם. (82) כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. (83) פירות רטובים. (84) אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה. (85) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ו ה"א. (86) שהרי אינו כלי קבע. (87) שם. (88) כגון שהוצא זכרותה. (89) משתמש בה באקראי פעם אחת. (90) אין דרכם של בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. (91) להשתמש בה בקביעות.

ח. הַשׁוֹפָר - אִינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה. חֲתָכוֹ לְהֵיִת קֶרֶן תֻּשְׁמִישׁ - מְקַבֵּל טְמָאָה.

ט. קְעָרָה⁹² וְקְעָרָה⁹³ שֶׁקְבָעָה בְּשִׁדָה תְּכָה וּמַגְדֵּל⁹⁴: אִם הוּא כְּדֶרֶךְ קְבֻלָּתָהּ⁹⁵ - מְקַבֵּלֵת טְמָאָה; וְאִם קְבָעָה בְּדֶפֶן, שְׁהָרִי אִינָה מְקַבֵּלֵת עַד שְׂמִטִּים שִׁדָה עַל צִדָּה - הָרִי זֶה מְקַבֵּל הַשִּׁדָּה⁹⁶ וְטְהוּרָה⁹⁷.

(92) שם. (93) משנה, שם פ"כ, ה. (94) ראה למעלה פ"ג ה"ב. (95) כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת לתוכה אוכלין. (96) חלק מן השידה, ואינה כלי בפני עצמו. (97) מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח ואינם מקבלים טומאה. [נראה שאם קבע הקערה בדופן, ופיה למעלה - מקבלת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

י. הָאֶקוּן⁹⁸ וְהַרְטוּב⁹⁹ וְהַפְּלוּב שֶל עֵץ - טְהוּרִין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. (22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. (23) מין סל. (24) נקרעו, ניטלו. (25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

ו. הסלין של פת - שעורן ככפרות של פת.²⁶

26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רימון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו. זו.

ז. קפת הגננים²⁷ - משתוציא אגדות של ירק²⁸ טהורה; ושל בעלי בתים²⁹ - במוציא תבן³⁰; של בלנין - בגבבא³¹.

27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. (28) שיעור זה גדול ממוציא רימון. (29) החסים על כליהם. (30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. (31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

ח. בית קערות³² שאינו מקבל קערות³³, הואיל ומקבל התמחוין³⁴ - הרי זה מקבל טמאה³⁵. וכן בית הרעי³⁶ שאינו מקבל משקין, הואיל ומקבל את הרעי - הרי זה מקבל טמאה.

32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. (33) ניקב כמוציא קערה. (34) קערות גדולות. (35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. (36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.

ט. כל כלי עץ שנתחלק לשנים - טהור, ואף על פי שמקבלין על דפנותיהן באלפסין³⁷, חוץ מכלים של עץ שחצין או מקצתן כלי פגני עצמו מתחלת עשייתן. כגון השלחן הכפול, שמתחלה נעשה שני חלקים והרי הוא נכפל ונפשוט³⁸, וכגון התמחוין המזנון³⁹, שהוא קערות קערות והרי בכל חלק מתחלקו קערות שלמות, וכגון הפסא הכפול, וכל פיוצא באלו. וכן בית לגינין⁴⁰ ובית הכוסות⁴¹ של עץ שנפתח אחד מהן⁴² - זה שנפתח טהור ואינו חבור לשאר הבתים⁴³. נפתח השני - טהור ואינו חבור ל⁴⁴. נפתחו שלשתן - פלן טהורין. וכן כל פיוצא בכלים באלו.

37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. (38) אפשר לכפלו כשאינו צריך לשולחן גדול, ולפשוט ולחבר את שני חלקיו בצירים. (39) קערה גדולה עשויה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזנוהי" וזוה "מזנון" כלי קיבול למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה). (40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבול לכל כד וכד. (41) שיש בו בית קיבול לכל כוס וכוס. (42) אחד מבתי הקיבול. (43) אין אנו אומרים שהנפתח הוא חלק

ב. כמה שעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצים⁴⁵ ויהיה טהור? כל כלי בעלי בתים - שעורן ברמזים. כיצד? משניקב הכלי במוציא רמז⁴⁶ - טהור. והרמזן שאמרו - בינוני, לא גדול ולא קטן, לפי דעת הרואה, ויהיו בכלי שלשה רמזים אחרים זה בזה⁴⁷. נקב הכלי⁴⁸ במוציא זית⁴⁹ וסתמו, וחזר ונקב⁵⁰ במוציא זית וסתמו, [עד שהשלימו⁵¹ למוציא רמזן, אף על פי שהוא סתום⁵² - טהור, שהרי נעשו לו פנים חדשות⁵³].

(4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. (5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. (6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רימון. (7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. (8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבר אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. (9) בעיא בשבת שם ונפשטה לקולא. (10) שהוא טען מרימון. (11) על יד הסתימה. (12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. (13) ואפילו כולו סתום. (14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כלים שעשאן מתחלה נקובין במוציא רמזן, כגון הסל והפחליץ¹⁵ של גמלים והאפיפרות¹⁶ - מקבלין טמאה עד שיקרע רבן.

(15) כעין שבכה עשויה מחבלים שמניחים על גבי גמלים. (16) אריגה של קנים לרלות עליה את הגפנים.

ד. אפיפרות¹⁷ שעשה להן קנים¹⁸ למעלה ולמטה לחזק - טהורות¹⁹. עשה להן גפים²⁰ כל שהן, אף על פי שפלה נקובה במוציא רמזן - מקבלת טמאה.

(17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן. (18) חיבר להם קנים. (19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חזקם בקנים. (20) כעין מסגרת.

ה. כל הכלים שאינן יכולין לקבל רמזים²¹, כגון הרבע²² וחצי רבע והקנונים²³ הקטנים - שעורן במוציא זית. נגממו²⁴ שפתותיהן, אם נשאר בהן פדי לקבל כל שהוא²⁵ - טמאין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשמטו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששינוי (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשו טהור". (63) קשרו.

יד. הפלים של גמלים⁶⁴, התיירן - טהורין, תזר וקשרן - מקבלין טמאה. נמצאו מתטמאין ומתטהרין אפלו עשר פעמים ביום.

(64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.

טו. השלחן⁶⁵ או הדלפקי שחפן בשיש ושיר בהם מקום הנתח הפוסות - מקבלין טמאה; ואם חפה הכל - טהור⁶⁶. בין בצפוי עומד⁶⁷ בין בצפוי שאינו עומד, בין שחפה את לבו ובין⁶⁸ בין שלא חפן, בין שהיו של עצים חשובים, כגון אשכנז וכו' וצא בו, בין שהיו של שאר עצים, הואיל וחפן פלן - טהורין, כמו שבארנו.

(65) משנה שם פרק כב, א. (66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ש מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. (67) מחובר במסמרים. (68) המסגרות.

פרק שביעי

1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טומאה. וכמה שיעור הנקב שיינקב כלי העור וייטהר. ודין תפילה של ראש שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה שנטמאה מאימתי טהרה.

א. פלי עור² מאימתי מקבלין טמאה? התורמל³ וכיוצא בו - משניחם שפתותיו⁴ ויכרת הקופין⁵ הקטנים היוצאין על גבי העור ויעשה קיחותיו⁶. סקורטיה⁷ - משניחם ויכרת ויעשה ציצתה⁸. קטבוליה⁹ - משניחם ויכרת. הפר והפסת של עור - משניחם שפתותיהן ויכרת הקופין היוצאין. וכן כל פיוצא בהן. התפלין - משניגמר הקציצה¹⁰, אף על פי שהוא עתיד לתת בה את הרצועה, מקבלין טמאה¹¹. עור העריסה¹² שהוא עתיד לעשות לו טבור¹³ - עד שיעשנו לו. הסנדל - משניקמיע¹⁴. המנעל - משניגוב [על] האמום¹⁵. ואם עתיד לכרפם¹⁶ ולשרטט¹⁷ - עד שניכרם וישרטט¹⁸.

2) כלים פט"ז מ"ד. 3) ילקוט שהרועים נותנים בו את המזון, ותולים אותו בצוארם. 4) שיכפול את השפה ויתפור. 5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה. 6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. 7) טבלא של עור שאוכלים עליה. 8) טס של מתכת שתופרים באמצעה

משאר בתי הקיבול שלא נפתחו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. (44) לכלי.

ל. משפלת⁴⁵ שאמצעיתה גבוהה⁴⁶ וזויותיה יורדות⁴⁷ ונפתחה מצד אחד - טמא, מפני שהיא מקבלין מצד השני⁴⁸. נפתחה מצד השני - טהורה. השלחן והדלפקי⁴⁹ שנפתחו - מקבלין טמאה עד שיהלקו ויבדל כל חלק מהברו. נטלה⁵⁰ אחת מרגליהן - טהורה⁵¹. וכן אם נטלה השניה. נטלה השלישית⁵²: אם חשב⁵³ עליהם שייאכל על שלחן זה או על דלפקי זו כמו אוכל בטבלא - מקבלין טמאה, ואם לאו - טהורין.

(45) קופה גדולה, שמובילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. (46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. (47) דפנותיה נמוכות. (48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפתחו. (49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. (50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. (51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. (52) ונשארה טבלא ויש אנשים שאוכלים על גבי טבלא. (53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.

יא. פלי נסרים⁵⁴ שנפלו שפתותיהן - טהורין⁵⁵. ואם נשאר מחסום שפתותיהן כל שהוא - מקבלין טמאה⁵⁶.

(54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. (55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. (56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבתיחתן".

יב. טבלא שמלאה עצים⁵⁷ ותקעה⁵⁸ - טהורה⁵⁹. חפה בנסרים⁶⁰ - מקבלין טמאה⁶¹.

(57) הניח עצים על פני כולה. (58) נראה לפרש, שנעץ בה יתידות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד, כב) "ותתקע היתד ברכתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. (59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. (60) קרשים מהוקצעים. (61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.

יג. ספסל שנתפרק⁶² - טהור. סרגלו⁶³ במשיחות או בחבלים - מקבלין טמאה.

(62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור הפשוטים גזרו טומאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום פירוש רבינו למשנתנו).

ה. עזר³² שְׁתוּפְרִין מְמַנּוּ פְסוּי לִיד וְלָזוּעֵ: שֶׁל זוֹרְעֵי גְנוֹת³³ וְשֶׁל הוֹלְכֵי דְרָכִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי פְשָׁתָן³⁴ - מְקַבְּלִין טְמָאָה; וְאִם הִיא שֶׁל צְבָעִים וְשֶׁל נִפְחִים³⁵ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה. זֶה הַפֶּלֶל: כֹּל הַעֲשׂוּי לְקַבְּלָהּ פְּדֵי שְׂלֵא יִבְהוּ קוֹץ וְכַדִּי שְׂיֵאֲחִז יִפְהָ יִפְהָ³⁶ - מְקַבֵּל טְמָאָה; וְהַעֲשׂוּי מִפְּנֵי הַזְעָה פְּדֵי שְׂלֵא יִפְסֵד הַדְּבָר שֶׁמִּתְעַסֵּק בּוֹ בְּזַעַת יָדוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה.

(32) שם פט"ז מ"ו. (33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות, ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. [רבינו בפירושו אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה ג]. (34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירווי עץ מן המקלות. (35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוחז בו. (36) כגון מקל של עוברי דרכים.

ו. פְּמָה³⁷ שְׁעוֹר הַנֶּקֶב שֶׁיִּנְקֵב כְּלֵי הָעוֹר וְיִטְהַר? הַחֲמָת³⁸ - מִשְׁתַּנְּקֵב כְּמוֹצֵיא פְּקָעִיּוֹת³⁹ שֶׁל שְׁתִּי⁴⁰. וְאִם אֵינָה יְכוֹלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִּי⁴¹, הוֹאִיל וּמְקַבְּלַת שֶׁל עֵרֶב⁴² - מְקַבְּלַת טְמָאָה עַד שֶׁתַּנְּקֵב רַבָּה⁴³.

(37) שם פרק יז משנה ב. (38) נוד. (39) כדור. (40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. (41) שהם נופלים דרך הנקב. (42) כדורי חוטי הרוחב. (43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

ז. הַתּוֹרְמִיל⁴⁴ שֶׁנִּפְתַּח הַפִּיס שֶׁבְּתוֹכוֹ - עֲדִין הַתּוֹרְמִיל מְקַבֵּל טְמָאָה⁴⁵, וְאֵינוֹ חֲבוּר לֹא⁴⁶.

(44) שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. (45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. (46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

ח. הַחֲמָת⁴⁷ שֶׁהִפְצִים שְׁלָהּ⁴⁸ מְקַבְּלוֹת עִמָּה⁴⁹ וְנִפְתַּחוּ - טְהוֹרוֹת⁵⁰, שְׂאִינָן מְקַבְּלוֹת פְּדֵרְפָן⁵¹.

(47) שם. (48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשאר כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. (49) כשממלאים את הנוד,

לנוי. (9) עור שמכסים בו את המיטה. (10) הבית של עור שמכניסים בו את הפרשיות. (11) מפני שנגמרה מלאכת הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה. (12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. (13) ריגלים לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את רגל העריסה (מנחת ביכורים). (14) שם. הגר"א גורס בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים. (15) משעה שנתנו על האימום (אימום = דפוס של עץ שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים). (16) לצבוע בכרכום. (17) לעשות ציורים לנוי על-ידי שריטות. (18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

ב. עוֹר שְׂאִין עֲלָיו צוֹרֵת כְּלֵי - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה. לְפִיכָף, כִּף שֶׁל עוֹר¹⁹ שֶׁקוֹשְׁרִין לִוְקָטֵי קוֹצִים עַל כְּפוֹתֵיהֶן פְּדֵי שְׂלֵא יִכֵּם קוֹץ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר פְּשׁוּט וְאֵין עֲלָיו צוֹרֵת כְּלֵי. וְכֵן הָעוֹר שֶׁמְלַקְטִין בּוֹ גְלָלֵי הַבְּקָר²⁰, וְעוֹר שֶׁחוֹסְמִין בּוֹ פִּי הַבְּהֵמָה, וְעוֹר שֶׁמּוֹשִׁיבִין²¹ בּוֹ הַדְּבוּרִים בְּשַׁעַת שְׁלוֹקְחֵיהֶן הַדְּבֵשׁ, וְעוֹר שֶׁמְנִיפִין בּוֹ אֶת הָרוּחַ מִפְּנֵי הַחֶם - טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טְמָאָה.

(19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה. (20) שם משנה ז. (21) צ"ל שמשיכים (כן הוא בדפוס רומא ובכת"י תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו, שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני העשן.

ג. כֹּל בֵּית²² הָאֶצְבָּעוֹת²³ שֶׁל עוֹר - טְהוֹרוֹת; חוּץ מִשֶׁל קִיּוּצִין²⁴, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבְּלַת אֶת הָאוֹג²⁵ - טְמָאָה. נִקְרָעָה, אִם אֵינָה מְקַבְּלַת אֶת רֵב הָאוֹג - טְהוֹרָה.

(22) שם פכ"ו מ"ג. (23) כסיות להכניס בהן את האצבעות. (24) קוטפי פירות. (25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

ד. הָאֶבְגָּט²⁶ שֶׁל עוֹרוֹת וְעוֹרוֹת שֶׁתּוֹפְרִין הַקְּטָעִים²⁷ עַל אֲרֻכְבוֹתֵיהֶן פְּדֵי שְׂיֵתָגְלָגְלוֹ²⁸ בְּהֵן עַל הַקְּרָקַע - מְקַבְּלִין טְמָאָה, שֶׁהִיא צוֹרֵת כְּלֵי עֲלִיָּהֶן. וְכֵן הָעוֹרוֹת הַעֲשׂוּיּוֹת כְּעֵין טְבָעוֹת שֶׁמְכַנְסִין אוֹתָן הָאֲמָנִין בְּזוּעוֹתֵיהֶן פְּדֵי הַלְגִּיבָה בְּגִדֵיהֶן מְעֲלִיָּהֶם בְּשַׁעַת מְלֻאכָה²⁹ - מִתְטָמְאִין³⁰ כְּשֶׁאֵר כְּלֵי עוֹר הַפְּשׁוּטִים³¹.

(26) שם. (27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים, ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים. (28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על הקרקע. במשנה: "הבורכייר". (29) שלא יפלו על הידיים ויפריעו. במשנה: השרוולין. (30) כל אלה שנימנו למעלה - יש עליהם תורת מלבוש. (31) שמקבלים טומאה מדברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַתִּיר אֶף הַרְבִּיעִית וְתִקְנָהּ - נְעִשִׂית כְּלָה רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה⁷³; שֶׁהִרִי הַתִּיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחִזֵּר וְתִקְנַם כָּלָם, וְכֵאלוֹ זֹה תִפְלִין אַחֲרֵינוּת שְׁנַגְעוּ בְּרֵאשׁוֹנוֹת. חִזֵּר וְהַתִּיר אֶת הָרֵאשׁוֹנָה פְּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְנָהּ - הִרִי הִיא רֵאשׁוֹן פְּשִׁיחָהּ⁷⁴. וְכֵן אִם הַתִּיר אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית. חִזֵּר וְהַתִּיר אֶף הַרְבִּיעִית וְתִקְנָהּ - הִרִי כְּלָה טְהוֹרָה; שְׂאִין הָרֵאשׁוֹן מִטְּמֵא בָּלִים⁷⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זָלָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָנִי⁷⁶. וְכֵן סִנְדֵּל⁷⁷ שֶׁהוּא טְמֵא מִדְּרָס⁷⁸ וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאַזְנוֹי וְתִקְנָהּ - טְמֵא מִדְּרָס⁷⁹. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְנָהּ - הִרִי הוּא טְהוֹר מִן הַמְּדָרָס⁸⁰, שֶׁהִרִי נְעִשׂוּ לוֹ אֲזָנִים חֲדָשׁוֹת⁸¹, אֲבָל טְמֵא מִגַּע מִדְּרָס⁸². לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרֵאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה⁸³ אוֹ שֶׁנִּפְסְקָ עֲקָבוֹ אוֹ נִטְלָה הִטְמוּ אוֹ נִחַלַק לְשָׁנִים - טְהוֹר.

מתמלאים גם הכיסים. (50 הכיסים. 51) אף-על-פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם ככלתי ראויים למלאכתם. והנודר עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנודר נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

ט. כְּלֵי עוֹר⁵² שֶׁשֵׁשׁ לוֹ לֹלְאוֹת⁵³ וְשִׁנְצוֹת, כְּגוֹן סִנְדֵּל עִמְקִי⁵⁴ וְכִיסֵי שֶׁל שִׁנְצוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁהוּן מִתְרִין⁵⁵ אִין עֲלֵיהֶן צוֹרֵת כְּלֵי - הִרִי אֵלּוֹ מִקְבְּלִין טְמֵאָה כְּשֶׁהוּן מִתְרִין, הוּאִיל וְהִדְיוֹט⁵⁶ יָכוֹל בְּמַהֲרָה לְהַכְנִיס הַשִּׁנְצוֹת בְּלוֹלְאוֹת וְיִחְזֹר כְּלֵי קִבּוּל כְּשֶׁהִיָּה. וְכֵן⁵⁷ אִם נִטְמָאוּ וְהִסִּיר הַשִּׁנְצוֹת מִהֶן וְנִפְסְדָה צוֹרֵתָן - הִרִי הֵן טְהוֹרִין⁵⁸, אֶף עַל פִּי שֶׁאֶפְשֵׁר לְהַחְזִירָן שְׁלֵא בְּאִמּוֹן.

(65) שם פי"ח מ"ח. (66) המחוברת מארבעה בתים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפילין. (67) אף-על-פי שארבעתן מחוברות למטה. (68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פי"ה ה"ג. (69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". (70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. (71) כל התפילה. (72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. (73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקייה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. (74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. (75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. (76) בהלכות טומאת מת פי"ה ה"ז. (77) שם פי"ח מ"ד. (78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. (79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. (80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף-על-פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. (81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב. (82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל

(52) שם פי"ח מ"א. (53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". (54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. (55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. (56) מי שאינו אומן. (57) לא נתבאר פירוש מלה זו. (58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיוט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

י. כִּיסֵי שֶׁל שִׁנְצוֹת שֶׁנִּטְלוּ שְׁנִיָּו - עֲדִין הוּא מִקְבָּל טְמֵאָה, שֶׁהִרִי הוּא מִקְבָּל. נִפְשֵׁט וְחִזֵּר עוֹר פְּשׁוּט - טְהוֹר. טָלָה עָלָיו אֶת הַמְּטָלֶת מְלֻמְטָה - מִקְבָּלֶת טְמֵאָה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּשׁוּט, שֶׁהִרִי יֵשׁ עָלָיו צוֹרֵת כְּלֵי.

יא. עוֹר שֶׁכִּרְפָּךְ בּוֹ אֶת הַקְּמִיעַ⁵⁹ - מִקְבָּל טְמֵאָה⁶⁰; פְּשׁוּטוֹ - טְהוֹר⁶¹; חִזֵּר וְכִרְפָּךְ בּוֹ - מִקְבָּל טְמֵאָה. מִתְטַמָּא וּמִתְטַהֵר אֶפְלוֹ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר שֶׁכִּתְבָּה עָלָיו אֶת הַקְּמִיעַ - טְהוֹר. וְאִם כָּרַת מִמֶּנּוּ⁶² וְעָשָׂה חֲלִיא⁶³ לְתַכְשִׁיט - מִקְבָּל טְמֵאָה⁶⁴.

(59) קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכוורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים. (60) מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א). (61) שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. (62) מן הקמיע. (63) חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד) (64) בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

יב. הַתְּפִלָּה⁶⁵ שֶׁל רֵאשׁוֹ⁶⁶ אֲרַבְעָה בָּלִים הִיא⁶⁷. הִרִי שֶׁנִּטְמָאתָ בְּמַת⁶⁸ וְהַתִּיר קְצִיצָה⁶⁹ הָרֵאשׁוֹנָה וְתִקְנָהּ⁷⁰ - הִרִי הִיא⁷¹ אֲב טְמֵאָה כְּשֶׁהִיָּהּ⁷². וְכֵן אִם הַתִּיר הַשְּׁנִיָּה וְתִקְנָהּ. וְאִם הַתִּיר אֶף הַשְּׁלִישִׁית וְתִקְנָהּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2 ברייתא, חולין כה, א.

ב. ואילו הן ג' גלמי כלי מתכות? כל שעתיד לשוה או לשבץ או לגרר או לכרפב או להקיש בקורנס⁸, או שהיה מחסר און או אגון⁹ - הרי זה אינו מקבל טמאה עד שיתקננו וינפהו ולא תשארו מלאכה כלל. פיצד? הסיף¹⁰ אינו מקבל טמאה עד שישופנו¹¹, והסכין - עד שישחיונה. וכן כל פיוצא במעשים אלו. לפיכך, העושה פלים¹² מן העשת של ברזל¹³ או מן החררה¹⁴ של מתכת, ומן הסובב של גלגל¹⁵, ומן הטטין ומן הצפויין¹⁶, ומפני¹⁷ הפלים ומאגני הפלים¹⁸ ומאזני הפלים, ומן השחולה¹⁹ ומן הנדודת²⁰ - הרי אלו טהורים²¹, מפני שכל אלו שנעשו גלמי כלי מתכות הן²². אבל העושה כלי משברי כלי מתכות ומן הפלים²³ שנשחקו מרב הזמן ומן המסמרות שידוע שנעשו מן הפלים - הרי אלו מקבלין טמאה, לפי שאינם גלמים²⁴. אבל מסמרות שאין ידוע אם נעשו מן הפלים או מן העשת - הרי הן טהורין. אפלו התקין אותם לכל²⁵ - אינם מקבלין טמאה.

(3 שם. 4) לשפסף בשופין כדי להחליקו. (5) להסיר "הקליפה אשר יתרועע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פ"א מ"ג). (6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגדרים אותן בכלי מיוחד לכך. (7) ללטוש כדי שיבריק. (8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. (9) שפה. (10) כלים פ"ד מ"ה. (11) ימחה אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשון). (12) כלים פ"א מ"ג. (13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. (14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. (15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוק של מתכת לחזקו. (16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלין]. (17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. (18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. (19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". (20) צ"ל הגרודת (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתנינו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. (21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וחסף-משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו - טהרו. חזר ועשה מהם כלים - חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין.

הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. נרש"י בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה-למלך כאן]. (83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

יג. מנעל⁸⁴ שנפחת, אם אינו מקבל רב הרגל - טהור⁸⁵.

(84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. (85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

יד. תפלה⁸⁶ שננטמאת מאימתי טהרה? של יד - משיתיר אותה⁸⁷ משלש רוחות; ושל ראש⁸⁸ - משיתיר משלש רוחות⁸⁹ וכן קציצה לחברה.

(86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (87) יחתוך אותה במקום קביעתה בדרך של עור (יתורה), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). (88) שיש לה ארבע קציצות. (89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

טו. הפדור⁹⁰ והאמום⁹¹ והתפלין שנקרעו אחר שננטמאו, הנוגע בהן - טמא, ובמה שבתוכן - טהור⁹³. האפורה⁹⁴ שנקרע, הנוגע במה שבתוכו - טמא, מפני שהתפר מחברו⁹⁵ ונעשה פלו פגוף אחר.

(90) משנה כלים כג, א. (91) דפוס שנותנים עליו את המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. (92) נתבאר בהלכה יא. (93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). (94) אוכף שרוכבים עליו. (95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

פרק שמיני

(1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

א. כל כלי מתכות² אינן מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן פלה ולא יהיה הפלי מחסר מעשה כלל. אבל גלמי כלי מתכות אינן מקבלין טמאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התמיהות על רבינו. [ראה כסף-משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגרודת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. כְּלֵי מִתְכוֹת שְׂאִינוּ מְחֹסֵר אֶלָּא פְּסוּי - מְקַבְּל טְמָאָה, שְׂאִין הַפְּסוּי חָשׁוּב מְגוּף הַכְּלֵי.

ד. מְחֹסֵט²⁶ שְׂלֵא נִקְבְּה אֶלָּא שְׂפָה²⁷ וְתַקְנָה לְכֹךְ²⁸ מִתְחַלְתָּה - מְקַבְּלֵת טְמָאָה, מְפָנִי שְׂמוּצֵי אִין בְּה אֶת הַקּוּץ²⁹. אֲבָל אִם עֲתִיד לְנִקְבְּה - הֲרִי הִיא כְּשֶׂאֶר גְּלָמִי כְּלֵי מִתְכוֹת וְאִינָה מְקַבְּלֵת טְמָאָה³⁰.

(26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א הי"ד. (27) החליקה. (28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. (29) שנתחב בכשר האדם. (30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מֵאֲחַר שְׂבָאֲרָנוּ, שְׂגָלְמִי כְּלֵי מִתְכוֹת טְהוּרִים וְגָלְמִי כְּלֵי עֵץ טְמָאִים³¹, וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי מִתְכוֹת טְמָאִים³² וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ טְהוּרִים³³ דִּין תּוֹרָה, נִמְצָא³⁴: הַטְּמָא³⁵ בְּכֵלֵי עֵץ - טְהוּר בְּכֵלֵי מִתְכוֹת, טְמָא בְּכֵלֵי מִתְכוֹת - טְהוּר בְּכֵלֵי עֵץ.

(31) נתבאר למעלה פי"ה ה"א. (32) נתבאר למעלה פי"א ה"ט. (33) שם ה"י. (34) יוצא מזה. (35) חולין כה, א.

ו. כָּל כְּלֵי הַמְּלַחְמָה³⁶, כְּגוֹן הַסִּיף וְהַרְמָח וְהַפּוֹכֵעַ³⁷ וְהַשְּׂרִיזִין וְהַמְּגַפִּים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְקַבְּלִין טְמָאָה. וְכָל תְּכֵשִׁיטֵי הָאָדָם, כְּגוֹן הַקְּטָלָה³⁸ וְהַנְּזוּמִים³⁹ וְהַטְּבַעוֹת⁴⁰, בֵּין שֵׁשׁ עֲלִיָּהֶן חוֹתֵם⁴¹ בֵּין שְׂאִין עֲלִיָּהֶם חוֹתֵם, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְקַבְּלִין טְמָאָה. אֶפְלוּ דִּינָר⁴² שְׁנַפְסָל⁴³ וְהַתְּקִינוּ לְתַלּוֹתוֹ בְּצוּאָר קְטָנָה - מְקַבְּלֵת טְמָאָה⁴⁴. וְכֵן קָמִיעַ שֶׁל מִתְכַּת⁴⁵ - מִתְּטַמָּא כְּכָל תְּכֵשִׁיט אָדָם⁴⁶.

(36) כלים פי"א מ"ח. (37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. (38) רביד של זהב שתולים על הצואר. (39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. (40) שמשמיים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא-מציעא פי"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). (41) ריגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. (42) מטבע רומית עתיקה. (43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. (44) שם פי"ב מ"ז. (45) תוספתא פי"א ה"ד. (46) בספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כָּל תְּכֵשִׁיטֵי הַבְּהֵמָה וְהַפְּלִים⁴⁷, כְּגוֹן הַטְּבַעוֹת

משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים - טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם - הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם - הרי אלו טמאים, שמא היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק - הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה - חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליה שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים?] ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה - הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף-על-פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתנו לפירושו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה בלי השיפורים], ומשנתנו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורין" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. (22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. (23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמרות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. (24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמיים]. (25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובהזו מסולקות כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָצְבַּע; אֲבָל טַבַּעַת שְׁחֹגְרָ בּוֹ אֶת מִתְנִיּוֹ, שְׂקוּשְׂרָה
בֵּין כְּתָפָיו - טְהוֹרָה. טַבַּעַת הַשִּׁיר⁶⁹ שֶׁל בְּהֵמָה,
הוֹאִיל וְהָאָדָם מוֹשֵׁךְ בָּהּ אֶת הַבְּהֵמָה - מְקַבֵּלַת
טַמְאָה⁷⁰. וְכֵן מְקַלֵּי⁷¹ שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁל מִתְכַּת, הוֹאִיל
וְאָדָם רוֹדֵה אוֹתָהּ בּוֹ - מְקַבֵּלַת טַמְאָה.

(65) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (66) מסכות
שנותנים על הפנים. (67) בתוספתא כתוב: "טמאין",
ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. (68) המילה "בלבד"
נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל
טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים.
(69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג
וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את
הבהמה. (70) שבת נב, ב. (71) שם.

י. כָּל הַפְּלִים⁷² יוֹרְדִים לְטַמְאָה⁷³ בְּמַחְשָׁבָה⁷⁴, וְאִין
עוֹלִין מִיַּד טַמְאָה⁷⁵ אֲלָא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֵׂה. וְהַמַּעֲשֵׂה
מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֵׂה⁷⁶ וְיִמֵּד הַמַּחְשָׁבָה⁷⁷, וְהַמַּחְשָׁבָה
אֵינָה מְבַטֵּלַת לֹא מִיַּד הַמַּעֲשֵׂה וְלֹא מִיַּד הַמַּחְשָׁבָה.
כִּיצַד? טַבַּעַת בְּהֵמָה אוֹ כְלִים שֶׁחָשַׁב עָלֶיהָ
לְהַחְזִירָה טַבַּעַת אָדָם - הֲרִי זֶה מְקַבֵּלַת טַמְאָה
בְּמַחְשָׁבָה זֶה, וְכֹאֵלוּ נַעֲשִׂית לְאָדָם מִתְחַלֵּת עֲשִׂיתָה⁷⁸.
חֲזַר וְחָשַׁב עָלֶיהָ לְהַנִּיחָה טַבַּעַת בְּהֵמָה כְּשִׁהֲיָתָה,
אָף עַל פִּי שְׂלֵא נִתְקַשְׁט בָּהּ הָאָדָם⁷⁹ - הֲרִי זֶה
מְקַבֵּלַת טַמְאָה; שְׂאִין הַמַּחְשָׁבָה מְבַטֵּלַת מִיַּד
הַמַּחְשָׁבָה עַד שִׁיעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה, כְּגוֹן שִׁישּׁוּף אוֹתָהּ אוֹ
יִתְקַעָה⁸⁰ בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל בְּהֵמָה. הִיתָה הַטַּבַּעַת לְאָדָם
וְחָשַׁב עָלֶיהָ לְבְּהֵמָה - עֲדוֹן הִיא מְקַבֵּלַת טַמְאָה
כְּשִׁהֲיָתָה; שְׂאִין הַפְּלִים עוֹלִין מִיַּד טַמְאָתָן
בְּמַחְשָׁבָה. עֲשֵׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה וְשִׁנּוּה לְבְּהֵמָה - אֵינָה
מְקַבֵּלַת טַמְאָה; שֶׁהַמַּעֲשֵׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֵׂה.

(72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. (73) נעשים ראויים לקבל
טומאה. (74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא
רבינו דוגמאות. (75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין
מחשבה מועילה לבטל הכשרתו לכך. (76) אפילו אם עשה
בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. (77) וגם
חישב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף-על-פי-
כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו.
(78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". (79) ואם כן לא
השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. (80) נראה שצ"ל
יתקנה.

יא. חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - יֵשׁ לְהֵן מַעֲשֵׂה⁸¹ וְאִין לְהֵן
מַחְשָׁבָה, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוֹ לְמַעֲלָה בְּעֵנֵן הַכֶּשֶׁר
אֲכַלִּין⁸².

(81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא.
(82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק
כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

שְׂעוּשִׁין לְצִוָּאר הַבְּהֵמָה וּלְאֲזֵי הַפְּלִים - טְהוֹרִין
וְאִין מְקַבֵּלִין טַמְאָה⁴⁸ בְּפָנָי עֲצָמָן⁴⁹; חוּץ מִזּוּג⁵⁰
שֶׁל בְּהֵמָה וְכְלִים הַמְשֻׁמֵּעַ קוֹל לְאָדָם⁵¹. כִּיצַד?
הַעוֹשֶׂה⁵² זּוּגִין⁵³ לְמַכְתָּשֶׁת⁵⁴ וְלַעֲרִיסָה⁵⁵, לְמַטְפָּחוֹת
סְפָרִים⁵⁶ וְתִינוּקוֹת⁵⁷ - טְהוֹרִים⁵⁸. עֲשֵׂה לְהֵן עֲנָבוֹלִין
- מְקַבֵּלִים טַמְאָה; הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל
לְאָדָם, הֲרִי הֵן כְּתָשִׁיטִי אָדָם. וְאֲפִלוּ נָטְלוּ
עֲנָבוֹלֵיהֶן⁵⁹ - מְקַבֵּלִין טַמְאָה⁶⁰, שֶׁהֲרִי הוּא רָאוּי
לְהַקְיִישׁוֹ עַל הַחֶרֶס⁶¹.

(47) כלים פי"ב מ"א. (48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא
תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש
במשנתנו). (49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר.
(50) פעמון קטן. (51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון
מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב -
אמרו בשם רבי יונתן: "מנין שמשיע קול בכלי מתכת
שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא,
כד) "כל דבר אשר יבא אשר יבא עשבויו באש וטהר", אפילו
דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש".
[הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין
הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו
ב"תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין
לאיסורין, נהנו ענין לטומאה" [מידה מקובלת בדרשות
חז"ל]. (52) תוספתא, כלים שם. (53) ולא תלה בהם את
העינבל ואינם מקשקשים כשמנענעים אותם.
(54) שכותשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישיע קול
בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה
לבשמים" (כריתות ו, ב). (55) שיצלצלו בשעת נענועה.
(56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר
(רש"י שבת נח, ב). (57) פירוש, למטפחות של התינוקות
(רש"י שם). (58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין
להם עינבל. (59) אחר שתלאום בתוך הזוג. (60) מכיון
שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים
מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו:
"שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש,
וישיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש
המיועד לו. (61) כדי להשיע קול, ואם כן הוא ראוי
למלאכתו הראשונה.

ח. זּוּג⁶² הַעֲשׂוּי לְאָדָם: אִם נַעֲשֵׂה לְקָטָן - אֵינּוּ
מְקַבֵּל טַמְאָה אֲלָא בְּעֲנָבוֹל שְׁלוֹ, שֶׁהֲרִי לְקוֹל
נַעֲשֵׂה⁶³; נַעֲשֵׂה לְגְדוֹל⁶⁴ - הֲרִי זֶה תְּכָשִׁיט וּמְקַבֵּל
טַמְאָה אָף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ עֲנָבוֹל.

(62) שבת, שם. (63) ולא נגמרה מלאכתו. (64) ישנם
אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי עינבל עשוי מכסף או
זהב.

ט. כָּל⁶⁵ הַפְּרָצוּפוֹת⁶⁶ מְקַבֵּלוֹת⁶⁷ טַמְאָה, וְכָל
הַחוֹתְמוֹת טְהוֹרִין, חוּץ מְחוֹתָם שֶׁל מִתְכַּת שְׂבוּ
חוֹתְמֵין בְּלִבָּד⁶⁸. וְכָל הַטַּבַּעוֹת טְהוֹרוֹת, חוּץ מִטַּבַּעַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. זוגין⁹² הנמצאין בכל מקום - מקבלין טמאה⁹³; חוץ מהנמצאים בפרכים, מפני שרפן לדרלתות⁹⁴.

92 שם. 93 רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. 94 תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

טו. אמר לאמן⁹⁵: עשה לי שני זוגים, אחד לדרלת ואחד לבהמה; עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה⁹⁶ ואחת לאהלים⁹⁷; עשה לי שני סדינים, אחד לצורות⁹⁸ ואחד לאהלים⁹⁹ - שניהן מקבלין טמאה, עד שיפרש ויאמר: זה לכף וזה לכף¹⁰⁰.

95 שם. 96 שהיא מקבלת טומאה. 97 שאינה מקבלת טומאה. 98 מצויירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מ"ג). 99 במשנה, אמרו: לילולן - טמא טומאת מת. 100 ואז הראוי לקבל טומאה - יקבל, ושאינו ראוי - לא יקבל.

יב. זוג⁸³ של דלת⁸⁴ שהשב עליו לבהמה - מקבלין טמאה⁸⁵; ושל בהמה שעשאוהו לדרלת, אפלו חברו בקרקע ואפלו קבעו במסמר - מקבלין טמאה פשהיה, עד שישנה בו מעשה בגופו⁸⁶.

83 שבת נח, ב. 84 שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. 85 נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. 86 בזוג.

יג. אמן⁸⁷ שעושה ומניח⁸⁸ זוגין לבהמה ולדרלתות⁸⁹: אם רב העשוי לדבר שמקבלין טמאה⁹⁰ - הרי הכל מקבלין טמאה, עד שיפריש מקצתו לדבר שאינו מקבלין טמאה⁹¹; ואם רב העשוי לדבר שאין מקבלין טמאה - הרי הכל טהור, עד שיפריש מקצתו לדבר המקבלין טמאה.

87 תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. 88 מכין מלאי של זוגים על-מנת למכרם. 89 הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. 90 הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. 91 ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ' כסלו ~

הלכות אישות

פרק תשעה עשר

1 ביאר בו רבינו דין "כתובת בנין דכירין", זכויות הבנות מנכסי אביהן, שאין לעקור תנאי הכתובה, בת הממאנת. בת היבמה, בת הארוסה, ובת השנייה לענין מזונות, הבנים והבנות לענין מזונות.

א. מתנאי הכתובה, שיהיו בנים הזכרים יורשים כתבת אמן² ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל³, ואחר כך חולקין שאר הירשה⁴ עם אחיהם⁵ בשוה⁶.

2 העיקר והתוספת שכתב לה אביהם. 3 מפורש לעיל פט"ז ה"א, והיא מתה בחיי אביהם וירש אותה אביהם כדין בעל היורש את אשתו, ואח"כ מת גם האב. 4 שנשארה מעזובן האב. 5 שנולדו לאביהם מנשים אחרות. 6 כתובות נב, ב. ראה לעיל פ"ב ה"ב, וזוהי הנקראת: "כתובת בנין דכירין" (הבנים הזכרים) לעיל פט"ז, ה"ז.

ב. פיצד נשא אשה, כתבתה⁷ ונדונייתה⁸ אלה, וילדה

בן ומתה בחייו⁹. ואחר כך נשא אשה אחרת¹⁰ כתבתה ונדונייתה מאתים, וילדה בן, ומתה בחייו. ואחר כך מת הוא, והניח אלפים. בנו מן הראשונה יורש אלה שבכתבת אמו¹¹, ובנו מן השנייה יורש מאתים שבכתבת אמו, והשאר¹² יורשים אותו בשוה¹³. נמצא פיד בן הראשונה אלה וארבע מאות¹⁴, וביד בן השנייה שש מאות¹⁵.

7 שכתב לה משלו. 8 שהכניסה לו משלה. 9 הרי ירש בעלה את נדונייתה, וכתובתה לא באה לידי גבייה. 10 לאו דוקא אחרי מות הראשונה, אלא אפילו נשא שתיהן כאחת - הדין כן, כמבואר בסמוך ה"ד. 11 בתורת בנין דכירין. 12 שמונה מאות זוז. 13 כדין בנים היורשים את אביהם. 14 אלה מכתובת האם, וארבע מאות מירושת האב. 15 מאתיים מכתובת האם, וארבע מאות מירושת מהאב (כתובות צא), וטעם תקנת כתובת בנין דכירין "כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו" (שם נב); שאם ידע האב שבני בתו יירשו את מתנת נדונייתו, הוא ירבה לתת נדוניא לבתו לקראת נישואיה. וממילא תיקנו שגם כתובת הבעל - עיקר ותוספת - יירשוה בניה, כדי שלא יאמר האב אם זה מקפיד על שלו, מלהוריש לבניו בתי, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא (רש"י שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. מי שְהִיָּה נְשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמִתָּה אַחַת מֵהֶן בְּחֵייו וְאַחַת אַחַר מוֹתוֹ²⁷, וְלוֹ בָּנִים מִשְׁתִּיָּהּ, אָף-עַל-פִּי שְׂלֵא הַנִּיחַ יָתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבוֹת: אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׂנִיָּה שְׁבוּעַת אֱלֹמֶנָה²⁸ קִדְּם שְׁתֵּמּוֹת - בְּנִיָּה קוֹדְמִים לִירֵשֶׁת²⁹ כְּתֻבָּתָהּ³⁰, מִפְּנֵי שְׂאִינָן יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן בְּתַנְאֵי זֶה³¹, אֲלֵא יִרְשֶׁה שְׁל תוֹרָה, וְאַחַר כֵּן יוֹרְשִׁין בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אִמָּן בְּתַנְאֵי זֶה³². וְאִם נִשְׂאָר שָׁם כְּלוּם - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשִׁוּה. וְאִם מִתָּה קִדְּם שְׁתֵּשְׁבַע³³ - בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן בְּלִבְד³⁴, וְהִשְׂאָר חוֹלְקִין בְּשִׁוּה.

(27) ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה. (28) שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתובתה, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד. (29) ובכת"י התימנים: "לירש". (30) המגיעה לאמם מנכסי אביהם. (31) של 'בנין דכרין' הזקוק ל'מותר דינר' (שם צ.א.). (32) ואע"פ שאין כאן 'מותר דינר' על שתי הכתובות - הכתובה הנפרעת לבני השניה היא עצמה נעשית 'מותר לחברתה', הואיל ונגבית כחוב - אין לך ירושה גדולה מזו, שהרי על כל הבנים לפרוע הכתובה שהיא חובת אביהם והיא היא ירושתם. כמבואר לעיל בענין שטר חוב (שם צ.א.). (33) שאין לבני השניה כתובת אמם, כי אין אדם מוריש מומן שחייב עליו שבועה - לבניו, כמבואר לעיל פט"ז ה"ב. (34) ויש כאן 'מותר הרבה' - סכום הכתובה של האשה השניה שלא נשבעה עליה.

ח. הִיָּה נְשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְהָיָה לוֹ בָּנִים מֵהֶן, וּמִתָּה³⁵, וְאַחַר כֵּן מָתוּ הַנָּשִׁים: אִם נִשְׁבְּעוּ וְאַחַר כֵּן מָתוּ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ בִּירְשֶׁה שְׁל תוֹרָה³⁶, וְלֹא בְּתַנְאֵי זֶה. לְפִיכֵן אֵין מִשְׁגִּיחִין אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתֵר אוֹ אֵין שָׁם. וְיוֹרְשֵׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשְּׂנִיָּה³⁷. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכֹּל בְּשִׁוּה; וְאֵין שָׁם יִרְשֶׁת כְּתֻבָּה, לְפִי שְׂאִינָן לְאֱלֹמֶנָה כְּתֻבָּה עַד שְׁתֵּשְׁבַע³⁸.

(35) ועל שתייהן לגבות כתובתן מיורשי הבעל שלהן. (36) העוברת ישר מהאם לבנים. (37) שהרי חובה קדם בזמן לחוב השניה, וכמבואר לעיל פי"ז, ה"א. (38) וגם כתובת 'בנין דכרין' אין כאן, כי לא מתו הנשים בחיי הבעל ולא ירש מהן כלום. וממילא לא הוריש לבניו כלום.

ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זֹו שְׁנִשְׁבְּעָה בְּנִיָּה יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ תַּחֲלָה³⁹, וְהִשְׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשִׁוּה. וְכָל הַיּוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ שְׁמִתָּה בְּחֵייו אָבִיו - אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְכָּסִים מִשְׁעֻבְדִּים⁴⁰, אֲלֵא מִפְּנֵי חוֹרֵין, כְּכָל הַיּוֹרְשִׁין⁴¹.

(39) כדין בעל חוב, שהוא קודם לירושת הבנים. (40) שנמכרו לאחר בחיי האב. (41) כשם שאין הירוש זוכה במה שמכר אביו, כך כתובת 'בנין דכרין' אינה אלא מבני חורין. כתובה זו, אין לה דין 'חוב' הטורף ממשועבדים אלא היא כירושה, שכן כתב לה: "בנים זכרים שיוולדו לך ממני,

ג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהֲנִיחַ יוֹתֵר עַל פְּדֵי שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת דִּינָר אֶחָד אוֹ יוֹתֵר פְּדֵי שְׁנֵיחְלָקוּ הַשְּׂאָר¹⁶ בְּשִׁוּה¹⁷; אֲכָל אִם לֹא הִנִּיחַ יוֹתֵר דִּינָר - חוֹלְקִים הַכֹּל בְּשִׁוּה. שְׂאִם יִירְשׁוּ אֵלוֹ כְּתֻבַּת אִמָּן וְאֵלוֹ כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא יִשְׂאָר דִּינָר אֶחָד לְחִלְקֵן אוֹתוֹ בֵּין הַיּוֹרְשִׁים, נִמְצָא תַנְאֵי זֶה מְבַטֵּל חִלּוּק יִרְשֶׁה בֵּין הַבָּנִים בְּשִׁוּה שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה¹⁸.

(16) את הדינר הנשאר. (17) לפי הגולגולת, ובו מקיימים דין ירושה האמורה בתורה (במדבר כז, ח"א). (18) ולא תיקנו חכמים כתובת 'בנין דכרין' במקום שנעקרת נחלה שבתורה על-ידם (כתובות נב:).

ד. וְהוּא הַדִּין לְמִי שְׁנִשְׂאָ נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחַר זֹו בֵּין בְּכַת אַחַת, וּמָתוּ כָּלָן בְּחֵייו, וְלוֹ מֵהֶן בָּנִים זְכָרִים, אִם הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל פְּדֵי כָּל הַכְּתוּבוֹת דִּינָר - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ¹⁹, וְהִשְׂאָר חוֹלְקִין בְּשִׁוּה²⁰.

(19) ואפילו סכום הכתובות שוה זה כזה, ורצים הבנים ליטול כתובת אמם ולא לחלוק בשוה, כגון שבני אשה אחת מועטים, והשניה בניה מרובים, וטוב למועטים ליטול לעצמם כתובת אמם ולא לחלוק עם אחיהם בשוה לפי הגולגולת (רש"י שם). (20) כדין ירושה של תורה. והעיד רבינו לעיל פט"ז ה"ז "שלא מצאנו מנהג ירושתן (של 'בנין דכרין') פשוט בכל הישיבות". והרא"ש לכתובות פ"ד סימן כד, כתב בשם הגאונים: "שאיין דין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. . . הלוואי שיתן אדם לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו". וגם הרמ"א באה"ע"ז סי' קיא, סט"ז כתב: שאין כתובת 'בנין דכרין' נוהגת במדינות אלו.

ה. אֲמָרוּ הַיְתוּמִים²¹: הָרֵי אָנוּ מַעֲלִין עַל נְכָסֵי אָבִינוּ יוֹתֵר דִּינָר²², פְּדֵי שְׁיִטְלוּ כְּתֻבַּת אִמָּן - אֵין שוֹמְעִין לָהֶם, אֲלֵא שְׂמִינָן אֶת הַנְּכָסִים בְּבִית דִּין בְּמָה שְׁהָיָה שׁוֹיִן בְּשַׁעַת מִיתַת אָבִיָּהֶן. וְאָף-עַל-פִּי שְׁנִתְרַבּוּ אוֹ נִתְמַעְצוּ²³ אַחֲרֵי מִיתַת אָבִיָּהֶן קִדְּם שְׁיִבּוּאוֹ לְחִלְקֵן - אֵין שְׂמִינָן אוֹתָן אֲלֵא כְּשַׁעַת מִיתַת אָבִיָּהֶן²⁴.

(21) בני הכתובה הגדולה. (22) מעלים דמיהם לקבלם עלינו ביוקר, שישאר דינר לחלוק בשוה. (23) שהוקרו או שהוזלו. (24) כתובות צא, א.

ו. הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל פְּדֵי כָּל הַכְּתוּבוֹת דִּינָר אוֹ יוֹתֵר, אָף-עַל-פִּי שְׁיֵשׁ עֲלֵיו²⁵ שְׁטֵר חוֹב בְּנִגְדַת הַיּוֹתֵר - אֵינוֹ מְמַעֵט²⁶, אֲלֵא כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ.

(25) על אביהם, שחייב דינר או יותר למלוה. (26) אין לך ירושה גדולה מזו, שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיצא שטר חוב על אביהם, אלו ואלו עושים מצוה לפרוע חוב אביהם, והיא היא ירושתם (שם צ: וברש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּתַנְאִים אֵלּוּ, עַד שְׁיִהְיֶה שְׁטֵר פְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם. אֲבָל אִם אֵין שֵׁם שְׁטֵר פְּתֻבָּה - אֵין לָהֶן פְּלוּם, שְׁמָא מַחְלָה אִמְן פְּתֻבְתָּהּ⁵¹. וְאִם אֵין דְּרָפְס לְכַתֵּב פְּתֻבָּה - יֵשׁ לָהֶן כְּפִי הַתְּנָאִים.

(51) "המוחלת כתובתה, איבדה כל תנאי כתובתה" (לעיל יז, ט). והראב"ד מתפלא: וכי מזון הבנות תלוי בפרעון כתובתה, והלא המחילה אינה אלא כפרעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו (כשגירשה) לא יטלו בנותיו מזונותיה? אולם רבינו סובר שיש לחוש שמא מחלה כתובתה, ואמרה בפירוש שמוחלת על מזון הבנות אבל בפירעון לא מחלה כלום (לחם-משנה). וה'מגדל עוז' מגין על רבינו, הואיל ואמרו (כתובות נג.): מוחלת כתובתה אין לה מזונות, והלא ידוע שאלמנתו עדיפה לו מבתו, שכן אמרו (שם מג.): הניח אלמנה ובת (ונכסים מועטים) האלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים, שזולל אלמנתו קשה לו ביותר, מעתה במוחלת - שאיבדה מזונותיה, כל-שכן שאין הבנות ניזונות.

יג. מִי שְׁצִוָּה בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ לְעַקֵּר אֶחָד מִתְּנָאִי פְּתֻבָּה, כְּגוֹן שְׁאֵמַר אֵל יְזוּנֵי בְּנֹתָיו מְנַכְסִיו, או אֵל תְּזוּן אֶלְמָנָתוֹ מְנַכְסִיו, או אֵל יִירָשׁוּ בְּנֵי פְּתֻבָּה אִמְן⁵² - אֵין שׁוֹמְעִין לֹא⁵³. נִתֵּן כָּל נְכָסָיו בְּמִתְּנָה לְאַחֲרִים⁵⁴ - הוֹאִיל וּמִתְּנָת שְׂכִיב מְרַע⁵⁵ אֵינָה קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה⁵⁶, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאָר⁵⁷, הָרִי הַמְּתָנָה⁵⁸ וְחַיִּיב הַנְּכָסִים בְּתַנְאִין אֵלּוּ בְּאֵין כְּאֶחָד, וְלִפְיָכֶּךָ אֶלְמָנָתוֹ וּבְנֹתָיו נִזְוֹנֹת מְנַכְסִיו, וּבְנֵי יוֹרְשֵׁים פְּתֻבָּה אִמְן שְׁמֵתָה בְּחַיֵּי בַעְלָהּ⁵⁹.

(52) שמתה בחייו, והיא כתובת בנין דכרין' (למעלה ה"א).
(53) כתובות סח, ב. שהרי משועבד הוא בתנאי בית-דין משעה שנשאה. (54) בשעת מיתתו אמר ליתן נכסיו לאחרים, ולא קנו מידו, ואין לה תוקף כמתנת בריא שהיא בקנין. (55) שכוב חולה, "חולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל על המיטה הוא הנקרא שכיב מרע" (לשון רבינו הל' זכיה פ"ח, א). (56) כי לא נתכוין זה ליתן אלא לאחר מותו. (57) הל' זכיה פ"ח, ה"ח. (58) לאחרים. (59) מתנת שכיב מרע אינה אלא מדברי חכמים, כדי שלא תטרף דעתו עליו (בבא-בבא קמז:). - כי מדין תורה אין למתנה תוקף אם לא קנו מיד הנותן או שיכתוב שטר מתנה וימסור למקבל - ואינה קונה אלא לאחר מיתה, ותנאי כתובה ג"כ תקנת חכמים היא והואיל וחלים בבת אחת לאחר מיתה אין האחת דוחה את חברתה (רי"ף לב"ב פ"ח). וכן אמרו (ב"ב קלג.): אם בירושה של תורה אלמנה ניזונת. ורבינו בהל' נחלות פ"ח ה"ט, מסכם: "לפיכך מוציאם לכתובת האשה. . ומזון הבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ומזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה", כוונתו שהתחייבות הבעל לכתובה ומזונות קדמה למתנת שכיב מרע, אבל חלות החיוב באה כאחד, כמו שכתב כאן (לחם-משנה שם).

הם יירשו כסף כתובתך, יותר על חלקם בירושה עם שאר אחיהם" (כתובות נב:).

ל. וּמִתְּנָאִי פְּתֻבָּה, שְׁתֵּהֲיִינָה הַבְּנוֹת נִזְוֹנֹת מְנַכְסֵי אֲבִיהֶן אַחַר מוֹתוֹ⁴² עַד שְׁיִתְאַרְסוּ⁴³ או עַד שְׁיִכְגְּרוּ. בְּגֵרָה הַבַּת אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נִתְאַרְסָה, או נִתְאַרְסָה אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא בְּגֵרָה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. וּבַת הַנִּזְוֹנָת מְנַכְסֵי אֲבִיהָ לְאַחַר מוֹתוֹ - מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּמְצִיאָתָה לְעַצְמָהּ, לֹא לְאַחֵים⁴⁴.

(42) אע"פ שבחיי האב אין הוא חייב לזונן אלא עד שיהיו בנות שש שנים (למעלה פ"ב ה"ד), משמת - ניזונות מנכסיו מכח בית-דין אף על פי שלא כתב לה (למעלה פ"ב ה"ה). (43) כתובות נג, ב. ומשנתארסה - אפילו עודה קטנה, אינה ניזונת מנכסי אביה, כמבואר להלן ה"טו. (44) שם, מג, א. נוח לו לאב שתרויח מעשה ידיה לעצמה. וכן דרשו שם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" - אותם (עבדים כנענים) לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. וכן מציאתה לעצמה, שאפילו בחיי אביה לא זכה בה אלא משום 'איבה', שאם לא תתן לו מציאתה ימנע מלזונה, שהרי אינו חייב לזון אותה, אבל האחים זנים אותה בעל כרחם מנכסי אביהם המשועבדים למזונותיה ואין לחוש לאיבה (שם וברש"י).

יא. פּוֹסְקִין לְבַת מְזוֹנוֹת וְכֹסוֹת⁴⁵ וּמְדוֹר מְנַכְסֵי אֲבִיהָ, כְּדֶרֶךְ שְׁפוֹסְקִין לְאֶלְמָנָה⁴⁶. וּמוֹכְרִין לְמְזוֹן הַבְּנוֹת וְכֹסוֹתָן כְּלֵא הַכְּרֵזָה⁴⁷, כְּדֶרֶךְ שְׁמוֹכְרִין לְמְזוֹן הָאֶלְמָנָה וְכֹסוֹתָהּ. אֶלָּא שְׁהָאִשָּׁה פּוֹסְקִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ וְכְבוֹד הַבַּעַל⁴⁸, וְלִבְנוֹת פּוֹסְקִין לָהֶן דְּכָר הַמְּסַפִּיק לָהֶן בְּלִבְדוֹ⁴⁹. וְאֵין הַבְּנוֹת נִשְׁבָּעוֹת⁵⁰.

(45) 'ירושלמי' כתובות פ"ב ה"א, שהכל בכלל מזונות. (46) למעלה פ"ח ה"ב. (47) כתובות פז, א. שאי-אפשר לעכב מזונותיהן עד תום ימי ההכרזה. הכרזה - מכירה פומבית, ומבוארת למעלה בהרבה מקומות, ראה לעיל פ"ב ה"ז. (48) שאם בעלה עשיר היא עולה עמו וניזונת לפי כבודו, כמבואר למעלה פ"ח, ה"ג. (49) 'ירושלמי' כתובות פ"ב, ה"א: "הבת לא עולה ולא יורדת". (50) אף-על-פי שאלמנה נשבעת על מזונותיה (למעלה פ"ח ה"ט) - בבנות אין לחוש שאביהן התפסיק להן צרור כסף, שאין מתפסיקין כסף לקטנה (כתובות קז: - 'בית שמואל' סי' קיב ס"ק טו), אבל לפי זה נערה צריכה להשבע, ומדברי רבינו נראה שגם נערה אינה צריכה להשבע. ולדעת ה'מגיד משנה' מקור דברי רבינו בכתובות טז, א. שאמרו: שיש לבת, דין בעלת חוב של האחים, ואינה נשבעת להם כדרך שאין בעל-חוב נשבע ללווה. ולא אמרו: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" - אלא בלא להפרע חוב אביהם. אולם זה נאמר שם, לענין פרנסת הבת (נדונייתה) ולא לענין מזונותיה (וראה ב'תוספות' גיטין נא, א. דיבור-המתחיל: אימור צררי אתפסה).

יב. אֵין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין פְּתֻבָּתָא אִמְן וְלֹא הַבְּנוֹת נִזְוֹנֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. בַּת הַמְּמָאֲנָת⁶⁰ - הָרִי הִיא פְּשָׁרַת הַבְּנוֹת וְיֵשׁ לָהּ מְזוּנוֹת⁶¹. אֲבָל בַּת הַיְבָמָה⁶² וּבַת הַשְּׂנִיָּה⁶³ וּבַת הָאֲרוּסָה⁶⁴ וּבַת הָאֲנוּסָה⁶⁵ - אֵין לָהֶן מְזוּנוֹת אַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן בְּתַנְיָ זֶה⁶⁶. אֲבָל בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - הוּא חַיֵּב בְּמְזוּנוֹתָו, כְּדִין שְׁאָר הַבָּנִים וְהַבְּנוֹת בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן⁶⁷.

(70) שעקרה קידושיה למפרע. (71) לדעת המאירי (כתובות שם, עמ' 201) גם בנתגרשה או נתאלמנה, המדובר בקידושי קטנה שאינם אלא מדרבנן, ולפיכך היא ניוזנת מנכסי אביה, אבל נערה שנתקדשה ושוב נתגרשה או נתאלמנה - אינה ניוזנת מנכסי אביה (ועי' כסף-משנה). (72) מצפה וממתנת ליכם שייבמה. (73) שנית (כתובות נג:).

יז. מִי שָׁמַת וְהֵנִיחַ בָּנִים וּבְנוֹת - יִירָשׁוּ הַבָּנִים כָּל הַנְּכָסִים⁷⁴, וְהֵם זִנְיָן אֶת אֲחִיוֹתֵיהֶם⁷⁵ עַד שְׂיִבְגְּרוּ אוֹ עַד שְׂיִתְאַרְסוּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵנִיחַ נְכָסִים שְׁאֵפְשָׁר שְׂיִזְנוּ מֵהֶם הַבָּנִים וְהַבְּנוֹת כְּאֶחָת עַד שְׂיִבְגְּרוּ הַבְּנוֹת. וְאֵלוֹ הֵן הַנְּקָרָאִין נְכָסִים מְרִבִּין. אֲבָל אִם אֵין בְּנָכְסִים שְׂהֵנִיחַ אֶלָּא פְּחוֹת מִזֶּה - מוֹצִיאִין מֵהֶם מְזוּנוֹת לְבָנוֹת עַד שְׂיִבְגְּרוּ⁷⁶, וְנוֹתְנִין הַשְּׁאָר לְבָנִים. וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא כְּדִין מְזוּן הַבְּנוֹת בְּלִבָּד - הַבְּנוֹת נְזוֹנוֹת מֵהֶן עַד שְׂיִבְגְּרוּ אוֹ עַד שְׂיִתְאַרְסוּ, וְהַבָּנִים יִשְׁאָלוּ עַל הַפְּתָחִים⁷⁷.

(74) ונושאים ונותנים בהם כרצונם. (75) מזונות יום ביומו, ואינם חייבים להקציב בבת אחת עבור כל מזונותיהן מעתה עד שיבגרו. (76) מפרישים בבת אחת כל הסכום הדרוש למזונותיהן עד שיבגרו, ומניחים אותה ביד בית-דין או ביד אפוטרופוס. (77) בבא-בתרא קלט, ב. וכן אמרו בכתובות סז, א שיתום ויתומה שבאו להתפרנס (מזונות של צדקה) מפרנסים את היתומה ואח"כ מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור על הפתחים.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵנִיחַ קִרְקַע; אֲבָל אִם לֹא הֵנִיחַ אֶלָּא מִשְׁלֹטְלִין - הוֹאִיל וּבְתַקְנַת הַגְּאוּנִים הוּא שְׂיִזְנוּ הַבְּנוֹת מִן הַמְּשֻׁלְטִין⁷⁸, הָרִי הַבָּנִים וְהַבְּנוֹת נְזוֹנוֹת כְּאֶחָד מִן הַנְּכָסִים הָאֵלוֹ הַמוֹעֲטִין, שְׁלֹא תִקְנוּ לָהֶם בְּמִשְׁלֹטְלִין אֶלָּא שְׂיִהִיוּ כְּבָנִים. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוּנִים⁷⁹.

(78) ראה לעיל פט"ז, ה"ז. (79) הובאה דעתם ברי"ף לבבא-בתרא תחילת פרק ט'.

יט. הֵנִיחַ קִרְקַע, וְהִיוּ הַנְּכָסִים מְרִבִּין⁸⁰, וְנִתְמַעְטוּ אַחַר כֵּן⁸¹ - כְּבָר זָכוּ בְּהֵן יוֹרְשִׁים⁸². הִיוּ מוֹעֲטִין בְּשִׁעַת מִיתָה, וְנִתְרַבּוּ אַחַר כֵּן - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין אוֹתָן⁸³. וְאֶפְלוּ לֹא נִתְרַבּוּ, אִם קָדְמוּ הַבָּנִים וּמְכָרוּ נְכָסִים מוֹעֲטִין - מְכָרָן קָנִים⁸⁴.

(80) בשעת מיתה. (81) אפילו קודם שבאו לבית-דין. (82) והם זנים את אחיותיהם עד שיכלו הנכסים לשניהם יחד. (83) כי יש לבנים חלק ותפיסת-יד בנכסים, וזכותם בהם לעולם עומדת. (84) בבא-בתרא קמ, א. כי אין

יד. בַּת הַמְּמָאֲנָת⁶⁰ - הָרִי הִיא פְּשָׁרַת הַבְּנוֹת וְיֵשׁ לָהּ מְזוּנוֹת⁶¹. אֲבָל בַּת הַיְבָמָה⁶² וּבַת הַשְּׂנִיָּה⁶³ וּבַת הָאֲרוּסָה⁶⁴ וּבַת הָאֲנוּסָה⁶⁵ - אֵין לָהֶן מְזוּנוֹת אַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן בְּתַנְיָ זֶה⁶⁶. אֲבָל בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - הוּא חַיֵּב בְּמְזוּנוֹתָו, כְּדִין שְׁאֵר הַבָּנִים וְהַבְּנוֹת בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן⁶⁷.

(60) הנושא קטנה יתומה ונתעברה (ראה בהערה הבאה) ומיאנה כבעל ואחר-כך ילדה בת. (61) לאחר מות האב. ואע"פ שהממאנת אין לה כתובה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"ה, ואם כן אין לה גם תנאי כתובה המחייבים מזונות הבת? (כמבואר בכתובות נד. לענין שניה שאין לה כתובה, ולפיכך אין לבתה מזונות) אפשר לדון, שממאנת זו קיבלה כתובה בעת קידושיה עם כל תנאי כתובה, אלא שאח"כ גרמה לעצמה הפסד ע"י מיאונה ואבדה כתובתה, אולם בתה לא הפסידה זכותה, כי אם אשה שזנתה והפסידה כתובתה (לקמן פכ"ד ה"ו), האם תפסיד בתה את זכות מזונותיה? (בית שמואל' אהע"ז סי' קיב ס"ק יא). ולדעת הראב"ד כל הלכה זו אינה מציאותית, שהרי קטנה הממאנת אינה יכולה עדיין ללדת ובת מנין לה? (ראה יבמות יב:). אולם רבינו סובר שאפשר לה להתעבר בקטנותה ולמאן, ואח"כ תלד ולד של קיימא (מגיד-משנה). וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. ועדיין לא נמצא מקור נאמן לדין זה. (62) שכנס יבמתו וילדה לו בת, ומת. (63) שניה לעריות, ואסורה להנשא לו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו. (64) בא על ארוסתו, וילדה לו בת - ומת. (65) אנס את הנערה ונשאה אח"כ, וילדה לו בת - ומת. (66) כל אלה הן בעיות שלא נפשטו בתלמוד (כתובות נג: נד.) ומספק אין להוציא ממון מנכסי אחי הבת. וטעם הספק, ביבמה - הואיל וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, אם כן גם תנאי כתובתה אינם על נכסי היבם. בשניה - כיון שאין לה כתובה (ראה לקמן פכ"ד ה"ב) ממילא אין לה תנאי כתובה. בארוסה - כיון שלא תיקנו לה חכמים כתובה עד שעת נישואין, ממילא אין לה תנאי כתובה. באנוסה - הואיל ואין לה כתובה - כי יצא כסף קנסה בכתובתה - (ראה לקמן הל' נערה פ"א ה"ד) ממילא נפקעו ממנה דיני תנאי כתובה, ואפילו אם ילדה לו (האנוסה) בת באישות, שנשאה אח"כ - הדין כן. (67) עד גיל שש, כמבואר לעיל פי"ב הי"ד.

טו. הַמְּאָרֵס בַּת הַנְּזוֹנָת מִן הָאֲחִין - חַיֵּב בְּמְזוּנוֹתֶיהָ מִשְׁעַת הָאֲרוּסִין; שְׂהָרִי אֵין לָהּ מְזוּנוֹת מֵאֲחִיָּה (אֶלָּא עַד שְׂתִתְאַרְסוּ אוֹ עַד שְׂתִבְגְּרוּ, וְזוֹ) אֵינָה בּוֹגֶרֶת כְּדִין שְׂתוֹזֵן עֲצָמָה, אֶלָּא קִטְנָה אוֹ נְעֵרָה⁶⁸, וְאֵין אָדָם רוֹצֵה שְׂתִתְבַּזֶּה אֲרוּסָתוֹ וְתִלְךָ וְתִשְׁאָל עַל הַפְּתָחִים⁶⁹.

(68) נמצא שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה באירוסיו (ר"ן כתובות פ"ד). (69) כתובות נג, ב. ובוודאי על דעת כן אירסה מתחילה.

טז. נִשְׂאת הַבַּת וּמֵאֲנָה⁷⁰ אוֹ נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה⁷¹, אֶפְלוּ הִיא שׁוֹמֵרֶת⁷² יָבָם - הוֹאִיל וְחִזְרָה לְבֵית אֲבִיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והניח בת, ואם צוה בשעת מיתה שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו, אלמנה ובת אי זו קודמת לזונות, יתומה קטנה שהשיאוה אחיה ואמה לענין מזונות.

א. צוה חַכְמִים, שִׁיתֵן אָדָם מְנַכְסִיו מְעַט לְבָתוֹ פְּדֵי שְׁתַּנְשֵׂא בּוֹ. וְזֶה הוּא הַנְּקָרָא פְּרִנְסָה. הַמְּשִׂיא אֶת בָּתּוֹ סָתֵם - לֹא יַפְחֵת לָהּ מְכֻסוֹת שְׁפּוֹסְקִין לְאִשָּׁת עַנִּי שְׂבִישְׂרָאֵל,³ כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִיא הָאָב עַנִּי; אָבָל אִם הִיא עֲשִׂיר - הָרִי זֶה רָאוּי לִתֵּן לָהּ כָּפֵי עֲשָׂרוֹ.

(2) והיא נדוניה. (3) "לא יפחות לה מחמשים זוו".
(4) אבל אין כופים אותו. ולכן דקדק רבנו וכתב "הרי זה ראוי ליתן".

ב. פִּרְשׁ עַל הַפֶּעַל שֶׁאֵין לָהּ כְּלוּם וְשִׁכְנִיסָה עֲרָמָה - אֵין לָהּ כְּלוּם. וְלֹא יֹאמֶר הַפֶּעַל: כְּשֶׁתְּבוֹא לְבֵיתִי אֲכַסְּנָה, אֲלֵא מְכַסְּנָה וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ.

ג. הָאָב שָׁמַת וְהַנִּיחַ בַּת - אוֹמְדִין דַּעְתּוֹ בְּמָה הִיא בְּלָבוֹ לִתֵּן לָהּ לְפְרִנְסָה וְנוֹתְנִין לָהּ.⁵ וּמַנִּין יוֹדְעִין אֲמִדִּין דַּעְתּוֹ? מֵרַעֲיוּ וּמִיַּדְעֵיו וּמִשְׂאוֹ וּמִתְנוֹ וּכְבוֹדוֹ. וְכֵן אִם הִשִּׂיא בַת פְּחִיּוֹ - אוֹמְדִין בָּהּ.⁶ וְאִם לֹא יָדְעוּ לוֹ בֵּית דִּין אֲמִדִּין דַּעְתָּ - נוֹתְנִין לָהּ מְנַכְסֵיו עֲשׂוֹר⁸ לְפְרִנְסָתָהּ.

(5) אפילו אם היה יותר מעישור נכסיו. (6) יינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה בחייו. (7) שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם וותרן או קמצן היה. (8) חלק עשירי.

ד. הַנִּיחַ בְּנוֹת רְבוֹת - כֹּל שֶׁתְּבוֹא לְהַנְשֵׂא⁹, נוֹתְנִין לָהּ עֲשׂוֹר הַנְּכָסִים. וְשֶׁלֹא חֲרִיָּה - עֲשׂוֹר מֵה שְׂשִׁירָה רֵאשׁוּנָה. וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ - עֲשׂוֹר מֵה שְׂשִׁירָה שֵׁנִיָּה. וְאִם בָּאוּ כָּלָן לְהַנְשֵׂא כְּאַחַת - רֵאשׁוּנָה נוֹטֶלֶת עֲשׂוֹר, וְהַשֵּׁנִיָּה - עֲשׂוֹר מֵה שְׂשִׁירָה רֵאשׁוּנָה, וְהַשְּׁלִישִׁית - עֲשׂוֹר מֵה שְׂשִׁירָה שֵׁנִיָּה, וְכֵן אֶפְלוּ הֵן עֲשָׂר, וְחוֹזְרוֹת וְחוֹלְקוֹת כָּל הָעֲשָׂרִים בְּשָׂרָה¹⁰, וְשָׂרָה הַנְּכָסִים לְאַחִים.

(9) כי אין הבת נוטלת לפרנסתה אלא לזמן נישואיה. (10) וכל זה כדי לברר חלק הבנים ולהניח להם ירושה כדין תורה, כי אילו היו הבנות נוטלות כל אחת עישור נכסים ממש לא היה נשאר לבנים כלום ונמצאת ירושה של תורה נדחית מפני פרנסת הבנות שאינה אלא תקנת חכמים.

ה. עֲשׂוֹר זֶה שֶׁהוּא לְפְרִנְסָה אֵינוֹ מְתַנָּאֵי כְּתִבָּה. לְפִיכָךְ, אֶפְלוּ לְפִי תַקְנַת חַכְמִים (הָרֵאשׁוֹנִים) וְאַחֲרוֹנִים, אֵינָה נוֹטֶלֶת אֲלֵא מִן הַקְּרָקָע¹¹. וְיֵשׁ לָהּ¹² לְגַבּוֹת עֲשׂוֹר זֶה מְשַׁכְּרוֹת הַקְּרָקָע¹³. וְאִם רָצוּ הָאֲחִין לִתֵּן לָהּ מַעוֹת פְּגָגָה עֲשׂוֹר הַקְּרָקָע - נוֹתְנִין¹⁴.

(11) אף על פי שהחכמים האחרונים (הגאונים) תקנו להגבות

מוציאים למזון הבנות מנכסים משועבדים, ולדעת רש"י (כתובות קג. וסוטה כא:): הכוונה שקדמו ומכרו קודם שיבואו לבית-דין, אבל לאחר שבאו וזיכה בית-דין את הבנות - אין לאחר מעשה בית-דין כלום, ולדעת ה'תוספות' (יבמות זז): אפילו כשכבר באו לפני בית-דין, אם מכרו קודם שיאכלו הבנות - מכרם קיים.

כ. הֵיוּ הַנְּכָסִים מְרַבִּין וְיֵשׁ עֲלֵיו¹⁵ חוֹב, אוֹ שֶׁהִתְנָה עִם אִשְׁתּוֹ¹⁶ שִׁזְזוֹן אֶת הַתְּנָה¹⁷ - אֵין הַחוֹב וְלֹא מְזוֹנוֹת בַּת אִשְׁתּוֹ מִמְעֻטִּין בְּנְכָסִים¹⁸; אֲלֵא יִרְשׁוּ הַבָּנִים הַכֹּל, וְיִתְנוּ לְכַעַל חוֹב חוֹבוֹ, וְיִזְוְנוּ בַּת אִשְׁתּוֹ אֲבִיהֶן עַד זְמַן שְׁפִסָּק, וְיִזְוְנוּ אֲחִיוֹתֵיהֶן עַד שִׁיבְגְרוּ אוֹ עַד שֶׁתְּאַרְסוּ¹⁹ וְיִצְאוּ מִתַּחַת יְדֵיהֶם.

(85) על האב שמת. (86) בשעת נישואיה. (87) מאיש אחר, ראה לקמן פכ"ג, יז. (88) להוציא מהם מזונות הבנות עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. (89) וגם הבנים יזונו עד שיכלו הנכסים לשניהם כאחד. כל זה בבבא-בבא קמ, א בעיות שלא נפשטו ונשארו בתיקו, ודין: חומרא לתובע וקולא לנתבע, והבנים הם הנתבעים כי הנכסים בחזקתם עומדים מדין ירושה (רי"ף שם).

כא. הַנִּיחַ אֶלְמָנָה וּבַת, מְמַנָּה אוֹ מְאֵשָׁה אַחֲרַת, וְאֵין בְּנַכְסִים פְּדֵי שִׁזְזוֹנוֹ שֶׁתִּיָּהֶן - הָאֶלְמָנָה נִזְוֶנָה, וְהַבַּת תִּשָּׂאל עַל הַפְּתָחִים²⁰. וְכֵן אֵנִי אוֹמֵר, שֶׁמְזוֹנוֹת הַבַּת קוֹדְמִין לִירֵשַׁת הַבֵּן אֶת פְּתַחַת אִמּוֹ²¹ שֶׁמְתָה בְּחַיֵּי אָבִיו, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁשְׁנֵיהֶם מְתַנָּאֵי הַפְּתַחַת. וְקַל וְחֹמֵר הַדְּבָרִים: אִם נִדְחַת יְרֵשָׁה שֶׁל תּוֹרָה²² מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הַבַּת²³, לֹא תִדְחָה יְרֵשַׁת הַפְּתַחַת, שֶׁהִיא תַנָּאֵי בֵּית דִּין, מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הַבַּת?

(90) כבוד אלמנתו עדיף לו מכבוד בנותיו (כ"ב שם, ובכתובות מג.) ומוציאים לאלמנה מזונות עד זמן שראויה לחיות, הכל לפי שנותיה וכפי אומדן בית-דין, ומעמידים את הנכסים ביד שלישי, והוא מפרנסה אחד לשלושים יום, כמבואר לעיל פי"ח, הכ"א. ולפי זה, כל אלמנה ממעטת בנכסים מאחר שמוציאים לה מזונותיה בתחילה (מגיד-משנה). (91) היא כתובת 'בנין דכרין' הנזכרת לעיל ה"א-ב. (92) הראויה לבנים הזכרים. (93) שהיא ניזונת, והבנים ישאלו על הפתחים, כדלעיל הי"ז.

כב. מִי שָׁמַת וְהַנִּיחַ בְּנוֹת גְּדוֹלוֹת וְקִטְנוֹת, וְלֹא הַנִּיחַ בֵּן - אֵין אוֹמְרִים: יִזְוְנוּ הַקִּטְנוֹת עַד שִׁיבְגְרוּ וְיִחְלְקוּ שְׂאָר הַנְּכָסִים בְּשָׂוָה, אֲלֵא כִּלְוֵן חוֹלְקוֹת בְּשָׂוָה²⁴.

(94) כי במקום שכל הבנות יורשות כל הנכסים כאחד, לא תיקן להן בית-דין תנאי מיוחד למזונות, שאינו אלא בזמן שיש בנים, הם היוורשים, והבנות ניזונות (בבא-בבא קלט.).

~ יום שני כ"א כסלו ~

פֶּרֶק עֲשָׂרִים

(1) נתבאר בו שחייב האב לתת מעות לבתו להנשא, מת האב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. מי שמת והניח אלמנה וכת - פבר פארנו שמזונות האלמנה קודמין למזונות הבת. וכן אם נשאת הבת - אינה נוטלת עשור נכסים מפני מזונות האלמנה²³. ואפלו מתה הבת אחר שנשאת - אין הפעל יורש פרנסה הראויה להנתן לה²⁴; שהרי הנכסים פלן בחזקת האלמנה שתהא נזונת מהן.

23 נלמד מדין מזונות הנ"ל, שאם במזונותיה שהן מתנאי כתובה אמרו כן, קל וחומר לעישור נכסים שאינו אלא תקנת חכמים. וטעם הדבר: מפני שהאלמנה היא בעלת חוב של האב ואילו הבת היא בעלת חוב של האחים. (24) ואין אומרים איש נכרי הוא זה, ואינו יורש של אב אלא של אשתו, ויש לו דין לוקח, ואין מוציאים למזון האלמנה מנכסים משועבדים, אלא לטובת האשה, עשאוהו כיוורש. ומיורש מוציאים למזון האלמנה.

יב. קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה²⁵, ונתנו לה מאה או חמשים זוז - יכולה היא משתגדיל להוציא מידם פרנסה הראויה לה, או באמדין דעת²⁶ האב או בעשור הקרקעות²⁷. ואפלו לא היו האחים זנין אותה²⁸, ואף-על-פי שלא מחתה²⁹ בשעת נשואין, מפני שהקטנה אינה בת מחאה³⁰.

25 בהסכמתה. (26) כמה היה בדעתו ליתן לה לפרנסה. (27) אם לא ידע לו בית דין אומדן דעת. (28) ולא היה לה להתבייש ולמחות. (29) התנגדה, מלשון הכתוב (דניאל ד, לב): "ולא איתי די ומחא בידיה". (30) אינה יודעת למחות ואין מחילתה מחילה ואפילו גדלה משנשאת ולא תבעה תיכף, לא אבדה פרנסתה כשתמחה, שכל שלא אבדה בשעת נשואיה שוב אינה צריכה למחות.

יג. נשאת הבת אחר שגדלה, בין נערה בין בוגרת, ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה³¹. ואם מחתה בעת נשואיה³² - הרי זו מוציאה את הראוי לה פל זמן שתראה. בגרה ועודה בבית אביה, בין שפגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת, אם פסקו האחים מלתת מזונותיה, שהרי אין לה מזונות כמו שבארנו, ושתקה ולא תבעה פרנסתה אבדה פרנסתה; לא פסקו האחים מזונותיה וזנו אותה בפגרה³³, אף-על-פי שלא מחתה, לא אבדה פרנסתה פל זמן שהן זנין אותה; שיש לה לטעון: מפני שהן זנין אותה אף-על-פי שאינן חכבין, והיא עדין לא נשאת³⁴, מפני זה לא תבעה פרנסתה³⁵.

31 שתיקתה זוהי מחילתה. (32) בנערותה. (33) מרצונם הטוב, ולא מחמת חיוב. (34) אבל אם בגרה ונשאה צריכה למחות אף על פי שהם זנים אותה. (35) מפני הבושה.

יד. מי שצוה לתת לבתו פך וכה מעות לפרנסתה לקח בהן קרקע, בין שהיה שכיב מרע בין שהיה

הכתובה ושאר תנאיה גם מן המטלטלין, - עישור זה, שאינו מ"תנאי כתובה", אינו אלא מן הקרקע. וכל זה אינו אלא ב"עישור נכסים", אבל כשאומדין דעת האב - גובה היא אפילו מן המטלטלין. (12) יכולה. (13) העומדת להגבות (שזה שכבר נגבה הוא מטלטלין). ואף על פי שכבר עברה חצי שנה מיום שהשכיר האב - כיון שעדיין לא נגבה השכר, הרי זה כקרקע, כי אין שכירות משתלמת אלא בסוף השנה. (14) כדין כל בעל חוב הגובה את חובו מהלווה בחייו. ואילו הייתה בעלת חוב של אביהם, הייתה נוטלת רק מהזיבורית ובשבועה כדין האב להיפרע מנכסי יתומים.

ו. הבת בעשור זה פבעל חוב של אחין היא, לפיכך נוטלת אותו מן הבינונית בלא שבועה. ואם מתו האחים - נוטלת אותו מן בניהם מזבורית ובשבועה¹⁵; שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים, והיא לפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא מזבורית ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

15 שלא נטלה מן הנכסים כלום.

ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת מן הלקוחות פרנסתה¹⁶, כדרך שטורפים פל בעלי חובות מן הלקוחות¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

16 ובשבועה. (17) הואיל ופרנסה דבר קצוב הוא, היה להם להיזהר שלא לקנות קרקעות שהם כסכום פרנסתה (אבל מזונות האשה והבנות הואיל ואין להם קצבה אין מוציאים להם מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם).

ח. מי שהשיא בנות גדולות ונשארו קטנות ומת בלא בן - אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר פך חולקות הנכסים, אלא חולקות פלן בשוה¹⁸.

18 כי לא תוקנה פרנסה לבנות אלא כשיש שם בנים, שהבנות אינן יורשות כלום. אבל בשעה שיוורשות - כולן שוות.

ט. מי שמת והניח שתי בנות וכן, וקדמה ראשונה ונטלה עשור נכסים¹⁹, ולא הספיקה השנית לגבות עד שמת הבן ונפלו פל הנכסים לשתייהן²⁰ - אין השנייה נוטלת עשור, אלא חולקות בשוה²¹, וזכתה הראשונה בעשור שלה.

19 כדינה, שהרי הבן יורש הכול. (20) ושתייהן יורשות בשווה. (21) ואין אומרים תיטול השנייה עישור נכסים תחילה כמו שנטלה ראשונה ואחרי כן יחלוקו אלא ראשונה זכתה, ובת על הבת אין לה עישור נכסים שהרי שתייהן שוות בירושה.

י. מי שצוה בשעת מיתה: אל תפרנסו בנותי מנכסי - שומעים לו, שאין זה מתנאי כתובה²².

22 אלא חוב על היתומים, ולפיכך אם ציווה האב שלא לפרנסן אין עליהם חוב כלל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו"ו. וכן נראה במשנה (כתובות סד): שאמרו: "ומה היא עושה לו, משקל חמשה סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה סלעים בגליל. או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל" - הרי שכל המדובר בטוויית החוטים]. ורבינו השמיט שיעורים אלו, מפני שסובר שאין קצבה זו בכל המקומות אלא הכל כמנהג המדינה (מגיד-משנה).

ב. דְּחָקָה⁹ עֲצָמָהּ וְעִשְׂתָּהּ יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהּ - הַמוֹתֵר לַבְּעֵל¹⁰. הִיָּה לִי¹¹ מִמוֹן הַרְבֵּה, אֶפְלוּ הִיָּה לָהּ¹² כְּמֵה שְׂפָחוֹת - אֵינָה יוֹשֶׁבֶת לְבִטְלָה בְּלֹא מְלָאכָה, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לִיָּדֵי זָמָה¹³. אָבָל אֵין פּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כֹּל הַיּוֹם כְּלוּ, אֶלֹא לְפִי רֵב הַמָּמוֹן מִמְעֻטָּת בְּמְלָאכָה¹⁴.

(9) התאמצה. (10) כתובות סו, א. (11) ובכת"י התימנים: "לה". (12) ובכת"י התימנים: "היו להם". (13) משנה בכתובות נט, ב. כרבי אליעזר, והלכה כמותו (שם סא:). זמה - פריצות, זנות. (14) שם, וכמבואר בסמוך ה"ו.

ג. הַמְדִיר¹⁵ אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל¹⁶ - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לִיָּדֵי זָמָה¹⁷. וְכֵן כָּל אִשָּׁה רוֹחֶצֶת לְבִעְלָהּ פְּנֵי יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזְגָת לוֹ אֶת הַכּוֹס¹⁸, וּמִצְעֶת לוֹ אֶת הַמִּטָּה¹⁹, וְעוֹמְדָת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנָי בְּעֵלָהּ, כִּגוֹן שֶׁתֵּתֵן לוֹ מִיָּם אוֹ כְּלֵי אוֹ תַטֵּל מְלִפְנֵי וְכִיּוֹצֵא בְּדָכְרִים אֵלוֹ. אָבָל אֵינָה עוֹמְדָת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנָי אָבִיו אוֹ בְּפָנָי בְּנוֹ²⁰.

(15) בכת"י התימנים: "והמדיר", והוא מקושר לסוף ה"ב. והלכה הבאה, מתחילה: וכן כל אשה וכו'. (16) שאסר הנאתו עליה אם תעשה מלאכה, אבל אם אמר: הריני אוסר עליך לעשות מלאכה, אין בדבריו כלום, וכמבואר בביאורו לעיל פ"ב הכ"ד. ואפילו לא אסר עליה לשחק בכלבים, שאין חשש שתבוא לידי שעמום - יש חשש שתבוא לידי זימה. (17) משנה בכתובות נט, ב. וכרבי אליעזר (שם, סא:). ראה למעלה הערה יב. (18) שם סא, א. מוזגת - יוצקת. (19) פורסת סדין ולבדין, דבר שאינו טורח כדי שתתחבב עליו (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה (כתובות פ"ה מ"ו) אומר: "שאלו הענינים אינו מותר לו לאדם שישתמש לו אלא מאשתו, לפי... שאין משתמשים באשה ואין הפרש בין שפחה או זולתה, בין גדולה בין קטנה". ושני הטעמים מובאים ב"ירושלמי" שם. (20) כתובות סא, ב.

ד. וּמְלָאכּוֹת אֵלוֹ עוֹשָׂה אוֹתָן הִיא בְּעֲצָמָהּ. וְאֶפְלוּ הִיָּה לָהּ כְּמֵה שְׂפָחוֹת - אֵין עוֹשִׂין מְלָאכּוֹת אֵלוֹ לַבְּעֵל אֶלֹא אִשְׁתּוֹ²¹.

(21) כבר ביאר רבינו בפירושו למשנה הנ"ל, שאין משתמשים באשה אלא באשתו. ורש"י בכתובות סא, א מפרש: "חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל" כדי שתתחבב עליו.

בְּרִיא, וְנִמְת, וְהָרִי הַמְעוֹת בְּיַד הַשְּׁלִישִׁי³⁶, וְאִמְרָה הַבַּת: תִּנּוּ אוֹתָם לְבַעְלֵי, כֹּל מֵה שְׂוִירָצָה יַעֲשֶׂה בְּהֵן - אִם הִיָּתָה גְדוֹלָה וְנִשְׂאָת - הַרְשׁוֹת בְּיָדָהּ³⁷, וְאִם עֲדִין מְאֹרֶסֶת הִיא - יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ מֵה שֶׁהַשְּׁלֵשׁ בְּיָדוֹ³⁸, וְאִם עֲדִין קְטָנָה הִיא - אֶפְלוּ נִשְׂאָת, אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ³⁹, אֶלֹא יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ כְּמוֹ שְׂצָנָה הָאֵב⁴⁰.

(36) אדם שלישי הנאמן על שני הצדדים. (37) "שאף האב לא עלה בדעתו למסרן ביד שלישי אלא עד שתינשא שמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות". (38) יקנה השדה, ואין שומעים לה, שמצוה לקיים דברי המת בין אם המצוה שכיב מרע ובין אם הוא בריא. (39) "אין מעשה קטנה כלום". (40) ליקח בהן קרקע. כי לטובתה נתכוון שלא יוציא בעלה המעות ויפסיד. ואפילו אומרת: נאמן בעלי עלי שלא יעכבן לעצמו, תנו אותן לו, והוא יקנה לי שדה כאשר ארצה, - אין שומעין לה.

~ יום שלישי כ"ב כסלו ~

פְּרָק אֶחָד וְעֶשְׂרִים¹

(1) כולל דיני מציאת האשה ומעשה ידיה, מלאכות שעושה לבעלה, המדיר אשתו שלא תעשה מלאכה, השימוש שהאשה עושה בעצמה לבעלה, מלאכות שהנדה עושה לבעלה, האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה, אשה שמנעה עצמה מכל המלאכות, דיני מינקת וחיובי הנקה, התובעת בנה או בתה עמה אחרי שגמלתו.

א. מְצִיאַת הָאִשָּׁה וּמְעֻשָׂה יָדֶיהָ לְבַעְלָהּ². וּמֵה הִיא עוֹשָׂה לוֹ? הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְדִירָה³. מְקוֹם שֶׁדִּרְפָן לְאָרֶג - אוֹרְגָת, לְרָקֵם⁴ - רוֹקֶמֶת, לְטוֹוֹת צְמָר אוֹ שִׁשְׁתִּים - טוֹוָה. וְאִם לֹא הִיָּה דִרְפָן נָשִׂי הָעֵיר לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּלָאכּוֹת הָאֵלוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֵה אֶלֹא לְטוֹוֹת⁵ הַצְּמָר בְּלִבְדוֹ⁶, שֶׁהַפְּשֵׁתוֹן מְזִיק אֶת הַפָּה וְאֵת הַשְּׁפָתִים⁷. וְהַטּוֹיָה הִיא הַמְּלָאכָה הַמִּיחֶדֶת לְנָשִׁים⁸, שֶׁנֶּאֱמָר: וְכָל אִשָּׁה חֲכֵמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹוָה.

(2) משנה, כתובות סה, ב. מציאה - משום איבה, שהרי בעלה נותן לה מזונות, ואם תעכב מציאתה לעצמה יבואו לידי קטטה (כתובות צו. ובבא-מציעא יב:). וב"ירושלמי" (כתובות פ"ו ה"א) אמרו: "שלא תהא מברחת משל בעלה, ואומרת מציאה מצאתי". מעשה ידיה - תחת מזונותיה (כתובות נח:), וכמבואר לעיל פ"ב ה"ד. (3) תוספתא כתובות פ"ה ה"ג. (4) תפירת צורות שונות על האריג בחוטים צבעוניים לשם נוי וקישוט. (5) ראה להלן הערה ז. (6) תוספתא, שם. (7) כתובות סא, ב: "מסריח את הפה ומשרבט את השפתיים", משרבט - פושטן כמין שרביט עד שנעשות גדולות ע"י שצריכה לשרות החוט תמיד ברוק (רש"י שם). (8) ולפיכך אינו כופה אלא על הטויה, אבל לא על האריגה והרקמה, אע"פ שהן מלאכות חשובות וקלות (מעשה רוקח'). [וכן אמרו ביומא סו, ב: "אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בידיה

מתוך מהדרת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(35) בין עניה בין עשירה. (36) כשיש להן שפחה.

ח. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה - נדה עושה לבעלה. חוץ ממיזיגת הפוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ורגליו³⁷. גזרה משום הרהור שמא יבא לבעל. לפיכך מצעת מטתו כשהיא נדה שלא בפניו ומזיגת את הפוס ואינה נותנת אותו בידו כדרכה תמיד אלא מנחת אותו על הארץ או על הפלי או על השלחן והוא נוטלו³⁸.

(37) כתובות סא, א. כי אלו הם דברים של קירוב וחיבה. הרחצת פניו - אפילו הוא רוחץ והיא יוצקת המים שאינה נוגעת בגופו, כי נגיעת גופו אפילו בלא רחיצת פניו אסורה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"א הי"ח (והשווה שם הי"ט). ודברים אלו אסורים אפילו בעת ספירת שבעה ימים נקיים, כמבואר שם (מגיד-משנה). (38) כתובות, שם.

ט. האשה ששברה פלים בעת שעשתה מלאכותיה³⁹ בתוך ביתה - פטורה. ואין זה מן הדין, אלא תקנה. שאם אין אפה אומר פן - אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרב המלאכות, ונמצאת קטטה ביניהם⁴⁰.

(39) ב'ירושלמי' (כתובות פ"ט ה"ד) לא מפורש ששברה בעת מלאכה (חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כט). ונראה שכוונת רבינו היא שהשבירה היתה בלי כוונה, ועי' משנה-למלך]. (40) 'ירושלמי' כתובות, שם.

י. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן - פופין אותה⁴¹ ועושה, אפלו בשוט⁴². טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות - מושיבין אשה ביניה⁴³ או שכנים. ודבר זה פפי מה שיראה הדין שאפשר בדבר.

(41) ואפילו אומרת: "איני ניוונת ואיני עושה" שאין כופים אותה לעשות, כמבואר לעיל פי"ב ה"ד, אינה פטורה אלא מטוויית הצמר, אבל שאר מלאכות שאשה עושה לבעלה לצרכי הבית חייבת בהן, כמו שכתב 'מגיד משנה' לעיל שם (כסף-משנה כאן). ואין דנים אותה כמורדת (למעלה פי"ד ה"ח) שאינה נקראת מורדת אלא אם מרדה מתשמיש (כתובות סג:). (42) ראה למעלה פי"ו ה"ז. וכן כתב הר"ן ברי"ף (כתובות סג:). בשם גאון. והראב"ד כותב: "מעולם לא שמעתי ייסור שוטים לנשים". (43) ואף-על-פי שאשה פסולה לעדות - האמינו כאן לאשה משום שלום בית, ומטעם זה לא חייבוה להשבע (חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כח).

יא. האשה פל זמן שהיא מניקה את בנה - פוחתין לה ממעשה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפין להלב⁴⁴. פסקו לה מזונות הראויות לה⁴⁵, והרי היא מתאנה לאכל יותר או לאכל

ה. יש מלאכות אחרות שהאשה עושה לבעלה בזמן שהן עניים, ואלו הן: אופה הפת בתנור²². ועזרא תקן, שתהיה אשה משקמת ואופה, כדי שתהיה הפת מצויה לעניים²³. ומבשלת את התבשילין. ומכבסת את הבגדים. ומניקה את בנה²⁴. ונותנת תבן לפני בתה, אבל לא לפני בקרו²⁵. ומטחנת ביצד מטחנת? יושבת ברחים²⁶ ומשמרת²⁷ הקמח, ואינה טוחנת²⁸. או מחמרת אחר הבהמה²⁹, כדי שלא יבטלו הרחים. ואם היה דרפן לטחן ברחים של יד - טוחנת³⁰.

(22) אבל לא באלפס או על גבי גחלים, שאין זה מנהג העולם ('מעשה רוקח'). (23) בבא-קמא פב, א. (24) כתובות נט, ב. (25) שם, סא, ב. וכגירסת ספרי ספרד, וכן הוא ברי"ף שם. והטעם בזה הוא: לפי שבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן נותנת היא תבן לפניו, שזהו לצורך גופו של הבעל, אבל לפני בקרו העומד לחרוש שאינו לצורך גופו של הבעל - אינה נותנת תבן ('שיטה מקובצת' שם). (26) בבית הטחנה. (27) מנפה. ולדעת ה'טור' ('אהע"ז סי' ס) הכוונה לשמירה ממש. (28) אין היא בעצמה טוחנת ברחיים גדולים במקום בהמה - שזה טורח גדול, אלא "מטחנת" מכינה צרכי טחינה. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ואצה בטוחנת". (29) מנהיגה את הבהמה המסובכת את הריחיים. (30) כתובות נט, ב.

1. במה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה לו שפחה אחת או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה לו שפחה אחת או שהיה לו קמחון כדי לקנות ממנו שפחה אחת³¹ - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מכבסת³², ולא נותנת תבן לפני בתה³³. הכניסה לו שתי שפחות או נכסים הראויין לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת, ואינה מניקה את בנה³⁴, אלא נותנת אותו לשפחה להניק.

(31) שם, סא, א: "אחד שהכניסה לו משלה, ואחד שמצאה לו משלו" - לפי גירסת הרי"ף, וגרסתנו: "ואחד שמצממה לו משלה", וראה ב'תוספות' שם. (32) שם נט, ב. (33) ובר"ן לנדרים פא, ב מבואר שאינה פטורה מנתינת תבן עד שיהיו לה ארבע שפחות, וכן ברא"ש שם. (34) כתובות, שם.

ז. נמצאו כל המלאכות שפל אשה³⁵ עושה אותן לבעלה - חמש מלאכות: טוה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומזיגת את הפוס, ומצעת את המטה, ועומדת ומשמשות בפניו. והמלאכות שמקצת הנשים עושות אותן ומקצתן אינן עושות³⁶ - שש מלאכות: מטחנת, ומבשלת, ואופה, ומכבסת, ומניקה, ונותנת תבן לפני בתה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהוּא אֹמֵר אֵינוּ רְאוּי - עָלֶיהָ לְהֵבִיא רְאֵיהָ, וְאֵין כָּאן מְקוֹם לְשִׁבּוּעָה⁵⁶.

(56) לומר לו השבע שבועת היסט ותפטר, שהוא אינו חייב לה כלום, אלא היא משועבדת להניק את בנה, וכל שהיא רוצה להפקיע עצמה משעבודה - עליה להביא ראיה (מגיד-משנה).

טז. הַאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה - אֵין כּוֹפֵין אוֹתָהּ לְהִנִּיק⁵⁷. אֵלָּא: אִם רְצָתָהּ - נוֹתֵן לָהּ שְׂכָרָהּ וּמְנִיקָתוֹ, וְאִם לֹא רְצָתָהּ - נוֹתֵנָת לּוֹ אֶת כֶּנֶס בְּנֵי וְהוּא מְטַפֵּל בּוֹ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא הִנִּיקָה אוֹתוֹ עַד שֶׁהִפְרִיָה; אֲבָל אִם הִפְרִיָה, וְאֶפְלוּ הוּא סוּמָא - אֵין מְפִרְשִׁין אוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי סִפְנַת הַיֶּלֶד⁵⁸, אֵלָּא כּוֹפֵין אוֹתָהּ וּמְנִיקָה אוֹתוֹ בְּשִׁכָר עַד אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים הַדָּשׁ⁵⁹.

(57) שאינה משועבדת לו יותר (כתובות נט:). (58) אע"פ שאינו מכירה בראיה, מכירה בטעם ובריח (שם ס.), ואינו רוצה לינוק מאשה אחרת. ולא נתן רבינו שיעור לזמן ההכרה, שאין כל התינוקות שונים בזה, אלא כל אחד לפי חריפותו, וכמו שאמרו ב"ירושלמי" (שם): שמואל אמר מכיר אני את מילדתי, שהבחנתי בה בצאתי מרחם אמי, ומאז אני מכירה. (59) "ואם אין לו, כופים אותה ומניקתו" (אהע"ז ס"ה פב ס"ה). והטעם, שהרי גם אשה חייבת במצות צדקה, וכשם שעשירה חייבת לזון את בנה מחמת צדקה, וכופין על הצדקה, כך זו שהיא עשירה בחלב שבדדיה, כופים אותה להניק את בנה משום צדקה (בני אהובה).

יז. הַגְּרוּשָׁה אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת⁶⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, אֲבָל נוֹתֵן לָהּ יוֹתֵר עַל שְׂכָרָהּ דְבָרִים שֶׁהִקְטָן צְרִיף לָהֶן מִכֶּסֶת וּמֵאֲכָל וּמִשְׁקָה וְסִיכָה וּכְיוּצָא בְּזֵה⁶¹. אֲבָל הַמְעַבְרַת - אֵין לָהּ כְּלוּם⁶². שְׁלָמוֹ הַדָּשִׁי⁶³ וּגְמֻלָתוֹ, אִם רְצָתָהּ הַמְגַרְשֶׁת שֶׁהִיָּה בְּנָה אֲצִלָּהּ - אֵין מְפִרְשִׁין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה עַד שֶׁהִיָּה בֵּן שָׁשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת⁶⁴, אֵלָּא כּוֹפֵין אֶת אָבִיו וְנוֹתֵן לּוֹ מְזוֹנוֹת וְהוּא אֲצִל אִמּוֹ. וְאַחַר שָׁשׁ שָׁנִים, יֵשׁ לָאָב לֹא מְזוֹנוֹת - אִם הוּא אֲצִל - אֵתָן לּוֹ מְזוֹנוֹת, וְאִם הוּא אֲצִל אִמּוֹ - לֹא אֵתָן לּוֹ מְזוֹנוֹת⁶⁵. וְהַבַּת אֲצִל אִמָּה לְעוֹלָם⁶⁶, וְאֶפְלוּ לְאַחַר שָׁשׁ.

(60) כתובות טו, ב. (61) שחייב הוא במזונות בניו עד שיהיו בני שש, כמבואר למעלה יב, יד. (62) ולכשתלד, יתן לה בעלה שכר הנקה. ואם רצתה, נותנת לו בנו והולכת לה. (63) כ"ד חדשי ההנקה. (64) כתובות סה, ב. שעד גיל זה הוא כרוך אחרי אמו וצריך לה, וכן אמרו (עירובין פב:): "בן שש בצוות אמו נוח לו". והראב"ד חולק: "אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהא בן שש, והלא הוא חייב לחנכו בתורה בן ארבע ובן חמש, ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים". אולם רבינו בהלכות תלמוד תורה (ב, ב) כותב: "מכניסים את התינוקות להתלמד כבן שש... ופחות מבן שש אין מכניסים אותו". ואם כוונת

מֵאֲכָלוֹת אַחֲרוֹת מִפְּנֵי חֲלֵי הַתְּאֵוָה שֵׁישׁ לָהּ בְּכִסְיָהּ - הֲרִי זֹו אוֹכֵלֶת מִשְׁלָה⁴⁶ כָּל מָה שֶׁתְּרַצָּה. וְאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר, שְׂאִם תֹּאכֵל יוֹתֵר מִדָּאִי אוֹ תֹאכֵל מֵאֲכָלִים רְעִים - יָמוּת הַיֶּלֶד⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁצָּעַר גּוֹפָה קוֹדֵם⁴⁸.

(44) כתובות סד, ב. ודף סה, ב. (45) [ראה למעלה פי"ב ה"י שפוסקים לאשה מזונות כלאדם בינוני, ולא כלחולה וגרן]. (46) כן מפרש רבינו מה שאמרו בבביתא (כתובות ס): "פסקה קמצא אוכלת הרבה - משלה", ועיי"ש ברש"י ולהלן בדברי רבינו בהלכה יב. (47) בבביתא שם, מפורש להיפך: "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב". ואולי היתה לרבינו נוסחא אחרת שם. (48) כן אמר רבי יוסי בנדרים פ, ב - במעין של בני העיר שאינו מספיק לכביסת בני העיר וגם לשתייה לבני עיר אחרת, שכביסתם של בני העיר קודמת לשתייתם של בני העיר האחרת, שצער גופם קודם לחיי אחרים ('בית שמואל' ס"ו פ ס"ק טו).

יב. יְלָדָה תְּאוּמִים - אֵין כּוֹפֵין אוֹתָהּ לְהִנִּיק שְׁנֵיהֶם, אֵלָּא מְנִיקָה אֶחָד וְשׂוֹכֵר הַבַּעַל מְנִיקָה לְשֵׁנֵיהֶם⁴⁹. הֲרִי שֶׁרְצָתָהּ הַאִשָּׁה לְהִנִּיק בֵּן חֲבֵרְתָהּ עִם בְּנָהּ - הַבַּעַל מְעַכֵּב, וְאֵינוּ מְנִיקָהּ אֵלָּא לְהִנִּיק בְּנֵי בְּלֶבֶד⁵⁰.

(49) 'ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ו. (50) שם, מדקדוק לשון המשנה 'ומניקה את בנה', בנה - ולא שנים, בנה - ולא בן חברתה.

יג. נִדְרָה שְׁלֹא לְהִנִּיק אֶת בְּנָהּ - כּוֹפֵה אוֹתָהּ⁵¹ וּמְנִיקָתוֹ עַד שֶׁהִיָּה בֵּן אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים הַדָּשׁ⁵², אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה. הִיא אוֹמֵרֶת: אֲנִי אֲנִיק אֶת בְּנִי, וְהוּא אֵינוּ רוֹצֵה שֶׁתְּנִיק אֶשְׁתּוֹ כִּדִּי שְׁלֹא תִתְנַל - אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לָהּ בְּמָה שֶׁפָּחוֹת, שׂוֹמְעִין לָהּ; שֶׁצָּעַר הוּא לָהּ לְפָרֵשׁ מִבְּנָהּ⁵³.

(51) שהיא משועבדת להניק, ואין הנדר חל כלל (כתובות נט:). (52) שהוא סוף זמן ההנקה (שם ס.). (53) שם סא, א. ולפי זה, אפילו אם בעלה יתן לה תינוק אחר להניק (שארין לה צער חלב) ג"כ שומעים לה משום צער פרישותה מבנה ('בית שמואל' אהע"ז ס"ו פב, ס"ב). ורש"י פירש: החלב רב בדדיה ומצער.

יד. הִיָּתָה עֲנִיָּה שֶׁהִיא חִבֵּת לְהִנִּיק אֶת בְּנָהּ, וְהֲרִי הוּא עֲשִׂיר שְׂרָאוּי לּוֹ שְׁלֹא תִנִּיק אֶשְׁתּוֹ⁵⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לּוֹ שְׁפָחוֹת, אִם לֹא רְצָתָהּ לְהִנִּיק - שׂוֹכֵר מְנִיקָה אוֹ קוֹנֵה שְׁפָחָה; מִפְּנֵי שֶׁהַאִשָּׁה עוֹלָה עִם בַּעְלָהּ, וְאֵינָה יוֹרְדֶת⁵⁵.

(54) כגון שיש לו נכסים הראויים לקנות מהם שתי שפחות, כמבואר לעיל ה"ו. (55) כתובות סא, א. שנאמר (בראשית ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי - לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה".

טו. הִיא אוֹמֵרֶת: רְאוּי הוּא לְשִׁכָר אוֹ לְקָנוֹת שְׁפָחָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ח. וראה בימות פט, ב. ובבא-בבא קנא, א. (3) היא ההבאה לביתו והייחוד עמה (למעלה פ"י ה"א).

ב. כיצד? האשה שנתאסרה, ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה, או מסרה לשלוחי האב לבעלה או לשלוחיו, ומתה בדרך קדם שתפנס לחפה - אף-על-פי שכתבתה⁵ עדן בבית אביה, בעלה יורשה⁶. וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נישואין, ומתה - הרי זה יירשנה בעלה⁷. אבל אם עדן האב עם הבעל להוליקה לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל, אפלו נכנס הבעל עמה לחצר ללון בדרך שלנין עוברי דרכים בפנדק אחד - הואיל והאב או שלוחיו עמה, ועדין לא נתיחד עמה לשם נישואין, אם מתה - יירשנה אביה⁸, אף-על-פי שכתבתה בבית בעלה.

4) שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרה להם. (5) מטלטלין שיחד אביה לנדונייתה. (6) כתובות מח, ב. (7) שמשנתייחדה עמו לשם נישואין, הרי היא ברשות בעלה. (8) שם. ובתלמוד שם הגדירו, כל שהחצר היא שלו, סתם כניסתו עמה היא לשם נישואין, וכל שהחצר היא שלה, סתם כניסתה היא ללון, אם לא שפירשו שהיא לשם נישואין. ורבינו השמיט כל זה מפני שנמשך אחרי הרי"ף, שלא ירד לחלק בזה. ובוודאי כל שנכנסה לחצר שלו ונתייחדה עמו אפילו בסתם הרי היא כנשואה, וזה נכלל במה שכתב למעלה (ה"א): "הואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה", וכאן עוסק רבינו בסתם חצר שאינה שלה ולא שלו. ולפיכך סתמה - ללון, עד שיתייחד עמה לשם נישואין.

ג. וכן אם היתה בוגרת⁹ או תומה או אלמנה¹⁰, והלקה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו, ומתה בדרך - אין הבעל יורש אותה¹¹.

9) שאין לאביה רשות בה. (10) אע"פ שהיא קטנה, כל שנתאלמה משנשאת אין לאביה רשות בה, כמבואר למעלה (פ"ג, ה"ב). (11) אע"פ שנתאסרה אין בעלה יורשה, כמבואר בכתובות נג, א. ואם בעלה או שלוחיו עמה בדרך לבית בעלה, נעשית ברשותו לענין ירושה אע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה. והשווה הל' נדרים (פ"א, הכ"ב).

ד. הנושא אשה שהיא אסורה ל¹² - הואיל ויש לו בה קדושין¹³, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁴. וכן הנושא את הקטנה¹⁵, אף-על-פי שאין קדושיה קדושין גמורים¹⁶, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁷. אבל הפקח שנושא חרשת, אם מתה - לא יירשנה. והחרש שנושא פקחת ומתה - יירשנה¹⁸; שהרי היא בת דעת, ולדעתה נשאת, וזפתה לו ממנה¹⁹.

הראב"ד למה שאמרו (סוכה מב.): "קטן היודע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע", ומבואר ג"כ בהל' תלמוד תורה (א, 1) שמלמדו פסוקים בודדים, דבר זה יכול הוא לחנכו אצל אמו כשיבוא אצלו לפעמים (מגיד-משנה). (65) שמאז והלאה, עליו לחנכו וללמדו תורה. (66) כתובות קב, ב. שהיא צריכה לאמה לטפל בה בגידוליה ובתמרוקי הבנות, שאין האב מצוי בהם, וגם פטורה מתלמוד תורה, כמבואר בהל' תלמוד תורה (א, יג), ולפיכך טובת הבת להתגדל אצל אמה ('פרישה', אהע"ז סי' פב ס"ח). והשווה פירוש המשנה (כתובות פ"ב מ"א): "לה הבחירה בבת - ולא הבחירה בכך".

יח. כיצד? הנה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי לו בעל פרוח⁶⁷ וזנין אותה⁶⁸ והיא אצל אמה⁶⁹. ואפלו נשאת האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד שמתה האב. ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתבה והיא אצל אמה. ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתו, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בידה. ונוהגת אותן לאביהן⁷⁰, או משלכת אותן לקהל - אם אין להן אב - והן מטפלין⁷¹ בהן.

(67) בתורת צדקה. כמבואר לעיל (פ"ב, ה"טו). (68) עד שתבגר, כמבואר למעלה פ"ב ה"טו. (69) כתובות קב, ב. "ואם נראה לבית-דין שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכוף שתשב עמה" (שו"ע אהע"ז סי' פב ס"ז). (70) או ליורשי האב, כמבואר ביבמות מב, ב. (71) שאין חיוב לאשה לגדל בניה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'מעשה רוקח' מחוייבת היא לפרנס בניה משום צדקה, כי גם האשה חייבת בצדקה (ראה קידושין ח:), אלא הואיל ורוצה להנשא, והדבר ידוע שאנשים ימנעו מלישאנה מכח משא הבן, ואפילו היא עשירה אין אדם נוטה לגדל בנים אחרים, לפיכך היא רוצה למסרו לאביו או להשליכו לקהל, אבל זה ודאי שהיא חייבת בהחזקתו, כפי עשרה וממונה.

~ יום רביעי כ"ג כסלו ~

פְּרָק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

1) ביאר בו רבינו דין ירושת הבעל בנכסי אשתו ואשה האסורה לו, וקטנה וחרשת לענין זה, דיני נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל לענין מכירת האיש, ומכירת האשה ושומרת-יבם, כתובת יבמה, מתנה לאשה על מנת שלא יאכל הבעל פירות, מוכרת כתובתה בטובת הנאה, כפל שמשלם הגנב עבור ולד בהמת מלוג. החובל באשתו, נזק וצער ובושת למי. פקדונות מנשים, עבדים, קטנים.

א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו²¹. ומאימתי נזפה בירשתה? משתצא מרשות האב, ואף-על-פי שעדין לא נכנסה לחפה³. הואיל ונעשית פרשות בעלה - יירשנה.

2) כן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"ג, ובפ"א מהל' נחלות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) שקיבל הבעל אחריות הנכסים עליו. 29) שלא קיבל עליו אחריותם, ואם פחתו פחתו לה, כמבואר למעלה (פ"ט"ז ה"א). 30) ובזכותה נפלו, שעדיין לא זכה בה. 31) כתובות עת, ב. שהפירות משועבדים לו ואינה זכאית למכרם. 32) ואם ימות הבעל בחייה, זכו הלקוחות בכל. 33) שעשאוהו חכמים כלוקח, והרי הוא לוקח ראשון (שם ג. וברש"י). ולענין מכירתה בנכסי צאן ברזל, ראה לקמן הלכה טו. 34) רי"ף כתובות פ"ד. וכתב רבינו אפרים, שאם מכרה ברשות בעלה מכירתה קיימת, ואם הלוקח רוצה יכול הוא להחרים את הבעל אם לא הערים במכירה זו, ושמה הכל היה לדעתו ולהנאתו, להפסיד את הלוקח (מגיד-משנה).

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּנִכְסֵים הַיְדוּעִין לְבַעַל³⁵; אֲבָל אִם נִפְלוּ לָהּ נִכְסִים בְּמִדְיָה אַחֲרָת, וְלֹא יָדַע בְּהֵן הַבַּעַל, וּמְכָרָה אוֹתָן - מְכָרָה קָנָם³⁶. וְכֵן אַרְוֶסָה שֶׁמְכָרָה קָדָם הַנְּשׂוּאִין - מְכָרָה קָנָם³⁷; שְׂאִין לְבַעַל בְּנִכְסֵי אַרְוֶסָתוֹ כְּלוּם עַד שְׂיִכְנַס.

35) שעל מנת כן נשאה, שהיה מצפה שיפלו לה לירושה. 36) כתובות עת, ב. 37) שם.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁכִּתְבָהּ כָּל נִכְסֶיהָ לְאַחַר, בֵּין קְרוֹב³⁸ בֵּין רְחוֹק, קָדָם שֶׁתִּנְשָׂא³⁹ - אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵם נִתְגַּרְשָׁה אוּ נִתְאַלְמְנָה תִּבְטַל הַמִּתְנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת מִתְנָה⁴⁰, אִין הַבַּעַל אוֹכַל פְּרוֹתֶיהֶן, וְאִם מִתָּה בְּחֵייו - אֵינּוּ יוֹרְשִׁין; שְׁהָרִי נִתְנָה אוֹתָן קָדָם שֶׁתִּנְשָׂא⁴¹. וּכְשֶׁתָּמוּת בְּחֵי בַּעְלָהּ, יִקְנֶה מִקְבַּל הַמִּתְנָה מִתְנָתוֹ קִנְיָן גְּמוּר⁴². וְלֹא עוֹד, אֲלָא אֶפְלוּ נִתְנָה מִקְצַת נִכְסֶיהָ אוּ כָּלָם קָדָם נְשׂוּאָיָה, וְכִתְבָהּ לְמִקְבַּל: קִנְיָה מִהַיּוֹם וְלִכְשֶׁאֲרָצָה⁴³, שְׁהָרִי לֹא קִנְיָה קִנְיָן גְּמוּר עַד שֶׁתִּרְצָה - אִין הַבַּעַל אוֹכַל פְּרוֹת אוֹתָהּ הַמִּתְנָה, וְאִם מִתָּה - אֵינּוּ יוֹרְשָׁה⁴⁴.

38) קרבת משפחה. 39) נכתונה להברית נכסיה מבעלה, שלא יזכה בהם ובפירותיהם. 40) פ"ו הי"ב, "שוו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להברית מבעלה שלא יירשנה, וכשתהיה צריכה להם יחזרו לה". וכביאור התלמוד (כתובות עט.) אין אדם עוזב את עצמו ונותן ממונו לאחרים. 41) והרי הם כנכסים שאינם ידועים לבעל, שהרי סבור היה שהמתנה גמורה, ועל-מנת שאין לה נכסים נשאה (שם וברש"י). 42) הואיל ויש לו שטר מתנה, הוא קודם לכל. ואם היתה כותבת לו רק מקצת נכסיה, היה המקבל זוכה בהם מיד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה - אין המתנה חוזרת. כי הואיל ושיירה לעצמה מקצת נכסים, גמרה להקנות נכסיה בלב שלם (שם). 43) אם ארצה, ואומר אח"כ: הן. ויש כאן הברחה מבעלה, שאם יבוא לזכות, תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע, ואם המקבל יבוא להחזיק, תאמר איני רוצה (שם, וברש"י). 44) שם: "עשאוהו כנכסים שאינם ידועים לבעל", שלא סמכה דעתו עליהם.

12) איסור לאו או איסור עשה, וכן ה'שניות' המנויות למעלה (פ"א, ה"ו). 13) בכל אלה קידושין תופסין, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ד), פרט לעריות שחייב על ביאתן עונש כרת שאין קידושין תופסין בהן, כמבואר שם הי"ב. 14) תוספתא יבמות פ"ב. 15) יתומה או שיצאת מרשות אביה, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ז). 16) מן התורה, אלא מדברי סופרים, ויכולה למאן ויוצאה בלא גט, כמבואר שם ה"ח. 17) יבמות קח, א. אבל "הנושא את הקטנה שאינה צריכה מיאון (כגון שהיא פחותה מבת שש, ראה למעלה פ"ד, ה"ז) אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אישות" (לשון רבינו בהל' נחלות פ"א ה"י). 18) כשם שאין לה כתובה (למעלה פ"א ה"ד), כך אינו יורשה. והיא אינה בת דעת שתוכל לזכותו בנכסיה. חרש וחרשת - מפורשים למעלה (פ"ב הכ"ו). 19) ולפעמים יש לה כתובה ממנו, כגון שהשיאה בית-דין, כמבואר למעלה (פ"א ה"ו). ומקור הדברים ב'ירושלמי' כתובות (פ"א ה"ב).

ה. קִטְנָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְדַעַת אֲבִיהָ²⁰, וְנִשְׂאָת שְׁלֵא לְדַעַת אֲבִיהָ, בֵּין בְּפִנְיֹו²¹ בֵּין שְׁלֵא בְּפִנְיֹו²² - יְכוּל הָאָב לְמַחוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו²³. וְאֶפְלוּ שֶׁתֵּק הָאָב, אִם מִתָּה - אִין הַבַּעַל יוֹרְשָׁה²⁴, אֲלָא אִם בֵּן רָצָה הָאָב בְּנִשְׂוֹאָיָה²⁵.

20) שלא הודיעתו. 21) שהוא כאן. 22) שהלך לעיר רחוקה. 23) לעיל פ"ג, הי"ג. 24) שאין שתיקתו מוכיחה כלום, כי כועס הוא עליה ושותק (קידושין מה:). 25) בחייה, שהסכים להם בפירוש. והשווה הל' תרומות (פ"ח, ה"טז).

ו. הוֹרוּ הַגְּאוּנִים, שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁחִלְתָהּ וּבִקְשָׁה מִבַּעְלָהּ שֶׁיִּגְרְשָׁהּ וְתֵצֵא בְּלֹא כִּתְבָהּ, כְּדִי שְׁלֵא יִירְשָׁהּ - אִין שׁוֹמְעִין לָהּ. וְאֶפְלוּ אֲמָרָה: אֲנִי שׁוֹנְאָה אוֹתוֹ וְאֵינִי רוֹצָה לְעַמֵּד עִמּוֹ - אִין שׁוֹמְעִין לָהּ. וְאִין דְּנִין אוֹתָהּ כְּדִין מוֹרְדָתָה²⁶. וְדִין יָפָה הוּא זֶה²⁷.

26) המבואר למעלה פ"ד ה"ח, שכופין אותה לגרשה מיד. 27) שלא נכתונה זו אלא להברית נכסיה מבעליה (רי"ף כתובות פ"ה). וכן אם נתן עיניו לגרשה, ועדיין לא גירשה - יורשה (אה"ע"י סי' צ ס"ה).

ז. כָּל נִכְסִים שֶׁיֵּשׁ לְאִשָּׁה, בֵּין נִכְסֵי צֵאן בְּרִזְלָה²⁸ בֵּין נִכְסֵי מְלוּג²⁹ - הַבַּעַל אוֹכַל כָּל פְּרוֹתֶיהֶן בְּחֵיָהּ. וְאִם מִתָּה בְּחֵי בַּעְלָהּ - יוֹרֵשׁ בַּעְלָהּ הַכָּל. לְפִיכָךְ, אִם מְכָרָה הָאִשָּׁה נִכְסֵי מְלוּג אַחַר שֶׁנִּשְׂאָת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאוֹתָן הַנִּכְסִים נִפְלוּ לָהּ קָדָם שֶׁתִּתְאַרְס³⁰ - הַבַּעַל מוֹצִיא הַפְּרוֹת מִיַּד הַלְקוּחוֹת³¹ כָּל יְמֵי חַיָּיהָ, אֲבָל לֹא גוֹף הַקְּרָקַע; שְׂאִין לוֹ כְּלוּם בְּגוֹף נִכְסֵי מְלוּג עַד שֶׁתָּמוּת³². מִתָּה בְּחֵייו - מוֹצִיא הַגּוֹף מִיַּד הַלְקוּחוֹת בְּלֹא דְמִים³³. וְאִם הַדְּמִים שֶׁלְקָתָה מִיַּד הַלְקוּחוֹת קִנְיָן בְּעַצְמָן - מִחֲזִיזִין לְלִקְחוֹת, וְאֵינּוּ יְכוּל לִמְר: שְׂמָא מְצִיאָה הֵן³⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. פנס את יבמתו והניח אחיו פרות מחפרין לקרקע⁵⁷ - ומכרו, וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פרותיהן⁵⁸.

(57) דינם כקרקע, ואף הם משועבדים לכתובתה (משנה, שם פ: וכריש לקיש שם פב.). (58) שאפילו הקרקע שלה ממש, הרי בעלה זוכה בפירות.

יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות ומטלטלין - הכל של יבם, ומשתמש בהן כמו שירצה, ואינה יכולה לעכב. שהמטלטלין אין הכתובה נגבית מהן⁵⁹ אלא בתקנת הגאונים⁶⁰, ואין פח בתקנה זו למנעו מנכסי אחיו ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

(59) כחכמים במשנה שם, וגם אם תפסה לאחר מות בעלה הראשון - אין התפיסה מועילה (למעלה פי"ח הי"א). (60) כמבואר למעלה (פט"ז ה"ז). ואם היה כתוב בכתובתה: "בין מקרקעות בין ממטלטלין", שאז גובה מהמטלטלין מצד הדין (כמבואר למעלה שם ה"ח) אף הם משועבדים לכתובתה ומוכרים אותם ולוקחים בדמיהם קרקע (מגיד-משנה).

יד. יבמה שלא היתה לה כתובה⁶¹, או שמחלה כתובה - זכה בנכסי אחיו, ומכר ונותן כחפצו. וכשיכנס את יבמתו, יכתב לה כתובה מאה, ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובה, פשאר כל הנשים שיש להן כתובה⁶².

(61) כגון שהיתה ארוסה ולא כתב לה בעלה כתובה, שאינה גובה כלום (למעלה פי"ח הי"א). (62) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (כתובות פב:).

טו. האשה שמכרה או שנתנה אחר שנשאת בנכסי צאן פרזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשיתה פלוס⁶³. וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין נכסי צאן פרזל בין נכסי מלוג - לא עשה פלוס⁶⁴.

(63) כשנתנה לבעלה, יכול לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, ולא בלב שלם (בבא-בבא נ. וכפירוש הרי"ף שם). וכשנתנה או מכרה לאחרים, ודאי שאין מעשיה כלום בלי רשות הבעל, שהרי הם שלו ובאחריותו (גיטין נה:). וראה בפ"ל מהל' מכירה ה"ג, שאם קיים הבעל מכירתה או מתנה - הכל קיים. (64) ובטלה מכירתו לאלתר, אף-על-פי שעדיין לא הגיעה לידי גביית כתובתה מנכסי צאן ברזל (ועי' ראב"ד) - לפי שאין דרכה של אשה לחזור אחר בתי דינים, לאחר מותו או בשעת גירושין כשתבוא לגבות כתובתה מידי הלוקחות ('ירושלמי' יבמות פ"ז ה"א, ומגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ג). ונכסי מלוג שלה הם ואינו יכול למכרם (בבא-בבא נ. וראה בכתובות פ. בענין "בעל שמכר קרקע לפירות").

טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן פרזל, אף-על-פי

י. שומרת יבם⁴⁵ יש לה⁴⁶ למכר ולתן במתנה נכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם⁴⁷. ואין ליבם פרות, אפלו בנכסי צאן פרזל⁴⁸ שהכניסה לאחיו, עד שייכנס. מתה כשהיא שומרת יבם⁴⁹ - יורשיה מאביה יורשין בנכסי מלוג שלה⁵⁰ וחצי נכסי צאן פרזל⁵¹, ויורשי הבעל יורשים כתובה⁵² וחצי נכסי צאן פרזל⁵³. ויורשי הבעל חייבין בקבורתה⁵⁴.

(45) שבעלה מת בלא בנים, והיא ממתנת ליבם שייבמה, או שיחלוץ לה. (46) יכולה. (47) אע"פ שארוסה שנפלו לה נכסים אינה מוכרתם לכתחילה, מפני שסתם ארוסה לנישואין עומדת, אבל שומרת יבם, עומדת לחליצה כמו לייבום, ולפיכך עצמאית היא בנכסיה ('תוספות' כתובות עה.). (48) ואין צורך לומר שאין לו כלום בפירות נכסי מלוג שהכניסה לאחיו, שהם עומדים לרשותה לגמרי שאם מתה, יורשי אביה יורשים אותם, כמבואר לפנינו. (49) והיבם רוצה ליורשה, מכיון שהיתה זקוקה לו, הרי היא כנשואתו. וגם יורשי אביה באים בטענה, הואיל וזיקה זו, אינה אלא כספק נשואה (שהרי אפשר שהיתה חולצת) ושמה אינה נשואה, הרי הם יורשיה החוקיים (יבמות לח:). (50) שהם ברשותה המוחלטת, שאם פחתו - פחתו לה, ואם הוסיפו - הוסיפו לה, ויוצאים עמה כשהיא יוצאת מבעלה, כמבואר לעיל (פט"ז ה"א). (51) מספק, שמה אינה כנשואה. (52) עיקר ותוספת, שהם בחזקת הבעל, ועלינו להעמיד ממון בחזקתו. (53) מספק, שמה היא כנשואה, הרי הם בחזקת הבעל שאם פחתו - פחתו לו, והוא אחראי להם, ושמה אינה כנשואה, הרי הם בחזקת יורשי האשה שהביאה נכסים אלו מבית אביה, והואיל והללו באים לירש והללו באים לירש - יחלוקו" (כתובות פ: ובבא-בבא קנח:). והשווה הל' נחלות (פ"ג, ה"ט. ופ"ה ה"ו). (54) שהרי תיקנו קבורתה תחת כתובתה (כתובות מז:), והואיל ויורשי הבעל יורשים כתובתה - העיקר והתוספת - עליהם לקברה (שם פא.).

יא. שומרת יבם - כתובה על פל נכסי בעלה⁵⁵. לפיכך אין היבם יכול למכר בנכסי אחיו, בין קדם יבום בין אחר יבום. ואם מכר או נתן מתנה או חלק עם אחיו בנכסי המת, בין קדם יבום בין אחר יבום - לא עשה פלוס; שפכר נתחייבו נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתובה⁵⁶.

(55) הראשון, שכל נכסיו אחראים לכתובה, והיבם אינו כתוב לה כתובה. (56) כתובות פא, ב. ואפילו כתובתה מנה, והניח נכסים במאה מנה - אינו יכול למכור (שם), כדי שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלוקחות, ואפילו ישאיר לה כנגד כתובה, חוששים אנו שמה יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר ('תוספות' שם עמוד א, ד"ה הרוצה). אבל כל בעל אחר הכותב כתובה לאשתו ומתחייב לפרוע לה מהנכסים שקנה ושעתיד לקנות, אין אשתו מעכבתו מלמכור נכסיו, שהרי שעבודה עליו ועל כל נכסיו (רש"י שם). וראה ב'תוספות' יבמות לט, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהַחֲזִיזָהָ⁷⁶ נְכָסִים אֵלּוּ נְכָסֵי מְלוּג.⁷⁷ שְׁהָרִי אֵין הַבַּעַל מְבִיא רֵאָיָה לְטַל פְּלוּם וְלֹא לְהַחֲזִיק בְּנְכָסִים, אֶלָּא לְהַפְטֹר מִתְּבִיעֶתָה מִלְשָׁלֵם.⁷⁸ אָבָל אִם נִתְּנָה לוֹ מִתְּנָה מִטְּלָטְלֵי צֶאֱן בְּרִזַל הַקְּנִימִין - לֹא קָנָה, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לָהּ לֹמֵר: נָחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעַלִּי.⁷⁹

(75) בקנין סודר (כמבואר למעלה פ"י ה"ט). (76) שהפכה. (77) שאין אחריותם עליו (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (78) אין כאן מתנה אלא מחילת שעבור. (79) מבואר בהלכה הקודמת.

כ. בַּעַל שְׁמִכָר קָרְקַע לְפָרוֹת⁸⁰ - לֹא עָשָׂה פְּלוּם; מִפְּנֵי שְׁלֹא הִתְקִינוּ פְּרוֹת לֵאשׁ אֶלָּא כְּדֵי לְהַרְוִיחַ בְּהוֹצָאת הַבַּיִת.⁸¹ לְפִיכָן, אִם מְכָר לְפָרוֹת וְלָקַח אוֹתָן הַמַּעוֹת לְסַחֲרָהָ⁸² - שׁוּמְעֵין לֹא.⁸³

(80) מכר נכסי מלוג שיאכל הלוקח פירותיהם, וגוף הקרקע ישאר לאשה. (81) שיהא מזון הבית מצוי וייתב לה (כתובות פ: וברש"י). (82) לישא וליתן בהן, והריוח יהיה להוצאת הבית. (83) שם.

כא. הֵיוּ לֵאשָׁה כְּסָפִים: אִם נְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזַל הָיוּ⁸⁴ - הָרִי זֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּהוֹן⁸⁵; וְאִם נְכָסֵי מְלוּג הָיוּ⁸⁶ - בֵּין שְׁהַכְנִיסָה אוֹתָן לֹא⁸⁷, בֵּין שֶׁנִּפְלוּ לָהּ בִּירֵשָׁה אוֹ נִתְּנוּ לָהּ בְּמַתְנָה, אוֹ נִפְלוּ לָהּ מִטְּלָטְלִין אוֹ נִתְּנוּ לָהּ - הָרִי אֵלּוּ יִמְכְּרוּ, וְיִלָּקַח בְּהוֹן קָרְקַע, וְהוּא אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן.⁸⁸

(84) שקיבל בעלה אחריותם עליו. (85) כדי להרויח ('ירושלמי' כתובות פ"ו ה"ג). (86) שלא קיבל הבעל אחריותם עליו, והם ברשות האשה אם פחתו, פחתו לה וכו' (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (87) בעת הנישואין. (88) כי אם יוציא הכספים או המטלטלין, הרי הוא מכלה את הקרן ולא ישאר לה כלום, לפיכך יקח בהם קרקע שתשאר קרן קיימת לרשות האשה (כתובות עט).

כב. וְכֵן הָאשָׁה שֶׁחָבְלוּ⁸⁹ בָּהּ אַחֲרֵים - כֹּל הַמַּעוֹת הָרְאוּיֹת לָתֵת לָהּ⁹⁰ יִלָּקַח בְּהוֹן קָרְקַע, וְהַבַּעַל אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר בְּהַלְכוֹת חוֹבְלֵי.⁹¹

(89) שהיכו אותה והזיקוה. (90) כתשלומי נזקה, כגון: צער, בושת ופגם (כמבואר בכתובות סה:). (91) פ"ד ה"ו. וראה להלן הלכה כח.

כג. נִפְלוּ לָהּ עֲבָדִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם זְקֵנִים⁹², לֹא יִמְכְּרוּ מִפְּנֵי שֶׁבַח בֵּית אֲבִיהֶן⁹³. נִפְלוּ לָהּ זֵיתִים וְגַפְנִים וְלֹא הָיָה בְּגוֹף הַקְּרָקַע שֶׁהֵאֵלְמוֹת בָּהּ פְּלוּם⁹⁴ - אִם עוֹשֵׂיין כְּדֵי טְפוֹלִם⁹⁵ - לֹא יִמְכְּרוּ, מִפְּנֵי שֶׁבַח בֵּית אֲבִיהֶן⁹⁶; וְאִם לֹא - הָרִי אֵלּוּ יִמְכְּרוּ לְעֲצִים, וְיִלָּקַח בְּהוֹן קָרְקַע, וְהוּא אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן.⁹⁷

(92) ונמצא שהקרן כלה מהר. (93) כי כל זמן שהם קיימים אצלה - הרי הם לשם ולתפארת לה ולבית אביה, ולפיכך

שְׁאִינוּ רֵשָׁאִי⁶⁵, אִם מְכָר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָרוֹ. מְכָרוֹ שְׁנִייהֶם בְּנְכָסֵי מְלוּג - בֵּין שֶׁלָּקַח מִן הָאִישׁ תַּחֲלָה וְחִזַּר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁלָּקַח מִן הָאִשָּׁה וְחִזַּר וְלָקַח מִן הָאִישׁ - מְכָרָן קָיָם.⁶⁷

(65) שהרי אם יגרשנה תטלם לעצמה. (66) שאינם דומים לקרקע שאינה כלה ונפסדת ודעתה סומכת עליה, ולפיכך מקחו בטל, אבל מטלטלין שיכול לכלותם ולהפסידם לגמרי, אין דעתה סומכת עליהם כל כך, וזהו שאמרו בירושלמי (כתובות פ"ו ה"ג), שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו, ולא אמרו: לא עשה כלום (מגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ה). (67) בבא-בבא, נ, א. ואין היא יכולה לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כמבואר בסמוך.

יז. וְכֵן הָאשָׁה שֶׁמְכָרָה אוֹ נִתְּנָה נְכָסֵי מְלוּג לְבַעַלָּהּ - מִמְּכָרָהּ וּמִתְּנָתָה קְיָמִין; וְאִינָה יְכוּלָה לֹמֵר בְּנְכָסֵי מְלוּג: נָחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעַלִּי.⁶⁸ אָבָל בְּשָׂאָר נְכָסִים - יֵשׁ לָהּ לֹמֵר.

(68) כיון שהם שלה ממש, לא תהיה לו איבה אם לא תמכרם לו או לאחריים, ואינה יריאה מבעלה למחות בו, ואם בכל זאת מכרה לו או לאחריים ממכרה קיים (בבא-בבא שם).

יח. בֵּיצֵד? הָאשָׁה שֶׁמְכָרָה אוֹ נִתְּנָה לְבַעַלָּהּ מִנְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזַל, בֵּין קָרְקַע בֵּין מִטְּלָטְלִין, אוֹ שְׂדֵה שְׂיָחֵד לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ⁶⁹, אוֹ שְׂדֵה שֶׁכְּתָב לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ⁷⁰, אוֹ שְׂדֵה שֶׁהַכְּנִיסָה לָהּ שׁוֹם מִשְׁלוּ⁷¹ - לֹא קָנָה בַּעֲלָהּ. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּנָה מִיַּד הָאִשָּׁה בְּרִצּוֹנָה - חוֹזֵרֵת כְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה⁷². שְׁלֹא נִתְּנָה וְלֹא מְכָרָה אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁלוּם בֵּיתָהּ. לְפִיכָן אֵין לְבַעַל רֵאָיָה⁷³ בְּנְכָסֵי אִשְׁתּוֹ כֹּלֵל חוּץ מִנְכָסֵי מְלוּג, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנָהּ.⁷⁴

(69) לאחר נישואין ייחד לה שדה שתשמש אפותיקי ופרעון לגביית כתובתה. (70) שהכניסה לו שדה נדוניה, ושמוה ורשמוה בכתובתה. (71) כנגד נדונייתה הכניס לה שדה משלו ורשמה בכתובתה, כמבואר לקמן פכ"ג ה"א. והשווה פ"ל מהל' מכירה ה"ג. (72) כי ודאי לא גמרה בלבה להקנות לו שדות המשועבדות לכתובתה, ומה שחתמה לו - מפני שיראה ממנו, שמה יטעון: ענייך נתת במיתתה או בגירושין, לפיכך את מסרבת לחתום (בבא-בבא מט: ג.). (73) בעדים או בשטר, ואפילו מחלה לו אותם נכסים אין מחילתה מועילה לו, כי אין מחילתה מועילה אלא לעיקר כתובה ותוספת (כמבואר למעלה פ"ח הכ"ח), שבאלה לא תהיה לו איבה אם לא תמחלם לו, שהיא יכולה לומר לו: ענייך נתת בגירושין, ולפיכך אתה מבקש למחול לך - ואם בכל זאת מחלה, מחילתה מחילה (מגיד-משנה). (74) למעלה ה"ו.

יט. נְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזַל שֶׁאֲכָדוּ אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ, וּמְחָלָה הָאִשָּׁה אוֹתָם לְבַעַלָּהּ, וְקָנָה מִמֶּנָּה⁷⁵ בְּעַדִּים - יִרְאָה לִי, שְׁאִינָה יְכוּלָה לֹמֵר: נָחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעַלִּי. הֵא לָמָּה זֶה דוּמָה? לָמִי שֶׁקָּנָה מִיָּדָה שְׁאִין לָהּ אַחֲרֵיות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנתן לבנו מתנה שאין לאב בה אכילת פירות, ואם מת הבן – האב יורשו (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (108) נדרים פח, א. ונזיר כד, ב. והשווה פ"ג מהל' זכיה הי"ג. (109) שאם ימות בעלה בחייה, יהיה כסף כתובתה ללוקח, ואם היא תמות בחיי בעלה – אין ללוקח כלום, שהרי לא באה לידי גבייה ובעלה יורשה (כמבואר למעלה פ"ז הי"ד). (110) בבא-קמא פט, א: "פירות תקנו לו חכמים, פירי פירות לא תקנו לו", שלא תקנו לו חכמים אלא פירי-פירות היוצאים מגופם, אבל הבאים ממקום אחר – לא תקנו חכמים (תוספות' שם ד"ה פירא). והוא הטעם למה שכתב להלן הלכה כח.

כח. וְלֹד בְּהֵמַת מְלוּג שֶׁנִּגְנַב, וְנִמְצָא הַגָּנֵב וְשֵׁלֵם שְׁנַיִם - הַפֶּפֶל לְאִשָּׁה; שְׁאִין זֶה פְּרִי שֶׁתִּקְנֶה לוֹ חֲכָמִים¹¹¹. הַחוּבֵל בְּאִשְׁתּוֹ - פֶּל הַנֶּזֶק¹¹² וְהַצֵּעַר וְהַבִּשְׁתׁ שְׁלָה, וְאִין הַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת חוּבֵל¹¹³.

(111) כתובות עט, ב. שגם כפל הוא פירי פירות שבאים ממקום אחר (ראה הלכה הקודמת). (112) הפחת שנפחתה משוויה בגלל חבלת גופה (ראה פ"א מהל' חובל, ה"ב). (113) פ"ד הט"ז, ע"פ הוראת הגאונים. והטעם, כי מצד הדין היה ראוי שבושתה ופגמה יהיו שלה, אפילו כשאחר חבל בה, אלא מתוך שגם הוא מתבייש בבשתה ומצטער בפגמה, לפיכך פירות מעותיה שלו. אבל זה שחבל באשתו, ציער את עצמו ובייש את עצמו ולמה יטול פירותיה (הרשב"א, הובא במגיד-משנה שם). ולדעת הראב"ד (שם) אין הוא אוכל פירות ממה שראוי ליתן לה, משום קנס, הוא עשה שלא כהוגן – דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

כט. הַמוֹכֵר קֶרְקַע לְאִשְׁתּוֹ: אִם הָיוּ הַמְּעוֹת שֶׁלְקָחָה בִּהֶן אֶת הַקֶּרְקַע מִבַּעֲלָהּ גְלוּיִין וְיִדוּעִין לְבַעַל - קִנְיָהּ, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת אוֹתָהּ הַקֶּרְקַע¹¹⁴; וְאִם הָיוּ מְעוֹת טְמוּנִין - לֹא קִנְיָהּ, שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר: לֹא מְכָרְתִי אֶלָּא כְּדֵי לְהַרְאוֹת הַמְּעוֹת שֶׁטְּמַנְהָ. וְאוֹתֵן הַמְּעוֹת שֶׁנִּגְרָאוּ - יִלְקַח בִּהֶן קֶרְקַע, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת¹¹⁵.

(114) בבא-בתרא נא, ב. כיון שנקנתה ממעות שלה שהן נכסי מלוג. (115) שם. ונאמנת היא לומר שהמעות שלה, כמבואר בסמוך. ולפיכך יקחו בהן קרקע בשבילה.

ל. הָרִי שֶׁנִּמְצָאוּ מְעוֹת אוֹ מִטְּלָטְלִין בְּיַד הָאִשָּׁה, הִיא אוֹמֶרֶת: בְּמַתְנָה נִתְּנוּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: מִמְּעֵשֶׂה יְדִידָה הֵם שֶׁהֵם שְׁלִי¹¹⁶. - הָרִי זוֹ נִאֲמָנֶת¹¹⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים¹¹⁸ עַל מִי שֶׁטּוּעַנֶת דְּבַר שְׁאִינוּ בֵּן. וְיִלְקַח בִּהֶן קֶרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת. וְאִם אָמְרָה: עַל מִנֵּת בֵּן נִתְּנוּ לִי, עַל מִנֵּת שְׁלָה יִהְיֶה לְבַעֲלִי רְשׁוּת בִּהֶן. אֶלָּא אֲעֵשֶׂה בִּהֶן כֹּל מַה שֶׁאֲרָצֶה - עֲלֶיךָ לְהִבְיֵא רְאִיָּה¹¹⁹; שֶׁכֹּל מִמּוֹן שֶׁנִּמְצָא בְּיַד הָאִשָּׁה - בְּחֻזְקָת הַבַּעַל הוּא שְׁלֵאכֵל פְּרוֹתוֹ¹²⁰, עַד שֶׁתְּבִיא רְאִיָּה.

(116) כמבואר למעלה פכ"א ה"א. (117) "ירושלמי

היא יכולה לעכב (כתובות עט:). (94) שאביה קנה זיתים בלא קרקע על-מנת שיהיו בקרקע המוכר, והוא יאכל פירות עד שייבשו (שם וברש"י). (95) שמכניסים דמי הוצאתם. (96) שכל עוד שלא יבשו, הרי הם לה לשבח (ירושלמי' כתובות פ"ח ה"ו, וכן ברי"ף). (97) הואיל ואינם עושים כדי טיפולם, אין להתחשב עם 'שבח בית אביה', ומוטב לקנות בהם קרקע, שהקן תשאר לרשות האשה. ואם האילנות היו בקרקע שלה והם זקנים – לא ימכרו, משום שבח בית אביה, שהרי הקרקע אינה כלה והיא תשמש לה קרן (כתובות עט:).

כד. נִפְלוּ לָהּ פְּרוֹת מִחֻבְרִין לְקֶרְקַע - הָרִי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל⁹⁸; תְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרְקַע - שְׁלָה, וְיִמְכְרוּ, וְיִלְקַח בִּהֶן קֶרְקַע⁹⁹, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת. אֶבֶל הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לָהּ פְּרוֹת מִחֻבְרִין לְקֶרְקַע בְּשַׁעַת גְּרוּשִׁין - הָרִי אֵלּוּ שְׁלָה¹⁰⁰; וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין - הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ¹⁰¹.

(98) אע"פ שלא גדלו ברשותו, תורת 'פירות' להם ויאכלם, הואיל והקרקע קיימת לה. (99) שאם יאכלם, הרי הקרן כלה, ומה ישאר לאשה? (כתובות עט:). (100) הואיל ולא תשלם בעודה תחתיו, לא זכה בהם. (101) שם, שמשתלם זכה בהם מדין פירות נכסי מלוג.

כה. עֲבָדֵי נְכָסֵי מְלוּג וְבִהֵמַת נְכָסֵי מְלוּג - הַבַּעַל חַיֵּב בְּמִזְמוֹנוֹת שְׁלָהּ וּבְכָל צְרִכֶיהֶם¹⁰², וְהֵן עוֹשִׂין לוֹ, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹתֵיהֶם. לְפִיכָף: וְלֹד שֶׁפָּחַת מְלוּג - לְבַעַל¹⁰³, וְלֹד בְּהֵמַת מְלוּג - לְבַעַל. וְאִם גִּרְשָׁה, וְרָצְתָה הָאִשָּׁה לְתֵן דָּמִים וְלִטֹּל וְלֹד הַשְּׁפָחָה מִפְּנֵי שְׁבַח בֵּית אֲבִיָּה - שׁוֹמְעִין לָהּ¹⁰⁴.

(102) יבמות סו, א: "שעל מנת כן הכניס אותם, שאם לא יזון אותם, ימותו ויברחו – והרי אינו חייב באחריותם" (לשון רבינו, פ"ט מהל' עבדים ה"ז). (103) מדין פירות. (104) כתובות עט, ב.

כו. הַכְּנִיסָה לוֹ שְׁנֵי בָלִים אוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת בְּתוֹרַת נְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזְל, וְשִׁמוֹ אוֹתָן עָלָיו בְּאֶלְף זוּז, וְהוֹקֵר¹⁰⁵ וְעָמְדוּ בְּאֶלְפִים, וְגִרְשָׁה - נוֹטְלַת אֶחָד בְּאֶלְף שְׁלָה. וְהַשְּׁנִי, אִם רָצְתָה שֶׁתֵּתֵן דָּמִיו וְתִטֹּל מִשׁוּם שְׁבַח בֵּית אֲבִיָּה - שׁוֹמְעִין לָהּ¹⁰⁶.

(105) ונתייקרו. (106) יבמות סז, א.

כז. הַנּוֹתֵן מַתְנָה לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין שֶׁנָּתַן לָהּ קֶרְקַע בֵּין שֶׁנָּתַן לָהּ מְעוֹת, וְלִקְחָה בִּהֶן קֶרְקַע - אִין לְבַעַל פְּרוֹת בְּמַתְנָה זוּז¹⁰⁷. וְכֵן הַנּוֹתֵן מַתְנָה לְאִשָּׁה עַל מִנֵּת שְׁלָה יִהְיֶה הַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהָ, אֶלָּא יִהְיֶה פְּרוֹתֶיהָ לְאִשָּׁה לְמַה שֶׁתִּרְצֶה - אִין הַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת מַתְנָה זוּז¹⁰⁸. וְכֵן הַמוֹכֵרֶת כְּתֻבָּתָה בְּטוֹבַת הַנָּאָה¹⁰⁹ - אוֹתֵן הַדָּמִים לְאִשָּׁה, וְאִין הַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהָ¹¹⁰.

(107) בבא-בתרא נא, ב: "נותן, בעין יפה נותן" (רשב"ם שם). אולם אם מתה, הבעל יורשה, שהרי זה דומה לאב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאָכַל פְּרוּתֵיהֶם, הוּא אוֹמֵר: פֶּה וְכַף יִלְקַח בָּהֶם, וְהִיא אוֹמֵר: אֵינִי לֹקַחַת בְּהֵן אֶלָּא בְּפֶה וְכַף - לֹקַחִים דָּבָר שֶׁפְּרוּתָיו מְרַבִּים וְיִצְיָאתוּ מֵעוֹטָה¹³⁰, בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר פְּרִצוֹנוֹ אוֹ שֶׁהָיָה פְּרִצוֹנָהּ. וְאִין לֹקַחִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁגִּזְעוּ מִחֲלִיף¹³¹, שְׁמָא יֵאכַל הַכֹּל וְנִמְצָא הַקֶּרֶן אַבְדֵּי.

129) כצ"ל. ובדפוסים "הראויות". 130) כגון שהוא רוצה לקנות קרקע לזריעה והיא רוצה לקנות בתים, קונים קרקע ששכרה מרובה והיא מתקיימת (כתובות עט. וברש"י). 131) שפירותיו נאכלים, והגזע אינו כלה אלא מתחלף ובא לשנה הבאה, כגון יער וכדומה (שם).

לד. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעֲלָהּ עַז לְחֻלְבָּהּ¹³² וְרָחַל לְגִזְתָּהּ וְדָקַל לְפְרוּתָיו, אָף-עַל-פִּי שְׂאִין לָהּ אֶלָּא פְּרוּת אֵלּוּ בְּלֶבֶד. הָרִי זֶה אוֹכַל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלָה הַקֶּרֶן. וְכֵן אִם הִכְנִיסָה לוֹ פְּלִי תִשְׁמִישׁ¹³³ בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוּג, הָרִי זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן וְלוֹבֵשׁ וּמַצִּיעַ וּמְכַסֶּה עַד שֶׁיִּכְלָה הַקֶּרֶן. וּכְשִׁיגְרֵשׁ - אֵינּוּ חֵיב לְשֵׁלֵם הַבְּלָאוֹת¹³⁴ שֶׁל נִכְסֵי מְלוּג.

132) שלא העז היתה שלה אלא החלב היה שלה, וכן כולם. 133) כגון בגד ללבוש. 134) השחקים, אע"פ שהקרן כלה, כיון שאין בליווי ניכר כל שעה, אין חוששים לו (כתובות עט: ע"פ רבינו אלפס ור"ן שם).

לה. הוֹרוּ הַגְּאוּנִים¹³⁵, שְׁנִכְסֵי צֶאֱן בְּרוּז, אָף-עַל-פִּי שֶׁפְּחִיתָתָן עַל הַבַּעַל¹³⁶, אִם הָיוּ הַבְּלָאוֹת קִימִין וְהָיוּ עוֹשִׂין מַעֲשֵׂין מְלֵאכְתָּן¹³⁷ - נוֹטְלֵת לְפִיָּה כְּמָה שֶׁהָיוּ¹³⁸; וְאִם לֹא הָיוּ עוֹשִׂין מַעֲשֵׂין מְלֵאכְתָּן - הָרִי הֵן כְּמוֹ שְׁנִגְנְבוּ אוֹ אַבְדּוּ, שֶׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֵם בְּדַמְיָהֶם שִׁשְׁמוֹ אוֹתָן עָלָיו בְּשַׁעַת נִשְׁוֹאִין. וּמִנְהַג¹³⁹ פְּשׁוּט הוּא זֶה, וְכָל הַנּוֹשֵׂא - עַל מְנַהֵג זֶה קָבַל עָלָיו אַחֲרֵיית הַנְּדוּנָא. וְכִשְׁם שְׂאִינוֹ מְשֵׁלֵם הַפְּחַת, כֶּף אֵינּוּ נוֹטֵל אֶת הַשְּׂבָח, אִם הוֹתִירוּ דְמִיָּהֶן, לְפִי מְנַהֵג זֶה. יֵשׁ לְבַעַל לְכַף מְקַצֵּת עַבְדֵי אִשְׁתּוֹ וְאִמְהוּתָהּ שִׁיָּהּ מִשְׁמִשִּׁין אוֹתוֹ בְּבֵית אִשָּׁה אַחֲרָת¹⁴⁰ שְׁנִשָּׂא, בֵּין שֶׁהָיוּ עַבְדֵי מְלוּג בֵּין שֶׁהָיוּ עַבְדֵי צֶאֱן בְּרוּז. אֲבָל אֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹלִיכֵן לְעִיר אַחֲרָת שְׁלֵא מְדַעַת אִשְׁתּוֹ¹⁴¹.

135) הובאה דעתם ברי"ף יבמות ריש פ"ז. 136) כגון שמתו, או פחתו באופן שאין עושים מלאכתם. 137) דומה למלאכתם. 138) ואינו משלם את ההפרש. 139) נפרץ ומקובל. שאע"פ שמצד דין התלמוד, היה ראוי לשלם הפחת, כמו שכתב רבינו למעלה פט"ז ה"א - נהגו העולם כשיטת הגאונים הנ"ל. וכתב המגיד משנה ש"אין מנהג ארצותינו כן (כמנהגו של הרמב"ם) אלא כדון הגמרא, ונכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור על הבעל". 140) כי בשעה שמשמשים אותו בבית אחר יש לה ריוח בבית, כי אינה צריכה לשמשו אז, ומה לה אם ישמשוהו בביתה או בבית

כתובות פ"ו ה"א: "קול יוצא למתנה", כלומר יראָה לשקר, לפי שיש לעמוד על השקר ע"י חקירה, ולפיכך נאמנת. וכן אמרו (בבא־בטרא נב:): "האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו שטרות יוצאים על שמה ואמרה שלי הם, . . . עליה להביא ראיה". משמע מזה שאילו לא היתה נושאת ונותנת בתוך הבית - נאמנת לומר במתנה נתנו לי (כסף־משנה). 118) מבואר לעיל פ"א ה"י. אבל אינו יכול להשיבוע שבועת היסת, הואיל ואינו טוען טענת ברי (ודאי), ואין נשבעים שבועת היסת על תביעת ספק, וכמבואר לעיל פט"ו ה"יג. 119) כי אע"פ שקול יוצא למתנה, אין קול יוצא שזו מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולפיכך יכולה היא להעזי ולשקר ואינה נאמנת ('מעשה רוקח'). 120) ואין צורך לומר שבעלה יורשה, וכמבואר בסמוך בהל"ב (כסף־משנה בשם בעל ה'תרומות'). ל.א. אִמְרָה לוֹ: אִתָּה נִתְּתָ לִי בְּמַתָּנָה - נִשְׁבַּעַת שְׁבוּעַת הֶסֶת שְׁנַתָּן לָהּ הַבַּעַל¹²¹, וְאֵינּוּ אוֹכַל פְּרוּתֵיהֶן¹²².

121) שהרי בעלה טוען טענת ודאי שלא נתן לה מעות אלו. שבועת היסת - מפורשת לעיל בבאורנו פט"ז ה"יז. 122) הואיל ואין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמוה, נאמנת היא לומר מתנה הן, ואין לו פירות, כמבואר למעלה הכ"ז. וגדולה מזו מצינו, שהאשה נאמנת לומר לבעלה בפניו, גרשתני, חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה (למעלה פ"ד ה"יג).

ל.ב. אִין מְקַבְּלִין פְּקֻדוֹנוֹת לֹא מִן הַנְּשִׂים וְלֹא מִן הַעֲבָדִים וְלֹא מִן הַקְּטַנִּים¹²³. וְאִם עֲבַר וְקָבַל מִן הָאִשָּׁה - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה¹²⁴. מִתָּה - יַחֲזִיר לְבַעֲלָהּ¹²⁵. קָבַל מִן הָעֶבֶד - יַחֲזִיר לְעַבְדֵּי. וְאִם מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ¹²⁶. קָבַל מִן הַקְּטָן - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה¹²⁷ אוֹ דָּבָר שְׂאוֹכַל פְּרוּתֵיהֶם. וְכִלְמֵם שְׂאִמְרוּ בְּשַׁעַת מִיתָתָן: פְּקֻדוֹן זֶה שֶׁל פְּלוּנִי הוּא - אִם הָיוּ בְּחֻזַּת נְאֻמִּין אֶצֶל זֶה שֶׁהַפְּקֻדוֹן אֶצֶלוֹ - יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁצוּוֹ, וְאִם לֹא - יִתֵּן לְיֹרְשֵׁיהֶם¹²⁸.

123) שיש לחוש שמא גנבו מבעליהם או מאדוניהם, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה. וכשלא יקבלו מהם יחזירו למקום שגנבו שם (בבא־בטרא נא:). 124) שאין להחזיקה כגנבה. 125) שאפילו הכסף שלה, בעלה יורשה. 126) שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (שם). 127) לא יחזיר לקטן שאינו יודע לשמור, והרי זה כמשלך לאיבוד, אלא יקנה לו ספר־תורה ללמוד בו - הרי פירות, והקרן קיימת (שם נב:). 128) שם. מכאן ראינו למה שכתב רבינו למעלה בהלכה ל, שאין האשה נאמנת לומר ניתן לי במתנה על מנת שלא יהיה לבעל רשות בו, כי אם בחייה היתה נאמנת להפקיע ממונה מבעלה שלא יאכל פירותיו, אף לאחר מיתה תהא נאמנת להפקיעו מירושתה, שהרי היה בידיה להפקיעו בחייה (מגיד־משנה). והשווה פ"ו מהלי שאלה ופקודן ה"י.

ל.ג. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ כְּסָפִים הֶרְאוּיוֹת¹²⁹ לְבַעַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(10) עם הארוסה ואפילו בלא קניין. (11) בעל כורחה. (12) וקונים. (13) ולא מפירי פירותיהם.

ד. התנה עמה שלא יאכל פרות נכסיה ולא פרי פרותיהן - לוקחין הפרות וקונין בהם קרקע, ולוקחין פרות קרקע זו וקונין בהם קרקע שניה, והוא אוכל פרות אלו שהן פרי פרי פרות¹⁴. וכן הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיו לו לא פרות ולא פרי פרותיהן עד לעולם. ואחר כך לא יהיו לו פרות פתייה, אבל אם מתה - יירש הכל.

(14) כי לא הזכיר בויתורו אלא סילוקו מפירי פירות בלבד, ועל מה שלא הזכיר - זכותו קיימת.

ה. התנה עמה שלא יירשנה - הרי זה לא יירשנה, אבל אוכל פרות פתייה. וכן אם התנה עמה שירש מקצת נכסים, וכן אם התנה עמה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסין לבית אביה - הפל קנים.

ו. במה דברים אמורים¹⁵? שהתנה עמה קדם שתנשא, שהנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשיפתת¹⁶ מתנה עליה שלא יירשנה קדם שתהא ראוייה לו¹⁷; אבל אם התנה עמה אחר שנשאת - תנאו בטל¹⁸ וירשנה, כמו שבארנו¹⁹.

(15) שאינו יורשה. (16) מירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נישואיו. (17) לפני הנישואין, כי עד הנישואין אפילו אם מתה אינו ראוי ליורשה. ולפיכך יכול הוא לומר לה: לא יהיה לי חלק באותו ממון העתיד לבוא לו. שאין מזכים לאדם בעל כורחו. (18) כיוון שהירושה ראוייה לו אילו מתה עכשיו, אינו יכול לוותר עליה. (19) "כל תנאי שבירושה בטל אף על פי שהוא ממון, שנאמר בה: "לחוקת משפט".

ז. התנה עמה אחר נשואין²⁰ שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה, ולא בפרי פרותיה עד עולם, פתייה ובמותה - הרי זה אינו אוכל פרות כלל; אבל אם מתה - יירשנה²¹, כמו שבארנו.

(20) וגם קנו מידו. (21) וכן אם מכרה או נתנה, מכרה ומתנתה קיימים.

ח. הבעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג - בין שהוציא מעט ואכל פרות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פרות מעט, ואפילו אבל גרוגרת²² אחת דרך כבוד²³, או שאכל דינר אחד²⁴ אפילו שלא דרך כבוד, ואפילו לא לקח בפרות ממה שהוציא אלא חבילה אחת של זמורות²⁵ - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אבל²⁶.

(22) תאנה יבשה. (23) בביתו על שולחנו, ולא בשוק או בשדה דרך עראי. (24) שווה דינר. (25) ענפי הגפן, שהם

אחר, ואמנם אם אינם משמשים אותו, אלא את אשתו השניה בלבד, ודאי יכולה בעלת העבדים לעכב (כתובות פ:). (141) כי אם הוא בעיר אחרת, אין כאן שום "ריוח בית" שאין שימוש מוטל עליה (כסף-משנה).

~ יום חמישי כ"ד כסלו ~

פרק שלשה ועשרים

(1) נתבאר בו דיני תנאי להפקעת זכויות האיש באשתו, זכויות הבעל בנכסי מלוג שלה, מנהגי הנדוניא, פיסוק המעות בשדוכין, מזון בת אשתו.

א. האשה שהתנית על בעלה לבטל זכות מדברים שזוכה בהן הבעל²: אם פתב לה³ ועודה ארוסה קדם הנשואין - אינו צריך לקנות מדו⁴, אלא כל מה שפתב לה קנים⁵; ואם פתב לה אחר הנשואין - צריך לקנות מדו⁶.

(2) כגון אכילת פירות נכסיה או ירושתה שהוא זוכה בהן. (3) כתב ויתור על זכויותיו. (4) להקנות לו סודר, ועם קבלת הסודר הוא מקנה לאשתו את זכותו, (5) הואיל ואז עדיין לא זכה בנכסים יכול הוא להתנות שלא יזכה בהם לכשישאנה. (6) כי אז כבר זכה בנכסים והרי הוא כשותף עמה, ואינו יכול להסתלק מהם בלי קניין, כדין כל שותף המסתלק משותפותו שאין סילוקו מועיל אלא כאשר יקנו מידו.

ב. התנה עמה⁷ שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה⁸, אם מכרה ונתנה - מכרה ומתנתה קנים, אבל אוכל פרותיהן כל זמן שהן פרשותה⁹. ואם קנו מדו קשהיא ארוסה שאין לו דין ודברים בנכסיה - הרי סלק עצמו מגוף הקרקע, ואין לו בנכסיה פרות לעולם. ואפילו ערער על קנינו ואמר: לא עלה בדעתי שאין לי פרות מפני קנין זה, אלא שאם מכרה - מכרה קנים, שאין אדם נושא אשה בלא נכסים - אין שומעין לו, אלא כבר סלק עצמו מגוף הקרקע.

(7) עם הארוסה בלא קניין, או אחרי הנישואין וקנו מידו. (8) ולא פירש ממה הסתלק, שהרי בשלושה דברים זוכה הבעל בנכסי אשתו, אכילת הפירות, ושם תמכור מכרה בטל, ואם תמות יירשנה. (9) שלא ויתר אלא על הפחות שבזכויותיו, והיא: תוקף מכירתה, כי חשב שמה לא תמכור כלל כי אין זה מצוי שתמכור נכסיה. וכלל הוא: "יד בעל השטר על התחונה" - כל המוציא שטר על המוחזק בדבר אם השטר סתום מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר. וכן אם מתה - יורשה.

ג. התנה עמה¹⁰ שלא יאכל פרות נכסיה - הרי זה אינו אוכל פרותיהן, אבל מוכרין את הפרות¹¹, ולוקחין¹² בהן קרקע, והוא אוכל פרותיה; שלא סלק עצמו אלא מפרות נכסים אלו בלבד¹³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. איש ואשה שהיו ביניהם שדוכין, ואמר לה: כמה את מכנסת לי? כך וכך! ואמרה לו: וכמה אתה נותן לי או כותב לי? כך וכך! וכן האב שפסק על ידי בנו וכתו: כמה אתה נותן לבנך? כך וכך! וכמה אתה נותן לבתך? כך וכך! עמדו וקדשו - קנו אותן הדברים, ואף-על-פי שלא היה ביניהן קנין. ואלו הן הדברים הנקנים באמירה.

יד. כמה דברים אמורים? בשפסק האב לבתו, בין קטנה ובין גדולה, ופסק האב לבנו, ובנשואין ראשונים; שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ומרב שמחתו בנשואין הראשונים גמר ומקנה לו באמירה. אבל אם שפסק לאחותו או אשה שפסקה לבתה וכן שאר קרובים, וכן האב שפסק לבנו או לבתו בנשואין שניים - לא קנו אותן הדברים עד שיקנו מידי הפוסק שיתן כך וכך.

טו. האב שפסק על יד בתו - לא קנתה הבת אותה המתנה עד שיכנס אותה בעלה. וכן הבן לא קנה עד שיכנס. שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת לכנס. לפיכך, הפוסק מעות לחתנו, ומת קדם שיכנס, ונפלה לפני אחיו ליבום - יכול האב לומר ליבם: לא אחיף הייתי רוצה לתן, ולך איני רוצה לתן. ואפלו היה הראשון עם הארץ והשני חכם, ואף-על-פי שהבת רוצה בו.

טז. הפוסק מעות לחתנו, והלך האב למדינה אחרת³⁰ - יכולה היא לומר לבעל: אני לא פסקתי על עצמי, מה אני יכולה לעשות? או כנס בלא נדוניא או פטרני בגט. אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיעה ידה - הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות³¹. ולמה לא תפטר עצמה במרדות³²? שהמורדת והיא ארוסה - הבעל רוצה לכנסה והיא אינה רוצה; אבל זו - אין הבעל רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה, והיא רוצה בו, שהרי אומרת לו: או כנס או פטר³³. כמה דברים אמורים? בגדולה; אבל בקטנה שפסקה על עצמה - כופין אותו לתן גט, או יכנס בלא נדוניא³⁴.

30 ולא הניח כאן נכסים, אבל אם יש לו כאן נכסים, בית דין יורד לנכסיו ונותן לו. 31 "תשב עד שילבין ראשה". 32 שכל אשה המורדת בבעלה ואומרת מאסתיהו... כופים אותה לגרשה מייד. 33 ודעת הר"ף שם שדינה כמורדת. 34 שאין תנאה כלום.

יז. הנושא אשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה³⁵ כך וכך שנים - חייב לזון אותם שנים שקבל על עצמו. והוא, שיתנו על דבר זה בשעת הקדושין³⁶;

מאכל לפילים, והאכיל מהם את בהמתו. ומכל מקום צריך שתהא החבילה שווה דינר, כי אכילת בהמה אינה אכילת כבוד. 26) וכשהוא מגרשה אינו יכול לתבוע את הוצאותיו.

ט. וכן אם נפלו לה פספים במקום רחוק, והוציא עליהן הוצאות עד שהביאן או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו, ולקח בהן קרקע ואכל פרותיה פשעור - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל, או שאכל פחות מפשעור - שמין כמה שהשביחו, ושואלין אותו כמה הוציא. אם השבח יתר על ההוצאה - ישבע בנקיטת הפין²⁷ כמה הוציא, ונטיל ההוצאה; ואם ההוצאה יתרה על השבח - אין לו מן ההוצאה אלא פשעור השבח, ובשבועה.

27) "הנשבע אוחו ספר תורה בזרועו ועומד ונשבע".

י. כמה דברים אמורים²⁸? במגרש; אבל האשה שמרדה על בעלה²⁹ - אפלו אכל הרבה, שמין לו כמה אכל, ופוחת אותו ממה שראוי לתן לו מן ההוצאה אחר שישבע ונטלו; שלא הקנה לה פדי שתטל ותצא מעצמה. וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה, ומאנה בו - רואין כמה אכל וכמה הוציא וכמה השביחו, ושמין לו כפאריס; שהרי ברשות ירד.

28) שאנו אומרים: מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. 29) והיא דורשת גט.

יא. מנהגות רבות יש בנדוניא. יש מקומות שנהגו, שיקתבו בכתבות הנדוניא יתר על דמיה בשליש או בחמש או במחצה, כגון שתהיה הנדוניא מאה וכתבים שהכניסה מאה וחמשים, פדי להרבות בפני העם. וקשתבוא לגבות - לא תגבה אלא המאה. ויש מקומות שנהגו לכתב פחות, ואם פסקה להביא לו במאה פלים - נותנת שנה מאה ועשרים או מאה וחמשים, וכותבין שהכניסה לו מאה. ויש מקומות שנהגו לכתב שנה מנה במנה. ויש מקומות שנהגו, שיתן האיש מעות לפי הנדוניא דבר קצוב, שתתקשט בו הפלה ותקנה בו פשמים וכיוצא בהן. ויש מקומות שפכניס האיש שום משלו לאשה ויצטרף לנדונייתה להתנאות בו.

יב. הנושא סתם - כותב ונותן כמנהג המדינה. וכן היא שפסקה להכניס - נותנת כמנהג המדינה. וכשתבוא לגבות כתבתה - מגבין לה מה שפכתבתה כמנהג המדינה. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן, מנהג המדינה עקר גדול הוא ועל פיו דנין. והוא, שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵילֹנוּתִי אוּ מַחֲזִיבֵי לְאוּיָן⁷, וְכֵן הַנוֹשֵׂא שְׁנֵיהֶם⁸, בֵּין הַכִּיר בֶּה בֵּין לֹא הַכִּיר בֶּה - אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה⁹ וְלֹא תֵנְאִי מִתְנַאֵי כְּתֻבָּה, אָבֵל תּוֹסַפֶּת יֵשׁ לָהּ¹⁰. וְאֵין לָהּ מְזוֹנוּת, וְאֵפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ¹¹. וְכִשְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ וּמְפָרְשִׁין בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַבְּעַל פְּרוֹת שְׂאֵבֵל¹².

7) כגון גרושה לכהן, ולא הכיר בה כשנשאה. (8) שניה לעריות, האסורה מדברי סופרים. ועשרים נשים הן, כמבואר לעיל פ"א ה"ו. (9) כתובות ק, ב. קנסו אותה חכמים, מפני שהיא מרגילה ומשדלת את האיש לישאנה, שאינה מפסדת כלום בנישואיה, שאינה נפסלת וגם ולדה ממנו כשר, ולפיכך אפילו הכיר בה הפסידה הכל, אבל אלמנה וחייבי לאוין שהן נפסלות, וולדן פסול ואינן מרגילות אותו, אלא הוא מרגיל אותה - לא הפסידו כתובתן אלא כשלא הכיר בהן מתחילה, משום מקח טעות. (10) שם קא, א. שמתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם). (11) ואין צורך לומר בחיי בעליהן אין להן מזונות, שהרי יושבות בעבירה וחייבות לצאת, ואם יקבלו מזונות יתעכבו בבית בעליהן (יבמות פה.). (12) ואע"פ שאינו חייב לפדותה - ולא תקנו פירות לבעל אלא משום פדיונה - בכל זאת אינו משלם פירות שאכל - משום קנס.

ג. וְלָמָּה אֵין לָהֶם עֵקֶר¹³ וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹסַפֶּת? הַעֵקֶר, שֶׁהִיא תִקְנַת חֲכָמִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְלָה בְּעֵינֵינוּ לְהוֹצִיאָהּ¹⁴ - הוֹאִיל וְלֹא הַכִּיר בֶּה, אֵין לָהּ עֵקֶר¹⁵; אָבֵל תּוֹסַפֶּת, שֶׁהוּא חֵיב עֲצָמוֹ בֶּה כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה וְתַעֲמֹד לְפָנָיו¹⁶ - הָרִי עֲמָדָה בְּתֵנְאִי שְׁלָהּ, וְהָרִי הַקְּנִית לּוֹ הַנְּאָתָה, וְהָרִי הִיא עוֹמֶדֶת [לְפָנָיו], אָבֵל הַתּוֹרָה אֶסְרָה אוֹתָהּ¹⁷ עָלֶיהָ, וְיִמָּה הִיא יִכּוֹלָה לַעֲשׂוֹת? לְפִיכָּף יֵשׁ לָהּ תּוֹסַפֶּת¹⁸, שְׂאֵין מַעֲשֵׂיהָ הֵן הַגּוֹרְמִין לָהּ¹⁹ לְהֶאֱסֵר אַחַר הַנְּשׂוּאִין, אָלֵא אֶסְרָה הִתְנָה מִקְדָּם.

13) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה. (14) כמבואר לעיל פ"א ה"ו. (15) ואין כאן תקנת חכמים, שגם הם רוצים שתצא מהר. (16) כי אילו היא רוצה לצאת, ודאי שאין לה תוספת, כי לא הקנה לה על דעת שתצא לרצונה ותיטול את שלו. (17) ובשניה, החכמים אסרוה עליו. (18) ואפילו איילונית שלא הכיר בה יש לה תוספת, כיון שהוסף לה מדעתו ולא חשש שמא תמצא איילונית רצה לזוּק בנכסיו (ר"ן כתובות, פרק יא.). (19) = שלא מעשיה הביאוה לידי כך.

ד. וְלָמָּה לֹא חִלְקוּ בְּשֵׁנֵיהָ בֵּין שֶׁהִכִּיר בֶּה בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בֶּה, אָלֵא אֶמְרוּ: אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה כָּל מְקוֹם²⁰? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, עֲשׂוּ בֶּה חֲזוּק²¹. אָבֵל אִם נִשָּׂא אַחַת מִחֲזִיבֵי לְאוּיָן וְהִכִּיר בֶּה, אוּ אַחַת מִחֲזִיבֵי עֲשָׂה, בֵּין הַכִּיר בֶּה בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בֶּה - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה; שֶׁחֲזִיבֵי לְאוּיָן שֶׁהִכִּיר בֶּה - רְצָה לְזוּק²² בְּנִכְסָיו, וְחֲזִיבֵי עֲשָׂה²³ - אֶסְרָן קָל. וְיֵשׁ

אָבֵל שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הַקְּדוּשָׁין³⁷ - עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּדוֹ אוּ עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּשֵׁטֶר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, כִּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת מְקַח וּמִמְכָּר. נִתְגַּרְשָׁה בְּתוֹךְ הַשָּׁנִים שֶׁקָּבֵל עַל עֲצָמוֹ לְזוּן אֶת בְּתָהּ, וְנִשְׂאָת לְאַחַר וּפְסָקָה גַם עִמּוֹ שֶׁיִּהְיֶה זֶן אוֹתָהּ הֵבֵת כֶּף וְכָף שָׁנִים - לֹא יֵאמַר רֵאשׁוֹן: אִם תָּבוֹא לְבֵיתִי אֲזוּנָה³⁸, אָלֵא מוֹלִיךְ מְזוֹנוֹתֶיהָ לְמְקוֹם שֶׁהִיא שָׂם אִמָּה³⁹. וְכֵן לֹא יֵאמְרוּ שְׁנֵיהֶם: הָרִי אֲנוּ זְנִין אוֹתָהּ כְּאַחַת, אָלֵא אַחַד זָנָה וְאַחַד נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת.

(35) מאיש אחר. (36) שמתוך שמחת חתונתה גמר ומקנה. (37) ולפני הנישואין ואז מועיל הקניין. (38) כלומר, אם הייתי מקיים את אמה הייתי זן אותה. (39) כלומר, במקום ששם האמא שלה.

יח. נִשְׂאָת הֵבֵת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הַבְּעַל חֵיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וּבְעֵלֵי אִמָּה שְׁנֵיהֶם כָּל אַחַד וְאַחַד נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת. מִתּוֹ אֵלּוּ שֶׁפָּסְקוּ לְזוּן אוֹתָהּ: אִם קָנוּ מִיָּדָן אוּ שֶׁחֵיב עֲצָמוֹ בְּשֵׁטֶר - הָרִי זוֹ כְּבַעַל חוֹב בְּשֵׁטֶר, וְטוֹרְפֶת מְזוֹנוֹתֶיהָ מִנִּכְסֵיהֶן הַמְּשַׁעֲבָדִים⁴⁰ עַד סוֹף הַזְּמַן שֶׁפָּסְקוּ; וְאִם פָּסְקוּ בְּשַׁעַת הַקְּדוּשָׁין וְלֹא הָיָה שָׂם קֶנֶן - הָרִי הֵם דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתְּנוּ לְכֻתָּב, וְאִינָה טוֹרְפֶת בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ⁴¹.

(40) שנמכרו ללקוחות על ידי בעלי אמה. (41) מנכסים משועבדים, אבל גובה היא מן הירורשים כדין מלווה בעל פה.

~ יום שישי כ"ה כסלו ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

(1) כולל בו דין איילונית, ממאנת, ונשים האסורות עליו - לענין כתובה. היוצאת משום שם רע, העוברת על דת אם כופין בעלה להוציאה, האשה שאמרה לבעלה שזנתה תחתיו ברצון, אשת ישראל שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס, אשת כהן שנבעלה בשוגג או באונס, ואשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי.

א. הַנוֹשֵׂא אֶת הָאֵילֹנוּתִי, וְלֹא הָיָה לוֹ בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת מִמֶּנָּה - אֶף-עַל-פִּי שְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ וּמוֹצִיא³, הָרִי הִיא כָּל הַנְּשִׂים, וְיֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה⁴ וְשָׂאֵר תֵּנְאִי כְּתֻבָּה⁵. וְכֵן זוֹכָה הַבְּעַל בְּמָה שֶׁזָּכָה בְּשָׂאֵר הַנְּשִׂים⁶.

(2) אשה עקרה שאינה מסוגלת ללדת, וסימניה מפורשים לעיל פ"ב, ה"ו. (3) כדי שישא אשה הראויה לילד, כמבואר לעיל פט"ו ה"ז. (4) הואיל והכיר בה מתחילה, ואין כאן מקח טעות (כתובות ק: במשנה). (5) כגון מזונותיה, רפואתה ופדיונה, המנויים לעיל פ"ב ה"ב. (6) מעשה ידיה וירושתה וכו' לעיל פ"ב ה"ג.

ב. אָבֵל הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה וְלֹא הִכִּיר בֶּה, וְנִמְצָאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִנְכָסֵי מְלוּג - חַיֵּב לְשַׁלֵּם. הַפֶּה מִפְּל הַנְּשִׁים. מִפְּנֵי שְׂאִין שֵׁם אִישׁוֹת גְּמוּרָה, לֹא זָכָה בְּנִכְסֵי מְלוּג³⁹.

36) שאם נגנבו או אבדו, חייב לשלם. (37) כאן הוא סוף ההלכה, לפי כת"י התימנים ודפוסים קדומים. ובדפוסים המאוחרים, מתחלת הלכה ח' במילים: "נכסי צאן ברזל חייב באחריותם", וזהו סדר משובש. והטעם בכל אלה, הואיל ויש להן כתובה כשאר הנשים, כמבואר לעיל ה"ד, ממילא גם דין נדונייתן כשאר הנשים. והשניה - אע"פ שאין לה כתובה (ראה לעיל ה"ב) - קנסוהו חכמים לשלם לה מה שנגנב מנכסי צאן ברזל, כדי לעקור מהם תורת נישואין, אף-על-פי שמצד הדין ברשותו הם עומדים, ומותר לו להוציאם, ועל מנת כן קבלם, שלא יפרע אלא אם יגרשנה מדעתו (ר"ן כתובות, שם). ונכסי מלוג שמצד הדין הם שלה וברשותה הם, קנסוהו חכמים שלא תטול בהם כלום אם נאבדו, ועשאוהו כשאר נשים, שאם אבדו - אבדו לה. נמצא קנסו אותו בשלו, ואותה בשלה (כתובות קא. והשווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ט מ"ג). 38) וידעה שאסורה לו, אם כן מחלתם לו מתחילה. ואע"פ שקיבל אחריותם, עם ביטול הקידושין שהיו בטעות - בטלה ממילא אחריותו. 39) והרי זה כאילו קיבלם אחר להנאתו שחייב באחריותם (כתובות קא.). והשווה דין אלמנה לכהן גדול - שהיא מחייבי לאוין - לדין איילונית שלא הכיר בה (שם קא.), וכן מבואר ברי"ף שם, וראה ט"ז לאהע"ז סי' קטז ס"ה.

ט. וְהַמְמָאֵת - אֵין לָהּ בְּלוֹת⁴⁰ פְּלָל. שְׂאִין מוֹצִיאִין מִן הַבְּעַל דְּבַר מְמָה שְׂאָבֵד אוּ נִגְנָב מִנְכָסֵיהָ, בֵּין מִנְכָסֵי מְלוּג בֵּין מִנְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזְל⁴¹, אֶלָּא נוֹטְלַת הַנְּמָצָא לָהּ וְיוֹצְאָה.

40) נכסיה שבלו ואפסו לגמרי. (41) כתובות, שם. שהרי ברשות בית-דין נשאה, וכשהוציא את נכסיה יכול הוא לומר: כשאגרשנה מדעתי אחזיר לה מה שקיבלתי עלי באחריות. ונכסי מלוג אע"פ שלא ברשות הוציאם, יכול הוא לומר: אין עלי להחזירם עד שאגרשנה, שמה תמות בחיי ואירשנה (רש"י שם).

י. מִי שְׂזַנְתָּה תַּחַת בְּעֵלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסֶפֶת⁴². וְאֵין מוֹצִיאִין מִהַבְּעַל דְּבַר מְמָה שְׂאָבֵד אוּ נִגְנָב מִנְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזְל שְׂלָהּ, וְאֵין צָרִיף לומר נְכָסֵי מְלוּג⁴³. וְלֹא הַמְזֻנָּה בְּלִבָּד, אֶלָּא אִף הַעוֹבְרַת עַל דַּת מִשְׁהָ⁴⁴ אוּ עַל דַּת יְהוּדִית⁴⁵, אוּ הַיּוֹצֵאת מִשׁוּם שֵׁם רַע⁴⁶ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסֶפֶת וְלֹא תִנְאֵי מִתְנַאֵי כְּתֻבָּה⁴⁷. וְכָל אַחַת מֵהֶן נוֹטְלַת הַנְּמָצָא לָהּ מִנְדוּנֵיהָ וְיוֹצְאָה, וְאֵין הַבְּעַל חַיֵּב לְשַׁלֵּם פְּלוּם, לֹא מִה שִׁפְחַת וְלֹא מִה שְׂאָבֵד.

42) כבר ביאר רבינו כל זה למעלה בה"ו, ולא כתבו כאן אלא לסמוך אליו ענין עוברת על דת וחברותיה. 43) כתובות קא, א. 44) הכתובה בתורת משה [וראה מש"כ להלן בהערה סד]. 45) מנהג הצניעות שנהגו בנות

לְשִׁתְּיָהּ מְזוּנֹת לְאַחַר מוֹתוֹ²⁴. וְכֵן אִם לְוֹתָהּ וְאֶכְלָה²⁵ - חַיֵּב לְשַׁלֵּם. וְכִשְׁכּוֹפִין אוֹתָן לְהוֹצִיא - מוֹצִיאִין מִן הַבְּעַל כָּל פְּרוֹת שְׂאָבֵל מִפְּל נְכָסֵיהָ²⁶.

20) ואפילו הכיר בה. 21) יבמות פה, ב. אבל דברי תורה אינם צריכים חיזוק. 22) לזון אותה מנכסיו, ובכת"י התימנים: לזווק. וכן בדפוס שונצינו. 23) כגון בעולה לכהן גדול (ראה לעיל פ"א ה"ח), לפיכך יש להן כתובה אפילו לא הכיר בהן, ואינן צריכות חיזוק שהרי מן התורה הן. ולפי זה, חלוצה לכהן הדיוט אין לה כתובה, שהרי איסורה מדברי סופרים (הל' איסורי ביאה פ"ז, ה"ז) ועשו בה חיזוק (כסף-משנה). 24) יבמות פה, א. אבל בחייו אין להן מזונות כי עליהן לצאת מבעליהן, משום עבירה. 25) שהלך בעלה למדינת הים ולא הניח לה מזונות. 26) יבמות פה, א. שהרי לא כדין אכלם, שאין לו בהן נישואין, וכן ראוי לקנסם - כשהכירו בהן - שהם הרגילו ושידלו את הנשים לנישואי עבירה.

ה. הַמְמָאֵת²⁷ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה²⁸, אֶבֶל תוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ²⁹. וְאֵין מוֹצִיאִין מִן הַבְּעַל פְּרוֹת שְׂאָבֵל. וְאִם לְוֹתָהּ פְּשִׁתְּיָהּ תַּחְתֵּיהּ וְאֶכְלָה, וְאַחַר כֵּן מְאָנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מְזוּנֹת מִן הַבְּעַל³⁰.

27) קטנה יתומה שהשיארה אמה או אחיה, ויכולה למאן ולצאת בלא גט, כמבואר לעיל פ"ד ה"ח. 28) שמעצמה יוצאת נגד רצונו. 29) כתובות קא, א. מתנה הוא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם) והרי ידע מראש שהיא קטנה ויכולה למאן. 30) שם קז, ב. כשם שאין לה כתובה, כך אין לה מזונות שהם תנאי כתובה.

ו. מִי שְׂזַנְתָּה תַּחַת בְּעֵלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה³¹, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסֶפֶת³² וְלֹא אֶחָד מִתְנַאֵי כְּתֻבָּה; שְׂהָרִי מַעֲשֵׂיהָ גְרָמוֹ לָהּ לְהֶאֱסֹר עַל בְּעֵלָהּ.

31) כתובות קא, א. ויבמות פז, ב. 32) שהרי לא עמדה בתנאי שלה שהיה נאמנת לו, כמבואר לעיל ה"ג.

ז. וְהֵיאָף דִּין נְשִׁים אֵלוֹ³³ בְּנְדוּנָא שְׂלָהֶם³⁴? כָּל אִשָּׁה שְׂנְדוּנֵיהָ קִיַּמַת - אֶפְלוּ זְנֻתָהּ, נוֹטְלַת שְׂלָהּ וְהוֹלְכַתָּה³⁵. וְאִם הָיְתָה שְׂנִיָּה אוּ אֶחָד מִחַיְבֵי עֲשָׂה, בֵּין הַפִּיר בָּהּ בֵּין שְׂלָא הַפִּיר בָּהּ, אוּ שְׂהָיְתָה אֵילוֹנִית אוּ מִחַיְבֵי לְאוּרִין וְהַפִּיר בָּהּ - הָרִי הִיא בְּנְדוּנֵיהָ כְּכָל הַנְּשִׁים.

33) הנידונות בפרק זה כל אחת לעצמה. 34) שהכניסו לבעליהן. 35) כתובות קא, א.

ח. נְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזְל, חַיֵּב בְּאַחֲרֵיהֶן³⁶; וְנִכְסֵי מְלוּג, מִה שֶׁנִּגְנָב אוּ שְׂאָבֵד - אָבֵד לָהּ, וְאֵינוֹ חַיֵּב לְשַׁלֵּם³⁷. הָיְתָה אֵילוֹנִית אוּ מִחַיְבֵי לְאוּרִין וְלֹא הַפִּיר בָּהּ: כָּל מִה שְׂאָבֵד אוּ נִגְנָב אוּ פְּלָה אוּ שְׁנִשְׁחַק מִנְכָסֵי צֶאֱן בְּרִזְל - אֵין הַבְּעַל חַיֵּב לְשַׁלֵּם, שְׂהָרִי הִיא נְתָנָה לוֹ רְשׁוֹת לְהִוָּתָן אֶצְלוֹ³⁸; וְכָל מִה שְׂאָבֵד אוּ נִגְנָב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) רחוב צר. (59) פתוח לרשות הרבים. (60) צעף, מלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "הצניפות והרדידים". (61) מצחה. (62) כתובות עב, ב. וב'תוספות' שם הביאו בשם רבינו חננאל: "טווה ורד, צמר אדום היא טווה שיפול על פניה מזהרוריתו, וזוהי עזות מצח ופריצות".

יג. עזרא תקן שתהיה אשה חוגרת בסינר⁶³ תמיד בתוך ביתה, משום צניעות⁶⁴. ואם לא חגרה - אינה עוברת על דת משה⁶⁵, ולא הפסידה כתבתה. וכן אם יצתה בראשה פרוע מחצר לחצר בתוך המבוי - הואיל ושערה מכסה במטפחת, אינה עוברת על דת⁶⁶.

(63) מכנסים (רש"י). או חגורה (פירוש המשנה לרבינו, שבת פ"י מ"ד). (64) בבא-קמא פב, א. וב'ירושלמי' פ"ד דמגילה ה"א: "מפני מעשה שאירע שבעלה קוף מכרכה ושלא כרכה". ומטעם זה צריכה לחגור סינר אפילו בביתה (הגהות הגרצ"ה חיות בכ"ק שם). (65) בכתי' התימנים, תיבה זו אינה. וכן הוא בכסף משנה. וב'מגיד משנה' הביא: "דת יהודית", וכן הגיה ב'מעשה רוקח' [ולפי נוסחתנו נראה שתקנות חכמים הן "דת משה" שהרי נצטוו בתורה לשמור ולעשות ככל תקנותיהם (ספר המצוות שורש א', ומ"ע קעד) ושליפכך נכללו חלה ומעשרות שהם בזמן הזה מדרבנן (ראה במגיד-משנה) וכתם שאף הוא מדרבנן - בכלל דת משה (למעלה הי"א)]. ודת יהודית היא מנהג שנהגו בנות ישראל ולא תקנוהו חכמים]. (66) כתובות עב, ב.

יד. העוברת על דת - צריכה התרא⁶⁷ ועדים⁶⁸, ואחר כך תפסיד כתבתה⁶⁹. עברה בינו לבניה⁷⁰, וינדע שהיא עוברת על דת, והתרה בה בלא עדים, וחזרה ועברה, הוא טוען ואומר: אחר התרא⁶⁷ עברה, והיא אומרת: לא עברתי כלל, או: לא התרה בי, אם רצה להוציא - הרי זה נתן כתבה אחר שתשבע שלא עברה⁷¹; שאם תודה שעברה אחר התרא⁶⁷ זה - אין לה כלום.

(67) שמא תחזור בה. ואם תחזור לא תפסיד כתובתה. (68) על ההתראה ועל העבירה. (69) סוטה כה, א. ותוספתא כתובות פ"ז. הוצאת צוקמ. עמ' 12, 269. (70) שלא היו עדים בדבר. (71) אחר ההתראה (מגיד-משנה). והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חבירו, והלה טוען פרוע הוא, שבעל השטר צריך שבועה ('בית יוסף' אהע"ז סי' קטו). [רוצה לומר, שמה שכתב רבינו "נותן כתובה אחר שתשבע" היינו שהבעל תובע ממנה שתשבע כמפורש בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב, שאז צריכה להשבע, וראה להלן הערה פא].

טו. כיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו שם עדים שעשתה דבר מכוער ביותר, שהדברים מראין שהיתה שם עברה, אף-על-פי שאין שם עדות ברורה בזנות. כיצד? כגון שהיתה בקצר

ישראל, ראה להלן הי"ב. (46) שעשתה דברים מכוערים ביותר, אלא שאין עדות ברורה בזנות. כמבואר בסמוך הט"ו. (47) כתובות שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו.

יא. ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי⁴⁸. או שנודרת או שושבעת ואינה מקימת⁴⁹. או ששמשה מטתה והיא נדה⁵⁰. או שאינה קוצה⁵¹ לה חלה⁵². או שהאכילה את בעלה דברים אסורים. אין צריך לומר שקצים ורמשים ונבלות⁵³, אלא דברים שאינם מעשרין⁵⁴. והיאך ינדע דבר זה? כגון שאמרה לו: פרות אלו פלוני כהן⁵⁵ תקנם לי, ועסה זו פלונית הפרישה לי חלתה, ופלוני החכם טהר לי את הפתם⁵⁶; ואחר שאכל או בא עליה שאל אותו פלוני, ואמר: לא היו דברים מעולם. וכן אם החזקה נדה בשכנותיה⁵⁷ ואמרה לבעלה: טהורה אני, וכא עליה.

(48) והכתוב אומר (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה", מכלל שבאותה שעה לא עמדה פרועה - מכאן אתה למד שאסור לבנות ישראל לצאת פרועות ראש (כתובות עב. וברש"י). (49) והתורה אמרה (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו". ולא עוד אלא שבעוון נדרים - בניס מתים (כתובות, שם). (50) ואמרה לבעלה: טהורה אני. (51) חותכת ומפרשת, מלשון המשנה (חלה ב, ג). (52) מעיסתה. (53) שאיסורם מן התורה. (54) שאין איסורו בזמן הזה אלא מדרבנן (פ"א מהל' תרומות הכ"ו) - 'מגיד משנה'. (55) כהן לאו דוקא, אלא שדרך הכהן לתקן את הפירות ולטול את הראוי לו ('מאירי' ורש"י במהדורה קמא הוצ' רי"נ אפשטיין, עמ' 45). (56) שנמצא על בשרה או על בגדה, וטיהרו החכם אחרי שקבע שזה מדם מכה שנתגעלה והוציאה דם וכיוצא בזה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ט הכ"ב. ובגמרא לפנינו הנוסחא: "טיהר לי את הדם". וכנוסחת רבינו, כ"ה גם ברי"ף. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ב, שכתמים מדרבנן כיון שהם בלי הרגשה, ועי' להלן הערה סד. (57) שראוה לובשת בגדי נידות, ולבעלה אמרה טהורה אני (כתובות שם, וברש"י).

יב. ואי זו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל. ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי⁵⁸ מפלש⁵⁹ וראשה פרוע ואין עליה רדיד⁶⁰ ככל הנשים, אף-על-פי ששערה מכסה במטפחת. או שהיתה טווה בשוק ורד וכיוצא בו פנגד פניה, על פדחתה⁶¹ או על לחייה, פדרך שעושות העכו"ם הפרוצות⁶². או שטווה בשוק ומראת זרועותיה לבני אדם. או שהיתה משחקת עם הפחורים. או שהיתה תובעת התשמיש בקול רם מפעלה, עד ששכנותיה שומעות אותה מדפרת על עסקי תשמיש. או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין הוא יכול להפסידה ממון בפחות משני עדים. (82) תובע ממנה שתשבע שאו חייבת להשבע, כמפורש בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב (כסף-משנה, ועי' לעיל הערה ע.) (83) מפורש למעלה פכ"ג ה"ט. (84) בכת"י התימנים: "בדברי אחר", והכוונה אם הוא בעצמו לא ראה, אלא הוא סומך על דברי עד אחר. (85) שהרי אינו טוען טענת ודאי, ואין נשבעים על טענת ספק. (86) אם נתחייבה לו שבועה ממקום אחר, הוא מגלגל ומוסיף עליה גם שבועה זו שלא זנתה תחתיו.

יח. אמרה לו אשתו שזנתה תחתיו ברצונה - אין משגיחין לדבריה, שמא עיניה נתנה באחר⁸⁷. אבל אבדה כתבתה, עקר ותוספת, ואבדה הפלאות⁸⁸; שהרי הודת בזנות⁸⁹. ואם היה מאמינה וסומך דעתו על דבריה - הרי זה חייב להוציאה. ואין בית דין כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו, עד שיבואו שני עדים⁹⁰ ויעידו שזנתה אשתו זאת בפניהם ברצונה, ואחר כך כופין אותו להוציא.

(87) נדרים צ, ב. ואחרי תקנת רבינו גרשום, שאינו יכול לגרש אשתו בעל כרחו, גם הבעל אינו נאמן לומר שאשתו זנתה - שמא עיניו נתן באחרת (הגהות מיימוניות). (88) מה שאבד או נגנב מנכסי נדונייתה, כמבואר לעיל הלכה י. (89) והודאתה דומה כמאה עדים (נדרים צא). (90) ביבמות כד, ב: "בית דין - בעדים הוא מוציא".

יט. האשה שזנתה תחת בעלה בשגגה⁹¹ או באנס - הרי זו מתרת לבעלה. שגגמר: והיא לא נתפשה; היא נתפשה - מתרת. בין שאנסה עכו"ם⁹² בין שאנסה ישראל. וכל שתחלת ביאתה באנס, אף-על-פי שסופה ברצון, ואפלו אמרה: הניחו לו, שאלמלי לא אנס אותי הייתי שוכרתו - הרי זו מתרת; שהיצר לבישה, ומתחלה [היתה] באנס⁹³.

(91) כגון אשתו ואשת איש עמו בבית, ונתכוון לאשתו ונזדמנה לו זו, ואף היא שגגה כסבורה שהוא בעלה (סוטה כח, וברש"י). וכן מצינו: "שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתם לחופה החליפו (הוחלפו) את של זה לזה, ואת של זה לזה" (יבמות לג), אבל האומרת זייתי מפני שסברתי מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (שו"ע אהע"ז סי' קעח, ס"ג). (92) כתובות ג, ב. (93) כתובות נא, ב.

כ. נשים שגנבו אותן לסטים⁹⁴ - הרי הן פשבויות⁹⁵, שהן אנוסות, ומתרות לבעליהן. ואם הניחום⁹⁶, והלכו לסטים מעצמן - הרי אלו ברצון, ואסורות לבעליהן⁹⁷. ודין השוגגת ודין הנאנסת אחד הוא, שהשגגה צד אנס יש בה.

(94) שודדים, מתחת בעליהן. (95) שנשבו במלחמה ע"י חיל האויב. (96) ללכת לבעליהן. (97) כתובות, שם.

כא. במה דברים אמורים? בשהיה בעלה ישראל;

לבדה, וראו וכל יוצא⁷², ונכנסו מיד בשעת יציאתו, ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים או חוגרת אזוריה, או שמצאו רק לח למעלה מן הכילה⁷³. או שהיו יוצאים ממקום אפל, או מעלין זה את זה מן הבור וכיוצא בו. או שראוהו מנשק על פי חלוקה, או שראו אותן מנשקין זה את זה או מגנפין⁷⁴ זה את זה. או שנכנסו זה אחר זה והגיפו⁷⁵ דלתות. וכיוצא בדברים אלו. אם רצה הבעל להוציאה - תצא בלא כתבה. ואין זו צריכה התראה⁷⁶.

(72) ב"ירושלמי" כתובות פ"ז ה"ו, הגירסא: רוכל יוצא מתוך ביתה. רוכל - מוכר בשמים לנשים להתקטט בהם. (73) רשת, שפורשים על המיטה להגן על הישן בה מיתושים וזבובים. מי זרק הרוק למעלה? כי אם השוכב ופניו למעלה, הלכך זינתה זו ורקקה בשעת תשיש (יבמות כד: וברש"י). (74) מחבקים. (75) סגרו. וכל זה מוזכר ביבמות כד, ב. וב"ירושלמי" כתובות פ"ז ה"ו. (76) כיון שעברה, כבר נאסרה על בעלה, ואין עוד צורך בהתראה (כסף-משנה).

טז. עוברת על דת משה או על דת יהודית, וכן זאת שעשתה דבר מכער - אין כופין את הבעל להוציא, אלא אם רצה - לא יוציא⁷⁷. ואף-על-פי שלא הוציא - אין להן כתבה⁷⁸. שהכתבה תקנת חכמים היא פדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות; אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה [זו], אלא תהא קלה בעיניו להוציאה⁷⁹.

(77) עוברת על דת - דינה מבואר בסוטה כה, א. ויוצאה משום שם רע, אע"פ שאמר רבי (יבמות כד:) הואיל ומכוער הדבר, תצא - אין הכוונה אלא מן הבעל הנטען, אבל מבעלה אין מוציאים אותה אלא בעדי טומאה ממש, וכמו שאמרו (מכות ז): "במנאפים - משיאו כמנאפים" (רי"ף פ"ב דיבמות). (78) לכשיוציאון אחר-כך. (79) ואם חזרה ממעשיה הראשונים ומתנהגת מכאן ואילך בדרכי צניעות, צריך לכתוב לה כתובה אחרת, שהכתובה הראשונה בטלה, כשעברה על התראתו (חלקת מחוקק' אהע"ז סי' קטו, סי"ח).

יז. מי שראה אשתו שזנתה, או שאמרה לו אחת מקרובותיו או מקרובותיה, שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם, שזנתה אשתו, בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה - הואיל וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת, הרי זה חייב להוציא, ואסור לו לבוא עליה⁸⁰, ויתן כתבה⁸¹. ואם הודת לו שזנתה - תצא בלא כתבה. לפיכך משביעה⁸² בנקיטת חפץ⁸³ שלא זנתה תחתיו, אם ראה אותה בעצמו, ואחר כך תגבה כתבתה. אבל בדבר⁸⁴ אחר - אינו יכול להשביעה⁸⁵ אלא על ידי גלגול⁸⁶.

(80) קידושין טו, א. (81) אע"פ שהוא מאמין לדברי העד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָבֵל אֵשֶׁת פֶּהֶן שֶׁשָּׁגְגָה אוּ שֶׁנֶּאֱמָרָה - אֶסוּרָה לְבַעֲלָהּ, שֶׁהָרִי נֶעֱשֶׂת זֹנָה⁹⁸ מִכָּל מְקוֹם, וְהוּא אֶסוּר בְּזֹנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת אֶסוּרֵי בִיאַה⁹⁹.

98) יבמות נו, ב. (99) פ"ז ה"א, ופי"ח ה"א. ושם בה"ז כתב רבינו: אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה, שנאמר (דברים כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון... לשוב לקחתה... אחרי אשר הטמאה". הכל בכלל, שאם נבעלו אסורות על בעליהן, פירט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה שהיא מותרת לבעלה, שנאמר: "והיא לא נתפשה", אבל אשת כהן באיסורה עומדת, שהרי היא זונה".

111) כי יש לחוש לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שאפילו קנא לה בעלה בינו לבניה, הרי זה קינוי והתראה (סוטה ב:). (112) כי אינו נאמן להפסידה כתובתה על פי עצמו. (113) הודאת בעל דין כמאה עדים. (114) ראה למעלה הלכה זו, והערה פא.

כב. אַחַד אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוּ אֵשֶׁת פֶּהֶן שֶׁנֶּאֱמָרָה - כְּתֻבָּתָהּ קִיּוּמָה, הֶעָקֵר וְהִתּוֹסֵפֶת, וְלֹא הִפְסִידָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ כָּלֹּם¹⁰⁰. וְכוּפִין אֶת הַפֶּהֶן¹⁰¹ לְתֵן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ וּלְגַרְשָׁהּ.

100) נדרים צא, א. (101) שהרי אסור בזונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ח): "וקדשתו... קדוש יהיה לך", וקדשתו - בעל כרחו, שאם לא רצה דפנו (הכהו) - יבמות פה, ב.

~ שבת קודש כ"ו כסלו ~

פְּרַק הַמִּשְׁחָה וְעֵשְׂרִים

1) ביאר בו רבינו דין הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים, או מומים. הרואה דם בשעת תשמיש, או שנולדו בה מומים אחרים, האיש שנולדו בו מומין אחרי הנישואין, היבם שנמצא בו אותו המום שהיה לבעלה.

כג. אֵשֶׁת פֶּהֶן שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: נֶאֱנַסְתִּי, אוּ שֶׁגִּגַּמְתִּי וְנִבְעַלְתִּי לְאַחַר - אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ לְדַבְּרֶיהָ, שְׁמָא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאַחֲרָיָהּ¹⁰². וְאִם הִיָּתָה נֶאֱמָנָת לּוֹ, אוּ שְׁאִמְרָ לּוֹ אָדָם שֶׁהוּא סוּמָךְ עַל דְּבָרָיו - יוֹצִיא¹⁰³ וְיִתֵּן כְּתֻבָּהּ.

א. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה סֵתָם, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים - תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ², לֹא עָקֵר וְלֹא תוֹסֵפֶת³. בְּאֵלּוּ נְדָרִים אֲמָרוּ? שְׁלֹא תֹאכַל בִּשְׂרָר, אוּ שְׁלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן, אוּ שְׁלֹא תִתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי צְבָעוֹנִין⁴, וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר הַמִּינִים שֶׁדָּרָךְ כָּל נָשִׂי הַמְקוּם לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶן⁵; אָבֵל נִמְצָא עָלֶיהָ נְדָר אַחַר חוּץ מֵאֵלּוּ - לֹא הִפְסִידָהּ כָּלֹם⁶.

102) נדרים צ, ב. צא, א. (103) אונס ביחס לכהן, כרצון ביחס לאשת ישראל, ובאשת ישראל - יוציא, כמבואר לעיל הי"ז-יח.

2) כתובות עב, ב במשנה, וכפירוש שמואל שם בגמרא עג, ב שאפילו בקידשה סתם (שלא התנה עמה על-מנת שאין עליך נדרים) תצא בלא כתובה, אבל גט צריכה, הואיל וקידשה סתם. (3) שם קא, א: "נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה... אין להן תוספות, וכל-שכן מנה-מאתים", כי היה לה לגלות לבעלה על נדריה. (4) שם עב, ב. שיש בהן עינוי נפש ומתנגה עליו (רש"י). (5) וכמו שאמרו ב"ירושלמי" כתובות פ"ג, ה"ז: "כלי פשתן דקים הבאים מבית שאן, ככלי צבעונים הם". (6) כל שאין בו עינוי נפש אינו מקפיד, והשווה לעיל פ"ז הי"ו.

כד. הַאֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ כִּפְנֵי שְׁנַיִם: אֵל תִּסְתְּרֵי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְנִכְנְסָה עִמּוֹ לְסִתְרָה בְּפְנֵי שְׁנֵי עֲדִים, וְשִׁהֲתָהּ כְּדֵי טְמֵאָה¹⁰⁴ - הָרִי זֶה אֶסוּרָה עַל בַּעֲלָהּ עַד שֶׁיִּשְׁקָנָה מִי הַמָּרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת סוּטָה¹⁰⁵.

ב. וְכֵן הַכּוֹנֵס אִשָּׁה סֵתָם, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מְמוּמֵי הַנָּשִׁים שֶׁכָּבֵר בְּאַרְנוֹם⁷, וְלֹא יָדַע הַבַּעַל בְּמוֹם זֶה וְלֹא שָׁמַע בּוֹ וְרָצָה⁸ - הָרִי זֶה תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ, לֹא עָקֵר וְלֹא תוֹסֵפֶת⁹. כִּיִּצַּד? הֲיֵיחָ מִרְחֵץ פְּעִיר וְהָיָה לוֹ קְרוֹבִים - אֵינּוּ יְכוּל לֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מוּמִין אֵלּוּ, וְאִפְלוּ מוּמִין שֶׁבִּפְסָתָר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹדֵק בְּקְרוֹבוֹתָיו, וְחִזְקָה שֶׁשָּׁמַע וְרָצָה¹⁰. וְאִם אֵין שָׁם מִרְחֵץ אוּ שְׁלֹא הָיָה לוֹ קְרוֹבִים - טוֹעֵן בְּמוּמִין שֶׁבִּפְסָתָר. וְנִכְפָּה¹¹ בְּעֵתִים יְדוּעִים¹² - הָרִי הוּא מְמוּמֵי¹³ סֵתָר. אָבֵל בְּמוּמִין שֶׁבְּגָלוּי - אֵינּוּ יְכוּל לְטַעוֹן; שֶׁהָרִי הַפֶּל רוֹאֵין אוֹתָן וְאוֹמְרִין לוֹ, וְחִזְקָתוֹ שֶׁשָּׁמַע וְנִתְפָּיֵס¹⁴. דְּבָר יָדוּעַ הוּא, שְׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּאוֹתָן הַמְקוּמוֹת שֶׁהֵיחָ מְנַהֵג הַנָּשִׁים שָׁם לְהִלָּךְ

104) כדי צליית ביצה וגמיעתה (הל' סוטה פ"א ה"ב). (105) שם. (106) שמא נטמאה ונאסרה עליו, ולהשקותה אי-אפשר, שהכתוב אומר (במדבר ה, טו): "והביא האיש את אשתו". והרי הוא מת (סוטה כה. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' סוטה ה"ז). (107) שנסתתרה עם החשוד אחרי שבעלה התרה בה. (108) ראה בבאיור מילה זו בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ועי' עוד בפ"ד מהל' אישות ה"ז, הערה מג. (109) לבדקה אם טהורה היא. (110) סוטה ב, ב.

כה. אָמַר לָהּ בֵּינוּ לְבִינָה: אֵל תִּסְתְּרֵי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשִׁהֲתָהּ כְּדֵי טְמֵאָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהִבִּיא רֵאָה שְׁעַד שְׁלֹא נִתְאַרְסָה הָיוּ בָּהּ, וְהָיָה מִקְחוֹ מִקַּח טְעוֹת; וְאִם נִמְצְאוּ בָּהּ וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - עַל הָאֵב לְהִבִּיא רֵאָה שְׁאַחַר הָאֲרוּסִין נוֹלְדוּ²¹, וְנִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ²³.

20) שנולדו עמה. ובכת"י התימנים: וכיוצא בה. (21) כגון שהיה המום בפניה, חזקה היא שידע בו הבעל ונתרצה, ואינו נאמן לומר שעצם עיניו או השפילן ולא הכיר באותו מום עד עתה ('בית יוסף' לאהע"ז סי' לט). (22) כי עלינו לומר: "כאן נמצאנו וכאן היו" - כאן היו קודם האירוסין, ולפיכך עליו להביא ראיה (כתובות עה:). (23) מזלו של בעל גרם שתומם. נסתחפה - לשון מטר סוחר (משלי כח, ג), נשטפה שדהו (רש"י לכתובות ב.).

ה. הִבִּיא הַבַּעַל רֵאָה שְׁעַד שְׁלֹא תִתְאַרְסָה הָיוּ בָּהּ, או שְׂהוּדָה לוֹ בְּכֹף, וְהִבִּיא הָאֵב רֵאָה שְׂרָאָה וְשָׂתַם וְנִתְפָּיס²⁴, או שְׂחֻזְקָתוֹ שְׂיַדַע בְּהֵן וְנִתְפָּיס²⁵ - הָרִי זֶה חֵיב בְּכַתְּבָהּ²⁶.

24) ונתרצה. (25) כגון שהיה המום בפניה, חזקה שידע בו, או שיש שם מרחץ, וכמבואר לעיל ה"ב. (26) כתובות עו, א.

ו. בָּא עַל אִשְׁתּוֹ, וְשָׂהָה²⁷ בְּמָה יָמִים, וְטָעַן שְׂמוּם זֶה לֹא נִרְאָה לִי עַד עַתָּה - אִפְלוּ הָיָה בְּתוֹךְ הַקְּמָטִים אוּ בְּכַף הַרְגֵל, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. חֻזְקָה שְׂאִין אָדָם שׁוֹתֵה בְּכּוּס אֲלֵא אִם בֵּן בּוֹדְקוֹ יִפְהָ, וְחֻזְקָתוֹ שְׂיַדַע רִצָּה²⁸.

27) לדעת המגיד משנה' הכוונה שבעל וגם שהה, ורק אז אין שומעים לו, ולדעת הפרישה' בשו"ע אהע"ז סי' לט סכ"ח, באחד משניהם מספיק, כי אם שהה אפילו אם לא יודעים שבעל - אין שומעים לו. (28) דבר זה למד רבינו מדין טענת בתולים, שאינו יכול לטעון לאחר זמן, כמבואר לעיל פ"א, ה"טו. והוא מהש"ס יבמות קיא, ב. אף כאן כל ששהה ולא טען, חזקה ידע ונתרצה, ועכשיו כועס עליה בגלל דבר אחר ומבקש לו תואנה (ראה רש"י יבמות שם).

ז. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה וְנִמְצָא שְׂאִין לָהּ וְסַת קְבוּעָה²⁹ לְנִדְתָהּ, אֲלֵא לֹא תִרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ עַד שְׂתַרְדֵּם דָּם נִדָּה - הָרִי זֶה לֹא תִשְׁמַשׁ אֲלֵא בְּשָׁנֵי עֲדִים³⁰, שְׂבוֹדְקָת בְּהֵן עַצְמָהּ: אַחַד לְפָנֵי תִשְׁמִישׁוֹ³¹, וְאַחַד לְאַחַר תִּשְׁמִישׁוֹ³². חוץ מן הַעַד שֶׁל אִישׁ, שְׂמִקְנָהּ פוּ עַצְמוֹ³³, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאַה³⁴.

29) אורח נשים, הפרשה עונתית של דם נדה, ובדפוסים קדומים: "וסת קבועה". (30) מטליות שהאשה מקנחת עצמה בהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ד הי"ד, מלשון הכתוב (ישעיה סד, ה) "וכבגד עדים כל צדקותינו", ומפרש רש"י שם: "כבגד מאוס". (31) לבדוק בו אם ראתה דם נדה ותפרוש מבעלה. (32) שמא ראתה דם בשעת תשמיש (נדה יב:). (33) אחר תשמיש. (34) פ"ד הט"ז: "אבל אחר תשמיש, הכל צריכים שני עדים, אחד לו ואחד לה".

בְּשׁוּק וּפְנִינָה גְלוּיּוֹת, וְהַכֹּל יוֹדְעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין: זוּ הִיא בְּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְזוּ הִיא אַחֲתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, כְּמוֹ עָרֵי אֲדוּם בְּזָמַן הַזֶּה. אֲבָל מִקְמוֹת שְׂאִין דֶּרֶךְ הַבְּנוֹת שֶׁם לְצֵאת לְשׁוּק כָּלֵל, וְאִם תִּצָּא הַבַּת לְמִרְחֵץ - בְּנִשְׁפָּה תִצָּא, מִתְנַבְרָה¹⁵, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָהּ אָדָם חוּץ מִקְרוֹבוֹתֶיהָ - הָרִי זֶה טוֹעֵן אֶף בְּמוֹמִין שְׂבַגְלוּי. וְהוּא, שְׁלֹא הָיָה שֶׁם מִרְחֵץ וְשְׁלֹא הָיְתָה לוֹ קְרוֹבָה לְבִדֵּק בָּהּ; אֲבָל הָיָה שֶׁם מִרְחֵץ בְּעִיר זוֹ שְׂאִין דֶּרֶךְ הַנְּשִׂים לְצֵאת בָּהּ וּפְנִינָהּ מְגֻלוֹת, אִם יֵשׁ לוֹ קְרוֹבָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְטָעֵן, שֶׁהָרִי הַכֹּל רוֹאֵין אוֹתָהּ עֲרָמָה בְּמִרְחֵץ. וְאִם דֶּרֶךְ לְהִתְנַבֵּר וְלִהְתַּחַבֵּא אֶף בְּמִרְחֵץ, וְשָׂתַהּ הַבַּת רוֹחֶצֶת בְּלִילָה¹⁶ אוּ בְּבֵית קֶטֶן בְּמִרְחֵץ לְבִדֵּהּ, עַד שְׁלֹא תִרְאֶה וְלֹא תוֹדַע - הָרִי זֶה טוֹעֵן אֶף בְּמוֹמִין שְׂבַגְלוּי. וְהַדְּבָרִים אֵלוֹ דְּבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, וְאֵינֶם גְּזֵרַת הַכְּתוּבִים¹⁷.

7) למעלה פ"ז ה"ז. (8) והסכים (כלומר, שלא שמע עליו, ולא הסכים). (9) כתובות עב, ב. וכנ"ל הערה א'. (10) שם עה, ב. (11) חולי שממנו נופלת לארץ (אפילפסיה). (12) שהמחלה תוקפתה בזמנים קבועים, ונזרתה או מלצאת בין הבריות (רש"י כתובות עז:). (13) ובנוסח כת"י: "כמומיי". (14) כתובות עה, ב. (15) מעלימה את זהותה, מלשון הכתוב (מלכים א יד, ה): "והיא מתכנרה". (16) ואין שם אור. ומקור דברים אלו בדברי הגאונים שהובאו ברא"ש כתובות פ"ז סי' טו. (17) אילו היו גזירת הכתוב, לא היינו מחלקים בין מקום למקום, כיון שכך גזרה תורה (כסף-משנה).

ג. הוֹרוּ מִקְצַת הַגְּאוֹנִים¹⁸, שְׂהָה שְׂאִמְרוּ חֲכָמִים מְפָנִי שֶׁהוּא בּוֹדֵק בְּקְרוֹבוֹתָיו, אֵינוֹ¹⁹ קְרוֹבוֹתָיו בְּלִבְד, אֲלֵא אִפְלוּ מִיַּדְעִיו. וְאִפְלוּ הָיָה גֵר בְּעִיר שְׂאִין לוֹ קְרוֹב כָּלֵל, אִם יֵשׁ שֶׁם מִרְחֵץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְטָעֵן; שְׂאִי אִפְשָׁר שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ רַעִים, וְאוֹמֵר לְאַחַד מִרַעֲיוֹ שְׂתִבְדֵּק לוֹ אִשְׁתּוֹ אוּ אַחֲתוֹ עַל פְּלוֹנִית, וְלִפִּיכֵךְ חֻזְקָתוֹ שְׂשָׁמַע וְנִתְפָּיס. וְלֹא יִרְאֶה לִי דִין זֶה. שְׂאִין כֹּל אָדָם מוֹצִיא כֹּל מֵה שִׁישׁ בְּלִבּוֹ מִדְּבָרִים אֵלוֹ לְכֹל, אֲלֵא לְקְרוֹבָיו. וְעוֹד, שְׂאִין דַּעְתּוֹ סוֹמְכָת אֲלֵא לְדְבָרֵי קְרוֹבָיו בִּיּוֹתֵר.

18) הובאו דבריהם ברא"ש, כתובות שם. (19) ובכת"י התימנים: אינן.

ד. בְּיַצַד הִיא טַעֲנַת הַמוֹמִין? אִם הָיָה הַמוֹמִין שְׂנִמְצָאוּ בָּהּ מוֹמִין שְׂנִדְאִי הָיוּ בָּהּ קִדְם שְׂתִתְאַרְסָה, כְּגוֹן אֲצַבַע יְתֵרָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁰ - עַל הָאֵב לְהִבִּיא רֵאָה שְׂיַדַע בְּהֵן הַבַּעַל וְרִצָּה, אוּ שְׂחֻזְקָתוֹ שְׂיַדַע²¹; וְאִם לֹא הִבִּיא רֵאָה - תִּצָּא בְּלֵא כְּתָבָהּ כָּלֵל. הָיָה מוֹמִים שְׂאִפְשָׁר שְׂנולְדוּ בָּהּ אַחַר הָאֲרוּסִין: אִם נִמְצָאוּ בָּהּ אַחַר שְׂנִכְנְסָה לְבֵית הַבַּעַל - עַל הַבַּעַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו להוציא ולתן פתחה⁵⁴. ואם רצתה - תשב עם בעלה.

(49) נתעוררה. "איש עור" (ויקרא כא, יח) מתרגם ה"ירושלמי": גבר סמי. (50) המבואר לעיל פי"ד ה"ח (כתובות עז). (51) הפך. (52) ששורים בה הבגדים לפני כיבוסם יום או יומיים (רש"י שם). ובברכות כה, א - פירש"י: "שדרכן לתתן בעיבוד עורות". (53) ממקום מוצאו. (54) כל אלה - מלאכות מאוסות ומסריחות, ויכולה לומר איני יכולה לקבל ריח רע (שם). ומשמע מדברי רבינו, שאם ידעה בכל אלה לפני הנישואין ונישאה לו - אינה יכולה לטעון, שהרי סברה וקיבלה. ואפילו אמרה: כסבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל - אין שומעים לה (מגיד-משנה).

יב. נעשה האיש מפה שחין - פופין אותו להוציא ולתן פתחה. ואף-על-פי שהיא רוצה לישב - אין שומעין לה, אלא שמפרישין אותן פעל פרחן, מפני שהיא ממקתו⁵⁵. ואם אמרה: אשב עמו בעדים פדי שלא יבוא עליה⁵⁶ - שומעין לה.

(55) ממסתו, בשרו נופל חתיכות חתיכות אם תשמש עמו. "ממיקתו" - מלשון הכתוב (זכריה יד, יב): "המק בשרו" (כתובות עז. במשנה). (56) כמו שאמרו חכמים (כתובות עז): "עשרים וארבעה מוכי שחין הם, וכולם - אמרו חכמים - תשמיש קשה להם".

יג. מי שהיה בעלה פעל ריח הפה או ריח החטם או מלקט צואת כלבים וכיוצא בהן, ומת, ונפלה לפני אחיו, ויש בו אותו מום שהיה בבעלה - יכולה היא לומר: לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל. ויחליץ ויתן פתחה⁵⁷. וראה⁵⁸ בנים לבניו, שלום על ישראל.

ח. ואף-על-פי שמום גדול הוא זה⁵⁵ - לא הפסידה כלום⁵⁶, שהרי בודקת עצמה תחלה ומשמשת. הרי שבדקה עצמה ונבעלה, ובעת שקנחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד שלה או על עד שלו, אם ארע זה פעם אחר פעם שלש פעמים סמוכות זו לזו - הרי זו אסורה לישב עם בעלה⁵⁷. ותצא בלא פתחה, לא עקר ולא תוספת⁵⁸, ואין לה תנאי מתנאי פתחה; שהרי אינה ראויה לתשמיש. ויוציא ולא יחזיר לעולם⁵⁹; שמה תתרא, ונמצא שלא גמר לגרשה⁴⁰ בשעת גרושין. ומתרת להנשא לאחר⁴¹, כמו שיתבאר בענין הנדה⁴².

(35) שאסורה לשמש עד שתבדוק בעד. (36) מכתובתה ומשאר זכויותיה. (37) שהרי הוחזקה לראות דם בשעת תשמיש, ומשמשתו נדה. (38) שאין לך מום גדול מזה. (39) נדה יב, ב. (40) ובינתיים תנשא לאחר, ויבוא לערער ולומר: "אילו הייתי יודע שכך היה... לא הייתי מגרשה, ונמצא גט בטל ובניה (מבעלה השני) ממזרים", לפיכך אומרים לו: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם (נדה שם, והשווה ה' גירושין פ"י, ה"ב-ג). (41) שאין כל האצבעות שוות, ושמה לא תראה אצל בעלה השני (נדה פו.). (42) ה' איסורי ביאה פ"ד, הכ"א.

ט. במה דברים אמורים? בשהיתה כף מתחלת נשואיה, ומבעילה ראשונה ראתה דם; אבל אם ארע לה חלי זה אחר שנשאת - נסתחפה שדה⁴³. לפיכך, אם בעל פעם אחת ולא נמצא דם, ואחר כך חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש - יוציא⁴⁴ ויתן פתחה בלה⁴⁵. ולא יחזיר עולמית, כמו שבארנו⁴⁶.

(43) מזלו הרע גרם לו, וראה למעלה הערה כב. (44) שהרי אינה ראויה לעמוד תחתיו מחמת איסור נדה. (45) כמבואר בסמוך הלכה י. (46) בהלכה הקודמת.

י. וכן אשה שנולדו בה מומין אחר שנשאת, אפלו נעשית מפת שחין⁴⁷: אם רצה לקיים - קיים, ואם רצה להוציא - יתן פתחה⁴⁸.

(47) מצורעת. (48) שנסתחפה שדהו (כתובות עה.). וכן שנינו (שם נא): "לקתה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה וכתובתה, תרפא את עצמה - רשאי", והשווה לעיל פי"ד ה"ז.

יא. האיש שנולדו בו מומין אחר שנשא, אפלו נקטעה ידו או רגלו או נסמית⁴⁹ עינו, ולא רצתה אשתו לישב עמו - אין פופין אותו להוציא ולתן פתחה. אלא: אם רצתה - תשב, ואם לא רצתה - תצא בלא פתחה, כדין כל מורדת⁵⁰. אבל אם נולד לו ריח הפה או ריח החטם, או שחין⁵¹ ללקט צואת כלבים⁵² או לחצב נחשת מעקר⁵³ או לעבד עורות - פופין

~ נקודות משיחות קודש ~

וראה בנים לבניו, שלום על ישראל.

יש מפרשים שאת הסיום כתב כדי לסיים בדבר טוב, אבל לכאורה קשה שהרי סיום צריך להיות בהמשך לענין הקודם ואילו כאן הוא בסתירה גמורה לו כי "וראה בנים כו" יכול להיות רק על ידי יבום וכאן פסק "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה... ויוצא בהן (מומין) שכופין אותו להוציא) יכולה לומר לאחיה הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל, ויחלוץ ויתן כתובה".

יתרה מזו: הרי על הפסוק וראה בנים לבניך, אומרת הגמרא "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל דלא אתי לדידי חליצה ויבום", ששולל אפילו יבום ואיך מביא פסוק זה כהמשך לדין "יחלוץ ויתן כתובה".

והביאור הוא: בפסוק זה מרמז הרמב"ם חידוש דין בהלכה.

מתוך מהדורת חזק

שעל ידי זה יהיה "וראה בנים לבניך" ובמילא – "שלום על ישראל".

(יין מלכות ספר נשים סימן יד
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

בפרקים שלפנ"ז (פט"ו הט"ו) כתב: "האשה שבאה לבית דין ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ כו' יעשו הדיינים פשרה" ואומרים לה שתשאר עמו עוד עשר שנים ואם לא תלד תתבע שנית. "ומגלגלין עמה זה . . . עד שיעשו פשרה".

ועפ"ז נשאלת השאלה מדוע בדין שלנו שטוענת שאינה יכולה לקבל, אומרים "יחלוץ ויתן כתובה" ולא עושים פשרה ובפרט שמאחיו יכלה לקבל ולמה שלא יגלגלו עמה ואולי תוכל לקבל גם מאחיו בינתיים.

ויש לומר שזוהי כוונת הרמב"ם בפסוק שהביא "וראה בנים לבניך שלום על ישראל" לחדש שגם כאן יש להשתדל לשכנעה לקבל ממנו, על ידי שמסבירים לה

(57) ואינו יכול לכופה להתייבם או להפסיד כתובתה (שם).
(58) בכת"י התימנים, ובדפוסים קדומים, כל הפסיקה הזו אינה. וכנראה שזוהי תוספת מאוחרת בכדי לסיים ההלכה בדבר טוב, לרמוז למה שאמרו (כתובות נ.): "כיון שבנים לבניך – שלום על ישראל, שלא יבואו לידי חליצה ויבוים".
כי אם הניח בנך בן, אין האלמנה זקוקה ליבום וחליצה, ושלום על ישראל.

סלקו הלכות אישות.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום חמישי כ"ד כסלו ~

מצות עשה צח.

המצוה הצ"ח — הצווי שנגצטינו ל'דון בטמאת אכלין ומשקין פדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת פל-תורת טמאת אכלין ומשקין פלם.

~ יום ראשון כ' כסלו ~

מצות עשה צח.

המצוה הצ"ח — הצווי שנגצטינו ל'דון בטמאת אכלין ומשקין פדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת פל-תורת טמאת אכלין ומשקין פלם.

~ יום שישי כ"ה כסלו ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנגצטינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת פל-דיני טמאת מת.

~ יום שני כ"א כסלו ~

מצות עשה צח.

המצוה הצ"ח — הצווי שנגצטינו ל'דון בטמאת אכלין ומשקין פדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת פל-תורת טמאת אכלין ומשקין פלם.

~ שבת קודש כ"ו כסלו ~

מצות עשה קח.

המצוה הק"ח — שצננו פדיני מי נדה (מי הזאה, שמעריבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), המטהרים באפן מסים ומטמאים באפן אחר, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות פרה אדומה). דע, ששלישה עשר מיני הטמאות האלה שקדם מנינם, והם: טמאת נבלה וטמאת שרצים וטמאת אכלים וטמאת נדה וטמאת יולדת וטמאת צרעת אדם וטמאת צרעת הפגד וטמאת צרעת הבית וטמאת הנב וטמאת הנבה וטמאת שכבת זרע וטמאת מת וטמאת מי נדה וטהרתם — פל-אחד מהם מפרש בתורה, ובכל-מצוה מאלה יש מקראות הרבה ודינים ותנאים, כמו שפתיב

~ יום שלישי כ"ב כסלו ~

מצות עשה צח.

המצוה הצ"ח — הצווי שנגצטינו ל'דון בטמאת אכלין ומשקין פדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת פל-תורת טמאת אכלין ומשקין פלם.

~ יום רביעי כ"ג כסלו ~

מצות עשה צח.

המצוה הצ"ח — הצווי שנגצטינו ל'דון בטמאת אכלין ומשקין פדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת פל-תורת טמאת אכלין ומשקין פלם.

מתוך מהדורת חזק

כַּרְתוֹת יֵשׁ גַּם-כֵּן חֶלֶק מִדֵּינֵי טִמְאַת יוֹלְדֵת. מִסְכַּת נִגְעִים כּוֹלְלֵת כָּל-דֵּינֵי נִגְעֵי אָדָם וְכַגְד וְכִית; וּמִסְכַּת זָבִים כּוֹלְלֵת כָּל-דֵּינֵי זָב וְזָכָה וְשִׁכְבַת זָרַע; וּמִסְכַּת אֶהְלוֹת כּוֹלְלֵת כָּל-דֵּינֵי טִמְאַת מֵת; וּמִסְכַּת פְּרָה כּוֹלְלֵת דֵּינֵי מִי נָדָה לְטִמְאָה וּלְטֹהַר. אַכְל טִמְאַת נְבִלָה וְטִמְאַת שְׂרָץ לֹא יִחְדוּ לָהֶן מִסְכְּלוֹת, אֲלֵא דֵיגִיחֵן מִפְּגָרִים כַּכֶּמֶה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רַבָּם כַּמִּסְכַּת כְּלִים וְטֹהָרוֹת. וְכֵן דִּבְרוּ עַל שְׂאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמִסְכַּת עֲדִיּוֹת. וְכַבֵּר פְּרִשְׁנוּ אֲנִי סֵדֶר זֶה כְּלוּ, כְּלוֹמֵר: סֵדֶר טֹהָרוֹת, פְּרוּשׁ שְׂאֵין צָרִיף לַעֲזֹן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דְּבָר מִעֲנִינֵי הַטִּמְאַה וְהַטֹּהָרָה.

בַּפְּרָשֶׁת "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבַפְּרָשֶׁת "אִשָּׁה כִּי תִרְיַע" וּבַפְּרָשֶׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבַפְּרָשֶׁת "וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פְּרָה אֲדָמָה"; וְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ כּוֹלְלוֹת כָּל-הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטִמְאוֹת אֵלוֹ. אַכְל דֵּינֵי כָּל-הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהַלְכוֹת כָּל-מִין מֵהֶם — הֵרִי סֵדֶר טֹהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל-זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְחַדְדוּ לָהֶם מִסְכְּלוֹת — מֵהֶן מִסְכַּת טֹהָרוֹת וּמִסְכַּת מְכֻשְׂרִין וּמִסְכַּת עֶקְצִים, שֶׁשָּׁלַשׁ מִסְכְּלוֹת אֵלוֹ כּוֹלְלוֹת טִמְאַת אֶקְלִין בְּלִבָּד, וּבִשְׂכִיבֵלָה נִתְחַבְּרוּ; אִף אִם נִדְמָן בָּהֶם דֵּין מִדֵּינֵי שְׂאֵר הַטִּמְאוֹת, הֵרִי לֹא כְּאוֹ שֵׁם אֲלֵא בְּמִקְרָה. בְּדוּמָה לִכְךָ כּוֹלְלֵת מִסְכַּת נָדָה כָּל-דֵּינֵי מַצּוֹת טִמְאַת נָדָה וְזָכָה וְטִמְאַת יוֹלְדֵת, וּבְמִסְכַּת

המשך ביאור למס' ובא קמא ליום שלישי עמ' 1

לניזוק, לא תפרידו ולא מידי - לא חסרתי אותך במאומה, שהרי השור לפניך הוא, (דאמר ליה) ויקא בעלמא הוא דשקלי מינה - רוח וחיים) בלבד נטלתי מן השור שלך, אכל בעלמא - במקום אחר, שמזיק את שיעבודו של חבירו בפועל, יש מקום לומר דליחייב המזיק, קא משמע לן רב הונא, שאף במזיק ממש פטור. שבה הגמרא ושואלת: הא נמי רבה אברה - הרי דין זה כבר אמרו רבה, דאמר רבה, אדם השורף את שטרותיו ו-שטרי חובותיו של חבירו, פטור הוא מתשלום נזקו, מאחר שאינו אלא כמזיק את שיעבודו, שמעתה אינו יכול לגבות את חובו מן הלויים, ואם כן, מדוע הוצרך רב הונא להשמיענו דין זה. משיבה הגמרא: מהו דתימא - היה מקום לומר, דהתם הוא - שרק בשורף שטרותיו של חבירו פטור רבה, דאמר ליה - שיכול השורף לומר לבעל השטרות נידא בעלמא קלא מינה - סתם נייר שרפתי לך, שאין הנזק ניכר בשריפת השטר, אכל היבא דחפר כה ו-בקרקע המשועבדת בורות שיהיו ומערות שהנזק ניכר בגוף הקרקע, ליחייב המזיק את השיעבוד, קא משמע לן רב הונא שיש ללמוד מסוגייתנו שאף באופן זה פטור המזיק, דהא קא - שהרי כאן שחט המזיק את השור הרי ניכר בו הנזק, וכמאן דחפר כה בורות שיהיו ומערות דמי, וקאמר - ושנינו בתוספתא שמה שעשה עשוי, ולפיכך יש ללמוד אף למזיק שיעבודו של חבירו במקום שהנזק ניכר, שפטור הוא על היזקו. הגמרא שבה לבאר את המשך דברי התוספתא: שנינו בתוספתא, שאם קדמו בעלי החובות של המזיק והנביחו את השור עבור תשלום החוב, הדין הוא שבין אם היה חב להם המזיק חוב זה עד שלא היוק השור, ובין אם היוק השור עד שלא חב המזיק, לא עשה בעל החוב ולא כלום, אלא רשאי הניזק לשוב ולגבות השור ממנו, לפי שאין שור תם משלם אלא מנופל, ולפיכך משועבד הוא לניזק לתשלום נזקו.

שנתבאר לעיל בדעת רבי ישמעאל, שאף שרשאי הניזק להוציא מרשות הלוקח, מכל מקום אינו גובה ממנו את דמי החרישה שחרש בשור זה. הקדשו המזיק לשור זה, הרי הוא מוקדש משום דרבי אבהו, דהיינו, שאינו קדוש מעיקר הדין מאחר שמשועבד הוא לניזוק, אלא שחייב הניזק ליתן פרוטה להקדש, כדי שלא יסברו האנשים שהקדש יוצא בלא פדיון. שקמו המזיק לשור זה ונתנו במתנה מה שעשה עשוי. מקשה הגמרא, בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשוי, לרדיא - דין זה שרשאי המזיק ליתן השור במתנה, מבואר הוא, שהכונה בזה לענין שאם חרש בו המקבל קודם שגבאו הניזק ממנו אינו חייב לשלם את דמי החרישה, וכמו שנתבאר לענין אם מכרו המזיק. אלא דין זה שאם שקמו המזיק מה שעשה עשוי ואין הניזק גובה הימנו, אינו מבואר, דליתי ולשתלם מבשריה - שיבוא הניזק ויגבה מבשרו של השור, דתימא - שהרי שנינו בברייתא, הדורשת את דברי הכתוב (שמות כא לה) וימכרו את השור החי, ואומרת, אין לי ראייה מדברי הכתוב שיכול הניזק לגבות את נזקו משור המזיק אלא באופן שהשור חי, אך אם שקמו המזיק מנין שרשאי הניזק לגבות מבשרו, תלמוד לומר וימכרו את השור מכל מקום, אף אם מת הוא, ואם כן, מדוע אם שחטו המזיק מה שעשה עשוי. מתרצה הגמרא, אמר רב שיזבי, אכן רשאי הניזק לגבות את בשרו של השור השחוט, ולא נצרכא - לא הוצרכה התוספתא לומר דין זה, אלא לפתח שחיטה - שאף שנפחתו דמי השור בשחיתו אין המזיק חייב לשלם את ההפרש לניזק, אלא יטול את השור כמות שהוא. רב הונא מבאר שיש ללמוד מכאן לענין מזיק שיעבודו של חבירו: אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ואת אומרת - ממה שאם שחטו המזיק לשורו אינו חייב לשלם את הפחת לניזק, מאחר שבשעה ששחטו עדיין אינו ממונו של הניזק, יש לנו ללמוד שאחר הפיץ את שעבודו של חבירו, כגון שהזיק הלוח את שדהו המשועבדת למלוה לתשלום חובו, פטור הוא מלשלם למלוה את דמי הנזק, מאחר שבשעה שהזיק עדיין לא היתה הקרקע שייכת למלוה. שואלת הגמרא: פשיטא - פשוט הדבר שיש ללמוד דין זה מכאן, ומה משמיענו רב הונא בדבריו. ומשיבה: מהו דתימא - שמא תאמר, התם הוא - שרק במזיק השוחט את שורו פטור הוא מלשלם את הדמים שפחתו, דאמר ליה - מאחר שיכול הוא לומר

נביאים

יחזקאל פרק-מא בני-ב

כג וּשְׁתַּיִם דְּלַתוֹת לְהִיכָל וְלִקְדָּשׁ: כד וּשְׁתַּיִם דְּלַתוֹת לְדַלְתוֹת שְׁתַּיִם מוּסַבּוֹת דְּלַתוֹת שְׁתַּיִם לְדַלַּת אַחַת וּשְׁתַּיִ דְּלַתוֹת לְאַחֶרֶת: כה וְעֵשׂוּיָה אֲלֵיהֶן אֶל־דְּלַתוֹת הַהִיכָל פְּרוּבִים וְתַמְרִים פְּאֲשֵׁר עֲשׂוּיִם לְקִירוֹת וְעַב עֵץ אֶל־פְּנֵי הָאוּלָם מֵהַחוּץ: כו וְחַלּוֹנִים אֲטָמוֹת וְתַמְרִים מִפּוֹ וּמִפּוֹ אֶל־כְּתָפוֹת הָאוּלָם וְצִלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֵבִים:

רש"י

נפתחות לצד החיצוני' וחיצוניות לצד הפנימיות וכיצד ב' דלתות של חמש חמש אמות נפתחות זו כנגד זו בתוך ה"א רחב של עובי הכותל של חוליו' היו וכנגד חציין היו נקפלות לאחוריהן כשפותחין אותן כמין פנקסאות של עץ שכותבין עליהם בעט ברזל שנקפלות זו אחורי זו נמצא כשנקפלות עמדו על שתי אמות ומחצ' וכשנפתחו' זו לעומת זו מכסות חמש אמות של עובי הכותל: (כה) ועב עץ אל פני האולם. (ועב טר"ף בלע"ז לשון קורות בתינו סא"א) כלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט כן שנינו במסכת מדות וזהו ועב יוצא מכותל הבית ובא אל פני האולם מבחוץ: (כו) אל כתפות האולם. לשתי עברי הפתח: וצלעות הבית והעובים. והראני צלעות ואת העובים ואמרו רז"ל צלעות הבית אלו המלטסין והעובים אלו המרישו' ומה הן מרישות קורות ומה הן מלטסין ארזים שנותנין בראש הכתלים להניח עליהן ראשי הקורות:

(כג) ושתים דלתות. לכל פתח סוגרים זה לעומת זה אחד במזוזה צפונית ואחד במזוזה דרומית: (כד) ושתים דלתות לדלתות. לפתח ההיכל היו שתי זוגות דלתות כמו ששנינו במסכת מדות ד' דלתות היו לו ב' מבפנים וב' מבחוץ החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל שהיה שש אמה והדלת רחבו חמש כשיעור חצי רוחב הפתח וכנוס אמה לפנים מן המזוזה נמצא עובי הכותל ה' אמות מגולה וכשהדלת החיצון בפתח לפנים היה מכסה אותה והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתות שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות רבי יהודה אומר אף הפנימיות היו עומדות בתוך הפתח וכמין איסטרמיטא היו נקפלות לאחוריהן אלו ב' אמות ומחצה ואלו ב' אמות ומחצה וחצי אמה מזוזה מכאן וחצי אמה מזוזה מכאן שנאמר ושתים דלתות לדלתות שתיים מוסבות דלתות וגו' וזהו פירושו בין פנימיות בין חיצונות עומדות בתוך עובי הכותל ואלו ואלו כנוסות חצי אמה לפנים מן המזוזה הפנימיות

מצודת ציון

(כד) מוסבות. מל' סבוב: (כה) ועב עץ. כמו ועץ עב: (כו) כתפות. עבר וצד: וצלעות. הם הקירות השוכבים על ראשי הכתלים ועליהם מניחין ראשי קורות התקרה והוא מלשון צלע וצד כי המה בצדדי הבית: והעובים. הם קורות התקרה שהמה עבים קצת:

השתים היו הדלתות מוסבות החצי את החצי והוסיף לפרש ולומר שתיים לדלת אחת וכו' ד"ל כל חלק מכל דלת היתה חלוקה עוד לשתיים ע"י חוליות והיתה נקפלת לאחוריה וסובב חציה את חציה והיה א"כ בכל חלק רביעית הדלת וכשהן נפשטות ונסגרות היו סותמות כל חלל הפתח ועיין בקונטרס בנין הבית: (כה) אליהן. כמו עליהן וחוזר ומפרש על דלתות ההיכל וכן על דלתות קה"ק היה חקוק צורת כרובים ותמורים כמו שהיה חקוק על הקירות: ועב עץ. קורה עבה ביותר מעץ היה קבוע בבנין כותל ההיכל ונמשך אל פני כותל האולם מהחוץ כלפי החצר הפנימי וזה היה לחזוק הבנין שלא יבעט ולא ימוט לפי רוב הגובה: (כו) וחלונים אטומות. באולם היו חלונות סתומות במחיצה בהירה וזכה: ותמורים. כותרות בצורות אילני תמר היו בכתפות האולם מזה ומזה על המזוזה ממעל כדרך שהיו בכל המזוזה: וצלעות הבית. ר"ל גם הראני צלעות הבית הם קורות המושכבות על הכתלים והעובים הם קורות התקרה שהמה עבים קצת:

מצודת דוד

(כג) ושתים דלתות. במשך עובי המזוזה היו קבועות שתי דלתות האחת משוכה כלפי פנים והאחת כלפי החוץ: ולקדש. זה קה"ק: (כד) ושתים דלתות לדלתות. ר"ל כל דלת היתה חלוקה לשתיים והיו קבועות זו לעומת זו חלק האחת במזוזה צפונית ואחת לעומתה במזוזה דרומית וכשהן נסגרות היו סותמות כל חלל הפתח: שתיים מוסבות דלתות. ר"ל אלו

כתובים

דברי הימים ב פרק י

י אין בארון רק שני הלחות אשר נתן משה בחרב אשר פרת יהוה עם בני ישראל בצאתם מצרים: (פ) יא ויהי בצאת הכהנים מן הקדש פי פל הכהנים הנמצאים התקדשו אין לשמור למחלקות: יב והלויים המשררים לכלם לאסר להימנ לידתון ולבניהם ולאחיהם מלכשים פוץ במצלתים ובנבלים וכנרות עמדים מזרח למזבח ועמהם כהנים למאה ועשרים (מחצרים) מחצרים בחצרות: יג ויהי כאחד (למחצרים) למחצרים ולמשררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות ליהוה וכהרים קול בחצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל ליהוה פי טוב פי לעולם חסדו והפית מלא ענן בית יהוה: יד ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן פרימלא כבוד יהוה את בית האלהים: (פ)

דברי הימים ב פרק יא

א אז אמר שלמה יהוה אמר לשפון בערפל: ב ואני בניתי בית זבל לך ומכון לשבתך עולמים:

רש"י

(א) אז אמר שלמה. הואיל והבית מלא עשן עכשו אני יודע שהשכינה שרויה בו בערפל כי כן דרכו דכתיב (שמות כ') ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים ודאי שרצונו להתעכב בו ובספרי פירש אז אמר שלמה כשראה הענן אמר עתה אני רואה שהשכינה שרויה בבית אשר בניתי שהרי כך הבטיח לבוא ולשכן בו מתוך ענן וערפל והיכן אמר (ויקרא ט"ז) כי בענן אראה על הכפורת: (ב) בית זבל. מדור: לשבתך עולמים. שמשנבחרה לא שרתה שכינה במקום אחר ולא הותרו הבמות:

(יא) ויהי בצאת הכהנים מן הקדש. מיד היה לו לסמוך והבית מלא ענן בית ה' אלא שמפסיק בינתיים וכן במלכים (א' ח') ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית ה': כי כל הכהנים הנמצאים התקדשו. לדבר זה: אין לשמור למחלקות. כ"ד של לויים וכ"ד של כהנים אלא כל הנמצאים התקדשו: (יג) ויהי כאחד. למחצרים. פתרון ויהיו אחדים יחד המחצרים כולם יחד וממה היו אחדים לדבר זה להשמיע קול אחד כאחד להלל ולהודות לה':

מצודת ציון

(יג) ענן. הוא כעין עשן:
(ב) זבל. מדור כמו מזבול קדשך (ישעיה ג): ומכון. מל' הכנה:

חלוק המשמרות שיעברו משמר הקבוע לבד וזהו לפי שהיו הזבחים רבים ולא הספיקו בני המשמר לעשות את כולם לבדם: (יב) לכולם. את כולם העמידו וחזרו ומפרש את אסף וכו': מלכשים. כולם היו מלכשים בגדי בוץ ובידם מצלתים וכו': מחצרים. היו מנגנים בחצוצרות ולתוספות ביאור אמר בחצוצרות וכמוהו רבים במקרא: (יג) ויהי כאחד. ר"ל כולם נגנו באחדות אחת להשמיע כאלו הוא קול אחד להלל וכו' ולא הקדים אחד לחברו: וכהרים קול. וכאשר הרימו את הקול בחצוצרות וכו': ובהלל לה'. ר"ל בההלול האמור בו כי טוב וכו' והוא הנקרא הלל הגדול: והבית. ר"ל אז בעת שיצאו הכהנים מבית קדש הקדשים וכולם הרימו בקול וכו' אז נתמלא הבית ענן הרגיל להיות בבית השם: (יד) מפני הענן. מפני חשכת הענן: כבוד ה'. הוא הענן שזוכר:

(א) אז. בראות הענן אמר רואה אני כי באה השכינה כי ה' אמר לשכון בערפל כמ"ש אל הערפל אשר שם האלהים (שמות כ) וערפל הוא עב הענן: (ב) ואני בניתי. ר"ל הואיל ובאה השכינה בניתי א"כ בית זבל לך ולא היה עמלי בתנם ואמר בדרך משל כאדם הדר בבית אחד: ומכון. ויהיה מכון לשבתך בה עד עולם כי מעתה לא תשרה השכינה עוד במקום אחר:

מצודת דוד

(י) אשר כרת. בעת שנתנם: (יא) מן הקדש. אחר שהניחו שם את הארון: כי כל הכהנים. בא ליתן טעם למה לא יזכיר מי הם הכהנים ששמשו אז ואמר כי כל הכהנים הנמצאים אז בירושלים טהרו לעבודה ולא היה אז מקום לשמור קביעת

משניות מסכת יבמות

ה כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה – הרי אלו אוכלים בתרומה, וחולקים חלק אחד בגרן, ואינן מטמאין למתים, ואין נושאין נשים, בין פשרות בין פסולות. הגדילו התערבות, ושחררו זה את זה – נושאין נשים ראויות לכהנה; ואינן מטמאין למתים, ואם נטמאו – אינן סופגין את הארבעים; ואינן אוכלים בתרומה, ואם אכלו – אינן משלמין קרן וחמש; ואינן חולקין על הגרן; ומוכרין את התרומה, והדמים שלהם; ואינן חולקין בקדשי המקדש, ואין נותנין להם קדשים, ואין מוציאין שלהם מידם; ופטורין מן הזרע, ומן הלחיים ומן הקבה; ובכורו יהא רועה עד שישתאב; ונותנין עליו חמרי כהנים וחמרי ישראלים.

פירוש ברטנורא

ה אוכלים בתרומה. דאחד כהן ואחד עבד כהן אוכלין בתרומה: וחולקים חלק אחד. מפרש בגמרא דהכי קאמר, וחולקים חלק כאחד, אם באו שניהם על הגורן כאחד נותנים להם, אבל זה בלא זה אין חולקין להם, דקסבר האי תנא אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו: בין פשרות בין פסולות. דכל אחד מהם ספק כהן ספק עבד, כשרות אסורות לעבד ופסולות אסורות לכהן, וספק איסורא לחומרא: אין סופגין את הארבעים. דכל חד אמר אנא לאו כהן אנא: אין משלמין. דכל חד אמר כהן אנא, ולא מפקין ממונא מספיקא: ומוכרין התרומה. תרומת תבואתן אין נותנין אותה לכהן כשנפרישין אותה, דכל חד אמר אייתי ראה דלאו כהן אנא, ומכל מקום אי אפשר להן לאכלה אלא מוכרין אותה לכהן והדמים שלהן: ואין חולקים בקדשי המקדש. כגון עורות קדשים, דלכל חד מינייהו אמרין אייתי ראה דכהן את ושקול: ואין נותנין להם קדשים. להקריב: ואין מוציאין שלהם. כגון אם נולד להם בכור אין מוציאין אותו מיד, ורעה עד שיסתאב: חומרי ישראל וחומרי כהנים. מפרש בגמרא, שנחתן נקמזת כמנחת ישראל וקרב בפני עצמו, ואין שיריה נאכלין כמנחת ישראל אלא נשרפת כמנחת כהנים שהיא כליל:

משניות מבוארות – קהתי

כהן, אבל הואיל ואסור להם לאכלה, הרי הם מוכרים אותה לכהנים והדמים שלהם; ואינן חולקים בקדשי המקדש – אינם נוטלים חלק אפילו בקדשים שאינם בני אכילה, כגון בעורות הקדשים, שאומרים לכל אחד מהם: "הבא ראהי שכהן אתה". ואין נותנין להם קדשים – קרבנות להקריב, ויש מפרשים: אין נותנים להם קדשים – כגון כבורות והרמים, ואין מוציאין שלהם מידם – אם היו חייבים חטאת או אשם או עולה אין כופים אותם לתת קדשיהם אלו לאנשי משמר, אלא רשאים הם ליתנם לכל כהן ולכל משמר שירצו (רשי יבמות צט, ב); פירוש אחר: כגון אם נולד להם בכור אין מוציאין אותו מידם (שם), שכל אחד מהם אומר: כהן אני; ופטורין מן הזרע, ומן הלחיים ומן הקבה – שכתוב בהם (דברים יח, ג): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח" ודרשו: וזאת העם ולא מאת הכהנים; ובכורו – של כל אחד מהם (עין הגהות הרש"ם). יהא רועה עד שישתאב – שיפול בו מום ויאלכוהו, שאף ישראל מותר לאכול בכור בעל מום; ואילו כשהוא תם (בלי מום), צריך להקריב אמוריו, וכהן המקריבו אוכלו, שהבכור כשהוא תם אינו נאכל אלא לכהנים (רשי, המאירי); ונותנין עליו – על כל אחד מהם, חמרי כהנים וחמרי ישראלים – בגמרא מבארים פיסקה זו לענין מנחתם, שכן מנחת ישראל נקמזת, והקומץ קרב על המזבח והשאר נאכל לכהנים, ואילו מנחת כהן כולה נשרפת, ובאה המשנה להשמיענו, שאם אחד מאלו הביא מנחה הרי היא נקמזת, כמנחת ישראל, ואין שיריה נאכלים, כמנחת כהנים, היינו שהקומץ קרב בפני עצמו והשיירים נשרפים בבית הדשן. ואין השיירים קרבים, לפי שדרשו: "לא תקטירו ממנו אשה לה" (ויקרא ב, יא) – כל שממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו, כלומר כל שחלק ממנו הולך לאישים, כגון זו שהקומץ קרב, השיירים אינם ראויים להקריבם (גמרא; ומב"ס; המאירי; ברטנורא; ותוספות יום טוב).

באור משנה ו

לעיל (ד, ט) שנינו, שאשה שנאלמנה או נתגרשה לא תינשא עד שיהיו לה שלושה חדשים מיום שמת בעלה או מיום שגירשה. – משנתנו דנה באלמנה או בנרשאה

~ יום ראשון ~

באור משנה ה

כהנת – אשת כהן, שנתערב ולדה בולד שפחתה – היינו שאחד מהם כהן ואחד עבדו של כהן, הרי אלו אוכלים בתרומה – שאף עבדו של כהן מותר באכילת תרומה, וחולקים חלק אחד בגרן – אין צורך להשמיענו שאין נותנים להם אלא חלק אחד בתרומה שמחלקים לכהנים על הגורן, שהרי אחד מהם בלבד הוא כהן, אלא משנתנו באה להשמיענו (כמפורש בברייתא בגמרא), שאין חולקים להם תרומה על הגורן אלא אם כן באו לגורן כאחד, אבל זה בלא זה אין חולקים להם, לפי שאין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, שמא יבואו להעלותו ליוחסין, היינו להשיא בנותיו לכהונה; ואינן מטמאין למתים – שכל אחד ספק כהן הוא, והולכים לחומרא, ואין נושאין נשים, בין פשרות בין פסולות – שכשרות אסורות לעבד, ופסולות אסורות לכהן, והרי כל אחד מהם ספק כהן ספק עבד, וספק איסור לחומרא, והגדילו התערבות, ושחררו זה את זה – בגמרא מבואר, שכופים אותם שישחררו זה את זה, הואיל ואין להם תיקון; ולאחר ששחררו זה את זה, נושאין נשים ראויות לכהנה – כשרות לכהונה; ולא פסולות, שהרי אחד מהם כהן; ואינן מטמאין למתים – שמא הוא הכהן, ואם נטמאו – למתים, אינן סופגין את הארבעים – אינם מקבלים ארבעים (חסר אחת) מלקות מפני שעברו על הלאו: "לנפש לא יטמא" (ויקרא כא, א), לפי שכל אחד מהם פוטר עצמו בטענה שאינו כהן; ואינן אוכלים בתרומה – שעבד משוחרר דינו כישראל, שאסור לאכול בתרומה; ואם אכלו – תרומה בשוגג, אינן משלמין קרן וחמש – שכל אחד מהם אומר: כהן אני, ואין מוציאים ממון מספק; ואינן חולקין על הגרן – ואינם נוטלים אפילו חלק אחד בתרומה שמחלקים אותה על הגורן, אף על פי שאחד מהם כהן והם באים כאחד, מפני שחוששים שמא יבואו לאכלה; ומוכרין – לכהנים, את התרומה – שהם מפרשים מתבואתם, והדמים שלהם – כלומר שאין הם חייבים ליתן לכהן את תרומת תבואתם, שכל אחד מהם אומר לכהן: הבא ראה שאיני

ו מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון, אם בן שבועה לאחרון, היו לה בנים מן הראשון ובנים מן השני – חולצין ולא מיבמין; וכן הוא להם חולץ ולא מיבם. היו לו אחים מן הראשון ואחים מן השני, שלא מאותה האם – הוא חולץ ומיבם; והם, אחד חולץ ואחד מיבם. זה היה אחד ישראל ואחד כהן – נושא אשה ראויה לפה; ואינו מטמא למתים, ואם נטמא – אינו סופג את הארבעים; ואינו אוכל בתרומה, ואם אכל – אינו משלם קרן וחמש; ואינו חולק על הגרן; ומזכר התרומה, והדמים שלו; ואינו חולק בקדשי המקדש, ואין נותנין לו את הקדשים, ואין מוציאין את שלו מידו; ופטור מן

פירוש ברטנורא

¶ הן חולצין ולא מיבמין. לאשתו של ספק. ואחד מבני הראשון חולץ שמא בן אביהם היה. ולא מיבמין, שמא בן האחרון הוא והרי הוא אחיה מן האם ולא מן האב ואשתו עליהן בכרת. וכן בני האחרון. וכן הוא חולץ לנשותיהן ולא מיבם: היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון. שלא מאותה האם: הוא או חולץ או מיבם. לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא הרי טוב, ואם לאו, נכרית היא אצלו, וכגון שאין שם אח אלא הוא דליכא לספוקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון: אם אחד חולץ ואחד מיבם. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה וחברו מיבם. אם יבמתו היא הרי טוב, ואם לאו נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא למוחש שהרי הלך לה יבמה:

ז היה אחד ישראל. אחד מן הבעלים ישראל ואחד כהן: הוא אינו עליהן. שמא זה אביו וביום מיתתו אסור לאכול בקדשים: והם אויבים עליו. וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ומשכחת לה דרואה במיתת שניהן וכהן כשר הוא דהא אינו מיטמא להן, כגון שנתקדשה קדושי טעות על תנאי ולא נתקיים דנפקא מיניה בלא גיטא ונישאת תוך שלשה ובכהאי גוונא משכחת לה דרואה במיתת שניהם וכהן כשר, הוא לפיכך אינו מיטמא להן: הוא לא יורש

משניות מבוארות – קהתי

ספק בן שבעה לאחרון.
היה אחד ישראל ואחד כהן – אחד מן הבעלים של האשה שנישאה בתוך שלושה חדשים למיתת בעלה או לגירושה היה ישראל ואחד כהן, ונמצא בנה שהוא ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון – ספק כהן ספק ישראל, נושא – אותו הבן, אשה ראויה לפה – כשרה לכהן, שמא הוא כהן; ואינו מטמא למתים – שספק איסור לחומרא, ואם נטמא – למת, אינו סופג את הארבעים – אינו מקבל מלקות ארבעים על שעבר על הלאו "לנפש לא יטמא", שהרי אינו אלא ספק כהן; ואינו אוכל בתרומה – שמא ישראל הוא, ואם אכל – תרומה, אינו משלם קרן וחמש – שיכול הוא לומר: כהן אני, ואין מוציאם ממון מספק; ואינו חולק על הגרן – אינו נוטל חלק בתרומה שמחלקים אותה על הגרן; ומזכר התרומה – שהוא הפריש מתבואתו, והדמים שלו – שאינו חייב ליתן לכהן לא את התרומה ולא דמיה, שיכול לומר לו: הבא ראייה שאיני כהן; ואינו חולץ בקדשי המקדש – אפילו בקדשים שאינם בני אכילה, כגון בעורות הקרבנות, ואין נותנין לו את הקדשים – קרבנות הקריבם, ויש מפרשים, שאין נותנים לו בכורות וחרמים, כמו שהבאנו לעיל בבאור משנה ה, ואין מוציאין את שלו מידו – אם יש לו להביא חטאת או אשם או עולה, אין כופים אותו לתת קרבנותיו לאנשי המשמר, אלא רשאי הוא ליתנם לכל כהן ולכל משמר שירצה; ולפי פירוש אחר (שהבאנו שם): אם נולד לו בכור אין מוציאין אותו מידו, ונוהג בו כמפורט להלן; ופטור מן הרוצה והלחיים והקבה – המתנות הניתנות לכהנים; ובכורו יהא רועה עד שישתאב – שיפול בו מום, ויאכלנו במומו, שאף ישראל מותר לאכול בכור בעל מום; ונותנין עליו חמרי כהנים וחמרי ישראלים – היינו לענין מנחתו, שהיא נקמצת כמנחת ישראל, והקומץ קרב בפני עצמו, ואין שיריה נאכלים אלא נשרפים, כמנחת כהן שהיא נשרפת כולה, אלא שמספק נשרפים השיירים בבית הדשן (כמו שבארנו לעיל במשנה ה). הוי שנייהם – שני הבעלים, הראשון והשני, פהנים – והרי הבן שהוא ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון ודאי כהן, הוא אוגן עליהם – ביום מיתתו של כל אחד מהם דינו כאונן ואסור בעבודת הקרבנות ובאכילת קדשים, שמא הוא אביו, והם אויבים עליו – כל אחד מהם אונן עליו ואסור בעבודה ובאכילת קדשים, שספק בנו הוא; הוא אינו מטמא להם, והם אינן מטמאין לו – שספק איסור לחומרא. בגמרא שואלים: ממה ששנינו במשנתנו "והם אויבים עליו" משמע ששניהם קיימים,

שנישאה לפני שלושה חדשים, ונולד לה בן שהוא ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, מה דינו של אותו ספק לענין ייבום וחליצה; וכבר הקדמנו (בפתיחה למסכתנו), שאין מצוות ייבום אלא באחים מן האב ולא באחים מן האם.
מי שלא שהתה אחר בעלה – שנתאלמנה או נתגרשה ממנו, שלשה חדשים – כרין ששנינו לעיל (ד, ט), ונשאת – לאחר, וילדה, בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון, אם בן שבועה לאחרון – אם נולד הבן לתשעה חדשי הריון מבעלה הראשון, אם נולד לשבעה חדשים מבעלה האחרון; וגדל אותו בן נושא אשה ומת בלא בנים, היו לה בנים מן הראשון – מבעלה הראשון, ובנים מן השני – ועוד בנים מבעלה השני, חולצין – בנה אחד מן הראשון ובנה אחד מן השני חולצין ואלמנתו של אותו ספק, שלגבי כל אחד מהם יש ספק שמא היה בעלה אחיו מאביו, ולא מיבמין – שלגבי כל אחד מהם חוששים שמא לא היה בעלה אחיו מן האב אלא מן האם, ואסורה היא לו. וכן הוא להם – אם מתו בניה מן הראשון או בניה מן השני ונפלו נשיהם לפני הספק לייבום, חולץ ולא מיבם – מאותו הטעם, שמא בעלה המת של היבמה לא היה אחיו מן האב אלא מן האם. היו לו – לספק זה, אחים מן הראשון ואחים מן השני, שלא מאותה האם – היינו שהיה לבעלה הראשון של אמו בן מאשה אחרת, וכן לבעלה השני, ואלו נשאו נשים ומתו בלא בנים, הוא – הספק, חולץ ומיבם – חולץ או מיבם לאשת בנו של הראשון ולאשת בנו של השני, שאם היה בעלה אחיו מאביו, הריהו מקיים בה מצוות ייבום, ואם לא היה אחיו, הרי אשתו נכרית היא לו; וכגון שאין שם אח אלא הוא, שאם היה שם אח אחר, אסורה היא להנישא לאחר עד שיחלוץ לה האח האחר. והם – האחים מן הראשון ומן השני שלא מאותה האם, אחד חולץ ואחד מיבם – אם מת הספק בלא בנים, אחד מהם, או בנו של הראשון או בנו של השני, חולץ תחילה לאשתו של הספק, ואחר כך מותר לחברו לייבם אותה, כלומר לאחר שחלץ לה בנו של הראשון מותר לבנו של השני לייבמה; או להיפך, לאחר שחלץ לה בנו של השני מותר לבנו של הראשון לייבמה; שאם אשת אחיו היא, הרי מקיים בה מצוות ייבום, ואם לאו, הרי נכרית היא לו, וכבר חלץ לה יבמה, ומותרת היא לכל אדם.

~ יום שני ~

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בספק בן תשעה לראשון

הַיּוֹרֵעַ וְהַלְתִּימִים וְהַקֶּבֶה; וּבְכוּרוֹ יֵהָא רֹעֵה עַד שִׁסְתָּאָב; וְנוֹתֵינָן עָלָיו חֲמֵרֵי כְהֵנִים וְחֲמֵרֵי יִשְׂרָאֵלִים. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם כְּהֵנִים – הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם, וְהֵם אוֹנֵנִים עָלָיו; הוּא אֵינוֹ מִמָּמָא לְהֶם, וְהֵם אֵינָן מִמָּמָאִין לוֹ; הוּא אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אוֹתָן, אֲבָל הֵם יוֹרְשֵׁין אוֹתוֹ; וּפְטוּר עַל מִכְתּוֹ וְעַל קָלְתּוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה; וְעוֹלָה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה, וְאֵינוֹ חוֹלֵק; אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר אֶחָד – נוֹטֵל חֶלֶק אֶחָד.

פ ר ק ש נ י מ ע ש ר

א מִצְוֹת חֲלִיצָה בְּשִׁלְשָׁה דִּינָיו, וְאִפְלוּ שְׁלֹשֶׁת הַדְּיוֹטוֹת. חֲלִיצָה בְּמִנְעַל – חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה; בְּאִנְפִּילוֹן – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. בְּסַנְדֵּל שֵׁישׁ לוֹ עֶקֶב – בְּשָׂר; וְשָׂאִין לוֹ עֶקֶב – פְּסוּל. מִן הָאֲרוֹכוֹבָה וְלִמְטָה – חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה; מִן הָאֲרוֹכוֹבָה וְלִמְעָלָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.

פירוש ברטנורא

אותן. דיוורשין מרחצין אותו אלו אצל אלו: והן יורשין אותו. דמי מעכב על ידן, וחולקים הממון בין שניהן; ועולה במשמרו. לעבוד, ואין בני משמר מעכבין עליו. אבל אינו חולק, דכל בני משמר דחו ליה נבי חברה:

יב א מצות חליצה. ואפילו שלשתן הדיוטות. והא דקרי להו דיינים, שצריך שיהיו יודעים להקרות הפסוקים כעין דיינים. ואע"ג דתנן מצות חליצה בשלשה, צריכין לצרף עמהן שנים אחרים, שתהיה חליצה בחמשה לפרסומי מילתא. והשנים הללו שמוספים על השלשה אפילו אין יודעים להקרות: מנעל. של עור רך חליצתו כשרה, אבל לכתחלה לא, נזירה שמא יחלוץ במנעל קרוע מלמעלה, דאפילו כי קרוע מייבב אכרעיה הואיל והוא רך, ואנן מידי דמגני בעינן והא ליכא. אבל סנדל שהוא של עור קשה וכי קרוע לא מייבב אכרעיה, ליכא למגור שמא יחלוץ בסנדל קרוע, הלכך עיקר חליצה בסנדל הוא: כאנפילאות. כמין בתי רגלים של בנד: חליצתה פסולה. דמידי דמגני בעינן, כתיב הכא (דברים כ"ה) נעלו וכתובי התם (היזקאל י"ז) ואנעלק תחש, והוא עור: מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה. שהיו רצועות המנעל קשורות למעלה מן הארכובה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

כתוב בפירשת הייבום (דברים כה, ז-י): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו, ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה. ונגשה יבמתו אליו לעני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו. ונענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ונקרא שמו בישראל, בית חלוץ הנעל." – פרקנו בא ללמד סדר מצוות החליצה ופרטי דיניה.

מצות חליצה בשלשה דינין – בפני בית דין של שלושה, שנאמר: "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים... ונגשה יבמתו אליו לעני הזקנים וחלצה נעלו..." מיעוט זקנים – שניים, ואין בית דין שקול, הוסיפו עליהם עוד אחד, והרי שלושה, וְאִפְלוּ שְׁלֹשֶׁת הַדְּיוֹטוֹת – שלא נסמכו לדיינים. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה ברישא "דיינים" להשמיענו, שמכל מקום צריך שיהיו יודעים להקריא ליבם וליבמה את הפסוקים שבפירשת החליצה, היינו: ליבמה – "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", וליבם – "לא חפצתי לקחתה", ושוכ ליבמה (לאחר החליצה) – "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו", כן אמרו בגמרא, שאף על פי ששניהם: "מצוות חליצה בשלושה", מכל מקום צריכים לצרף עמהם עוד שניים אחרים, שתהיה החליצה בפני חמישה, לשם פירסום הדבר; ואותם השניים הנוספים אינם בכלל בית דין, ואפילו אינם יודעים להקרות, כשרים הם. **חֲלִיצָה בְּמִנְעַל, חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – בענין החליצה נאמר: "וחלצה נעלו מעל רגלו", ואין נעל אלא של עור, וצריך שתהא הנעל שלמה, ואם חלצה נעל מרופטת (קרועה מלמעלה), החליצה פסולה; מכאן אמרו בגמרא, שלכתחילה מצוות החליצה בסנדל, שהוא של עור קשה, שהואיל ומשנקרע אין לו תקנה ואינו מתיישב על הרגל, אין חוששים שמא תחלוץ בסנדל קרוע; מה שאין כן במנעל, שהוא של עור רך (כעין המנעל שלנו), שאף כשהוא מרופט נהגים לנעלו, ומתוך כך חוששים שמא תחלוץ במנעל קרוע, הלכך אין חולצים לכתחילה במנעל; ובאה משנתנו ללמד, שמכל מקום בדיעבד, אם חלצה במנעל חליצתה כשרה. חלצה בְּאִנְפִּילוֹן – במנעל של בד או של צמר או של לבד, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה – מהטעם שבארנו לעיל, שאין נקרא נעל אלא של עור, וזה אינו של עור. **בְּסַנְדֵּל שֵׁישׁ לוֹ עֶקֶב** – העור הזקוף ומקיף את אחורי הרגל, בְּשָׂר – לחליצה; וְשָׂאִין לוֹ עֶקֶב,

וכיצד ייתכן ששני הבעלים יהיו כהנים ושניהם יהיו קיימים? אם נתגרשה מהראשון הרי אסורה היא לשני, ואם השני נשאה בעבריה, הרי הבן הוא ספק חלל, ולמה שנינו אחר כך "הוא אינו מיטמא להם"? אמנם לשני אינו מיטמא, שמא הוא בנו של הראשון וכהן כשר הוא, אבל לראשון הרי ראשי להיטמא, שאם בנו הוא, הרי מותר לכהן להיטמא לאביו, ואם בנו של השני הוא, הרי הוא כהן חלל ומותר לו להיטמא למתים? ומה ששניהם "והוא אונן עליהם" אפשר אמנם לפרש כשמת השני וכשליקט עצמותיו של הראשון, אבל היאך אפשר לפרש, ש"הם אוננים נעלו", היינו ששניהם קיימים והוא כהן כשר? ומפרשים בגמרא, כגון שהראשון קידש אותה על תנאי שלא נתקיים, ויצאה ממנו בלא גט, והלכה ונישאה לשני בתוך שלושה חדשים, שבכגון זה אפשר שיהיו שניהם קיימים, והוא יהיה כהן כשר. וזהו ששנינו שהם אוננים נעלו. ושהוא אינו מיטמא להם; **הוא אינו יורש אותן** – שהיורשים הודאיים יכולים לדחותו ולומר לו: הבא ראה שאחינו אתה (עיון תוספות רבי עקיבא איגור), אֲבָל הֵם יוֹרְשֵׁין אוֹתוֹ – אם לא הניח זרע, שדינו שהאב יורשו, הם, ספקי האבות, חולקים את הירושה; וּפְטוּר עַל מִכְתּוֹ וְעַל קָלְתּוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה – אם הכה או קלל את אחד מהם, אינו חייב מיתה, שאינו אלא ספק אביו. ברם, אם הכה את שניהם בבת אחת או קילל אותם בדיבור אחד הריהו חייב (גמרא: ומבט); וְעוֹלָה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה – כבר בארנו (במסכת תענית) שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, וכל משמר היה עובד בבית המקדש שבוע אחד לפי הסדר, וכהן זה עובד במשמרו של כל אחד מספקי האבות שלו, כלומר באיזה משמר שירצה; יש מפרשים, שהמשנה באה להשמיענו שאין בני המשמר מעכבים עליו (רש"י; ברטנורא); ויש מפרשים (בגמרא), שכל אחד מהמשמרות של ספקי האבות יכול לכופו שיעבוד במשמר שלהם, שלא יאמרו: יש בכך כהן פסול שאינו ראוי לעבוד, וְאֵינוֹ חוֹלֵק – אבל אינו נוטל חלק בקרבנות, שכל אחד יכול לדחותו ולומר לו: אין אתה מהמשמר שלנו; אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר אֶחָד – בגמרא מבואר ששני הבעלים היו במשמר אחד, ואף בבית אב אחד, היינו שעבדו שניהם באותו יום של המשמר, שהרי כל משמר נחלק לבתי אבות, לפי ימות השבוע, נוֹטֵל חֶלֶק אֶחָד – בקרבנות של אותו יום, שהרי מכל מקום לאותו משמר ולאותו בית אב הוא שייך.

ב חֲלִיצָה בְּסַנְדֵּל שְׁאִינוּ שָׁלוּ, או בְּסַנְדֵּל שֶׁל עֵץ, או בְּשֵׁל שְׁמַאל בְּיָמִין – חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה. חֲלִיצָה בְּגָדוֹל שֶׁהוּא יָכוֹל לְהֵלֵךְ בּוֹ, או בְּקָטָן שֶׁהוּא חוֹפֵה אֶת רוּב רִגְלוֹ – חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה. חֲלִיצָה בְּלִילָה – חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה; וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. בְּשֵׁמַאל – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה; וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְכַשֵּׁר.

ג חֲלִיצָה וְרִקְקָה, אֲבָל לֹא קְרָאָה – חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה. קְרָאָה וְרִקְקָה, אֲבָל לֹא חֲלִיצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. חֲלִיצָה וְקְרָאָה, אֲבָל לֹא רִקְקָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה. אָמַר רַבִּי

פירוש ברטנורא

ב **בסנדל של עץ כשרה**. והוא שהיה מחופה עור: הלצה בגדול. שהיה הסנדל גדול ממדת רגלו, אם יכול להלך בו חליצה כשרה: או בקטן. ממדת רגלו, אם חופה את רוב רגלו חליצתו כשרה. והלכה כרבי אליעזר במה שפוסל חליצה בלילה, ואין הלכה כמותו במה שמכשיר חליצה בשמאל: ג **הלצה ולא קראה חליצתה כשרה**. דכי כתב רחמנא ככה דמשמע עיובא, אמעשה הוא דכתיב (דברים כ"ה) ככה יעשה לאיש, וקריאה דיבור בעלמא

משניות מבוארות – קהתי

א **או בסנדל של עץ** – המחופה עור (גמרא), או בשל שמאל **בְּיָמִין** – שחלצה סנדל של שמאל שהיה נתון ברגלו הימנית, **חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – בגמרא אמרו, שלכתחילה ראוי שהיה הסנדל שלו, שנאמר: "וחלצה נעלו", אלא שבדיעבד אף בסנדל שאינו שלו חליצתה כשרה; ובברייתא שנו: "וחלצה נעלו", אין לי אלא נעלו, נעל של כל אדם מניין? תלמוד לומר "נעלו" ("בית חורן הנעלו"), נעל מכל מקום. אם כן מה תלמוד לומר "נעלו"? נעלו הראוי לו, פרט לנעל גדול שאין יכול להלך בו ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו, ופרט לסנדל שאין לו עקב. **חֲלִיצָה בְּגָדוֹל** – בסנדל שהיה גדול ממידת רגלו, **שֶׁהוּא יָכוֹל לְהֵלֵךְ בּוֹ** – ואינו נשמט מעל רגלו, או **בְּקָטָן** – בסנדל שהיה קטן ממידת רגלו, **שֶׁהוּא חוֹפֵה אֶת רוּב רִגְלוֹ** – מכסה את רובה של כף רגלו, **חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – ברם, לכתחילה לא תחלוץ בגדול, שמה תבוא לחלוץ רפוי לגמרי, ותהא חליצתה פסולה. וכן לא תחלוץ בקטן, שמה תבוא לחלוץ בסנדל שאינו חופה את רוב רגלו ותהא חליצתה פסולה. **חֲלִיצָה בְּלִילָה**, **חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – שהחליצה היא כגמר דין, ושנינו (סנהדרין ד, א): "דיני ממונות דיני ביום וגומרים בלילה", ויש בחליצה משום דיני ממונות, הואיל והיא גובה כתובתה ("ינמוקי יוסף"): **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל** – את החליצה שנעשתה בלילה, שלדעתו החליצה כתחילת דין היא. והלכה כרבי אליעזר (רמב"ם הל' ייבום ד, טז). **בְּשֵׁמַאל** – חליצה את הסנדל מרגלו השמאלית של היבם, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שלמדים בגיורה שווה "רגלו, רגלו" ממצורע, מה שם מינית, שכן במצורע נאמר (ויקרא יד, יז): "ועל בהן רגלו הימנית", אף כאן ימנית. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְכַשֵּׁר** – חליצה ברגל השמאלית, שאינו לומד ממצורע. ואין הלכה כמותו.

באור משנה ג

חֲלִיצָה – נעלו של היבם, וְרִקְקָה – כמו שכתוב: "וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו", אֲבָל לֹא קְרָאָה – את הפסוקים שעליה לקרותם (כמפורט להלן משנה ו), **חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – בדיעבד, שחסרון הקריאה, שהיא דיבור ולא מעשה, אינו פוסל את החליצה. **קְרָאָה** – את הפסוקים, וְרִקְקָה – וירקה, אֲבָל לֹא חֲלִיצָה – נעלו מעל רגלו, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – כלומר שאין זו חליצה לפוטרה מן הייבום, הואיל והיה חסר בה מעשה חליצת הנעל. **חֲלִיצָה** – נעלו, וְקְרָאָה – את הפסוקים, אֲבָל לֹא רִקְקָה – נחלקו בזה תנאים: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**: **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שכל שחסר מעשה, הרי זה מעכב את החליצה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**: **חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – שחסרון הרקיקה אינו פוסל את החליצה. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "כִּכָּה יַעֲשֶׂה" – נאמר בחליצה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחריו", ודורשים: "ככה יעשה", כִּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה – בין חליצת הנעל ובין הרקיקה, מַעֲשֶׂה – את החליצה, שאם חסר אחד מהמעשים הללו, חליצתה פסולה. אָמַר לֹא רַבִּי עֲקִיבָא: מַשֵּׁם רִאֲיָה – ממקרא זה אתה בא להביא ראיה לדברך? והרי נאמר שם:

פְּסוּל – יש מפרשים, שכוונת משנתנו היא, שהסנדל הראוי לחליצה הוא דווקא כשיש לו עקב, ואם חליצה בסנדל שאין לו עקב, החליצה פסולה, ומה שנקטה משנתנו "בסנדל שיש לו עקב, כשר" – לשון דיעבד, אינו אלא משום סיפא, שאם אין לו עקב אפילו בדיעבד פסול (תוספות). ויש מפרשים, שמשנתנו באה ללמד, שסנדל שיש לו עקב, אף על פי שאין לו סוליה, מכל מקום כשר הוא, ומכאן נקטה המשנה לשון דיעבד, שכן לכתחילה צריך נעל שיש בה סוליה (יתוספות יום טוב). **חֲלִיצָה מִן הָאֲרָפוּבָה** – הברך, וְלִמְטָה – שהיו רצועות הסנדל קשורות למטה מן הארכובה, **חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה** – שכתוב "וחלצה נעלו מעל רגלו". ולמטה מן הארכובה הרי זה נקרא "מעל רגלו"; **מִן הָאֲרָפוּבָה וְלִמְעָלָה** – שהיו רצועות הסנדל קשורות למעלה מן הארכובה, **חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה** – שעיקר החליצה הוא התרת הרצועות, וצריך שתהא התרתן "מעל רגלו". ואילו למעלה מן הארכובה אין זה נקרא "מעל רגלו". ויש מפרשים, שמשנתנו באה ללמד בקיטע שנחתכה רגלו, שאם נחתכה למטה מן הברך, וחלצה משם את הנעל, החליצה כשרה, ואם נחתכה למעלה מן הברך, החליצה פסולה (רש"י).

בענין נעל וסנדל ששנינו במשנתנו. כתב המאירי:

"צריך שתדע שהנעל והסנדל שניהם לרגליים עשויים, ושניהם של עור; ואף "נעל" האמור בתורה אין בו משמעות למנעל יותר מסנדל ולא לסנדל יותר ממנעל, שהרי הלשון מוכיח עליו למנעל, שלשון נעל ולשון נעל אחד הוא. ואף על פי כן מצינו בקבלה שהוא נאמר על הסנדל, כמו שכתוב (ישעיה יא, טו): "והדרוך בנעלים" ומתרגמים: בסנדלים. ואף על פי שרוב בני אדם בזמן הקדום היה מנהגם בסנדלים יותר מבנעלים, מכל מקום לענין חליצה מן התורה, זה כדן זה וזה כדן זה, ואין ביניהם כלום; אלא שחכמים גזרו שלא לעשותה במנעל לכתחילה אלא בסנדל. ומכל מקום בדיעבד חליצתה כשרה אף במנעל (כמו ששנינו במשנתנו).

וישנו כתונתם זה מזה הוא: שהנעל עשוי מעור דק, ועשוי מחתיכות שתיים או שלש כעין שלנו, וחופה כל הרגל בכל סביבותיה, הן כף הרגל הנקרא "סולה", הן גב הרגל, הן עקבו, הן כחל, והנעל שלנו, ורצועות דקות וקצרות יוצאות מעקבו מכאן ומכאן ונקשרות על המנעל עצמו בגב הרגל. ואינו צריך לרצועות ארוכות, שמאחר שהוא מקיף את כל הרגל דיו בקשר מועט. וסנדל עשוי מעור קשה, ואין בו אלא חתיכת עור אחת, והיא מקבלת כף הרגל הדורסת בקרקע ועקב שמאחורי הרגל, אבל אינה חופה את פני הרגל, אלא שיש בשפתות החתיכה חוליות, הנקראות בלשון התלמוד "אזניים", ורצועות ארוכות..., ואותן הרצועות נכנסות באותן חוליות וקושרים אותן על גב הרגל ומאחוריה, ומסיימים את קשריהן פעמים על השוק פעמים על גב הרגל, וקשרים אלו מעמידים אותן על הרגל בהידוק...

"ועיקר הדברים הוא, שיקשרו רצועות על גב הרגל, והחולצת תתירם ואחר כך תשטמ את המנעל או הסנדל מעל הרגל, וזהו שאמרו (בירושלמי): "עיקר חליצה התרת הרצועות..."

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

חֲלִיצָה בְּסַנְדֵּל שְׁאִינוּ שָׁלוּ – של היבם, ששאל אותו מאדם אחר,

נעלו מעל רגלו וירקה בפניו" (שם שם, ט) – רק הנראה לדינים. "וענתה ואמרה, ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את־בית אחיו" (שם). עד כאן היו מקרין. וכשהקרא רבי הרקנוס תחת האלה בכפר עיטם וגמר את כל הפרשה, החזקו להיות גומרין כל הפרשה. "ונקרא שמו בִּישְׂרָאֵל, בית חלוץ הנעל" (שם שם, י) – מצוה בדיניו ולא מצוה בתלמידים. רבי יהודה אומר: מצוה על כל העומדים שם לומר: חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל.

פ ר ק ש ל ו ש ה ע ש ר

א בית שמאי אומרים: אין ממאנין אלא ארוסות; ובית הלל אומרים: ארוסות ונשואות. בית שמאי אומרים: בבעל ולא ביבם; ובית הלל אומרים: בבעל וביבם. בית שמאי אומרים: בפניו; ובית הלל אומרים: בפניו ושלא בפניו. בית שמאי אומרים: בבית דין; ובית הלל אומרים: בבית דין ושלא בבית דין. אמרו להן בית הלל לבית שמאי: ממאנת והיא קטנה, אפלו ארבעה וחמשה פעמים. אמרו להן בית שמאי: אין בנות ישראל הפקרו! אלא ממאנת וממתנת עד שתגדיל, ותמאן ותנשא.

פירוש ברטנורא

וקרא, ולא חפצתי לקחתה. חולצת ורוקקת וקוראה, ככה יעשה לאיש. והלכה כרבי יהודה דאמר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל:

ג א בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות. יתומה שהשיאה אמה ואחיה, אינה ממאנת אלא מן הארוסין; בבעל. אבל אם מת ולא מיאנה בו ונפלה לפני בכ, אינה יוצאה במיאון, אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ; אין בנות ישראל הפקרו. ואפילו מן הארוסין לא תמאן ותיארם לאחר ותחזור ותמאן. אלא ממאנת כזה ותמתין מליארם לאחר עד שתגדיל: תמאן ותנשא. לאו למהדר ולמאן זמנא אחרית, אלא הכי קאמר, ממאנת וממתנת מליארם לאחר עד שתגדיל, או אם רוצה להנשא ממאנת בבעלה ותנשא מיד, דחו לא ממאנת לבית שמאי דנשואה היא:

משניות מבוארות – קהתי

וזהו שאמר: אין ממאנין אלא ארוסות: אבל משנישאה אינה רשאית למאן בבעלה, ולצאת ממנו בלא גט. וטעמם מבואר בגמרא, שאין אדם רוצה, לטרוח בסעודת נישואין ולהפסידה, ואם תוכל למאן בו לאחר הנישואין יימנעו מלישא אותה. ובית הלל אומרים: ארוסות ונשואות – בין ארוסות ובין נשואות ממאנות, כלומר שאפילו לאחר שנישאה, רשאית היא למאן בבעלה כל זמן שהיא קטנה, והיא יוצאה ממנו בלא גט. בית הלל אינם חוששים שמה יימנעו מנישואין, שכן ינחא להם מכל מקום שיצא עליהם קול שהם נשואים. בית שמאי אומרים: בבעל – אין יתומה קטנה ממאנת אלא בבעלה, היינו בארוס שלה, ולא בביבם – אם מת בעלה ולא מיאנה בו, ונפלה לפני אחיו לייבום, אין היא יוצאת מן היבם במיאון, אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ. ובית הלל אומרים: בבעל וביבם – ממאנת בין בבעל בין ביבם, כלומר אף כשמת בעלה ונפלה לייבום, יכולה היא למאן ביבם, כל זמן שהיא קטנה, והיא נפטרת מזיקת הייבום בלא חליצה, ומותרת להינשא אחר. ומכל מקום אסורה היא להינשא אחר כך ליבם עצמו, הואיל ובעלת נפילה היתה נקראת אשת אחיו. ואם יש שני אחים, מיאנה כזה מותרת לזה (תוספות רבי עקיבא איגרו). בית שמאי אומרים: בפניו – אינה יכולה למאן אלא בפני הבעל בלבד, שאפשר שתהא בושה מפניו ולא תמאן בו; ובית הלל אומרים: בפניו ושלא בפניו – אף כשהיא ממאנת שלא בפני בעלה מיאונה מיאון. בית שמאי אומרים: בבית דין – אינה יכולה למאן אלא בפני בית דין של מומחים; ובית הלל אומרים: בבית דין ושלא בבית דין – כלומר אפילו שלא בבית דין של מומחים אלא בפני שלושה הדיוטות. והלכה היא שיוכלה למאן אפילו בפני שני עדים בלבד (גמרא). אמרו להן בית הלל לבית שמאי: ממאנת והיא קטנה – כל זמן שהיא עדיין קטנה, אפלו ארבעה וחמשה פעמים – כשישאה לאחר המיאון לשני, רשאית היא גם למאן בו, ואפילו בכמה בעלים כזה אחר זה. אמרו להן בית שמאי: אין בנות ישראל הפקרו! – שיהו נמסרות לכמה בעלים כזה אחר זה ויצאו בלא גט, ואפילו מן הארוסין אינה ממאנת ומתארת לאחר וחוזרת וממאנת בו, אלא ממאנת – פעם אחת, וממתנת – מלהתארס, עד שתגדיל – ולא תוכל למאן עוד, ותמאן ותנשא – כלומר או שהיא ממאנת

רגלו וירקה בפניו", רק הנראה לדינים – הדיינים צריכים לראות את הרוק, בשעה שהיבמה מוציאתו מפה כלומר שהתיבות "לענין חוקנים" מוסבות אף על "ירקה בפניו". "וענתה ואמרה, ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את־בית אחיו". עד כאן היו מקרין – היו הדיינים מקריאים את היבמה לאחר החליצה. וכשהקרא רבי הרקנוס תחת האלה בכפר עיטם וגמר את כל הפרשה – שהקריא את היבמה אף את הפסוק "ונקרא שמו בישראל" וכו', החזקו להיות גומרין – נתקבל המנהג להיות גומרים, כל הפרשה – שהיבמה קוראת גם את הפסוק "ונקרא שמו..." המסיים את הפרשה. "ונקרא שמו בִּישְׂרָאֵל, בית חלוץ הנעל", מצוה בדיניו – לענות אחריה "חלוץ הנעל", ולא מצוה בתלמידים – היושבים בבית הדין בשעת החליצה. רבי יהודה אומר: מצוה על כל העומדים שם לומר: חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל – שלש פעמים. והלכה כרבי יהודה (רמב"ם הל' יבבות ד, ח).

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרקו דן בנישואי קטנה ומיאנה. ולהנתת הדברים נקדים הסבר ענין המיאון, שאמנם הזכרונהו כבר במקומות אחרים. האב יכול לקדש את בתו הקטנה לאיש, והיא נעשית אשתו הגמורה מן התורה, ואינה יוצאת ממנו (כל זמן שהיא חיה) אלא בגט. – אבל קטנה שמת אביה אינה יכולה להתקדש מן התורה, אלא שהחכמים תיקנו, שאמה או אחיה יכולים להשיאה לאיש, והיא אשתו מדברי סופרים, בהם, עד שהיא נעשית גדולה, כלומר עד שהיא מגעת לשתיים עשרה שנה ויום אחד ומביאה שתי שערות, יכולה היא למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, ויוצאת ממנו בלא גט. וכבר שנינו (מועד קטן ג, א), שביט דין, שמיאנה בפניהם, נותנים לה שטר מיאון לראיה (עיין גמרא יבמות קח, א). – וכן קטנה שהשיאה אביה לאיש ונתאלמנה או נתגרשה ממנו כשהיא קטנה, הרי היא כ"יתומה בחיי האב", לפי שכבר יצאה מרשות האב ואין לו רשות להשיאה פעם שנייה; ואם היא הלכה ונישאה לאיש בעודה קטנה, יכולה היא למאן בו כל זמן שהיא קטנה (עיין באורנו לעיל א, א). משנתנו מביאה חמש מחלוקות בין בית שמאי ובית הלל בענין המיאון.

בית שמאי אומרים: אין ממאנין אלא ארוסות – קטנה יתומה שהשיאה אמה ואחיה, שלפי תקנת חכמים רשאית היא למאן בבעלה, כל זמן שהיא קטנה, והיא יוצאת ממנו בלא גט, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, לדעת בית שמאי אינה יכולה למאן אלא אם נתקדשה בלבד,

ב איזו היא קטנה שצריכה למאן? כל שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה; השיאוה שלא לדעתה – אינה צריכה למאן. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קדושיה – אינה צריכה למאן. רבי אליעזר אומר: אין מעשה קטנה כלום, אלא כמפתה; בת ישראל לכהן – לא תאכל בתרומה; בת כהן לישראל – תאכל בתרומה.

ג רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל עכבה שהיא מן האישי – פאלו היא אשתו; וכל עכבה שאינה מן האישי – פאלו אינה אשתו.

פירוש ברטנורא

ב אין מעשה קטנה אלא כמפתה. דכמי שלא נישאת דמי. ואין הלכה כר"א, והלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס. ופוחתה מכת שש בחוקת שאינה יודעת לשמור קדושיה ואינה צריכה למאן. ויותר מכת עשר, בחוקת שידועת לשמור קדושיה ואע"פ שהיא סכלה ביותר. ומכת שש ועד בת עשר צריכה כדריקה אם יודעת לשמור קדושיה אם לאו. וממאנת הבת והולכת ער שתהא בת י"ב שנה ויום אחד וחביא סימנים. לאחר מכאן אינה ממאנת אפילו לא בא עליה. ואם בא עליה לאחר י"ב שנה ויום אחד אף על פי שלא הביאה סימנים חיישין שמא נשרו הסימנים וקנאה:
ג כל עכבה שהיא מן האישי. נתן לה גמ, זו היא עכבה שהיא מן האישי, דכיון דלא מיאנה גלתה דעתה שכל מה שהיתה מתעכבת אצלו היה בשבילו. מיאנה בו זו היא עכבה שאינה מן האישי, שלא נתעכבה אצלו משום אשיות. ומתניתין מפרש לה ואילו:

משניות מבוארות – קהתי

הנשואה לכהן, לא תאכל בתרומה – שאינה כאשתו; בת כהן לישראל – ואם היא בת כהן הנשואה לישראל, תאכל בתרומה – שאין בעלה הישראל פוסל אותה מאכילת תרומה, הואיל ואינה חשובה כנשואה לו. בגמרא מובאת ברייתא: "רבי אליעזר אומר: אין מעשה קטנה כלום, ואין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה, ואינו יורשה ואין מיטמא לה. כללו של דבר: אינה כאשתו לכל דבר (לרבות מה ששינו במשנתנו: בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה, בת כהן לישראל תאכל – תוספות), אלא שצריכה מיאון. רבי יהושע אומר: בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ויורשה ומיטמא לה. כללו של דבר: הרי היא כאשתו לכל דבר (אף לענין תרומה – תוספות), אלא שיוצאת במיאון". כלומר שלדעת רבי יהושע כל שהיא צריכה מיאון ולא מיאנה הרי היא כאשתו לגמרי, וכן הלכה. ומכל מקום אם היא בת ישראל שנישאה לכהן אינה אוכלת אלא בתרומה דרבנן (עיין משנה גיטין ה, ה).

באור משנה ג

רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל עכבה שהיא מן האישי – אם העיכוב בא מן הבעל, היינו שהוא הגורם לכך שאשתו הקטנה תדור עמו או תצא ממנו, פאלו היא אשתו – דינה כאשתו, וכל עכבה שאינה מן האישי, פאלו אינה אשתו – בגמרא נחלקו אמוראים בפירוש דבריו של רבי אליעזר בן יעקב: שזמאל מפרש, שאם אחרים תבעו להינשא בעודה תחת בעלה, ואמרה שאין היא רוצה להינשא מחמת בעלה, היינו מפני שהיא רוצה להישאר עם בעלה, זו היא עכבה שהיא מן האישי. ואם מחמת טעם אחר, כגון מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לה, זוהי עכבה שאינה מן האישי: כלומר שלפירוש זה בא רבי אליעזר בן יעקב ללמד, שאם העכבה היא מן האישי, הרי שלא מיאנה בו, ודינה כאשתו, ועדיין צריכה היא מיאון, אבל אם העכבה אינה מן האישי, הואיל וגילתה דעתה, שאילו לא העכבה היתה יוצאת מבעלה, הרי גילוי דעת זה נידון כמיאון וכאילו אינה אשתו (רש"י; המאירי). – אביי בר אבין רב חנינא בר אבין מפרשים: נתן לה גמ, זו היא עכבה שהיא מן האישי. שהואיל ולא מיאנה בו הרי גילתה דעתה, שהיא רצתה לדור עמו, אלא שבו היה תלוי הדבר, הלכך הרי היא כאשתו והוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו וכי'; מיאנה בו, זו היא עכבה שאינה מן האישי. ודינה כאילו אינה אשתו, והוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו וכי', כמפורש במשנה הבאה. כלומר שלפי פירוש זה בא כאן רבי אליעזר בן יעקב להקדים כלל לדינים המפורטים במשנה הבאה. וכן אמנם מביארים רוב המפרשים.

ונישאת מיד, שלאחר הנישואין שוב לא תוכל למאן, שהרי לדעת בית שמאי אין הנשואה ממאנת.

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שהואיל ובית שמאי נותנים טעם לדבריהם ("אין בנות ישראל הפקר"), לפיכך נקטה המשנה את המחלוקת האחרונה בלשון "אמרו להן בית הלל לבית שמאי" וכי'. ברם, המאירי מפרש, שמחלוקת זו תלויה במחלוקת הקודמת, אם היא ממאנת שלא בפני בית דין, שבית הלל אומרים: היאך נצריך דווקא בית דין מומחים, והלא הקטנה יכולה למאן כמה פעמים, ונמצאו דברי חכמים חוכא וטולוא. והשיבו בית שמאי, שאמנם אין נזקקים למיאונה אלא פעם אחת.

~ יום שישי ~

באור משנה ב

משנה זו באה ללמדנו, שיש קטנה שאינה צריכה למאן, הואיל וקדושיה אינם קידושין אפילו מדברי סופרים.

איזו היא קטנה שצריכה למאן? כל שהשיאוה אמה ואחיה – או אחיה (משנה כתובות ו, ו), **לדעתה** – ביריעתה, שידעה בענין נישואיה. בגמרא מובאת ברייתא: "אי זהו מיאון? אמרה: אי אפשי (אין רצוני) בפלוני בעלי, אי אפשי בקידושין שקדשוני אמי ואחי... אפילו היו אורחים מסובים בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהם, ואמרה להם: אי אפשי בפלוני בעלי, הרי הוא מיאון". **השיאוה שלא לדעתה** – שלא בידעתה, **אינה צריכה למאן** – אלא יוצאת היא בלי מיאון, כאילו לא נתקדשה כלל (רמב"ם). **רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קדושיה** – את הכסף או את השטר של קידושיה, **אינה צריכה למאן** – הרמב"ם כותב: "איזו היא קטנה שצריכה למאן? מכת שש עד בת עשר שנים בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם יודעת לשמור קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור אותן כדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן, הרי זו צריכה מיאון. ואם אינה יודעת לשמור קידושיה, אינה צריכה למאן. אלא הולכת לבית אמה כאילו לא נתקדשה מעולם. ופוחתה מכת שש, אפילו יודעת לשמור, אינה צריכה מיאון. ויתירה על בת עשר, אפילו סכלה ביותר (היינו שאינה חריפה כלל – כסף משנה) צריכה מיאון (שיתירה מבת עשר בחוקת שידועת לשמור קידושיה). וכל מי שהשיאוה אחיה או אמה או קרובה שלא לדעתה, אינה צריכה למאן" (הל' גירושין יא, ז). **רבי אליעזר אומר: אין מעשה קטנה כלום** – שאינה חשובה כנשואה, **אלא כמפתה** – כלומר שאף רבי אליעזר מודה, שכל שהשיאוה לדעתה והיא יכולה לשמור קידושיה, הרי היא צריכה מיאון, אלא שלשאר דברים אינה אלא כמפתה; הלכך **בת ישראל לכהן** – אם היא בת ישראל

ד הממאנת באיש – הוא מתר בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו, ולא פסלה מן הפהנה. נתן לה גט – הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הפהנה. נתן לה גט והחזירה, מאנה בו ונשאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – מתרת לחזור לו. מאנה בו והחזירה, נתן לה גט ונשאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – אסורה לחזור לו. זה הפלל: גט אחר מאן – אסורה לחזור לו; מאן אחר גט – מתרת לחזור לו.

ה הממאנת באיש, ונשאת לאחר, וגרשה; לאחר, ומאנה בו; לאחר, וגרשה; לאחר ומאנה בו; כל שיצאת הימנו בגט – אסורה לחזור לו; במאן – מתרת לחזור לו.

פירוש ברטנורא

ד מותרת לחזור לו. אע"ג דאם לא החזירה ונשאת לאחר מתוך הגרושין ונתארמלה, אסורה לראשון, אפילו הכי כי החזירה ומיאנה בו אתי מיאן וגלי עלה דקטנה היא ובטליה לגמא, ולא הוי בחורה שניה כמחזיר גרושתו משנישאת לאחר: זה הכלל. כלומר אפילו פעמים הרבה גרשה והחזירה ומיאנה בו, אם נישאת לאחר מתוך גט אסורה לחזור לו, ומתוך מיאן מותרת לחזור לו:

ה לאחר ומיאנה בו. כלומר חורה ונישאת לשלישי ומיאנה בו: כל שיצאה ממנו בגט אסורה לחזור לו. אע"פ שיצאה משל אחריו במיאן לא בטליה לגמא רידיה:

משניות מבוארות – קהתי

וְגֵרְשָׁהּ – וחזרה ונישאה לרביעי, והוא גירשה בגט; לְאַחַר וּמֵאַנְהָ בּוֹ – וחזרה ונישאה לחמישי, ומיאנה בו; כָּל שִׁצְעָתָהּ הֵימָנוּ בְּגֵט – השני והרביעי, אֲסוּרָה לְחֹזֵר לָוּ – שהרי היא גרושתו שנישאה לאחר. ואף על פי שיצאה מזה שלאחריו במיאן, והרי למדנו במשנה הקודמת, שמיאן מבטל את הגט, מכל מקום אסורה לחזור למגרש, לפי שאין המיאן שמיאנה בזה מבטל את גיטו של זה; בְּמֵאוֹן – אבל כל שיצאה ממנו במיאן, היינו הראשון והשלישי, מְתֵרֵת לְחֹזֵר לָוּ – שהרי הוא מחזירה מתוך מיאן ולא מתוך גירושין.

בענין שבארנו שאין המיאן של זה מבטל את הגט של זה. מבואר הטעם בגמרא, שאם נאמר שהמיאן של השני מבטל את גיטו של הראשון, אנו חוששים, שמא המגרש יפתה את הקטנה שתמאן בבעלה השני ותחזור אליו, מאחר שכבר חיתה אשתו והיא מכירה בקריצותיו וברמיותיו. מה שאין כן במיאן שלו לאחר הגט שלו, היינו בענין ששנינו במשנה הקודמת: "נתן לה גט והחזירה, מיאנה בו ונישאת לאחר", שבכגון זה המיאן מבטל את הגט ומותרת לחזור לו, ואין חוששים שמא יבוא לפתותה שתמאן בשני ותחזור אליו, שהואיל וכבר החזירה פעם לאחר שגירשה וחזרה ויצאה ממנו מתוך מיאן, הרי גילתה דעתה שאינה רוצה בו, ולכן אין חשש שתפתה לו ותמאן בחבירו. אבל כשנישאה לאחר מתוך גט, יכול הוא לבוא ולפייסה, שמתחרט הוא על הגירושין, וכיון שיצאה ממנו על כורחה, עלולה היא אמנם להתפתות לו ולמאן בחבירו. לפיכך אמרו, שכיון שיצאה ממנו בגט, אסורה לחזור אליו, אף שיצאה מן השני במיאן, שאין המיאן של חבירו מבטל את הגט שלו. וכן פוסק הרמב"ם: "המגרש את הקטנה בגט ונישאה לאחר ומיאנה בו, אסורה לחזור לראשון, מפני שיצאה ממנו בגט, אף על פי שיצאה מן האחרון במיאן" (רמב"ם הל' גירושין יא. טז).

אבל מהמשנה הקודמת לא משמע כך, שהרי שנינו בה: "מיאנה בו והחזירה, נתן לה גט ונישאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – אסורה לחזור לו", ומשמע דווקא כשנתארמלה או נתגרשה מהשני, אסורה לחזור לראשון, אבל אם מיאנה בשני מותרת לחזור לראשון. – ואמנם בגמרא מקשים קושיה זו, ומשיבים: "מי ששנה זו לא שנה זו". כלומר ששתי המשניות הללו אינן דעת תנא אחד, אלא של שני תנאים שונים החולקים זה על זה (ועינין תוספות רבי עקיבא איגרא).

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה ד

הממאנת באיש, הוא מתר בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו – שדינה כאילו לא קידשה מעולם, ולא פסלה מן הפהנה – שאין המיאן נחשב בגט. נתן לה גט – בעורה קטנה, היא אסורה בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הפהנה – שהואיל ולא מיאנה בו ויצאה ממנו בגט, הריהי חשובה כאשתו המגורשת ממנו. נתן לה גט והחזירה – כשהיא קטנה, מאנה בו – לאחר שהחזירה, ונשאת לאחר – אחרי מיאונה, ונתארמלה או נתגרשה – מבעלה השני, מתרת לחזור לו – לבעלה הראשון, שאף על פי שאסור לאדם להחזיר גרושתו שנישאה לאחר, כמו שכתוב (דברים כד, ז): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה", מכל מקום כאן מותרת היא לחזור למגרש, שהואיל ומיאנה בו לאחר שהחזירה, הרי המיאן ביטל את הגט, וכאילו לא נתגרשה ממנו בגט מעולם. מאנה בו – אבל אם מיאנה בו בתחילה, והחזירה – ולאחר שהחזירה נתן לה גט ונשאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – ממנו, אסורה לחזור לו – לבעלה הראשון, שהואיל ובאחרונה יצאה ממנו בגט, דינה כגרושתו שנישאה לאחר, אסורה להחזירה. זה הפלל: גט אחר מאן – גירשה והחזירה ומיאנה בו, אפילו פעמים הרבה, אם נישאה לאחר מתוך גט. ונתארמלה ממנו, אסורה לחזור לו – כדין גרושתו; מאן אחר גט – שנישאה לאחר מתוך מיאן. ונתארמלה או נתגרשה ממנו, מתרת לחזור לו – שהמיאן שבא לאחר הגט ביטל את הגט, ואין כאן גירושין אלא מיאן בלבד.

ב א ו ר מ ש נ ה ה

הממאנת באיש, ונשאת לאחר, וגרשה – השני; לאחר, ומאנה בו – כלומר שחזרה ונישאה לשלישי ומיאנה בו; לאחר,

יש גם כמה הוראות והודעות שבאים באופן של סיפור אודות "מעשה

אבות", כדי שילמדו מזה "סימן לבנים"

משיחת אור ליי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. לישנא מעליא: כאילו הקריב עולה בלא מנחה. שהייבו הכתוב להקריב עמה שנא' (במדבר כח) ועשירית האיפה וגו' אף הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה: נסכים. הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח כדכתיב' ונסכיה' חצי היין וגו' (שם) וה"ה דמצי למימ' כאילו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה זבח ונסכים: יפנה. לנקביו: דכתיב ארחץ בנקיון. משמע ארחץ כל הגוף ולא כתיב ארחץ כפי, לדרשה אתא לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפיו כאילו טבל כל גופו: כפרש שדי. אם תפרש שדי ותבדיל תיבות של מלכות שמים מלכים בה תשלג בצלמון התורה אשר בה מלכים ימלוכו תשלג ותצנן לך את צל המות: אהלים לנחלים. כנחלים נטיו כאהלים נטע: אף [אהלים]. בתי מדרשות. אהלים לשון נטיעה נופלת בהם שנאמר ויטע אהלי אפדנו (דניאל יא):

דף יד עמוד ב. הגמרא מבארת את גודל חובת קריאת שמע עם תפילין: אָמַר עוֹלָא, כָּל הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא לְהַנִּיחַ תְּפִילִין, כְּאִילוּ מַעֲיַד עֲדוּת שְׁקֵר בְּעַצְמוֹ – כאילו עדותו בקריאת שמע שה' אחד היא שקר, שהרי אינו מקיים את מה שקורא בה (דברים ו ח) 'וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ' וגו'.

הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִילִין כְּאִילוּ הַקְּרִיב עוֹלָה בְּלֹא מְנַחָה שְׁחֵיב לְהַבִּיא עִמָּה, וְזָבַח בְּלֹא נִסְכִּים – בלי היין שחייב לנסך על המזבח לאחר הקרבת זבח, שאף הקורא קריאת שמע ואינו מקיים את הכתוב בה לא גמר את המצוה.

הגמרא מבארת כיצד יש לקבל עול מלכות שמים בשלמות: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַרְוֵינָה שְׁיִקְבַּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה, יִפְנֶה לְנִקְבִּיו, וְיִטּוֹל יָדָיו, וְיַנִּיחַ תְּפִילִין, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְיִתְפַּלֵּל, וְזוֹ הִיא קַבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה.

הגמרא מוסיפה מה מעלת המקבל עול מלכות שמים באופן זה: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנִּפְנֶה לְנִקְבִּיו, וְנִטּוֹל יָדָיו, וְיַנִּיחַ תְּפִילִין, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ לַה' וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, דְּכָתוּב (תהלים כו ו) 'אַרְחִץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי וְאֶסֹבְבָה אֶת מִזְבִּיחֶךָ ה'', ומשמע שרחיצת כפיו נחשבת כהקרבת קרבן על גבי מזבח.

אָמַר לִיהוּ רַבָּא לְרַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא, לֹא סָבַר לָהּ מַר – וכי אין אתה סובר שהנוהג כן נחשב אף כאילו טבל, דְּכָתוּב שֵׁם 'אַרְחִץ [בְּנִקְיוֹן]' שמשמע רחיצת כל הגוף, וְלֹא כָּתוּב 'אַרְחִץ [כְּפִי]', ונאמר כן לדרוש שנחשבת לו רחיצת כפיו לקבל שכר כאילו טבל כל גופו.

הגמרא מבארת מה שכרו של המדקדק באותיות קריאת שמע: אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּמְדַקְדֵּק בְּאוֹתֵי תֵינָה, מְצַנְנִין לוֹ גֵּיהֶנָם, שְׁנַאֲמַר (תהלים סח טו) 'בְּפִרְשׁ שְׂדֵי מְלָכִים בָּהּ תִּשְׁלַג בְּצַלְמוֹן', דורש רבי חמא: אֵל תִּקְרִי 'בְּפִרְשׁ' מלשון פריסה ושטיחת הדבר, אֵלָּא 'בְּפִרְשׁ' מלשון מפורש, וְאֵל תִּקְרִי 'בְּצַלְמוֹן' שהוא חושר, אֵלָּא 'בְּצַלְמוֹת' דהיינו הגיהנם, וכך יש לפרש את הפסוק, אם תפרש היטב 'שדי' דהיינו שתבדיל כראוי בין התיבות של קבלת מלכות שמים בקריאת שמע, תזכה ש'מלכים בה' דהיינו התורה שבה מלכים ימלוכו, תשלג ותצנן לך את הגיהנם.

הגמרא מביאה שמועה נוספת מרבי חמא בן רבי חנינא: וְאָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, לְמָה נִסְמְכוּ בַתּוֹרָה אֲהָלִים לְנַחְלִים, דְּכָתוּב בְּבִרְכוֹת בְּלַעַם לִישְׂרָאֵל (במדבר כד ו), 'בְּנַחְלִים נָטְיוּ בְּנֵי נְהָר, בְּאֲהָלִים נָטַע ה' וגו' פְּאָרְזִים עָלֵי מַיִם, לֹאמַר לָהּ, מַה נַּחְלִים מַעֲלִין אֶת הָאָדָם הַטּוֹבֵל בָּהֶם מִפְּנוּמָאָה לְמַתָּרָה, אֵף אֲהָלִים שֶׁהֵם בְּתֵי מַדְרָשׁוֹת שְׁעוֹסְקִים בָּהֶן בַּתּוֹרָה, מַעֲלִין אֶת הָאָדָם מִכַּף חוֹבָה לְכַף זְכוּת.

51 על כתיפו, דְּאֶרְתִּיהּ הוּא - שדרך נושאי משא לעשות כן, ולא
52 פשע בעמידתו זאת, וְקָתְנִי - ומכל מקום שנינו שחייב הוא בנוקי
53 החבית, ובהכרח שטעם הדבר הוא, משום דְּהָהּ לִיָּה לְהַחֲדִיר את
54 בעל החבית ולהדוינו שעומד הוא לכתך, ומאחר שלא עשה כן
55 פשע בעמידתו וחייב בתשלום הנוק, אף שטרוד היה לכתך משאו.
56 ויש להוכיח מכאן כדעת רב נחמן בר יצחק, שגם באופן שעמד
57 כדין ניתן לחייבו על כך שלא הזהיר.
58 דוחה הגמרא: לֹא - אין המשנה עוסקת באופן שעמד בעל הקורה
59 כדי לכתך, אלא כְּשֶׁעָמַד לְפִשׁוּשׁ - לנוח מעמל משאו, שמשונה הוא,
60 מאחר שאין רשות הרבים עשויה לכך, ולפיכך חייב הוא בנוקי
61 בעל החבית.

62 שבה הגמרא ומבררת: אָבָל אם עָמַד בעל הקורה כדי לכתך, מַאי -
63 מה יהא הדין באופן כזה, פְּטוּר, אם כן אֶדְתֵּנִי סִיפָא - מדוע הוצרכה
64 המשנה לשנות בסיפא, וְאֵם אָמַר לוֹ בעל הקורה לְבַעַל הַחֲבִית עֲמוּד
65 במקומך, פְּטוּר הוא על נוקי החבית מאחר שהזהירו, לְפָלוּג וְלִיתֵנִי
66 בְּדִידָה - היה למשנה לחלק בדין הרישא עצמה, ולומר כך, בְּמָה
67 דְּרָגִים אֲמוּרִים שחייב בעל הקורה בנוקי החבית, כְּשֶׁעָמַד לְפִשׁוּשׁ,
68 שפושע הוא בעמידה זו, אָבָל אם עָמַד בכדי לכתך, פְּטוּר, ואף אם לא
69 הזהיר את בעל הקורה, מאחר שעשה כדרך בני אדם.
70 מתרצת הגמרא: אכן ניתן היה לשנות באופן כזה, ומכל מקום
71 העדיפה המשנה לבאר הדין כשעמד בעל הקורה לפוש, דְּהָא קָא

72 מְשַׁמְעֵ לָן - מאחר שיש להשמיע בזה חידוש, דְּאָף עַל גַּב דְּעָמַד בעל
73 הקורה בכדי לְפִשׁוּשׁ, שאינו רשאי לעשות כן ופשיעה היא זו, מכל
74 מקום כִּי קָאָמַר לוֹ - מאחר שהזהיר ואמר לְבַעַל הַחֲבִית עֲמוּד
75 במקומך, פְּטוּר הוא על נוקי החבית.

76 הגמרא מנסה להוכיח מברייתא דבריי רב נחמן בר יצחק: תָּא
77 שְׁמַע, תְּקַדְרִין ו-מוכרי קדירותו וְהַתְּנִין ו-מוכרי זכויותו שְׁחִיבוּ
78 מְהֻלְכִין ברשות הרבים זה אַחֲרֵיהּ, וְנִתְקַל הַרְאִשׁוֹן בּדְּרַכּוֹ וְנִפְלַג עַל
79 הארץ, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרִאִשׁוֹן וּנְפַל, וּנְזוּקוֹ גּוֹפּוֹ וּכְלִיו, וְנִתְקַל הַשְּׁלִישִׁי
80 בְּשֵׁנֵי וּנְפַל, וּנְזוּקוֹ גּוֹפּוֹ וּכְלִיו, הַדִּין הוּא שְׁהַרְאִשׁוֹן חַיִּיב בְּתַשְׁלוֹם
81 נְזֻקֵי הַשֵּׁנִי, וְהַשֵּׁנִי חַיִּיב בְּתַשְׁלוֹם נְזֻקֵי הַשְּׁלִישִׁי. וְאֵם מְהֻמַּת הַרְאִשׁוֹן
82 נְפַל, אוֹי הַרְאִשׁוֹן חַיִּיב בְּתַשְׁלוֹם נְזֻקֵי כּוֹלֵם. וְאֵם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה
83 לאחר נפילתו, פְּטוּרִין הם מתשלום הנוזקים.

84 מבררת הגמרא: מַאי לֹא - האם אין לומר שהברייתא עוסקת
85 באופן שְׁלֹא הָיָה לָהֶן זמן בכדי לְעֲמוּד ממקומם, ואף על פי כן
86 חייבים הם בתשלומי נוקם של הנתקלים בהם, מאחר שהיה מוטל
87 עליהם להזהירם. ויש להוכיח מכאן כשיטת רב נחמן בר יצחק,
88 שאף באופן שאין האדם פושע בפנילתו, מכל מקום מוטל עליו
89 להזהיר את הבאים אחריו שלא יתקלו בו, ואם אינו מזהירם פושע
90 הוא וחייב בנוקיהם.

91 דוחה הגמרא: לֹא - אין הברייתא עוסקת באופן כזה, אלא באופן
92 שְׁחִיבָה לָהֶן פְּנָאי בכדי לְעֲמוּד ולא עמדו, ולפיכך פושעים בהם בזה,
93 וחייבים בתשלום נוקם של הנתקלים בהם.

94 שבה הגמרא ומבררת: אָבָל באופן שלא הָיָה לָהֶם פְּנָאי לְעֲמוּד מַאי
95 - מה יהא הדין בזה, פְּטוּרִים, אִי כְּבִי, אֶדְתֵּנִי סִיפָא - מדוע הוצרכה
96 הברייתא לשנות בסיפא שְׁאֵם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה פְּטוּרִים, לְפָלוּג
97 וְלִיתֵנִי בְּדִידָה - היה לה לחלק בדין המתבאר ברישא עצמה, ולומר
98 כך, בְּמָה דְּרָגִים אֲמוּרִים שחייב כל אחד מהם בנוקי חברו, כְּשֶׁהָיָה
99 לָהֶן פְּנָאי בכדי לְעֲמוּד, אָבָל אם לֹא הָיָה לָהֶן פְּנָאי לְעֲמוּד, פְּטוּרִין,
100 ואף אם לא הזהירו זה את זה.

101 מתרצת הגמרא: אכן ניתן היה לשנות באופן כזה, ומכל מקום
102 העדיפה הברייתא להשמיענו הדין באופן שהיה להם פְּנָאי לעמוד,
103 דְּהָא קָא מְשַׁמְעֵ לָן - מאחר שמשמיעה היא בכך חידוש, דְּאָף עַל
104 גַּב דְּהָיָה לָהֶן פְּנָאי לְעֲמוּד ממקומם, ולא עמדו, ופושעים הם בכך,
105 מכל מקום כִּי הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה פְּטוּרִין הם מתשלום נוקם.

1 פְּלִיגְוִקְתָא - פסולת הנותר מן התמרים לאחר שעשו מהם שיכר,
2 שהוציא אדם לרשות הרבים. כְּשֶׁלְמָא רַב אָדָא בַר אַהֲבָה כְּשֶׁמְעַתִּיהּ
3 - שיטת רב אדא בר אהבה מבוארת היא, שכן נוקט הוא שהלכה
4 היא ומורים כן רבים, אֶלְא רַב הוֹנָא שסובר שאין מורים כן, לְמִיָּא
5 הָרַד בְּיָה - האם יש לומר שחזר בו מדבריו.
6 מתרצת הגמרא: הַנְהוּ - אנשים אלו שהפקירו חכמים את ממונם,
7 מוֹתְרִין הוּוּ - התרו בהם כמה פעמים סתלק את תקלתם מרשות
8 הרבים, ומאחר שלא סילקו מועדים הכל שניתן להפקיר את רכושם
9 אף לכתחילה:

משנה

10 עד עתה עסקו המשניות בפרק זה בידינו אדם הניזוק על ידי
11 שנתקל בממונו של חברו. משנה זו עוסקת באדם הניזוק על ידי
12 שנתקל בגופו של חברו.
13 שְׁנֵי קָדְרִין ו-מוכרי קדירותו שְׁחִיבוּ מְהֻלְכִין זֶה אַחֲרֵיהּ ברשות הרבים
14 עם קדירותיהם, וְנִתְקַל הַרְאִשׁוֹן בּדְּרַכּוֹ וְנִפְלַג עַל הָאֵרֶץ, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי
15 בְּרִאִשׁוֹן וּנְפַל אִף הוּא וּנְזוּק, וּנְשִׁבְרוּ קְדוּרָתוֹ, הַרְאִשׁוֹן חַיִּיב
16 בְּתַשְׁלוֹם נְזֻקֵי שְׁנֵי:

גמרא

17 הגמרא מבארת את סיבת חיובו של הראשון: אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, לֹא
18 תִּיָּמָא - אל תאמר דְּמִתְנִיָּתִין כְּרַבִּי מַאִיר הוּא, דְּאָמַר שְׁהִנְתַּקַּל פּוּשְׁעַ
19 הוּא על שלא נזהר, וְחַיִּיב, ולפיכך יש לחייב את הראשון בתשלום
20 נזקיו של השני, אָלֵא נִיתֵן לְבֵאֵר את דברי המשנה אֶפִּילוּ לְרַבְּנָן
21 דְּאָמְרֵי שְׁהִנְתַּקַּל אֵנּוּם הוּא וְפְטוּר, מכל מקום הַבָּא חַיִּיב הַרְאִשׁוֹן
22 בְּנוֹקֵי שְׁנֵי, משום שהמשנה עוסקת באופן כזה, שְׁחִיבָה לוֹ זְמַן בְּכַדִּי
23 לְעֲמוּד מִמְקוּמוֹ מֵאֲחַר שֵׁנְפַל, וְלֹא עָמַד, ולפיכך פושע הוא בזה,
24 וחייב משום אדם המזויק.

25 אמנם, באופן שלא היתה שהות בידו כדי לעמוד, סובר רבי יוחנן
26 שיש לפוטרו מתשלום הנוק, לדעת חכמים הסוברים שהנתקל
27 אינו פושע בפנילתו.

28 דעת החולק. רַב נְחֶמְן בַּר יִצְחָק אָמַר, אֶפִּילוּ תִּיָּמָא - אפילו אם
29 תאמר, שהמשנה עוסקת באופן שלא הָיָה לוֹ זְמַן בְּכַדִּי לְעֲמוּד
30 מִמְקוּמוֹ לֵאחַר הַנְּפִילָה, מכל מקום יש לחייבו בתשלום נזקי השני,
31 מאחר שְׁחִיבָה לוֹ הַחֲדִיר את ההולך אחריו שלא יתקל בו, וְלֹא
32 הִזְהִירוּ, ועל כן פושע הוא בכך, וחייב בתשלום הנוק.

33 הגמרא מבארת את דעתו של רבי יוחנן: וְרַבִּי יוֹהָנָן אָמַר, שלא יתכן
34 להעמיד את דברי המשנה באופן כזה שלא יכול היה לעמוד, דְּבִיָּין
35 דְּלֹא הָיָה לוֹ זְמַן בְּכַדִּי לְעֲמוּד מִמְקוּמוֹ לֵאחַר הַנְּפִילָה, לֹא הָיָה לוֹ
36 פְּנָאי בְּכַדִּי לְהַחֲדִיר את הבא אחריו שלא יתקל בו, דְּפָרִיד - מאחר
37 שטרוד היה בפנילתו, ולפיכך יש לפוטרו מתשלום נזקי השני,
38 ומאחר שהמשנה מחייבתו, בהכרח שעוסקת באופן שהיה לו פְּנָאי
39 בכדי לעמוד, ולפיכך יש לחייבו על פשיעתו שלא עמד.

40 הגמרא מנסה להוכיח דבריי רב נחמן בר יצחק מדברי המשנה
41 להלן: תִּנָּן - שנינו במשנה (להלן ע"ב), ששנים שהיו מהלכים
42 ברשות הרבים, אחד נשא חבית ואחד קורה, ופגעו זה בזה
43 ונשברה החבית בקורה, הדין הוא כך, אם הָיָה בְּעַל קוֹרָה מְהֻלְךְ
44 רְאִשׁוֹן וּבְעַל חֲבִית אַחֲרָיו, וּנְשִׁבְרָה הַחֲבִית בְּקוֹרָה, פְּטוּר בעל הקורה
45 מתשלום נזקי החבית, מאחר שבעל החבית פושע שנזדרז בהילוכו
46 יותר מדאי. וְאֵם הֵלךְ בעל החבית כדרכו, ולפתע עָמַד ו-עֲצָר) בְּעַל
47 הַקוֹרָה בְּמִקוּמוֹ, וְנִתְקַל בו בעל החבית ונשברה חביתו, חַיִּיב בעל
48 הקורה בתשלום הנוק, מאחר שפשע בכך שעמד ברשות הרבים.
49 מבררת הגמרא: מַאי לֹא - האם אין לומר שהמשנה עוסקת באופן
50 שְׁעָמַד בעל הקורה במקומו על מנת לכתך - לתקן את משא הקורה

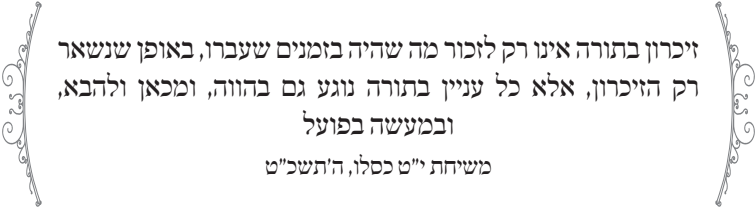
1 **יְקַתְּנֵי** חייב. שהיה לו להחזיר אע"פ דטרירי לכתף היה לו להחזיר וא"ת ומגליה דמשום שהיה לו להחזיר חייב דלמא משום דמוקמינן לקמן דרמי בשלדא וחיוב משום דלא ה"ל למירמייה
2 בשלדא וי"ל דבשלדא נמי דרכו בשמכתה וא"ת אי אורחיה אמאי הוה ליה להחזיר הא לקמן מוכח דאי לא רמי בשלדא פטור דאיבעי ליה לבעל חבית לאסוקי ארעמיה שמא
3 יעמוד בעל קורה וא"כ אפי' בשלדא נמי ליפטר הכא דאיבעי ליה לבעל חבית לאסוקי ארעמיה שמא יעמוד בשלדא בין דרך המכתפין בכך וי"ל כיון דלפעמים מכתה ואין מניח בשלדא
4 לא איבעי ליה לאודחורי וא"ת מוזי כפי נמי בשעמד לפוש אמאי חייב הוא כן וק"ל דאיבעי ליה לאודחורי ומנא ק"ל דע עומד לכתה או לפוש
5 ופושע הוא וי"ל דמנכר שפיר אם עומד לפוש או
6 לכתה ללכת בשעומד לפוש אין להחזיר ולידור
7 משלדא דלאו אורחיה בשלדא בשעומד לפוש
8 הלך ההוא דעמוד פושע הוא אם לא ויודי אכל
9 בשעומד לכתה אורחיה הוא להניח בשלדא ואין
10 לו להחזיר: **אמר** רבא ראשון חייב בגנאי שני.

11 לשון שני פי' בקונטרס מפי המורה וכן נראה לר"י
12 עיקר והכי פירושו ראשון חייב בגנאי שני בין בגנאי
13 גופו בין בגנאי ממונו דראשון ובגנאי גופו מתייב
14 אף על ממונו דשני דהוי אדם המזיק ובגנאי ממונו
15 מתייב אנקוי גופו דשני ולא על ממונו דקדירות
16 הראשונות הוי בור ולא מתייב אכלים בדמפרש
17 דראשון ודאי פושע הוא ולפיכך חייב על נזק
18 שממונו עושה אכל שני לא פושע בשלישי כל כך
19 מ"מ כשגוף השני הזיק אפי' בקמונו השלישי חייב
20 דהיה לו לעמוד ולא עמד אכל כשהזיק ממונו של
21 שני אפילו גופו של שלישי פטור דאמר ליה האי
22 בריא לאו אגא כריתיה דה"ל מפקדי נקויו לאחר
23 נפילת אונס מתייב כולן פטורין על נזקי ממון
24 אפילו ראשון אם הזיק ממונו אפילו אף גוף השני
25 ולא מצוי אוקמה דברייתא כרבנן דאמרי נתקל
26 אונס הוא דהוי ראשון נמי מפקדי נקויו לאחר
27 נפילת אונס ורבא בר"מ דאמר נתקל פושע הוא
28 דק"ל דברייתא ורבא דלפוש בברייתא דקדורין
29 וזוגין קאתו להכי ליבא למימר דפליגי ובקנטי
30 פירש דרבא ס"ל דבין לר"מ ובין לרבנן נתקל
31 פושע הוא ולא פליגי אלא במפקדי נקויו אכל
32 מכל מקום ה"ל לאוקמי ברייתא כרבנן דאית ליהו
33 מפקדי נקויו פטור ועוד דבהאומנים כ"מ דף פב:
34 ושם משמע דליבא מאן דפליגי אמאי דאוקמינא
35 לעיל פלוגתא דנתקל פושע דקאמר התם וק"ל

1 **סליקוּתא** בשלדא רב אדא בר אהבה בשמעתיה
2 **אלא** רב הונא לימא הדר ביה הנהו מותרין הוו:
3 **מתני'** שני קדריו שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל
4 הראשון ונפל ונתקל השני בראשון הראשון חייב
5 בגנאי שני: **גמ'** אמר רבי יוחנן לא תימא מתני' ר'
6 מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא וחיוב אלא אפילו
7 לרבנן דאמרי אגוס הוא ופטור הכא חייב שהיה לו
8 לעמוד ולא עמד רב נתמן בר יצחק אמר אפילו
9 תימא לא היה לו לעמוד היה לו להחזיר ולא החזיר
10 ורבי יוחנן אמר בין דלא היה לו לעמוד לא היה לו

11 להחזיר דטרירי תנן בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשפחה חבית כקורה פטור
12 ואם עמד בעל קורה חייב מאי לאו שעמד לכתה דאורחיה הוא וקתני חייב דהיה ליה
13 להחזיר לא בשעמד לפוש אכל עמד לכתה מאי פטור ארתני סיפא ואם אמר לו לבעל
14 חבית עמוד פטור לפלוג וליחני בדידה בר"א בשעמד לפוש אכל עמד לכתה פטור הא
15 קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש כי קאמר לו לבעל חבית עמוד פטור ת"ש הקדרין והזוגין שהיו
16 מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי בשני ראשון חייב
17 בגנאי שני ושני חייב בגנאי שלישי ואם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בגנאי כולם ואם
18 החזירו זה את זה פטורין מאי לאו שלא היה להן לעמוד לא שהיה להן לעמוד אכל לא
19 היה להם לעמוד מאי פטור אי הכי ארתני סיפא אם החזירו זה את זה פטור לפלוג וליחני
20 בדידה כפיה דברים אמורים שהיה להן לעמוד אכל לא היה להן לעמוד פטורין הא קמ"ל
21 דאע"ג דהיה להן לעמוד כי החזירו זה את זה פטורין אמר רבא ראשון חייב בגנאי שני בין
22 בגנאי גופו בין בגנאי ממונו שני חייב בגנאי שלישי בגנאי גופו אכל לא בגנאי ממונו כפיה
23 נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב אי נתקל לאו פושע הוא אפילו ראשון נמי ליפטר
ראשון

דנתקל פושע פליגי ומשני אלא אמר רבא ראשון חייב בגנאי שני בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו דשני והוא דהוי בגנאי אע"ג דאגוס מודפטר בברייתא כשהזיק ראשון בקמונו מ"מ
חייב על שהיה לו לעמוד או להחזיר ולא עמד והחזיר אכל שני חייב בגנאי שלישי בגנאי גופו של שלישי ולא אממונו דהוה השני הוי בור משום דאגוס יותר מן הראשון ולכך משמע
שהיה לו לעמוד לא הוי אלא בור וראשון שאין אגוס כל כך אע"ג דבאגוס זה מפקד אדם המזיק כדמשמע בהאומנים מפיון שהיה לו לעמוד ולא עמד חשיב ליה אדם המזיק אע"פ
שזה דוחק אין לחוש כיון דלא קאי מספקא הכא אי"ל דרבא סבירא ליה כנתקל פושע בר"מ ולכך הראשון הוי אדם המזיק ולא בור מ"מ פטר ליה בברייתא אנקוי ממונו משום
דסבר מפקדי נקויו פטור אפילו אחר נפילת פשיעה אע"ג דרבא סבר בר"מ בהא לא סבר בר"מ ופירי וניחא לשמואל אלא לרב אמאי חשיב ליה לחאי שני בור תרגומי רב אדא
בגון שהזיק כלים בכלים והשתא הדר ביה וק"ל וישב הברייתא ללישא קמא דרבא וכולן חייבין על נזקי גופו שגופו הזיק את ממונו ופטורין על נזקי ממונו שממון הזיק את הממון
ואע"ג דנתקל פושע הוא מ"מ הוי ממונו בור ופטור על כלי שני אכל כשהזיק ממונו את הגוף הראשון חייב והשני פטור וגרס ברישא האי בריא לא אגא כריתיה וקאלא אמר רבא
גרסין ה"ל בור ולא מציתי בור שחייב בו את הכלים ולשון ראשון פ"ה והיא גירסת ר"ח אמר רבא ראשון חייב בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו דשני כשהזיקו בגופו של ראשון בדמפרש
דראשון ודאי פושע הוא לר"מ דמנפשיה נפיל והוי אדם המזיק ולרבנן משום שהיה לו לעמוד ולהחזיר ושני חייב בגנאי גופו של שלישי אכל לא בגנאי ממונו של שלישי כדמסיק
דאגוסו של שלישי מתייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דה"ל בור ולא מציתי בור שחייב בו את הכלים ופירי ראשון נמי נחשב גופו בור ויפטר על קמונו השני ומשני ראשון
מנפשיה נפיל וה"ל פושע לר"מ ולרבנן משום דה"ל להחזיר לרב נתמן ולרבי יוחנן היה לו לעמוד אע"ג דלרבנן שניהם אגוסין מ"מ הראשון שאין אגוס כ"כ הוי אדם המזיק משמע
שהיה לו לעמוד או להחזיר והשני שהוא אגוס יותר אין נחשב משמע זה כ"א בור ולפי זה ה"מ למפרך השתא הניחא לשמואל כדאמרין לקמן מתייב כולן חייבין על נזקי גופן
ופטורין על נזקי ממונן של נזקי חזרו בו רבא מתוך קושיא זו ותימה דלישני דגופו וממונו אמזיקין קאי ותייבין אנקוי גופו דראשון משמע אדם המזיק וגופו של שני משום בור ופטור
אנקוי שממונו הזיק כרבנן דאמרי נתקל לאו פושע הוא והוי מפקדי נקויו לאחר נפילת אונס אלא אמר רבא ראשון חייב בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו דראשון אם הזיק בגוף השני
יש ספרים שכתוב בהן בהדיא בין איתוק מגופו בין איתוק מממונו שני חייב בגנאי שלישי בגנאי גופו דשני משום שהיה לו לעמוד אכל לא בגנאי ממונו דשני דאי לא הוי בריא לא
אגא כריתיה דאגוס היה שהראשון גרם לו ליפול אכל ראשון ודאי פושע הוא ולכ"כ קתני בברייתא וכולן פטורין על נזקי ממונן פי' על נזוקין שגוף הראשון נמי נחשב בור בין שלא
הזיקו בידים וקשה כיון דפושע הוא אמאי פטור כשגופו הזיק ממונו השני ואע"פ שאין מזיק בידים אין לו ליחשב בור דהתנן אם עמד בעל קורה חייב בחבית של חבירו אלמא חשיב
אדם

1 אדם המזיק אע"פ שאינו מודק בדין וכו' חייבין על נזקי גופן כמו אמר מר הוא הניחא
2 לשמואל כו ומשני בגון שהזיקו כלים בכלים והשתא בולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על
3 נזקי ממון ע"כ לאו על נזקי קאי דאי קאי אנזקי כדס"ד השתא איכ' מיירי בשהזיקו
4 במקומו המזיקין כדמוקי בשהזיקו כלים בכלים דאי בגוף המזיק אמאי קאמר דפטורין על
5 נזקי ממון וכיון דהזיקו במקומו מזיקין איירי
6 אמאי חייב שני כשהזיק גוף שלישי במקומו והא
7 האי בירא לאו אירו כריתיה אלא אמזיקין קאי
8 וכו' חייבין אנזקי שהזיק גופו בין במקומו בין
9 בגוף שאפי' גוף שני חייב על ממון שלישי
10 דמשמע שהיה לו לעמוד ולהזהיר הוי אדם
11 המזיק וחייב על הכלים אף לשמואל והשתא לא
12 קשה מה שהקשה מאם עמד בעל קורה דכיון
13 שיתחייב לפי המסקנא אין לחוש אם יכול לומר
14 ולשעמך ולשמואל מי נזחא דיש מקומות שאין
15 הש"ס מקפיד ופטורין על נזקי ממון פירוש
16 שמוזק ממנו את הכלים אפי' ראשון דפושע
17 הוא דהוה ליה ממנו בור ופטור על הכלים
18 כהוטרוא דסמיתא ארב פפא פליג וס"ל לרב
19 וביד דכי פסקה לאורחא בשלדא
20 לא היה ראשון חייב בנזקי שלישי שהיה לו ליהדר
21 כשראה השני שפגל אכל בוטרוא דסמיתא דהוי
22 באלכסון כשנתקל הראשון בראש החוטא אתו
23 שקא אתר כף נתקל בסוף החוטא לא ראהו
24 ואם

17 **מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בנזקי פולם מחמת ראשון היכי נפיל רב פפא אמר**
18 **דפסקה לאורחיה בשלדא רב וביד אמר כהוטרוא דסמיתא: מתנני' זה בא בחביתו וזה**
19 **בא בקורתו נשברה פדו של זה בקורתו של זה פטור שלווה רשות להלך ולוה רשות**
20 **להלך היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה**
21 **ואם**
22 **אנא ברייתיה.** אלא ראשון ומפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אמןן לעיל (דף כט) דפטור: מיתבי בולן חייבין על נזקי גופן. שהזיק גופן את אחרים בין בגוף בין במקומו ופטורין על
23 נזקי ממון. שהזיק ממון את אחרים וקס"ד השתא דלגמרי פטר להו אפי' הזיק הממון את גוף חברו: פאי לאו אפילו ראשון. וש"מ נתקל לאו פושע הוא וגופו הוא דמיתבי דהוה
24 ליה לעמוד ואע"ג דתחילתו אגוס חייב דבגופו לא משוין ליה דין בור דנימא מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס הוא אלא מזיק ממש הוא דאדם לא הוי בור אכל אממונו פטור: לא
25 לבר מראשון כו': אלא אמר רבא כו'. ע"כ רבא לא חייב הראשון בנזקי ממנו שהזיק בשני דלאו פושע הוא ולא חלק בין ראשון לשני אלא בנזקי שהזיק גופו והכי אמר רבא
26 ראשון הוי גופו מזיק וחייב אפילו בנזקי ממנו של שני הואיל והיה לו לעמוד אכל שני אפילו היה לו לעמוד לא מיתבי כוליה האי בראשון דראשון הוי פושע טפי משני הלכך
27 ראשון ודאי הוי מזיק ושני מיסתיה אי משותף ליה לגופיה בור וחייב על נזקי גופו של שלישי אכל לא בנזקי ממנו דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים וברייתא דקתני בולן חייבין
28 על נזקי גופו דמשמע אפילו שני בגוף שהזיק את גופו של שלישי: הניחא לשמואל. איכא למימר דגופו של שני אית ליה תורת בור: אלא לרב. דאמר אי לא אפקריה לא היה בור
29 בשלמא ממון איכא למימר דמפקיר איניש אלא גוף מי מפקיר: תרנמה רב אדא בר מניומו. לברייתא דלעיל בגון שהזיקו כלים בכלים ומילתיה דרבא בדהוה שמינן ליה
30 מעיקרא דגופו דראשון ושני היה כמזיקין בדין וחייבין על הכל אפילו לשמואל דאמר דמידי דאמר דאפקריה הוי בור ה"מ במקומו אכל בגופו אדם הוא ולא בור וחייב על נזקי כלים
31 וממנו של ראשון לשמואל בין אפקריה בין לא אפקריה הוי בור ולרב אי לא אפקריה חייב בכל ואי אפקריה הוי בור דנתקל מעצמו פושע הוא וממנו של שני פטור אף על נזקי גוף
32 השלישי דנזק המופקר על ידי אונס הוא וא"נ לא אפקריה שרור הוא וטפח באפיה שהרי אגוס הוא ומילתיה דרבא מתוקמא בין לרב בין לשמואל דקשיא לך ברייתא דקתני שאפילו
33 ראשון ממנו פטור היינו חייבין דהזיקו כלים דשני בכליו דראשון דמיפטור משום דבור ניהו ולא חייב בו את הכלים ולרב כדאפקרינהו ולשמואל אפילו לא אפקרינהו והכי קתני
34 בולן חייבין על נזקי שמוזק גופו ואפילו הזיק כלים דגופו דאדם מוזק הוא ופטורין על נזקי ממון אם הזיק ממון את כלי חבריהן דאפילו ממון הראשון טפי מבור לא משותף ליה
35 שאין לך פושע יותר מבורה בור ופטור בו את הכלים אכל הזיק ממנו את הגוף יש מכן חייב ויש מכן פטור ראשון חייב ושני פטור וליקא חכי איתא אמר רבא ראשון חייב בנזקי
36 שני בין בנזקי ממנו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אכל לא בנזקי ממנו מה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב ונתיקל לאו פושע הוא ראשון נמי ליפטור
37 ראשון ודאי פושע הוא ושני אגופו מיתבי דהוה ליה לעמוד ולא עמד אממונו פטור דאמר ליה האי בירא לאו אנא ברייתיה ולא גרסינן הקא דהוה ליה בור מיתבי כו' עד לבר
38 מראשון והא בולן קתני כו' עד שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו ולא בנזקי ממנו דהוה ליה בור כו' ולא גרסינן הקא האי בירא לאו אנא ברייתיה וכו': בשלדא. כנבילה המושלכת
39 למעבר הדרך ברחבה וממלאה את כל הדרך שלדא נבילה כדאמרין בעלמא שלדו קיימת (גדה דף כח): כהוטרוא דסמיתא. במקל של סומין שמשגשג הסומא בו ופעמים שהוא
40 מושיטו לרחוב הדרך ומגשג: מתנני' זה בא בחביתו כו'. ופגע זה בזה פטור. שלשעניהם רשות להלך: התי בעל קורה ראשון כו' פטור. שזו מהלך בדרבו והוא מיהר ללכת. וכו' תריוהו

בשעה שיהודי ירא מהקדוש-ברוך-הוא, ובפרט יראת הרוממות, אזי
מקיים בשמחה ובטוב לבב כל ציווי הקדוש-ברוך-הוא, ועד שזה
פועל העניין ד"הגדיל והפליא הווי' לעשות בארץ"
משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

54 **בְּנֵי מְמוֹנוֹ** של השלישי, ואפילו אם נזיווק על ידי גופו של השני,
 55 **מֵאֵי שְׂעֵמָא**, דְּהָהּ לֵיהּ גּוּפוֹ של השני כבוד ברשות הרבים, וְלֵא
 56 **מְצִינוּ בּוֹר שְׁחִיב בּוֹ אֶת הַכְּלָיִם**.
 57 דהיינו, רבא סובר שאף שאין הנתקל פושע, ואין הראשון פושע
 58 בנפילתו אלא בכך שלא עמד לאחר מכן, ואף השני פושע הוא
 59 בכך שלא עמד לאחר נפילתו, מכל מקום פשיעתו של השני גדולה
 60 מפשיעת הראשון, ולפיכך אף שיש לחייב את הראשון משום אדם
 61 המזיק על הנזקים שעשה גופו לגוף השני או ממונו, אין לחייב את
 62 השני על הנזקים שעשה גופו אלא משום בור ברשות הרבים, ועל
 63 כן אינו חייב אלא בתשלום נזקי גופו של השלישי ולא בנזקי
 64 ממונו, שהרי בור פטור על נזקי כלים. ולגבי הנזקים שנעשו על ידי
 65 ממונו, יש לפטור את כולם, מאחר שאנוסים הם בנפילתם, והרי
 66 הם מפקירים נזיקיהם לאחר נפילת אונס, ולפיכך נתבאר בברייתא
 67 לעיל ש'כולם פטורים על נזקי ממונו'.
 68 הגמרא מקשה על דברי רבא: הֲיֵיחָא – פירוש זה יבואר היטב לפי
 69 דברי שְׂמוּאֵל, דְּאָמַר (לעיל כה): שְׁבַל תַּקְלָה שאדם מניח ברשות
 70 הרבים בור הוא, בין אם הפקירה ובין אם לא הפקירה, ולשיטתו
 71 ניתן לבאר שגופו של השני נעשה כבוד ברשות הרבים, אף שאין
 72 אדם מפקיר את גופו. אֶלְא לְדַבְרֵי רַב דְּאָמַר אֵי אַפְקֵירֵיהּ – שאם
 73 אדם מפקיר את תקלתו ברשות הרבים, אין – ניתן לחייבו על כך
 74 משום בור, וְאֵי לֹא – אך אם אין הוא מפקירה, לֹא – אין לחייבו על
 75 כך משום בור אלא משום ממונו המזיק, מאחר שלא חייבה תורה
 76 אלא על בור ברשות הרבים שהפקר הוא לכל, מֵאֵי חֵיבָא לְמִימַר
 77 – כיצד ניתן לומר שגופו של השני בור הוא, הרי אין אדם מפקיר
 78 את גופו.
 79 ומחמת קושיא זו חוזרת הגמרא לבאר את דברי רבא כפי
 80 שנתבאר מתחילה: לְעוּלִים יש לבאר את הברייתא בְּדָאָמַר רבא
 81 מְעִיקְרָא – מתחילה, שהראשון שנתקל פושע הוא חייב בין על
 82 נזקים שנעשו על ידי גופו משום אדם המזיק, ובין על נזקים שנעשו
 83 על ידי ממונו משום בור המזיק, והשני שלא פשע בנפילתו אלא
 84 בכך שלא עמד לאחר מכן, אינו חייב אלא על נזקים שנעשו על
 85 ידי גופו משום אדם המזיק, ופטור על נזקים שנעשו על ידי ממונו
 86 מאחר שהפקירו לאחר נפילת אונס. וְדָקְשֵׁיא לָךְ – ומזה שהקשינו
 87 מלשון הברייתא 'בּוֹלֵן חֵיבֵין על נזקי גופם ופטורים על נזקי
 88 ממונם', שמשמע שאף הראשון פטור על נזקי ממונו, תַּרְבִּיחָא
 89 [–פירשהו] רַב אָדָא בְּרַ אֲדָא בְּרַ מְנִינְיָ לְבַרְיֵיהּ זֶוּ קָמְיָה [–לפניו] דְּרַבִּינָא,
 90 שכוונת הברייתא היא באופן שְׁהוּוּקוּ פְּלִים בְּכָלִים, דהיינו, שהזוקו
 91 כליו של השני על ידי כליו של הראשון, שבאופן זה פטור הראשון
 92 מתשלום הנזק, מאחר שאינו חייב על נזקי ממונו אלא משום בור,
 93 ובור פטור על נזקי כלים.
 94 הגמרא מבאר דין נוסף שנתבאר בברייתא: אָמַר מַר – שנינו
 95 בברייתא לעיל (ע"א), שאם מְחַמַּת הַרְאָשׁוֹן נִפְלוּ השני והשלישי,
 96 הדין הוא שהראשון לבדו חייב בְּנֵינֵין בּוֹלָם.
 97 מבררת הגמרא, מְחַמַּת רְאָשׁוֹן חֵיבֵין נְפִיל – באיזה אופן נפלו כולם
 98 מחמתו של הראשון.
 99 ומבאר בשני אופנים: רַב פְּסָא אָמַר, דְּפַסְקָה לְאוֹרְחֵיהּ בְּשֶׁלְדָא –
 100 הפסיק הדרך כנבילה, דהיינו שחסם הראשון את כל רוחב רשות
 101 הרבים, כנבילה המושלכת לרוחב הדרך, ולפיכך יש לחייבו על
 102 נזקי כולם, מאחר שכל ההולכים אחריו נתקלו מחמתו, ולא היו
 103 יכולים לילך בדרך אחרת.
 104 רַב יְבִיד אָמַר, כְּחוּפְרָא דְסִמְיֹתָא – כמקלו של העיזור, המגשש בו
 105 את דרכו, ופעמים שמושיטו לכל רוחב הדרך עד שלא נותר מקום
 106 לילך בו, ובאופן שעשה הראשון כן חייב הוא בנזקי כולם.

1 מתרצת הגמרא, שאכן הנתקל פושע הוא, שהיה לו להתבונן
 2 בדרכו, ולפיכך הַרְאָשׁוֹן שנפל מעצמו בלא שנתקל באדם אחר
 3 וְדָא פּוּשְׁעָ הוּא, וחייב בין על נזק שעשה גופו משום אדם המזיק,
 4 ובין על נזק שעשה ממונו מדין בור. אך הַשְּׁנֵי שנתקל בראשון אינו
 5 פושע בנפילתו זה, ומכל מקום אָנוּפֵי מְחִיב – על נזקים שעשה גופו
 6 לשלישי או לממונו יש לחייבו, משום הַתְּהוּה לֹו זְמַן לְעֵמוּד לאחר
 7 נפילתו, וְלֵא עָמַד, ופושע הוא בכך, אבל אֲמִמוֹנו – על הנזק שגרם
 8 ממונו לגופו של השלישי או לממונו, פְּטוּר, דְּאָמַר לֵיהּ – שיכול
 9 הוא לומר לשלישי, הֵאֵי בִירָא לֹאוּ אָנָּה בְּרִיתֵיהּ – בור זה לא אני
 10 חפרתיו, אלא הראשון הוא שיצר את התקלה, ואני אנוס הייתי
 11 בנפילה זו, והדין הוא שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אינו חייב
 12 בתשלום על נזיקיהם, ולפיכך אין לחייב את השני על התקלה
 13 שיצר ממונו.
 14 הגמרא מקשה על דברי רבא מברייתא: מֵיְחִיבֵי, שנינו בברייתא,
 15 המפרשת את דברי הברייתא לעיל (ע"א) לגבי קדרין וזגגין שהיו
 16 מהכלים זה אחר זה, ואומרת, שבוֹלֵן – כל אלו שהזיקו אחרים,
 17 חֵיבֵין הם עַל נִזְקֵי גוּפָן – אם הזיק גופם את גוף האחרים או את
 18 ממונם, כדיון אדם המזיק אחרים, וּמְפֹרְזִין הם עַל נִזְקֵי מְמוֹנוֹ – אם
 19 הזיק ממונם את אחרים.
 20 מבררת הגמרא: מֵאֵי לֹאוּ – האם אין לומר, שכוונת הברייתא
 21 לפטור אֶפִּילוּ את הַרְאָשׁוֹן על הנזקים שעשה ממונו, ואם כן יש
 22 להוכיח מהברייתא שהנתקל אנוס הוא, ולפיכך אינו חייב על נזקי
 23 ממונו שהפקירים לאחר נפילת אונס, אלא על נזקי גופו מאחר
 24 שהיה לו לעמוד לאחר נפילתו, ושלא כדברי רבא הסובר
 25 שהראשון שנתקל פושע הוא, וחייב אף על נזקי ממונו.
 26 מתרצת הגמרא: לֹאוּ – אין כוונת הברייתא לפטור את הראשון,
 27 אלא כוונתה שכולם פטורים לְבַר מְרָאשׁוֹן – חוץ מן הראשון
 28 שפושע הוא בנפילתו.
 29 שבה הגמרא ומקשה: וְהָא פּוֹלָם קְתָנֵי – הרי לשון הברייתא הוא
 30 ש'כולם' פטורים על נזקי ממונם, וכיצד ניתן לבאר שאין הראשון
 31 בכללם.
 32 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אָדָא בְּרַ אֲהָבָה, כוונת הברייתא באומרה
 33 'בוֹלֵן' לכל הַנִּזְקֵין, דהיינו, השני והשלישי שזיווקו, שהם אינם
 34 פושעים בנפילתם ופטורים על נזקי ממונם, אבל הראשון שאינו
 35 ניזק אלא מזיק, פושע הוא בנפילתו וחייב על נזקי ממונו.
 36 שבה הגמרא ומקשה: הֵאֵי מֵאֵי – כיצד ניתן לבאר שכוונת
 37 הברייתא לכל הַנִּזְקֵין בלבד, אֵי אֲמַרְתָּ בְּשֶׁלְמָא – הרי אם נבאר
 38 שכוונת הברייתא באומרה 'כולן' לפטור אֶפִּילוּ את הַרְאָשׁוֹן על
 39 נזקי ממונו, חֵינּוּ דְקְתָנֵי בּוֹלָן – אזי מבואר היטב מדוע נקטה
 40 הברייתא בלשון 'כולן', אֶלְא אֵי אֲמַרְתָּ לְבַר מְרָאשׁוֹן – אך אם נאמר
 41 שכוונת הברייתא לכל הַנִּזְקֵין ולא לנתקל הראשון, אם כן מֵאֵי
 42 בּוֹלָן – מדוע נקטה בלשון 'כולן', לִיתָנֵי הַנִּזְקֵין – היה לה לומר 'כל
 43 הַנִּזְקֵין פטורים על נזקי ממונם'.
 44 ומחמת קושיא זו חוזר רבא מדבריו ומבאר את הברייתא לעיל
 45 באופן אחר: אֶלְא אָמַר רַבָּא, ששיטת הברייתא לעיל (ע"א) לגבי
 46 קדרין וזגגין היא שאין הנתקל פושע בנפילתו, אלא שיש לו
 47 לעמוד מיד לאחר נפילתו כדי שלא יתקלו בו אחרים, ולפיכך,
 48 הַרְאָשׁוֹן שנתקל ונפל ולא עמד אף שהייתה לו שהות לכך, חֵיבֵין בֵּין
 49 בְּנֵינֵין גּוּפוֹ דְשֵׁנֵי וּבֵין בְּנֵינֵין מְמוֹנוֹ דְשֵׁנֵי, שבמאחר ולא עמד דינו
 50 כאדם המזיק, אך אם הזיק ממונו את השני או את ממונו, פטור
 51 הוא מתשלום, שהרי הוא מפקיר את נזקיו לאחר נפילת אונס.
 52 וְהַשְּׁנֵי שנתקל בראשון ונפל ולא עמד אף שהייתה לו שהות, חֵיבֵין
 53 בְּנֵינֵין הַשְּׁלִישִׁי שנתקל בו, אך רק בְּנֵינֵין גּוּפוֹ של השלישי, אֶבְל לֹאוּ

53 **אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, שְׁתֵּי פְרוֹת של שני בני אדם, השוהות בְּרִשׁוֹת**
54 **הֲרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה** [ו-רובצת] במקומה **וְאַחַת מְהַלְכַת כְּדֹרְכָה,**
55 **וְהַזִּיקוּ זוֹ אֶת זוֹ, הַדִּין הוּא שֶׁאִם פָּעֵמָה הִפְרָה הַמְהַלְכַת בְּפִרְהָ**
56 **הַרְבוּצָה וְהַזִּיקָתָה, פְּטוּרָה, שְׁאִין רִשׁוֹת הֲרַבִּים עֹמֵדֹת לְרַבִּיצָה**
57 **וְשֵׁנוּי אַךְ, וְכָלל הוּא בִּידֵינוּ כִּל הַמִּשְׁנָה וְבֵא אַחַר וְשֵׁינָה בּו**
58 **פְּטוּר. וְהָא אַם בַּעֲשֵׂה הִפְרָה הַרְבוּצָה בְּפִרְה הַמְהַלְכַת, חֵטְבָת.**
59 **הַגְמָרָא מִנְסָה לְהַבִּיא רְאִיָּה לְדַבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ מִן הַמִּשְׁנָה: לִיִּמָּא**
60 **מְפִיָּע לִיה מִן הַדִּין מְבֹאֵר בְּמִשְׁנָה, שֶׁאִם הִתָּה פֻּעַל הַקּוּרָה מִהֶלֶךְ**
61 **רִאשׁוֹן וְכָעַל הִתָּה אַחֲרָיו, וְנִשְׁפְּרָה הִתְּבִית בְּקוּרָה, פְּטוּר בעל**
62 **הַקּוּרָה, וְאִם עָמַד [ו-עצרו] פֻּעַל הַקּוּרָה בְּמִקוּמוֹ, וְנִתְקַל בּו בעל**
63 **הַחֲבִית וְנִזְוֶק, חֵטְבָת בעל הַקּוּרָה בַּתְּשׁוּלָם נִזְוֶק הַחֲבִית, מֵאַחַר**
64 **שֶׁפִּשְׁע בִּכְך שֶׁעֵצֵר בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים.**
65 **וְהָא הֲכָא בְּכַרְבוּצָה בְּמַהְלְכַת דְּמִי וְקַמְנִי חֵטְבָת - והרי באופן זה**
66 **שַׁעֲמַד בעל הַקּוּרָה וְנִתְקַל בּו בעל הַחֲבִית, יֵש לְדוֹן אוֹתָם כְּדִין**
67 **פְּרָה רְבוּצָה הַבּוֹעֵטֹת בְּפִרְה מִהֶלְכַת, שֶׁהָרִי בעל הַקּוּרָה שַׁעֲצַר**
68 **בְּמִקוּמוֹ שֵׁינָה מִן הַדֶּרֶךְ הַרְגִילָה, שְׁאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְעַמּוֹד לַפּוֹשׁ**
69 **בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים, וְלִפְיֶכְך חֵטְבָת הוּא בַּתְּשׁוּלָם נִזְוֶק של בעל הַחֲבִית**
70 **שֶׁהֶלֶךְ כְּדֹרְכּוֹ, וְיֵש לְהוֹכִיחַ מִכַּאן, שֶׁפִּרְה הַרְבוּצָה בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים**
71 **שֶׁלֹּא כְּדִין שֶׁבַעֲשֵׂה בְּפִרְה מִהֶלְכַת כְּדֹרְכָה חֵטְבָת בַּתְּשׁוּלָמוֹי נִזְוָק.**
72 **דוּחָה הַגְמָרָא: וְהַתְּקָרָא הָא פְּטוּרָה פְּטוּרָה - וכי סבור אתה להביא**
73 **רְאִיָּה מִן הַמִּשְׁנָה לְדַבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ, לֹא מְקַטְרִיא דְּלֹא מְפִיָּעֵי אֱלָא**
74 **מְקֻשָּׁה נִמְי קְשִׁיָּא - הרי לא די שאין ראייה לדבריו, אלא אדרבה**
75 **יֵש לְהַקְשׁוֹת מִן הַמִּשְׁנָה עַל שֵׁיטְנוֹ, שֶׁהָרִי מְעָמָא דְּבַעֲמָה - טעם**
76 **הַדְּבַר שֶׁמַּחֲזִיב רִישׁ לְקִישׁ אֶת הִפְרָה הַרְבוּצָה, מֵאַחַר שֶׁשִּׁינְתָּה**
77 **וּבַעֲשֵׂה בְּפִרְה מִהֶלְכַת, וְיֵש לְדִיִּיק מְדַבְּרֵיו, הָא הוֹזִיקָה מְפִיָּעֵי -**
78 **שֶׁאִם רִבְצָה הִפְרָה בְּמִקוּמָה וְנִתְקַלָּה בָּה הִפְרָה מִהֶלְכַת וְנִזְוֶוקָה,**
79 **פְּטוּר בעל הִפְרָה הַרְבוּצָה מֵתְשׁוּלָם הַנּוֹק, מֵאַחַר שֶׁלֹּא הוֹזִיקָה פִּרְתּוֹ**
80 **בִּידֵים, וְהָא מְתַנִּיתִין דְּמִפְּטוּרָא וְקַמְנִי חֵטְבָת - והרי מדברי המשנה**
81 **מוֹכַח לָא כּוּן, שֶׁהָרִי מְבֹאֵר בָּה שֶׁאִם עֵמַד בעל קוּרָה בְּמִקוּמוֹ**
82 **וְנִתְקַל בּו בעל הַחֲבִית וְנִזְוֶוק, חֵטְבָת בעל הַקּוּרָה בַּתְּשׁוּלָם הַנּוֹק, אָף**
83 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹזִיקוּ בִּידֵים.**
84 **מִתְרַצַת הַגְמָרָא: יֵשֵׁש לְחַלֵּק בֵּין הָאוּפָן שָׁבו עוֹסֶקֶת הַמִּשְׁנָה לְדַבְרֵי**
85 **רִישׁ לְקִישׁ, מְתַנִּיתִין דִּפְּסֻקָה לְאוּרְחָא פֶּשְׁלֵדָא - הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת**
86 **בְּאוּפָן שֶׁהָיָה רִאשִׁי הַקּוּרָה מִנוֹדָם לְרוּחַב רִשׁוֹת הֲרַבִּים, עַד שֶׁלֹּא**
87 **נּוֹתֵר מְקוּם לְעֵבּוּר בּוּ, וְלִפְיֶכְך יֵש לְחַזִּיבוֹ בְּנוֹקִי בעל הַחֲבִית, אֲבָל**
88 **הֲכָא לִעֲנִין שְׁתֵּי פְרוֹת, מְדוּבַר בְּגִזּוֹן דְּרֻבֵּעָה בְּתַד גֵּיסָא - שֶׁרִבְצָה**
89 **הִפְרָה בְּצַד אַחַד של הֶרֶךְ, וְעַדִּיִן נּוֹתֵר מְקוּם לְעֵבּוּר בּוּ, וְלִפְיֶכְך**
90 **אִיבָּעִי לְת לְסֻגְוִי בְּאִידָה גֵּיסָא - היה לפרה המהלכת לילך בצד**
91 **הַדֶּרֶךְ כְּדִי שֶׁלֹּא חֲזִינוּק מִן הִפְרָה הַרְבוּצָה, וְלִפְיֶכְך פְּטוּר בעל הִפְרָה**
92 **הַרְבוּצָה, וְרַק באופָן שִׁשִּׁנְתָּה הִפְרָה הַרְבוּצָה וּבַעֲשֵׂה בְּפִרְה**
93 **הַמִּהֶלְכַת חֵטְבָת בעליה בַּתְּשׁוּלָם הַנּוֹק.**
94 **הַגְמָרָא מִנְסָה לְהַבִּיא רְאִיָּה לְדַבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ מִן הַסִּיפָא של**
95 **הַמִּשְׁנָה: אֱלָא סִיפָא דְּמְתַנִּיתִין מְפִיָּע לִית לְרִישׁ לְקִישׁ. דְּקַמְנִי שֶׁאִם**
96 **הִתָּה פֻּעַל הִתְּבִית מִהֶלֶךְ רִאשׁוֹן וְכָעַל קוּרָה אַחֲרָיו, וְנִשְׁפְּרָה הִתְּבִית**
97 **בְּקוּרָה, חֵטְבָת בעל הַקּוּרָה, מֵאַחַר שֶׁנִּזְוָרָה בְּהֶלְכְתּוֹ יוֹתֵר מְדֹאִי. וְאִם**
98 **עָמַד [ו-עצרו] פֻּעַל הִתְּבִית בְּדֹרְכּוֹ, וְנִתְקַל בּו בעל הַקּוּרָה וְהוֹזִיקוּ,**
99 **פְּטוּר בעל הַקּוּרָה, מֵאַחַר שֶׁפִּשְׁע בעל הַחֲבִית בַּעֲצִירָתּוֹ.**
100 **וְהָא הֲכָא בְּמַהְלְכַת בְּרְבוּצָה דְּמִי וְקַמְנִי פְטוּר - והרי באופן זה**
101 **שַׁעֲמַד בעל הַחֲבִית וְנִתְקַל בּו בעל הַקּוּרָה, יֵש לְדוֹן אוֹתָם כְּדִין**
102 **פְּרָה מִהֶלְכַת הַבּוֹעֵטֹת בְּרְבוּצָה, שֶׁהָרִי בעל הַחֲבִית שֶׁלֹּא כְּדִין**
103 **עֵשֶׂה שַׁעֲמַד מִהֶלְכַתּוֹ, וְלִפְיֶכְך יֵש לַפְּטוּר אֶת בעל הַקּוּרָה שֶׁהוֹזִיקוּ,**
104 **וְיֵש לְהוֹכִיחַ מִכַּאן שֶׁאִם בַּעֲשֵׂה הִפְרָה מִהֶלְכַת כְּדֹרְכָה בְּפִרְה**
105 **הַרְבוּצָה בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים שֶׁלֹּא כְּדִין וְהוֹזִיקָתָה, פְּטוּרָה.**
106 **דוּחָה הַגְמָרָא: מְתַנִּיתִין דְּכִי אוּרְחָיהָ קָא מְפִיָּע - הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת**

1 **וְאִם עָמַד [ו-עצרו] פֻּעַל קוּרָה מִהֶלְכּוֹ, וְנִתְקַל בּו בעל חֲבִית, חֵטְבָת**
2 **בעל הַקּוּרָה, מֵאַחַר שֶׁפִּשְׁע בעמידתו בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים. וְאִם אֲמַר**
3 **בעל הַקּוּרָה לְכָעַל הִתְּבִית עָמַד בְּמִקוּמְך כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְקַל בִּי, פְּטוּר**
4 **בעל הַקּוּרָה, שֶׁהָיָה הוֹדִיר אֶת בעל הַחֲבִית.**
5 **וְאִם הִתָּה פֻּעַל חֲבִית מִהֶלֶךְ רִאשׁוֹן וְכָעַל קוּרָה אַחֲרָיו וְנִשְׁפְּרָה הִתְּבִית**
6 **בְּקוּרָה, חֵטְבָת בעל הַקּוּרָה, מֵאַחַר שֶׁנִּזְוָרָה בְּדֹרְכּוֹ יוֹתֵר מְדֹאִי עַד**
7 **שֶׁנִּתְקַל בְּחֲבִית. וְאִם עָמַד [ו-עצרו] פֻּעַל הִתְּבִית מִהֶלְכּוֹ, וּפְגַע בּו**
8 **בעל הַקּוּרָה, פְּטוּר בעל הַקּוּרָה, מֵאַחַר שֶׁבעל חֲבִית פִּשְׁע**
9 **בעמידתו בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים. וְאִם אֲמַר בעל הַחֲבִית לְכָעַל הַקּוּרָה עָמַד**
10 **בְּמִקוּמְך כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְקַל בִּי, חֵטְבָת בעל הַקּוּרָה.**
11 **וְכֵן הוּא הַדִּין בְּשִׁנְיָה כָּא בְּגִזּוֹ וְוֹה בֵּא בְּפִשְׁתָּנוּ, דִּהִיִּינוּ, כֶּשֶׁהָיָה שְׂנַיִם**
12 **מִמְלֹכִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד נוֹשֵׂא נֵר בִּידּוֹ וְהַשְּׂנִי פִּשְׁתֵּן, וּפְגַעוּ זֶה בְּזֶה**
13 **וְנִשְׂרָף הַפִּשְׁתֵּן עַל יַדֵּי הַנֵּר, גַּם בְּזֶה יֵש לִפְרָשׁ הַדֵּינַיִם כְּפִי כַל**
14 **הָאוּפָיִם שֶׁנִּתְבֹּאֲרוּ לְעִיל:**

גמרא

15 **כָּעַמָּא מִיְצִיָּה [ו-שאלו] רִבְּהָ פְּר נְתוּן מְרַב הוּנָא, אָדָם הַמּוֹזִיק אֶת אִשְׁתּוֹ**
16 **בְּחֶמְזֵי שֶׁמֶשֶׁה, מָהוּ - מֵהַ דֵּינָה, הָאִם חֵטְבָת בַּתְּשׁוּלָם נִזְוָקָה אוֹ לֹא.**
17 **צַדִּי הַסּפֵק: בֵּינן הַרְשׁוֹת קַעֲבִיד - מֵאַחַר שֶׁבְּרִשׁוֹת הוּא עוֹשֵׂה**
18 **לִפְיֶכְך פְּטוּר, אוּ דְּלִמָּא אִיבָּעִי לִיה לְעִוְנֵי - אוֹ שֵׁשׁ לֹמַר, שֵׁשׁ לוֹ**
19 **לְהִתְבּוֹנֵן וּלְהוֹדֵר שֶׁלֹּא זִיק, וְלִפְיֶכְך יֵש לְחַזִּיבוֹ בַּתְּשׁוּלָם הַנּוֹק.**
20 **אָמַר לִיה - רַב הוּנָא לְרַבְּהָ בְּר נַתָּן, הַגִּיתָּיָהּ - נִיתָן לַפְּשׁוּט סַפֵּק זֶה**
21 **מִן הַדִּין שֶׁשִּׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ, שְׁשָׁנִים שֶׁהָיָה מִהֶלְכִים בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים**
22 **וּפְגַעוּ זֶה בְּזֶה הוּא פְּטוּרִים, מִשּׁוּם שֶׁלּוֹהָ יֵש רִשׁוֹת לְהֶלֶךְ בְּרִשׁוֹת הֲרַבִּים,**
23 **וְאָף לָהּ יֵש רִשׁוֹת לְהֶלֶךְ שֵׁם, שְׁכֵאֲשֵׁר יֵש לְאָדָם רִשׁוֹת לִילֵךְ**
24 **בְּמִקוּם סְטוּרִים פְּטוּר הוּא אִם הוֹזִיק שֵׁם שֶׁלֹּא בַּמִּתְכוּיָן, וְעַל כֵּן יֵש**
25 **לַפְּטוּר אָף בְּבעל הַמּוֹזִיק אֶת אִשְׁתּוֹ, מֵאַחַר שֶׁבְּרִשׁוֹת הוּא עוֹשֵׂה.**
26 **הַגְמָרָא מְקַשָּׂה עַל דִּין זֶה: אָמַר דְּכָא, וְהָלֹא הַדְּבָרִים קָל וְחוּמָר, וְכַּה**
27 **הַהוּרָג בְּשַׁגְגָה אֶת רַעוּהוּ בִיעַר, שְׁוָה לְרִשׁוֹתוֹ נִכְנָס וְוֹה לְרִשׁוֹתוֹ נִכְנָס**
28 **- שְׁבִין הַהוּרָג וְבִין הַנְּהַרְגִי יֵש לְדָם רִשׁוֹת לִילֵךְ בִיעַר, וְאָף עַל פִּי**
29 **כֵּן נַעֲשֵׂה הַהוּרָג כְּמִי שֶׁנִּכְנָס לְרִשׁוֹת חִבְרָיו וְהַרְגוּ, וְחֵטְבָת גְּלוּת עַל**
30 **הַיִּגְתּוֹ, זֶה [ו-הבעל] שֶׁלְרִשׁוֹת חִבְרָיו [ו-אשתו] נִכְנָס הוֹזִיק, לֹא כָּל**
31 **שְׁכֵן שֶׁעֲלָיו לְהַתְחַיֵּב בַּתְּשׁוּלָם נִזְוָקָה.**
32 **מִבְּרִרַת הַגְמָרָא: אֱלָא הָא קַמְנִי שֶׁפְּטוּר בעל הַקּוּרָה, מִשּׁוּם שְׁלּוֹהָ**
33 **רִשׁוֹת לְהֶלֶךְ וְלוֹהָ רִשׁוֹת לְהֶלֶךְ, וְיֵש לְהוֹכִיחַ מִכְך שֶׁבְּכַל מְקוּם שֵׁשׁ**
34 **לְאָדָם רִשׁוֹת לְהֶלֶךְ פְּטוּר הוּא אִם הוֹזִיק בְּשׁוּגָג.**
35 **וּמִבְּאֲרַת, הָתָם - בְּמִשְׁנָה גִבְיָ בעל חֲבִית וּבעל קוּרָה, תְּרוּנְיוֹהָ**
36 **בְּחֶרְדֵּי נִיגְהוּ - שְׁנִיָּהם בְּאוֹתוֹ מִצַּב הֵם עֹמָדִים, שֶׁשִּׁנְיָהם יַחַד גְּרִמּוֹ**
37 **לְשִׁבְרִת הַחֲבִית עַל יַדֵּי פְגִיעַתָם זֶה בְּזֶה, וְעַל כֵּן אִין לְחַזִּיב אֶת בעל**
38 **הַקּוּרָה בְּנוֹקִי חֲבִית, הֲכָא - בְּמוֹזִיק אֶת אִשְׁתּוֹ, אִיהוּ קַעֲבִיד מַעֲשָׂה**
39 **וְהָיָא לֹא - רַק הִבְעַל עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה וְלֹא הָאשָׁה, וְלִפְיֶכְך אָף שֵׁשׁ**
40 **לוֹ רִשׁוֹת לְכָך, מְכַל מְקוּם אִם הוֹזִיק חֵטְבָת.**
41 **מְקַשָּׂה הַגְמָרָא: כִּיֶצַד יִתְּכּוֹן לֹמַר שְׁאִין הָאשָׁה עוֹשֵׂה מַעֲשָׂה,**
42 **וְהִתְּבִית [וְיִקְרָא יח כט] לִגְבֵי דִין נוֹאֲפִים, 'וְנִכְרָתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֵשֶׂת**
43 **מְקַרְבֵּ עֵמָם, 'וּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵי הַכְּתוּב שְׁבִין אִישׁ וּבִין הָאשָׁה הֵם'**
44 **בְּכָלל עֹנָשׁ כְּרַת זֶה, וּמֵאַחַר שֶׁקְרָאָם הַכְּתוּב 'הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת'**
45 **יֵש לְלַמּוֹד שֶׁאִף הָאשָׁה נִידוּנִיתָ כַּעֲשֵׂה מַעֲשָׂה.**
46 **מִתְרַצַת הַגְמָרָא, הֵנָּה לְתַרְנוּיוֹהָ אִית לְהוּ - אִכּוּן יִשְׁנֵה הַנָּהָה**
47 **לְשִׁנְיָהם, וְלִפְיֶכְך קְרָאָם הַכְּתוּב 'הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת, אֲבָל אִיהוּ**
48 **מַעֲשָׂה הוּא דְּקַעֲבִיד - מַעֲשָׂה בְּפּוֹעֵל רַק הִבְעַל עוֹשֵׂה, וְלִפְיֶכְך יֵש**
49 **לְחַזִּיבוֹ אִם הוֹזִיק.**
50 **שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁאִם הִתָּה פֻּעַל קוּרָה רִאשׁוֹן וּבעל חֲבִית אַחֲרָיו,**
51 **וְנִשְׂבְּרָה הַחֲבִית בְּקוּרָה פְּטוּר בעל הַקּוּרָה, וְאִם עֵצַר בְּדֹרְכּוֹ בְּלֹא**
52 **לְהוֹדִיר אֶת בעל הַחֲבִית חֵטְבָת כְּפִי:**

בבא קמא. פרק שלישי - המניח - דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קצה רש"י תוספות

1 ואם עמד בעל קורה חייב. בגמרא מוקי דרמאי לקורה בשלדא אבל אי לא רמיא בשלדא
2 פטור דאיבעי ליה לבעל חבית כשראחא שעמד בעל הקורה לסגוי באיך גיסא כדי
3 שלא יזוק אבל כי הוה בשלדא לא פשע בעל החבית דלא ידע כשעומד בשלדא אפי' שגוף
4 האדם רואה כשעמד מה שעמד בשלדא אין רואה אבל קשה דבסיפא אם עמד בעל החבית
5 אמאי פטור חבית לא מסתבר דהוי בשלדא
6 שהוא דבר קטן והיל' לבעל הקורה לסגוי באיך
7 גיסא כדי שלא יזוק בעל חבית דהא כשבעל חבית
8 אחרון מוטל עליו לסגוי באיך גיסא כדי שלא
9 ויזוקו כ"ש כשבעל קורה אחרון דאיבעי לסגוי
10 באיך גיסא כדי שלא יזוק בדפי' (לעיל דף כג.)
11 גבי כלב שנטל חררה ועוד דגם זה דוחק שהאדם
12 רואה שהוא עומד ואין רואה שהוא עומד
13 בשלדא ונראה לר"י דאורחא דמילתא הוא
14 כשהולכין בעל חבית ובעל קורה זה אחר זה
15 דאין האחרון יכול לעיין באותו שהולך לפניו כל
16 שעה ולכך פי' לא הוה קורה בשלדא יש לאחרון
17 לכתב בתחלת הלכותו באיך גיסא כדי שלא יזוק
18 או שלא יזוק ע"י עמידת הראשון אבל כשנשא
19 את הקורה בשלדא אין לאחרון להסתלק באיך
20 גיסא בין שהוא בעל קורה בין שהוא בעל חבית
21 ולכך אין פושע אלא הראשון כשעמד ומיירי
22 מתני' בין רישא בין סיפא שהקורה בשלדא:
23 תרוייהו כי הדדי ניהו. שאף בעל חבית
24 מסייע בשבירתה שדורך הלכותו
25 הטיח חביתו בקורת חבירו וא"ת ואם פל' שלוח
26 רשות להלך אפי' אין רשות לא לזה ולא לזה
27 פטור בעל הקורה מטעם זה וי"ל דבא למעוטי אם
28 היה בעל קורה רץ ובעל חבית מהלך אפי' שבעל
29 חבית עצמו הטיח החבית אפי' דפטר במתני' אחד
30 רץ ואחד מהלך היינו משום דקסבר שיש לו לרוץ
31 ברה"ד אבל כשנשא קורה על כתפו אין לו
32 רשות לרוץ א"נ מתנייתין אחד רץ ואחד מהלך
33 מיירי בע"ש כדמוקי רבי יוחנן אי נמי י"ל דבא
34 למעט במקום שאין לו רשות להלך כגון בחצר
35 בעל החבית דכיון דאין לו רשות לבעל והקורה
36 להלך אין לבעל חבית ליהרר ממנו מיהו כשעמד
37 בעל חבית חייב בעל קורה אפי' שניהם ברשות
38 כיון שעשה כל ההיזק דדוקא משום דתרוייהו כי
39 הדדי ניהו פטריקו ליה ולא דמי לעמד בעל חבית
40 דמתנייתין דכיון שהוא ידע שבא אחריי' בעל קורה
41 נושא בשלדא פשע בעמידה כדפי' במתני' ואי
42 חבית נמי איירי דהוה בשלדא אפי' נמי שפיר.
43 איהו קעביד מעשה. ומיהו לענין חטאת ולענין
44 מלקות חייבת דדוקא אחשביה לתגא
45 מעשה: דרמאי בשלדא. וא"ת והלא בקורין
46 מחייב לעיל כשנתקל השני בראשון ולא אמריקן

1 תרוייהו כי הדדי ניהו. שניהן שוין בשבירתן שאף בעל חבית מסייע בשבירתה: הנפשות
2 העושות. נואף ונאפת במשמע: ברבוצה במהלכת. דבעל קורה שעמד הוי משונה שאין
3 דרך לפוש ברה"ד. הא סיועי בעיא. דרבוצה במהלכת חייבת: אלא מקשי נמי קשיא.
4 מתנייתין לריש לקיש דאמר בעטה רבוצת חייבת: הא הוזהר במילא. מהלכת ברבוצה
5 פטורה והיא קתני במתנייתין דממילא חייב
6 מתנייתין דפסקה. קורה לאורחא בשלדא שהיו
7 ראשיה לרובב הדרך הלך אפילו ממילא חייב
8 שאין דרך לבעל חבית לנטות: לסגוי באיך
9 גיסא. הלך טעמא דבעטה אבל ממילא פטור:
10 מתנייתין. דקא מסיגי בעל הקורה כי אורחא היה
11 באן שינוי הלך פטור אבל מהלכת שקבעה
12 ברבוצה שינתה את דרכה ואימא לך דחייבת: 6
13 שניהן פטורין. כדמפרש בגמרא: מפני שרץ
14 [ברשות]. מפרש לקמן: הא תו למה לי [השתא]
15 אחד רץ ואחד מהלך. דרץ שינה ומהלך לא
16 שינה פטור שניהם רצים מקבילא:
17 בואו
18 נכנס לא כל שכן אלא הא קתני שלוח רשות להלך וזהו רשות להלך התם תרוייהו כהדדי
19 ניהו והיא קעביד מעשה והיא לא והפתיב ונכרתו הנפשות העושות מקרב עצמם
20 הנאה לתרוייהו אית להו איהו מעשה הוא דקעביד: היה בעל קורה ראשון כו': אמר ריש
21 לקיש שתי פרות ברה"ד אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה במהלכת פטורה רבוצה
22 במהלכת חייבת לימא מסייע היה היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית
23 בקורה פטור ואם עמד בעל קורה חייב והיא הכא דברבוצה במהלכת דמי וקתני חייב
24 והתברא הא סייעי בעיא לא מסתייא דלא מסייעי אלא מקשה נמי קשיא טעמא דבעטה
25 הא הוזהר ממילא פטור והא מתני' דממילא וקתני חייב מתני' דפסקה לאורחא בשלדא
26 הכא כגון דרבקה בחד גיסא איבעי לה לסגוי באיך גיסא אלא סיפא דמתני' מסייע היה
27 לר"ל דקתני היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד
28 בעל חבית פטור והא הכא דכמהלכת ברבוצה דמי וקתני פטור מתני' דכי אורחיה קא
29 מסיגי הכא א"ל נהי דאית לך רשות לסגוי עלי לבעוטי בי לית לך רשותא: מתני' שנים
30 שהיו מהלכין ברה"ד אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין והיוקו זה את זה שניהם
31 פטורין: גמ' מתני' דלא פאיסי בן יהודה דתניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא
32 משונה ומורה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות א"ר יוחנן הלכה
33 פאיסי בן יהודה ומו אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אחד רץ
34 ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין פטורין מתני' בע"ש בין השמשות מפואי מדקתני או שהיו
35 שניהם רצין פטורין הא תו ל"ל השתא אחד רץ ואחד מהלך פטור שניהם רצין מבעיא
36 אלא הכי קאמר אחד רץ ואחד מהלך פטור בדי"א בע"ש בין השמשות אבל בחול אחד רץ
37 ואחד מהלך חייב שניהם רצין אפי' בחול פטורין אמר מר ומורה איסי בע"ש בין השמשות
38 שהוא פטור מפני שרץ ברשות בע"ש מאי ברשות אפי' ברה"ד חנינא דאמר ר' חנינא
39 באו
40 איבעי ליה לסגוי באיך גיסא התם לא מיירי בשלדא דלא מוקמינן דפסקה לאורחא כשלדא אלא ההיא דאם מקמת הראשון נפלו בולם וי"ל כשנפל אין רואהו ולא מצי א"ל איבעי לך
41 לסגוי באיך גיסא:

42 **איבעי** לה לסגוי באיך גיסא. שלא תהא ניוזק וא"ת והא אפי' לחזיק אית לה רשות לסגוי עלה וי"ל משום דהוי רגל ברשות הקרוב ואיבעוט נמי לא מתייב משום דכל המשנה ובא אחר
43 ושיקו בו פטור: והא הכא דכמהלכת ברבוצה דמא. תימה מאי ס"ד והתא וכי טובר הוא שאם שבר במתופין שהוא פטור כמו בעטה במהלכת ברבוצה הא פשיטא לן בריש פירקין
44 דשובר חייב דבאדם לא שיקר כל המשנה בו וי"ל דס"ד כי דכי דבמתני' פטריקו בעל הקורה לפי שבעל חבית גורם לו בעמידתו שאין לו לבעל קורה ליהרר שקמא יגמוד בעל חבית ה"נ פרה
45 רבוצה גרמה לה למהלכת שתבעוט בו ואין לבעל הפרה ליהרר שמא תמצא פרה רבוצה ברשות הרבים ותבעוט בה פרתו ומשני דבשכיל שרביה לא גרמה לה בכך שתבעוט בה דנהי דאית
46 לך רשות לסגוי עלאי לבעוטי בי לית לך רשות: **שנים** שהיו מהלכין וכו' והיוקו זה את זה פטורין. שקל אחד גרם לעצמו תכלה זו ולא היוקו ממש במתופין אלא כלומר היוקו זה כזה
47 כדאמר' בהפרה (לקמן דף תט.) ושם שניהם ברשות שניהם שלא ברשות היוקו זה את זה חייבין היוקו זה בזה פטורין:
48 ונתחד

1 **וְנִתְּנָה** בקעת ופסחה לו בפניו. לא גרסינן ומת דהא מוקף לה לענין ארבעה דברים: זה
 2 **שִׁלְדַעַת** חבירו נכנס. משמע דאיירי בשקראו נכנס ואית בשלא ברשות אמאי
 3 **פֶּטוּר** כיון שרְאֵיהּ שׁנכנס הא אמרינן בפי הפרה לקמן מת. ושם ד"ה הויקו הבכנס לחצר בעל
 4 **הבית** שלא ברשות דאפי' בעל הבית הויקו חייב אי הוה ידע ביה ואפילו שלא בכוננו
 5 **דמוקא** דלא הוה ידע דפטור התם וי"ל הא דקתני
 6 **רִישָׁא** פטור היינו מדי דברים אכל נזק חייב וכן
 7 **פי** בקונטרס אינו בולה ברזיקא בשלא ראהו מימי
 8 **חשיב** לדעת חבירו שהיה לו לידע שלא על חנם
 9 **שאל** ממנו רשות אלא משום שרוצה ליכנס:
 10 **דלא** סגי ליה בגלות. ואית התא תנן באלו הן
 11 **הגולין** (מכות ח) הוורק אבן לחצרו והרג את מי
 12 **לו** רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו
 13 **גולה** ואמאי גולה בשכנסת ברשות וי"ל דהתם
 14 **מיידר** כגון שיש לו דרך בתוכו או במכר או
 15 **במתקנה** או בשאלה או בשכירות שאין בעל
 16 **החצר** יכול לעכב עליו אבל הקא מיירי באדם
 17 **ששואל** רשות ליכנס לפי שעה דידוע הוא
 18 **שיכנס** לאלתר כיון ששאל ממנו רשות לתייה הוי
 19 **קרוב** למיוד:

מיתבי הוורק אבן לרדיר והא הקא דשונג
 20 **קרוב** למיוד. ברש אלו הן הגולין
 21 (מכות דף וז) דריש בשנגה פרט למיוד ומוקי לה
 22 **באומר** מותר וקרי ליה מיוד משום דאומר מותר
 23 **קרוב** למיוד והא דלא מייתי הך משנה התם דלא
 24 **משמע** ליה לדמיי' האי קרוב למיוד לזהווא אבל
 25 **ההוא** דלעיל לא הוי קרוב למיוד טפי מהאי התא
 26 **דפרקי** בגמי' אהך משנה במכות והא מיוד הוא
 27 **ומשני** בסותר כותלו וכו'לה סוגיא בדרבא סמך
 28 **אזא** דפטרין הקא קרוב למיוד ולא אמאי ההיא
 29 **סוגיא** במאן דמתני דר' יוסי בר חנינא ארישא:
 30 **תיב** בארבעה דברים. פי בקונטרס כיון דחנייה
 31 **דעיל** אינה ליה לעינין וקשה לריב' א דאם ראה
 32 **היה** לו להתחייב גלות אפי' דלא נתן לו רשות
 33 **לקבל** מידי דהוה אפטרחה בו לצאת גבי נפח
 34 **בפטור** דתיב גלות אאתר דלא הוי שוליא דנגי'
 35 **ואפי'** שנכנס ברשות כיון שעתה מסרחה בו
 36 **לצאת** הוי כשלא ברשות וי"ל דשאני התם כיון
 37 **שתחילת** כניסתו ברשות לפיכך באחר ש' לו
 38 **לחוש** שקא לא יקא דמי טפי ליער פי בוטח הוא
 39 **שלא** למחר לצאת כיון שנתן לו רשות ליכנס והיה
 40 **לו** לנפח לעינין וא' קא אם לאו אבל הקא שתחלת
 41 **כניסתו** שלא ברשות אין לו לחוש כל כך ולא דמי
 42 **ליער** ותביא ר'איה מירושלמי דנגי' א"ר יוסי בר
 43 **חנינא** היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס פועל
 44 **לתבוע** שכרו ונתקוה בקעת והויקו חייב ואם מת
 45 **אינו** גולה לפי שאין דומה ליער והתניא רבי תיאי
 46 **פטור** נימא דלא פליג דהא דאמר ר' יוסי בר חנינא
 47 **בשקראו** ומת דתני ר' תיאי בשלא ראהו הרי
 48 **משמע** אפי' דראהו פטור מגלות כיון דנכנס שלא
 49 **ברשות** אפי' דנכנס ברשות וכן דתי בירושלמי ומוקי דר'
 50 **הקא** ונכנס ברשות וכן דתי בירושלמי ומוקי דר'
 51 **חנינא** כשאומר לו הכנס ודאי צריך להעמידה
 52 **כשלא** ראהו דלא חקשה דנפח על מה שהוא פטור מגלות: **מאן**
 53 **מגלות** כ"ש שהיה לו לישטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (דף כו:) בחבירי בה ושבקה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו משמע אונס פטר ליה הקא אלא לפי
 54 **שאין** דומה ליער כשנכנס שלא ברשות והא דקאמר לך שכן ארישא משום דמי טיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס:
 55

1 **בואו** ונצא. באדם המבקל פני מלך. **מתני'** המבקע. עצים: והויק ברה". של אחרים:
 2 **ברשות** החידי. שלו: והויק ברשות החידי אחר. של אחרים חייב: **גמ'** דשכחי רבים.
 3 **והוה** ליה לעיוני. דלא שכחי רבים. במקום הנזק: פטור. מגלות: חייב דבר' דברים. אם
 4 **לא** מת אלא הווק נזון לו נזק צער ורפי ושבת דתוה ליה פושע אבל בושת לא דאינו
 5 **חייב** על הבושת עד שיתקוה ורישא דשלא
 6 **ברשות** פטור מד' דברים דליכא פשיעה אכל
 7 **אנוס** חייב בדקימא בן פצע תחת פצע לחייב על
 8 **האנוס** כרצוה לדעתו. שלא נטל רשות מחבירו:
 9 **קרוב** למיוד. דאיבעי ליה לעיוני: הוסיף לו.
 10 **שליח** ביד למי שחייב מלקות: רצועה אחת. יותר
 11 **על** מה שאמורוהו ביד שייכול לקבל ומת גולה
 12 **על** דה: **קפח** רבא. לרב שימיה כסנדלית. דרב
 13 **שימי** הכהו על סנדלו ל"א בעט בסנדלו לרב
 14 **שימי** אמו הוא. השליח מניה קורא. והפלא ה'
 15 **את** מכותה וגו' (ברכים כח): הי'ג בסותר את
 16 **כותלו** ביזם לאשפה: לחפנות. בני אדם נפנין בה
 17 **לנקביהם:** פתני לה. לר"י בר חנינא: חייב בה'
 18 **דברים.** דהתם נמי פושע הוא כיון דחנייה דעיל
 19 **איבעי** ליה לעיוני: מאן דמתני לה אסיפא: פטור
 20 **מגלות** שאינו דומה ליער כ"ש ארישא: בשוליא
 21 **דנפחיה.** תלמידו של אותו נפת: מסרחה. מפציר
 22 **בו** לצאת:

אחר

1 **דומה** ליער יער זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס זה לרשות חבירו נכנס אמר רבא
 2 **ק"ו** ומה יער זה לדעתו נכנס וזה לדעתו נכנס נעשה פמי שנכנס לדעת חבירו וגולה זה
 3 **שלדעת** חבירו נכנס לא כל שכן אלא אמר רבא מאי פטור מגלות דלא סגי ליה בגלות
 4 **והיינו** מעמא דרבי יוסי בר חנינא משום דהוי ליה שונג קרוב למיוד מתיב רבא הוסיף
 5 **לו** רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו והא הקא דשונג קרוב למיוד הוא דאיבעי
 6 **אסוקי** אדעתיה דמייתי אינש בתרא רצועה וקתני הרי זה גולה אמר רב שימי מנהרדעא
 7 **דמעי** במגנא טפח ליה רבא בסנדליה אמר ליה אטו הוא מגי והתניא גדול שבדינין קורא
 8 **והשני** מונה והשלישי אומר הכהו אלא אמר רב שימי מנהרדעא דטעה דינא גופיה מיתיבי
 9 **הוורק** את האבן לרה"ר והרג הרי זה גולה והא הקא דשונג קרוב למיוד הוא דאיבעי
 10 **ליה** אסוקי אדעתיה דברה"ר שכחי אינשי וקתני הרי זה גולה אמר רב שמואל בר יצחק
 11 **בסותר** את כותלו איבעי ליה עייני בסותר פלילה פלילה נמי איבעי ליה עייני בסותר את
 12 **כותלו** ביום לאשפה האי אשפה ה"ו אי דשכחי רבים מיוד הוא ואי לא שכחי רבים
 13 **אנוס** הוא אמר רב פפא [לא צריך אלא] באשפה העשויה להפנות פלילה ואינה עשויה
 14 **להפנות** ביום ואיכא דמיקרי ותיב מיוד לא הוי דהא אינה עשויה להפנות ביום אנוס
 15 **נמי** לא הוי דהא איכא דמיקרי ותיב רב פפא משמיה דרבא מתני לה ארישא הנכנס
 16 **לחנותו** של נגר שלא ברשות ונתוה לו בקעת ופסחה לו על פניו ומת פטור אמר רבי
 17 **יוסי** בר חנינא חייב בארבעה דברים ופטור מגלות מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא
 18 **ומאן** דמתני לה ארישא אבל אסיפא כיון דברשות חייב גלות ומי חייב גלות והתניא
 19 **הנכנס** לחנותו של נפח ונתוה ניצוצות ופסחה לו על פניו ומת פטור ואפילו נכנס ברשות
 20 **הקא** במאי עסקינן בשוליא דנפחיה שוליא דנפחיה למקטלא קאי כשרבו מסרחה בו לצאת
 21 **ואינו** יוצא ומשום דרבו מסרחה בו לצאת למקטליה קאי כסבור יצא אי הכי אחר נמי
 22 **אחר**

אחר

1 **כשלא** ראהו דלא חקשה דנפח על מה שהוא פטור מגלות: **מאן**
 2 **מגלות** כ"ש שהיה לו לישטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (דף כו:) בחבירי בה ושבקה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו משמע אונס פטר ליה הקא אלא לפי
 3 **שאין** דומה ליער כשנכנס שלא ברשות והא דקאמר לך שכן ארישא משום דמי טיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס:
 4 **מגלות** כ"ש שהיה לו לישטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (דף כו:) בחבירי בה ושבקה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו משמע אונס פטר ליה הקא אלא לפי
 5 **שאין** דומה ליער כשנכנס שלא ברשות והא דקאמר לך שכן ארישא משום דמי טיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס:

והוציא

50 הנגר מחיוב גלות, ואם נכנס אותו אדם לחנות הנגר ברשות, וניתזה
 51 בקעת על פניו הוהק או מת, חייב הנגר.
 52 מבררת הגמרא: מאי חייב - במה יש לחייב את הנגר על הריגת
 53 אותו אדם או פציעתו אם נכנס ברשות. אמר רבי יוסי בר חנינא,
 54 אם הוהק אותו אדם ונפצע חייב הנגר פתשלום ד' דברים, נזק, צער,
 55 ריפוי ושבתי, ואם נהרג אותו אדם פטור הנגר מגלות, לפי שאין
 56 דומה מקרה זה לאדם ההורג בשגגה את רעהו ביער, שהרי ביער
 57 זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס - שהיער רשות הרבים הוא,
 58 ולפיכך יש לדון בין את ההורג ובין את הנהרג כנכנסים לרשות
 59 שלהם, אך זה - שנכנס לרשותו של הנגר, לרשות חבירו נכנס, ויש
 60 לומר שלא חייבה תורה גלות באופן כזה.
 61 הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי בר חנינא: אמר רבא, והלא
 62 הדברים קל וחומר, ומה ההורג את רעהו בשגגה ביער, שזה לדעתו
 63 נכנס וזה לדעתו נכנס, דהיינו, שבין ההורג ובין הנהרג נכנסו ליער
 64 ללא נטילת רשות איש מרעהו, ולא ידע ההורג על המצאו של
 65 הנהרג בסמוך לו, ואף על פי כן נעשה הנהרג כמי שנכנס לדעת
 66 -בידיעתו וברשותו חבירו, וגולה ההורג על ידו, זה - הנכנס לבית
 67 הנגר ברשות, שדעתו וברשות חבירו נכנס לביתו, לא כל שכן שיש
 68 לחייב את הנגר גלות על הריגתו. וכיצד יתכן לומר שרבי יוסי בר
 69 חנינא פוטרו מגלות.
 70 ומחמת קושיא זו מבאר רבא את דברי רבי יוסי בר חנינא באופן
 71 אחר: אלא אמר רבא, מאי טעמא שפטור הנגר מגלות, לא משום
 72 שאין מגיע לו עונש חמור כזה, אלא דלא פני ליה בגלות - לא די
 73 לו בעונש קל של גלות, והיינו מעמא - והוה טעמו דרבי יוסי בר
 74 חנינא הפוטרו מגלות, משום דהוה ליה הנגר שונג קרוב למיוד, ש
 75 שמאחר ונתן רשות לאותו אדם להכנס לביתו, היה לו לחשוש
 76 שמא כבר נכנס, ומאחר שלא נודח הרי הוא קרוב למיוד בהריגתו,
 77 ולכך לא די לו בעונש גלות, שאין הגלות מועילה לכפר העון
 78 להורג במיוד, אלא להורג בשגגה.
 79 הגמרא מקשה על דין זה שההורג בשוגג קרוב למיוד אינו גולה:
 80 מתיב רבא, שנינו במסכת מכות (כב): לגבי דין אדם הלוקה בבית
 81 דין על עוונותיו, שביט דין אומדים אותו כמה מלקות ניתן
 82 להלקותו בלא שיסתכן, ואם הוסיף לו שליח בית הדין רצועה
 83 -ומכה אחת נוספת על האומד שאמדוהו, ועל ידי כן מת הלוקה,
 84 חרי זה המלקה גולה על ידו כדין הורג נפש בשגגה.
 85 והא הך - והרי באופן זה דהמלקה שונג קרוב למיוד הוא בהריגה
 86 זו, דאיכא אפוקי אדעתיה - שהרי היה לו להעלות בדעתו דמתי
 87 אינשי בתרא רצועה - שעלול אדם למות כשמוסיפים לו מכה,
 88 וקתני - ומכל מקום כתוב שהרי זה המלקה גולה, ומוכח שאף
 89 ההורג בשוגג קרוב למיוד גולה.
 90 מתרצת הגמרא: אמר רב שימי מנהרדעא, אין המשנה עוסקת
 91 באופן שהוסיף לו סתם מכה על האומד, אלא דמעי במנינא -
 92 שטעה שליח בית הדין במנין המלקות, וכסבור היה שעדיין לא
 93 הלקהו את כל מה שאמדוהו, ולפיכך הוסיף לו עוד מכה ומת,
 94 ולאחר מכן נתברר שטעות היתה בידי במנינו, ובאופן זה אין לדוננו
 95 כשוגג הקרוב למיוד, אלא כהורג בשוגג גרידא.
 96 הגמרא מקשה על תירוץ זה: טפח ליה -הכחו רבא לרב שימי
 97 בסנהדרין - על סנדלו, ואמר ליה, אמנו הוא מני - וכי המלקה הוא
 98 המונה את מנין המלקות, והתניא - והרי שנינו בברייתא, שסדר
 99 המלקות כך הוא. הגדול שבינין קורא בתורה בפרשת (דברים כח
 100 נט) 'הפלא ה' את מפתחך, והדין השני מונה את מנין המלקות,
 101 והדין השלישי אומר לשליח בית דין הכהו, ונמצא שאין שליח בית
 102 הדין מונה בעצמו אלא הדין הוא שמונה, וכיצד יתכן לומר
 103 שטעה שליח בית דין במנין המלקות.

1 בואו ונצא לקראת פלה מלקתא - דהיינו, נצא לקבל את פני השבת
 2 כאדם המקבל את פני המלך, ואמרי לה - ויש אומרים שאמר כך,
 3 בואו ונצא לקראת שבת פלה מלקתא. רבי ינאי היה מתעמף
 4 בבגדים נאים, וקאי -עמדו ואמר בואי פלה בואי פלה, שכך היה
 5 קורא לשביתת השבת מתוך חביבותה בעיניו.
 6 ויש לנו ללמוד מהנהגתם, שכשם שמצוה לצאת ולקבל את פני
 7 השבת, כן מצוה לטרוח ולרוץ בערב שבת להכין את צרכי השבת,
 8 ועל כן יש לפטור את זה שרץ והוהק בשוגג, שהרי ברשות עשה.

משנה

9 משנה זו עוסקת באדם הנמצא ברשות אחת ומזיק ברשות אחרת.
 10 אדם המבקע עצים ברשות הרבים וניתזה חתיכה מן העץ, או
 11 שניתק הגרון מקתו ונפל והזיק ברשות היחיד השייכת לאדם אחר,
 12 או שביקע עצים ברשות היחיד שלו, וניתז מן העץ או הגרון והזיק
 13 ברשות הרבים, או שביקע ברשות היחיד שלו והתז והזיק ברשות
 14 היחיד של אדם אחר, בכל אופנים אלו חייב המבקע בתשלומי
 15 הנזק:

גמרא

16 הגמרא מבאר מדוע הוצרכה המשנה להשמיע דין זה בשלשה
 17 אופנים שונים: וצריכא - ישנו צורך להשמיענו את שלושת
 18 הדינים, מאחר שלא ניתן ללומדם זה מזה. דאי תנא דין זה רק לגבי
 19 המבקע עצים ברשות היחיד והתז והזיק ברשות הרבים, היה מקום
 20 לומר שרק באופן זה יש לחייבו על כך, משום דשכיחי רבים -
 21 מאחר שמצויים אנשים רבים העוברים ברשות הרבים, ולפיכך
 22 היה לו להזהר שלא להזיקם, ופושע הוא, אבל המבקע עצים והתז
 23 מרשות הרבים לרשות היחיד, דלא שכיחי רבים - שאין אנשים רבים
 24 מצויים במקום הנזק, אימא לא - יש מקום לומר שלא יתחייב
 25 המבקע, ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם באופן זה חייב.
 26 ואי תנא דין זה רק לגבי המבקע עצים והתז מרשות הרבים לרשות
 27 היחיד, היה מקום לומר שרק באופן זה יש לחייבו, משום דמעיקרא
 28 שלא ברשות עבד - מאחר שתחילת מעשיו היו שלא ברשות,
 29 שהרי אין אדם רשאי לבקע עצים ברשות הרבים, ולפיכך יש
 30 לחייבו על נזקו, אבל המבקע ומתז מרשות היחיד שלו לרשות
 31 הרבים דברשות עבד - שביקע עצים ברשות, שהרי עשה כן בתוך
 32 רשותו, אימא לא - יש מקום לומר שלא יתחייב על כך, ולפיכך
 33 הוצרכה המשנה להשמיע שגם באופן זה חייב.
 34 ואי תנא הנה תרתי - ואילו היתה המשנה שונה שני דינים אלו,
 35 לגבי המבקע ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד, ולגבי המבקע
 36 ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, היה מקום לומר בזה שבכל
 37 אחד ישנו טעם מיוחד לחייב את המבקע, הא - המבקע ברשות
 38 היחיד והזיק ברשות הרבים יש לחייבו, משום שהתז למקום
 39 דשכיחי רבים ופושע הוא, והא - והמבקע ברשות הרבים והזיק
 40 ברשות היחיד יש לחייבו, משום דביקעתו שלא ברשות היא, אבל
 41 המתז מרשות היחיד שלו לרשות היחיד של אדם אחר, שיש בזה
 42 שתי סיבות לפוטרו, האחת, דלא שכיחי רבים - שאין מצויים
 43 עוברים ושבים במקום הנזק, והשנית, דמעיקרא ברשות -
 44 שמתחילה עשה כן ברשות בחצירו, אימא לא - יש מקום לומר
 45 שבזה אין לחייבו, צריכא - ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו
 46 שגם באופן זה חייב המבקע בתשלומי הנזק:
 47 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין אדם שנכנס לחצר חבירו
 48 וניזוק שם: תנו רבנן, אדם הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות הנגר,
 49 ונתנה בקעתו -חתיכת עץ וטפחה -הכתה על פניו וזת, פטור

דלתו, כוונתו לומר 'הכנס ובוא'. ולפיכך היו הפועלים רשאים
 להכנס לביתו, וחיוב הוא בתשלום כופר אם נגחן שורו או נשכן
 כלבו. וזר ו-תנא קמא: סבר, אין, קום אדוכתה משמע - האומר 'כן'
 כוונתו 'עמוד במקומך' עד שאבוא אני אליך, ונמצא שפועלים
 אלו שלא ברשות נכנסו, ופטור בעל הבית על הריגתם.
 הגמרא מביאה ראייה לדברי תנא קמא: תנא בברייתא, פמאן
 דאמר אין קום אדוכתה משמע - כדעת הסובר שאמירת 'כן' היינו
 'עמוד במקומך'. דתנא, פועל שנקנס לבית על מנת לתבוע את
 שקרו מפעל הבית, ונגחו שורו של בעל הבית ומת, ואף באופן
 בעל הבית, ומת, פטור בעל הבית מתשלום כופר, ואף על פי
 שנקנס הפועל ברשותו של בעל הבית.
 מבררת הגמרא: אמאי פטור - מדוע פטור בעל הבית באופן שנכנס
 הפועל ברשות. אלא לאו - האם אין לומר שהברייתא עוסקת
 באופן דקרי אכבא - שדפק הפועל על הדלת, ואמר ליה בעל הבית
 אין, כן, ונכנס הפועל, ונגחו שורו של בעל הבית ומת, ואף באופן
 כזה פטור בעל הבית מתשלום הכופר, ושמע מינה אין קום אדוכתה
 משמע - ויש ללמוד מכאן שהאומר 'כן', כוונתו 'עמוד במקומך',
 ולפיכך יש לדון פועל זה כאדם הנכנס שלא ברשות, ופטור בעל
 הבית על הריגתו:

משנה

משנה זו דנה לגבי שוורים ובני אדם שחבלו זה בזה, כיצד יש
 להעריך את נזקו של כל אחד מהם.
 שני שוורים תמין שחבלו זה את זה, משלמין הבעלים פמותר חצי נוק
 - חצי נזק מן ההפרש. דהיינו, אם הזיק אחד השוורים את רעהו
 בסכום של מאה דינרים, והשני הזיק לראשון בסכום של חמישים
 דינרים, יש לדון כאילו הזיק הראשון בסכום של חמישים דינרים,
 ומאחר ששור תם הוא ישלם בעליו רק את מחצית הנזק, שהם
 עשרים וחמשה דינרים.
 היו שניהן -שני השוורים מועדין, משלמין הבעלים פמותר נוק
 שלם - את כל ההפרש, שאם הזיק אחד במאה והשני בחמישים,
 משלם בעליו של הראשון חמישים דינרים.
 היה אחד מן השוורים תם ואחד מועד, הדין הוא כך, מועד פתם -
 אם הזיק השור המועד את התם בסכום גדול יותר ממה שהזיק
 התם את המועד, משלם בעליו של השור המועד פמותר נוק שלם
 - את כל ההפרש, כדין שור מועד המשלם נזק שלם, ואם הזיק
 השור התם פמועד יותר ממה שהזיק המועד בתם, משלם בעליו של
 השור התם פמותר חצי נוק - חצי מן ההפרש, כדין שור תם שאינו
 משלם אלא חצי נוק.
 וכן הוא הדין בשני אנשים שחבלו זה בזה, משלמין פמותר נוק
 שלם - שיש לחשב את ההפרש שבין נזקיהם, וסכום זה חייב לשלם
 זה שהזיק יותר, שכן 'אדם מועד לעולם' לשלם נזק שלם.
 וכן אם הזיק אדם בשור מועד והשור המועד הזיק באדם, משלם
 פמותר נוק שלם - יש לחשב את ההפרש שבין נזקיהם, וסכום זה
 ישלם מי שהזיק יותר, מאחר שבין אדם ובין שור מועד דינם
 לשלם נזק שלם.
 ואם הזיק אדם בשור תם ושור תם באדם, הדין הוא כך, אם הזיק
 האדם פתם יותר ממה שהזיק התם באדם, משלם האדם פמותר נוק
 שלם - את כל ההפרש שביניהם, שהרי אדם דינו כמועד לשלם
 נזק שלם, ואם הזיק התם באדם יותר ממה שהזיק האדם בתם,
 משלם בעל השור התם פמותר חצי נוק - חצי מן ההפרש, שהרי
 שור תם אינו משלם אלא חצי נזק, ואף באופן שהזיק אדם. אלו
 דברי תנא קמא.
 רבי עקיבא אומר, אף שור תם שחבל פתם יותר ממה שחבל
 האדם בו, משלם בעליו פמותר נוק שלם - את כל ההפרש, מאחר

מתרצת הגמרא, שאדם אחר לית ליה אימתא דרבייה - אין אימת
 רבו עליו, ולפיכך יש לנפח לחשוש שלא שמע בקולו ולא יצא,
 ואם לא נזהר חייב הוא גלות על הריגתו, אך האי - תלמידו של
 הנפה, אית ליה אימתא דרבייה - אימת רבו עליו, ולפיכך כסבור
 היה ששמע בקולו ויצא, ואנוס הוא בהריגתו.
 הגמרא מביאה דעה שלישית בביאור דבריו של רבי יוסי בר
 חנינא: רב זכיר משמיה דרמא פתני ליה - היה שונה את דברי רבי
 יוסי בר חנינא, אהא - עד על דברי הברייתא במסכת מכות (ח.),
 המביאה את הכתוב (דברים יט ה) וְנָשַׁל הַכֹּהֵן מִן הָעֵץ וַיַּצֵּא אֶת
 רְעוּהוּ וְיָמַת, ודורשת, וַיַּצֵּא פְרָט לְמַצִּיא אֶת עַצְמוֹ, דהיינו, שאין
 ההורג בשגגה חייב גלות אלא באופן שהיה הנהרג מצוי במקום
 הנזק מוקדם לכן, פמאן אמר רבי אליעזר בן יעקב דין זה, מי שיצתה
 אבן מתחת ידו - שורק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, ובשעת
 הזריקה לא היה אדם שם, ולאחר הזריקה הוציא תלה ו-הנהרג
 את ראשו וקיבלה - קיבל האבן בראשו ומת. פטור ההורג מגלות,
 מאחר שהנהרג המציא את עצמו להריגה.
 ועל כך אמר רבי יוסי בר חנינא, שהורג זה פטור מגלות אם מת זה
 שקיבל האבן בראשו, שגזירת הכתוב היא כמו שנתבאר, ותיב
 פושלים ארבעה דברים אם נפצע אותו אדם ולא מת, מאחר
 שפשע בכך שורק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, אף שבאותה
 שעה לא היה שם אדם.
 הגמרא מביאה את מחלוקת הלשונות בדעת רבי יוסי בר חנינא:
 מאן דמתני ליה אהא - מי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על
 ברייתא זו, שאפילו באופן זה מחייבו רבי יוסי בתשלום ארבעה
 דברים, כל שכן ששונה את דינו אפמיתא - על הברייתות לעיל
 (לב) העוסקות באדם שנכנס לחנותו של נגר וניזוק הימנו,
 שבוודאי יש לחייב את הנגר בתשלום נזק אף אם נכנס שלא
 ברשות, שהרי ראהו בכניסתו לחנותו, והיה לו להזהר שלא לפגוע
 בו. ומאן דמתני ליה אפמיתא - מי ששונה את דברי רבי יוסי בר
 חנינא על הברייתות לעיל העוסקות באדם הנכנס לחנותו של נגר,
 יסבור שרק בזה מחייב רבי יוסי את הנגר בתשלומי הנזק מאחר
 שפשע בכך שלא נזהר, אכל אהא - באדם שהוציא את ראשו
 לאחר זריקת האבן, יסבור רבי יוסי שפטור הזורק לגמרי, בין
 מגלות ובין מתשלום ארבעה דברים:
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באדם הנכנס לרשות חבירו
 וניזוק שם: תנו רבנן, פועלים שבאו לתבוע את שקרן ו-שכר
 פעולתם מפעל הבית, ונכנסו לרשותו, ונגחן שורו של בעל הבית,
 ונשכן כלבו של בעל הבית, ומתו, פטור בעל הבית מתשלום כופר,
 מאחר שנכנסו שלא ברשות, ולא היה לו לשמור שלא יזקו. זו
 היא דעת תנא קמא. אחרים אומרים, פשאין פועלין להכנס לבית
 כדי לתבוע את שקרן מפעל הבית, ומאחר שנכנסו ברשות חייב
 בעל הבית בתשלום כופר.
 מבררת הגמרא: תיבי דמי - כיצד היא דרכו של בעל הבית זה, אי
 דשכיח פתמא - אם מצוי הוא ברחוב העיר, מאי טעמא דאחרים -
 מדוע סוברים אחרים שרשאים הפועלים להכנס לביתו, הרי היה
 להם לפוגשו ברחוב העיר ולתבוע את שכרם. ואי דשכיח פתמא -
 ואם אינו מצוי לילך ברחוב, אלא בביתו הוא נמצא, אם כן מאי
 טעמא דתנא קמא הסובר שאין הפועלים רשאים להכנס לביתו,
 הרי אין דרך אחרת בידם לתבוע את שכרם.
 מבארת הגמרא: לא צריכא - לא הוצרכה הברייתא להשמיע
 מחלוקת זו, אלא בנבדא דשכיח ולא שכיח - באדם המצוי קצת
 ברחוב העיר אך אינו מצוי הרבה, וקרי אכבא - ובאדם הפועלים
 ודפקו על דלת ביתו, ואמר להו בעל הבית אין - כן, ונחלקו
 התנאים כיצד יש לפרש את כוונתו של בעל הבית באמירה זו. מר
 (אחרים) סבר, אין, עול תא משמע - אדם האומר 'כן' לדופק על

1 והוציא הלה את ראשו. לא דמיא להיה תחמי פרים וכסותו דשליה ביצד הרגל ולעיל
 2 (כו) דאין לו לחשוב שיסלקו החרים וישרבו הכלים: **אי** דשכיח בשוקא מאי
 3 טעמא דאחרים. פירוש ימתינו עד שימצאוהו בשוק חוץ לבית ואית ספרים דגרסי אי דשכיח
 4 במתא דכיון שאין רגיל לצאת חוץ מעירו הרבה פעמים ימצאוהו חוץ לביתו אבל לא שכיח
 5 במקא בפני רובל המחוור בעיירות ולו להם רשות
 6 ליבקע שלא לך לו:
 7 **בגבירא** דשכיח ולא שכיח. אי שכיח פשיטא
 8 ליה דקום אדוכתך משמע ואי לא
 9 שכיח איכ' ודאי עול תא משמע: **הנניא** כמיד
 10 קום אדוכתך משמע. וריכ' בשכיח ולא שכיח דאי
 11 בשכיח זה לא היה קורא נכנס ברשות דפשיטא
 12 דקום אדוכתך משמע: **שני** שוורים תמים שחבולו
 13 זה גזה כו. תימה דכולה מתניתין שאין צריכה
 14 היא וי"ל דלרבי עקיבא אצטרך שלא תאמר כיון
 15 דאית ליה יחולט חשור ליקום אם כן שרו של זה
 16 קני לזה ואם הקדישו קדוש קמיל דלא אמרינן
 17 הכי ואפילו לרבי ישמעאל נמי נ"מ אם נאכר
 18 האחד שלא יאמרו והבעלים אגבה כל חצי נזק
 19 משלך ואתה תפסיד נזקך שנאכר שור שמשלתם
 20 מנפול:
 21 **ורבנן** תוה לקמ' לי לפוטרו כו. ואית לרבנן
 22 כמשפט לקמ' לי דבלא כמשפט דיעין
 23 דתם באדם משלם ח"ו ומדחיק תיחי לשלם נ"ש
 24 וי"ל דכיון דהוה אצטרך למכתב לפוטרו מארבע'
 25 דברים אי לאו כמשפט שור בשור לא תוה דרשינן
 26 תוה לפוטרו מארבעה דברים אלא תוה דרשינן
 27 תוה כרבי עקיבא תוה כפתחון ולא כעליון דהכי
 28 מסתברא טפי: **לפוטרו** מארבעה דברים. תימה
 29 מכמשפט שור בשור כך משפט שור באדם
 30 שמענו ליה וי"ל דזה אין ללמוד משום דגבי שור
 31 לא שייכי ארבעה דברים דצער ובושת ליבא ורפי
 32 ושבח ויו בכלל נזק דכששמדו כמה היה שוה
 33 מתחילה וכמה הוא שוה וכשיו שאם ירצה בעליו
 34 לא ירפאוהו אלא ימכרוהו מיד ויקנה אחר נמצא
 35 כמשפטו לו ויכול לקנות שור בשלו אבל אדם על
 36 קריו צריך לרפאות עצמו ושבח נמי איבא:
 37 **תוה** אמרינא צער לחודיה. יש ספרים דגרסי צער
 38 ובושת אבל רפי ושבח לא ואית מהיבא
 39 תיחי דלתיוב ליה אי מקו דאדם שאין משלם
 40 בופר מה לאדם שמשלם צער וי"ל דלא שייך ביה
 41 פירקא דמאי דכתיבי באדם שמשלם רפי ושבח
 42 אין אלא גלוי מילתא בעלמא שקל זה חשיב נזק
 43 ונזק מצינו בהדיא בקרא שהשור משלם:
 44 **הקדישו** נזק איבא ביניהו. דימי למימר דלמר
 45 וכול לסלקו ולמר אין וכול לסלקו וכן
 46 מכרו מזיק דלרבי ישמעאל מכור לרדיא
 47 כדאמרינן בשמעתא ולרבי עקיבא אין מכור וכן
 48 שיבא מזיק או כיחש מזיק כדאמרינן לקמן ומילי
 49 טובא דדריש בשור שנגח ארבעה וממשה דף לו:
 50 נמי איבא ביניהו אלא חד מביניהו נקט: **איבא**
 51 ביניהו. דלרבי ישמעאל אין קדוש ואם תאמר
 52 ואמאי אין קדוש למאן דאמר בפרק כל שעה
 53 (פסחים דף לו) למפרע הוא גובה וי"ל דלמאן
 54 דאמר למפרע הוא גובה תינתו היבא דנבאו
 55 לבסוף אבל היבא אם נתרצה נזק לבסוף לקבל
 56 הקעות ולא גבאו לרבי ישמעאל אין קדוש ומכל מקום לרבי עקיבא קדוש דשוחץ
 57 ניהו

1 אחר לית ליה אימתא. דנפח עליה תוהו ליה לאסוקי אדעתיה שמא לא יצא: ותיב בד'
 2 דברים. דתוה ליה פושע שורק למקום שבני אדם מצויים: מאן דתנינא אהא. חייב בארבעה
 3 דברים: כל שכן אקמייתא. הנכנס לתורתו של נגר דכיון דחזייה דעייל איבעי ליה לעיני:
 4 צפית. בביתו ולא בשוק: **מתני'** במוחה. שמין מהו היזיק של זה יותר על נקויו של זה
 5 ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר את החצי:
 6 מועד בתם משלם במוחה. כלומר אם הוא הזיק
 7 את התם יותר משהזיקו תם: **גמ'** כמשפט תוה
 8 יעשה לו. רבנן לא דייקי תוה דמיתני ליה
 9 לדרשה דקלקלן: כך משפט שור באדם. דתני
 10 קרא בשור באדם כתיב או בו יגח וגו': כפתחון
 11 ולא כעליון. משפט התחתון משתעי במועד
 12 וקרא קמא בתם רבי עקיבא תוה דייק כלומר
 13 דינא דסליק האי קרא מיניה: וכול. תם שחבל
 14 באדם וזא כמועד לכל דבריו אפי' לשלם מן
 15 העליונה: מנפול משלם. ואם אינו שוה כנגד כל
 16 התבולה יפסיד נזק ואינו נוטל אלא השור:
 17 **לפוטרו** מארבעה דברים. דהכי משמע משפט זה
 18 יש לו לשלם נזק שלם ולא משפט אדם החובל
 19 בחבירו: תני מילי צער לחודיה. משום דלא חסר
 20 ביה ממונא: אבל רפי ושבח. דחסר ביה ממונא
 21 אימא כי נזק ניהו ומתייבב קמ"ל. יתורא:
 22 **מתני'** נוטל את השור. דהיינו חצי נזק: **גמ'**
 23 יושם שור. המזיק בב"ד ויתן לו מזיק מעות דמי
 24 השור שהוא חצי נזק ובושה מנה שנגח לשוה
 25 מאתים ואין הנבילה שוה כלום קמירי. הוולט
 26 השור. השור עצמו זק ורקמין מפרש מאי
 27 בעייה: שותפין ניהו. בההוא שור דמשתעי ביה
 28 קרא שוריהו רחמנא שותפין וקרא משתעי בשוה
 29 מאתים שנגח לשוה מאתים כדתני במתניתין
 30 זהו שור האומר בתורה הלךך הכא דמזיק אינו
 31 שוה אלא מנה נוטל את השור: הקדישו נזק
 32 איבא ביניהו. לרבי ישמעאל לא קדיש ליה
 33 לרבי עקיבא קדיש:

25 במוחה נזק שלם אדם בתם ותם באדם אדם בתם משלם במוחה נזק שלם תם באדם
 26 משלם במוחה חצי נזק ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במוחה נזק שלם:
 27 **גמ'** ת"ר כמשפט תוה יעשה לו כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם מה שור
 28 בשור תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד
 29 נזק שלם ר' עקיבא אומר כמשפט תוה כפתחון ולא כעליון וכול משלם מן העליונה ת"ל
 30 יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העליונה ורבנן זה לקמ' לי לפוטרו מארבעה דברים
 31 ורבי עקיבא לפוטרו מארבעה דברים מנא ליה נפקא ליה מאיש כי יתן מום בעמיתו איש
 32 בעמיתו ולא שור בעמיתו ורבנן אי מההיא תוה אמרינא צער לחודיה אבל ריפוי ושבח אימא
 33 ליתן ליה קמ"ל: **מתני'** שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום
 34 נוטל את השור: **גמ'** מתניתין מני רבי עקיבא היא דתניא יושם השור בכ"ד דברי רבי
 35 ישמעאל רבי עקיבא אומר הוולט השור במאי קמילג' ר' ישמעאל סבר בעל חוב הוא
 36 וזווי הוא דמפיק ליה ור' עקיבא סבר שותפין ניהו וקמילג' בהאי קרא ומכרו את השור
 37 החי וחצו את כספו ר' ישמעאל סבר רבי דינא קמוחה רחמנא ור' ע' סבר לניזק ומוזיק מוזהר
 38 לחו רחמנא מאי ביניהו הקדישו נזק איבא ביניהו בעא מיניה רבא מר"נ מכרו מזיק לר'
 39 ישמעאל מהו כיון דא"ר ישמעאל בעל חוב הוא וזווי הוא דמפיק ליה מכור או דלקמא

כיון
 הקעות ולא גבאו לרבי ישמעאל אין קדוש ומכל מקום לרבי עקיבא קדוש דשוחץ
 ניהו

1 ביון דמשעבד ליה. דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה לשור דרמקא שעבדנה ניהליה:
 2 והתניא כפרו כבור. אמר ליה חזר וגובהו נזק מלוקה. לרדאי. שאם חרש בו לוקח אינו
 3 נותן דמי החרישה לניזק. ש"פ. בתמיה והא מטלטלין לאו מידד דקאי בעיניה ולא סמך
 4 מלך עליו והוא אפסדו טרפין להו מלוקה: אפסדו. רחמנא שויה למיגבי מהאי שור: אין

1 ניהו ועוד דלרבי עקיבא קדוש הגוף והשבח מהשקדיש אבל לרבי ישמעאל אפילו למי
 2 למפרע הוא גובה שבח דמזיק הוי ולא קדיש עד שיגבנו ונראה דאע"ג דלרבי עקיבא
 3 קיימא ליה ברשותיה משעת תזק קודם העמדה בדין וחשיבין כאילו בא חצי נזק לידו
 4 מאותה שעה ואע"ג דק"ל פלגא נזקא קנטא מכל מקום אם העידו עדים ששורו נגח ביום

5 בעל חוב גובה ממנו. והוא אמאי גבי ליה
 6 מלוקה: ומשני עבד טקמא פאי. גובהו מלוקה
 7 משום דאית ליה קלא לשעבודיה כי שויה
 8 אפומיק: בר פלוגיא. מאי תוהו כפרו אינו
 9 כבור. קס"ד אפי' לרדאי: לעולם טיזק. ומכרו
 10 אינו מכור לגופיה קאמר דרדר גבי ליה ואפילו
 11 לרבי ישמעאל: הקדישו מוקדש. לאו קדוש ממס
 12 אלא ליתן דבר מועט כפרו: כרדאי אבהו.
 13 דאמר במסכת ערכין (דף כג) גבי מוקדש נכסיו
 14 והיה עליו כתובת אשה ובעל חוב וקנהו הקם
 15 דיהיב להקדש מידד פורתא ונבי בעל חוב דיליה
 16 ואמר ר' אבהו דהא דבעי למיתב להקדש מידד
 17 משום גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא
 18 לחולין בלא פדיון: כפרו כבור. כולה תק
 19 ברייתא מפרש לקמן: משעבד ברין. נשתעבד
 20 גופו לניזק ויש לו הוא: כפרו. מוקדש אינו כבור.
 21 ואפי' לרדאי: הקדישו אינו מוקדש. ואפילו מידד
 22 לא יהיב להקדש קרמו בעלי חובות בו. מפרש
 23 טקמא לקמן: כפרו כבור. אשור תם קאי עד
 24 שלא עמד ברין: כרדאי אבהו. דיהיב דבר מועט:
 25 נתנו במתנה מה שעשה עשו לרדאי. כמכירה:
 26 אלא שחמו. קס"ד מה שעשה עשו לאפקעי
 27 מניזק קאמר דהתם ליכא למימר לרדאי: לפת
 28 שחייטת. מה שנתנו דמי בשחייטת אין המזיק
 29 משלם: שעבודו של חבירו. קרקע המשעבדת
 30 לחבירו: פשיטא. דתמאק שמעיין לה בלא
 31 מיקמא דרב הונא: ה"ג הא נמי רבה אמר דאמר
 32 רבה. רבה אדם חשוב הנה ומאדם חשוב כגון רב
 33 או רבה פרכיין כאילו בתים במשנה או
 34 בכרייתא: כמאן דהפר בה בורות שחיון ומערת
 35 דפי. שהרי השחית נראית ונפרת: בין הויק עד
 36 שלא חב. עד שלא ליה בעליו המעות מבעלי
 37 חובין:
 ואפי'

1 א' והיו עדים אחריו ואמרו ביום א' הייתה
 2 עמנו אלא בע"ש נגח דמשלמין דבעידנא
 3 דקמסיהו נברא לאו בר תשלומין הוא דכל זמן
 4 דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו
 5 בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו לניזק בשעת
 6 תזק כדמובח במרוכה ולמן דף ער. ושם גבי
 7 מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני)
 8 וסימא את עינו והוא סה"י ואפקינהו ואמריהו
 9 ומוקים לה דקמי אקדמו ואפי' פרוח אי דלא
 10 עמד ברין דמי כולו עבד גבי לשלומי דאבתי לא
 11 מחיב נברא אלקא לא חשיבין נברא בר
 12 תשלומין קן זמן שלא נודע אע"פ שהעבד זוכה
 13 בשחרורו לאלתר כדדרשינן תחת עינו ולא תחת
 14 עינו ושניו את דתברק נערה (כתובות דף מא:
 15 ושם) תנן לא הסיפי לעמוד ברין עד שפגרה
 16 בקסה לעצמה ואמאי והא משעת פתייה זכה בה
 17 האב אלקא משמע דבקס לא וכי עד שעת
 18 העמדה בדין והוא סבר רבי עקיבא דוכי משעת
 19 תזק וכן במרוכה דף ער. ושם משמע דאי לא
 20 בחיב תחת עינו דממנע ולא תחת עינו ושניו
 21 תוה אמרין דסימא עינו והפיל שניו דיוצא בעינו
 22 ושניו אלקא לא וכי עד שיעמוד בדין והוא סבר
 23 רבי עקיבא דוכי משעת תזק ועוד דר' עקיבא
 24 אית ליה בהשולח (גיטין מב) דיוצא בשן ועין
 25 דצריך גט שחרור והתם אמר מידד דצריך גט
 26 שחרור קסבר שיוצא בשניו ועינו ושמן י"ל
 27 דהיינו טקמא דזוכה משעת נתיחה משום דגלי לן
 28 קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכור אפומיק ואניק
 29 קאי וההיא דמרוכה (דף ער) גמי גלי קרא לזמן
 30 דאית ליה: א"כ פשיטא. דלרבי עקיבא קדוש
 31 אף על גב דאי מודה מפרט דקנס הוא מכל מקום
 32 השתא מיקא לא הודיה:
 33 משום דרבי אבהו. אבל בלא ר' אבהו לא
 34 קדיש משום קדושת דמים אין
 35 מפקעת מידד שעבוד תמירי הקא כבעל מום אינ
 36 בתם וכגון שהקדישו לבדק הבית דקדוש קדושת
 37 דמים וכדאמרין (תמורה דף ו) המתפס תמימים
 38 לבדק הבית מה שעשה עשו וקשה מכאן לר"ת
 39 שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידד
 40 שעבוד ואפי' קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמנה
 41 רגנו לשעבודא דניזק כדאמרין בהחובל לקמן
 42 ז. ושם אלמנה רגנו לשעבודיה דבעלי: זאת
 43 אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליגא
 44 אדרשב"ג דמחייב בהשולח (גיטין מא. ושם לחד
 45 מאמוראי דהתם: ש"מ מע"ב מיהו ב"ח מאותר שקדם
 46 ונכה בו. ודלא כגון נסב בפרק מי שהיה נשוי
 47 (כתובות דף צד.) דלרדאי כי היכי דבדקקעות
 48 ערדין ב"ח מאותר משום נעילת דלת טפי מלוקה
 49 מאותר הכי נמי אע"ג דמלוקה מאותר גבי ליה
 50 ניזק כדאמר לעיל משום דאית ליה קלא כמ"ח
 51 מאותר לא גבי ליה משום נעילת דלת:
 אילו

1 והגבירו בין חב עד שלא הויק בין הויק עד שלא חב מה שעשה עשו לפי שאין משתלם
 2 אלא מן העלייה : אמר מר מכרו מכור לרדאי הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחמו
 3 ונתנו במתנה מה שעשה עשו בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשו לרדאי אלא שחמו
 4 ליתנו ולשתלם ממשויה דתניא חי אין לי אלא חי שחמו מניין ת"ל ומכרו את השור מ"מ
 5 אמר רב שניבוי לא נצרכא אלא לפחת שחייטת אמר רב הונא גריה דרב הושע זאת
 6 אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור פשיטא מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חפרתיך
 7 ולא מידי דא"ל יזקא בעלמא הוא דשקלי מינד אבל בעלמא ליתויב קמ"ל הא נמי רבה
 8 אמרה דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא דא"ל נירא
 9 בעלמא קלאי מינד אבל היכא דהפר בה בורות שחיון ומערת ליתויב קמ"ל דהא הקא
 10 כמאן דהפר בה בורות שחיון ומערת דמי וקאמר מה שעשה עשו קרמו בעלי חובות
 11 והגבירו בין חב עד שלא הויק בין הויק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משלם
 12 אלא מגופו בשלמא הויק עד שלא חב ניזקין קרמו אבל חב עד שלא הויק כ"ח קדים
 13 ואפילו

1 א' והיו עדים אחריו ואמרו ביום א' הייתה
 2 עמנו אלא בע"ש נגח דמשלמין דבעידנא
 3 דקמסיהו נברא לאו בר תשלומין הוא דכל זמן
 4 דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו
 5 בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו לניזק בשעת
 6 תזק כדמובח במרוכה ולמן דף ער. ושם גבי
 7 מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני)
 8 וסימא את עינו והוא סה"י ואפקינהו ואמריהו
 9 ומוקים לה דקמי אקדמו ואפי' פרוח אי דלא
 10 עמד ברין דמי כולו עבד גבי לשלומי דאבתי לא
 11 מחיב נברא אלקא לא חשיבין נברא בר
 12 תשלומין קן זמן שלא נודע אע"פ שהעבד זוכה
 13 בשחרורו לאלתר כדדרשינן תחת עינו ולא תחת
 14 עינו ושניו את דתברק נערה (כתובות דף מא:
 15 ושם) תנן לא הסיפי לעמוד ברין עד שפגרה
 16 בקסה לעצמה ואמאי והא משעת פתייה זכה בה
 17 האב אלקא משמע דבקס לא וכי עד שעת
 18 העמדה בדין והוא סבר רבי עקיבא דוכי משעת
 19 תזק וכן במרוכה דף ער. ושם משמע דאי לא
 20 בחיב תחת עינו דממנע ולא תחת עינו ושניו
 21 תוה אמרין דסימא עינו והפיל שניו דיוצא בעינו
 22 ושניו אלקא לא וכי עד שיעמוד בדין והוא סבר
 23 רבי עקיבא דוכי משעת תזק ועוד דר' עקיבא
 24 אית ליה בהשולח (גיטין מב) דיוצא בשן ועין
 25 דצריך גט שחרור והתם אמר מידד דצריך גט
 26 שחרור קסבר שיוצא בשניו ועינו ושמן י"ל
 27 דהיינו טקמא דזוכה משעת נתיחה משום דגלי לן
 28 קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכור אפומיק ואניק
 29 קאי וההיא דמרוכה (דף ער) גמי גלי קרא לזמן
 30 דאית ליה: א"כ פשיטא. דלרבי עקיבא קדוש
 31 אף על גב דאי מודה מפרט דקנס הוא מכל מקום
 32 השתא מיקא לא הודיה:
 33 משום דרבי אבהו. אבל בלא ר' אבהו לא
 34 קדיש משום קדושת דמים אין
 35 מפקעת מידד שעבוד תמירי הקא כבעל מום אינ
 36 בתם וכגון שהקדישו לבדק הבית דקדוש קדושת
 37 דמים וכדאמרין (תמורה דף ו) המתפס תמימים
 38 לבדק הבית מה שעשה עשו וקשה מכאן לר"ת
 39 שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידד
 40 שעבוד ואפי' קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמנה
 41 רגנו לשעבודא דניזק כדאמרין בהחובל לקמן
 42 ז. ושם אלמנה רגנו לשעבודיה דבעלי: זאת
 43 אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליגא
 44 אדרשב"ג דמחייב בהשולח (גיטין מא. ושם לחד
 45 מאמוראי דהתם: ש"מ מע"ב מיהו ב"ח מאותר שקדם
 46 ונכה בו. ודלא כגון נסב בפרק מי שהיה נשוי
 47 (כתובות דף צד.) דלרדאי כי היכי דבדקקעות
 48 ערדין ב"ח מאותר משום נעילת דלת טפי מלוקה
 49 מאותר הכי נמי אע"ג דמלוקה מאותר גבי ליה
 50 ניזק כדאמר לעיל משום דאית ליה קלא כמ"ח
 51 מאותר לא גבי ליה משום נעילת דלת:
 אילו

55 דָּאָמַר שמשעת הנוק הוֹחֵלֵט הַשּׁוֹר לניוק, ולפיכך אין המזיק יכול
56 למוכרו. ואילו הסיפא של הבריייתא שבה מבואר שאם הַקְּדִישׁוֹ
57 המזיק הרי הוא מוֹקְדֵשׁ, אֲתָאן לְרַבֵּי יִשְׁמַעְאֵל – הרי זה כדעת רבי
58 ישמעאל, דָּאָמַר יוֹשֵׁם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין – הסובר שיש לשום את
59 השור בבית דין וישלם המזיק את שויו, אך גוף השור של המזיק
60 הוא ולפיכך רשאי להקדישו, וכיצד יתכן הדבר שהרישא כרבי
61 עקיבא והסיפא כרבי ישמעאל.
62 וְאֵלֵא בהכרח צריך לומר שהבריייתא עוסקת באופן שמכר הַנִּיָּק
63 לשור זה, ואם כן, הרישא שבה מבואר שאם מְקָרוּ הַנִּיָּק אִינוּ
64 מְכוּר, מָנִי – כדעת מי היא, כרבי יִשְׁמַעְאֵל הסובר שהשור ממונו של
65 הַנִּיָּק הוא, ולפיכך אין המזיק יכול למוכרו, ואילו הסיפא שבה
66 מבואר שאם הַקְּדִישׁוֹ הַנִּיָּק הרי זה מוֹקְדֵשׁ אֲתָאן לְרַבֵּי עֲקִיבָא – היא
67 כדעת רבי עקיבא הסובר שהשור רכוש הַנִּיָּק הוא, ולפיכך יכול
68 הוא להקדישו, וכיצד יתכן שהרישא כרבי ישמעאל והסיפא כרבי
69 עקיבא.
70 מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם יש לבאר שהבריייתא עוסקת באופן
71 שמכרו או הקדישו הַמִּזִּיק, וְכֵמו כן הבריייתא היא כדְּבָרֵי הַבַּל,
72 וביאור הדברים כך הוא, מְקָרוּ הַמִּזִּיק לשור זה אִינוּ מְכוּר
73 לצמיתות, אֲפִילוּ לְדַעַת רַבֵּי יִשְׁמַעְאֵל, דָּהָא מִשְׁעֵבְדָא לִיהַּ לְנִיָּק –
74 שהרי שור זה משועבד לניוק לתשלום נזקו, ואף רבי ישמעאל
75 מודה בזה שרשאי הַנִּיָּק לגבות את השור מן הלוקה, ואם הַקְּדִישׁוֹ
76 המזיק לשור זה, הרי הוא מוֹקְדֵשׁ אֲפִילוּ לְדַבְרֵי רַבֵּי עֲקִיבָא, מְשׁוּם
77 הַדִּין דְּרַבֵּי אֶבְהוּ, דָּאָמַר רַבֵּי אֶבְהוּ, שאף במקום שאין ההקדש חל
78 מעיקר הדין, מכל מקום חייבו חכמים לפדותו בפרוטה, וְזוּרְהָ שְׁפָא
79 יֵאמְרוּ בְּנֵי אָדָם שאף הַקְּדֵשׁ גָּמוּר יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיוֹן, ועל כן מודה רבי
80 עקיבא שאם הקדיש המזיק את שורו, אף שלא חל הקדש זה,
81 שהרי השור נעשה ממונו של הַנִּיָּק, מכל מקום יש לפדותו
82 בפרוטה מפני הגיורה.
83 הגמרא מביאה תוספתא העוסקת אף היא בדינים אלו: תְּנִי רַבֵּנָּן,
84 שוֹר תָּם שֶׁהָיָה, עַד שְׁלֹא מוֹקְדֵשׁ מִדִּין – שעדיין לא תבעו הַנִּיָּק
85 בבית דין, אִם מְקָרוּ הַמִּזִּיק לשור זה הרי הוא מְכוּר, ואם הַקְּדִישׁוֹ
86 הרי הוא מוֹקְדֵשׁ. וכן אם שִׁחַט הַמִּזִּיק לשור זה, וְנָתְנוּ –או שנתנו
87 בְּמַתְנֵהוּ, מַה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי, שכל זמן שלא עמד בדִּין ממונו הוא.
88 אַךְ מִשְׁעֵבְדֵי מִדִּין – לאחר שתבעו הַנִּיָּק בבית דין, נעשה השור
89 ממונו של הַנִּיָּק, ולפיכך אִם מְקָרוּ הַמִּזִּיק אִינוּ מְכוּר, ואם הַקְּדִישׁוֹ
90 אִינוּ מוֹקְדֵשׁ, ואם שִׁחַט וְנָתְנוּ בְּמַתְנֵהוּ לֹא עָשָׂה וְלֹא בְּלוּם.
91 קְדָמוּ בְּעֵלֵי הַחֹבוֹת של המזיק והַנִּיָּקוֹהוּ את השור לגבות ממנו את
92 החוב שחייב להם בעליו, קודם שיטלה הַנִּיָּק עבור תשלום נזקו,
93 הַדִּין הוא שְׁבִין אִם הִיהָ חֵב לַחַם הַמִּזִּיק עַד שְׁלֹא הָיָה – קודם שהזיק
94 השור, וְכֵין אִם הָיָה הַשּׁוֹר עַד שְׁלֹא חֵב – קודם שלוחו בעליו מעות,
95 לֹא עָשׂוּ הַבְּעֵלֵי חֹבוֹת וְלֹא בְּלוּם, אלא רשאי הַנִּיָּק לטול מהם את
96 השור, לְפִי שְׂאֵין שוֹר תָּם מִשְׁתַּלֵּם אֵלָּא מְנוּפֹי, ולפיכך מיוחד הוא
97 לַנִּיָּק לגבות את חובו ממנו. דינים אלו נאמרו בשור תָּם שהזיק.
98 אבל שור מוֹקְדֵשׁ שֶׁהָיָה, בֵּין שֶׁעָמַד הַמִּזִּיק בְּדִין וְכֵין שְׁלֹא עָמַד עַדִּין
99 בְּדִין, אִם מְקָרוּ הַרִי הוא מְכוּר, ואם הַקְּדִישׁוֹ הַרִי הוא מוֹקְדֵשׁ, ואם
100 שִׁחַט וְנָתְנוּ בְּמַתְנֵהוּ מַה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי, וכן אִם קְדָמוּ בְּעֵלֵי הַחֹבוֹת של
101 הַמִּזִּיק והַנִּיָּקוֹהוּ את השור עבור גביית חובותיהם, בֵּין אִם חֵב הַמִּזִּיק
102 עַד שְׁלֹא הָיָה הַשּׁוֹר, וְכֵין אִם הָיָה הַשּׁוֹר עַד שְׁלֹא חֵב הַמִּזִּיק, מַה
103 שֶׁעָשָׂה בְּעַל הַחֹבוֹת עָשׂוּי, לְפִי שְׂאֵין נֹקֵד של שור המועד מִשְׁתַּלֵּם אֵלָּא
104 מִן הַעֲלֵיָּה – מביתו של בעל השור, ולפיכך לא נשתעבד גוף השור
105 לַנִּיָּק, ורשאי המזיק לעשות בו כרצונו:
106 עתה מבארת הגמרא את דברי התוספתא: אֲמַר מַר, מְקָרוּ הַמִּזִּיק
107 לשור תָּם שהזיק קודם שעמד בדִּין, הרי הוא מְכוּר. ומבארת
108 הגמרא, שכוונת התוספתא שמכרו הוא לְדוּדָא – לחרישה, וכמו

1 דְּכֵין הַמִּשְׁעֵבְדֵי לִיהַּ לְנִיָּק – שמאחר ושור זה משועבד הוא לניוק
2 לתשלום נזקו, לֹא כָּל בְּמִנְיָה – אין בעליו רשאי למוכרו ולהפקיע
3 את שיעבודו של הַנִּיָּק. אֲמַר לִיהַּ רַב נַחֲמָן לַרְבָּא, אִינוּ מְכוּר, מאחר
4 שמשועבד הוא לַנִּיָּק.
5 שאל רבא לרב נחמן, וְהִתְנַיָּא שאם מְקָרוּ הַרִי הוא מְכוּר. השיב לו
6 רב נחמן, שאף לדברי הבריייתא חוּד הַנִּיָּק וְנִיָּקוֹהוּ לשור זה מן
7 הלוקה.
8 שב רבא ושאלו, וְכֵי מֵאַחַר שֶׁחוּד הַנִּיָּק וְנִיָּקוֹהוּ לשור זה מן הלוקה,
9 אִם כֵּן לְמָה נִידוּן הַשּׁוֹר כְּמְכוּר. והשיב לו רב נחמן, לְדוּדָא –
10 לחרישה. שאם נשתמש הלוקה בשור זה לצורכי חרישה משעה
11 שקנאו ועד שעה שנבאו הַנִּיָּק ממנו, אִינוּ צָרִיךְ לִיתֵן את דמי
12 החרישה לַנִּיָּק, מאחר שחלה מכירה זו, אלא שמכל מקום רשאי
13 הַנִּיָּק לגבות ממנו שור זה שנשתעבד לו לתשלום נזקו.
14 מקשה הגמרא: שֶׁמַּעַ מִיָּנָה – לכאורה יש ללמוד ממה שרשאי
15 הַנִּיָּק לגבות את השור מן הלוקה, שאדם הלֵוֶה מעות, וְלֵאחֹר
16 ההלוואה מוֹכֵר הַאֲפִילוּ, בֵּית דִּין גּוֹבֵין לוֹ –למלוה מִהֵם – מן
17 המטלטלין, שאם אין ללוה מעות לשלם, גובה המלוה מן
18 הלקוחות את המטלטלין שקנו מן הלוה, כשם שגובה הַנִּיָּק את
19 השור שהוא מטלטלין מיד הלוקה. וכיצד יתכן לומר כן, הרי אין
20 המלוה סומך בשעת ההלוואה אלא על קרקעותיו של הלוה,
21 ומדוע רשאי הוא לגבות אף מטלטלין מן הלקוחות.
22 מתרצת הגמרא: אִכן, אין המלוה רשאי לגבות ממתלטלין שמכר
23 הלוה, וְשִׁאֵין חֵתֵם – אלא שאונה הדבר לגבי נזק הגובה משורו
24 של המזיק, דְּכֵין מִשְׁעֵבְדֵי אֲפּוּתֵיקֵי דְּמִי – שהרי זה כאילו עשה
25 המלוה את שורו אפותיקי ללוה, דהיינו, שייחדו לו לגבות את
26 חובו הימנו, ובאופן כזה ניתן לגבות אף ממתלטלין.
27 שבה הגמרא ומקשה: וְהָאָמַר רַבָּא, שהלוה שֶׁעָשָׂה את עֲבֹדוֹ
28 אֲפּוּתֵיקֵי לַמְלוּה, דהיינו שייחד לו את עבדו לגבות את חובו ממנו,
29 ולאחר מכן מְקָרוּ לַאֲדָם אַחַר, הַדִּין הוא שהַבְּעֵל חֹב גּוֹבֵה את
30 העבד וְהַיָּמֵנו – מן הלוקה, מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּעַבַד לוֹ לִפְרַעוֹן חֹבוֹ קוֹדֵם
31 שנמכר לו. אך אם עשה הלוה את שורו אפותיקי – שייחד למלוה
32 את שורו לגבות החוב ממנו, ולאחר מכן מְקָרוּ לַאֲדָם אַחַר, אֵין
33 הַבְּעֵל חֹב גּוֹבֵה את השור הַיָּמֵנו – מן הלוקה, ואם כן, אף אם יש
34 לדון את שור המזיק כמיוחד לגביית הַנִּיָּק, עדיין יש לתמוה כיצד
35 רשאי הַנִּיָּק להוציאו מיד הלוקה.
36 מתרצת הגמרא: עֲבַד מֵאֵי מַשְׁעֵבָא – מהו טעם הדבר שאם עשה
37 הלוה את עבדו אפותיקי רשאי המלוה לגבותו מן הלוקה, מְשׁוּם
38 דְּאִיתֵי לִיהַּ קָלָא – מאחר שכאשר משעבד הלוה את עבדו למלוה,
39 יש קול לשיעבוד זה, ולא היה לאדם אחר לקנותו, ועל כן הפסיד
40 מעותיו ורשאי המלוה לגבותו ממנו, ומה שאין כן באדם המשעבד
41 את שורו למלוה, שאין קול לדבר זה, ולא היה ללוקה להמנע
42 מלקנותו, ולכן אין המלוה רשאי להוציא מידו. ולפיכך מבואר
43 מדוע רשאי הַנִּיָּק לגבות את השור המזיק מיד הלוקה, דְּהֵאִינוּ נְפִי
44 בֵּין דְּנִיָּח קָלָא אִיתֵי לִיהַּ – שגם בזה מאחר שנגח השור יש לו קול,
45 דְּהוֹרָא נְהָיָא קְרוֹ לִיהַּ – שהרי נקרא הוא מעתה שור נגחן, ועל כן
46 היה על הלוקה להמנע מלקנות שור זה המשועבד לתשלום הנזק,
47 ומאחר שלא נזהר בכך הפסיד את ממונו.
48 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדִּין מכירת שור המזיק או
49 הקדשתו: תְּנִי רַב תַּחְלִיפָא בְּרַ מַעְרְבָא –[בן ארץ ישראל] קְמִיָּה
50 –[לפניו] דְּרַבֵּי אֶבְהוּ. מְקָרוּ – לשור המזיק, אֵין מְכוּר, אבל אם
51 הַקְּדִישׁוֹ, הרי הוא מוֹקְדֵשׁ.
52 מבארת הגמרא: מְקָרוּ מֵאֵן – מי הוא שמכרו לשור זה, אֵילִימָא –
53 אם נאמר שהמזיק הוא שמכרו, אִם כן, הרישא של הבריייתא שבה
54 מבואר שֶׁמְקָרוּ אֵין מְכוּר, מָנִי – כדעת מי היא, כרבי עֲקִיבָא היא,

56 לאחר הנגיחה וְעַמְד שווי על אַרְבַּע מְאוֹת זוו, נוֹתֵן לוֹ הַמּוֹזֵק אַתּ
57 דְּמֵי נֹזֵק בְּשַׁעַת הַנּוֹק, ואינו יכול לטעון שלא הפסידו מאומה
58 מאחר שהשביח השור, כיון שאם לא היה מוֹזֵק היה משביח יותר.
59 ואי כוונת הברייתא ששבח זה הוא בְּשִׁפְטָיִמוּ הַנּוֹק, צָרִיכָא לְמִימַר
60 שמשלם המוֹזֵק כשעת הַנּוֹק, הרי פשוט הדבר שאינו יכול לטעון
61 מאומה, מאחר שהשור לא השביח מעצמו אלא מחמת פיטומו של
62 הַנּוֹק. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כְּפָא, הַרְיֵשָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא
63 העוסקת בהשביח שורו של הַנּוֹק, מְשַׁבְּחָת לָהּ - יש למצוא שני
64 אופנים בביאורה, בֵּין דְּפָסְטָה פְּטוּמִי - בין באופן שהשביח השור
65 על ידי פיטומו של הַנּוֹק, בֵּין דְּשִׁבְחָה מְמִילָא, וְאָצְמְרִיךְ לְאַשְׁמוּעֵינָן
66 דְּהֵיבָא דְּשִׁבְחָה מְמִילָא - שאף באופן שהשביח השור מעצמו נוֹתֵן
67 לוֹ הַמּוֹזֵק בְּשַׁעַת הַנּוֹק, ואינו יכול לטעון לא הפסדתך מאומה. אך
68 הַפְּסִיפָא העוסקת בהשביח שורו של המוֹזֵק, לֹא מְשַׁבְּחָת לָהּ אֵלָּא
69 בְּשִׁפְטָיִמוּ הַמּוֹזֵק, שלפיכך אין הַנּוֹק שותף בשבח זה, אך אם
70 השביח השור מעצמו, יש למוֹזֵק לחלוק את דמי השבח עם הַנּוֹק,
71 כפי חלקו בשור זה.
72 הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא לגבי האופן שהכחיש שורו
73 של הַנּוֹק: שנינו בברייתא, שאם פָּחַש שורו של הַנּוֹק, משלם
74 המוֹזֵק בְּשַׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין, דהיינו, שיש לו לשלם אף את ירידת
75 שווי של השור משעת הנגיחה ועד שעת העמדה בדין. מבררת
76 הגמרא: פָּחַש מִחֶמְתָּ מְאֵי - מחמת מה הכחיש שורו של הַנּוֹק,
77 אִילִימָא דְּכִחְשָׁא מִחֶמְתָּ מְלֵאכָה קָשָׁה שְׁעֵשָׁה בו הַנּוֹק, מדוע יש
78 למוֹזֵק לשלם לו את דמי הכחש. לִימָא לִיָּהּ, אִתְּ כִּבְחָשְׁתָּ וְאַנְאָ
79 וְהֵיבָנָא - וכי אתה תכחיש את השור ואני אשלם לך את דמינו.
80 מבארת הגמרא: אָמַר רַב אִשִּׁי, הַבְּרִייתָא עוֹסֶקֶת בַּאֲפֹן דְּכִחְשָׁא
81 מִחֶמְתָּ מִפְּסָה, דְּאָמַר לִיָּהּ הַנּוֹק למוֹזֵק, קָרְנָא דְּתוֹרְךָ קְבִירָא בִּיהּ -
82 קרנו של שורך קבורה בשורי, דהיינו, שהכחשה זו מחמת הנגיחה
83 היא, ולפיכך יש למוֹזֵק לשלם את ההפסד עד שעת העמדה בדין:

משנה

84 משנתינו ממשיכה בביאור אופן תשלומי שור תם שהוֹזֵק: שור שָׁוָה
85 מְאוֹתִים שָׁנְנָה שור שָׁוָה מְאוֹתִים, וְאֵין הַנְּבִילָה יָפָה כְּלוּם, ובעל השור
86 משלם חצי נזק והיינו מאה מנה, אָמַר רַבִּי מַאִיר, עַל זֶה נִאֲמַר
87 (שמות כא לה) וְיִמְכְרוּ אֶת הַשּׂוֹר הַחַי וְהַצּוֹ אֶת כְּסָפּוֹ, שהרי
88 מחצית דמי השור המוֹזֵק הם כשיעור חצי הַנּוֹק. אָמַר לוֹ רַבִּי
89 וְהוֹדָה, וְכֵן הֵלְכָה - ודאי שכן היא ההלכה באופן זה, אך אי אפשר
90 לומר שעל אופן זה דברה התורה, שהרי על ידי מכירת השור החי
91 קְיָיְמִת וְיִמְכְרוּ אֶת הַשּׂוֹר הַחַי וְהַצּוֹ אֶת כְּסָפּוֹ, וְלֹא קְיָיְמִתָּ אַת דְּבָרֵי
92 הַפְּסוּק בְּהַמְשָׁךְ [וְגַם אֶת] הַמַּת הַצּוֹן? שהרי אין המת שווה כלום
93 באופן זה. וְעַל אֵיזוֹ אֲפֹן דְּבָרָה הַתּוֹרָה, זֶה שור שָׁוָה מְאוֹתִים שָׁנְנָה
94 שור שָׁוָה מְאוֹתִים, וְהַנְּבִילָה יָפָה חֲמִישִׁים זָוּ, ואם כן נמצא שהוֹזֵק
95 במאה וחמישים זוז ועליו ליטול כשיעור מחצית הַנּוֹק דהיינו
96 שבעים וחמשה זוז, ועל זה אמרה התורה שָׁוָה נִטְּלָל חֲצֵי וְחֲצֵי
97 הַמַּת זָוּה נִטְּלָל חֲצֵי חֲצֵי וְחֲצֵי הַמַּת ועל ידי זה קבל הַנּוֹק מאה
98 עשרים וחמשה זוז והפסיד שבעים וחמשה זוז:

גמרא

99 תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, שור שָׁוָה מְאוֹתִים שָׁנְנָה שור שָׁוָה מְאוֹתִים, וְהַנְּבִילָה יָפָה
100 חֲמִישִׁים זָוּ, זֶה נִטְּלָל חֲצֵי חֲצֵי וְחֲצֵי הַמַּת זָוּה נִטְּלָל חֲצֵי חֲצֵי וְחֲצֵי
101 הַמַּת כְּמוֹ שֶׁהַתְּבָאָר בְּמִשְׁנָה, וְנִמְצָא שְׁחולְקִים גַּם בְּדַמֵּי הַשּׂוֹר הַחַי
102 וְגַם בְּדַמֵּי הַשּׂוֹר הַמַּת וְאֵם כֵּן זָוּה שור הָאֲמוּר בְּתוֹרָה, דְּבָרֵי רַבִּי
103 וְהוֹדָה. רַבִּי מַאִיר אָמַר, אֵין זָוּה שור הָאֲמוּר בְּתוֹרָה שֶׁהִרִי אֵין הַנּוֹק
104 נוטל מחצית מדמי השור החי שהם מאה זוז, כיון שהוא נוטל
105 הַנְּבִילָה לְעַצְמוֹ וְאֵם כֵּן הוֹזֵק רַק בְּמֵאָה חֲמִישִׁים זָוּה וְנוֹטֵל שְׁבַעִים
106 וְחֻמְשָׁה זָוּה מֵתוֹךְ דְּמֵי הַשּׂוֹר הַחַי שֶׁהֵם חֲצֵי נֹזֵק, וְהַתּוֹרָה הִרִי
107 אִמְרָה וְיִמְכְרוּ אֶת הַשּׂוֹר הַחַי וְחֻצּוֹ אֶת כְּסָפוֹ, אֵלָּא שור שדברה

1 מוסיפה הגמרא ושואלת: וְאַפְּיָלוּ הוֹיָק הַשּׂוֹר עַד שָׁלֵא הָב הַמּוֹזֵק,
2 מכל מקום הרי הַפְּעֵל חוֹב קָרִים לתפוס את השור קודם שיתפסנו
3 הַנּוֹק, ומדוע ראוי הַנּוֹק להוציא ממנו. שָׁמַע מִיָּנָה שְׁבַעֵל חוֹב
4 מְאוֹתָר וְ-שהלוח מעות ללוח זה לאחר שכבר לוח מאחרים, שְׁקָרֵם
5 וְנָבֵה נְכָסִים מִן הַלּוּדָה, קודם שיגבו ממנו הבעלי חובות שקדמו לו
6 בהלוואתו, מָה שְׁנָבֵה לֹא נָבֵה, ורשאים בעלי החובות המוקדמים
7 להוציא את הנכסים מרשותו, מאחר ששיעבודם קדם לשיעבודו.
8 רוחה הגמרא: לֹא, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ מָה שְׁנָבֵה נָבֵה, ואין בעלי החובות
9 המוקדמים מוציאים מרשותו, וְשֹׁאֲנֵי הָתָם לְגַבֵּי בַעַל חוֹב שִׁבְחָה
10 מִשּׁוֹר הַמּוֹזֵק קודם שיגבּוּהוּ הַנּוֹק, דְּאָמַר לִיָּהּ הַנּוֹק לְבַעַל חוֹב, אֵילוּ
11 נָבֵה הוּא הַשּׂוֹר בְּשַׁעַת שְׁהוֹזֵק, לֹא מִיָּנָה הוּא נָבֵי לִיָּהּ - וכי לא ממך
12 הייתי גובה אותו, דְּהֵאֵי תוֹרָא דְּאַזְכְּרָן מִיָּנָה מִשְׁתַּלְמָנָא - שהרי מן
13 השור שהוֹזֵק את שורי, ממנו יש לי לגבות את תשלום הַנּוֹק, ועל כן,
14 אף באופן שגבה הבעל חוב את השור לאחר הַנּוֹק, ראוי הַנּוֹק
15 להוציא מרשותו:

16 הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופנים שבהם השביח או הכחיש
17 שור המוֹזֵק או הַנּוֹק: תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, שור שָׁוָה מְאוֹתִים שָׁנְנָה שור שָׁוָה
18 מְאוֹתִים, וְהַכֵּל בּוֹ פְּשׁוּוֵי חֲמִישִׁים זָוּ, ומעתה אינו שווה אלא מאה
19 וחמישים זוז, וְלֹאֲחַר מִכֵּן שְׁבַח הַשּׂוֹר הַנּוֹק, וְעַמְד שווי על אַרְבַּע
20 מְאוֹת זָוּ, אין המוֹזֵק יכול לומר לַנּוֹק לא הפסדתך מאומה, שהרי
21 שורך שוה עתה יותר ממה שהיה שוה קודם הַנּוֹק, מאחר ויכול
22 הַנּוֹק לומר לו שְׁפִאלְמָלָא וְ-שאם לאו (לא) היָקוּ שורך הִיָּה עָמְד
23 שווי עתה על שָׁמְנָה מְאוֹת זָוּ, וְנִמְצָא שְׁנִפְסֵד הַנּוֹק בְּנִיגְוָה זָו,
24 ולפיכך נוֹתֵן לוֹ הַמּוֹזֵק עֶשְׂרִים וְחַמְשָׁה זָוּ, בְּשַׁעַת הַנּוֹק - שמאחר
25 ובשעת הַנּוֹק הוֹזֵק בְּחֻמְשִׁים זָוּ, על כן ישלם עשרים וחמשה,
26 בדיון שור תם המשלם מחצית הַנּוֹק, ואם פָּחַש הַשּׂוֹר הַנּוֹק עוד
27 לאחר הנגיחה, ועתה אינו שווה אלא מאה זוז, משלם המוֹזֵק בְּשַׁעַת
28 הַעֲמָדָה בְּדִין, וְנִמְצָא שְׁהוֹזֵק בְּמֵאָה זָוּ, ולפיכך ישלם מחצית נזקו
29 חֲמִישִׁים זָוּ.

30 ואם שָׁבַח שורו של המוֹזֵק לאחר הנגיחה, ועתה שווה הוא ארבע
31 מאות זוז, אין הַנּוֹק יכול לומר שיש לו שותפות בשור ולדרוש
32 להתחלק בשבח, אלא נוֹתֵן לוֹ הַמּוֹזֵק בְּשַׁעַת הַנּוֹק, אך אם פָּחַש
33 שורו של המוֹזֵק לאחר הנגיחה, ועתה אינו שווה אלא מאה זוז, אין
34 משלם לו המוֹזֵק אלא בְּשַׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין, דהיינו, שיכול הוא
35 לומר לו, מאחר ושותף אתה עמי בשור זה משעת הנגיחה, לפיכך
36 יש לך הַפְּסִיד מדמי תשלום הַנּוֹק את שיעור ירידת שווי של
37 השור, כפי החלק שיש לך בו.

38 ועתה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: אָמַר רַב, שְׁבַח שורו של
39 המוֹזֵק לאחר הַנּוֹק, נוֹתֵן הַמּוֹזֵק לַנּוֹק בְּשַׁעַת הַנּוֹק, ואין הַנּוֹק יכול
40 לומר שותפות יש לי בשור זה, ועליו לחלוק לי בשבח. מִנֵּי, רַבִּי
41 יִשְׁמְעֵאל הִיא, דְּאָמַר שאין הַנּוֹק זוכה בגוף השור, אלא פְּעֵל חוֹב
42 של המוֹזֵק הוּא, וְזוּוּי הוּא דְּמַסְקִיק לִיָּהּ - ואין המוֹזֵק חייב לו אלא
43 ממון בעלמא, ועל כן אינו זוכה בשבח שהשביח השור לאחר
44 הַנּוֹק. אִימָא סִפָּא, פָּחַש שורו של המוֹזֵק לאחר הנגיחה, אינו
45 משלם לַנּוֹק אלא בְּשַׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין, מאחר שיכול המוֹזֵק לומר
46 לַנּוֹק שותף אתה עמי בשור זה, ויש לך להפסיד גם כן, אֶתְאֵן לְרַבִּי
47 עֲקִיבָא דְּאָמַר שותפי נִיגְוָה בשור משעת הנגיחה, ואם כן מתבאר
48 שְׁרִישָׁא רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, אֵילוּ אִימָא רַבִּי עֲקִיבָא, וכיצד יתכן הדבר.
49 מיישבת הגמרא: לֹא, כּוּלָּה כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, שנעשה הַנּוֹק שותף
50 עם המוֹזֵק בגוף השור, ולפיכך בספא שחכחיש השור יש לו
51 להפסיד כפי חלקו, וְהָכָא מְאֵי עֲקִיבִין בְּרִישָׁא, בְּשִׁפְטָיִמוּ הַמּוֹזֵק
52 לְשׁוֹרָה, ומחמת פיטומו זה השביח השור, ומאחר שהוציא המוֹזֵק
53 ממונו כדי להשביח את השור, אין הַנּוֹק נעשה שותף עמו בשבח
54 זה.
55 מקשה הגמרא: אִי בְּשִׁפְטָיִמוּ הַמּוֹזֵק, אִימָא רִישָׁא, שְׁבַח שור הַנּוֹק

1 אילו גבר הנה לאו מינך הנה גבי ליה. תימה או הוא בדין שיגבה שפשע בשמירתו וי'ל
 2 ולא קאמר אלא כלומר דאין גוף השור משועבד ל"כ"ח כמו שהוא משועבד לניזק
 3 שמשותלם מגופו וכן פירש בקונטרס בריש שור שנגזר ארבעה וחמשה לקמן ד' לו.
 4 שאלמלא לא היוקו היה עומד על שמנה מאות וזו נתון כשעת הנזק. לא נקטיה
 5 לאשמעינן שלא ישלם כל מה שהיה ראוי
 6 להשביח אלמלא לא הוה דמילתא דפשיטא הוא
 7 דאטו אם נגזר שור קטן הייתי סבור שישלם דמי
 8 שור גדול לפי שהיה ראוי להיות גדול ומשביח
 9 ועוד אי להכי אצטרף מאי פריך בסמוך אי
 10 כשפטמו צריכא למימר אלא יל כפי הקוט'ו
 11 בלשון אחר: **הכא** במאי עסקינו כשפטמו. ובגון
 12 שאין השבח יותר על היציאה שאם היה יותר נתי
 13 נמי דאמרנו בחוקת הבתים (כ"ב ד' מנ) דשוקף
 14 הוי כיווד ברשות מ"מ מה שאדם רוצה לימן
 15 למפסם לפסם ויטול המזיק והמותר יש לו להיות
 16 לניזק ואי"א איכא אמאי אצטרף למיפך מרישא
 17 מספא גופה לפרוץ אי בשפטמו צריכא למימר
 18 וי"ל דסיפא אצטרף דסד"א כיון דאמר ר"ע
 19 הוהילט השור הוי ליה מויק כשפטמו מניח
 20 מעותיו על קרן הציב כמו דהלך למינתת הסם
 21 ובא אחר ופרנס אשתו (כחובות ד' קז) ועוד מצינו
 22 למימר דאיידי שפיר שהשבח יתר על היציאה
 23 וקא דקאמר נתון כשעת הנזק לאו דוקא אלא
 24 בא להשמיענו שיטול יותר מדמי יציאתו
 25 דכיווד ברשות דמי.
 26 **כשפטימו**. ואת אמאי מפליג בין שבח לבחש
 27 לפלוג בשבח גופיה דשבח ממילא
 28 כשעת העמדה בדין ויל דאגב דקט ברישא שבח
 29 ובחש כסיפא נמי נקט הכי: **ול** נטול חצי החי וחצי
 30 המת. האי לישנא לאו דוקא ולא אתי למימר אלא
 31 שמקבל עליו חצי הפחת ולפי המסקנא שקיל
 32 בשבא: **דרי** מאיר סבר פחת נבלה וניזק.
 33 א"ע דבפ"ק (ד' י) נקטא לן מודהת יהיה לו מ"מ
 34 האי קרא דהכא אצטרף לאשמעינן דלא
 35 משלם אלא חצי נזק דאי מחזקו את כספו היא
 36 שהוא פעמים יותר ופעמים פחות כדמוכח
 37 בסמוך דפריך איכא מצינו תם לר' יהודה דמשלם
 38 יותר מחצי ומשני אית ליה לרב יהודה פחת
 39 שפחתו מיתה מחזקו אלמא נקטא לן מונס את
 40 המת ויחזן דלא משלם אלא חצי נזק
 מצינו

1 ואפי' הויק עד שלא קב. נמי בעל חוב קדים להפיסה וכוון דתפס אמאי מפקין מניה:
 2 ש"מ. בתמיה דפולגתא היא בעלמא (כחובות דף צד) דאיכא למיד' מה שגבה גבה. אית
 3 דנתיב ואפי' הויק עד שלא קב נמי דניזק קדים ש"מ כו'. כלומר א"ע דניזק קדים
 4 שיעבדיה קשאי ליה האי אילו גבר הנה. דכבר גבית ליה קודם שהויק לאו מינך
 5 משתלמנא. בתמיה: ושבה. ניזק ועמד על ד'
 6 מאות וזו: **שאלמלא** כו'. כלומר הועיל ואיכא
 7 למימר אלמלא לא היוקו היה עומד על שמנונה
 8 מאות וזו נתון לו כ"ה וזים כשעת הנזק ולא מצו
 9 א"ל מאי אפסדתיך הא שבח טפי משום דאמר
 10 ליה ניזק אי לא אויזקתו הוי שבח קאלי על תמיני
 11 מאה. ל"א שאלמלא לא היוקו כו' ונעכשו תובע
 12 מנה. מנתים חוצין של ד' מאות חצי נזק
 13 שהפסידו אינו נתון לו אלא כ"ה כשעת הנזק
 14 וראשון עיקר: כ"ה. הניזק מחמת המכה ור"ה
 15 עכשיו היוקו גדול יותר מתחילה כשעת הנזק
 16 נתון לו כפי נזק כששעת העמדה בדין כדקאמר
 17 לקמן קרא דתורף קביא ביה: שבח מויק. ועמד
 18 על ד' מאות: נתון לו. כ"ה וזו כשעת הנזק ואין
 19 יכול ניזק לומר לו תן לי חלק שמינת שבו
 20 שכינתו בו משעת הנזק וברשותי השביח: כחש
 21 כשעת העמדה בדין. ונתון לו חלק שמינת שבו
 22 שברשותו כחש ולקמן פריך רישא דסיפא: ח"ו
 23 כולף ר' עקיבא היא וכשפטימו. מויק לשור
 24 וחסר ממונו לשבתייה הלך לא שקיל ניזק
 25 בשבא: איכא רישא שביח ניזק ועמד על איבע
 26 מאות וזו. אפי' הכי נתון לו כשעת הנזק ולא מצו
 27 א"ל מאי אפסדתיך משום דא"ל ניזק אלמלא
 28 לא היוקו היה עומד על ח' מאות: ואי בשפטימו.
 29 ניזק לשורו צריכא למימר ויהיב לו כשעת הנזק
 30 ולא מצו א"ל מאי אפסדתיך הא האי דאשבח
 31 משום פטימו הוא חסר ביה ממונא ללישנא
 32 אחרינא הכי משמע אימא רישא שבח ניזק נתון
 33 לו כשעת הנזק ותו לא ולא מצו למימר ניזק תן
 34 לי ב' מאות שאלמלא לא היוקו כו' ואי
 35 בשפטימו ניזק צריכא למימר דלא יהיב ליה
 36 מויק ב' מאות האי דאשבח משום פטימו הוא
 37 וקשאי לי הא דאי אצטרף לאשמעינן
 38 דאשבת דאפסדיה דאי לא אויזק הנה קאי
 39 השתא כדאי פטימא דפטימה על תמיני מאה
 40 ולשון ראשון שמינתו ועיקר: רישא נתון לו
 41 כשעת הנזק. ולא מצו א"ל מאי אפסדתיך בין
 42 דפטומי פטימה בין דשבח ממילא והיכא
 43 דפטימה לא הנה אצטרף למיתנא אלא משום
 44 היכא דשבח ממילא אצטרף לאשמעינן: כחש
 45 כשעת העמדה בדין. ארישא מתוד: **מתני**
 46 ויחזו את כספו. דהיינו חצי נזק: וכן הלכה. ודאי
 47 כן הלכה דמנה נתון לו דהיינו ח"נ אבל אין זה
 48 שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור
 49 החי וגו' ובגמ' מפרש במאי פליגי: והנבילה יפה
 50 נ' וזו. דהיל' היוקו ק"פ ופלגא נוקא דהיינו ע"ה
 51 בעי ניזק הפסיד והלך שקיל חצי (נזק) החי
 52 וחצי המת דשור קכ"ה ומטי לכל אחר פסידא
 53 ע"ה: **גמ'** פחת שפחתו מיתה מחזקו אלא
 54 כלומר נבילה לא שייכא גבי מויק כלל אלא
 55 שמיין את הנבילה כמה פחתו דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונתון לו מויק חצי הפחת: האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל. היכא דנבילה שור נ' דהא לרי"מ גופי שקיל נ'
 56 דנבילה וע"ה פן החי דהיינו חצי הפחת שפחתו מיתה והוי קכ"ה ולרבי יהודה נמי נטל הנזק חצי החי דהיינו ק' חצי המת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: פחת נבילה. אם פחתו דמיה
 57 משעת מיתה עד שעת מכירה לרי"מ דאמר לא שידך מויק בגבילה פחת דניזק הוי ולא יהיב ליה אלא חצי מה שפחתו מיתה:

1 החי וחצי המת וזה נטול חצי החי וחצי המת: **גמ'** ת"ר שור שנה מאתים שנגח שור שנה
 2 מאתים והנבילה יפה חמשים וזו זה נטול חצי החי וחצי המת וזה נטול חצי החי וחצי המת
 3 וזהו שור האמור בתורה דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין זהו שור האמור בתורה אלא
 4 שור שנה מאתים שנגח לשור שנה מאתים ואין הנבילה יפה פלים על זה נאמר ומכרו את
 5 השור החי וחצו את כספו אלא מה אני מקיים וגם את המת יחזו פחת שפחתו מיתה מחזקו
 6 בחי מכדי בין ר"מ בין רבי יהודה האי מאה ועשרים וחמשה שקיל והאי מאה ועשרים וחמשה
 7 שקיל מאי בינייהו אמר רבא פחת נבילה איפא בינייהו רבי מאיר סבר פחת נבילה דניזק הוי
 8 ורבי יהודה סבר פחת נבילה דמויק הוי פלגא א"ל אפי' אם פן מצינו לרבי יהודה
 9 הם

10 שמיין את הנבילה כמה פחתו דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונתון לו מויק חצי הפחת: האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל. היכא דנבילה שור נ' דהא לרי"מ גופי שקיל נ'
 11 דנבילה וע"ה פן החי דהיינו חצי הפחת שפחתו מיתה והוי קכ"ה ולרבי יהודה נמי נטל הנזק חצי החי דהיינו ק' חצי המת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: פחת נבילה. אם פחתו דמיה
 12 משעת מיתה עד שעת מכירה לרי"מ דאמר לא שידך מויק בגבילה פחת דניזק הוי ולא יהיב ליה אלא חצי מה שפחתו מיתה:

מצינו

1 תם חמור ממועד. והא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י"א) בעלים מטפלים בגבילה דכתיב
 2 והמת ידעה לו וגו' לניזק הכי נמי. דס"ל תם חמור: בדיקתו. לקמן בפרק שור שנגח ד' ו':
 3 ר"י אויבר תם חייב. אם שקמו שמירה פחותה ורצא והזיק ומועד פטור: דכתיבי קראי.
 4 במקפריה תם: זה נוטל חצי חתי. ששורה חציו ר"ב סלקין ופולגא בשביל תשלומין שלו

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

תם חמור ממועד וכי תימא הכי נמי פדתנן ר' יהודה
 אויבר תם חייב ומועד פטור אויבר דשמעת ליה לרבי
 יהודה לענין שמירה דכתיבי קראי לענין תשלומין מי
 שמעת ליה והתניא רבי יהודה אויבר יכול שור שנה

מנה שנגח שור שנה חמש סלעים והגבילה יפה סלע
 זה נוטל חצי חצי החי והצי המת וזה נוטל חצי החי
 והצי המת אמרת וכי מועד למה יוצא להחמור עליו
 או להקל עליו הוי אויבר להחמור עליו ומה מועד

אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אלא
 א"ר יוחנן שבת גבילה איפא ביניהו דמ"ס הניזק
 הוי ומ"ס פולגא והיינו דקא קשיא ליה לר"י השתא
 דאמרת חס רחמנא עילוויה דמויק דשקיל בשבבא

יכול שור שנה חמש סלעים שנגח שור שנה מנה
 והגבילה יפה חמשים וזו זה נוטל חצי החי והצי המת
 וזה נוטל חצי החי והצי המת אמרת היכן מצינו
 מויק נשכר שנה נשכר ואומר שלם שלם בעלים

משלמין ואין בעלים נוטלין מאי ואומר וכי תימא הני
 מילי היכא דאיפא פסידא לניזק אבל היכא דליכא
 פסידא לניזק גנון שור שנה חמש סלעים שנגח שור
 שנה חמש סלעים והגבילה יפה שלשים וזו שקיל נמי

מויק בשבבא ואומר שלם שלם בעלים משלמין ואין
 בעלים נוטלין א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא א"כ
 מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נוק והתורה

אמרה ומכרו את השור החי והצי את כספו את ליה
 לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי מנא ליה כונם
 את המת יחציו והא אפקיה ר' יהודה לזה נוטל חצי

החי והצי המת וזה נוטל חצי החי והצי המת א"כ
 נכתוב קרא ואת המת מאי וגם ש"מ תרתי: בתנאי
 יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו

פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו כיצד
 שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו שפימא
 את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא שפימא

את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל
 באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ואמו פטור
 שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק

את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו:
 גמ' תני רבי אבהו קמיה רבי יוחנן כל המסקלקין
 פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר

משנה חובל בצריך לכלפו מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב
 והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דימאי דשורו מה שורו דלא קבעי ליה

1 תם חמור ממועד. והא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י"א) בעלים מטפלים בגבילה דכתיב
 2 והמת ידעה לו וגו' לניזק הכי נמי. דס"ל תם חמור: בדיקתו. לקמן בפרק שור שנגח ד' ו':
 3 ר"י אויבר תם חייב. אם שקמו שמירה פחותה ורצא והזיק ומועד פטור: דכתיבי קראי.
 4 במקפריה תם: זה נוטל חצי חתי. ששורה חציו ר"ב סלקין ופולגא בשביל תשלומין שלו

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

לא משמע קלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה
 ומכרו ונ"ב ר"י לא מקפיש לקרא ולשתלם כל
 שנה מנה כ"ו מנה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל
 לא כל שכן: והתורה אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"ג דקרא

על ידי חלוקה זו, וכמו באופן שדברה עליו הברייתא, **אָבֵל הֵיבָא** 56
דְּלִיבָא פְּסִידָא לְיָנִיק, כְּגִזְזֵי שׁוּר שְׁנָה חֲמֵשׁ סְלָעִים שְׁנַנְחָ שׁוּר שְׁנָה 57
חֲמֵשׁ סְלָעִים שְׁהֵם עֲשָׂרִים זֶה, וְהִנְבִּילָהּ יְפָה שְׁלִשִׁים זֶה – כְּלוּמַר 58
שֶׁהַנְּבִילָה הַתֵּיבָרָה אַחַר הַנְּחִיחָה, שְׁקִיל נָמִי מִיָּד בְּשַׁבְּתָא – הֵינִי 59
אֹמְרִים שְׁבֹאפִן זֶה יִטּוֹל הַמְזִיק חֲצִי מֵהַשֶּׁבַח דְּהֵינִי חֲמִשָּׁה זֶה, 60
שֶׁהֵרִי אֵין הַנִּזְק מִפְּסִיד מִכָּךְ כְּלוּם שְׁהֵרִי מִקְּבֵל אֵת כֹּל נִזְק וְנוֹטֵל 61
חֲמִשָּׁה זֹחִים מֵהַשֶּׁבַח, לְכֵן הוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא וְאוֹמֵר 'שְׁלָם יְשָׁלֵם' 62
לְלַמֵּד בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין וְאֵין בְּעָלִים נֹמְלִין וְלַעוֹלָם אֵין הַמְזִיק מִקְּבֵל 63
יֹתֵר מִדְּמִי שׁוּרוֹ. 64
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל שֵׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה: אֵמֵר לִיָּה רַב אָהָא בַר תְּחִלְפָא 65
לְרַבָּא, אִם כֵּן שְׂרַבִּי יְהוּדָה אֵינוֹ מַפְרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק 'וְגַם אֵת הַמֵּת 66
יַחֲצוּן, שְׁפַחַת מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי וְדֵהֵינִי שְׁלַעוֹלָם אֵין הַנִּזְק נֹטֵל 67
יֹתֵר מַחֲצִי נֹק, אֲלָא כּוּונַת הַפְּסוּק לֹמַר שְׁצוֹרַת הַתְּשַׁלְּמוּן הוּא 68
עַל יַדִּי שְׁחֹצִים אֵת דְּמֵי הַחַי וְדְמֵי הַמֵּת, מְצִינּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה שִׁישׁ 69
אֹפֶן שְׁתָּם מְשַׁלֵּם יֹתֵר מַחֲצִי נֹק וְהֵינִי בְּאוֹפֶן שְׁשׁוּר שְׁשׁוּה 70
חֲמִישִׁים זֶה נִגְזַר שׁוּר הַשׁוּה אַרְבַּעִים זֶה וְהַנְּבִילָה שׁוּה עֲשָׂרִים זֶה, 71
וְעַל יַדִּי שִׁיחֲצוּ בִּינֵיהֶם אֵת דְּמֵי הַחַי וְדְמֵי הַמֵּת יִקְבַּל כֹּל אֶחָד מֵהֶם 72
שְׁלוֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה זֶה, וְנִמְצָא שְׁשִׁילָם הַמְזִיק יֹתֵר מַחֲצִי הַנּוֹק, וְאֵי 73
אִפְשָׁר לֹמַר כֵּן שְׁהֵרִי הַתּוֹרָה אִמְרָה, 'וְמִכְרֹו אֶת הַשׁוּר הַחַי וְחֲצוּ 74
אֵת כְּסָפוֹ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵית לִיָּה לְרַבִּי יְהוּדָה שְׁפַחַת שְׁפַחְתָּה 75
מִיתָה מְצִינִין בְּחַי, וְאִם כֵּן הַפְּסוּק מְדַבֵּר דּוּוֹקָא בְּאוֹפֶן שְׁעַל יַדִּי 76
שִׁיחֲלָקוּ אֵת דְּמֵי הַשׁוּר הַחַי יִקְבַּל חֲצִי נֹק, לָא פְּחוֹת וְלֹא יֹתֵר 77
וְדֵהֵינִי בְּאוֹפֶן שְׁשֵׁנִי הַשׁוּרִים שׁוֹיִם. שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: מָנָא לִיָּה 78
שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר דּוּוֹקָא בְּאוֹפֶן זֶה, הָאֵם מָמָה שְׁכַתּוּב בְּהַמְשָׁךְ 79
הַפְּסוּק 'וְגַם אֵת הַמֵּת יַחֲצוּן' (וְכוּמוֹ שֶׁהַתִּפְּרָשׁ לִפִּי רַבִּי מֵאִיר), וְהָאֵם 80
אִפְשָׁר לְרַבִּי יְהוּדָה – הֵרִי כִּבְרַת הַשֶּׁתִּמְשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּפְּסוּק זֶה לִיָּה 81
נֹמְלֵל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נֹמְלֵל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת – לְלַמּוֹד 82
שְׁחֹלְקִים בִּינֵיהֶם אֵת דְּמֵי הַחַי וְאֵת דְּמֵי הַמֵּת וְלַעֲנִין זֶה שְׁחֹלְקִים 83
בְּשַׁבַּח. מֵיִשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אִם כֵּן שְׁכוּונַת הַפְּסוּק הוּא לֹמַר רַק אֵת 84
הַדִּין שְׁפַחַת שְׁפַחְתָּה מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי נִכְתּוּב קְרָא 'וְאֵת הַמֵּת 85
יַחֲצוּן, מֵאִי 'וְגַם' – לָמָּה כַּתְּבָה הַתּוֹרָה 'וְגַם אֵת הַמֵּת יַחֲצוּן, שְׁמַע 86
מִיָּנָה תִּרְמִי – עַל כְּרַחֲךָ הַשְּׁמִיעָה בּוֹה הַתּוֹרָה דִּין נֹסֵף שֶׁהַמְזִיק הוּא 87
שׁוֹתֵף בְּמָה שֶׁהַשְּׁבִיחָה הַנְּבִילָה: 88

משנה

יש אופנים שהאדם חייב על מעשה שורו שהזיק, ובאותם היוזקים 89
 פטור על מעשה עצמו – אם הוא, האדם הזיק. וכן ישנם אופנים 90
 שפטור על מעשה שורו שהזיק, וחיוב על מעשה עצמו – אם הוא, 91
 האדם עצמו הזיק. 92
 המשנה מבארת את האופנים הללו: כיצד, שורו שפנייש אדם על ידי 93
 מכתו, פטור מחיוב בושת. והוא – האדון שפנייש אדם על ידי 94
 הכאה, חיוב. שורו שסיפא את עין עבדו, וכן הפיל את שינו, פטור 95
 הבעלים על הטלת המום בעבד, ואילו הוא – האדון, שסיפא את 96
 עין עבדו והפיל את שינו חייב לשחרר את עבדו. 97
 שורו שחבל באביו ופטור של בעליו, חיוב דמי חבלתם. ואילו הוא 98
 שחבל באביו ופטור פטור כשר, שהרי כאשר שחבל בהם 99
 נתחייב מיתה על כך, והלכה היא כי המתחייב מיתה פטור מן 100
 התשלומים. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חיוב בעליו בתשלום 101
 חצי מדמי הגדיש. ואילו הוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מן 102
 התשלום, מפני שהוא מתחייב בנפשו – מתחייב מיתה משום 103
 שהבעיר אש בשבת, וממילא פטור מן התשלום: 104

גמרא

שינו במשנה, שרו שהדליק את הגדיש בשבת חיוב, והוא 105

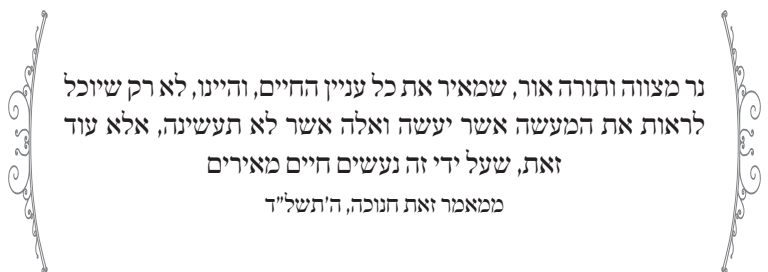
הם המור ממועד שהרי לגבי שור מועד למדנו (לעיל י:): שרק הניזק 1
 נפסד בפחת הנבילה, ואילו לגבי שור תם סובר רבי יהודה שהניזק 2
 והמוזק משתתפים בהפסד פחת הנבילה, שהרי המזיק מוסיף על 3
 החצי נזק שהיה בשעת מיתה גם חצי מדמי הפחת של הנבילה. וכי 4
 תיקא הכי נמי שתם חמור ממועד לענין זה, ופדקתנן (לקמן מה:): 5
 לגבי אדם השומר את שורו בשמירה פחותה ויצא השור והזיק, 6
 רבי יהודה אומר, אם השור תם חייב בעל הפוח לשלם את השור 7
 מועד פטור בעל השור לשלם, וכמו כן כאן מחמיר בתם יותר 8
 ממועד. דוחה הגמרא: אימר דשמעת ליה לרבי יהודה שתם חמור 9
 ממועד הוא רק לענין שמירה – שדי למועד בשמירה פחותה, 10
 דכתיבי קראי, אבל לענין תשלומין מי שמעת ליה, והתניא רבי יהודה 11
 אומר כיון שכתוב בפסוק 'ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם 12
 את המת יחצו', וכול שור שנה מנה דהיינו מאה זוז שהם עשרים 13
 וחמש סלעים ושכל סלע הוא ארבעה זוז, שנגח שור שנה חמש 14
 סלעים, והנבילה יפה סלע ואם כן הוזק בארבע סלעים, האם גם 15
 באופן זה נאמר שהדין הוא שנה נזיל חצי החי ונחצי המת, וזה נזיל 16
 חצי החי ונחצי המת, ואם נאמר כן יטול כל אחד מהם שלוש עשרה 17
 סלעים – שנים עשרה וחצי סלעים מדמי החי וחצי סלע מדמי 18
 המת, ונמצא שנטל הניזק יותר ממה שהוזק. אמרת – אי אפשר 19
 לומר שכן הדין באופן זה, שהרי וכי מועד למה יוצא – לענין מה 20
 הוציאה התורה וחילקה דין מועד מדין תם, האם לחמיר עליו או 21
 להקל עליו, הוי אומר לחמיר עליו, ואם כן קל והומר הוא, ומה 22
 מועד אינו משלם אלא מה שהזיק, תם תקל לא כל שכן שאינו 23
 משלם יותר ממה שהזיק, ואם כן אי אפשר לומר שבאופן זה יטלו 24
 שניהם חצי החי וחצי המת, אלא ודאי שהתורה לא דיברה באופן 25
 ששור המזיק שוה יותר מהשור הניזק, ובאופן זה לא יחלקו בדמי 26
 השור החי אלא יטול חצי נזקו מתוך דמי השור. ומוכיחה הגמרא 27
 מברייתא זו שרבי יהודה קורא לתם 'קל', ואם כן אי אפשר לפרש 28
 שלפי רבי יהודה תם חמור יותר ממועד לגבי פחת הנבילה. 29
 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר באופן אחר: 30
 אלא אמר רבי יוחנן, ודאי שאם נפחתה הנבילה אחר נגחתה אין 31
 המזיק מפסיד, אלא שבב נבילה איכא פנייהו – הנפקא מינה 32
 ביניהם היא באופן שהנבילה השביחה בשעת העמדה בדין ממה 33
 שהיתה שוה בשעת נגחה, דמר – רבי מאיר סבר שאין למזיק שום 34
 שותפות בנבילה, ולכן שבח הנבילה דניזק הוי ומשלם המזיק מגוף 35
 שור המזיק כפי מה שהיתה הנבילה שוה בשעת הנגחה, ופר – 36
 רבי יהודה סבר, פליגא – שיש למזיק שותפות בנבילה ולכן נוטל 37
 מחצה משבח הנבילה. והיינו דקא קשיא ליה לרבי יהודה בברייתא 38
 אחרת, השקא דאמרת תם דתניא עילויה דמזיק דשקיל בשבתא – 39
 שהעמידה חצי הנבילה ברשותו שנטול חצי מהשבח, אם כן יכול 40
 שור שנה חמש סלעים שנגח שור שנה מנה שהוא עשרים וחמש 41
 סלעים, והנבילה יפה חמששים זוז שהם שנים עשרה וחצי סלעים, 42
 האם גם באופן זה נאמר שהדין הוא שנה נזיל חצי החי ונחצי המת 43
 וזה נזיל חצי החי ונחצי המת וכל אחד נוטל שתיים וחצי סלעים 44
 מדמי החי ושש ורבע סלעים מדמי המת, ונמצא שהמזיק הרויח 45
 ממנו ששורו הזיק, אמרת היכן מציינו מוזק שנה נשבר, ולא 46
 אמרו שהנבילה ברשותו אלא במקום שאינו נשבר מזה. ואומר – 47
 ועוד ראיא שאי אפשר לומר כן שהרי נאמר בפסוק לגבי תשלומי 48
 שור מועד שהזיק (שמות כא לו) 'שלם ישלם שור תחת השור', 49
 וממה שכתבה התורה שני פעמים 'שלם ישלם' אנו למדים שגם 50
 בשור תם שהזיק, לעולם בעלים – בעלי השור המזיק משלמין, ואין 51
 בעלים נזילין – אך לעולם אין בעלי השור המזיק מרויחים מכך 52
 שחוצים את דמי המת. שואלת הגמרא: מאי ואמר, והרי אנו 53
 יודעים את הדין מסברא. משיבה הגמרא: וכי תיקא הני מילי שאין 54
 חולקים ביניהם את דמי החי ודמי המת, תיקא דאיכא פסידא לניזק 55

45 שהוקשו מכה אדם ומכה בהמה, וכשם שמכה הבהמה מתחייב
46 בתשלומיה בכל אופני ההכאה, כך מכה האדם שנפטר
47 מתשלומיו, שזה הדין בכל אופנים אלו, שיהיה פטור בכלו. מה
48 לגבי מכה בהמה לא חלקת בה בהכאה זו בין כשהכה בשוגג בין
49 במזיד, בין מתכוון להכות לשאינן מתכוונו, בין אם הרגה בדרך ידיה
50 - כגון שהיה יורד בסולם ותוך כדי ירידתו נפל בשוגג על בהמה
51 והרגה, לדרך עלייה - כגון שהיה מעלה את הגרזן בידו, והרגה
52 בשוגג כל אחר יד תוך כדי הרמת הגרזן, והדין בהם הוא שאין
53 לפוטרו מתשלום ממונו כאשר הכה בהמה אלא לחייבו ממונו בכל
54 אופנים שהזיקה. אף מכה אדם, לא תחלוך בו בין שוגג למזיד, בין
55 מתכוון שחייב מיתה משום כך, לשאינן מתכוונו, שאין בו חיוב מיתה
56 אם הרג אדם. בין דרך ידיו לדרך עלייה, שבכל אלו אין לך לחייבו
57 ממונו, אלא לפוטרו ממונו. מוכח מכך, שאף כאשר אין חיוב מיתה
58 על ההרגה כגון שהרגו בשוגג פטור ממנו, לפי שאילו היה עושה
59 כן במזיד היה חייב מיתה, אף כאן לגבי השורף גדיש והחובל
60 בשבת, אם עשה זאת בשוגג ובלא צורך למלאכה גם כן פטור מן
61 התשלום.
62 אמרו ליה רבנן לרבא, מי מצית מוקמת לה פשוני - וכי אתה יכול
63 להעמיד שמלאכת ההבערה נעשתה בשוגג, והיא מפני שניזון
64 בנפשו קתני - הלא במשנתנו נאמר שפטור מתשלום מפני
65 שמתחייב בנפשו, ובשוגג אינו חייב. מיישב רבא, הכי קאמר - כך
66 היא כוונת משנתנו. בין דהעושה מלאכה זו במזיד, בין בנפשו,
67 והכי דמי - ובאיזה אופן מתחייב בנפשו. דקא בעי לאפרו - כאשר
68 צריך הוא לאפר השריפה, השתא פשוני פטור - אם כן אף עתה
69 כאשר עשה מלאכה זו בשוגג ולא לשם צורך האפר, גם כן פטור
70 מן התשלום:

משנה

71 הסוגיא להלן דנה בענייני ספיקות בתביעת ממונו, אשר עליהם
72 נאמר (לקמן מו.) 'זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה'
73 ואין לבית דין להוציא ממונו עד שיביא התובע ראיה בעדים ויברר
74 את הספק לפני בית הדין: שור שקהה אחר שור אחר, והניק
75 השור הנרדף. וה - בעל השור הניזוק אומר לבעל השור שרדף
76 אחרי, שורף הניק, וזה - בעל השור הרודף אומר, לא בי - לא כך
77 כדברך, אלא בסלע לקה - על ידי חיכוך בסלע ניזוק שורך, ולא
78 מחמת שורי שהיה רודף אחרי, הדין הוא כי המוציא מחבירו עליו
79 הראיה - על בעל השור הניזוק להביא ראיה שאכן ניזוק על ידי
80 השור הרודף ואם לא הביא ראיה לכך, אין גובים הנוק מבעל
81 השור הרודף.
82 היו שנים - שני שורים השייכים לשני בני אדם שונים, ורבים אחר
83 שור אחר השייך אף הוא לאדם אחר, וניזוק השור הנרדף. וה -
84 בעל השור האחד שרדף אומר לבעל השור השני שרדף, שורף
85 הניק, וזה - בעל השור השני אומר שורף הניק ולא שורר.

1 אף הוא נמי דלא קבעי ליה - אף אצל האדם, מדובר כשאינו צריך
2 לאפר, והבערה זו קלקול היא, וקתני כי המבעיר פטור מן התשלום
3 מפני שהוא נדון בנפשו, ומוכח שישנו חיוב מיתה על הבערה זו אף
4 שאינו צריך לה כלל. מיישבת הגמרא: לא - דימוי האדם והשור
5 במשנתנו לא מורה שמשנתנו מדוברת כשהוא דומיא דשורו
6 שאין לו צורך, אלא כששורו דומיא דיהיה - האופן המדובר בשור
7 שזה לאופן המדובר באדם. מה הוא האדם עושה את ההבערה
8 דקבעי ליה - כאשר נצרך הוא להבערה זו, אף שורו דקבעי ליה -
9 אף לגבי שורו מדובר שצריך הוא להבערה זו. ונמצא שאכן באדם
10 כשאין לו צורך בהבערה פטור ממיתה וחייב בתשלום.
11 מבררת על כך הגמרא: שורו היכי משפחת לה - היאך תיתכן אצל
12 שור הבערה שהוא צריך לה. אמר (ליה) רב אמי, הקא קמאי
13 עסקינן, בשור שהוא פקח שעלתה לו נשיכה ו-גירודו נגפו, וקא
14 בעי למקלייה ואינדר בקוממא - ורוצה הוא לשרוף את הגדיש,
15 ולהתנגלגל על האפר ועל ידי כך עולה לו רפואה. ומנא ידעין -
16 ומנן לנו שאכן השור הבעיר את הגדיש לשם רפואה זו. משיבה
17 הגמרא, כי יודעים זאת אם אכן רואים דלבתר דקלייה קמנדר
18 בקוממא - שלאחר ששורף את הגדיש מתנגלגל באפר. הגמרא
19 תמחה על כך: ומי איכא בי האי גוונא - וכי ישנו שור עם פחות
20 רבה כל כך. מיישבת הגמרא, אין - אכן מצינו לחכמה מעין זו.
21 הנהוא תורה דהוה בי רב פסא, דהוה קיבין ליה חניכיה - שחש כאב
22 בשיניו, עיל ופתקיה לניזיתא ושתו שיקרא ואיתפל - נכנס אל מקום
23 שהיה בו כל עיס שכר, ודחף את כיסו הכלי, שתה את השכר
24 ועלתה רפואה לכאביו.
25 אמרו רבנן קמיה דרב פפא, מי מצית אמרת שורו דומיא דיהיה -
26 וכי ניתן לומר שדיני המשנה מדוברים באופן ששורו שיה לו, והיא
27 קתני שורו שפניש פטור והוא שפניש חייב, ואם נאמר שדיני המשנה
28 מדוברים באופן ששורו דומיא דיהיה, ועל אותה הבושת שהאדם
29 מתחייב, שורו פטור, יוקשה, שהרי האדם אינו מתחייב על בושת
30 אלא כשמתכוין לבייש, ובשור נתכוון לבייש היכי משפחת לה -
31 היאך יתכן שיתכוין לבייש הלא אין בו דעת. מיישב רב פפא, אכן
32 אין מדובר במשנתנו באופן שהיתה כוונתו לבייש, אלא כגון
33 שנתכוון להזיק ולא לבייש. ואף על פי כן, יוכל להשתוות אופן
34 החיוב באדם לאופן הפטור בשור, לפי שאף אדם, אם היתה כוונתו
35 רק להזיק חייב משום בושת. דאמר מר, נתכוון להזיק חייב
36 בתשלומי בושת, אף על פי שלא נתכוון לבייש.
37 תירוצו נוסף ליישב את דעת רבי יוחנן, שממשנתנו אין ראיה
38 שחובל ומבעיר חייבים מיתה אף כשעשו זאת בלי צורך: רבא
39 אמר, אכן משנתנו מדוברת כשהוא דומיא דשורו שאינו צריך
40 לאפר הגדיש. ברם, הטעם שהאדם פטור מתשלום הגדיש ששרף,
41 אינו משום שחייב עליו מיתה, שהרי מתניתין פשוני - הניזוקין
42 האמורים במשנה מדוברים אף באופן שנעשו בשוגג כשאין חיוב
43 מיתה, וטעם הפטור, הוא בדתא דבי תלמיה. דתנא דבי תלמיה,
44 נאמר (ויקרא כד כז) 'ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת' הרי

1 אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרי ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין אלא חייב מיתה
 2 איכא: אף שורו דקבעי ליה. לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה
 3 תרוייהו בקרא מילתא מוקמתין האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום
 4 שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ וז' חייב על מעשה שורו ופטור
 5 על מעשה עצמו דהא איהו בדלא קבעי ליה
 6 מחייב בתשלומין: בשור פקח. שהשור חכם:
 7 ומנא ידעין: דלדוכי איכא דאצטרך
 8 לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גונא
 9 מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא
 10 אפי' מריה נמי מחייב אי לא ידעין ביה דצריך
 11 לאפרי ואין כן חייב על מעשה שורו ופטור
 12 על מעשה עצמו: חגיבתי. שניתי ופתחתי
 13 לנתיבא. דחף כסוי חפלי שהשכר בתוכו: שורו.
 14 דפטור דומיא דחיובא דיריה היכי משפחת לה
 15 הא חיובא דיריה ליתא אלא במתבין לבש
 16 ושור אין בו דעת להתבין לבושת: וישני
 17 משפחת לה כגון שנתפון השור לחיבי. דגמי
 18 אדם כי האי גונא מחייב אבושת דאמר מר בו:
 19 דבא אפר. לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרי
 20 והאי דפטור מתשלומין לאו משום דלקחיה ביה
 21 חייב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דליכא
 22 חייב מיתה מיתוקא דפטור מתשלומין כדתני
 23 דכי חזקה: מכה נפש בהמה ושלמנה וכתב אדם
 24 יומת. והקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם
 25 משלם ואפי' בשוגג כדאמר' (לעיל דף כו) אדם
 26 מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא
 27 מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו
 28 בשוגג הואיל ובמיד שחיבא מיתה: דרך עליות.
 29 שהרגו בלאחר יד כדרימו הגרן דקיימא לן
 30 (מכות דף ה) דפטור מגולת אפי' פטור
 31 מתשלומין הלך גבי חילול שבת נמי אפי'
 32 בשוגג פטור מלשלם: ח"ו הכי קאמר בין
 33 דבמודי גיזון נפש: והכי דמי צריך לאפרי
 34 השתא בשוגג פטור: **מתני'** והיו. הברכה
 35 בסלע לקח. מתחפר והיה בסלע ולקח: הוי שנים
 36 רודפין אחי אחי. ושלשתן של שלשה בני אדם:
 שניהם

1 אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא
 2 נדון בנפשו לא שורו דומיא דיריה מה הוא דקבעי
 3 ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משפחת לה
 4 א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה
 5 לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגדר בקוממא
 6 ומנא ידעין דלכתה דקלייה כמגנדר בקוממא ומי
 7 איכא כי האי גונא אין דההוא תורא דההוה כי רב
 8 פפא דההוה פכיון ליה חיוביה עילי ופתחיה לנתיבא
 9 ושתי שיכרא ואיתסו אמרו רבנן קמיה דרב פפא
 10 מי מצית אמרת שורו דומיא דיריה והא קתני שורו
 11 שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דיריה
 12 נתפון לבייש היכי משפחת לה כגון שנתפון להזיק
 13 דאמר מר נתפון להזיק אע"פ שלא נתפון לבייש
 14 רבא אמר מתניתין בשוגג וכתתא דבי חזקה דתנא
 15 דבי חזקה מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה
 16 לא חלקת בה בין שוגג בין מויד בין מתפון לשאין
 17 מתפון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו כמון
 18 אלא לחיבו כמון אף מכה אדם לא תחלוץ בו בין
 19 שוגג למויד בין מתפון לשאין מתפון בין דרך ירידה
 20 לדרך עלייה לחיבו כמון אלא לפוטרו כמון אמרו
 21 ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא
 22 מפני שגדון בנפשו קתני הכי קאמר בין דבמודי גיזון
 23 בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרי השתא בשוגג
 24 פטור: **מתני'** שור שהיה ורודף אחר שור אחר והזיק
 25 זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע
 26 לקח המוציא מחיבורו עליו הראיה היו שנים רודפים
 27 אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק
 שניהם

1 אדם דבעי שיתפון לבייש דאילו מתפון להזיק שכח יותר בשור ובאדם ועודו דליכא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתפון להזיק מבושת דהא תנן בחובלו ולקמן
 2 דף פו) דשור פטור בכל ארבעה דברים וסתם שור הוא קרן שמתפון להזיק וא"כ ע"כ שורו דומיא דיריה שמתפון לבייש וזה א"א ששור אין מתפון לבייש ועל כרחיך אית לן למימר
 3 הוא דומיא דשורו וקמ"ל דלא בעינן מתפון לבייש ומשני לעולם שורו דומיא דיריה שמתפון וקמ"ל שכיול להיות ששורו דומיא דיריה וא"כ בירידה לא בעינן שיתפון לבייש שזה אי
 4 אפשר להיות בשור: **מתניתין'** בשוגג. פי' פוקטי דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרי ופטור מאותו טעם ששוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג ישיש בו אישור מלאכה
 5 אצל כן אין אישור מלאכה אלא יל מתני' בשוגג דבהא מלקא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתקא דבי חזקה:
 6 **מנה** אדם ומכה בהמה. ממה דביתקין (סנהדרין דף פד) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקה מכה אבי ואע"ג דבמסנאנא נפקא לן חבור - פטור מדתקא דבי חזקה:
 7 מיניה התם דמוקד להזיק דם לאביו ומה שייך לכאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה ו"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו במכה אביו מדכתיב בהאך סתם ולא כתיב
 8 ומת ובמה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה איש כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד) ושם ולצדדים מיירי לענין חבירו במיתה
 9 ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכוליה מיירי קרא גמירין שפיר מוכח בהמה:
 10 **בין** בשוגג בין במויד. בג' ענינין מוקי איירי תנא דבי חזקה בין בשוגג בין במויד איירי כמון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורין ומתשלומין משום דלא חלקת
 11 דאקבי מייתי לה בשמעתי ופאלו נערות (כתובות דף לה. ושם) ולענין זה אית להו לבי' הקשה דתנא דבי חזקה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי
 12 חזקה אצל בין מתפון לשאינו מתפון לאו כמון אחר בהדי מיתה איירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדריש דדריש במתפון לחרוז זה וזה ונתת
 13 נפש תחת נפש כמון וקמ"ל תנא דבי חזקה דכיון שנתפון פטור הכי נמי שאין מתפון פטור והכי מייתי לה בפרק הנזכרין (סנהדרין דף עט) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אקא דכמו
 14 דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא למפטריה הכי נמי דרך ירידה ואע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מיד אצטרך ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך
 15 עלייה כמו דרך ירידה אצטרך אצל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) כשמעמא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפרישתי:

1 אומרת חלוקים עליו חבירו על סומכוס. דוקא כבי האי גוונא פליגי
 2 סומכוס שראוי להסתפק בדבר והיה (בי"מ דף ק. ושם) דמחליף פרה
 3 בתמור והמוכר שפחתו וילדה ככל הנהג כלא טענתם ראי להסתפק ליד
 4 אגל במקום שהספק בא ע"פ דבריהם לא פליגי סומכוס דהרי למיד אמר
 5 סומכוס אפילו ברי וברי אטו אם אמר אדם
 6 לתבירו טלית זו שאתה לבוש פליגי הוא
 7 מי אמר סומכוס חולקים ובשנים אנוחים
 8 בטלית אמר דאי אתו לקמן כי תפיס חד
 9 וחד מייקר טרוכי דאפי' לסומכוס טרוכי לאו
 10 כלום הוא:

11 **ממאי** דמתני' ברי וברי וא"ת והיכי דאמרין
 12 דמתני' ברי וברי אי מושם דאמר אמר
 13 סומכוס ברי וברי היינו מושם דאי לא אמר
 14 סומכוס בברי וברי לא היה יכול לדקדק ממששה
 15 דחולקים דהוי מצי לאוקמי בברי וברי ודברי הכל
 16 ר"ל דה"ק ממאי דמתני' מצי לאורווי כלל בברי
 17 וברי דלקא בברי ושקא דוקא איירי בדאמרין
 18 וקמי דרישאי דומיא דסיפא דקתני זה אמר לא
 19 כי ואף על גב דבפ"ק דכרובות נ"ף יב. ושם ח"ן
 20 והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסת
 21 והיה מקחי מקח טעות ומוכח ה"מ דהיינו שקא
 22 ה"מ ליבא למיטעני שאין הבעל רגיל לידע אגל
 23 הקא אי בשקא איירי לא ה"ל למיתני לא כי ברי
 24 דאיבא למיטעני:

25 **הא** לא מיייתי ראיה שקיל כדאמר מו"ק. וא"ת
 26 דלקא הא לא מיייתי ראיה לא שקיל מידי
 27 ר"ל דלשון המוציא משמע במה שבא לדוציא
 28 פריך ראיה אגל מה שהוא מורה לו לא ולקמן
 29 דמשני ראוי לישול ואין לו היינו כלא תפס אגל
 30 בתפס לו וש' וזה"ל א"ש לשון המוציא:
 31 **לימא** תיחיה תיובתא דרבה בר נתן. וא"ת
 32 ואמאי לא מוק' לה ב"ג דאמר ב"ב
 33 שבועת הדיינין (שבועות דף מ. ושם טענו חסין
 34 והודה לו בשעורין פטור ר"ג מתיב ר"ל
 35 דמיהר לאוקמי כרנן עוד ר"ל דרבה בר נתן
 36 אנהר למילתיה כבולי' עלקא ולא מתיב ר"ג
 37 אלא שבועה דאי תהו מתיב בדמי שעורין
 38 מעליה לרבה בר נתן דרנן פליגי עליה ביה
 39 דקא לענן שבועה דוקא פליגי דתיב כי
 40 הוא רב דבעין הודאה ממן השענה וכי תימא
 41 דרבה בר נתן סבר דמהאי טעמא דפטרי
 42 רנן שבועה לא הויא נמי הודאה להתחייב
 43 שעורין הא ליתא דהא אמרין בשבועת
 44 הדיינין (שם דף מו) טענו חסין ושעורין והודה
 45 לו באחד מן פטור והתם ודאי לכ"ע תיב
 46 במה שטענו ואפי' פטור שבועה ע"כ נראה
 47 דרבה בר נתן לכ"ע פטור מדמי שעורין
 48 דמשמע ליה דסקרא הוא שהוא פטור פון
 49 שהודה לו שאין תיב לו שעורין ומחל לו
 50 ובשבועה דוקא פליגי אי בעינן ממן השענה
 51 **מדסיפא** ניזק שקא ומזיק ברי רישא נמי
 52 כו ואמר סומכוס כו. אגל מסיפא
 53 גופה ליבא למיפרך דאיבא למימר פון דאיבא
 54 דהודאה במקצת שרתי מודה שהתקן חזיקו לכל

1 **שניהם** פטורים. דתרווייהו מדרו ליה שניהם תיבינן. מפרש בגמרא: גדול
 2 הויק. ויש בגופו שהו חצי נזק קטן הויק. ודמי הקטן תקח ומותר חצי נזק
 3 תפסיד: וקטן הויק את הגדול. ואע"ג שחצי נזק של גדול מרובה לא תקח
 4 אלא קטן שלי וחצי נזק של קטן שלך קח מן הגדול: **גמ'** על סומכוס.

5 דאמר לקמן נ"ף מו) בברייתא בגמ' בשור
 6 שנגח את הפרה ממן המוטל בספק חולקין
 7 וממתני' שמעינן דחלוקים עליו חבירו
 8 דקתני המוציא מחבירו כו: **אמר** סומכוס
 9 אפילו ברי וברי. דשניהם טוענים טענת
 10 ברי ואפילו היבא דנתבע טוען ברי לי שאני
 11 חייב ואפילו הכי פון דלבי דקא מספקא
 12 אי קאמר קושטא חולקין דקאמרת ממתנין
 13 דלא כסומכוס: לא כי. משמע דפשיטא
 14 ליה דבסלע לקהה שקיל כדאמר מ"ק.
 15 ונזכה מן החם ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי
 16 שזה לא הויקני פטור. אף מדמי שעורין
 17 דקא אמר ליה תובע לאו שעורין ודמי לך
 18 ואחזיל מחיל גבתי דקאמר ניזק ברי לי.
 19 ואפי' שקיל מן החם כל שפון דהיה תיובתא
 20 דרבה בר נתן: **אלא** דקאמר ניזק שקא
 21 הלכך מתרווייהו תבע וכי לא מיייתי ראיה
 22 שקיל מן החם: **רישא** נמי ניזק. אומר שקא
 23 שורף הויק ומזיק אומר ברי בסלע לקה וכי
 24 אפי' קאמר סומכוס דחולקין דאיצטרך
 25 לרנן לאפלוגי ולאשמעין דלא פליגי
 26 **רישא** דקאמר מ"ק שקא וניזק ברי.
 27 והתם אמר סומכוס שהודע כחו של נתבע
 28 דחולקין ואתו רנן לאשמעין דלעולם
 29 יד נתבע על העליונה: והא לא דימא
 30 **רישא** לסיפא. וכן דסוף סוף לאו בהדא
 31 מילתא מוקתא לזה שפיר מצי ר' חייא בר
 32 אבא לאוקמי לרישא בברי וברי ולמפסטי
 33 דסומכוס אפי' בברי וברי אמר ומאי
 34 דאיתמריה דרב פפא: ה"ג. תנן הוי ניזקין
 35 שנים כו: ראוי לישול. אי מיייתי ראיה ואין
 36 לו אי לא מיייתי ולא תדוק מינה כדקדושת
 37 ולחבי

37 **שקא** מאן אי נימא דקאמר ניזק ברי וקאמר מ"ק שקא אפתי לימא תהוי תיובתא דרבה
 38 בר נתן **אלא** דקאמר ניזק שקא וקאמר מ"ק ברי ומדסיפא ניזק שקא ומזיק ברי רישא
 39 נמי ניזק שקא ומזיק ברי ואמר סומכוס אפי' בהא דאיצטרך לאשמעין דלא לא סיפא
 40 ניזק שקא ומזיק ברי רישא ניזק ברי ומזיק שקא והא לא דימא רישא לסיפא אמרי ברי
 41 **ושקא** שקא וברי חד מילתא היא ברי וברי שקא וברי וברי תרי מילי ניהו: גופא אמר רבה בר
 42 נתן טעננו חסין והודה לו בשעורין פטור מאי קמ"ל תנינא טעננו חסין והודה לו בשעורין
 43 פטור אי מהתם הוה אמניא פטור מדמי חסין ותיב בדמי שעורין קמ"ל דפטור לגמרי
 44 תנן הוי הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן וכי' הא לא מיייתי ראיה שקיל כדקאמר מ"ק
 45 אמאי חסין ושעורין ניהו ראוי לישול ואין לו והתניא הרי זה משתלם על הקטן מן
 46 הגדול ולגדול מן הקטן דתפס תנן ה"ה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הויק את
 47 הגדול ותם את הקטן והמוזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא
 48 מחבירו עליו הראיה הא לא מיייתי ראיה שקיל כדקאמר מ"ק ואמאי חסין ושעורין ניהו

ראוי
 הפחות הלכך איבא למימר דקאמר סומכוס חלוקים אע"ג דניזק קאמר שקא ומזיק אמר ברי ואם תאמר דנימא ברי ושקא ברי עדיף כדקאמר רב יהודה בהגוזל בתרא (לקמן דף ק"ה) גבי
 מנה לי בך והלה אומר אני יודע ויש לומר דהתם ה"י ברי טוב שלא יהיה לו פנים לשקר פון שחבירו יכול לידע בשקרו זה והשקא אינו טוב שאין זוכר אם חייב לו ומוכחא מילתא
 דתייב לו אגל הקא ברי שלא ררע שידע בחבירו שאין יכול להחזישו ולקר טוען ברי ותאי נמי דקאמר שקא לפי שלא ראה המעשה הלכך לא אמרין ברי עדיף: **רישא** במזיק
 שקא. ואם תאמר והא לא כי קתני ר"ל דבברי וברי נמי איירי

52 שהמועד הזיק, נוטל מהתם כפי שטוען המזיק, ואפילו שטען
 53 בודאות שהתם לא הזיק. וְיָמָא תְּהוּ תְּיֻבְתָּא דְרַבָּה בַר נַחֵן, דְאָמַר,
 54 מְעַנּוּ חֲסִים וְהוֹדָה לֹו בְּשַׁעֲוֵיהֶם - אם טוען אדם שנתן לחברו חטים
 55 והודה הנתבע שקיבל שעורים, הדין הוא שהנתבע פְּטוּר לגמרי
 56 ואינו צריך לשלם לתובע הן חטים והן שעורים. והנה במשנתנו
 57 מדובר באותו מקרה שטוען התובע [-הניזק] בטענת ברי שחייב לו
 58 המזיק דמי מועד, והודה לו הנתבע [-המזיק] בטענת ברי שחייב
 59 הוא לו חפץ אחר, דהיינו דמי תם, ונפסק במשנה שישלם הנתבע
 60 כפי שהודה.
 61 מכריחה הגמרא: אֲלֵא יֵשׁ להעמיד משנתנו בְּבִרְי וְשָׂמְא' -
 62 כשאחד מהם טוען ברי, ואחד מהם טוען שמא. מבררת הגמרא:
 63 דְקָאָמַר בְּרִי מֵאֵן - מי הוא הטוען ברי, ודְקָאָמַר שָׂמְא מֵאֵן - מי הוא
 64 הטוען שמא. מציעה הגמרא שלש אפשרויות: א. אִי יָמָא דְקָאָמַר
 65 נִיזָק בְּרִי וְקָאָמַר מוֹזֵק שָׂמְא - אם נעמיד שהניזק טוען 'ברי לי
 66 שהשור המועד הזיק' ומשיב המזיק 'שמא תם הזיק', ונטול הניזק
 67 מהתם, אֲפֵתִי לִימָא תְּהוּ תְּיֻבְתָּא דְרַבָּה בַר נַחֵן - הרי ביותר יקשה
 68 על רבה בר נתן, שאפילו כשטוען המזיק שמא נוטל הניזק מן התם
 69 כל שכן כשטוען המזיק ברי. ב. אֲלֵא דְקָאָמַר נִיזָק שָׂמְא וְקָאָמַר מוֹזֵק
 70 בְּרִי - שהניזק טוען שמא מועד הזיק שמא תם הזיק, וכיון שכך הרי
 71 נחשב כאילו תבע משיניהם, וכל עוד לא הביא ראיה שהמועד נגח,
 72 נוטל נזק מדמי שור תם. מדייקת הגמרא, וּמְדִיבִים נִיזָק שָׂמְא
 73 וּמוֹזֵק בְּרִי רִישָׁא נְמִי נִיזָק שָׂמְא וּמוֹזֵק בְּרִי - מכך שהעמדנו שהסיפא
 74 דנה באופן שהניזק טוען שמא והמזיק ברי, בהכרח שאף הרישא
 75 של אותה המשנה דנה בענין זה, שהניזק טוען שמא שורך הזיק
 76 והמזיק משיב ברי לי שבטלע לקח. תומחת הגמרא: וְאָמַר סוּמְכּוּס
 77 אֲפִילוּ פְּהָא דְאֵיצְטְרִיף לֹאשְׁמוּעֵיהֶן דְלֹא - ואפילו באופן זה שהניזק
 78 טוען שמא סובר סומכוס שחולקין, ולכך צריכים חכמים במשנתנו
 79 לחלוק עליו ולומר שהמוציא מחבירו עליו הראיה. דוחה הגמרא:
 80 לֹא - אין להעמיד כך. ג. בְּסִיפָא מדובר שהניזק טוען שָׂמְא וּמוֹזֵק
 81 בְּרִי, ואילו בְּרִישָׁא נְמִי נִיזָק בְּרִי ששורך הזיק, וּמוֹזֵק שָׂמְא בטלע
 82 לקח. ובאופן זה שאין ידוע למזיק היאך אירע הדבר, סובר סומכוס
 83 שחולקין לפי שהורע כח המזיק כשטוען שמא. ועל כך באים
 84 חכמים לחלוק וסוברים שלעולם יד הנתבע על העליונה ואין
 85 מוציאים ממנו את התביעה אלא בראיה. מקשה הגמרא: וְהָא לֹא
 86 דְמִינָא רִישָׁא לְסִיפָא - לפי מסקנא זו שמשנתנו דנה במקרים שונים
 87 זה מזה. ניתן אף להעמיד כדעת רבי חייה בר אבא, ברישא
 88 ששיניהם טוענים טענת ברי, וללמוד מכך סומכוס סובר שאף
 89 ב'ברי וברי' חולקים. ובסיפא שטוען הניזק שמא והמזיק ברי, ושוב
 90 אין מקום לקושייתו של רב פפא. מיישבת הגמרא: אָמְרִי, כשתובע
 91 טוען בְּרִי ונתבע משיב בְּשָׂמְא, וכן כשתובע טוען שָׂמְא ונתבע
 92 משיב בְּרִי, חַד מִלְּתָא הֵיא - נידונים אלו שוים, היות ובכל אחד
 93 מהם צד אחד טוען ברי והשני שמא. אולם אם נעמיד במשנתנו
 94 שברישא מדובר בְּבִרְי וּבְרִי' ובסיפא מדובר ב'שָׂמְא וּבְרִי' כפי
 95 שסבר להעמיד המקשה, תְּרִי מִלֵּי נִיבְהוּ - שני נידונים שונים הם,
 96 ולא ניתן להעמיד שני נידונים חלוקים לחלוטין באותה המשנה:
 97 הגמרא דנה בדינו של רבה בר נתן; גוּפָא, אָמַר רַבָּה בַר נַחֵן מְעַנּוּ
 98 חֲסִין וְהוֹדָה לֹו בְּשַׁעֲוֵיהֶם פְּטוּר. מקשה הגמרא: מֵאִי קָא מְשַׁמְעֵ לֹו
 99 תְּנִינָא, מְעַנּוּ חֲסִין וְהוֹדָה לֹו בְּשַׁעֲוֵיהֶם פְּטוּר. מיישבת הגמרא: אִי
 100 מְהֵתָּם הוּא אֲמִינָא שְׁפָטוּר מְדִינָא חֲסִין, וְאוֹלָם חֲסִיב בְּרִי מְשַׁעֲוֵיהֶן, קָא
 101 מְשַׁמְעֵ לֹו דְפָטוּר לְגַמְרִי, אף מדמי השעורין.
 102 הגמרא מקשה ממשנתנו: תְּנִי, הוּוּ הִינִיזָק שְׁנַיִם, אָחֵד גְּדוֹל וְאָחֵד
 103 קָטָן וְכוּ', והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול
 104 הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק
 105 את הגדול וגדול את הקטן. המוציא מחבירו עליו הראיה. מדייקת

1 שְׁנַיִם פְּטוּרִים, משום שכל אחד דוחה את הניזק אצל השני. אולם
 2 אִם הוּוּ שְׁנַיִם - שני הרודפים שְׁלֵ אִישׁ אָחֵד, שְׁנַיִם חֲסִיִּים - בעל
 3 השעורים חייב לשלם.
 4 כשהיו השעורים תמים והיה אָחֵד גְּדוֹל וְאָחֵד קָטָן, הִנִּיזָק אֹמַר גְּדוֹל
 5 הוּוּ, ויש בדמי גופו בכדי חצי דמי השור הניזק. וְהִמְזִיק אֹמַר לֹא
 6 כִּי אֲלֵא קָטָן הוּוּ, ויכול אתה ליטול דמיו, ואם אין בדמי הקטן
 7 בכדי לשלם חצי הנזק, תפסיד. וכן כשהיו השעורים המזיקים, אָחֵד
 8 תָּם וְאָחֵד מוֹעֵד, הִנִּיזָק אֹמַר מוֹעֵד הוּוּ ועליך לשלם נזק שלם,
 9 וְהִמְזִיק אֹמַר לֹא כִּי אֲלֵא תָּם הוּוּ ועלי לשלם חצי נזק. הַמוֹצִיא
 10 מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיהָ - על הניזק להביא ראיה ואם אינו מביא ראיה,
 11 ישלם לו המזיק כפי שהודה.
 12 הוּוּ הִנִּיזָקוֹן שְׁנַיִם, אָחֵד גְּדוֹל וְאָחֵד קָטָן, וְהִמְזִיקוֹן שְׁנַיִם, אָחֵד גְּדוֹל
 13 וְאָחֵד קָטָן, ושניהם היו תמים. הִנִּיזָק אֹמַר, גְּדוֹל הוּוּ אֵת הַגְּדוֹל,
 14 ויש לשלם מדמיו את מחצית נזק השור הגדול שלי. וְקָטָן הוּוּ אֵת
 15 הַקָּטָן, וְהִמְזִיק אֹמַר לֹא כִּי, אֲלֵא קָטָן הוּוּ אֵת הַגְּדוֹל, ויש לשלם
 16 את מחצית הנזק של השור הגדול הניזק מהשור הקטן. ואם אין
 17 בכך בכדי לשלם חצי הנזק יפסיד הניזק. וְהַשּׁוֹר הַגְּדוֹל הוּוּ אֵת
 18 הַקָּטָן, ומדמי הגדול אשלם מחצית נזקו של השור הקטן. וכן אם
 19 היו למזיק שור אָחֵד תָּם וְשׁוֹר אָחֵד מוֹעֵד הוּוּ, וישלם נזק שור גדול ושור
 20 קטן. הִנִּיזָק אֹמַר מוֹעֵד הוּוּ אֵת הַגְּדוֹל ועליך לשלם נזק שלם על
 21 השור הגדול, וְתָם הוּוּ אֵת הַקָּטָן. וְהִמְזִיק אֹמַר לֹא כִּי אֲלֵא תָּם
 22 הוּוּ אֵת הַגְּדוֹל ועלי לשלם רק חצי מנזקו של הגדול, וּמוֹעֵד הוּוּ
 23 אֵת הַקָּטָן. הַמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיהָ.
גמרא
 24 ממשנתנו עולה שבספק בממוק, ההלכה שהמוציא מחבירו עליו
 25 הראיה. במשנה לקמן (מו). מבוארת דעת סומכוס, שממון המוטל
 26 בספק חולקין אותו בין בעלי הדינים. סוגייתנו דנה בהלכות ממון
 27 המוטל בספק: אָמַר רְבִי חִיָּיא בְּרִי אָבָא וְאֵת אֹמְרֵת - ההלכה
 28 במשנתנו שבממון המוטל בספק המוציא מחבירו עליו הראיה,
 29 מוכיחה כן חלוקים עָלָיו חֲבִירָיו עַל סוּמְכּוּס דְאָמַר (שם) מְמון
 30 הַמוֹטֵל בְּסַפֵּק חוֹלְקִין.
 31 רבי אבא בר ממל מברר אם אכן ממשנתנו מוכח שלא כסומכוס:
 32 אָמַר לִיה רְבִי אָבָא בְּרִי מְמַל לְרִבִּי חִיָּיא בְּרִי אָבָא, האם אָמַר סוּמְכּוּס
 33 את דינו שממון המוטל בספק חולקים, אֲפִילוּ כאשר טענת התובע
 34 היא בְּרִי וְטַעַנְתָּ הַנִּתְבַּע הֵיא בְּרִי, הלא במשנתנו דנים במקרה
 35 שכל אחד מבעלי הדין טוען טענת 'ברי', ואם לא אמר סומכוס את
 36 דינו בברי וברי אפשר לומר שמשנתנו כדעת סומכוס. אָמַר לִיה
 37 רבי חייה בר אבא, אֵין - אכן אָמַר סוּמְכּוּס את דינו אֲפִילוּ כשבעלי
 38 הדין טוענים טענות בְּרִי וּבְרִי.
 39 הגמרא שואלת על יסוד דבריו של רבי אבא בר ממל: וּמֵמָּא
 40 דְמִתְנִיתִין בְּבִרְי וּבְרִי הוּא - מנין שמשנתנו דנה במקרה ששניהם
 41 טוענים טענת ברי. משיבה הגמרא: דְקָתְנִי וְהָ אֹמַר שוֹרְף הוּוּ, וְהָ
 42 אֹמַר לֹא כִּי אֵל אֵל בטלע לקח. ומשמע מלשונו 'לא כי' שטענתו
 43 נאמרת בודאות שבטלע לקח.
 44 רב פפא מקשה על כך שהעמדנו שבמשנתנו מדובר בטענות ברי
 45 וברי: מִתְקָה לָה רַב פְּפָא, מְדִיבִישָׁא - מכך שתחילת המשנה דנה
 46 בספק של 'בְּרִי וּבְרִי', הרי שסיפא נְמִי בְּרִי וּבְרִי'. ואם כך קשה,
 47 אֵימָא סִיפָא, הִיה אָחֵד גְּדוֹל וְאָחֵד קָטָן, נִיזָק אֹמַר גְּדוֹל הוּוּ, וּמוֹזֵק
 48 אֹמַר לֹא כִּי אֲלֵא קָטָן הוּוּ, אָחֵד תָּם וְאָחֵד מוֹעֵד, נִיזָק אֹמַר מוֹעֵד
 49 הוּוּ, וְהִמְזִיק אֹמַר, לֹא כִּי אֲלֵא תָּם הוּוּ, הדין הוא שהניזק
 50 שמוציא מחבירו - המזיק עָלָיו הָרָאִיהָ, ומדויק מהמשנה: הָא לֹא
 51 מִיָּתִי רָאִיהָ שְׁקִיל בְּדָאָמַר מוֹזֵק - אם לא מביא הניזק ראיה

פרק שור שננח ד' וה'

משנה

49 שור תם שִׁנְנָה אֶרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה שְׁנוּרִים זֶה אַחֵר זֶה, וּבָבֶל גֵּיחוּת אֵלּוּ
50 הִיָּה עֵדִיין תַּם, וּנְמַצָּא שְׁחִיב לְשֵׁלָם מְגוּף הַשּׁוֹר דְּמִי חֲצִי נֹקֶשׁ לְ
51 חֲמִשָּׁת הַשּׁוֹרִים שְׁנוּרִיו, יִשְׁלַם תְּחִילָה לְאַחְרוֹן שְׁבָהֶם אֵת חֲצִי נֹקֶשׁ,
52 וְאַחַר שְׁשִׁילָם דְּמִי חֲצִי נֹקֶשׁ הָאֲחֵרוֹן יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר – נִשְׂאָר עוֹד
53 מְגוּף הַשּׁוֹר לְשֵׁלָם מִמְּנוּ דְּמִים, יְחִוּר – יִשְׁלַם אֶף לְנִיזָק שְׁלִפְנָיו כֹּל
54 חֲצִי נֹקֶשׁ, וְאַם יֵשׁ בּוֹ עוֹד מוֹתֵר דְּמִים, יְחִוּר אֶף לְנִיזָק שְׁלִפְנֵי פְּנָיו,
55 וְלְעוֹלָם הָאֲחֵרוֹן אֲחֵרוֹן – הַנִּיזָק הָאֲחֵרוֹן לְכוֹלָם, נִשְׂפָר, שְׁהוּא מְקַבֵּל
56 רָאשׁוֹן אֵת תְּשִׁלוֹם חֲצִי הַנּוֹק, דְּכָרִי רַבִּי מַאִיר.
57 רַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר, שוֹר תַּם שְׁנוֹה מֵאֵתִים זֶה שִׁנְנָה לְשׁוֹר שְׁנוֹה מֵאֵתִים
58 זֶה, וְאֵין הִנְבִּילָה יָפָה (– שׁוּחַ) כְּלוּם, וּנְמַצָּא שְׁדִמִּי חֲצִי הַנּוֹק הוּא
59 מֵאָה זֶה, לְכַךּ זֶה – הַנִּיזָק נוֹטֵל מֵמֵה – מֵאָה זֶה וְזֶה – בְּעַל הַשּׁוֹר
60 הַמְּזִיק נוֹטֵל מֵמֵה. הַחֵר אֶתוֹ הַשּׁוֹר וְנִנְחָה שוֹר אַחֵר שְׁנוֹה מֵאֵתִים וְאֵין
61 הַנְּבִילָה שׁוּחַ כְּלוּם, הָאֲחֵרוֹן נוֹטֵל מֵמֵה, וְשְׁלִפְנָיו – הַנִּיזָק וּבְעַל
62 הַשּׁוֹר, זֶה – הַנִּיזָק נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זֶה שְׁהֵם חֲצִי מֵמֵה, וְזֶה – הִבְעֵלִים
63 נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זֶה, שְׁהָרִי הַנִּיזָק הָאֲחֵרוֹן אֶף הוּא נָהִיָּה שׁוֹתֵף בְּחֲצִי
64 הַשּׁוֹר וְחִיִּיב עַל שְׁמִירְתּוֹ וְנֹזְקִיו, וּבִשְׁנֵי הַשּׁוֹר פְּעַם נֹסַפְתָּ, אֶף הוּא
65 חִיִּיב לְשֵׁלָם עַל הַנּוֹק כְּפִי חֲלֻקָּה בְּשׁוֹר, וְכֹאֵן שְׁחִצֵי הַשּׁוֹר שִׁיךְ לוֹ,
66 מִשְׁלַם חֲצִי מְדִמִּי חֲצִי הַנּוֹק. הַחֵר הַשּׁוֹר פְּעַם שְׁלִישִׁית וְנִנְחָה שוֹר
67 אַחֵר שְׁנוֹה מֵאֵתִים וְאֵין הַנְּבִילָה שׁוּחַ כְּלוּם, הַנִּיזָק הָאֲחֵרוֹן נוֹטֵל מֵמֵה,
68 וְשְׁלִפְנָיו חֲמִשִּׁים זֶה, וְכֹפִי חֲלֻקָּה בְּשׁוֹר, שְׁהוּא מֵאָה זֶה כְּשׁוּרֵי חֲצִי
69 הַשּׁוֹר, וְשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים – הַנִּיזָק הָרִאשׁוֹן וְהִבְעֵלִים, שְׁחֹלַק כֹּל אֶחָד
70 מֵהֶם בְּשׁוֹר הוּא חֲמִשִּׁים זֶה שְׁהוּא רִבְעֵי הַשּׁוֹר, מִשְׁלָמִים יְדַיֵּר וְזָבַ
71 – עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה זֶה, שְׁהֵם דְּמִי רִבְעֵי חֲצִי הַנּוֹק;

גמרא

72 לעיל (לג.) הביאה הגמרא מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בדין
73 שור תם שמשלם מגופו, לרבי עקיבא זוכה הניזק בגוף השור כפי
74 שווי חצי הניזק, ומעתה אף הניזק חייב בשמירתו ובנזקיו שהרי אף
75 הוא בעל השור בחלקו, אך לרבי ישמעאל מה שאמרו שמשלם
76 מגופו היינו שחייב לשלם כפי שווי השור ולא יותר, אך אין הניזק
77 זוכה בגוף השור ואינו חייב על שמירתו ונזקיו.
78 ושואלת הגמרא: פְּתִיחָתָּן מָנִי – כדעת מי מהם דברי רבי מאיר
79 במשנתנו, שהרי לכאורה אינם דלא כרבי ישמעאל ודלא כרבי
80 עקיבא, שאי כרבי ישמעאל דאמר שבעלי השור הניזק רק בעלי
81 חובות ניהו אך אינם זוכים בגוף השור, אם כן האי – מה ששינוי
82 אחרון אחרון נשפר אינו נכון, ואדרבה ראשון ראשון נשפר כפי
83 ליה – היה צריך להיות הדין שהניזק הראשון יגבה חובו תחילה,
84 שהרי הראשון והאחרון שניהם בעלי חובות של המזיק הם, וחובו
85 של הראשון קודם, ועל נזק השור שהזיק אחר כך אינו חייב שהרי
86 אינו זוכה בגוף השור ואינו חייב בשמירתו.
87 ואי כרבי עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא – שנהיה השור שור של
88 שותפים, דהיינו שזוכה הניזק בחלק מגופו, ולכך מובן שאף הניזק
89 הראשון צריך לשלם על נזקי השור, והניזק האחרון מקבל את
90 מלא חצי הניזק לפי שכולם הזיקוהו, אך עדיין יקשה, האי – מה
91 ששינוי שאם יש בו מותר

1 מתרצת הגמרא: רְאִי לְיַסּוּל אֵילוּ מְבִיא רֵאִיָּה, וְאֵין לוֹ אִם לֹא הַבִּיא
2 רֵאִיָּה. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהַתְּנִיָּא, הָרִי זֶה מְשַׁתְּלָם לְקַטְּן – עַל נֹזֶק שֶׁל
3 הַקַּטְּן נֹקֶשׁ שְׁלָם מִן הַמּוֹעֵד, וְלִגְדוּל, חֲצִי נֹקֶשׁ מִן הַתֵּם. מִיִּישַׁבֵּת
4 הַגְּמָרָא: דְּתַפְּסֵי הַנִּיזָק כְּפִי שְׁהוּדָה הַמְּזִיק;
5 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנֵה: הָיוּ שְׁנֵיהֶם – שְׁנֵי הַשּׁוֹרִים הַמְּזִיקִים שְׁלֵי אִישׁ אֶחָד,
6 שְׁנֵיהֶם חֲתִיבִים – חִיבֵי בְּעַל הַשּׁוֹרִים:
7 רַבָּא מְפָרְזִיקָא מוּכִיחַ מִמְשַׁנְתֵּינוּ: אִמְרַר לִיָּה רַבָּא מְפָרְזִיקָא (– שֶׁם
8 מְקוּם) לְרַב אֲשֵׁי, שְׁמַע מֵיָּנָה – מְכַךּ שְׁנִינוּ ש'שְׁנֵיהֶם' חִיבִים וִיכּוּל
9 הַנִּיזָק לְגַבּוּת חוּבוֹ מִשְׁנֵיהֶם, אִנּוּ לְמִדַּים שְׁשׁוּרִים תַּמִּים הַשִּׁיכִים
10 לְאִדָּם אֶחָד שְׁהָדִיקוּ – שֶׁאֶחָד מֵהַשּׁוֹרִים הִזִּיק וְלֹא יָדוּעַ מִי הוּא,
11 רַצָּה הַנִּיזָק לְגַבּוּת מְשׁוּר זֶה גּוֹבָה, רַצָּה לְגַבּוּת מֵהָ – מִהַשּׁוֹר הַשְּׁנִי
12 גּוֹבָה, וְאִם אִבַּד אֶחָד מֵהֶם קָם חֲבִירוֹ בְּמִקּוּמוֹ וִיכּוּל לְגַבּוּת מִמְּנוּ.
13 רַב אֲשֵׁי דוּחָה הוּכַחָה זֶה: הָקָא גְּמָאֵי עֲסָקְיָן – הֵיכֵן מְשַׁמְעֵה
14 מִשְׁנַתֵּינוּ שִׁכּוּל הַנִּיזָק לְגַבּוּת מִמִּי שִׁרְצָה, רַק פֶּאָפוֹן שְׁהַשּׁוֹרִים
15 הַמְּזִיקִים הִיוּ מוֹעֵדִין, שֶׁכֵּל נִכְסֵי הַמְּזִיק עוֹמְדִים לְתִשְׁלוֹם הַנּוֹק,
16 וְלֹא דוּקָא הַשּׁוֹר שְׁהִזִּיק.
17 רַבָּא מְפָרְזִיקָא מַקְשָׁה עַל דְּחִיָּה זֶה: אֵי פְּמוּעֵדִין – אִם מִשְׁנַתֵּינוּ
18 עוֹסֵקֶת בְּשׁוֹרִים מוֹעֵדִין, אִימָא סִפָּא, שְׁנֵי שׁוֹרִים שְׂרָדְפוּ אַחֵר
19 שוֹר אֶחָד לְהוֹיָקוּ, וְתָהּ אַחֵר גְּדוּל וְאֶחָד קַטָּן. הַנִּיזָק אוֹמֵר גְּדוּל הִזִּיק,
20 וְהַמְּזִיק אוֹמֵר לֹא בִי אֵלָּא קַטָּן הִזִּיק. הַמּוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עֲלוּי הָרֵאִיָּה.
21 וְאֵי פְּמוּעֵדִין – אִם מִשְׁנַתֵּינוּ דָּנָה בְּשׁוֹרִים מוֹעֵדִין, מֵאֵי נִפְקָא לִיָּה
22 מֵיָּנָה, סוּף סוּף דְּמִי תוֹרָא מְעַלְיָא קְעִי לְשִׁלוּמֵי – מֵהַהַבְּדֵל אִם קֶטַן
23 אוֹ גְּדוּל הִזִּיק, כִּיּוֹן שְׁנֵיהֶם מוֹעֵדִים צָרִיךְ הַמְּזִיק לְשֵׁלָם נֹקֶשׁ שְׁלָם,
24 וּמוּכַח שְׁהַשּׁוֹרִים תַּמִּים הֵם, וְשׁוֹב נִיתֵן לְהוּכִיחַ שִׁרְצָה מִזֶּה גּוֹבָה
25 רַצָּה מִזֶּה גּוֹבָה' אֶף בְּשׁוֹרִים תַּמִּים. אִמְרַר לִיָּה רַב אֲשֵׁי לְרַבָּא
26 מְפָרְזִיקָא, אֵין לְהוּכִיחַ שֶׁכֵּל הַמְּשַׁנֵּה דָּנָה בְּתַמִּין, אֵלָּא סִפָּא תַּתְּמִין
27 וְרִישָׁא פְּמוּעֵדִין.
28 רַב אַחָא סָבֵא מוּכִיחַ שָׂאף הַרִישָׁא אֵינָה מְדוּבַרְתַּ בְּמוֹעֵדִין; אִמְרַר
29 לִיָּה רַב אַחָא סָבֵא לְרַב אֲשֵׁי אֵי – אִם הַרִישָׁא מְדוּבַרְתַּ פְּמוּעֵדִין,
30 יִקְשָׁה מִן הַלְשׁוֹן שְׁנֵיהֶם חֲתִיבִים, וְכִי בְּמוֹעֵדִים גּוֹבִים מְגוּף
31 הַשּׁוֹרִים, הֵלָא בְּעַל הַשּׁוֹרִים חִיבֵי לְשֵׁלָם מִנְכַּסְיוֹ, וְחֲתִיבֵי נִכְרֵא'
32 מִיָּכַעִי לִיָּה – הִיָּה לְמַשְׁנָה לּוֹמֵר 'חִיבֵי הִבְעֵלִים'. וְתוֹ – וְעוֹד יֵשׁ
33 לְהַקְשׁוֹת מֵאֵי שְׁנֵיהֶם', הֵלָא כֹּאשֶׁר מוֹעֵדִין הוּיָקוּ, אֵין תְּשִׁלוֹם רַק
34 מְגוּפֵן שֶׁל שׁוֹרִים אֵלָּא כֹּל מִמְּנוּ מִשׁוּעָבֵד לְתִשְׁלוֹם.
35 מְהַלֵּךְ חֹדֶשׁ בְּבִיאור הַמְּשַׁנֵּה שְׁלֹא כְּדַבְרֵי רַבָּא מְפָרְזִיקָא: אֵלָּא
36 לְעוֹלָם אִבְּן מְדוּבַר בְּמִשְׁנַתֵּינוּ תַּתְּמִין שְׁהִזִּיקוּ. אִמְנָם הֵטַעַם שְׁכַתְּבוּ
37 'שְׁנֵיהֶם חִיבִים' אֵינוּ מְשׁוּם דִּינוֹ שֶׁל רַבָּא מְפָרְזִיקָא שִׁרְצָה מִזֶּה
38 גּוֹבָה רַצָּה מִזֶּה גּוֹבָה', אֵלָּא לְהַשְׁמִיעַ שֶׁרַק אִם שְׁנֵיהֶם לְפָנֵינוּ, גּוֹבָה
39 מֵהֶם. אוֹלָם אִם אִבַּד אֶחָד מֵהֶם, אֵינוּ גּוֹבָה כְּלוּל. וְנִמְשַׁנְתֵּינוּ, לְדַעַת
40 רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. דְּאִמְרַר רַבִּי עֲקִיבָא (לְעִיל לַג.), בְּעַל הַשּׁוֹר הַתֵּם
41 שְׁהִזִּיק וּבְעַל הַשּׁוֹר הַנִּיזָק, שׁוֹתְפִין נִינְחָה – נַעֲשִׂים שׁוֹתְפִים בְּגוּפוֹ שֶׁל
42 הַשּׁוֹר הַמְּזִיק, וְלִכֵּן מְעַמָּא דֵּאֵיתְנָהוּ לְתַרְוִיָּהוּ – רַק כְּשֶׁשְׁנֵי הַשּׁוֹרִים
43 נִמְצָאִים לְפָנֵינוּ גּוֹבָה הַנִּיזָק, דְּלֹא מְצִי מְדִי לִיָּה – שְׁאֵין הַמְּזִיק יִכּוּל
44 לְדַחוּת אֵת הַנִּיזָק, שְׁהָרִי אֶחָד מִשּׁוֹרוֹרֵי הִזִּיק. אֲכַל לִיתְנָהוּ לְתַרְוִיָּהוּ
45 – אוֹלָם כְּשֶׁאֶחָד מֵהֶם אֵינוּ לְפָנֵינוּ וְכֹאֵן שֶׁאִבַּד אֶחָד מֵהֶם, מְצִי אִמְרַר
46 לִיָּה זֵיל אֵייתִי רְאִיָּה דְּהָא תוֹרָא אֲזַקָּה וְאִשְׁלַם לָךְ – יִאֵמַר לוֹ הַמְּזִיק,
47 לָךְ וְהַבָּא רֵאִיָּה שֶׁאִבְּן שוֹר זֶה שְׁלַפְנָיו הוּא הַמְּזִיק וְנַעֲשִׂית שׁוֹתֵף
48 בְּגוּפוֹ, וְאִשְׁלַם לָךְ.

הדרן עלך פרק המניח

וראים בחוש למטה, שעל-פי רוב, אלו שהם גומלי חסדים, הנה טבע
 נפשם אינו באופן של תקיפות כו', ומשום זה נוגע להם החיסרון
 והצער של הזולת, ולכן גומלים חסד עמו
 ממאמר י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

בבא קמא. פרק שלישי - המניח - דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" ריא תוספת

1 ראי לישול ואין לו. פירוש ראי לישול אם תפס ואין לו אם לא תפס ודוקא היכא דיש
 2 לו תביעה על שני השוורים על הגדול ועל הקטן אם תפס משתלם אבל מתני
 3 דלעיל דאין לו תביעה אלא על הגדול אפי' תפס הקטן אין משתלם מיניה ולא שייך לשנוי
 4 לעיל ראי לישול ואין לו כון דאם תפס לא משתלם מיניה ובטענה חטים נראה דאם תפס
 5 שעורים לא משתלם וא"ת אמאי לא משני הקא
 6 כדלעיל דקאמר ניוק שמא ומיזק ברי ויל דאיב
 7 דרימ למיפרך היינו כפי דפירש בקונטרס והשתא
 8 איכא צריכותא כבולחו כבי דמתניתין דרישא
 9 אשמועינן אפילו מויק שמא ניוק ברי פליגי רבנן
 10 עליה דסומכוס ואמרי המוציא מחבירו עליו
 11 הרקאה וההוא דקטן וגדול משמיענו אפילו ניוק
 12 שמא ומיזק ברי פליגי סומכוס ואחד הם ואחד
 13 מועד אשמועינן דאפילו לר' אחא דאמר בריש
 14 פרק תמכור פירות (בב"ב דף ע"ג.) נמל האורח בין
 15 הממלים בידוע שזה הרגו מודה הקא דלא תלין
 16 במועד כיון דשניהם רצין והך דהניקוזן שנים
 17 מועד דנתפס שקיל כדאמר מויק וטסא
 18 דהם ומועד אידי דאיירי בקא דלעיל בגדול
 19 וקטן והם מועד איירי נמי הקא:
 20 ש"מ. מ. מקנה שניהם רצה בו ואם אבד האחד
 21 קם חבירו תחתיו ומשתלם הימנו כך
 22 פירש בקונטרס וקשה לרא הוה ליה למימר שמע
 23 מינה אלא מספא הוה ליה למפרך דקתני אחד
 24 גדול ואחד קטן המוציא מחבירו עליו הרקאה
 25 ומשלים לגדול מן הקטן אי"ב כשאבד אחד מתן לא
 26 משתלם מאותו ששאר ונראה לפרש דבשני
 27 שוורים שהיוקו שור בודאי איירי דהשיב כאלו
 28 הוה חד גופא ומשתלם מן השני ואע"ג דמתניתין
 29 לא איירי אלא בענין שאנו מסופקים איהו מתן
 30 נגה מימ' דייק מלישא דקתני שניהם חייבים
 31 לאשמועינן שכול להיות שיהיו שניהם חייבין
 32 כגון אי' דיעבד בודאי שהיוקו שניהם יחד.
 33 ורבי' עקבא היא דאמר שותפין ניהו. פירש
 34 בקונטרס דר' ישמעאל דאמר ביח הוא
 35 וזוי הוא דמסיק ביה אם אבד האחד לא איבד
 36 זכותו וקשה דהא לעיל (דף ל"ג.) אמר אפילו לר'
 37 ישמעאל שחטו מה שעשה עשוי ונראה לפרש
 38 דמשום הכי מוקי לר' עקבא משום דלר'
 39 ישמעאל אין שום חיוב דפשיטא דאיבד זכותו
 40 כשאבד האחד כיון דביח הוא אבד לר' עקבא
 41 דשותפי ניהו ס"ד דזוי כאלו האחד מן השנים
 42 בנותן הניוק ומצי למימר ניוק שלך נאבד ולא
 43 שלי.

הדרן עלך המניח

44 שור שנגח ארבעה וחמשה: אי פרבי עקבא
 45 דאמר שותפין ניהו יחיד לכולן מקבע ליה. תימה דלר' עקבא נמי אמאי אין ראשון נשכר
 46 דלמא יהא מוטל עליו לשמור חלקו כל זמן שלא עמד ברין ולא באו עדים דמה הוא יודע
 47 אם חזק ורציר' לרחות בכיון שיש בידו להביא עדים לאלתר ולזכות מתחייב במשמרתו ולא
 48 מצי לשנויי כגון שאין בידו דאם כן תימשי ליה לחיבי עקבא ראשון נשכר מקבע ליה:
 49 כגון

יהי-רצון שיומשכו לכל אחד ואחד מיישראל כל הברכות, לכל לראש
 - "מטל השמים וגו'" כפשוטו, המשכות גשמיות, ואחר-כך גם
 בעניינים רוחניים, מקרא משנה וגמרא כו'

משיחת שבת פרשת וישלה, ה'תשכ"ח

1 ולהכי מוקים לה הכי ולא מוקים לה כדאוקים למצינתא לעיל בניוק שמא ומיזק ברי
 2 דאם כן היינו חי וסיפא אמאי אצטרך ורבה דאוקמא למצינתא דניוק שמא ומיזק ברי
 3 ולא אוקמא בברי וברי ולישני ראי לישול ואין לו משום דס"ל דסומכוס לא אמר חולקין
 4 בברי וברי הלכך רישא דקתני לא כי אלא בסלע לקה לא אצטרך למינתי' בברי וברי
 5 לאשמועינן דמוציא מחבירו כו' להכי אוקמא
 6 למצינתא בשמא וברי דתיקו נמי רישא בברי
 7 ושמא: דתפס. שקדם ניוק ותפס השור. שמע
 8 מינה. מדקתני שניהם: רצה מזה נובה רצה מזה
 9 נובה. ואם אבד האחד קם חבירו במקומו
 10 ומשתלם הימנו: גמורעין. דסוף סוף משלם
 11 מעלה לפיכך כל נכסיו אוראין לפרטין: ד"ג
 12 מאי נפקא ליה מינה סוף דמי תורא מעליא
 13 בעי לשלומי: אלא לעולם בתפין. והאי דקתני
 14 שניהם לאו כדקאמרת דמאיהו שרצה: ינבא
 15 אלא הא קמ"ל דכל זמן ששניהם בפנינו נובה
 16 אבל אבד האחד אינו נובה: ור' עקבא היא
 17 דאמר שותפין ניהו. כגון של שור הלכך אבד
 18 השור אבד נוקו הלכך כי הוה שניהם הוא
 19 דמתניב ואי ליתנהו לתרויהו אלא אחד אמר
 20 ליה אייתי ראהו כו' אבל לרבי ישמעאל כיון
 21 דאמר בעל חוב הוא וזוי הוא דאסיק ביה אבד
 22 האחד לא איבד את זכותו:

הדרן עלך המניח

23 שור שנגח ארבעה וחמשה. ובכולן היה הם
 24 דמשתלם מגופו והכי דמי כגון ראה שור ונגח
 25 וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה
 26 שניה ראה ב' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפי'
 27 מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד
 28 אי"ב נגח הג' נזיחוח בשלשה שראה בסדרן או
 29 שלא בסדרן ונעשה מועד לסירוגין והכי
 30 דסירוגין שוין דנתניא לקמן בפירוק: ישלם. ח"נ
 31 תחילה לאחרון ובמקרא מפרש מני: ואם יש בו
 32 מותר יחזיר לשלפניו. כל חצי נוקו והראשונים
 33 יפסידו רבי שמעון אומר. שותפין הן בגוונן
 34 כיצד שור ושורן מאתים שנגח בו: ושלפניו. זה
 35 ניוק ראשון נוטל חמשים זה והבעלים חמשים
 36 זה ידש לניוק ראשון בו החצי הלכך משלם חצי
 37 תשלומי נוקו דסבר לה כר' עקבא דאמר
 38 שותפים ניהו תור ונגח שור שנה מאתים
 39 האחרון נוטל מנה. החצי מקבל מי שהוא דמנופו
 40 משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו
 41 משלם מחלקו חצי מנוק שנטל האחרון: ושנים
 42 הראשונים. ניוק ראשון והבעלים שהיה לזן
 43 לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית של
 44 נוקו: דירי' וקב. עשרים וחמשה דירגים כסף
 45 כפרק ההוב' (ב"מ דף מה): גמ' ראשון נשכר מקבע
 46 שותף בו שתהא שמירתו עליו להחתיב בגוונן והא לא דמיא להב' עד שלא הויק
 47 דאמרין בהפניח (לעיל דף לו.) קדמו בעלי חובות והגבירו לא עשו בלום דהתם הוא
 48 דאמרין ליה ניוק לבעל חוב מאתי תורא דאוקן מיניה משתלימנא ובעל חוב לא מצי
 49 למימר ליה הכי הלכך ביח ישול נכסיה אחרים אבל הקא האי ניוק והאי ניוק ולא
 50 משתלם אלא מנופו ומאי דשקיל האי מפסיק האי הלכך קמא קמא קדמי:
 יחזיר

בגונו שתפסו נזקכו בו. ודוקא לר' ישמעאל הוא נעשה שומר שכר אבל לר' עקיבא דאמר שותפין ניהו וביחוד ושיבוח יהוה ברשות הניזק לא נעשה שומר שכר אלא מהלוקו דעל כל אחד מהויל לשמור חלקו והשתא אתי שפיר רבין ר' מאיר ובין ר' שמעון אייבוי בשתפסו נזקו ולא בפירוש הקונטרס:

אם יש בו מותר בגננוכו בו. והשתא אחרון אחרון נשכר דמתניתין אחריון שבכולם דהוא חמשי קאי אבל פעמים שהרביעי אין לו כלום והשלישי יש לו בגונו שנוקד ר' יהו' שוים ונוקד ג' יתרים ואפי' חמשי נמי פעמים שאין לו כל זקא אם נוקדי יתרים על של רביעי שאין נוטל אלא חלקו של רביעי ומיהו טעם הנוקדו שוין בולן מפסידין והאחרון נשכר:

נותן לו סלע. בסלע מדינה אייבי ברמובח בסמוך ומנה דר"י הגלילי הוא מנה צורי ברמובח בהחובל (למקו דף צ) ותימה לומר שחלוקים כיב זה מנה דסלע מדינה אחד ממאתים ממנה צורי ונראה לר"ת דלא פליגי אלא האי בעני והאי בעשיר ומיהו מדקאמר בהחובל (ספ) הא אגא הא ר"י הגלילי משמע קצת דפליגי מ"א אע"י דפליגי מציעו למימר ודוק דיבר בעשיר וזה דיבר בעני בר"ת דאי' שאר בושטו של עני סלע שלא יעלה בושטו של עשיר או פחות או יותר ממנה:

ושל דבריהם ספק מדינה. נראה לר"י דרב יהודה לא אייבי אלא בסלעים ודומיא דכסף האמור בתורה דמפרש פ"ק דקדושין (דף יא.) כסף קצוב ולא מציעו כסף קצוב בתורה אלא סלעים בדמפרש התם ה' סלעים לפירין הבן ג' של אוסן ק' של מוציא ש"ר ול' של עבד ודומיא דהני יהו' של דבריהם אגל שאר מטבעות של דבריהם היה ספק צורי דהא מנה של ר"י הגלילי יהו צורי ברמובח בהחובל (למקו דף צ) וכתובה נמי יהו מאתים וזו של צורי למ"ד כתובת אשה דרבנן כמו למ"ד דאורייתא דנפקא לן ממותרת התלוות דלא פליגי רשב"י ורבנן בפרק בתרא דכתובות (ד' קז) אלא אם נתון לה ממתות ארץ ישראל או ממתות קפוטקא אבל לבי' נתון לה שהא מאתים וזו ממתות צורי ואפילו כתובת אלקנה שהיא דרבנן לבי' יהו מנה צורי דרב"ס דכתובות (דף מ) נמי משמע קצת דשל בתולה כפלים משל אלקנה גפי אחר אלמנת כהן ואחד אלמנת ישראל:

יד עניים אגן. וא"ת בלא יד עניים נמי מייחב דקדח באמירה כדפרישן בפ"ס דר"ה (דף טו.) בפ"ק זו עקדה וי"ל דכמו שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הי"א אין אדם נתון עקדה דבר שלא בא לעולם ובשומר נתיבא לעניים יהו זה החוב כמו שלא בא לעולם וכן אם היה אומר נתיבא להקדש לא היה הקדש קונה ויהי שאם היה אומר חוב זה לכושבא ליהי אנתנה להקדש או לצדקה דומה שמתחייב מטעם נדר אבל זה לא אמר בן אלא אמר נתנה לעניים ולא נדר ור"ח פירש שהו לא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה אלא היה רוצה ללוותו לפי שעה ולחזור אחר לעניים תחתיו וא"ל רב יוסף דיד עניים אגן וכן בו במעמד שלשתן ואמרינן בפ"ק דערכין (ד' טו) האומר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותו משבא ליד גבאי אסור לשנותו:

אין יחזור לשלפניו. כל חצי נוקד ושלפני פניו ופיסדו: יחזור לבולן. איש לפי מה שהיה לו בו מבעי ליה: שתפסו נזקכו בו. וכן שני וכן שלישי הלכך אין שמירתו אלא עליו: יחזור לעללים מבעי ליה. דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת נוק הראשון שהיה לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק וכשהויק לשני איבר ראשון מנה שלו תפסו שני ונעשה עליו שומר וכן בולן נעשה שומרי שכר לשמור חלק הבעלים בההיא הנאה דמשתלמי נוקייהו מהשור דלא אעריכו ליה בעלים לאגמא: אם יש בו מותר בגננוכו. בגונו שהיה נוקד של רביעי מרובה משל חמשי בגונו שור של רביעי שהו מנה יש לו במזיק חצי מנה ושל חמשי שהו ג' ואין לו על זה אלא דינר והב יחזור דינר והב לשלפניו וכן בכולם אם נוקד של ראשון יותר על של אחרון: משום פשיעת שומרי' נגזו בה. להחייב את הניזקן הראשונים ור' ישמעאל היא: שבוק חמשי. ולא הטרח לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש אליבא דחד ואי קשיא נוקמא לדר"מ נמי בר' עקיבא ובשתפסו נזק וכדשינוי דמאי טעמא מפיקין לה מר' עקיבא משום דקתני יחזור לשלפניו והא אוקמין אם יש בו מותר בגננוכו לא אפשר לאוקמא בר' עקיבא דאי אמרת ר' ישמעאל היא אצטרך לאשמעינן דאחרון אחרון נשכר דקמיל דהויל ותפסו נזקו נעשה עליו שומר (שכרו) וקם ליה ברשותיה ואע"י דלא נישום השור בב"ד כדקא בעינן לר' ישמעאל אלא לר"ע ל"ל למיתני בקל בלא פתיסה נמי יהו אחרון נשכר. הקדישו נזקכו בו. ל"ג (מאי בנייהו: הותיק. התחוב. הכחזו כנגד אגונו לשון מורי ל"א תקיעה ממש: נתון לו סלע. דמי בושטו לבד צער ונוקד ורפי אם ישנם שם: ההוא דתקע ליה. והיה זה תפסו משלו דאי לא הכי לא מנגינן ליה כבבלי: סלע צורי. ד' וזוים: סלע מדינה. שמינית שבסלע צורי והוא חצי דינר וכל מקום ששינוי שום ספק מדינה בין סלע בין שקל יהו שמינית לצורי: לפלו. אבתי וליתני במתני' תור ונגח לשור אחר שהו מאתים האחרון נוטל מנה ולשלפני חמשיים וזו ולשלפני דינר והב ושנים הראשונים הבעלים וניזקן ראשון י"ב דינר וסלע מדינה שהו חצי דינר אלא שי"מ לא תני תנא סלע מדינה ולהכי לא פלוגתו זה ולא בעי למיתני חצי דינר דבכחצאין לא אייבי ושל דבריהם. בגונו האי דשיעורא דרבנן הוא: כסף צורי. הסלע ד' דינר והדינר משקלו והב וכן קרוין בקושטנטיניא: לזהב דינר והוא שנים ומחצה למשקל הברזל: הואיל ופלוגא דיונא הוא . דמתייב לי ותו לא כפיפא לי מילתא למישקליה נתיבא לעניים: אגן יד עניים אגן. רב יוסף הוה גבאי בשליה החובל (למקו ד' צא).

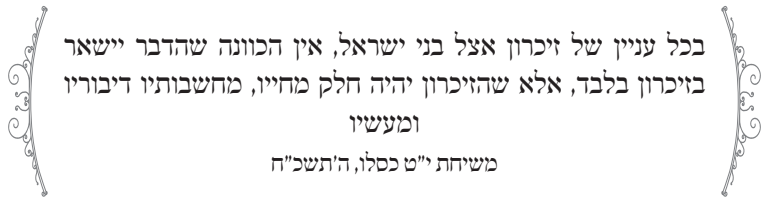
אין

מקובל בדינו בשם מורנו הבעל-שם-טוב: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בוודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב; ואם אינו אמת, הלא המספר נמצא במצב לא טוב

היום יום יב כסלו

51 הקדישו ניק אבא פנייהו - החילוק בין רבי מאיר לרבי שמעון
 52 במשנתנו הוא אף לגבי אם לאחר הנגיחה הקדיש הניזק את
 53 השור, שלדעת רבי מאיר אינו קדוש כיון שסובר רבי ישמעאל
 54 שאין זוכה הניזק בגוף השור ואין בידו להקדישו, ולדעת רבי
 55 שמעון יכול להקדישו כיון שסובר רבי עקיבא שזוכה הניזק מיד
 56 לאחר הנגיחה בגוף השור).
 57 תני לתר (לקמן צ). התוקע לתקוע באוזנו, נתן לו סלע לדמי
 58 בושתו, רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי, נתן לו מנה - מאה
 59 זו.
 60 מספרת הגמרא: ההוא נברא דתקע לתקוע, ובאו לדרן לפני רב
 61 טוביה בר מתנה, וחיבו לשלם סלע כדעת תנא קמא, אך שלחיה
 62 רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף לשאלו, סלע צוריה תני - האם
 63 סלע האמור כאן הוא סלע צורי שהוא ארבעה זוזים, או סלע
 64 מדינה תני - או שאינו אלא סלע מדינה שהוא חצי זוז בלבד.
 65 אומר ליה רב יוסף, תניתוק - שנינו במשנתנו לפשוט שאילה זו,
 66 שאמר רבי שמעון 'האחרון נוטל מנה ושלפניו חמישים זוז ושנים
 67 הראשונים דינר זהב', ואי סלקא דעתך דני תנא סלע מדינה - ואם
 68 תאמר שסלע האמור שם היינו סלע מדינה, ונמצא שדרך התנא
 69 לכתוב במשנה סלע מדינה, אם כן יקשה נפלוז ונתני עד תריסר
 70 וסלע - היה רבי שמעון יכול להמשיך ולכתוב חלוקה נוספת בדמי
 71 השור, שאם השור נגח פעם נוספת שור ששעה מאתים זוז, יקבל
 72 האחרון מאה זוז, וזה שלפניו חמישים, וזה שלפניו עשרים וחמשה
 73 זוזים, והניזק הראשון והבעלים יקבלו כל אחד שנים עשר זוז ועוד
 74 סלע מדינה שהוא חצי זוז. ובהכרח שאין המשנה מדברת בסלע
 75 מדינה, ולכך אינה כותבת אופן זה לפי שהיתה צריכה לומר
 76 ששנים הראשונים יקבלו שנים עשר זוזים וחצי, ואין דרך המשנה
 77 לשנות חצאי זוזים. ואף מה שנאמר בתוקע לחבירו שמשלם סלע,
 78 היינו סלע צורי ולא סלע מדינה.
 79 אומר ליה אותו אדם לרב יוסף, תנא בי רובלא ליתני וליזיל - האם
 80 התנא הוא כמו רובל המפורז בעירות ומכרז ומפרט את כל
 81 סחורתו, מחטין כסות וקערות. כלומר, מה שהתנא לא מחלק
 82 באופן נוסף, אינו משום שאין דרכו לשנות סלע מדינה, אלא משום
 83 שאין דרכו של התנא להאריך ולשנות את כל המקרים.
 84 מבררת הגמרא: מאי הוי עלה - מה הוכרע בספק זה אם הסלע הוא
 85 צורי או מדינה. פשוטה - הכריעו לספק זה מהא דאמר רב יהודה
 86 אומר רב, כל כסף האמור בתורה - שמוכר חיובו בתורה, הוא כסף
 87 צורי, וכסף של דבריהם - שחכמים הם שחידשו את חיובו, הוא
 88 כסף מדינה. ואף התוקע לחבירו שחכמים הם ששיערו וקבעו דמי
 89 בושתו, סלע מדינה הוא דהיינו חצי זוז.
 90 אומר ליה ההוא נברא לרב יוסף, הואיל ופלגא דיוזא הוא - כיון
 91 שאינו חייב לי אלא חצי זוז, לא פנינא - איני רוצה אותו שבוש
 92 אני ליטול סכום מועט כזה, נתיבא לעניי - יתן סכום זה לעניים.
 93 הדר אומר ליה - לאחר מכן חזר בו ואמר, נתיבא ניהלי - יתן סכום
 94 זה לי, איולי ואברי ביה נפשי - שאלך ואבריא בו את נפשי. אומר
 95 ליה רב יוסף, כבר זכו ביה עניים בקנין מעמד שלשתן ואינך יכול
 96 לחזור בה, ואף על גב דליבא עניים קבא - ואף שאין באן עניים
 97 במעמד זה שזכו ממך החצי זוז, מכל מקום אנן - אנו גבאי הצדקה
 98 יד עניים אנן, וחכתי עבורם. וכמו דאמר רב יהודה אומר שמואל,
 99 ותומים קטנים

1 יחזיר לשלפניו אינו נכון, שהרי אף הניזקים הראשונים חייבים
 2 לשלם על נגיחת השור כפי חלקם, ואם כן יחזיר לכולם מבעי ליה
 3 - היה צריך להיות הדין שמתור הדמים יתחלקו בין כל הניזקים
 4 והבעלים, כל אחד כפי חלקו בשור.
 5 מתרצת הגמרא: אומר רבא, לעולם דברי רבי מאיר פרי ושמעאל
 6 הם דאמר בעלי חובות ניהו, ודקשיא לך שאם כן מה שאמר אחרון
 7 אחרון נשכר אינו נכון אלא ראשון ראשון נשכר מבעי ליה, יש
 8 לתרץ שהקא פמאי עסקינן, כגון שתפסו ניקף לשור כדי לגבות
 9 הימנו דמי נזק, ובכך נעשה עליו פשוט ששך לנקין - להתחייב
 10 עליו בשמירתו ובנוקיו, וכשחזר השור ונגח חייב הניזק בלבד על
 11 הנגיחה, וכדין שומר שכר שאין הבעלים חייבים כלל על הנגיחה
 12 אלא השומר, ונמצא שאת כל מה שהיה מגיע לו מהשור צריך
 13 לשלם לניזק שלאחריו, ולכך האחרון הוא זה שזכה בתשלום
 14 הנזק.
 15 מקשה הגמרא: אי הכי שמדובר באופן שהניזקים תפסו את השור,
 16 אם כן מה ששנינו יש בו מותר יחזיר לשלפניו אינו נכון, שהרי זה
 17 הפסיד את חלקו שצריך לשלם לניזק שלאחריו, ויחזיר לבעלים
 18 מבעי ליה, שהרי הם לא נתחייבו כלל על נזקי שאר השורים,
 19 ומדוע יפסידו חלקם.
 20 רבינא מיישב תירוצו של רבא: אומר רבינא, הכי קהני - בהכרח
 21 ביאור המשנה לדברי רבא כך הוא, אם יש בו מותר פניקיו - אם
 22 הנזק האחרון היה קטן מהנזק שלפניו, ולא הוצרך זה שלפניו
 23 לשלם את כל שווי דמי נזק לניזק שלאחריו, יחזיר לשלפניו -
 24 יחזיר את אותו מותר לזה שלפניו, ומכל מקום אינו גובה את כל
 25 דמי חצי נזק, שהרי מנכה ממנו את שווי דמי חצי הנזק שלאחריו,
 26 אלא שאת ההפרש בין שווי חצי נזק לשווי חצי הנזק שלאחריו
 27 גובה לעצמו, וכל שאר דמי השור יחזרו לבעלים.
 28 וכן כי אהא רבין מאריך ישראל לבלב אומר בשם רבי יוחנן, הטעם
 29 שהאחרון נשכר, משום פשיעת שומרין נקטו בה - משום שפשע זה
 30 שלפניו בשמירת השור. ומבואר בתירוצו של רבא שחוב חיובו
 31 משום שותפותו בשור אלא משום שתפס את השור וחייב על נזקיו
 32 כשומר שכר.
 33 מקשה הגמרא: פמאי אוקימתא - כדעת מי העמדת לדברי רבי
 34 מאיר, פרבי ושמעאל, אי הכי אבא סיפא, רבי שמעון אומר שור
 35 שנה מאתים שנה שור שנה מאתים ואין תנבלה גפה כלום, זה נזיל
 36 מנה וזה נזיל מנה, חזר ונגח שור אחר שנה מאתים האחרון נזיל
 37 מנה, ושלפניו זה נזיל חמשים וזה נזיל חמשים זוז, חזר ונגח שור
 38 שנה מאתים האחרון נזיל מנה ושלפניו נזיל חמשים זוז ושנים
 39 הראשונים דינר זהב, ודברי רבי שמעון אלו אהאן לדבי עקיבא -
 40 הולכים הם כדברי רבי עקיבא דאמר תורה דשופטי הוא - שלדעתו
 41 מיד לאחר הנגיחה זוכה הניזק בחלק מגוף השור וחייב על שמירתו
 42 ולכך משלם על הנגיחה שלאחריה כפי חלקו. ואם כן יקשה, רישא
 43 רבי ושמעאל וסיפא רבי עקיבא.
 44 אמרי - תירצו בני הישיבה, אין - אכן כך יעמידו רבא ורבינא את
 45 המשנה, ואין זה דוחק דהא אומר ליה שמואל לרב יהודה על קושיא
 46 כעין זה, שיננא שבוק מתניתין ותא פתריא - עזוב את המשנה ואל
 47 תסרח בה ליישבה כתנא אחד, אלא הלך אחרי ותבאר המשנה
 48 כשני תנאים, ואף כאן יש לבאר רישא רבי ושמעאל וסיפא רבי
 49 עקיבא.
 50 (הגמרא מביאה סיוע לתירוץ זה: אהתמר נמי, אומר רבי יוחנן)

52 מִקְּתָמָא הוּי מוּעֵד - שאף שלא נעשה מועד אלא לקטנים, והיה
 53 מקום לומר שלא יהיה מועד לגדולים משום שירא מהם, מכל
 54 מקום כל עוד שאין הוכחה הרי הוא מועד אף לגדולים. אֵלָּא אִי
 55 אֶמְרַת ש'אינו מוֹעֵד' קִתְּנִי, וכונת המשנה לומר שבמִקְּתָמָא שלא
 56 ראה כלל שוורים גדולים, לא הוּי מוּעֵד לגדולים, מה החידוש בזה,
 57 הַשְּׂתָא יֵשׁ לוֹמֵר מִקְּטָנִים לְקָטָנִים דְּלִקְטָמָא סָתְמָא לא הוּי מוּעֵד -
 58 והלא בדין המשנה ברישא מבואר שממין למין אחר אינו נעשה
 59 בסתמא מועד אף שהיו שניים קטנים, מִקְּטָנִים לְגְדוּלִים צְרִיכָא
 60 לְמִימַר דְּלֵא הוּי מוּעֵד, ומה החידוש בסיפא. ובהכרח שגירסת
 61 המשנה 'זאינו מועד', וחידוש המשנה בסיפא הוא שבסתמא נעשה
 62 מועד לגדולים.

63 וְרַב פֶּסָא אָמַר לֶה, אֶצְטְרִיךְ - המשנה הוצרכה להשמיע בסיפא
 64 שבסתמא אינו מועד לגדולים, ואף ששנינו ברישא שאינו נעשה
 65 מועד ממין למין אחר, שפִּלְקָא דְעֵצִיף אֶמְנִינָא, הוואיל ופְרָץ בִּיה
 66 כִּהוּא מַינָא, פְּרִץ בִּיה - שכיון שפרוץ הוא במין השוורים, שנעשה
 67 מועד על הקטנים שבהם, יש לומר שנפרץ לגמרי באותו המין, ולא
 68 שְׁנָא גְדוּלִים דִּידִיה וְלֵא שְׁנָא קָטָנִים דִּידִיה, בכלום נעשה מועד, קָא
 69 מְשַׁמַּע לִן דְּלֵא הוּי מוּעֵד לגדולים.

70 ואילו רב פֶּסָא דְרִיך לְגִירְסָתוֹ מְרִישָׁא, דְקִתְּנִי מוּעֵד לְאָדָם אִינוּ מוּעֵד
 71 לְבִהְמָה, וְאִי אֶמְרַת בְּשִׁלְמָא ש'אינו מוֹעֵד' תְּנִי, וכונת המשנה
 72 שבמִקְּתָמָא לא הוּי מוּעֵד לבהמה, מובן מדוע הוצרכה המשנה
 73 לכתוב דין זה, שְׂהָא קָא מְשַׁמַּע לִן דְאֶפִּילוּ מַאָדָם לְבִהְמָה נְמִי סָתְמָא
 74 לא הוּי מוּעֵד - שאף שנעשה מועד לאדם שקשה לנוגדו משום
 75 שיש לו מזל, מכל מקום לא נעשה מועד לבהמה אף שקל יותר
 76 לנגח, אֵלָּא אִי אֶמְרַת ש'אינו מוֹעֵד' קִתְּנִי, והיינו שידוע שאינו
 77 מועד לבהמה, הַא סָתְמָא כל עוד שאין הוכחה שאינו מועד
 78 לבהמה, הוּי מוּעֵד אף לבהמות, מה החידוש בזה, הַשְּׂתָא יֵשׁ לוֹמֵר
 79 מְבִהְמָה לְבִהְמָה סָתְמָא הוּי מוּעֵד - והלא בדין המשנה בתחילה
 80 מבואר שאף מבהמה לבהמה ממין אחר נעשה מועד בסתמא,
 81 מַאָדָם לְבִהְמָה צְרִיכָא לְמִימַר דְתוּי מוּעֵד, ומה חידשה המשנה בדין
 82 זה. ובהכרח שגירסת המשנה 'אינו מועד' וחידוש המשנה שאף
 83 מאדם לבהמה בסתמא אינו מועד.

84 וְרַב זְבִיד אָמַר לֶה, רִישָׁא אַחֲרֵיהָ קָאִי - אכן הרישא אינה מדברת
 85 בתחילת העדאתו של השור, אלא בחזרת השור להיות תם, וּבְגוּן
 86 דְהוּהוּ בתחילה מוּעֵד לְאָדָם וּמוּעֵד לְבִהְמָה, וְחֲדָר בִּיה מְבִהְמָה - וחזר
 87 להיות תם לגבי בהמה, על ידי דְקָאִי נְפִי בְהִמָה תְלִתָא זִמְנִי -
 88 שעמד אצל בהמה שלש פעמים ולא נָתַת, וחידוש המשנה שעל
 89 הבהמה חזר להיות תם, שְׂמַהוּ דְתִיקָא, בֵּינן דְלֵא דָרַר בִּיה - שלא
 90 חזר בו לגמרי ואף מַאָדָם, חֲזֵרָה דְבִהְמָה בְלָבַד לֵאזוּ חֲזֵרָה הִיא,
 91 וישאר מועד אף לגבי הבהמה, קָא מְשַׁמַּע לִן דְחֲזֵרָה דְבִהְמָה מִיָּהָא
 92 חֲזֵרָה הִיא.

93 מִיָּהִיב, סוּמְכוּס אִזְמַר, שור שהוא מוּעֵד לְאָדָם, הרי הוא מוּעֵד אף
 94 לְבִהְמָה, מִקָּל וְחֹמְרָא, וּמָת לְאָדָם שְׂקֵשָׁה לְנוֹגַח הוּא מוּעֵד, לְבִהְמָה
 95 לא כָּל שִׁכָּן. וממה שנאמר 'סומכוס אומר' מִקָּל לְתַנְתָּא קָמָא שהוא
 96 התנא של משנתינו, סוּבַר שְׂהָמוּעַד לְאָדָם בְּסַתְמָא אִינוּ מוּעֵד
 97 לבהמה, ובהכרח 'אינו מוֹעֵד' קָאֶמַר וכגירסת רב פפא, שְׂהָרִי אִם
 98 נָגְרוּס ' ואינו מועד לבהמה' כרב זבִיד, מְשַׁמַּע שבסתמא השור
 99 מועד אף לבהמה, ובמה נחלקו סומכוס ורבנן.

100 אָמַר לִיה רַב זְבִיד, גִּירְסַת המשנה היא 'זאינו מועד', אַמְנַם הֵלֵא
 101 כָּבַר נִתְבַּאר לְעִיל שְׁלִגִירְסָא זו המשנה אינה מדברת בקטע זה
 102 בתחילת העדאתו אלא בחזרתו להיות תם, ואף סוּמְכוּס אַחֲרֵיהָ
 103 קָאִי, וְהָכִי קָאֶמַר לִיה לְתַנְתָּא קָמָא, דְקָאֶמְרַת - מה שאמרת שְׂחֲזֵרָה
 104 דְבִהְמָה אף שלא חזר מאדם חֲזֵרָה הִיא, אִין הֲדַרַב כֵּן, אֵלָּא חֲזֵרָה
 105 דְבִהְמָה לֵאזוּ חֲזֵרָה הִיא מִקָּל וְחֹמְרָא מַאָדָם, וּמָה מַאָדָם לא קָא מְהַרֵּי
 106 בִּיה - לא חזר בו, מְבִהְמָה לא כָּל שִׁכָּן.

1 אינו צְרִיכִין לעשות פְּרוּזָבוּל על חובותיהם שלא תשמטם שביעית.
 2 וְכֵן תְּנִי רַמִּי בַר רַבָּא, הֵיתוּמִים אִינוּ צְרִיכִין פְּרוּזָבוּל, לפי שרַבֵּן
 3 נְמַלִּיאֵל וְבֵית דִּינוּ אֲבִינֵי שָׁל יְתוּמִין הוּי - שכיון שמוטל על הבית
 4 דין להפך בזכותם, הרי זה כמו שכבר נגסרו שטרותיהם ביד בית
 5 דין. ומבואר שגבאי הצדקה כידם של העניים הם חוזכים עבורם.

6 מעשה נוסף באדם שדקע לחבירו: תְּנִי בִישָׁא - רע, כך כינויו, תְּקַע
 7 לִיה לְהוּא נְבִירָא, אָתָא לְדֵן לְבִיחֵי דְרַב הוּנָא, אָמַר לִיה רַב הוּנָא
 8 לְחַנְן, וִיל הֵב לִיה פִּלְגָא דְיוּנָא - לך שלם לו חצי זה, הִנֵּה לִיה זְוּנָא
 9 מְבָא - היה לו זה שנמחקה צורתו, כְּעִי לְמִתְקַבָּה לִיה מִינֵיה פִּלְגָא
 10 דְיוּנָא - ורצה לתת לו ממנו חצי זה, אלא שכיון שנפחתה צורתו
 11 לא הוּהוּ מְשַׁתְקִיל לִיה -לא היה יוצא בהוצאה, ולא רצה הניזק
 12 לקבל מזו זה את החצי זה. תְּקַע לִיה אַחֲרֵינָא - תקע לו שוב באזנו,
 13 ובכך נתחייב לו זה שלם, וְיִתְקִיבָה נְהִלִיָּה - ונתן לו את כל הזו
 14 הגרוע:

משנה

15 שור שהוא מוּעֵד לְמִינוּ - שנגח שלש פעמים שוורים בני מינו, וְאִינוּ
 16 מוּעֵד לְשָׂאֵינוּ מִינוּ - אך אינו מועד למינים אחרים, וכגון שראה
 17 בעל חי ממין אחר ולא נגחו, וכן אם היה השור מוּעֵד לְאָדָם, וְאִינוּ
 18 מוּעֵד לְבִהְמָה, וכגון שראה בהמות ולא נגחו, וכן אם היה מוּעֵד
 19 לְקָטָנִים - לעגלים קטנים, וְאִינוּ מוּעֵד לְגְדוּלִים - לשוורים גדולים,
 20 בכל אופנים אלו הדין הוא, אֵת - על אותו המין שהוא מוּעֵד לו,
 21 מְשַׁלַּם נֶזֶק שְׂלֵם כְּדִין שור מועד, וְאֵת שְׂאֵינוּ מוּעֵד לוֹ מְשַׁלַּם חֲצִי
 22 נֶזֶק, וכדין שור תם.

23 אָמַר - שאלו התלמידים לְפָנֵי רַבֵּי יְהוּדָה, הרי שהיה זה השור
 24 מוּעֵד לְשִׁבְתוֹת - שנגח שלש פעמים בשבת, וְאִינוּ מוּעֵד לְחוּל, ונגח
 25 בשבת הרביעית, האם משלם נזק שלם כדין שור מועד או לא.
 26 אָמַר לְהֵם לְשִׁבְתוֹת מְשַׁלַּם נֶזֶק שְׂלֵם כְּדִין מועד, וְלִימּוֹת חוּל מְשַׁלַּם
 27 חֲצִי נֶזֶק כְּדִין תם. וְאִימְתִי הוּא חוּר לְהִיּוֹת תָּם אף לשבתות,
 28 מְשַׁיְחוּזָר בּוֹ שְׁלֵשׁ יָמֵי שִׁבְתוֹת שִׂירָאָה בהם שוורים ולא יגחו:

גמרא

29 אִיתְמַר, רַב זְבִיד אָמַר 'אינו מוּעֵד' תְּנִי בתוספת וא"ו, רַב פֶּסָא אָמַר
 30 'אינו מוּעֵד' תְּנִי, בלא וא"ו. וביאור מחלוקתם, רַב זְבִיד אָמַר 'אינו מוּעֵד'
 31 מוּעֵד' תְּנִי, שתיבות אלו הן המשך המעשה, שהיה מועד למינו
 32 ואינו מועד לאינו מינו, והיינו שהיה ידוע שאינו מועד למין אחר,
 33 וכגון שראה מין אחר ולא נגח, ובזה נאמר דין המשנה שאינו מועד
 34 לשאינו מינו ואם יגח במקרה למין אחר ישלם חצי נזק, הַא סָתְמָא
 35 - אך כל עוד שאין הוכחה שאינו מועד למין אחר, וכגון שלא ראה
 36 כלל מין אחר עד שנגח שלשה שוורים, ולאחר מכן ראה
 37 לראשונה מין אחר ונגחו, הוּי מוּעֵד לְכָל מִין שִׁיגַח, ואף שלא נגח
 38 כל השלש פעמים אלא לשוורים. ואילו רַב פֶּסָא אָמַר 'אינו מוּעֵד'
 39 תְּנִי, שאין תיבות אלו המשך המעשה אלא סיום הדין, כלומר,
 40 שאם היה השור מועד למינו, הדין הוא שאינו מועד לאינו מינו,
 41 דְסָתְמָא לא הוּי מוּעֵד - שאף בסתמא שאין כל הוכחה שאינו מועד
 42 למין אחר, אינו מועד אלא למינו שנגחו שלש פעמים.

43 וכל אחד מהם מדייק מהמשנה כגירסתו: רַב זְבִיד דְרִיך מְסִיפָא,
 44 ואילו רַב פֶּסָא דְרִיך מְרִישָׁא. רַב זְבִיד דְרִיך מְסִיפָא, דְקִתְּנִי מוּעֵד
 45 לְקָטָנִים וְאִינוּ מוּעֵד לְגְדוּלִים, וְאִי אֶמְרַת בְּשִׁלְמָא ש'אינו מוּעֵד'
 46 קִתְּנִי, וכונת המשנה שידוע היה שאין השור מועד לגדולים, וכגון
 47 שעברו לפניו ולא נגחם, הַא סָתְמִיָּה - אך בסתמא שאין כל הוכחה
 48 שאינו מועד לגדולים, וכגון שלא ראה כלל שוורים גדולים, הוּי
 49 מוּעֵד אִם יגח לאחר זמן שור גדול, מובן מדוע הוצרכה המשנה
 50 לכתוב דין זה, שְׂהָא קָא מְשַׁמַּע לִן דְאֶפִּילוּ מִקְּטָנִים לְגְדוּלִים נְמִי

1 א"י צריבין פרוזבול. ודבלא הכי לא משמש שביעית לחוב שלקח דאנן דדידה דיתמי און
2 ורמי עלן להפסיק בזכותיהו הלך שטרות שלקח כמסורים לב"ד דמי ותנן המוסר
3 שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדינין
4 במסכת גיטין ט"ו (לו) להכי נקט ר"ג דנשיא הנה ובית דינו ב"ד חשוב: וזאז מלא. פחותה
5 עצרת: ולא הנה משתקלי ליה. לא היה יכול
6 להוציאה: **מתני'** לקטנים. לעגלים: הרי הוא
7 מועד לשבתות. לפי שהוא בטל ממלאכה וחה
8 דעתו עליה ואינו מועד לימות החול. מה משפטו
9 של זה ולמדין היו שואלין אותו: ו' ימי שבתות.
10 לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים
11 בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח
12 אין משלם אלא חצי נוק: **גמ'** ואינו מועד חנו.
13 ואין מועד לשאינו מינו דידעין ביה דלא נגח
14 וכן דעבדינהו להו קמיה ולא נגח הלך למי
15 שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נוק
16 אבל מסתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן
17 אם הועד לקטנים מועד לגדולים: השתא
18 לומר לקטנים לקטנים. כגון ממינו לשאינו מינו
19 אשמעין רישא אינו מועד מקטנים לגדולים
20 מנעיה: **דאפילו** מאדם. דאית ליה מולא לא הוי
21 סתמיה מועד לבהמה: אלא אי אמרת ואינו
22 מועד. לשאינו מינו תנו. אבל סתמיה מועד.
23 ממינו לשאינו מינו: השתא מכהמה לבהמה הוי
24 מועד. ואפי' למין אחר. מאדם לבהמה מנעיה.
25 והא ליבא למימר דהיא נופה אצטרך
26 לאשמעין דהיבא דחיוני דאינו מועד לבהמה
27 אינו משלם על בהמה אלא חצי נוק דהא
28 ממינו לשאינו מינו: השתא מכהמה לבהמה הוי
29 קאי. והיא נופה אצטרך דאבהמה רישא אחרת
30 אלא חצי נוק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר
31 ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם:
32 שיהי' משיילי ליה. היבא דחיוני דיועד לשבתות
33 ובימי החול לא נגח מאי דניה: ותו איהו מאי
34 קא מהדר ליה. הא אינהו נמי אינו מועד קאמרת
35 פרישי קא מפרש לה. אידי דנקט לה משום
36 דוקא דידה דדייקין הא סתמא הוי מועד על
37 כרחיק אסקיה למילתיה: אלא אי אמרת אינו
38 מועד תנו פסקה. למילתיה ואשמעין דאינו
39 מועד מאי בתו משלם נמי שאינו מועד בו: עד
40 השתא בו. חתמיה: ואם תמאז לומר נמי איתא
41 לדרב **פא**. דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו:
42 נגח שור וחמור וקמל נעשה מועד לכל. ולא
43 בעינן ג' נגחות לכל חז' חז' מאחר שנתקיימה
44 העדאתו ע"י ג' מיני: לסידין. אם יגח רצופין
45 אינו משלם אלא חצי נוק על האחרון: עידי.
46 חמור

1 א"י צריבין פרוזבול. ודבלא הכי לא משמש שביעית לחוב שלקח דאנן דדידה דיתמי און
2 ורמי עלן להפסיק בזכותיהו הלך שטרות שלקח כמסורים לב"ד דמי ותנן המוסר
3 שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדינין
4 במסכת גיטין ט"ו (לו) להכי נקט ר"ג דנשיא הנה ובית דינו ב"ד חשוב: וזאז מלא. פחותה
5 עצרת: ולא הנה משתקלי ליה. לא היה יכול
6 להוציאה: **מתני'** לקטנים. לעגלים: הרי הוא
7 מועד לשבתות. לפי שהוא בטל ממלאכה וחה
8 דעתו עליה ואינו מועד לימות החול. מה משפטו
9 של זה ולמדין היו שואלין אותו: ו' ימי שבתות.
10 לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים
11 בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח
12 אין משלם אלא חצי נוק: **גמ'** ואינו מועד חנו.
13 ואין מועד לשאינו מינו דידעין ביה דלא נגח
14 וכן דעבדינהו להו קמיה ולא נגח הלך למי
15 שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נוק
16 אבל מסתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן
17 אם הועד לקטנים מועד לגדולים: השתא
18 לומר לקטנים לקטנים. כגון ממינו לשאינו מינו
19 אשמעין רישא אינו מועד מקטנים לגדולים
20 מנעיה: **דאפילו** מאדם. דאית ליה מולא לא הוי
21 סתמיה מועד לבהמה: אלא אי אמרת ואינו
22 מועד. לשאינו מינו תנו. אבל סתמיה מועד.
23 ממינו לשאינו מינו: השתא מכהמה לבהמה הוי
24 מועד. ואפי' למין אחר. מאדם לבהמה מנעיה.
25 והא ליבא למימר דהיא נופה אצטרך
26 לאשמעין דהיבא דחיוני דאינו מועד לבהמה
27 אינו משלם על בהמה אלא חצי נוק דהא
28 ממינו לשאינו מינו: השתא מכהמה לבהמה הוי
29 קאי. והיא נופה אצטרך דאבהמה רישא אחרת
30 אלא חצי נוק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר
31 ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם:
32 שיהי' משיילי ליה. היבא דחיוני דיועד לשבתות
33 ובימי החול לא נגח מאי דניה: ותו איהו מאי
34 קא מהדר ליה. הא אינהו נמי אינו מועד קאמרת
35 פרישי קא מפרש לה. אידי דנקט לה משום
36 דוקא דידה דדייקין הא סתמא הוי מועד על
37 כרחיק אסקיה למילתיה: אלא אי אמרת אינו
38 מועד תנו פסקה. למילתיה ואשמעין דאינו
39 מועד מאי בתו משלם נמי שאינו מועד בו: עד
40 השתא בו. חתמיה: ואם תמאז לומר נמי איתא
41 לדרב **פא**. דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו:
42 נגח שור וחמור וקמל נעשה מועד לכל. ולא
43 בעינן ג' נגחות לכל חז' חז' מאחר שנתקיימה
44 העדאתו ע"י ג' מיני: לסידין. אם יגח רצופין
45 אינו משלם אלא חצי נוק על האחרון: עידי.
46 חמור

1 **א"י** צריבין פרוזבול. דשטרות שלקח דמי כמסורין לב"ד כר פירש בקונטרס וא"ת מלוח על
2 פה מאי איבא למימר דכותבין עליה פרוזבול כדמוכח בהשולח גיטין דף לו) וי"ל דהוי
3 כאילו הוהב שלקח מסור לב"ד ואפי' אין ללוה קרקע מקנים לו חקמים קרקע שבביל
4 תקנת היתומים שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע
5 **ת"ר** הוא מועד לשבתות. מפרש בירושלמי לפי
6 שראה אותם בכלבושים גאים אחרים
7 וחסובים בעיניו נכרים ואינו מבדק:
8 **משני** חזון' בו ג' שבתות. אע"ג דכבר אשמעין
9 רבי יהודה בפ"ב (דף כג) אצטרך
10 דס"ד הואיל ולא מועד אלא לשבתות לא בעי
11 חזרה כיב ולפ"ה ניהא דמפרש שוב לשבתות
12 לפי שאין עושה מלאכה דקמ"ל דאפי' שבת
13 ממלאכה בימי החול ולא נגח לא הוי חזרה.
14 **רב** זכיד אמר ואינו מועד חנו. הא סתמא הוי
15 מועד לשאין מינו ואפילו מבמה לאדם נמי
16 שמעי' לה לקמן בפירקין (דף מא.) דסתמא הוי
17 מועד גפי הא דפריך ובי מאור דמקם קטלון
18 ליה מועד היכי משבחת לה ומפרש רב זכיד כגון
19 שחרג ג' בהמות וזהו מצד למיתני מבחתי' מועד
20 לבהמה ואינו מועד לאדם לאשמעין דסתמא
21 הוי מועד ומיהו שמא חזר בו רב זכיד מההיא
22 דלקמן דפריך עליה הנהם שאם לא התמר פן
23 קשי' ליה ההיא דריש מבילתין (דף ב.)
24 **שור** ולא נגח. בתרא דנקט כדי שאם יגח
25 לאתער משלם נ"ש
26 **נעשה** מועד לסידין לשוורים. וא"ת לרב זכיד
27 אפי' לכל דבר הוי מועד וי"ל כגון
28 שראה שאר בהמות ולא נגח:
29 **נעשה** מועד לסידין לכל. ע"כ בשלא ראה
30 בנתיים כלום דאי ראה לא הוי מועד
31 (לכל) לסידין וא"ת כיון שלא ראה אחרים
32 לשוורים לחזיה הוי מועד לכל לסידין לרב
33 זכיד וי"ל דקסבר רב זכיד דרבותא קמ"ל דס"ד
34 בתנן מיני דתוא ולא נגח לא הוי מועד ולא
35 בסידויין תליא מלתא א"נ בשעה שנגח ג' מינים
36 הללו הוי לפניו מינים הרבה ולא נגח אלא אלו
37 הדשאתם את הוי שלשתן שוורים הייתי אומר כיון
38 דכל שעה ממוקן ליגח השוורים ומינה שאר מינים
39 אין מועד ליגח אלא שוורים אבל השתא דהו ג'
40 מינים האחד מהם נוגח ואינו חושש ליגח אלא
41 האחד:
42 שור

רמז כבא קמא. פרק רביעי - שור שנגנח ד' וה' - דף לז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

רש"י

1 חמור ונגמל שור שור ושור פהו. אם תמצא לומר היבא הדהחיל בשוורים שדינן לשור
2 בתראיה בטר מינו הקא מאי: ראיה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה בו. ומתחילה
3 היתה לימודה ביוםים אחרים: כקבעה לה וסת. לדילוג וכי חזקא הוה ראיה שלישית ביזו
4 בחדש שלשית דיה שעתה ואינה מטמאה טהרות מעת לעת כדנתן כל איש שיש לה וסת

1 שור ושור חמור ונגמל. ובגון שבין שוורים ראשונים ראה בהמות אחרות ולא נגח
2 ובבעיא שניה בין שוורים אחרונים ואתי שפיר בולה סוגיא כרב וכיד ולא כרב אלפס
3 שפירש סוגיא דשמינתן כרב פפא ונראה לר"י דהני תרי בעיות באם תמצא לומר דשור בתר
4 שוורים שדינן ליה דאיכא תרי טעמי דסבירא למשייבה בתר קמאי ובתר שוורים שהו מינו

5 חמור ונגמל שור שור ושור מהו משידין ליה בתר
6 קמאי או בתר שוורים שהו מינו:
7 **יום** ט"ו בחודש זה בו. נראה דג' פעמים בט"ו
8 בחודש לכ"ע הוי מועד ובגדה נמי קובעת
9 וסתה וע"ג דליבא אלא שתי פעמים סוף ל' יום
10 דלא סוף ל' יום גרים אלא ט"ו בחודש גרים כמו
11 ריש יתרא וריש יתרא וריש יתרא דקבע וסתה בג'
12 ראיות הללו בדמשמע בשיליה בגות כותים (נה
13 ד' לט): וכמו שבת שבת ושבת דסגי בשלש
14 פעמים דלאו סוף ל' גרים אלא יום שבת והיקא
15 דאין שם היום גורם ולא שם מנין החודש בגון אם
16 ראיה היום ולסוף עשרים לראיהה וזו ראיה
17 הוהיה וראיה לטוף עשרים לכ"ע אין הראשונות
18 מן המנין דהא סוף עשרים גרים וכן משמע דגדה
19 בפ' האשה (ר' סג) דנתן היתה למודה לראות
20 ליום ט"ו וישקנה ליום עשרים זה וזה אחרים
21 שיתקו ג' ליום עשרים הוהיר יום ט"ו ונאסר יום
22 כ' שאין האשה קובעת בו' אלמא בעי' ג' ליום פ'
23 כ' ואין הראשונים של ט"ו יום מן המנין ואין
24 נראה לחלק משום דהתם למודה לראות ועד
25 מדקתני שאין האשה קובעת בו' משמע דפסיקא
26 ליה הכי בקא הנישים ולפ"ו אם נגח יום א' ויום ב'
27 לא נגח יום ג' נגח יום ד' לא נגח יום ה' נגח יום ו'
28 ו' לא נגח אין נעשה מועד לכ"ע עד שששלש
29 בדלוג ואין הראשונים מן המנין ותימה דגבי
30 ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח הוי ראשון מן
31 המנין וצריך לחלק בין סירוטים של ימים
32 לסירוטים של שוורים:

1 **שור ושור חמור ונגמל מהו האי שור בתרא**
2 **בתר שוורים שדינן ליה ואפתי לשוורים הוא דאייעד**
3 **למדי אחרניא לא אייעד או דילמא האי שור בתרא**
4 **בתר חמור ונגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני**
5 **חמור ונגמל שור שור ושור מהו האי שור קמא בתר**
6 **חמור ונגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני או**
7 **דילמא בתר שוורים שדינן ליה ואפתי לשוורים הוא**
8 **דאייעד למינא אחרניא לא אייעד שבת ושבת**
9 **אחד בשבת ושני בשבת מהו הא שבת בתרייתא**
10 **בתר שבת הוא דשדינן ליה ואפתי לשבת הוא**
11 **דאייעד לימות החול לא אייעד או דילמא בתר אחד**
12 **בשבת ושני בשבת שדינן ליה ואייעד ליה לכולי**
13 **וימא ה' בשבת וערב שבת ושבת ושבת מהו**
14 **הא שבת קמיייתא בתר ה' בשבת וע"ש שדינן ליה**
15 **ואייעד לכולהו וימי או דילמא הא שבת קמיייתא**
16 **בתר שבתות הוא דשדינן ליה ולשבתות הוא דאייעד**
17 **תיקו: נגח שור יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש**
18 **זה ויום י"ז בחודש זה פלוגתא דרב ושמואל דאתמר**
19 **ראיה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז**
20 **בחודש זה רב אמר קבעה לה וסת ושמואל אמר עד**
21 **ששששש בדילוג אמר רבא שמע קול שופר ונגח קול**
22 **שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות**
23 **פשיטא מהו דתיבא הך שופר קמא סיוטא בעלמא**

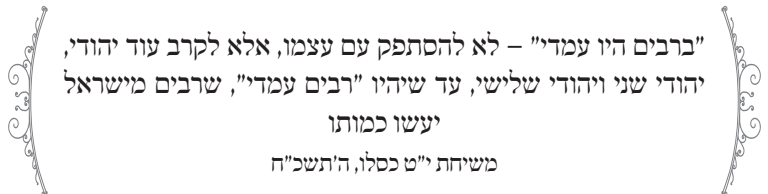
1 **שור ושור חמור ונגמל מהו האי שור בתרא**
2 **בתר שוורים שדינן ליה ואפתי לשוורים הוא דאייעד**
3 **למדי אחרניא לא אייעד או דילמא האי שור בתרא**
4 **בתר חמור ונגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני**
5 **חמור ונגמל שור שור ושור מהו האי שור קמא בתר**
6 **חמור ונגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני או**
7 **דילמא בתר שוורים שדינן ליה ואפתי לשוורים הוא**
8 **דאייעד למינא אחרניא לא אייעד שבת ושבת**
9 **אחד בשבת ושני בשבת מהו הא שבת בתרייתא**
10 **בתר שבת הוא דשדינן ליה ואפתי לשבת הוא**
11 **דאייעד לימות החול לא אייעד או דילמא בתר אחד**
12 **בשבת ושני בשבת שדינן ליה ואייעד ליה לכולי**
13 **וימא ה' בשבת וערב שבת ושבת ושבת מהו**
14 **הא שבת קמיייתא בתר ה' בשבת וע"ש שדינן ליה**
15 **ואייעד לכולהו וימי או דילמא הא שבת קמיייתא**
16 **בתר שבתות הוא דשדינן ליה ולשבתות הוא דאייעד**
17 **תיקו: נגח שור יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש**
18 **זה ויום י"ז בחודש זה פלוגתא דרב ושמואל דאתמר**
19 **ראיה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז**
20 **בחודש זה רב אמר קבעה לה וסת ושמואל אמר עד**
21 **ששששש בדילוג אמר רבא שמע קול שופר ונגח קול**
22 **שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות**
23 **פשיטא מהו דתיבא הך שופר קמא סיוטא בעלמא**

24 **הוא דנקמיה קמ"ל: מתני' שור של ישראל שנגח שור של הקדש שנגח**
25 **לשור של הדיוס פטור שנגח שור רעהו ולא שור של הקדש שור של ישראל שנגח**
26 **לשור של בענני פטור ושל בענני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נוק**
27 **שלם: גמ' מתניתין דלא פר"ש בן מנסיא דתניא שור של הדיוס שנגח שור של הקדש**
28 **ושל הקדש שנגח שור של הדיוס פטור שנגח שור רעהו ולא שור של הקדש ר"ש בן**
29 **מנסיא אמר שור של הקדש שנגח שור של הדיוס פטור ושל הדיוס שנגח שור של הקדש**
30 **בין תם בין מועד משלם נוק שלם אמרי מאי קא סבר ר"ש אי רעהו דוקא אפילו של**
31 **הדיוס שנגח של הקדש ליפטור ואי רעהו לאו דוקא אפילו דהקדש נמי כי נגח דהדיוס**
32 **ליחייב וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא ומיהו דהדיוס כי נגח דהקדש היינו טעמא**
33 **דמתייב משום דקא מיייתי ליה מקל וחומר דהדיוס ומה דהדיוס שנגח של הדיוס חייב כי**
34 **נגח דהקדש לא פל שכן דמתייב דיו לבא מן הדיו להיות פגודו מה להלן תם חצי נוק**
35 **קמא נמי חצי נוק אלא אמר ריש לקיש הכל הוי בכלל נוק שלם כשפרט לך הכתוב רעהו**
36 **גבי תם רעהו הוא דתם משלם חצי נוק מכלל דהקדש בין תם בין מועד משלם נוק שלם**

דאם

כתוב דאתם דלעיל קאי או נודע כי שור נגח הוא.

הופני

"ברבים היו עמדי" – לא להסתפק עם עצמו, אלא לקרב עוד יהודי,
יהודי שני ויהודי שלישי, עד שיהיו "רבים עמדי", שרבים מישראל
יעשו כמותו

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

53 לְשׁוֹפְרוֹתָ, וּבְכָל פֶּעַם שִׁיגַח לְאַחַר שִׁישְׁמַע קוֹל שׁוֹפֵר הָרִי הוּא
54 מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֹם.
55 שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, פְּשִׁיטָא שְׂכֵן הוּא הַדִּין, וּמָה חֵידֵשׁ רַבָּא בַּכָּךְ.
56 מִשְׁיבָה הַגְּמָרָא, מָהוּ דְתִימָא - הִיא מִקוּם לּוֹמַר לֹולֵא דְבִרֵי רַבָּא,
57 שְׁהָךְ שׁוֹפֵר קָמָא - הַגְּיַחַה שְׁנֵגַח לְאַחַר שִׁשְׁמַע הַשׁוֹפֵר בְּפַעַם
58 הָרִאשׁוֹנָה, סְוִיטָא בְּעִלְמָא הוּא דְנִקְטָרָה - בַּהֲלָה בְעַלְמָא אַחֲזוֹתוּ,
59 וְלֹא מַזְחֵתָ שְׁמַעְתָּה הוֹרַגְל לִיגַח בְּכָל פֶּעַם שִׁישְׁמַע שׁוֹפֵר, וְאִין
60 לְצַרְפָּה עִם שֹׁאֵר הַגְּיַחַת, קָא מְשַׁמַּע לָן שֹׁאֵף גְּיַחַח זו מִצְטַרְפַּת:

משנה

61 שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ שֶׁנֶּגַח לְשׁוֹר שֶׁל
62 הַדְּרוֹט, פְּטוּר מִלְּשֹׁלֵם עַל נֹזֵקוֹ הֵן תָּם וְהֵן מוּעֵד, שְׁנַאמְרֵי (שְׁמוֹת כֹּא
63 לַה) יָכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְיֵשׁ לְדָרוֹשׁ, רֵעֵהוּ וְלֹא שׁוֹר
64 שֶׁל הַקֹּדֶשׁ - שְׂאִין הַפְּרָשָׁה מְדַבֵּרֶת בְּשׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, הֵן אִם שׁוֹר
65 הַהַקֹּדֶשׁ הוּא שְׁנֵגַח וְהֵן אִם נִגַּח שׁוֹר הַדְּרוֹט לְשׁוֹר הַהַקֹּדֶשׁ.
66 דִּין נֹסֵף: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּגַח לְשׁוֹר שֶׁל בְּנַעֲנֵי פְטוּר, וְאִילוֹ שׁוֹר
67 שֶׁל בְּנַעֲנֵי שֶׁנֶּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בִּין תָּם בִּין מוּעֵד מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֹם:

גמרא

68 מִתְּנִיתִין הַפּוֹטֵרֶת שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁנֵגַח שׁוֹר הַקֹּדֶשׁ, דְּלֹא כְּרִבִּי
69 שֶׁמְעוֹן בֵּן מְנַסֵּיא הָיָא, וּכְמוֹ דְתִנְיָא, שׁוֹר שֶׁל הַדְּרוֹט שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁל
70 הַקֹּדֶשׁ, וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁל הַדְּרוֹט פְּטוּר, שְׁנַאמְרֵי (שְׁמוֹת כֹּא
71 לַה) 'שׁוֹר רֵעֵהוּ' וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי שֶׁמְעוֹן בֵּן מְנַסֵּיא אָמַר,
72 שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁל הַדְּרוֹט פְּטוּר, וְאִילוֹ שׁוֹר שֶׁל הַדְּרוֹט
73 שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בִּין תָּם בִּין מוּעֵד מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֹם.
74 וּבִטְעָמוֹ שֶׁל רַבִּי שֶׁמְעוֹן בֵּן מְנַסֵּיא, אָמַר - שְׂאֵלוּ בְנֵי הַיִּשְׁבִּיבָה מֵאִי
75 קָא כִּבְר רַבִּי שֶׁמְעוֹן - כִּיצַד דּוֹרֵשׁ הוּא מַה שְׁנַאמְרֵי 'רֵעֵהוּ', אִי רֵעֵהוּ
76 דְּנִקְא הוּא, וְלִכְךָ שׁוֹר הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵגַח פְּטוּר, אִם כֵּן אֶפְיָלוֹ שֶׁל הַדְּרוֹט
77 שֶׁנֶּגַח שֶׁל הַקֹּדֶשׁ לִפְטוּר שְׂאִינוּ בְּכָלֵל רֵעֵהוּ. וְאִי סוֹבֵר שֶׁרֵעֵהוּ לֹא
78 דּוֹקָא הוּא וְאִין לְמַעַט מִמְנֵו הַקֹּדֶשׁ, אִם כֵּן אֶפְיָלוֹ דְהַקֹּדֶשׁ נִמְי בִּי
79 נִגַּח דְהַדְּרוֹט לִיְחִיב - אִף שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵגַח לְשׁוֹר הַדְּרוֹט יִתְחַיֵּב
80 לְשֹׁלֵם.
81 וְכִי תִּימָא לִישִׁיב אֶת שִׁיתוֹ, שְׁלַעוֹלָם קִבְרֵי 'רֵעֵהוּ' דְנִקְא וְלִכְךָ שׁוֹר
82 הַהַקֹּדֶשׁ פְּטוּר כְּשֵׁנֵגַח לְהַדְּרוֹט, וְמִיָּהוּ דְהַדְּרוֹט בִּי נִגַּח דְהַקֹּדֶשׁ תֵּינִיו
83 מְעַקְמָא דְמִיְחִיב - וּמְכַל מִקוּם הַטַּעַם שִׁישׁ לְחַיִּיב שׁוֹר הַדְּרוֹט שְׁנֵגַח
84 לְשֵׁל הַקֹּדֶשׁ, מִשּׁוֹם דְקָא מִיְחִיב לִיה - שְׁלוּמֵד לְחַיִּיבוּ מִקָּל וְחוּמֵר
85 דְהַדְּרוֹט, וְמָה הַדְּרוֹט שֶׁנֶּגַח שֶׁל הַדְּרוֹט חַיִּיב, בִּי נִגַּח לְשׁוֹר דְהַקֹּדֶשׁ לֹא
86 כָּל שְׂכָן דְמִיְחִיב, עֵדִיין יִקְשֵׁה, הָרִי חִכְלָל הוּא שְׂדִיז לְקָא מִן הַדִּין
87 לְהִיֹוֹת בְּנִדּוֹן - שְׂבֹאשֵׁר לְמַדִּים לְחַיִּיב דְבֵר מִקָּל וְחוּמֵר אִין לְחַיִּיבוּ
88 יוֹתֵר מִהַדְּבֵר שְׁמַנּוּ הוּא לְמַד, וְאִם כֵּן מָה לְחַלְן בְּשׁוֹר הַדְּרוֹט שְׁנֵגַח
89 לְהַדְּרוֹט תָּם מִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק, הַכָּא נִמְי בְּשׁוֹר הַדְּרוֹט שְׁנֵגַח לְהַקֹּדֶשׁ
90 הַלְמַד מִמְנֵו, יִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק, וְאִילוֹ רַבִּי שֶׁמְעוֹן בֵּן מְנַסֵּיא מְחַיִּיב נֹזֵק
91 שְׁלֹם.
92 אֱלָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אַכֵּן 'רֵעֵהוּ' דּוֹקָא הוּא, וּדְרָשְׁת רַבִּי שֶׁמְעוֹן
93 כֵּךְ הָיָא, לֹולֵא שְׂנַאמְרֵי בְּתוֹרָה דִּין שׁוֹר תָּם שְׂהוּקִי, הֲלֹא הַכֵּל - הֵן
94 שׁוֹר הַדְּרוֹט וְהֵן שׁוֹר הַקֹּדֶשׁ הָיוּ בְּכָלֵל נֹזֵק שְׁלֹם וּכְאִמּוֹר בְּפִרְשַׁת
95 שׁוֹר הַמוּעֵד שֶׁלֹא נִאמַר בּו 'רֵעֵהוּ', וְכִפְשָׁרֵי לָךְ הַכְּתוּב רֵעֵהוּ נִמְי
96 תָּם - וּכְשֶׁנַּאמַר בְּתוֹרָה פִּרְשַׁת שׁוֹר תָּם לְפוֹטְרוֹ מִנֹּזֵק שְׁלֹם, הָרִי
97 פִּרְשָׁה בּו 'רֵעֵהוּ', וּמַעַתָּה יֵשׁ לְדָרוֹשׁ הַמִּיעוּט כֵּךְ, בְּרֵעֵהוּ הוּא -
98 שְׁפִטְרָה הַתּוֹרָה וְאִמְרָה דְתָם מִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק, מְכַלֵּל דְהַקֹּדֶשׁ לֹא
99 נִאמַר בּו מִיעוּט זֶה, וְנִשְׂאֵר בְּכָלֵלוֹ שֶׁהִיא לֹולֵא פִּרְשַׁת שׁוֹר הַתָּם,
100 וְלִכְךָ בִּין תָּם בִּין מוּעֵד מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֹם,

1 שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר, הַמּוֹר וְנִקְמָל, מָהוּ, הָאֵם הָי שׁוֹר בְּתִרְמָא בְּתֵר שְׁוֹרִים
2 שְׂרִינֵן לִיה - גְּיַחַת הַשׁוֹר הָאֲחֵרוֹן מִצְטַרְפַּת יַחַד עִם גְּיַחַת הַשׁוֹרִים
3 שְׂקִדְמוֹ לָהּ, וְנִמְצָא שְׁנֵגַח שְׁלֹשָׁה שׁוֹרִים זֶה אַחַר זֶה, וְאָכְתִי - וְעֵדִיין
4 בְּגִיחַת אֵלוֹ, לְשׁוֹרִים הוּא דְאִיעֵד אֶךְ לְמִידֵי אֶהְרִינָא - לְמִין אַחַר
5 לֹא אִיעֵד. אִו דִּילְמָא, הָי שׁוֹר בְּתִרְמָא בְּתֵר הַמּוֹר וְנִקְמָל שְׂרִינֵן לִיה -
6 גְּיַחַת הַשׁוֹר הָאֲחֵרוֹן מִצְטַרְפַּת יַחַד עִם גְּיַחַת הַחַמּוֹר וְהַגְּמֵל,
7 וְנִמְצָא שְׁנֵגַח לְשֹׁלֵשׁ מִינִים זֶה אַחַר זֶה, וְאִיעֵד לִיה לְכּוֹלְהוּ מִינֵי -
8 וְנַעֲשֵׂה בַכֵּךְ מוּעֵד לְכָל מִינֵי בְעַלֵי הַחַיִּים.
9 סִפְק נֹסֵף: נִגַּח הַמּוֹר וְנִקְמָל, שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מָהוּ, הָאֵם הָי שׁוֹר קָמָא
10 בְּתֵר הַמּוֹר וְנִקְמָל שְׂרִינֵן לִיה - גְּיַחַת הַשׁוֹר הָרִאשׁוֹן מִצְטַרְפַּת יַחַד
11 עִם גְּיַחַת הַחַמּוֹר וְהַגְּמֵל, וְנִמְצָא שְׁנֵגַח לְשֹׁלֵשׁ מִינִים זֶה אַחַר זֶה,
12 וְאִיעֵד לִיה לְכּוֹלְהוּ מִינֵי - וְנַעֲשֵׂה בַכֵּךְ מוּעֵד לְכָל מִינֵי בְעַלֵי הַחַיִּים.
13 אִו דִּילְמָא שְׁנֵגַחַת הַשׁוֹר הָרִאשׁוֹן בְּתֵר שְׁוֹרִים שְׂרִינֵן לִיה -
14 מִצְטַרְפַּת יַחַד עִם גְּיַחַת הַשׁוֹרִים, וְנִמְצָא שֶׁלֹא נִגַּח אֵלֹא שְׁלֹשָׁה
15 שׁוֹרִים זֶה אַחַר זֶה, וְאָכְתִי - וְעֵדִיין בְּגִיחַת אֵלוֹ, לְשׁוֹרִים הוּא
16 דְאִיעֵד אֶךְ לְמִינָא אֶהְרִינָא לֹא אִיעֵד.
17 וְכַעֲיַן הַסְפִיקוֹת הָאֵלוֹ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִף בְּגִיחַת בֵּימִים: נִגַּח שְׁבַת
18 שְׁבַת וְשַׁבָּת, אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְשַׁבָּת מָהוּ, הָאֵם הָא שְׁבַת בְּתֵרִיתָא
19 בְּתֵר שְׁבַת הוּא דְשְׂרִינֵן לִיה - גְּיַחַת הַשְּׁבַת הָאֲחֵרוֹנָה מִצְטַרְפַּת יַחַד
20 עִם הַשְּׁבַתוֹת שְׂקִדְמוֹ לָהּ, וְנִמְצָא שְׁנֵגַח שְׁלֹשָׁה שְׁבַתוֹת רְצוּפִים זֶה
21 אַחַר זֶה, וְאָכְתִי - וְעֵדִיין בְּגִיחַת אֵלוֹ, לְשַׁבָּת הוּא דְאִיעֵד אֶךְ לְיָמוֹת
22 הַחוֹל לֹא אִיעֵד. אִו דִּילְמָא שְׁנֵגַחַת הַשְּׁבַת הָאֲחֵרוֹנָה בְּתֵר אֶחָד
23 בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְשַׁבָּת שְׂרִינֵן לִיה - מִצְטַרְפַּת יַחַד עִם גְּיַחַת יָמוֹת הַחוֹל
24 שֶׁלֹא אַחֲרִיָהּ, וְנִמְצָא שְׁנֵגַח שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאִיעֵד לִיה לְכּוֹלֵי
25 יוֹמָא - וְנַעֲשֵׂה בַכֵּךְ מוּעֵד לְכָל הַיָּמִים.
26 וְכֵן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, אִם נִגַּח ה' בְּשַׁבָּת וְעָרֵב שַׁבָּת, וְשַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת
27 מָהוּ, הָאֵם הָא שַׁבָּת קָמִיָּתָא בְּתֵר ה' בְּשַׁבָּת וְעָרֵב שַׁבָּת שְׂרִינֵן לִיה
28 גְּיַחַת הַשְּׁבַת הָרִאשׁוֹנָה מִצְטַרְפַּת יַחַד עִם גְּיַחַת יָמֵי חִמְיָשׁ
29 וְיָשִׁישׁ שְׂקִדְמוֹ לָהּ, וְנִמְצָא שְׁנֵגַח שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאִיעֵד
30 לְכּוֹלְהוּ יוֹמֵי - וְנַעֲשֵׂה בַכֵּךְ מוּעֵד לְכָל הַיָּמִים וְאִף לְיָמוֹת הַחוֹל. אִו
31 דִּילְמָא, הָא שַׁבָּת קָמִיָּתָא בְּתֵר שַׁבָּתוֹת הוּא דְשְׂרִינֵן לִיה - שְׁנִגַּחַת
32 הַשְּׁבַת הָרִאשׁוֹנָה מִצְטַרְפַּת יַחַד עִם גְּיַחַת הַשְּׁבַת שֶׁלֹא אַחֲרִיָהּ,
33 וְנִמְצָא שְׁנֵגַח שְׁלֹשָׁה שְׁבַתוֹת רְצוּפִים זֶה אַחַר זֶה, וְלְשַׁבָּתוֹת בְּלַבַּד
34 הוּא דְאִיעֵד וְלֹא לְיָמוֹת הַחוֹל. וְכָל סְפִיקוֹת אֵלוֹ תִּיקוּ - נִשְׂאֵרו
35 סִפְק וְלֹא הוֹרְכַעָה בְּהֵם הַהֲלָכָה:
36 אֹפּוֹן נֹסֵף בְּמוּעֵד לְסִירוּקִין: נִגַּח שׁוֹר בְּיּוֹם מ'וֹ בְּחוּדְשׁ זֶה - בְּחוּדֶשׁ
37 הָרִאשׁוֹן וְשׁוֹב נִגַּח בְּיּוֹם מ'וֹ בְּחוּדְשׁ זֶה - בְּחוּדֶשׁ שֶׁלֹא אַחֲרִיָו וְשׁוֹב
38 נִגַּח בְּיּוֹם י'וֹ בְּחוּדְשׁ זֶה - בְּחוּדֶשׁ שֶׁלֹא אַחֲרִיָו. דִּין זֶה תִּלּוֹי בְּפִלּוּגָא
39 דְרַבִּי וְשְׂמוּאֵל לְגַבֵּי דִין קְבִיעֵת וְסַת בֹּאשָׁה, דְאִתְמַר בְּמִסַּכַּת נִדָּה
40 (סד.), אַשֶׁה שְׂרָאָתָה דֵם נִידַתָּה בְּיּוֹם מ'וֹ בְּחוּדְשׁ זֶה יּוֹם מ'וֹ בְּחוּדְשׁ
41 זֶה יּוֹם י'וֹ בְּחוּדְשׁ זֶה, מֵאֲחַר שְׁנֵרָאָה אַשֶׁה זֶה הַתְּחִילָה לְרֵאוֹת
42 בְּסַדֵּר קְבוּעַ שֶׁל דִּילוֹג בְּתוּסַפַּת יוֹם אַחַד, רַב אָמַר קִבְעָה לָהּ וְסַת
43 לְדִילוֹג, יּוֹם י'וֹ שְׂרֵאָתָה בּו דִּינוֹ כּוּסַת קְבוּעַ, וְשְׂמוּאֵל אָמַר אִינָה
44 קּוֹבַעַת וְסַת בְּמָה שְׂרֵאָתָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, שְׁהִרֵי הָרֵאִיָּה הָרִאשׁוֹנָה
45 אִינָה מִצְטַרְפַּת כִּיּוֹן שֶׁלֹא הִיָּתָה בְּדִילוֹג, עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילוֹג - עַד
46 שְׂתֵרָאָה שׁוֹב רֵאִיָּה רְבִיעִית בְּיּוֹם י'וֹ לְחוּדֶשׁ הַבֹּא, שְׂבַכֵךְ נִמְצָא
47 שְׂרֵאָתָה שֶׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּדִילוֹג וְנִקְבַע וְסַתָּה. וְכִמוֹ כֵּן בְּגִיחַתוֹ
48 הַשׁוֹר, לְדַעַת רַב מְצַרְפִּים אֶת הַגְּיַחַת הָרִאשׁוֹנָה וּבְשֹׁלֵשׁ פְּעָמִים
49 אֵלוֹ נַעֲשֵׂה מוּעֵד, וְלְשְׂמוּאֵל רַק אִם נִגַּח פְּעַם נֹסַפַּת ב'י"ח לְחוּדֶשׁ
50 הַבֹּא נַעֲשֵׂה מוּעֵד.
51 דִּין נֹסֵף בְּדִינֵי מוּעֵד לְדַבֵּר אַחַד וְאִינוּ מוּעֵד לְדַבֵּר אַחַר: אָמַר רַבָּא,
52 שֶׁמְעַל קוֹל שׁוֹפֵר וְנִגַּח, קוֹל שׁוֹפֵר וְנִגַּח, קוֹל שׁוֹפֵר וְנִגַּח, נַעֲשֵׂה מוּעֵד

יהודי אחד, על-ידי "מצווה אחת", יכול להיות ש"הכריע את עצמו
ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלתה"
משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שלישי עמ' א

1 שלדעת רבי עקיבא לא נאמר דין זה ששור תם משלם חצי נזק
2 אלא כשהזיק שור, אך שור תם המזיק אדם משלם נזק שלם
3 כמועד:

גמרא

4 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם של רבי עקיבא
5 וחכמים: תנו רבנן, נאמר בכתוב (שמות כא לא) לגבי שור הנוגח
6 אדם, 'או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו', ודרשו חכמים,
7 כמשפט שור בשור - כדין שור הנוגח שור, כך משפט שור הנוגח
8 באדם, מה שור הנוגח בשור אם תם הוא משלם בעליו חצי נזק, ואם
9 מועד הוא משלם בעליו נזק שלם, אף בשור הנוגח באדם הדין כן,
10 שהתם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם.
11 רבי עקיבא אומר, מאחר ומיעטה תורה 'כמשפט הזה', יש לומר
12 שדינו של השור הנוגח באדם הוא כמשפט השור התחתון - דהיינו
13 שור מועד שנתבאר דינו למטה בסמוך למקרא זה (שם כט-ל),
14 ולא כמשפט השור העליון - דהיינו שור תם שנתבאר דינו בפסוק
15 העליון (שם כח).

16 כלומר, לדעת רבי עקיבא מיעטה התורה שאין לדמות דין שור תם
17 הנוגח אדם לדין שור תם הנוגח שור, אלא יש לדמותו לדין שור
18 מועד הנוגח שור, ומשלם נזק שלם.

19 מבררת הברייתא: יכול - לכאורה יתכן לומר לדעת רבי עקיבא,
20 שיהא בעל השור התם שנגח אדם משלם את הנזק מן העליון -
21 מבינתו, כדין שור מועד, אף אם אין גופו של השור שוה את סכום
22 הנזק, שהרי דינו כשור מועד לשלם נזק שלם, תלמוד לומר
23 'כמשפט הזה יעשה לו', ומתיבת לו' יש לדרוש שרק מגופו של
24 השור משלם בעליו את הנזק, כדין שור תם, ואינו משלם מן
25 העליון, ואם אין גופו של השור שוה כסכום הנזק, יפסיד הנזק.
26 נמצא, שלדעת רבי עקיבא שור תם שנגח אדם דינו כשור מועד
27 לשלם נזק שלם, וכשור תם שאינו משלם אלא מגופו ולא מן
28 העליון.

29 מבררת הגמרא: ולרבנן, 'כמשפט הזה' למה לי - איזה דין יש למעט
30 לדעת חכמים מתיבת זה', מאחר שאינם סוברים כרבי עקיבא
31 ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם. ומבארת, לפיכך מארבעה
32 דברים - ללמדנו ששור הנוגח אדם אינו משלם אלא נזק בלבד,
33 ולא צער ריפוי שבת ובושת.
34 שבה הגמרא ומבררת: ורבי עקיבא, לפיכך לבעל השור שנגח
35 אדם מחיוב תשלום עבור ארבעה דברים אלו, מנזק לו,
36 הרי למד הוא מתיבת זה' ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם.
37 מבארת הגמרא, נפקא ליה - למד הוא דין זה, מן המקרא (ויקרא
38 כד יט) [ו]איש כי יתן מום בעמיתו, ויש לדרוש מן הכתוב שרק
39 איש החובל בעמיתו חייב בתשלום ארבעה דברים, ולא שור
40 החובל בעמיתו של בעליו, שאם הזיק השור אדם אינו משלם
41 ארבעה דברים.

42 שבה הגמרא ומבררת: ורבנן, מדוע הוצרכו למעט מתיבת זה'
43 שאין השור החובל באדם משלם ארבעה דברים, הרי ניתן ללמוד
44 זאת מ'איש בעמיתו'. ומבארת, אי מהיאי - אילו היינו למדים רק
45 ממקרא זה של 'איש בעמיתו', הנה אמינא צער לחודיה - היינו
46 אומרים שלא מיעטה תורה את השור החובל באדם אלא
47 מתשלום הצער בלבד, מאחר שאין בו חסרון כיס, אכל תשלום
48 עבור דמי הריפוי וכן תשלום עבור השקט - הימים שבטל בהם
49 מעבודתו אימא ליה - יש לומר שישלם בעל השור הנוגח
50 לניזק, שהרי נחסר הוא ממון בכך, קא משמע לן הכתוב בתיבות
51 'כמשפט הזה' שאין לשור הנוגח אדם דין תשלום ארבעה דברים
52 כלל:

משנה

53 במשנה זו מתבאר שהניזק נעשה שותף בשור המזיק.
54 שור תם השוה מנה - מאה דינרים - שנגח שור השוה מאתים דינרים
55 והרג, ואין הנבילה של שור הניזק יפה - שוה - כלום, ונמצא
56 שהזיקו בסכום של מאתים דינרים, אלא שמאחר ששור תם אינו
57 משלם אלא מחציית הנזק דהיינו מאה דינרים, נוטל הניזק את
58 השור המזיק השוה מאה דינרים עבור דמי נזקו:

גמרא

59 מתניתין מני - מי הוא התנא ששנה את הדין המבואר במשנתינו
60 שרשאי הניזק ליטול את השור המזיק עצמו תמורת דמי הנזק, רבי
61 עקיבא היא, הסובר שמשעת הנזק שייך השור המזיק לניזק לפי
62 שווי הנזק.

63 דתניא - שנינו בברייתא, שנחלקו התנאים בדין שור שוה מנה
64 שנגח שור השוה מאתים, ואין הנבילה שוה מאומה, הדעה האחת
65 היא, יושם השור בבית דין דברי רבי ישמעאל - יש לבית הדין לשום
66 את שווי של השור המזיק ושהרי שור תם אינו משלם יותר משווי
67 של גופו, ואם שוה הוא כסכום מחציית הנזק ישלם בעליו סכום זה
68 לבעל השור הניזק, אך אין הניזק רשאי ליטול לעצמו את השור
69 המזיק.

70 רבי עקיבא אומר הוהלל השור - רשאי בעליו של השור הניזק
71 ליטול לעצמו את השור המזיק, אם שוה הוא כמחציית הנזק, ואם
72 שוה הוא יותר מכך, נעשה שותף בשור יחד עם בעליו.
73 מבררת הגמרא: קמיפלגי - באיזו סברא נחלקו התנאים.
74 ומבארת, רבי ישמעאל סבר, שבעליו של השור המזיק כפצל חוב
75 הוא, שחייב הוא לשלם לבעל השור הניזק את דמי שורו, וזווי הוא
76 דמסיק ליה - ואינו חייב אלא מעות, אך השור ברשותו הוא עומד.
77 ורבי עקיבא סבר שותפי ניהו - עשאו הכתוב שותפים בשור זה,
78 שאם נגח שור שוה מאתים שור אחר השוה מאתים והרג, ונמצא
79 שחייב בעליו בתשלום מאה דינרים כדין שור תם, נעשו שניהם
80 שותפים בשור זה השוה מאתים, אך אם נגח שור שוה מנה לשור
81 השוה מאתים, נוטל הניזק את השור המזיק כולו, שהרי אינו שוה
82 אלא כסכום שמוטל על בעליו לשלם.

83 עתה מבארת הגמרא את שורש מחלוקתם בדרשת הכתובים:
84 וקמיפלגי בהאי קרא - נחלקו בביאור מקרא זה (שמות כא לה)
85 'ומכרו את השור החי ויחצו את כספו', רבי ישמעאל סבר לבי דינא
86 קמוהר דתקנא - התורה מזהירה את בית הדין שימכרו את השור
87 החי ויתנו מחציית מן הסכום לבעל השור הניזק, אך אין השור
88 עצמו שייך לניזק כלל, ורבי עקיבא סבר לניזק ומיזק מזהר להו
89 דתקנא - התורה מזהירה את בעלי השוורים שימכרו את השור
90 החי ויחצו את כספו, מאחר ששניהם נעשו שותפים בו משעת
91 הנגירה.

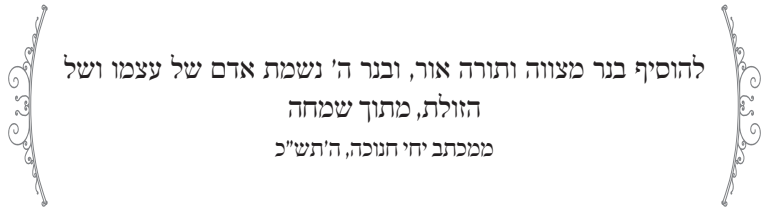
92 מבררת הגמרא: מאי בינייהו - באיזה אופן יהיה חילוק בדין
93 ביניהם. ומבארת, הקדישו ניזק אימא בינייהו - אם הקדיש הניזק
94 את השור המזיק לאחר הנזק, יהיה הדין חלוק ביניהם. לדעת רבי
95 ישמעאל אין הקדש זה חל, שהרי אין השור ממונו של הניזק כלל,
96 ואין לו אלא תביעת ממון על בעליו, אך לדעת רבי עקיבא חל
97 הקדש זה, שהרי משעת הנזק זכה הניזק בשור המזיק לפי הסכום
98 המגיעו עבור נזקו.

99 הגמרא מסתפקת בדעת רבי ישמעאל: קמא מיניה רבא מרב נחמן,
100 מברו מין לשור זה לאחר הנזק, קודם שגבאו הניזק, לדעת רבי
101 ישמעאל, מהו - האם חלה מכירה זו או לא.

102 צדידי הספק: מין דאמר רבי ישמעאל שהשור נשאר בחזקת בעליו,
103 ורק בעל חוב הוא לניזק, וזווי הוא דמסיק ליה - ואינו חייב לו אלא
104 מעות, לפיכך יש לומר שהשור מבור, או דלמא - או שמא יש לומר,

46 נתבאר עד עתה דברי רבי יוסי בר חנינא על הסיפא של הברייתא, 47 העוסקת באדם הנכנס לביתו של נגר ברשות, שעל כך אמר רבי 48 יוסי בר חנינא שחייב הנגר בתשלום ארבעה דברים אם ניוזק 49 הנכנס, אך פטור הוא מגלות אם נהרג, מאחר ששוגג הקרוב למזיד 50 הוא. 51 ועתה מביאה הגמרא ביאור אחר בדברי רבי יוסי בר חנינא: רב 52 פפא משמיה דרבא, מתני לה ארישא - היה שונה את דברי רבי יוסי 53 בר חנינא על הרישא של הברייתא, שבה שנינו שאדם הנכנס 54 להנותו של נגר שלא ברשות הנגר, ונתנה לו פקעת ומפקה לו על 55 פניו ומת, פטור הנגר. ועל כך אמר רבי יוסי בר חנינא, שאם ניוזק 56 הנכנס חייב הנגר בתשלום ארבעה דברים, ואם מת, פטור הנגר 57 מגלות. 58 הגמרא מבארת את מחלוקת שתי הלשונות: מאן דמתני לה ארישא 59 - מי ששנה את דברי רבי יוסי על הסיפא של הברייתא, העוסקת 60 באדם הנכנס לבית הנגר ברשות, שאף בזה סובר רבי יוסי שפטור 61 הנגר מגלות, כל שכן שסובר שדינו של רבי יוסי נאמר גם ארישא, 62 העוסקת באדם הנכנס לבית הנגר שלא ברשות, שאם הרגו הנגר 63 אינו גולה על ידו. 64 ומאן דמתני לה - אך מי ששונה את דינו של רבי יוסי ארישא - על 65 הרישא, שאם נכנס שלא ברשות אינו גולה על ידו, יסבור שדין זה 66 נאמר דווקא על הרישא, אבל ארישא לא, דגיין דברשות הנגר 67 נכנס, חייב הנגר גלות על הריגתו. 68 מקשה הגמרא: ומי חייב גלות - האם חייב הנגר גלות על הריגתו 69 של הנכנס לביתו, ונתניא - והרי שנינו בברייתא, שאדם הנכנס 70 להנותו של נפת, ונתנה ניצוצות של אש ומפקה לו - הכתה לו על פניו 71 ומת, פטור הנפח מגלות, ואפילו אם נכנס הלה ברשות הנפח, 72 ומדוע נכנס לביתו של נגר אין הדין כן. 73 מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקינן - ברייתא זו עוסקת בשוליא 74 דנפחי - שהנכנס הוא תלמידו של הנפח הלמד ממנו אומנות זו, 75 ולפיכך פטור הוא מגלות על הריגתו. 76 שבה הגמרא ומקשה: שוליא דנפחי למקמלא קאי - וכי בגלל 77 שתלמידו הוא להריגה הוא עומד, ומה טעם יש בזה לפטרו 78 מגלות. 79 מתרצת הגמרא: שהברייתא עוסקת פשרבו מפרהב - [מפציר] בו 80 לצאת מביתו ואינו יוצא, ולפיכך פטור הוא על הריגתו. 81 שבה הגמרא ומקשה: ומשום דרב מפרהב בו לצאת למקמליה קאי 82 - וכי מאחר שרבו הפציר בו לצאת ולא יצא רשאי הוא להורגו. 83 מתרצת הגמרא: פקבור יצא - כסבור היה הנפח שלאחר שהפציר 84 בתלמידו לצאת מביתו קיים הלה את דבריו ויצא, ולפיכך לא 85 נזרר שלא ינוק אדם מן הניצוצות, ואנוס הוא, ועל כן אינו חייב 86 גלות. 87 שבה הגמרא ומקשה: אי קבי אחר נמי - אם כן, יש לומר דין זה 88 בכל אדם, שאם שהה בביתו של הנפח והפציר בו לצאת וכסבור 89 שיצא, פטור הוא על הריגתו.

1 אלא אמר רב שימי מנהרדשא, המשנה עוסקת באופן דמעה דיינא 2 גופיה - שטעה הדיין עצמו במנין המלקות, ולפיכך הוסיף לו שלוח 3 בית הדין מכה על המנין שאמדהו, ועל כן יש לדנו כהורג בשגגה 4 וגולה. 5 הגמרא מקשה ממשנה נוספת על דין זה שההורג בשוגג קרוב 6 למזיד אינו גולה: מיתבי, שנינו במסכת מכות (ח), שאדם הוזק 7 את האבן לרשות הרבים, ונהג שם אדם בשגגה, הרי זה הוזק גולה, 8 כדון ההורג נפש בשגגה. 9 והא קא - והרי באופן זה, דההורג שונג קרוב למזיד הוא, דאיבעי 10 ליה אסוקי ארעתייה - שהיה לו להעלות על דעתו דברשות הרבים 11 שכיחי אינשי - שמצויים אנשים העוברים ברשות הרבים, ויכולים 12 הם להפגע מן האבן שזרק, וקתני - ומכל מקום כתוב במשנה 13 שהרי זה הוזק גולה, ויש להוכיח מכך שאף ההורג בשוגג הקרוב 14 למזיד גולה. 15 מתרצת הגמרא: אמר רב שמואל בר יצחק, אין המשנה עוסקת 16 באדם הוזק אבן סתם לרשות הרבים, אלא באדם הסותר את 17 בותלו שבין חצירו לרשות הרבים, ונפלה אבן מן הכותל על אחד 18 מן ההולכים ברשות הרבים והרגתו, ולפיכך אין לדנו כשוגג 19 הקרוב למזיד אלא כהורג בשוגג גרידא. 20 מקשה הגמרא: שאף באופן זה אין לדנו כהורג בשוגג גרידא, 21 אלא כשוגג קרוב למזיד, שהרי איבעי ליה עיניי - היה לו להתבונן 22 קודם סתירת הכותל אם אין אדם שעלול להפגע מכך. 23 מתרצת הגמרא: שהמשנה עוסקת באדם הסותר את כותלו בלילה, 24 שאין אנשים מצויים כל כך ברשות הרבים, ועל כן אינו קרוב 25 למזיד בסתירה זו. 26 שבה הגמרא ומקשה: בלילה נמי איבעי ליה עיניי - גם הסותר 27 כותלו בלילה מוטל עליו להתבונן שלא יזיק, ואם לא עשה כן 28 קרוב למזיד הוא. 29 ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא, ומבארת שאין המשנה עוסקת 30 בסותר כותלו בלילה, אלא בסותר את בותלו ביום, אך אינו סותרו 31 לרחוב העיר אלא לאשפה. 32 מבררת הגמרא: האי אשפה היכי דמי - באיזו אשפה מדובר, אי 33 דשכיחי רבים - אם מצויים בה אנשים רבים, אם כן שוגג קרוב 34 למזיד הוא, שהיה לו להעלות בדעתו שעלולים העוברים שם 35 להפגע מסתירת הכותל, ואי לא שכיחי רבים - ואם אין מצויים 36 אנשים העוברים שם, אם כן אנוס הוא, שלא היה לו להעלות 37 בדעתו שמישהו יעבור שם. 38 אמר רב פפא, לא צריכא - לא הוצרכה המשנה להשמיע דין זה, 39 אלא בסותר את כותלו ביום, לאשפה העשויה להפנות - שבני אדם 40 נפנים בה לנקביהם בלילה, ואינה עשויה - ואין דרך בני אדם להפנות 41 בה ביום, ואיכא דמיקרי ויתבי - אלא שלעתים קורה שיושב בה 42 אדם להפנות ביום, ולפיכך גולה זה הסותר כדון הורג בשגגה, 43 שהרי קרוב למזיד לא הוי, דהא אשפה זו אינה עשויה להפנות ביום, 44 ומאידיך, אנוס נמי לא הוי, דהא איכא דמיקרי ויתבי - שהרי קורה 45 שיושב בה אדם ביום, אלא דינו כשוגג וגולה.

25 כאיסי בן יהודה, וְהָאֹמֵר רַבִּי יוֹחָנָן (לעיל כט): הֲלֵכָה כְּפֶתֶם מִשְׁנָה
 26 – שבכל מקום שמבואר דין במשנה באין חולק, יש לפסוק בן
 27 להלכה. וְתַנְּנָן במשנתינו, שאם היה אָחֵד רַבִּי וְאָחֵד מְהַלֵּךְ אוֹ שְׁהוּ
 28 שְׁנֵיהֶם רְצִין פְּטוּרִין, וּמוֹכַח מדברי המשנה שרשאי אדם לרוץ
 29 ברשות הרבים, ואין חולק בדבר, ואם כן לדברי רבי יוחנן יש
 30 לפסוק בן להלכה, ושלא כדברי איסי בן יהודה.
 31 מתרצת הגמרא: מִתְּנִיתִין בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת – המשנה
 32 עוסקת באדם הרץ בערב שבת בין השמשות, שבוה מודה גם איסי
 33 בן יהודה שכדין הוא עושה, ולפיכך פטור אם הזיק.
 34 מבררת הגמרא: מִמָּאֵי שהמשנה עוסקת באדם הרץ בערב שבת.
 35 ומבארת, מִדְּקִתְנֵי במשנה אוֹ שְׁהוּ שְׁנֵיהֶם רְצִין פְּטוּרִין. הָאֵל תו
 36 לְמָה לֵּי, הרי ניתן ללמוד דין זה בקל וחומר, הַשְּׁתָּא – שהרי באופן
 37 שְׁאָחֵד רַבִּי וְאָחֵד מְהַלֵּךְ והזיקו זה את זה, נתבאר במשנה שהרץ
 38 פְּטוּר מתשלומי הנזק של המהלך, אף שהוא שינה מן הדרך
 39 הרגילה והמהלך לא שינה, ואם כן, באופן ששְׁנֵיהֶם רְצִין, דהיינו
 40 ששניהם שינו מן הדרך הרגילה, מִבְּעֵינָא – האם צריך לומר
 41 שפטורים הם.
 42 אֵלָּא בהכרח חָבִי קְאָמֵר, שאם היה אָחֵד רַבִּי וְאָחֵד מְהַלֵּךְ פְּטוּר, כְּמָה
 43 דְּרָבִים אֲמֹרִים באדם הרץ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, שרשאי הוא
 44 לרוץ באותה שעה, אֲבָל בְּיָמוֹת הַחֹל אוֹ הִיא אָחֵד רַבִּי וְאָחֵד מְהַלֵּךְ
 45 חָזִיב הַרְץ, שהרי שלא כדין הוא עושה. אמנם אם היו שְׁנֵיהֶם רְצִין,
 46 אוֹי אֲפִילוּ בְּיָמוֹת הַחֹל פְּטוּרִין הם, מאחר ששניהם שינו מן הדרך
 47 הרגילה.
 48 אֲמַר מַר, וּמוֹדָה אִיסִי באדם הרץ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת והזיק,
 49 שְׁהוּא פְּטוּר, מִפְּנֵי שְׂרָץ בְּרִשׁוֹת.
 50 מבררת הגמרא: בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת מֵאֵי בְּרִשׁוֹת אֵיבָא – מדוע יש רשות
 51 לאדם לרוץ בערב שבת.
 52 ומבארת, בְּדַרְבֵּי חֲנִינְיָא, דְּאֲמַר רַבִּי חֲנִינְיָא לתלמידיו,

1 באופן שהלך בעל הקורה כדרכו ונתקל בבעל החבית, ולפיכך אין
 2 לחייבו בנזקי החבית, הָאֵל לגבי פרה מהלכת הבוטטת ברבוצה,
 3 אֲמַר לֵיה – יכולה הפרה הרבוצה לומר למהלכת, נְהִי דְאֵית לָךְ
 4 רְשׁוּת לְסַגְוֵי עָלַי לְבַעוּטֵי בִי לִית לָךְ רְשׁוּתָא – אף אם יש לך רשות
 5 לילך עלי, מאחר שאיני רשאתי לרבוץ ברשות הרבים, אך לבעוט
 6 בי אין לך רשות, ולפיכך יתכן שיש לחייב את בעל הפרה
 7 המהלכת בתשלום נזקיה של הפרה הרבוצה.

משנה

8 משנה זו עוסקת אף היא בשנים שהזיקו זה את זה ברשות הרבים.
 9 שְׁנַיִם שְׁהוּוּ מְהַלְכִין בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים, אָחֵד מֵהֶם רַבִּי וְאָחֵד מֵהֶם מְהַלֵּךְ
 10 כדרכו, אוֹ שְׁהוּוּ שְׁנֵיהֶם רְצִין, וְהוּזְקוּ זֶה אֶת זֶה, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין
 11 מתשלומי הנזק, שמתאחר ולשניהם יש רשות להלך ולרוץ ברשות
 12 הרבים, ושניהם הזיקו זה את זה כאחד, אין לחייב האחד בנזקי
 13 חבירו:

גמרא

14 מִתְּנִיתִין – הדין המבואר במשנה, שאף באופן שאחד רץ והשני
 15 מהלך כדרכו אין לחייב את הרץ בנזקי המהלך, הוא הָאֵל כְּשִׁיטַת
 16 אִיסִי בְּן יְהוּדָה, דְּתַנְּיָא – שהרי שינו בברייתא, שְׁאִיסִי בְּן יְהוּדָה
 17 אֲמַר שאדם שרץ ברשות הרבים והזיק, חָזִיב, מִפְּנֵי שְׁהוּא מְשׁוּנָה,
 18 שאין אדם רשאי לרוץ ברשות הרבים. וּמוֹדָה אִיסִי בן יהודה שאם
 19 רץ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת והזיק, שְׁהוּא פְּטוּר, מִפְּנֵי שְׂרָץ בְּרִשׁוֹת,
 20 שרשאי אדם לרוץ בערב שבת על מנת לעשות את צרכי השבת.
 21 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלֵכָה בְּאִיסִי בְּן יְהוּדָה, שִׁישׁ לְחַיִּיב אֶת הָאָדָם שֶׁרָץ
 22 והזיק ברשות הרבים.
 23 מְקַשָּׁה הגמרא, וּמִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן חָבִי – האם סובר רבי יוחנן

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט מ"ח, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר דוד שי הלוי

שלום וברכה!

לפלא שאין ממנו כל ידיעות אודות אלו שכתב אודות פ"י אף שעוררו אותו עדי"ז כ"פ,
 שמכמה טעמים ראוי שידעו גם לאחר שילוח הפ"י מהנעשה בזה. ויה"ר מהשי"ת שיהי' שליח טוב
 לבשר טוב תכח"י.

במ"ש אודות מספר התלמידים אשר מועט הוא. כדאי הי' שיתדבר עם חבריו מנהלי תו"ת
 או אחי תמימים בערי השדה אופן פעולתם להגדיל מספר התלמידים שבטח גם במקומו יתאים
 אם מצליח במקומות אחרים, והוא במכש"כ וק"ו. ומה אשר המצב הכספי הוא בטוב כמו שכותב
 במכתבו הרי עאכ"כ שיש להגדיל מספר התלמידים וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקס, ובפרט
 שברכות כ"ק מו"ח אדמו"ר שורות בכל המוסדות שיסד ומתנהלים ברוחו.

בברכה לבשר טוב בכל הנ"ל.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

ד ואפלו אם יש לו דבר המתקן, אלא שאין לו מקום שיש בו צל באותה רשות - אסור להוציא לברמלית על ידי דבר המתקן, אם אפשר לעשות לו תקנה על ידי שיפרסו מחצלאות לצל, כמו שיתבאר. אבל אם אי אפשר בכך, וכן מת המנח בבית והוא קרוב להסריח ואין לו מקום קר באותה רשות לפנותו שמה - יש מתירין להוציא לברמלית על ידי דבר המתקן, משום בזיון המת שלא יסריח. אבל אם הסריח כבר בבית ורוצה להוציא כדי לסלק ריחו מבני הבית, אם יש להם מקום אחר לצאת לשם - אין מוציאים אותו, אלא מניחין אותו במקומו ויוצאים הם. ואם לאו כגו - מתקן להוציא כדו, שגדול כבוד הבריות.

וכן אם רוצה להוציא משום כבודו שלא יתבזה בין החיים - מתקן להוציא אם אין להם מקום אחר לצאת לשם.

וכן אם הוא מטל בבזיון אחר, כגון שהיה בספינה והיו הנכרים מתאספים שם, שזהו בזיון קצת כהו אלו - מתקן להביאו דרך ברמלית לבית על ידי דבר המתקן. וכן כל פיוצא בזה כהו:

חלק ב סימן שיא, דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד, סעיף ד:

ביאורי הלכה

כב] דבר המותר - המתקן איסור טלטול²¹.
כג] ואם לאו - שאין להם מקום אחר לצאת לשם.
כד] מותר להוציא - לברמלית²².
כה] בזיון קצת - כתב 'בזיון קצת' אף שיש מקום לומר שהוא בזיון גדול, ללמד להתיר בכל כיוצא בזה²³.

ציונים והוספות

ונדפסו בקובץ הערות וביאורים תתסה): עי' מ"א סק"ב, וכוונתו שמוכרחין לומר כן להרמב"ם וראב"ד ובי, שסתם ס"א כוונתייהו, וכמו שפירש המ"א ס"ק ג וס"ק ו, משא"כ לרש"י ותוס' וטור, כמ"ש ס"ק ז, אין צריכים לזה. וכיון שהרמ"א פסק ס"ד כמותם, לפיכך כתב רבינו קצת ללמוד לכיוצא בזה.

24) לכתחילה יש לעשות על ידי נכרי או קטן, או בשינוי, וגם זאת רק כשברור שיבוא לידי ניוול כגון להצילו מניתוח שלאחר המוות, או במקום חם מאוד עד שברור שלא יכול להשאר כך עד לצאת השבת (ראה לעיל הערה טו), ובמקום שהניוול אינו ברור יעשו על ידי נכרי בלבד.

21) כדלעיל סעיף ב.

22) כתב 'מותר' ולא 'יש מתירין' כשלושת הסעיפים האחרונים, כי עד כאן עסק בסירחון או שריפת המת שלדעת המג"א (ס"ק ג) אינו בזיון גדול שבכלל היתר 'כבוד הבריות', אבל כאן שהמת הסריח בכל מקרה והנידון הוא כבוד החיים שיוכלו להתרחק מריח המת או בזיון המת שהחיים סובלים מריחו שהוא בזיון גדול - מותר טלטול המת על ידי דבר המותר לכו"ע.

23) המג"א ס"ק יב כתב "הוא בזיון גדול" אבל בשו"ע"ר שינה לבזיון קצת, וביאר בהגהות מהרי"ב (הגהות הרב ישכר בער מ"צ דליובאוויטש שנמצאו על גליון השו"ע שלו

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

~ יום שני ~

חלק ד סימן תקיח דיני הוצאה מרשות לרשות
ביום טוב:

א כבר ביארנו בס' תצ"ה דמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהא בה צורך יו"ט קצת אפילו אינה לצורך הנאת הגוף אלא לצורך מצוה כגון קמן למולו וספר תורה לקרות בו וכן אם הוא צריך לילך לבית הכנסת או למייל לשמחת יו"ט ואינו יכול להניח את הקטן בבית יחידי או שהוא רוצה להוליכו עמו לבית הכנסת או כדי למייל עמו מותר לו להוליכו שגם המייל הוא צורך שמחת יו"ט.

וכן מותר להוליך סידורים ומחזורים לבית הכנסת כשצריך לקרות בהם בו ביום וכשם שמותר להוליכן כך מותר להחזירן לביתו אף על פי שבחזרה זו אין בה צורך יו"ט כלל שהרי אינו מחזירן אלא כדי שלא יגנבו ויאבדו ואין זה צורך היום אלא צורך ממונו ואע"כ התירו לו חכמים להחזירן כדי שלא ימנע מלהוליכן מחמת שיתירא שלא יוכל להחזירן.

במה דברים אמורים כשהוליכן לשם ביו"ט אבל אם הוליכן לשם קודם יו"ט אסור להחזירן לביתו ביו"ט שבשביל זה לא ימנע מלהוליכן לשם קודם יו"ט שהרי אפשר לו להחזירן קודם יו"ט.

ואין צריך לומר שאסור להוציא לרשות הרבים או לכרמלית דבר שאין בו צורך יו"ט כלל כגון מפתח של תיבתו שמעותיו מונחין בתוכה או שמונחים בתוכה שאר דברים שאינו צריך לו בו ביום אבל אם מונחים בתוכה אוכלין ומשקין הצריכים לו בו ביום או בגדים ותכשיטין הצריכים לו בו ביום מותר להוליך עמו המפתח אם אי אפשר לו להניחו בביתו שאין שם אדם נאמן לו וכן מותר להוליך עמו סכין כל היום אף לאחר שכבר גמר סעודתו לפי שהוא צריך לו כל היום שאם יודמן לו איזה פרי יחתוך בו אבל אם ידוע לו שלא יצטרך לסכין בהליכה זו כגון שהולך לבית הכנסת אסור להוליכו עמו:

ב וכל זה בעיר שאינה מעורבת שאסור לטלטל בה בשבת אבל אם היא מעורבת בענין שמותר לטלטל בה בשבת מותר להוציא ולהכניס אפילו דבר שאין בו צורך היום כלל ואין צריך לומר שמותר להוציא ולהכניס לצורך בהמה או לצורך נכרי עיין ס' תקי"ב:

~ יום שלישי ~

ג במה דברים אמורים להוציא ולהכניס דרך רחוב העיר או דרך מבואותיה אבל להוציא מחצר להצר דרך פתחים

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקיז באיזה אופן מותר ליקח ביום טוב מן החנוני מיני מאכל:

ה פת של פלטר נכרי שנאפה בשבת אסור ליקח אותו ביו"ט שלאחריו משום איסור הכנה אם רוב לוקחי פת שבעיר הן ישראל אפילו נטחן הקמח מערב שבת שהרי פת זה אינו ראוי לישראל בו ביום שנאפה כיון שרוב הלוקחין הן ישראל בודאי בשבילם אפה נמצא שע"י אפייה שבשבת הוכן הפת לאכלו ביו"ט ואין שבת מכינה ליו"ט אבל אם רוב לוקחי פת שבעיר הן נכרים אע"פ שבשבת עצמה יש להחמיר שלא ליקח פת שנאפה בו ביום אע"פ שאפוא לצורך נכרי ממעם שנתבאר בס' שכ"ה מכל מקום ביו"ט שלאחריו יש להתירו כיון שיש מתירין אותו אפילו בשבת עצמו ודבריהם עיקר כמו שנתבאר שם:

ו כל היתר לקוחות אלו שביארנו בס' זה ובס' תקט"ו ובס' תקי"ג הן פירות הן דגים הן קמח הן פת וכן שאר כל לקוחות שבעולם אין היתר אלא כששומת המקח ידוע ואין צריך לקצוץ דמים עם הנכרי.

ואע"פ ששומתו ידוע אסור לשלם לו המעות ביו"ט עצמו אפילו אם מראה לפני הנכרי את המעות כדי שיטול בעצמו אסור ואפילו ע"י נכרי אחר אסור לשלם לו דכל שהמעות מגיעין ליד המוכר ביו"ט ניכר הדבר שהוא מקח וממכר שאיסורו מפורש בכתוב בנחמיה ולא התירו אלא כשאינו נותן לו מעות דאז אין נראה כמקח וממכר אלא כשאלה ועל דרך שנתבאר בסימן שכ"ג ע"ש:

ז ואפילו בערב יו"ט אסור לומר לנכרי שיקנה לו למחר מיני מאכל אפילו הוא צריך להם לשמחת יו"ט ואפילו אומר להנכרי שיקנה לו בעד מעות שלו ואחר יו"ט יחזיר לו מעותיו הרי זה אסור שהרי הנכרי הוא שלווח לקנות ביו"ט ואפילו בדיעבד שכבר קנה לו הנכרי בשליחותו אסור ליהנות מהם ביו"ט אם הישראל הוא רגיל לעשות כן דאם נתיר אותם באכילה ביו"ט יש לחוש שיחזור לעשות כן כיון שהוא חשוד על כך אבל אם אינו רגיל לעשות כן אין לקונסו על זה ומותר לו לאכול אותם ביו"ט עצמו אם ידוע שהובאו מתוך התחום או שהיא עיר שרובה נכרים:

ח לומר לחנוני מלא לי כלי זה יין דינו ביו"ט כמו בשבת כמו שנתבאר בס' שכ"ג ע"ש וכן להטיל גורלות דינו ביו"ט כמו בשבת כמו שנתבאר בס' שכ"ב ע"ש:

ט לא ימוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו שאסור למדוד ביו"ט אלא משער באומד דעתו ונותן לה:

לטלטל מזוית לזוית בתוך הבית אבל אסור להוציא לרשות הרבים אפילו בעיר המעורבת שאין בה משום איסור הוצאה ואפילו הוא מוציא לצורך שמחת יו"ט כגון להוליכו לשוכנו להוריד ממנו גזולות הרי זה אסור מפני מראית העין שיאמרו עליו שהוא מוציא לחוג כדי לעלות בו על הגג לטוח בטיט (כך היו נוהגים בימיהם שנגותיהם היו חלקים וטוחים בטיט מפני הגשמים) והרי הוא עושה מלאכה ביו"ט אע"פ שסולם זה הוא קטן ואינו ראוי לעלות בו על הגג מכל מקום אפשר שיסמכנו לזיום היוצאים מהכתלים ויעלה עליהם להגג ואפילו עכשיו בזמן הזה שאין לנו גגים טוחים בטיט מכל מקום גזרת חכמים לא במלה:

ב אבל סולם של שובך דהיינו שהוא מיוחד לעלות בו לשובך מותר להוליכו משובך זה לשובך אחר אפילו דרך רשות הרבים ואין חוששין למראית העין לפי שצורתו מוכחת עליו והוא ניכר שהוא מיוחד לשובך ויודעים הכל שהוא מוציא כדי להוליכו לשובך ולא יחשדו אותו שרוצה לעשות מלאכה ביו"ט:

י להוציא גרף של רעי ולהחזירו כדינו בשבת כך דינו ביו"ט כמו שנתבאר בס' ש"ח:

יא בהמה שמתה ביו"ט אם היתה מסוכנת מערב יו"ט מותר לטלטלה ולחתכה לפני הכלבים ביו"ט לפי שמאמול היא עומדת ומוכנת לכלבים שהוא יודע שתמות ביו"ט אבל אם לא היתה מסוכנת מערב יו"ט אע"פ שהיתה חולה אסור לטלטלה ביו"ט לדברי האוסרים נולד ביו"ט (כמו"ש בס' תצ"ה) שהרי אתמול כשהיתה עדיין חיה אינה מוכנת לכלבים שלא היה יודע שתמות ביו"ט והיום שמתה הוכנה לכלבים והרי זה נולד ביו"ט:

~ יום חמישי ~

יב עצים שהכניסן לאוצר להצניען לימות החורף אם לא הכין אותם מבעוד יום (דהיינו שיחשוב עליהם להסקה כמו שנתבאר בס' תצ"ה) אסור להסיקן ביו"ט לדברי האוסרים מוקצה ביו"ט וכן ערימת התבן שלא היה בדעתו להסתפק ממנה למאכל בהמה עד לאחר זמן מרובה אסור להסיק ממנה ביו"ט אלא אם כן הכין אותה מבעוד יום להאוסרים מוקצה ביו"ט.

ואם אין התבן ראוי אלא להסקה כגון שהוא נרקב וסרוח שאינו ראוי לבהמה וגם יש בו קוצים שאינו ראוי לגבל בו טיט ללבוץ לבנים מחמת הקוצים שבו שמשרטים ידיו והגליו אין צריך להכין אותו מבעוד יום שהרי הוא מוכן ועומד להסקה משעה שנקרב ונתערבו בו הקוצים ואפילו אם קודם לכן הכניסו לאוצר שלא להסתפק ממנו עד לאחר זמן מרובה מכל מקום כיון שבשעה שהכניסו לאוצר היה עדיין ראוי לבהמה או לטיט א"כ בשעה שהכניסו לאוצר לא הקצה אותו אלא ממאכל בהמה ומגיבול טיט אבל מהסקה לא הקצה אותו כלל שבעת ההיא לא היה יודע שירקב ויתערבו

וחלונות שביניהם אין צריך עירוב כלל ומותר להוציא כל דבר אפילו שאין בו צורך יו"ט כלל מחצר לחצר אע"פ שלא עירבו יחד ואין צורך לומר שמותר לטלטל בחצר שיש בה בתים הרבה שלא עירבו יחד אפילו דבר שאין בו צורך יו"ט כלל רק שיהא מותר לטלטלו ביום טוב שאין עליו תורת מוקצה:

ד ואפילו דרך רחוב העיר ומבואותיה מותר אם הם מתקנין בלחי או קורה או צורת הפתח (על דרך שנתבאר בס' ש"ג) אע"פ שלא עשו שיתוף מבואות שלא הצריכו עירובי הצרות ושיתופי מבואות אלא בשבת שההוצאה אסורה בו לגמרי אבל ביו"ט כיון שרוב ההוצאות הן לצורך יום טוב והן מותרות אפילו ברשות הרבים לא הצריכו לערב ולשתף משום מיעוט ההוצאות שהן שלא לצורך היום כלל.

ומכל מקום במדינות אלו שנוהגין לעשות שיתוף אחד בערב פסח לכל שבתות השנה נכון הדבר לכלול בו גם יו"ט ולומר בדין יהא שרי לנא כו' לכל שבתות וימים טובים של שנה זו וכן יעשה מי שנוהג לערב ערובי הצרות לכל שבתות השנה ומי שנוהג לערב ולשתף לכל שבת ושבת בפני עצמה יאמר בשבת שלפני יו"ט לשבת זו וליו"ט הבאה עלינו ואין זה נקרא משנה את המנהג כיון שאינו עושה מעשה חדש:

ה שפוד שצלו בו בשר אם הוא אינו מיוחד לשפוד אלא שלקח עץ חד כעין שפוד וצלה בו באקראי בעלמא אחר גמר הצלייה שומטו מלפניו בגרירה ובטלטול מן הצד עד שמעבירו מלפניו לקרן זוית כדי שלא יזקו בו אבל אסור לטלטלו בטלטול גמור לאחר שניטל ממנו הצלי לפי שנמאס ומוקצה ואף המתיריים מוקצה מחמת מיאוס ביו"ט לא התירו אלא בדבר שיש תורת כלי עליו אבל שפוד זה לאחר שגמרו בו מלאכתו אין עליו תורת כלי כלל כיון שאינו מיוחד לשפוד ולפיכך אפילו לצורך גופו או מקומו אסור לטלטלו אבל מותר לחזור ולצלות בו דלענין צלייה יש עליו תורת כלי כיון שהוא חד כעין שפוד וראוי לצלייה וכן אם צריך למקומו להעמיד שם קדירה או שאר אוכל נפש מותר לסלקו וכן הדין בכל דבר שהוא מוקצה כמו שנתבאר בסוף סי' תק"ט ע"ש:

~ יום רביעי ~

ו סולם של עלייה דהיינו סולם גדול שעשוי לעלות בו על גג הבית אסור לטלטלו ביו"ט כמו שאסור לטלטלו בשבת מטעם שנתבאר בס' ש"ח ואפילו אין ממלטל את כולו אלא מקצתו כגון שרוצה לנמותו מעט ממקום למקום הרי זה אסור בין בשבת בין ביו"ט כדון כל מוקצה שאסור לטלטל אפילו מקצתו כמו"ש בס' ש"ח וש"ח ע"ש:

ז אבל מותר לעלות ולירד עליו ואין חוששין שמא יזיונו מעט דאף אם יזיונו הוא דבר שאין מתכוין ומותר:

ח סולם של בית דהיינו סולם קטן שאינו ראוי לעלות בו על גג הבית ואין משתמשין בו אלא בתוך הבית מותר

המסכבין בקנים שמתירין אגדן הרי ניכר הדבר שקנים הללו אינן מכלל הסכך ואינן בטלים אצלו והרי הן כשאר כל עצים כיון שלא הניחן שם כדי להוסיף בעובי הכותל אלא כדי להצניען או כדי ליבשן (וכל זה בסוכה שאינה של מצוה אבל בסוכה של מצוה יתבאר בס' תרל"ח ע"ש):

~ שבת קודש ~

ב כל עצים שאסור ליטולן מן הסוכה בין עצי הסכך והדפנות עצמן בין עצים שהוסיף עליהם בענין שאסור ליטולן מהסוכה ביו"ט ועל דרך שנתבאר אפילו אם נפלה הסוכה ביום טוב אסור למלטלן ואפילו לשרפן במקומן אסור ביום טוב ואפילו אם הסוכה היתה רעועה מערב יום טוב ועומדת ליפול מכל מקום כיון שבתחלת כניסת יום טוב דהיינו בבין השמשות היה אסור למלטלן מחמת איסור סתירת בנין ומתוך שנאסרו בבין השמשות נאסרו לכל היום כולו ואף המתירים נולד ביו"ט מודים במוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בבין השמשות שאף בשבת הוא אסור כמ"ש בס' תצ"ה וסוכה זו נדחת בבין השמשות בידי אדם שבנו אותה.

ואפילו אם התנה עליה מערב יו"ט שיהיה מותר למלטלה לכשתפול ביום טוב אין תנאי זה מועיל כלום דאף שהיה דעתו עליה מערב יום טוב ואין בה משום מוקצה מכל מקום יש בה משום נולד שהרי אתמול היה עליה שם סוכה והיום נקראת שברי עצים ולפיכך אסור למלטלה להאוסרים נולד ביו"ט:

בא בית סתום שהוא מלא פירות מוכנין שלא הכניסן שם לאצור אותם עד לאחר זמן מרובה אלא הן עומדין לאכילה לכשיפחת פחת בבית אם נפחת הבית מאליו ביום טוב או שפחתו נכרי לצרכו שלא לצורך ישראל מותר לישראל ליטול פירות ממקום הפחת ולאכלן ביום טוב אף על פי שבתחלת כניסת יום טוב דהיינו בין השמשות לא היה דעתו כלל על אלו הפירות שהרי לא היה אפשר לו ליטול מהם מחמת איסור סתירת בנין קבוע שהוא חייב מן התורה אין אומרים מתוך שהוקצו בבין השמשות הוקצו לכל היום כיון שאף בבין השמשות לא היו מוקצים מחמת איסור עצמן וגם לא היו בסים לדבר האסור מחמת עצמו רק שהיו במקום שלא היו יכולין ליכך לשם הא למה זה דומה לפירות שהובאו מחוץ לתחום שהן מותרים למי שלא הובאו בשבילו ואינן אסורין משום מוקצה מטעם שנתבאר:

בב אבל אם פחתו נכרי לצורך ישראל הרי הפירות אסורים באכילה ובמלטול עד הערב וגם לערב צריך להמתין בכדי שיעשו כדון נכרי שעשה מלאכה גמורה לצורך ישראל שנתבאר בס' תקט"ו והוא הדין מי שיש לו לפתות טמונים כבור סתום ופתח נכרי את הבור ביו"ט לצורך ישראל (וצריך לזהר בזה בימי הפסח כשנכרי מביא לפתות למכור אם יודע שהנכרי פתח היום את הבור אסור ליקח ממנו):

בו קוצים ולא יהא ראוי אלא להסקה ואילו היה יודע לא היה מוקצה אותו כלל:

ג במה דברים אמורים כשנרקב ונתערבו בו הקוצים קודם יו"ט אע"פ שלא היה יודע מזה עד כניסת יו"ט אין בכך כלום כמ"ש בס' ש"י אבל אם נרקב או נתערבו בו קוצים ביו"ט אין לך מוקצה גדול מזה:

יד וכל זה כשהתבן הוא יבש אבל אם הוא לח בענין שאינו ראוי להסיקו אלא בהיסק גדול של עצים או של תבן אחר אסור להסיקו ביו"ט לפי שהיסק גדול הוא דבר שאינו מצוי ומן הסתם אינו עומד להיסק אלא אם כן הכין מערב יו"ט:

טז וכל זה להאוסרין מוקצה ביו"ט אבל להמתירין מוקצה ביו"ט מותר להסיק אפילו מעצים שהכניסן לאוצר וכן הדין באוצר של תבן אפילו לח אע"פ שלא נרקב ואין בו קוצים וכבר נתבאר דבמדינות אלו נהגו להקל במוקצה ביום טוב:

~ יום שישי ~

טז אין נוטלים עצים מן הסוכה ביו"ט בין מן הדפנות בין מן הסכך אע"פ שאינה סוכה של מצוה מפני שהוא כסותר בנין.

ואפילו אם לאחר שגמר את כל הדפנות העמיד עוד הכילות של קנים אצל אחת מהדפנות כדי להעבותו ולחזקו ע"י הוספת קנים אלו אסור ליטול מקנים אלו ביו"ט לפי שהן בטלן לגבי הכותל ונחשבין כמותו כיון שהעמידן שם כדי להוסיף בעובי הדופן הרי הן נחשבין מכלל הדופן אע"פ שלא ארגן עמו והנוטל מהן הוא כסותר בנין:

יז אבל אם לא נתכוין בהן להוסיף בעובי הדופן אלא כדי לחזקו ולסמכו בלבד אע"פ שהעמידן שם קודם גמר אריגת הדופן כיון שלא ארגן עם הדופן אינן בטלן לגבי הדופן ואינן נחשבין כמותו והנוטל מהם אינו כסותר בנין אלא הרי הן כשאר כל עצים ומותר ליטול ביו"ט מקנים אלו בין שהם אגודים ביחד ועשויין כחבילה בין שהן נפרדין דכיון שלא נתכוין בהן כדי להוסיף בעובי הדופן וגם לא חיברן עמו בודאי אין דעתו שיהיו עומדים כאן לעולם אלא כשיצטרך להם ימלם מכאן ויסמוך את הדופן בדבר אחר לפיכך אינן בטלים לגבי הדופן:

יח במה דברים אמורים בקנים העומדים אצל הדפנות אבל קנים המונחים על גבי הסכך אע"פ שלא נתכוין בהן כדי להוסיף בעובי הסכך אלא כדי להצניען או כדי לייבשן אסור ליטול מהן ביו"ט דכיון שקני הסכך בעצמ[ן] אינן ארוגין ביחד ואינן מחוברים זה עם זה א"כ אין שום הפרש בין קני הסכך לקנים הללו שהניח על גביהן והכל נחשב כדבר אחד והנוטל מאחד מהן ביו"ט הרי זה כסותר אהל:

יט אבל אם קנים הללו שהניח על גבי הסכך הן אגודין ביחד ועשויין כחבילה מותר ליטול מאגודה זו ביו"ט דכיון שלא התיר אגדן כשהניחן על גבי הסכך כדרך כל

~ 'תורה אור' פרשת וישב - הפרשה החסידית ~

שיר המעלות בשוב¹

לְבַבְכֶם כו', וְנִתְּנִי מִטֵּר אֲרַצְכֶם כו', וְאַסְפֹּת דַּגְנָךְ כו';
הִנֵּה הַכֹּל הוּא עַל דְּרָךְ עוֹבְדָה⁶. פִּדְיוֹעַ שֶׁבְכָל עֲנִינֵי
עוֹלָם-הַיְהוּה יֵשׁ בָּהֶם עֲנִינֵי עֲבוּדַת ה': "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
כו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כו'" (פֶּהַר כַּהֵ, גֵיד), וְהוּא עֲנִינֵי הַבִּירוּרִים
שֶׁבְּבַחֲנִית "שֵׁשׁ שָׁנִים" וְהַעֲלָא שֶׁבְּבַחֲנִית הַשָּׁנָה
הַשְּׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְּבָאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְאַחַר פְּנוּנַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים⁷. אָבָל לֵב הַהֲמוֹן
הַנוֹטִים אַחֵר בְּצַעֲם⁸ לְהַטְרִיף לְחֵם חוֹקֵם⁹ כְּפִשׁוּמוֹ,
לְבַבְּךָ לֹא כֵן יִדְמָה¹⁰, וְלִפְנֵי לֹא נִכּוֹן¹¹ עַל פִּי הַפְּנוּנָה
הָרְאוּיָה, רַק כָּל יִשְׁעָם וְכָל חֲפָצָם לְמִלְאוֹת דֵּי מַחְסוֹרָם
אֲשֶׁר יִחְסַר לָהֶם¹² בְּצָרְכֵי גוֹפָם, וְעוֹשִׂים מְצָרְכֵי הַגּוּף
עֵינָר. וְזֶהוּ מִמָּשׁ הַפּוֹד הַהֲתַעֲוֹרֵרוֹת שֶׁבְּתַפְלָה לְהִיּוֹת
נִקְבַע בְּלִבּוֹ הָאֲהָבָה לְה' לְכַדָּה בְּלִי תַעֲרוּבַת זֶר חֵם
וְשְׁלוֹם כו' :

וְהִנֵּה, גַם אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֲמַת הָאֱלֹהִים¹³, לֹא יפול לב
הָאָדָם עָלָיו לֹאמַר כִּי הַהֲתַעֲוֹרֵרוֹת שֶׁבְּתַפְלָה וְהַתְּבוּנָנוֹתוֹ
הֵן דְּמִיּוֹנוֹת שׂוּא, שֶׁהָרִי הוּא כְּמוֹ הַחֲלוֹם, שֶׁהוּא כִּי
הַמְדוּמָה שֶׁמַּחְבֵּר ב' הַפְּכִים:

כִּי הִנֵּה מֵאֲחֵר שְׂרוּזָא בְּנִפְשׁוֹ אַחֵר הַתַּפְלָה, שְׂחוּלְפַת
וְעוֹבְרַת הָאֲהָבָה לְה' וּמִתְחַפֵּד לְאַהוּב אֵת גּוֹפּוֹ דוֹקָא,
הָרִי מוֹבֵן שְׁגָם בְּתַפְלָה לֹא בִיטָל אֲהָבַת גּוֹפּוֹ מִכָּל וְכָל,
וְהַהֲתַעֲוֹרֵרוֹת שֶׁבְּתַפְלָה אֵת הָאֲהָבָה לְה' לְכַדָּה אֵינָה
אֲמִיתִית, רַק כְּדִמְיוֹן הַחֲלוֹם שֶׁמַּחְבֵּר ב' הַפְּכִים, וְדוּמָה
לוֹ שְׂאוּחֵב אֵת ה' וְאֵף עַל פִּי כֵן אוֹהֵב אֵת גּוֹפּוֹ, הַגָּם

"שִׁיר הַמַּעְלוֹת בְּשׁוּב כו' הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים" (תְּהִלִּים קכ"ו, א):
הִנֵּה הַחֲלוֹם הוּא מַחְבֵּר שְׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשֵׂא אַחֵר,
וּמַרְכִּיב שְׁנֵי עֲנִינִים הַפְּכִיִּים בְּאֵלוֹ הָיוּ לְאַחֲדִים. וְהִינֵנו
מִפְּנֵי כִּי בַשָּׁנָה נִסְחַלֵּק מוֹחַ הַשֶּׁכַּל הַמְּבַחֵין וְלֹא נִשְׂאָר
רַק כֹּחַ הַמְדוּמָה. וְכֹחַ הַמְדוּמָה יִכּוֹל לְהַרְכִּיב ב' עֲנִינִים
הַפְּכִיִּים, כְּמוֹ סְפִינָה רְצָה בְּאוּר כו', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמֵז"ם
ב"שְׂמוּנָה פְּרָקִים"². רַק שֶׁבְּחַקִּיץ, שְׂמַתְעוֹרֵר כֹּחַ הַשֶּׁכַּל,
הוּא הַשּׁוֹלֵט עַל כֹּחַ הַמְדוּמָה וְאֵינוֹ מַנְיחוֹ לְהַרְכִּיב, לְפִי
שְׂרוּזָא בְּעִינֵי שְׁכָלוֹ שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְאֵינֵן מִתְאַחֲדִים
כָּלֵל.

וְכֵן הָעֲנִין בְּגִלוֹת נִיצוּץ אֲלֻקוֹת בְּנִפְשׁ הָאָדָם, שֶׁהוּא
בְּבַחֲנִית שִׁינָה וְהַסְתַּלְקוֹת הַמוֹחִין, יִכּוֹל הוּא לְהַרְכִּיב ב'
דְּבָרִים הַפְּכִיִּים:

לְהִיּוֹת כָּל הַיּוֹם טְרוּד בְּמִשְׂאֵ-וּמַתָּן "אִישׁ לְבָעֵזוֹ
מִקְצֵהוּ"³, "זֶה פּוֹנֵה לְזִיתוֹ כו"⁴. הַגָּם שֶׁבְּתַפְלָה מְעוֹרֵר
אֵת הָאֲהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִיץ⁵ לְהַתְּפַשֵּׁט מְלִבוֹשֵׁיהָ כו',
לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרַד מַחְמַת הַתְּבוּנָנוֹתוֹ בִּיחוד־אֲעִינְלָאָה
וְיחוד־אֲתַתְּמָאָה, אֵף עַל פִּי כֵן אַחֵר הַתַּפְלָה חוֹלְפַת
וְעוֹבְרַת הָאֲהָבָה, וְאֵינוֹ שֵׁם לְלִבּוֹ כִּי הוּא הַפּוֹד
הַהֲתַעֲוֹרֵרוֹת שֶׁבְּתַפְלָה, וּמְדוּמָה בְּלֵב לְהַרְכִּיב וְלַחְבֵּר שְׁנֵי
עֲנִינִים הַפְּכִיִּים יחד בְּאֵלוֹ הָיוּ לְאַחֲדִים, וּבְאֲמַת הֵם
נִפְרָדִים וְרַחוּקִים זֶה מִזֶּה.

כִּי הַגָּם דְּכַתִּיב בַּתּוֹרָה (פֶּהַר כַּהֵ, ג): "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
שְׂדֶךְ", וְכֵן בְּקִרְיַאת־שְׁמַע (עֲקָב יא, גֵיד): "וְלָעֲבָדוֹ כְּכָל

6. [נִרְאָה לִי שֶׁצִּדְרֵךְ לְהִיּוֹת: עֲבוּדָה - הָעֵרַת כְּבוֹד קְרוֹשַׁת אֲדַמ"ר. בְּדָפּוּס
רֵאשׁוֹן: עוֹבֵד. בְּאוּר הַתּוֹרָה נִשְׁבַּח דָּף תַּחֲשׁ, ב' שְׁנַדְפָס מִגּוֹף כְּתָב יד קִדָּשׁ
ה"צִּמְחָצִדְק" עוֹבְדָא].
7. [אַחַר פְּנוּנַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים: מְגִילָה כ, א].
8. [סוּטָה טו, ב': "מִשְׁרַבּוֹ (חֻקָּא לָה, לֹא): 'אַחֲרֵי בְּצַעֲם לְבָם הוֹלֵךְ, רַבּוֹ (יִשְׁעֵיהָ
ה, כ): 'הָאֲמָרִים לְרַע טוֹב וְלְטוֹב רַע"'].
9. [עַל פִּי יִשְׁעֵיהָ, ל, ח: "הַטְרִיפְנִי לְחֵם חָקִי"].
10. [עַל פִּי יִשְׁעֵיהָ, י, ז: "וְהוּא לֹא כֵן יִדְמָה וְלִבּוֹ לֹא כֵן יִחְשַׁב"].
11. [תְּהִלִּים עח, לו].
12. [עַל פִּי פְרַשְׁתָּ רָאָה טו, ח: "מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ"].
13. [אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֲמַת הָאֱלֹהִים דְּבַרֵי הַיּוֹם ב' לָב, א].

1. [תּוֹרַת חַיִּים דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְיֵהי מִקֵּץ" (הַשְּׁנִי). פִּירוּשׁ הַצְּמַח צִדְק לְתַהֲלִים
כַּאֲפִיטָל קכ"ו - הָעֵרַת כְּבוֹד קְרוֹשַׁת אֲדַמ"ר בְּצִיּוּנִים וְהָעֵרוֹת.
נִאֲמַר שֶׁבַת וְאָרָא, כ"ז טַבַּת תַּסַּח"ה. הִנֵּהה אַחֲרַת - בְּסַפֵּר הַמְּאָמְרִים תַּסַּח"ה
חֲלַק א עֲמוּד קַדֵּ. הַמְּאָמֵר עִם הַנְּהוּת וּמִתְחִיל "לְהִבֵּן עֲנֵן הַחֲלוּמוֹת שֶׁתְּגַלּוֹת
נִשְׁפָּל לְבַחֲנִית חֲלוֹם" - בְּאוּר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּבוֹד ו דָּף תַּחֲשׁ, כ. וְרֵאָה שִׁיחַת
שֶׁבַת פְּרַשְׁתָּ פִּינָהם ה'השד"ג).
2. [פְּרָק א].
3. [יִשְׁעֵיהָ נו, יא].
4. [עַל פִּי קְהֵלַת רַבָּה סְרָא תְּנִינָא פְּרַשָּׁה ז א וז ד. וְלִקְטִיט שְׂמַעוּנֵי פְּרַשְׁתָּ בְּשִׁלָּח
רְמוֹ רכ"ו. שׁוֹפְטִים יא רְמוֹ סח. וְרֵאָה הַלְבוֹת מְלַמְדֵי תּוֹרָה לְרַבֵּינוּ תְּהֵן פְּרָק ב
בְּסוּף הַקּוּנְטָרִם אַחֲרָיו].
5. [הָאֲהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִיץ: שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו].

הם נפרדים ורחוקים זה מזה.

ולכן אי אפשר להיות גילוי בחינת ההתפלגות בבחינת גילוי החכמה, שהיא ראשית התחלקות הקוין, אלא בבחינת שינה והסתלקות המוחין בגלות, אזי מתנוצץ ומאיר האור העליון, והוא מסתתר ומתעלם בבחינת "קדרות" וחשך, דהיינו בבחינת התלבשות, התעלם בו, ולא בבחינת גילוי. פי הגילוי הוא בבחינת חכמה ודעת שהוא על פי קוין. :

ולעיתיד-לבא פתיב (ישעיה ל, ט): "ולא יבנף עוד מוריד" בכנף ולבוש בו, ולכן "ביום ההוא יהיה [...] שמו אחד" – שלא יהא מלוכש ומכוסה בנרתק, ויהיה "נקרא כמו שנכתב בו", "פי עין פעין יראו בו" (ישעיה נב, ח).

ואזי נאמר (תהלים קכו, א): "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים", פירושו: שיתגלה מדרגה ובחינת זו של החלום, עד אשר פולס יכירו וידעו וישיגו החיות הנמשך להם בזמן הגלות שהוא מבחינת החלום, ולכן יאמרו: "היינו כחולמים".

ובזה יבין מעלת ומדרגת יעקב ויוסף על ידי החלומות.

ויש בחינות שיוסף הוא יותר במעלה מפרגת משה רבינו עליוהשלום.

ונדב ואביהוא היו נפש רוח של יוסף. ו"אנחנו טמאים לנפש אדם" (בהעלותך ט, י) – זה אביהוא¹⁷. אבל נדב היה מבחינת "רוח", ולא היו צריכים הזאה בשבילו כלל, ועליו נאמר (תהלים נא, יד): "ורוח נדיבה תסמכני".

וזהו שכתוב (תהלים פ, ט): "נוהג בצאן יוסף", כי בזמן הגלות הנהגת ישראל הוא בבחינת יוסף, שהוא מבחינת חלום, מעולם העגולים בו. ולכן נקרא (ויחי מט, כב) "בן פנך" – אותיות פנך¹⁸ ותופ"ד – שמתפר בו, ולכן היה פותר חלומות. :

פי לא צדקו יחדיו¹⁴, לפי שזה נלקח מפת המדמה אשר יכול לדמות דמיונות שוא; אך באמת הנה בחינת חלום זה שרשו למעלה ויסודתו בהררי קדש עליון.

ויבין בהקדים מה שכתוב (זכריה יד, ט): "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", ופריך בנמרא (פסחים ג, א): "אמו האידנא לאו שמו אחד הוא?!" ומשיני: "לא בשאני נכתב אני נקרא כו"¹⁵.

והענין: פי "שמו" הוא בבחינת גלות, ולכן אינו נקרא כמו שנכתב, רק בלבוש ונרתק בו. והנה בגלות הוא בבחינת שינה והסתלקות המוחין "תלת פלילן כו"¹⁶, ואז נשמתו מושכת לו חיים מלמעלה בו, ושם הוא בבחינת עגולים, שאין בהם בחינת מעלה ומטה, רק הכל בהשוואה אחת ובהתפלגות והתאחדות כל הענינים בלי שום פירוד והתחלקות, כגודע מאמר רז"ל (עריבין יג, ט): "אלו ואלו דברי אלקים חיים"; רק בשנמשך דרך קוים אזי יש התחלקות, קו ימין – חסד בו; מה שאין כן בבחינת עגולים אין שם התחלקות כלל, ושם כל הדברים המתפרדים למטה מחברים וכלולים יחד, ולא נראה שום פירוד והתחלקות ביניהם. :

אך להיות בחינה זו בגילוי למטה, אינה פי אם על ידי בחינת שינה והסתלקות המוחין בגלות. ועל זה נאמר (ישעיה ג, ט): "אלביש שמים קדרות" – "שמים" הם בחינת עגולים, הם מלוכשים בבחינת "קדרות" וחשך, שהוא העלם והסתת, שאז מאיר ומתנוצץ מלמעלה, מעולם העליון שהוא בבחינת עגולים, בבחינת חלום, שהוא פת המדמה לחבר שני הפכים בנושא אחד כאלו הם אחרים ממש.

לפי שבאמת בשרשם בעולם העליון הם מחוברים ומיוחדים, פי שם הוא בבחינת עגולים כנ"ל, רק למטה, בהתחלקות הקוין על פי חכמה ודעת להיות קו זה פך וזה פך, אזי נראה ונגלה ההפוך, שזה ההפוך מזה, ואזי

¹⁴ "להבין הענין דתלת פלילן גו תלת" תשכ"ג – תורת מנחם חלק לו עמוד 263.

¹⁷ (סוכה כה, ב).

¹⁸ (ראה בעל המורים פאן).

¹⁴ (על פי תהלים יט, י: "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו").

¹⁵ ("נכתב אני ביד ה' וא נקרא אני באלף דל"ת").

¹⁶ ("תלת פלילן גו תלת" – שלש כלולים בחוד שלש. ראה זהר תוספתא בשלח ג, סוף עמוד א. עין חיים שער תפלים פרק ב. וראה דבור המתחיל

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ממקוה המים כמו מי הים שגא' ולמקוה המים כו' שעומדים במקום א' בלתי מתפשטים והולכים כו' אבל הן עולים למעלה בתגבורת גדולה כגלי הים ונהרות הן המתפשטי' והולכים דניידי ואולי ממקורם מים מחודשים בכל רגע והילוך הנהר בשטף גדול בהתגברות גדולה מצד חידושו ממקורם ממעיינות כמ"ש השולח מעיינות בנחלים וע"כ יש בכח גדול דשטף הנהרות לשטוף בתים ואבנים גדולות כו' והדוגמא הזוה הוא בענין מרדות הפרנסה שנק' מ"ר כנ"ל כאשר הנפש מתקשרת במרדות רבות ועמוקות כעומק הים ועולה ומתגבר על נפשו בבחי' פיזור הנפש עולה ויורד יעלו שמים ירדו תהומות כו' בלי מנוח לנפשו כלל כנ"ל שנק' בלכול המוח והלב לגמרי כו' וענין נהרות הוא התגברות עומק המחשבה והתחכמות יתירה בחידוש העיון ממקור השכל הנובע למצוא תחבולות למרף נפשו בפרנס' בלי תנוח מחשבתו אפי' רגע והולכת ומתגברת ומשוטטת כמרוצה בתמידות בלי הפסק כלל וכל רגע מתחדשי' מחשבות חדשות כמי הנהר שנובעים ממקורו וניידי ואולי בשטף גדול והן מים המחודשים כל רגע כו' ומחמת רוב התגברות הילוך המחשבה שנק' נהר יש בכחו הגדול לשטוף ולהעביר לכה האהבה רבה מעיקרה ושרשה שתתבמל ממציאיותה וע"ז א' שגם נהרות לא ישטפוה וד"ל (וכמו שנראה בחוש ברכי המ"ו בעניני הפרנסה שמתגברים ומתחדשים גם בעת התפלה בשטף גדול ועכ"ז לא ישטפוה לאה"ר העצמי ומבעית כלל וכלל מטעם הנ"ל וד"ל):

(יה) ובל' זה יובן בתוס' ביאור ענין מ"ש מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה. דהנה מבואר למעל' ביתרון מעלת בחי' ומדרגה דאורות דתוהו על בחי' אורות דתיקון שהן בחי' המ"ר מרדות הפרנסה שמצד זה ודאי היה בכחם לכבות את אור האהבה שבנשמה שמצד שרשה בבחי' התיקון כו' וכנ"ל במ"ש כי ההרים ימושו דגם מדות שברצון ושכל מתבטלים במרדות דמ"ר כו' (וכמ"ש יורדי הים כו' ייחגו וינעו כו' עד כל אוכל דחכ' תתעב כו') אך מה שמ"ר הללו לא יוכלו לכבות כו' זהו מצד שתעלה הנשמה לבחי' אה"ר דכל מארך שהיא אה"ר הטבעי' ועצמות שעולה מאליה לפי שחלק אלוה ממש היא וכנ"ל ששרשה מגעת בעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מבחי' התוהו ותיקון שנק' חושך ואור כו' וע"כ אין בכח דמ"ר לכבותה כלל ואמנם מבואר למעל' דגם אה"ר זו דכל מארך מתבטלת ממציאיותה להיותה באה מלמטה למעלה מצד בחי' התקשרות דמקבל במשפיע (שנק' נייחא דרוחא שבא מבחי' הברורים והעלאות דמ"ר כנ"ל שנק' צ"ת) עכ"ז מעוררת לבחי' אה"ר וחסד העצמי דעצמות המאציל שנק' חסדים שבאה מצד עצמות המאציל שאין אתדל"ת מגיע לשם כלל דהא תליא אע"פ שאין ערך כלל למקבל דכנ"י לגבי המשפיע מ"מ בחי' התקשרות עצמיות דמקבל מעוררת לבחי' התקשרות עצמיות דמשפיע ולזאת א' דמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה דכנ"י מצד אה"ר העליונה דבחי' חסדים הנ"ל וד"ל:

(יט) ונהרות לא ישטפוה. פי' מים רבים הן מים המכונסים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - להבין ענין פסח ומצה

לאין שיעור בין ידיעת מציאות השכל שבאדם לידיעת מציאת הח"ע שהרי הח"ע אינו מערך ומהות השכל אנושי שהחכמה תחי' כו'. הלכך מה שיודע מציאת ח"ע אין ידיעה זו כלל ממהות ידיע' שיודע השכל אנושי שהיא ידיעה גמורה. אך ביאור ענין החילוק יובן עפמ"ש במ"א ע"פ וידעת

ו. ויובן יותר באר היטב החילוק שבדיעת המציאות דה"ס דאצי' וא"ק בין הרשב"י ז"ל לשאר מקובלים, ע"פ משנת"ל אות ג' דהשכל ומדות שבאדם ג"כ אין האדם משוג רק מציאותו ולא מהותו ממש. והנה גם הח"ע דאצי' ג"כ ידוע לנו מציאותה ולא מהותה, והרי מ"מ יש ריחוק גדול

ממכ"ע הוא ג"כ ידיעת המציאות לבד ולא השגת המהות. והחילוק ביניהם שידיעת המציאות ממכ"ע הוא בחי' הרגשה ממש כמו שהאדם מרגיש חיי נפשו כנ"ל משא"כ בבחי' סכ"ע לא שייך דעת והרגשה רק אמונה בו, וקרוב לזה הוא החילוק הנ"ל בידיעת המציאות בשכל ומדות שבאדם עצמו שאין בהם ג"כ השגת המהות כנ"ל ועכ"ז מרגיש מציאותן הרגשה גמורה כמו שמרגיש חיי נפשו, שהרי השכל מתגלה במוחו והמדות בלבו ומרגיש אהבתו או השכלתו בו' רק שאינו משיג מהות ענין כה השכל אך ומה הוא, משא"כ ידיעת המציאות דח"ע אינו עד"ז רק עד"ע ענין האמונה בסכ"ע, ומלבד החילוק שבין הרגשה ודעת לבחי' אמונה הרי מובן למשכיל שידיעת המציאות שבבחי' הרגשה ממש הוא ענין קצת ידיעה והשגה והכרה כמשל ככה השכל שבאדם שאע"פ שאינו משיג מהותו מ"מ קצת הכרה שייך בו ע"י שמתגלה במוחו גלוי ממנו בו' משא"כ בח"ע אין שייך לומר כן שאין שום מוח משיג ענין הח"ע שהחכמה תחיה מאין ליש נשמות ושמן ומים ואור בו' שאין זה מערך ומהות שכל שלנו א"כ אין אתנו שום הכרה והרגשה בענין מהות הח"ע רק הידיעת המציאות הוא שאנו יודעי' ומאמינים שיש בחי' חכים ולא בחכמה ידיעה בו', ועד"ז יובן ההפרש בידיעת המציאות בע"ס עליונות בינינו להרשב"י והאריז"ל דענין ידיעה שלנו הוא ע"ד האמונה שלכך נק' הי"ס רוא דמהימנותא ואין לנו שום הכרה בבחי' ח"ע בו' משא"כ ידיעת הרשב"י ז"ל עם שאינה השגת המהות כנביאים מ"מ י"ל שהיא ידיעה והרגשה ע"ד שהאדם נרגש ויודע מכה השכל שבו אע"פ שאינו משיג מהותו כנ"ל:

היום בו' שיש חילוק בין דעת לאמונה דשם נת' שהרגשת המציאות נק' דעת עד"מ מה שהאדם יודע שיש בו נפש המח' אותו אין שייך ע"ז ל' אמונה שהרי זה נרגש אצלו ממש שכשרואה חיות הגוף וקיומו יודע ומרגיש כי נפשו הוא בו שהיא היא המחיה את הגוף ובלעדה אין לו חיות וקיום. ומ"מ אין זה השגת המהות שאינו משיג מהות הנפש אך ומה היא בו' ועד"ז למעלה ג"כ בבחי' ממכ"ע דהיינו להאמין שהקב"ה מחי' את כולם והוא ברא כל העולמות מאין ליש א"צ לזה אמונה שהרי זה נרגש וע"ז נאמר אחזה אלוה מאחר שרואין העולמות שהן כמו גוף גדול מהארץ לרקיע ת"ק שנה בו'. מזה נרגש שיש בהן חיות מא"ס ב"ה המהות ומחי' אותם ומקיימם כמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וידיעה זו מורגשת כאילו רואה בו' כמו שנרגש אדם מנפשו ע"י שרואה חיות הגוף וקיומו כנ"ל וע"ז נאמר דע את אלקי אביך בו'. שענינו הרגשה ממש רק שהיא הרגשת וידיעת המציאות ולא השגת המהות כי הוא ית' הוא הידוע מציאותו ולא מהותו. אך הנה דעת והרגשה זו הוא בבחי' ממכ"ע אבל בבחי' סוכ"ע כת' אני ה' לא שניתי ואתה הוא קודם שנברא העולם שאינו בגדר עלמין כלל ואינו כדמיון הנשמה המתפשטת בתוך הגוף שמתפעלת ממקרי הגוף וממקרי המקום והזמן קוד ורום בו' אבל הוא ית' אינו נתפס בגדר מקום שאינו בגדר עלמין כלל. ובבחי' זו לא שייך דעת והרגשה שאין נתפס בשום שכל והשגה אך אין שינוי לפניו ית' אלא זו היא בחי' אמונה להאמין בה' שהוא ית' אינו בגדר עלמין ולפניו כחשיכה כאורה. והנה הרי ענין אמונה זו היא ג"כ ידיעת המציאות שאנו יודעים ומאמינים שהוא ית' סכ"ע ואני ה' לא שניתי כנ"ל והדעת וההרגשה בבחי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

שתי ידות לקרש

העם בשיטים בו', ונתהפך להיות עצי שמים עומדי' בחי' ביטול שלמעלה מהדעת ע"ד שארז"ל כתובות י"ז ע"א אהני ל' שמותא לסבא וכמ"ש בתניא פ"ח בפ' בהמות הייתי עמך וכו' שהכל כפתיים אצלו ית' בו' יעו"ש, כי הוא ית' הוא למעלה מן השכל והדעת, וא"א לשכל ודעת להשיג אותו ית' כ"א בבחי' אמונה שהיא למעלה מן הטעם ודעת וזה ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך

שתי ידות לקרש וכו', הי' הקרש כמין חי"ת. כי הנה מבואר כמ"א דענין המשכן להיות דירה בתחתונים והיינו ע"י דאתכפי' סט"א שע"ז אסתלק יקרא דקוב"ה ככולהו עלמין היינו כל בחי' ההעלם המסתיר ומעלים לא יעלים וכו'. והוה ענין הקרשים שהיו מעצי שמים פי' שמים שנתהפך מבחי' שמים שהוא רוח שמות דסט"א שהרי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שמות וכת' שמו העם ולקטו בו' וישב

וע"ד אדה"ר קודם חטא עה"ד טו"ר, ולכן ע"פ שכל אנושי קראו לנביא משוגע כנ"ל, אבל באמת זהו מעלה ומדרגה גבוה והיינו כמו אדה"ר קודם החטא כו'.

ועפ"ז יובן ג"כ מה שדרשו על משה פסוק פתי יאמין לכל דבר (משלי י"ד ט"ו) ברבות שמות ריש פרישה ג', שלכאוף תמוה איך קראו למשה פתי אלא שלגבי הקב"ה הכל כפתיים כנ"ל, ובח"י זו בנפש היא בח"י משכיל בח"י איתן שלמעלה מן השכל כמ"ש בלק"ת בד"ה ראה אנכי נותן ע"ש ס"א, וזהו כמו אדה"ר שהוא בח"י חיה והחכ' תחיה שלמעלה ממדרגת משה שוכה לבינה לבד שבינה היא בח"י נשמה לבד, ואדה"ר הוא בח"י חיה וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים, ובח"י זו שלמעלה מן השכל נת' לעיל מן הסש"ב פי"ח שזהו בח"י האמונה, ולכן משה ע"י האמונה שהאמין בהקב"ה בתחילת התגלותו שאמר לו אנכי אלקי אביך, וזה או להיות במדרגה כמו אדה"ר בח"י והחכ' תח"י, והיינו ע"י שהי' פתי, פי' שהבין שלגבי אוא"ם ב"ה דלית מח' תפיסא ב'י' כלל נמצא הכל כפתיים נגדו ולכן האמין לכל דבר, ונמצא כי פתי יאמין לכל דבר היא מעלה גדולה, ומ"מ אינו סותר למש"א משה וזה לבינה ש"ל שלבחי' בינה וזה בדרך השגה, אבל לבחי' חיה דאדה"ר ע"ז אינו שייך השגה מאחר דלית מח' תפיסא ביה כלל, ולכן הכל כפתיים נגדו ית', כ"א בבחי' אמונה לבד (והיינו כי בכאן מדברים איך שבחי' חכמה היא למעלה מהשתלשלות שהמקור ע"ז הוא סש"ב פי"ח הנ"ל, ובלק"ת בד"ה מצה זו בענין מוחין דאבא שהם למעלה מהשתלשלות כו').

(תהלים ע"ג ד"ב ג"ג), פי' ע"י האמונה, הגם שאני בער ולא ארע מפני כי הכל כפתיים נגדו שא"א ע"פ השגה ושכל להשיגו ונמצא הרי אני ככהמה מ"מ ע"ז אני תמיד עמך (וע' בסש"ב פמ"ו בפ' ב' פסוקים אלו ואני בער וגו' ואני תמיד עמך). ובחי' אמונה זו ישנו בכל או"א מישראל אפי' בקל שבקלים מחמת בחי' חכמה שבנפשו פי' חכמה כח מ"ה, מ"ה הוא בחי' שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אוא"ם ב"ה דלית מח' תפיסא ביה כו' ולכן כל ישראל אפי' הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשגה כי פתי יאמין לכל דבר כו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מח' תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית'.

ובחי' זו הוא כענין אדה"ר קודם חטא עין הדעת טוב רוע וכו', וכן הי' ענין הנביאי' כמ"ש (במלכים ב' ס' ט"ו י"א) מדוע בא המשוגע הזה אליך כו' שפי' במצו"ד שהי' קורין לנביא משוגע לפי שבעת שהי' מתבודד בנבואה הי' נדמה להם כמשתגע על כי לא פנה אז בעניני העולם. וזהו ג"כ דכתי' גבי שאול (בשמואל א' סס' י"ט) ויפשט גם הוא את בגדיו, שפי' בד"ה להבין ענין הסוכות (בס' מלוקטום ח"א בסופו והוא ג"כ דרוש המצנפת) שמדרגת הנביא שהי' בא לכלל הפשטת הגשמיות ומגיע לבחי' של אדה"ר כמו שהי' קודם החטא שאז לא הי' יודע מעה"ד טו"ר כלל, ולכן כתי' ויהיו שניהם ערומים כו' ולא יתבוששו, שלא הי' צריך ללבושים, וכן הנביא בעת שהי' שורה עליו רוח הנבואה הפשיט בגדיו, שמורה על הפשטת הלבושים משכל אנושי,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

והי' עקב תשמעון, שבת פרשת עקב, תער"ג

היינו בעולם האצ"י בבחי' פנימי' הכלים כו' כנודע, ומה שנק' בנות ירושלים זהו הנשמות כמו שהן בבחי' עיבור במל' דאצ"י, וי"ל משום דכשהנשמה היא בבחי' מל' אז הוא בבחי' מציאות דבר דשייך בה ענין היראה כו'. וכמ"ש במ"א בענין אהוי"ר למעלה דאינו שייך לכאורה בע"ס דאצ"י מאחר שהן אלקות ממש כו', ומ"מ בבחי' מל' כתי' למען יזמך כבוד ולא ידום דנהו"ת קארי תדיר כו', שהוא בחי' רצוא שז"ע האה' כו', והיינו לפי שהמל' היא בחי' הגילוי שבאצ"י שאינו בחי' העצמות דאצ"י וע"כ עיקר הכלים הן בחי' מל' כו', ולכן

קעו) **וביאור** הענין הוא, דהנה בענין ההתקשרות הגם שזהו בדבר שהוא נפרד בפ"ע, מ"מ ע"י ההתקשרות יש בוה יתרון מע' מההתאחדות הקודמת והיינו שע"י ההתקשרות באים למדרי' גבוה יותר כו', ויובן זה בהתקשרות הנשמה באלקות ובתו' שע"י ירדתה בבי"ע שנעשית כדבר בפ"ע הנה ע"י ההתקשרות שלה נעשה בה יתרון מעלה כו'. והענין הוא דהנה כתי' שחורה אני ונאווה בנות ירושלים, פי' בנות ירושלים קאי על הנשמה כמו שהיא בשרשה באצ"י וכמא' נשמה שנתת בי טהורה היא, דטהורה

הגוף ונה"ב שמתעלם אורה ומתרחקת ממקורה עד שצריכה יגיעה עצומה בכדי לבא ליראה, והיגיעה היא בב' ענינים, הא' בהתבוננות לפעול את היראה להיות כי היראה באמת אינה באה רק ע"י השגת הענין לבד, כמו האה' שבאה רק ע"י השגת הענין האלקי שמרגיש את העילוי דאלקות כו' (אם שהשגת הענין והרגש העילוי והיוקר באים כאחד או שבא אח"כ, וכמשנת"ל פקע"א, דההפרש בזה הוא אם שההתגברות היא מהרגש הענין האלקי שמושיג על ההשגה עצמה או הרגש העילוי והיוקר הוא בעת ההתבוננות, ואם ההשגה היא בהתגברות או בא הרגש העילוי אח"כ כו', ועיקר ההפרש בזה הוא אם ההשגה היא בבחי' פנימי' השגה או בבחינת חיצוני' לבד כו', דבהשגה פנימי' התגברות הרגש האלקי יותר ובחיצוני' השגה התגברות ההשגה יותר כו', אמנם גם בחיצוני' השגה יש בזה הפרש בין דקות השגה לגסות השגה, בדקות השגה נרגש הענין האלקי מה שמושיג ובהשגה מגושמת נרגש ההשגה ביותר כו', ובוזה שייך זיכור לבא לידי דקות ההשגה כו', אך בד"כ בחיצוני' ההשגה התגברות ההשגה יותר כו'. ובכללות יותר ההפרש הוא בטוב האלקות בעצם שזה בא בעת ההשגה וההתבוננות כו', או שההרגש הוא מה שקרבת אלקים לו טוב שזה בא אחר ההשגה וההתבוננות כו', וזה גופא תלוי אם הוא בבחי' פנימי' השגה או בחיצוני' כו', דבפנימי' ההשגה ההרגש הוא בטוב דאלקות בעצם כו'. אמנם גם בענין קרבת אלקים לי טוב יש הפרש הנ"ל שבאם ההתגברות היא מהרגש הענין האלקי ה"ז בא בדרך ממילא, וכאשר ההתגברות היא ההשגה ה"ז בא אח"כ כו', ואיך שיהי' הוא שע"י השגת הענין נרגש העילוי והיוקר דאלקות כו'), ועי"ז מתעורר כאהבה ותשוקה לאלקות כו'. אבל ביראה אינו מספיק ההשגה לבד כ"א צ"ל הרגש הענין יותר וכמו ענין ההכרה, והיינו שיהי' הענין אצלו בבחי' קירוב המהות במקצת עכ"פ ועי"ז דוקא יתעורר ביראה כו', והיינו לפי שהיראה ביסודה היא בחי' ביטול המהות (דאה' היא בבחי' יש מי שאוהב כו', וביראה הגם שיש בזה אופן שהוא בבחי' יש מי שירא כו' וכמ"ש במ"א, מ"מ בד"כ היראה היא ביטול המהות כו'), שבא דוקא ע"י הקירוב במהות הדבר הנורא בבחי' הכרה קצת עכ"פ כו' (ומוכן דהן באה' והן ביראה כשהן באים מבחי' הראי' ה"ה גבוהים במעלתם באין ערוך, וכאן אין הכוונה בזה בבחי' ראי' וגם לא בבחי' הכרה באמת, רק שבאה' מספיק הקירוב דהענין האלקי שמתקרב אליו ע"י השגה לבד, וביראה צ"ל בההשגה גופא קצת הכרה והרגש דעצם הדבר כו'), ועי"ז צריכים יגיעה יתירה שיהי' לו קצת הכרה כו'. והב' שצ"ל היגיעה בזיכור החומרי להיות בו בחי' היראה והביטול כו' (וגם להיות בחי' ההכרה הנ"ל צריכים לזה ג"כ זיכור החומרי' כו') וכמארז"ל יגעת ביראה שהיראה

בבחי' מל' שייך ענין הרצוא כו' (וגם בהע"ס בכלל שייך ענין אהוי"ר רצו"ש והו"ע ממולמ"ט כו' וכמ"ש במ"א). וכמו"כ הוא בנשמות כמו שהן בבחי' מל' אז שייך בהם ענין היראה שיהיו נקראים בנות ירושלים כו'. גם י"ל דהכוונה היא על הנשמות דב"ן וכידוע שיש נשמות דמ"ה ונשמות דב"ן, דהנשמות שהן מבחי' מ"ה היינו שעיקרם הוא מבחי' ו"א דאצי' והן בבחי' אין בעצם, וכמו שירדו למטה אינן נתפסים בנשם והן בבחי' עובדי ה' בנשמתן כו' (והן הנשמות שנק' בנים למקום, ויש בזה מדר' גבוהות יותר הנק' אחים ורעים כו', וכמ"ש בלק"ת כהבי' דיונתי), ונשמות דב"ן היינו שהן מבחי' מל' והן בבחי' יש כו', וכמו שהן בעיבור בבחי' מל' הביטול שלהם הוא בבחי' ביטול היש כו', וכמו שירדו למטה עיקר עבודתם הוא בביטול חומר גופם כו' (ואליהו שהי' בעיבור י"ב חדש הי' למטה ביטול גופו ביותר עד שעלה בסערה כו', רק שנשמת אליהו הי' מבחי' ב"ן דמ"ה כו' וכמ"ש במ"א), ונשמות אלו הן נתפסים בנשם, והו"ע עיקר עבודתם למטה בביטול גופם כו'. וזהו דבנות ירושלים הן הנשמות כמו שהן בבחי' מל' דבאלו הנשמות שייך לו' אח"כ בירידתן בנפש שחורה אני ונאווה כו' (דבנשמות דמ"ה אינו שייך ענין שחורה אני מאחר שגם בירידתן למטה הן בבחי' אין בעצם כו', רק בנשמות דב"ן שייך לומר שחורה אני ונאווה כו'). והנה הנשמות כמו שהן למע' ה"ה בתכלית הביטול ובבחי' אחדות באלקות, וזהו שנק' בנות ירושלים, פי' ירושלים יראה שלם שלמות היראה כו', דבנבראים דבי"ע לא יש בהם שלמות היראה להיות בהם הביטול בתכלית שז"ע היראה כו', דגם במלאכים שיש בהם בחי' ביטול הרי כתי' ובמלאכיו ישים תהלה כו', וכמארז"ל אפקוהו לממ"ט כו', והיינו מפני שאין הביטול שלהם בתכלית וכמ"ש במ"א. אך בחי' מל' להיותה אלקות ממש ה"ה נק' ירושלים שהיא בבחי' שלמות היראה והביטול כו' (דע"ה שהמל' הוא בחי' יש לא כמו החכמה שהיא בחי' ביטול בעצם, ולכן הי' דוד בר נפלי כו', וכמשנת"ל פקס"א, מ"מ ה"ה בביטול בתכלית דהיינו בבחי' ביטול הישות לגמרי כו'), וע"כ הנשמות כמו שכלולים במל' נק' בנות ירושלים שהי' בהם שלימות היראה והביטול כו', וכמדר' זו הנשמה היא בבחי' טהורה מכל בחי' ישות כו', וכמ"ש בלק"ת ד"ה ושמתי כדכר הכ'. אך בירידתה למטה נא' אתה בראתה אתה יצרתה כו' שנעשית בבחי' יש ובבחי' מציאות נפרד ממקורה כו', וכנודע דהנשמות בשרשן הן בבחי' עדאת"כ שמויוחדים במקורם וכמו דגים שבים כו', ובירידתם למטה ה"ה בבחי' נבראים דעדאת"ג שהם נפרדים ממקורם כו'. ועל זמן ירידת הנשמה למטה עי"נ שחורה אני שאומרת הנשמה שלמטה אל הנשמה כמו שהיא למע' קודם התלבשותה בנפש, הגם דשחורה אני בבחי' שחורות והתעלמות אור כו', ומה גם ע"י

שהן נשמות דב"ן שהן בבחי' ביטול הישות, ושם הוא שלימות היראה, משא"כ בבי"ע גם במלאכים, ובירידתה למטה צריכה יגיעה וביותר על היראה, והוא היגיעה בהתבוננות, כי לאהבה מספיק ההשגה והרגש העילוי (ויבאר בקצרה משנת"ל פקע"א), וליראה צ"ל עכ"פ קצת הכרת הענין, מפני שהוא ביטול, וגם היגיעה בויכוח החומרי להיות בו היראה וההכרה.

צריכה יגיעה גדולה ועצומה כו', וגם אחר שבא לבחי' יראה אינה בערך כלל להיראה דמלאכים ג"כ וכ"ש לגבי היראה דנשמות כמו שהן למע' כו'.

קיצור. ובה"ע דהנה התקשרות הגם שזהו בדבר נבדל יש בזה יתרון, דהנה כתי' שחורה אני ונאווה בנות ירושלים, בני"ר הן נשמות שהן באצי' בעיבור בבחי' מל', דבמל' שייך ענין הרצוא, ובנשמות דשם הו"ע היראה, או

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהגה - ש"פ וישלח, בסעודת שבע ברכות

בציצית, הקב"ה מניח תפילין, קוב"ה מצלי ומאי צלותי' יה"ר שיכבשו רחמי את כעסי, והיינו שהקב"ה מקיים כל המצות, הנה הקב"ה מקיים מצות לשמח חו"כ, ולכן בסדר התהוות הנבראים ברא תחלה ששון ושמחה ואח"כ ברא חתן וכלה בכדי שחו"כ יהיו שרוים בשמחה. וזהו אשר ברא ששון כו' ורעות, דברא הו"ע הגילוי, וזהו האי שביעאה ברכה השביעית שהיא בספי' המל' איהו מקיים כולא, דכל הספי' משפיעים בספי' המל' ושם הוא מקום דהגדלה בתוספת וריבוי, ולואת מהאי שביעאה מתברכאן כולא ודאי, לפי שהמל' היא מושרשת בהעצמות כ"ה, כללא דעשר אמורין, בגין דדא כליל עילא עשה"ד ותתא ע"מ, וע"ד כליל בהאי ז'יני דחרוה, לפי שאז נשלם הכוונה האמיתית כבראית והתהוות העולמות, וברכה זו (דברכת אשר ברא) היא שבה והודאה להקב"ה דוכאין אינון ישראל דאינון זכו לתתא כגוונא דלעילא, נש"י מאכין ריין קלאר דעם ארץ הלזו הגשמי והחומרי כגוונא דלעילא, עלייהו כתיב ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ, דישאל הם הממשיכים דגם בארץ הלזו הגשמי' יהי' גילוי בחי' אחד, דאחד הוא ז' רקיעים וארץ, והד' הוא ד' רוחות העולם איך שכולם בטלים להאוא"ם אלופו של עולם, וזהו גוי אחד בארץ דישאל ע"י ההתעסקות שלהם בתורה עבודה וקיום המצות שהם הג' עמודים שעליהם העולם עומד, הנה עי"ז הם ממשיכים הגילוי דבחי' אחד, וזכאין אינון ישראל דאינון זכו לתתא כגוונא דלעילא, דבכל הענינים שלמטה כשעושים אותם ע"פ התורה אז ממשיכים גילוי אוא"ם כ"ה גם בעולמות העליונים. והו"ד מיני שמחה בשמחת חו"כ לפי שהם מקיימים העולם שנברא בע"מ ולהעמיד דורות עוסקים

(יב) וביאור הענין הוא, דהנה כתי' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, וארו"ל (פסחים דמ"ט ע"ב) א"ת מורשה אלא מאורשה, שהתורה היא מאורסה לישראל, וכל עיקר ענין לימוד התורה הוא בשביל קיום המצות, דהרי גם לימוד התורה גופא הוא מצוה, ובהפלוגתא אם תלמוד גדול או מעשה גדול נמנו וגמרו דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, הרי דעיקר ענין לימוד התורה הוא בשביל קיום המצות, ולכן כאשר נהנה מסעודת חתן ומשמחו, דצריך להיות שניהם דוקא שיהנה ויתענג מסעודת חתן וכלה, שזהו היראה על מדותיו הטובים היפך האיש רע שנת"ל שהוא רע בעצם טבעו ועינו רעה בשל אחרים, אבל בעל מדות טובות הוא שצריך ליהנות ולהתענג מסעודת מצוה, וכאשר הוא נהנה מסעודת חו"כ ומשמחם זוכה לתורה, והיינו שע"י שמשחח חו"כ שלמטה, הנה עי"ז זוכה להחתן וכלה שלמעלה שהו"ע המשכת אוא"ם בתורה, וזהו אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה, וזה מה שהקדים הששון ושמחה לחתן וכלה, הנה מעם הדבר הוא בכדי שהחתן וכלה יהיו שרויים בשמחה שמשמחין אותם ומברכין אותם מלמעלה. והענין בזה הוא, דהנה כתיב מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל ואי' במדר' (שמות פ"ל) לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת בשר ודם, מדת כ"ו מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום, והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור, ולכן הנה בסדר התהוות הנבראים ברא הקב"ה ששון ושמחה תחלה ואח"כ חתן וכלה בכדי שהחתן וכלה יהיו שרוין בששון ושמחה, הו"ע קיום המצות של הקב"ה שהקב"ה מקיים מצות לשמח את החתן וכלה, וכשם שהקב"ה מתעמף

מסעודת חתן ומשמחו ה"ו הוראה שמדותיו הם טובים עפ"י דרכי התורה, לכן זוכה לתורה, דהתורה שלו היא זכה ובהירה. הקדמת ששון ושמחה לחו"כ, בכדי שהחו"כ יהיו שריו בשמחה, שהקב"ה משמח את החו"כ וכמ"ש מגיד דבריו ליעקב, וזכאין אינון ישראל שמבררים את המטה שיהי' כנוונא דלעילא.

בעשרת הדברות (כמ"ש באבודרהם). וזהו השבח שמשבחין אותו ית' מה שנברא למטה ג"כ חתן וכלה, דע"י השמחה שמשמחים החו"כ מעוררים בחי' חו"כ שלמעלה להיות ותורה אור ויאר ה' פניו לכל ישראל בשמחת עולם, לזכותם בבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות. קיצור. התורה היא מאורסה לישראל, וכאשר נהנה

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

אחרון של פסח, תרצ"ד

מפרשי הרמב"ם מציינים שארבעת המלים בהן מתחיל הרמב"ם את ההלכה, "יסוד היסודות ועמוד החכמות", ראשי התיבות שלהן הם שם הוי'.

כלומר, היסוד של כל דבר והעמוד של כל הידיעות, הם שם הוי', ובכך צריך להיות מלוא ההבנה. כלומר, לא רק ברגש, אלא יש להקדיש את ההשתדלות הגדולה ביותר שהשכל האנושי יבין את הדבר.

כדי שהשכל האנושי הקר יוכל להבין אלקות ושכל אלקי, מן ההכרח להסביר לו זאת על ידי משלים ודוגמאות מדברים שהוא משיג אותם. כך יכולים להביא את השכל האנושי להבנת שכל אלקי ולקרבו להיות כלי לאור אלקי.

עתה יש להסביר לשכל האנושי, שבעבודת ה' ישנם שני סוגי עבודה: עבודה של "אור ישר" ועבודה של "אור חוזר". שתי עבודות אלו הן דבר אחד. תכלית העבודה היא, שיהיה גילוי אור אלקי בעולם, דבר שיכול להיות רק אם העולם יהיה כלי לגילוי האור.

כל זאת מבין השכל האנושי באופן כללי, אלא שאין הוא מבין מה ההבדל בין אור ישר לאור חוזר. גם את האימרה, שהעבודה של אור ישר היא עבודה מלמעלה למטה, והעבודה של אור חוזר היא עבודה מלמטה למעלה – אין השכל האנושי מבין.

כלפי זה ישנה המצוה של "ידעת היום" כו', וציווי של דוד המלך עליו השלום לשלמה המלך באמרו "דע את אלקי אביך", והוראתו של הרמב"ם בהלכה הראשונה, יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא – להסביר כל זאת לשכל האנושי, שהוא – השכל האנושי – יבין זאת היטב.

ז. כדי שהשכל האנושי יבין דבר שכל בהתאם

ה. במלים ברורות: לא קל להסביר לשכל האנושי המגושם והקר את הענין של אור אלקי בכלל, ובמיוחד לתת לשכל האנושי את האפשרות שיוכל, במיגבלותיו הקשות, להתמצא בהבנות עדינות כאלו הקשורות ברגש. ברם, עד כמה שהדבר לא יהיה קשה, מן ההכרח הרי לעשות זאת, שכן זוהי המצוה של ידיעת אלקות, זו מצוה וחובת גברא על כל יהודי לדעת אלקות, ככתוב⁵: "ידעת היום והשבת אל לבבך כי הוי' הוא האלקים". אלקים – זה טבע. הוי' – למעלה מן הטבע. טבע הוא הגבלת הזמן והגבלת המקום, למעלה מן הטבע הוא למעלה מזמן ומקום. אלקות היא למעלה מזמן ומקום ומנהיגה את הזמן והמקום, שהרי זה הענין של השגחה פרטית.

המצוה היא "ידעת היום כו'", שצריכה להיות ידיעה והשגה. באמונה בלבד לא יוצאים ידי חובה, צריכה להיות ידיעה והשגה.

תכופות מוסבר ענין זה – שצריכה להיות ידיעה והשגה – בחסידות. ובכך מוסבר מה שאמר דוד המלך עליו השלום לשלמה⁶ "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם" – לכאורה, הרי מתאים יותר להשתמש באלקות במלה אמונה, מאשר במלה הבנה, והיה על דוד המלך ע"ה לומר האמן באלקי אביך וגו', מדוע הוא אומר – דע את אלקי אביך?

אותה קושיא היא גם על הרמב"ם. הרמב"ם מתחיל את ההלכה הראשונה בספרו במלים "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא".

ו. דוד המלך אומר "דע את אלקי אביך", והרמב"ם משתמש במלה "לידע", לא רק להאמין, והדבר אכן טעון הסבר.

(6) דברי הימים א. כח, ט.

(5) דברים ד, ט.

הבישול הופכים לדבר המכריא. הבישול בענין זה הוא שלא לעשות את הדבר האסור, ועל ידי ה"סור מרע" מתוסף לו כוח רב.

בדברים הגשמיים, המותרים על פי תורה, עצמם, ישנם שני סוגים: כאלה שהם מצוה, כזית מצה, אתרוג, אכילה ההכרחית לצורך קיומו של האדם. כך גם בבגדים ובשאר צרכי הגוף. וכאלה שהם רשות, אם האדם רוצה – מותר לו לעשותם, אך לא כל מה שמותר – צריכים לעשות.

הדברים הגשמיים שהם מצוה, זו העבודה בדרך אור ישר, ומלמעלה למטה. כשאדם מתלבש בציציות גשמיות, בתפילין גשמיים, או כשאוכל כזית מצה או אכילה לצורך קיום גופו – נמשך על ידי כך אור אלקי. שכן, כל הדברים האמורים הם כלים לגילוי האור. העבודה היא רק ב"קיום", וכאשר הוא מקיים את המצוה, נמשך גילוי האור האלקי. ממילא נקראת עבודה זו – אור ישר בדרך מלמעלה למטה.

ואילו הדברים הגשמיים המותרים שהם דברי הרשות, הרי עצם הגשמיות שלהם חזקה יותר מאשר הגשמיות שבדברים שהם מצוה, למרות שמדובר הרי באותה גשמיות, מכל מקום קיים הבדל בין הדבר הגשמי שהוא מצוה לבין הדבר הגשמי שהוא רשות.

במלים ברורות יותר: הלחם הגשמי, לחם לבן או שחור, הרי אחרי שמברכים ברכת "המוציא לחם מן הארץ" נעשה אותו לחם עדין יותר מאשר שאר הלחמים. כזית הלחם שהוא אוכל כדי שיהיה לו כוח, דבר שהוא מצוה, עדין יותר מאשר אותו לחם שהוא אוכל כדי להשביע את עצמו. וכאשר הוא אוכל אותו לשם תענוג ולשם מילוי תאוותו – הרי זה רע.

ט. ההבנה בדברים האמורים, כיצד אפשרי הדבר שבדבר גשמי אחד יהיה חלק אחד ממנו עדין יותר מאשר החלק השני – אפשר להבין היטב מגוף האדם. הגוף הוא בשר גשמי ומכל מקום קיים הבדל בעצם הבשר, אם זה בשר הלב או בשר הרגל, ויש גם שצומח בשר-חי, שגם הוא נכלל בבשר הגוף, אלא שיש בכך משום הוראה שהגוף אינו בריא, והבשר-החי הוא מקור למחלות ר"ל. כך נבין שבלחם הגשמי, באותו לחם עצמו, ישנן שלש דרגות:

(א) הלחם שהוא אוכל כדי שיהיה לו כוח. הוא אמנם דבר גשמי, אך הוא העדין שבגשמי.
(ב) הלחם שהוא אוכל כדי להשביע את עצמו. למרות שהדבר מותר, אך לא כל מה שמותר – צריכים לעשות. גשמי זה הוא חומרי יותר מאשר הדרגא הראשונה.

לתפיסתו, מן ההכרח להתאים לו משל גשמי, כזה שאת גוף המציאות של המשל יודע השכל האנושי היטב. לאחר שהשכל האנושי מבין היטב את המשל, אפשר להביאו להבנה עליונה יותר שיש לה דמיון מה למשל, ואז מבין השכל האנושי גם את דבר השכל, וכך ניתן להביא את השכל האנושי, צעד אחרי צעד, להשגת שכל אלקי.

כדי שהשכל האנושי "ירגיש עצמו בבית", הרי המשל הראשון שנתחיל לתת לו, כדי להבין את ההבדל בין אור ישר והעבודה מלמעלה למטה לבין אור חוזר והעבודה מלמטה למעלה – יהיה משל ממאכל גשמי.

השכל האנושי יודע מה היא גשמיות על כל פרטי פרטיה, ו"תופס" אותה בהשגה גמורה. השכל האנושי שבע רצון מאד מידיעת דבר גשמי, ובידיעות אלו יש לשכל האנושי רצון, חשק ועונג.

כמה סוגים במאכלים גשמיים, המתחלקים גם בשני סוגים כלליים: מאכלים שאפשר לאכולם כפי שהם מבלי לבשל אותם, – אמנם טוב יותר כשמבשלים אותם, אבל אפשר לאכול אותם גם בלתי מבושלים – ומאכלים שהכרח לבשל אותם, בלעדי הבישול אי אפשר לאכול אותם, וכשאוכלים אותם בלתי מבושלים – הם גורמים נזק, ורק כשמבשלים אותם, הופך אותם הבישול למאכל המכריא.

הבישול בשני סוגי המאכלים האמורים, עושה אותם טובים יותר, אלא שבכך ישנו הבדל גדול: המאכלים שאפשר לאכול אותם בלתי מבושלים, כשהבישול עושה אותם רק טוב יותר, הרי הבישול שלהם אינו חזק ואינו מצריך זמן רב, ואילו המאכלים הגורמים נזק כשהם בלתי מבושלים, זקוקים לבישול חזק יותר המצריך זמן רב.

ח. משל זה מבין השכל האנושי היטב, על כל פרטיו ופרטי פרטיו, בסוגי מאכלים שונים, של ירקות ופירות, בשר ודגים, ויודע את ההבדל בין סוג אחד לסוג השני על כל פרטיו.

עתה יש להבין את הנמשל. בכל עניני העולם ישנם שני דברים. ישנו הטוב וישנו הרע. כלומר, דברים המותרים על פי תורה ודברים האסורים על פי תורה.

הדברים המותרים הם, על דרך משל, כמו הפירות הנאכלים חיים, אלא שאף על פי כן טוב יותר כאשר מבשלים אותם. בטוב הרי יש גם רע, והבישול הוא ה"קדש עצמן במותר לך"⁷.

הדברים האסורים על פי תורה הם, על דרך משל, כמו המאכלים שגורמים נזק כשאינם מבושלים ועל ידי

(7) יבמות כ, א.

העבודה כשהם מצוה. העבודה במקרה כזה היא, לעדן את עצמו, שלא ירצה ליהנות מגשמיות הדבר, אלא ירצה ויחפש את התועלת הרוחנית, ובגללה יעשה את הדבר.

על הפסוק⁹ "וימן להם המלך וגו'" אומר האלשיך, שאחרי ההכנה הטובה שאדם מכין את עצמו ללמוד דברי חכמה, הוא זקוק לשלשה תנאים: א) להיות משוחרר (מטרדות. ב) לאכול ולשתות מאכלים קלים ועדינים. ג) התמדה בזמן.

קיום התנאי השני, לאכול ולשתות מאכלים עדינים, משמעותו שאדם זה אוכל ושותה בגלל התועלת הרוחנית שבמאכל, ועבודה זו נקראת "אור חוזר בדרך מלמטה למעלה".

"מעלה" ו"מטה" פירושם: נעלה יותר ונחות יותר. "ישר" ו"חוזר" פירושם: "ישר" הוא המגיע מלמעלה למטה, "חוזר" הוא שהמטה מהווה את הסיבה הגורמת שהעליון יומשך אליו.

העבודה בדברים הגשמיים שהם מצוה, היא באופן אור ישר בדרך מלמעלה למטה, אך העבודה בדברים הגשמיים שהם דברי הרשות, היא באופן אור חוזר בדרך מלמטה למעלה, ועבודה זו קשה בהרבה מאשר העבודה הקודמת.

אך, זאת מבין גם השכל האנושי, כשהאדם מבצע את העבודה בדרך אור חוזר, כלומר הוא עושה את המטה לכלי שלם שבכוחו לקבל את המעלה, הרי העבודה היא גדולה יותר מאשר העבודה באור ישר בדרך מלמעלה למטה, שכן בעבודת ה' הרי ככל שהיא קשה יותר – היא גדולה יותר.

ג) הלחם שהוא אוכל כדי למלא תאוות נפשו. אכילה כזו היא רע גמור. כתוב⁸: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע", בכל הדברים הגשמיים ישנן ארבע דרגות: א) חיים. ב) טוב. ג) מות. ד) רע.

הכוונה האלקית בכל נברא, היא ה"חיים" שבו. ההשתמשות בכל נברא לפי הכוונה האלקית שבו – היא ה"טוב" שבו.

גוף הנברא – בלי הכוונה האלקית – הוא "מות". ההשתמשות בגוף הנברא לשם תענוגו העצמי – הוא "רע".

ארבעה דברים אלה, חיים וטוב, מות ורע, ישנם בכל הדברים הגשמיים המותרים על פי תורה. הדברים שהם מצוה, למרות שהם גשמיים – הרי הם חיים וטוב, ואילו הדברים שהם רשות – הם מות ורע.

י. זה ההבדל בין שני סוגי העבודות, העבודה של אור ישר שהיא מלמעלה למטה והעבודה של אור חוזר שהיא מלמטה למעלה.

בדברים הגשמיים שהם מצוה, הרי אם הגשמי הוא כשר על פי תורה – שכן, מסיבה צדדית הרי יכול להיות שאותו גשמי יהפוך לאסור, אך כשהוא כשר – הוא כלי לקבלת גילוי האור האלקי, ממילא נקראת עבודת המצוה "אור ישר בדרך מלמעלה למטה".

אך, הדברים הגשמיים שהם דברי הרשות – הגשמיות שלהם היא "מות", והם עלולים להיות "רע" – אם יאכל או יעשה אותם לשם מילוי תאוותו – ממילא צריכה להיות בהם עבודה הרבה יותר קשה וגדולה מאשר

(9) דיאל א, ה.

(8) דברים ל, טו.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

בְּהַחֲדָר הַהוּא עֲמַד רַק פֶּסֶא אֶחָד שְׁבוּר, וְיִשְׁבְּתִי עֲלָיו, וְהַפְּקִיד מִחֲפֶשֶׁת בְּיַלְקוּטֵי וְאַפְּנָה אֱלִיו
בְּבִקְשַׁת תַּחֲנוּן כִּי יִתֵּן לִי לְהַתְּפַלֵּל, לֹא – עוֹנָה הַפְּקִיד בְּכַעַס וְנִקְצָף, וּבְאַשֶׁר מוֹשְׁבֵי הָיָה מְאַחֲזָרֵיו
וְהַתְּפִלִּין בְּיָדִי, לֹא הִתְמַהֲמַתִּי אֶף רִגַע וְאֶנִּיחַ תְּפִלִּין שֶׁל יָד וְתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְאַקְרָא קְרִיאַת
שְׁמַע וְהַתְּחַלְתִּי בְּרִפְת שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה, בָּהּ בְּרִגַע כְּלָה מְלֹאכְתּוֹ, מְלֹאכְתַּת הַחִיפּוּשׁ וְהַבִּיקוּר וְיִפְנָה
וַיֵּרָא כִּי הִנְנִי מְעוּטָף בְּתְּפִלִּין.

בְּרִגַע נִשְׁתּוֹמֵם הַפְּקִיד, וַיִּבֶט עָלָי בְּעֵינָיִם גְּדוֹלִים, בְּעֵינֵי תִימָהוֹן וּבְהִלָּה וּבָהּ בְּרִגַע נִהַפֵּךְ לְחִיָּה

רעה, כל דמו נכנס בפניו, ובשתי ידיו אחז בהשל ראש בקריאת זשידאָווסקאיא⁶⁸ מארדא, אוו קארצער פאסאזשו, פיזיאָנאָמיאָ ראזביו אָח דיאוואל טי קאקאיי...

וּכְאֲשֶׁר סִימַתִּי בְרַכַּת וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה ה' לְבִדְךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, הוֹכַרְתִּי לְחַלוּץ הַתְּפִלִּין כִּי יֵרֵאתִי אֲשֶׁר לֹא יִקְרַע אֶת הַרְצוּעוֹת.

פּעִיטאָ – קָרָא הַפְּקִיד – וְנוֹהֵם כַּכְּפִיר, חֵס אָנִי עָלֶיךָ זָקֵן, כִּי גַם מִבְּלַעֲדֵי בְמַהְרָה תָּמוּת, כִּי פְּנִיךָ הַלְּבָנִים וּשְׁפָתֶיךָ הַשְּׁחֹרוֹת מְעִידוֹת עָלֶיךָ כִּי לֹא לְאוֹרֶךְ זְמַן נְטַפֵּל עִמָּךְ פֹּה, וּמִסִּיִּים לֵאמֹר: צַעֲמִים⁶⁹ טי חוואראיעש? סקאזי.

אַנְכִי לֹא עֲנִיתִיו, אָךְ רוּאָה אָנִי כִּי כָּל מְלֹאכְתֶּם שֶׁל הַפְּקִידִים וְהַמְּמוֹנִים הוּא לְהַפְחִיד וּלְהַבְהִיל אֶת הָאֲסִירִים, מְצַחֲקִים הֵם עִם הַיְאֹרְלִיקֶעס כְּצַחֲוֹק נַעַר קָטָן עִם הַקְּלָפִים.

⁷⁰ צַטָּא? – שׁוֹאֵל פֶּעֲטָיָא, בְּרוּגֵז, וְעֵינָיו בְּאָרְץ. –

צַטָּא⁷¹ טי ספראשיוואיעש? עוֹנָה הַפְּקִיד, ראזווע טי ניעזנאיעש צַטָּא טיעבע נאדא דיעלאַט?

צַטָּא⁷², אובראט חלאם? אוֹמֵר פֶּעֲטָיָא, אוזשע זאפיסאָן?

נִיעֲטָ⁷³ יעשצא, עוֹנָה הַפְּקִיד, סִיּוּצָאס זאַפִּישו אוו באַלשׁויו פריחאדנויוא קניגוא, פאטאם דאם נומער, אי פאלאזים נאקלייקא, ווסיא זדעלאיעם קאק סליעדויעט פא זאקאנו צעסט צעסטיוא.

אַחְאָטָא⁷⁴ טיעבע – אוֹמֵר פֶּעֲטָיָא – סטאלקא וואזיטסיא עטים גאוונאם, דאיי נא ראסחאד, אי קאניעץ, ווסיא ראוונא ניע ווידערזשיט, צערעז דיען דווא אומריאָט.

נִיעֲטָ⁷⁵ – עוֹנָה הַפְּקִיד – ניעלזא בראט טאַק, מי דאַלזשני פא זאקאנו פאסטופיט זאפיסאט יארליצאק נא סוואיא מעסטא אַקוראטניענקא ווידאַט נאַמער אי נאַקלייקא יעאסלי חוואָראַיעט זאַפִּישעס אי אַטפראוויים אַטנאַשעניע דאַקטאַרו. צטא סעוואדניא סרעדא, וואט קאק ראז יעסלי אוספעיוא ק סיעוואדנישנויו אטפראווקו טאגדא ק סובאַטו ניע פאזשע פאַניעדיעלניקאָ בודיעט אסמאטר א וואזמאזשנא יעוואָ אי ראנשע אַסוואַבאַדיאַט אָט ווסעך באַלעזנעי.

אַדנא⁷⁶, פילולקע – אוֹמֵר פֶּעֲטָיָא בְּפָנִים צְהוּבוֹת אי גאטאווא.

עַטָּא⁷⁷ אוזשע – עוֹנָה הַפְּקִיד – דיעלא נאצאַלסטוואָ, פרידיאט פריקאז ווידאט טאוואר נא ראסחאד ווידאם טיא פֶּעֲטָיָא אוזשע פאריאדאק זנאיעש, טיא אוזשע אַפיטני.

(75) לא, אחי, כך לא יתכן. צריכים אנו להתנהג על פי החוק לרשום התיק על מקומו, לציון המספר בסדר נכון. אם חולה הוא, נרשום בפניקס, ונשלח תעודה לרופא, מה היום, ד' בשבוע - אם רק אספיק לשלוח היום. ואז בשבת לערך, ועל כל פנים לא יאוחר מיום ב' תהי' בחינה, ואולי עוד מקודם ישחררו אותו מכל מחלותיו.

(76) פילולקא אחת וחסל.

(77) זהו כבר עניין בעד הראשים, אם תבוא פקודה להוציא את הסחורה, אוציא. אתה, פעטיא, יודע כבר את הסדר. בעל ניסיון אתה מאז.

(68) פרצוץ זשיד, אושיבך בקארצער, אבטש פניך. הוי, שד שכמותך. . .

(69) מה מחלתך? הגד.

(70) מה יש?

(71) מה זה תשאל? האם לא תדע מה עליך לעשות?

(72) מה, להוציא הרפש? האם נרשם כבר?

(73) עוד לא. תיכף ארשמו בפניקס הגדול של המובאים,

אחרי־כן אתן לו מספר, ונדבק תיק, הכל נעשה כהוגן, על פי החוק כיאות.

(74) מה לך להתעסק כל כך בטינוף זה. מסור אותו להוצאה,

וחסל. בין כך ובין כך לא יעמוד, ובעוד יום או יומיים ימות.

זנאיו⁷⁸ זנאיו – עוֹנָה פֶּעֶטָא – יא אָצֶען ליובליו סמאטרעט קאק אָני טאראפעצייטסיא צאסיקא דווא טרי, יעסט טאקיע קאגדא טי איך ווידעש אני אידוט קאק מיערטוועי נאצינאיעש איך ראזדיעוואט אני אוזשע אומיראיוט, אָט סטראחא, עטא נייע חאראשא נייע פריאטנא, וואט קאגדא קראוו ליאטסיא וואט פריאטנאָ סמאטרעט, אינאגדא פיאט שעסט צאסאוו נוזשנא זשדאָט אובארקי פאקא קאנצאיעטסיא וואט טאגדא חאראשא זאבאוונא, מניע טאק פריאטנא סמאטרעט פריאמא אודאוואלסטוויא.

נוא⁷⁹ קאָנצענאָ – אומר הפקיד – וסיא גאטאָווא, יאָרליק 26818 פאמעסטיט אוו 160 קאמנאטו נאקלייקא צעטווארטאיא – ופּוֹנָה אַלי וְאוֹמֵר – טיעפער⁸⁰ סטאַריק טיבע, זאָוואוט, סטאָ שעסטדיעסאטי צעטווארטי סטופאי, פעטיא, פרינימאי סטא שעסטדעסיאטי צעטוואָרטי, ראספישיס נא פאלוצעניא סטאָ שעסטדעסיאטי צעטווארטי אי גאטאווא.

פֶּעֶטָא כּוֹתֵב וְחוֹתֵם, וְהַפְּקִיד עוֹמֵד עָלָיו וּמְבִיט בְּגֵאוֹן וּבְפָנִים צְהוּבוֹת וּמְסִיִּים – חאראשא⁸¹ וּסִיָּא אוו פֶּאַריאדקע.

נוא טיעפער⁸² – אומר פֶּעֶטָא – טי אוזשע מאַי, חאָדי סטופאי נא אָטדיך, בערי וועשצי. הוֹשְׁטִי יְדֵי לְקַחַת הַתְּפִילִין הַמוֹנְחִים עַל הַשּׁוּלְחָן, כִּי כָּל הַתְּפִילִין הָיוּ מְעוֹרְבִים יַחַד, וְתוֹדָה לְאֵל-אֲשֶׁר הַפְּקִיד לֹא פָתַח אֶת הַבַּתִּים, וְלְקַחַתִּי הַתְּפִילִין וְהַנְּחַתִּים בְּסֶדֶר וְדַמִּיתִי פֶּן וְאוֹלֵי יִתֵּן לִי הַתְּפִילִין עִמִּי לְחֶדֶר.

בְּתַחֲנוּנִים דְּבַרְתִּי אֶת הַפְּקִיד כִּי יִתֵּן אוֹתָם לִי, וְהַגְּדִתִּי לוֹ אֲשֶׁר פֶּן הַבְּטִיחוּ לִי, וּשְׁחַק הַפְּקִיד בְּקוֹל, וַיֹּאמֶר לִי, זָקֵן שָׂכַח עַל הַכֹּל, דַּע כִּי אֶסִּיר אֶתְּךָ, וְעִזּוֹב אֶת כָּל הַהֲבָלִים שְׁלֶךְ, לֹא אֶתֵּן לְךָ יוֹתֵר מֵאֵת אֲשֶׁר נָתַתִּי לְךָ, הַלְּבָנִים שְׁלֶךְ, הַמְּטַפְּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

אם דָּבָר לְךָ – מִמְּשִׁיף הַפְּקִיד דִּיבּוּרוֹ – יְכוּל אֶתְּךָ לְכַתּוֹב בְּקִשָּׁה אֶל הַפְּקִידִים הַגְּבוּהִים, וְכֹאֲשֶׁר תִּגְיַע פְּקוּדָה אֲזֵי אֶתֵּן לְךָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִצּוּ עָלַי.

בְּפֶה – הַנְּנִי אומר אֶל הַפְּקִיד – הֲלֹא אֶתְּךָ הוּא הַפְּקִיד שְׁלִי, וְאֵין דְּרוֹשׁ לִי פְּקִידִים גְּבוּהִים מִמֶּךָ, וְהַנְּנִי פּוֹנָה רַק אֵלֶיךָ, אֲשֶׁר אֶתְּךָ תַּעֲשֶׂה חֶסֶד עִמִּי, וְתִתֵּן לִי הַתְּפִילִין וְהַסְּפָרִים, הַלְּבָנִים וְהַמְּטַפְּחוֹת וְכֹל מִיְּנֵי מֵאֲכָל שֵׁישׁ לִי בְּלִתי דְּרוֹשִׁים לִי.

כַּמָּה גְּדוּלָה הִיא הַכְּנִיעָה וְהַמְּעַנָּה רַף אֲשֶׁר יְכוּלָה הִיא לְרַכֵּף גַּם לְבוֹ שֶׁל אֶבֶן, כְּרָגַע נְרָאָה אֲשֶׁר הַפְּקִיד נְהַפֵּךְ מֵאֲכֹר לְאִישׁ, וּמְגַרְד בְּקִדְקֵדוֹ.

ניעלזיא⁸³ – אומר פֶּעֶטָא – ניעלזיא סטופאי, אידי.

160 מספר ארבעה.

80 עכשיו שמך זקן, הוא "מספר 160, הרביעי". לך. פעטיא, קבל מספר 160, רביעי. תחתום על קבלת מספר 160 הרביעי, וחסל.

81 טוב. הכל בסדר.

82 עכשיו אתה שלי. קום לך למנוחה, קח חפצך.

83 אסור, אסור. קום, לך!

78 ידעתי גם ידעתי. אוהב אני מאד לראות כיצד מפרשים הם ביסוריהם שעתיים או שלש. יש אמנם, כשמוכיל אתה אותם מתהלכים כמתים, אך תתחיל להפשיט בגדיהם והם מתים כבר מפחד. זה לא טוב, לא נעים. לעומת זה כאשר שותת דם, אז נעים להסתכל. לפעמים צריך לחכות חמש או שש שעות עד שהעסק נגמר. אז, רק אז, משמח. כל כך נעים לי להסתכל בהם אז, עונג ממש!

79 נו, גמרת כבר. הכל מוכן. תיק 26818 להובילו לחדר

ניעלזיא⁸⁴ – עונָה הפקיד – ניַעַ מאָגו, בעז נאַצאלסטוואַ ניַעַ מאָגו, האַציש פּישי זאיאולעניע, נאַ טיעבא בומאגא אי פּישי.

בְּיָשְׁבֵי בְּחֶרְרוֹ שֶׁל הַפְּקִיד הַלְזָה, רְאִיתִי טְבֵּלָא שְׁנֵדְבֵק עָלֶיהָ עָלָה נְדָפְסָת, וְתוֹכְנָה חוֹקֵי בֵּית הָאֲסוּרִים.

כָּל אֲסִיר שְׂיֵשׁ לוֹ כֶּסֶף בְּבֵית הַפְּקִידוֹת, יְכוֹל הוּא לְכַתּוֹב הַבְּקָשׁוֹת שְׁלוֹ אוּ הַיְדִיעוֹת גַּם בְּטַעֲלֵעֲגְרָאם, רַק שְׁצָרִיךְ לְכַתּוֹב עַל הַגְּלִיזוֹן כִּי הוֹצֵאת הַמְשָׁלוֹחַ יְנוּכָה מִן כֶּסְפוֹ הַמוֹנָח בְּבֵית הַפְּקִידוֹת עַל חֲשׁוֹבוֹנוֹ.

עַל פִּי יְסוּד חוֹק זֶה, פְּנִיתִי אֶל הַפְּקִיד כִּי חֲפֵץ הֵנְנִי לְכַתּוֹב דְּרִישְׁתִּי בְּטַעֲלֵעֲגְרָאם, אִם כִּי פְּעֻטָּא יִמָּאן לְחִכּוֹת וְהִגִּיד דְּעֵתוֹ כִּי יְכוֹל הֵנְנִי לְכַתּוֹב בְּחֶרְרוֹ, כִּי בְּעוֹד אֵיזָה מִיְנוּטִין עָלָיו לְלַכֵּת לְהַקְיִץ אֶת הַנְּאֻקְלִיּוֹת הַיְשָׁנִים, אֲבָל בְּכָל זֶה הַפְּקִיד הִרְשָׁה לִי לְכַתּוֹב.

וְאֶכְתּוֹב שְׁלֹשָׁה טַעֲלֵעֲגְרָאמְעס, כּוּלָם בְּנוֹסַח אַחַד:

פּראַשו⁸⁵ ראַספּאַראַדיטסיאַ סעיצאַס נאַצאַלניקו שעסטאַוואַ אָטדעלעניע ווידאַט מניע מאַיא באַגאַמאַלעניע תּפּילין.

דוכאַווי ראַוויין י. שנייערסאַן, 6 יאַ אָטדעלעניע.

סטאַ שעסטדיעסיאַטאַיא קאַמנאַטאַ.

הַטַּעֲלֵעֲגְרָאמְעס שְׁלַחְתִּי (1) אֶל הַפּראַקוּראַר (הַקְּטִיגוֹר) הַרְאִשִּׁי, (2) אֶל הַפְּקִיד הַרְאִשִּׁי שֶׁל שְׁפְּאֵלֵעֲרַנָּא, (3) וְאֶל הַחוֹקֵר דִּין נַחֲמַנְסוֹן.

אַחֲרֵי אֲשֶׁר הַפְּקִיד קָרָא הַשְּׁלֹשָׁה טַעֲלֵעֲגְרָאמְעס נַעֲנָה בְּרַאשׁוֹ וְאָמַר בְּאַלְשְׁאִי⁸⁶ רַאזְמַח, וּוּאָט קאַק פּישיעט ק אָבער פּראַקוּראַר, נאַצאַלניקו ג.פּ.או. אי סליעדאוואטיעליו, וַיִּצְחַק בְּשָׂחוֹק גְּדוֹל.

אַנְכִי יַדְעֵתִי כִּי צְרִיכִים לְדְרוֹשׁ מֵאֵת הַפְּקִיד שׁוֹבֵר כִּי קִיבַל שְׁלֹשָׁה טַעֲלֵעֲגְרָאמְעס וְאֲשֶׁר יִשְׁלַחַם בְּאַפְשָׁרוֹת הַרְאִשׁוֹנָה.

קאַנטשיל⁸⁷? – שׁוֹאֵל פְּעֻטָּא – טיעפּער אוזשע אוספּאַקאַילסיאַ, סטופּאַי.

אַ⁸⁸ קוויטאַנציאַ – הֵנְנִי פּוֹנָה אֶל הַפְּקִיד – נאַ פּאַסילקו טעלעגראַמי.

שטטאַ⁸⁹ זאַ קוויטאַנציאַ – עונָה הפקיד.

סלעדו יאמוע⁹⁰ פּאַ זאַקאַנו קוויטאַנציאַ – עֲנִיתִי בְּקוֹר רוּחַ – נאַ רַאזרעשעניע אי אָטפּראַווקו טעלעגראַמי.

וּמִבִּינֵן שֶׁהִזְפַּרְתִּי הַחֹב עַל פִּי חוֹק, נִכְנַע הַפְּקִיד, וְתִיכְּף לְקַח פִּיסַת נְיִיר וְכַתֵּב עָלָיו נוֹסַח

(87) הגמרת? עכשו נרגעת כבר. נלך.

(88) ואי" השובר על משלוח הטלגרמות?

(89) איזה שובר?

(90) על פי החוק צריך הפקיד לתת אישור על רישיון ומשלוח

טלגרמה.

(84) אסור, איני יכול. בלי רשות לא אוכל. אם רוצה אתה,

כתוב בקשה. הא לך נייר וכתוב.

(85) הנני מבקש לצוות תיכף לפקיד מחלקה הששית למסור

לי התפליין שלי. רב דתי י. שניאורסאהן, מחלקה 6, חדר 160.

(86) השגות גדולות לו. ראה איך הוא כותב לפרוקוראָר

הראשי, לפקיד הראשי ולחוקר הדין.

הקבלה, ויניח את החותם שלו, וכן הניח חותמו על כל טעלעגראם וטעלעגראם ויניחום במעטפה גדולה, פנראה אשר שם מתקבצים אצלו כל הנירות והתעודות אשר הוא שולח אל בית הפקידות. ובכן גמרתי מסכת גיהנם מדור שלישי, והולך הנני על יד המלנה פעטא ההולך ומקלל אותי, ואת כל האנשים הנמצאים על פני תבל ומפחדני בפחדי מות.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

יהי בעזרה בגו"ר.

בי"ח טבת תרצ"ז

פאריס

טוב הדבר אשר השיגו מלמדת ירא[ת] ד' הלומדת בסדר בית-יעקב. וצריכים לעורר את כל יושבי המושבה לאזור כח לייסד בית יעקב בהמושבה. והשי"י יהי בעזרה בגו"ר.

ידידי ווי"ח אי"א מוה"ר רפאל נחמן שי

הכהן

שלום וברכה.

פ"ש וברכה לאחיו ידידי רי"ל שי, השיי יזמין לו פרנסתו בריח.

במענה על מכתבו מיי"ז לחודש זה. ת"ל אשר הוטב בריאותו. והשיי יזמין לו פרנסתו בריח, וישלח רפואה לזוגי תי ויחזק בריאות ילדיהם יחיו.

פ"ש וברכה לגיסו ידידי רא"ד שי. יהי חזק בתקותו אשר השיי יזמין לו פרנסתו. ויסיר העצה והדאגה. יתאזר בכח לחפש אחר עבודה והשיי יזמין לו פרנסתו בריח.

בדבר עניי העצה הדרושה לזוגי תי תשאל אצל רופא ותעשה כן. אבל אפערציע לא.

הדוי"ש ומברכו

בתם הבכירה תיי צריכה להתלמד אומנת התפירה בכי טוב. ואיזה שעות בשבוע תתלמד את המוכרח לה. והשיי

יוסף יצחק

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום ראשון עמ' ב

משנה

7 פטורים, משום שלוה יש רשות להלך ברשות הרבים, ואף לזה יש
8 רשות להלך שם, ולא פשע אחד מהם בהליכתו.
9 אמנם באופן שלא פגעו זה בזה אלא שהיו מהלכים זה אחר זה,
10 הדין הוא כך: אם היה פעל הקורה מהלך ראשון ופעל חבית אחרון,
11 ונשברה החבית בקורה, פטור פעל הקורה מתשלום הנזק, מאחר
12 שיש לתלות שבעל הקורה הלך כדרכו, ואילו בעל החבית נודרו
13 יותר מדאי עד שפגע בבעל הקורה, ונמצא שהוא הזיק את עצמו.

1 משנה זו עוסקת בשנים שהיו מהלכים בדרך והזיקו זה את זה,
2 באיזה אופן יש לפטור את שניהם ובאיזה אופן יש לחייב את אחד
3 מהם.
4 שנים שהיו מהלכים ברשות הרבים, זה בא בקביתו - אחד מהם
5 נשא חבית, וזה בא בקורתו - והשני נשא קורה, ופגעו זה בזה,
6 ונשברה פרו (-חביתו) של זה בקורתו של זה, פטור - שניהם

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום חמישי עמ' ב

9 תשלום בפועל ולא רק ראוי לתשלום. מיישבת הגמרא: אכן אין
10 על המזיק לשלם כלום. ובברייתא מדובר במקרה דתפס הניזק כפי
11 הודאתו של המזיק.
12 הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתינו: תנו, היה אחר תם ואחר מועד,
13 הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, המזיק אומר לא
14 כי, אלא תם את הגדול ומועד את הקטן. המוציא מחבירו עליו
15 הראיה. מדייקת הגמרא: הא לא מיתני ראייה שקיל הניזק בקאמר
16 מזיק. ואמאי, תפין ושעורין ניהו.

1 הגמרא: הא לא מיתני ראייה שקיל בקאמר מזיק - אם לא הביא
2 הניזק ראייה כדבריו, נוטל כפי דברי המזיק. מקשה הגמרא: אמאי
3 - מדוע נוטל כן, והלא 'חטים ושעורים ניהו', ויש לו ליפטר מכל
4 התביעה. מיישבת הגמרא: אין הכוונה שנוטל הניזק כפי הודאת
5 המזיק, אלא ראוי ליפול חטים, אם יביא ראייה, ואין לו ליטול כלום
6 אם לא מביא ראייה. מקשה הגמרא: והתניא, הרי זה - הניזק
7 משתלם מן המזיק, על נזק הקטן מן השור המזיק הגדול, ולגדול -
8 ועל נזק השור הגדול מן הקטן, כפי הודאת המזיק ומוכח שיש

ירידה לצורך עליה

בפרשת 'וישב' מספר על ירידתו של יוסף למצרים. מה שהתחיל כירידה וגלות, אך הפך בסופו של דבר להצלה לעם ישראל, כשיוסף נהיה למשנה למלך וכלכל את אביו ואת אחיו, כמספר בפרשות הבאות.

על הפסוק 'ויוסף הורד מצרימה' יש כמה פירושים:

- א. זו הייתה ירידה ונפילה. הוא נמכר לעבד, ובהמשך אף השלך לבית הסהר.
- ב. בהמשך הוא הפך ל'רודה' ולשליט במצרים, עד כדי כך שהוא הגלה והעביר את המצרים ממקום למקום, בתמורה למזון שהוא העניק להם, כדי שלא ילעגו לאחים שלו כמי שגלו מארצם..
- ג. כשהוא ירד למצרים, הוא הוריד 'המשיח' לשם את השכינה יחד אתו, כמספר בפרשה שהשם היה יחד עם יוסף, לנה אותו וסיע להצלחתו בבית פוטיפר ואפלו בבית הפלא.

כל הפרושים האלה אפשריים כאשר אנחנו מסתכלים על הגלות בה אנחנו נמצאים:

יש יהודי שמרגיש עד כמה הגלות היא ירידה ונפילה. הוא מבין שהמצב הרוחני לא טוב ולכן הוא מנסה להלחם בחשך הגלות. לדגמה, הוא רוצה לעשות 'מבצע תפלין' או להדליק חנכיה מרכזית בכפר העיר ומישהו רוצה להפריע לו, אז הוא הולך ומתוכנן ומנסה לשכנע את הצד השני.

אפשרות יותר טובה היא להיות 'שליט' - מלך. לא להסתכל פלל על החשך ולא להתעסק עמו, אלא להתמקד רק במה שצריך לעשות. כך יש יותר סבוי שלא יבואו לבלבל אותו.

אך הטוב ביותר הוא להפוך את הגלות עצמה לגאולה - מתוך ידיעה שהשכינה 'יורדת' והולכת אתנו, כמו יוסף שירד לגלות במצרים, אך המשיח להיות מחבר לשם ונהיה למשנה למלך. לא רק שמצרים לא השפיעה עליו והוא נשאר צדיק, אלא הוא הפך למשפיע על המצרים.

כך גם כל יהודי צריך לדעת שהעולם נברא בשביל להפוך אותו לטוב, וכך הוא יגלה את הכוח שקיים בו, לא רק שלא לפול חלילה, אלא להפיץ בסביבה שלו תורה ומצוות ולהאיר את העולם.

וכך היה הדבר בגאולה של אדמו"ר הזקן, לא רק שלא חלה בעקבות המאסר ירידה בהפצת מעינות החסידות, אלא להפך, אחרי השחרור ההפצה נהיתה גדולה עוד יותר, וממצב של "קרב לי" - מלחמה, נהיה "פדה בשלום נפשי" - גאולה.

נזכר תמיד שהשם עמנו ויש לנו את הכוח לעשות מה שצריך. לא נתפעל מהחשך, נוסיף ונאיר בכל מקום ופנה, בימים ההם בזמן הזה!

(מעובד ע"פ לקו"ש חכ"ה, עמ' 193 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

פרשת וישב

בשכם: ^א ויאמר ישראל אלי־וסף הלא אחיד רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: ^ב ויאמר לו לך־נא ראה את־שלום אחיד ואת־שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכם: ^ג וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה־תבקש: ^ד ויאמר את־אחי אנכי מבקש הגידה־נא לי איפה הם רעים: ^ה ויאמר האיש נסעו מזה פי שמעתי אמרים גלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן: ^ו ויראו אתו מרחק ובטרום יקרב אליהם ויתנפלו אתו להמיתו: ^ז ויאמרו איש אל־אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: ^ח ועתה א לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה־יהיו חלמתיו: ^ט וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נפנו נפש: ^י ויאמר אליהם א ראו־בן אל־תשפכו־דם השליכו אתו אל־הבור הזה אשר במדבר ויד אל־תשלחו־בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל־אביו:

~ נקודות משיחות קודש ~

וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן (לו, יז) כתב השל"ה: יוסף שמע לאביו . . אף־על־פי שסכנה גדולה היתה לו. ואף־על־גב שאמרו ונ"ל אם אביך אומר לך לחלל שבת, לא תשמע אליו כי אתה ואביך חביבים בכבודי - זהו בדרך השיף לבין אדם לבין המקום, אבל הנוגע לעצמו מחיל אנפשיה לעשות רצון אביו, עכ"ל. וצריך עיון, שהרי אין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שגאמר והנפשות לי הנה (ראה שלחן ערוך אדמו"ר הזקן חו"מ הלכות נקי גוף ונפש ס"ד). (לקוטי שיחות לה עמ' 171)

שלישי ^ב ויהי כאשר־בא יוסף אל־אחיו ויפשימו את־יוסף את־פתנתו את־פתנת הפסים אשר עליו: ^ג ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק

לו ^א וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: ^ב אלה תלדות יעקב יוסף בן־שבע עשרה שנה היה רעה את־אחיו בצאן והוא נער את־בני בלחה ואת־בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את־דבתם רעה אל־אביהם: ^ג וישראל אהב את־יוסף מפל־בניו כי־בן־זקנים הוא לו ועשה לו פתנת פסים: ^ד ויראו אחיו פיראתו אהב אביהם מפל־אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם: ^ה ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו: ^ו ויאמר אליהם שמעו־נא החלום הזה אשר חלמתי: ^ז והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם־נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי: ^ח ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם־משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על־חלמתיו ועל־דבריו: ^ט ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי: ^י ויספר אל־אביו ואל־אחיו ויגער־בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיד להשתחות לך ארצה: ^{יא} ויקנאו־בו אחיו ואביו שמר את־הדבר:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואביו שמר את הדבר (לו, יא) היה ממתין ומצפה מתי יבוא (רש"י) יש לשאל, מהו העלוי בזה שיוסף ימלך על אחיו והם ישתחוו לו ארצה, ועד כדי כך שיעקב היה ממתין ומצפה לכך. ויש לומר, שיעקב המתין למלותו של יוסף, היינו משיח בן יוסף, שבא בהקדמה והכנה למשיח בן דוד. (לקוטי שיחות לה עמ' 161)

שני ^ב וילכו אחיו לרעות את־צאן אביהם

רביעי **לח** * ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד-איש עדלמי ושמו חיריה: * וירא-שם יהודה בת-איש פנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה: * ותהר ותלד בן ויקרא את-שמו ער: * ותהר עוד ותלד בן ויקרא את-שמו אונו: * ותסר עוד ותלד בן ויקרא את-שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו: * ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר: * ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהודה וימתהו יהודה: * ויאמר יהודה לאונן בא אל-אשת אחיך ויבם אתה והקם רע לאחיקך: * ויבדע אונן כי לא לו יהיה הנרע והיה אם-בא אל-אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן-רע לאחיו: * וירע בעיני יהודה אשר עשה וימת גם-אתו: * ויאמר יהודה לתמר פלתו שבי אלמנה בית-אביך עד-יגדל שלה בני פי אמר פני-ימות גם-הוא באחיו ותלד תמר ותשב בית אביה: * * וירבו הימים ותמת בת-שוע אשת-יהודה וינחם יהודה ויעל על-גזונו צאנו הוא וחירה רעהו העדלמי תמנתה: * * ויגד לתמר לאמר הגה חמיקד עלה תמנתה לגז צאנו: * * ותסר בגדי אלמנותיה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על-דרך תמנתה כי ראתה כי-גדל שלה והוא לא-ינתנה לו לאשה: * * ויראה יהודה ויחשבה לזונה פי כסותה פניה: * * ויט אליה אל-הדרך ויאמר הבה-נא אבוא אליך כי לא ידע פי כלתו הוא ותאמר מה-תתן-לי פי תבוא אלי: * * ויאמר אנכי אשלח גדי-עזים מן-הצאן ותאמר אם-תתן ערבון עד שלחך: * * ויאמר מה הערבון אשר אתן-לך ותאמר התמקד ופתילך ומטףך אשר בידך ויתן-לה ויבא אליה ותהר לו: * * ותקם ותלד ותסר צעיפה מעליה

אין בו מים: * * וישבו לאכל-לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאל וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה: * * ויאמר יהודה אל-אחיו מה-בצע פי נהרג את-אחינו וכפינו את-דמו: * * לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל-תהי-בו כר-אחינו בשרגו הוא וישמעו אחיו: * * ויעברו אנשים מדינים סחרים וימשכו ויעלו את-יוסף מן-הבור וימכרו את-יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את-יוסף מצרימה: * * * וישב ראובן אל-הבור והגה אין-יוסף בבור ויקרע את-בגדיו: * * וישב אל-אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני-בא: * * * ויקחו את-פתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את-הפתנת בדם: * * * וישלחו את-פתנת הפסים ויביאו אל-אביהם ויאמרו זאת מצאנו הפר-נא הפתנת בנך הוא אם-לא: * * * ויכירה ויאמר פתנת בני חיה רעה ואכלתהו טרף טרף יוסף: * * * ויקרע יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל על-בנו ימים רבים: * * * ויקמו כל-בניו וכל-בנותיו לגחמו וימאן להתנחם ויאמר כי-ארד אל-בני אבל שאלה ויבך אתו אביו: * * * והמדינים מכרו אתו אל-מצרים לפוטיפר סרים פרעה שר הטפחים: * * פ

~ נקודות משיחות קודש ~

והבור רק אין בו מים (לו, כד) אבל נחשים ועקרבים יש בו (רש"י) יש לשאל, מדוע לא נאמר במפרש מה פן הנה בכור. ויש לומר, דהנה אמרו ר"ל: "אין בו מים, אין בו דברי תורה שנמשלו למים". ולכן אין צורך לפרש שהיו בכור נחשים ועקרבים, משום שמי שאין בו דברי תורה, יש בו בדרך ממילא דברים המנגדים לתורה. ועל-דרך פרוש הבעל-שם-טוב על הפסוק וסרתם ועבדתם: "פאשר האדם מפריד את עצמו מהש"ת, מיד הוא עובד עבודה זרה, ולא שיש דבר ממצע".

(לקוטי שיחות טו עמ' 324)

וּתְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ: ^א וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־
גְּדֵי הָעֵנִים בְּיַד רַעְהוּ הַעֲדֹלְמַי לְקַחַת הָעֶרְבוֹן
מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצְאָהּ: ^{בא} וַיִּשְׁאֵל אֶת־אֲנָשֵׁי
מִקְמֹה לֵאמֹר אֵיךָ הַקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינַיִם עַל־
הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בְּזֶה קְדָשָׁה: ^{בב} וַיִּשָּׁב
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצְאָתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי
הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בְּזֶה קְדָשָׁה: ^{בג} וַיֹּאמֶר
יְהוָה תִּקְחֵהָ לָּהּ פֶּן נִתְּיָה לְבוֹז הַגֹּיִם שְׁלַחְתִּי
הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצְאָתָהּ: ^{בד} וַיְהִי |
כַּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגַּד לְיְהוָה לֵאמֹר זָנַתְהָ
תָּמַר כַּלְתֶּךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנוּגִים וַיֹּאמֶר
יְהוָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשְׂרָף: ^{כה} הוּא מוֹצֵאת וְהִיא
שְׁלַחָה אֶל־חַמְיֶיהָ לֵאמֹר לֹא־יֵשׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לֹא
אֲנֹכִי הָרָה וְהֵאמֵר הַפְּרִיָא לְמִי הַחֲתֻמָּת
וְהַפְתִּילִים וְהַמְטָה הָאֵלֶּה: ^{כו} וַיִּפְרַי יְהוָה וַיֹּאמֶר
צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיהָ לְשַׁלְּהָ בְנִי
וְלֹא־יֹסֵף עוֹד לְדַעְתָּהּ: ^{כז} וַיְהִי בַעַת לְדַתָּהּ
וְהִנֵּה תֹאמִים בְּבִטְנָהּ: ^{כח} וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתֵּן־יָד
וַתִּקַּח הַמַּיִלֶדֶת וַתִּקְשָׁר עַל־יָדוֹ שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה
יֵצֵא רֵאשִׁינָה: ^{כט} וַיְהִי | כַּמְּשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא
אַחִיו וְהֵאמֵר מִה־פְּרִצָתָ עָלֶיךָ פָּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
פָּרִץ: ^ל וְאַחַר יֵצֵא אַחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנִי
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זְרַח: ^ם

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרִץ . . . וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זְרַח (לה, כט-ל) זְרַח –
רומו לעבודת הצדיקים, שאור תורתם ועבודתם זורח באפן
תמידי וקבוע. פָּרִץ – רומו לעבודת בעלי תשובה, שעבודתם
היא בדרך פריצת גדר, יציאה מהגבולותיו של האדם
והתקבוצות אל ה'. זהו שאמרו רז"ל "פָּרִץ זה משיח, שגאמר
עלה הפורץ לפניהם", כי חדושו של משיח הוא עבודת
התשובה, כמאמר "משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא".
(לקוטי שיחות ל עמ' 188)

מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאֲלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה: ^א וַיְהִי
יְהוָה אֶת־יֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: ^ב וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ: ^ג וַיִּמְצָא
יֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׂרַת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ
וְכָל־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: ^ד וַיְהִי מֵאֹז הַפְּקִיד אֹתוֹ
בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־
בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַל יֹסֵף וַיְהִי בְרַפְתַּי יְהוָה
בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֵה: ^ה וַיַּעֲזֹב כָּל־
אֲשֶׁר־לּוֹ בְּיַד־יֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאֻמָּה כִּי
אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יֹסֵף יָפֵה־
תָּאֵר וַיִּפֶּה מְרֹאֵה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם (לט, א) כְּבִשׁוֹן, הַמִּדְּ"א וַיִּרְדַּע מִיָּם עַד
יָם. שְׁלֹט בְּהוֹן, הַמִּדְּ"א כִּי הוּא רוֹדֵה בְּכָל עֶבֶר הַנָּהָר
(בראשית רבה) הַפְּנִיָה וְהַמְטָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִיא הַעֲלוּי
שְׂבָא עַל יְדֵי הַגְּאוּלָּה. בְּגִשְׁמִיּוֹת - "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ
גָּדוֹל". בְּרִיחַנִּיּוֹת - הַכְּנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה. וְכָף רוֹאִים בְּדַבְרֵי
יֹסֵף לְאָחִיו: "כִּי לְמַחֲנֵה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם לְפָנֶיכֶם . . . לֹא אִתְּם
שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֲלֵיכֶם". וְהַדָּבָר מְדַבֵּר גַּם בְּפִסּוּקֵינוּ:
שְׁלִיטְתוֹ שֶׁל יֹסֵף עַל מִצְרַיִם נִלְמַדַת מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹרְדוּ",
הַיִּינוּ שׁוֹזְהֵי הַפְּנִיָה וְהַמְטָה שֶׁל יְרִידָה זוֹ.

(לקוטי שיחות כה עמ' 194)

שְׁשִׁי וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־
אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יֹסֵף וְהֵאמֵר שְׂכַבָה עִמִּי:
^א וַיִּמָּאֵן | וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי
לֹא־יָדַע אֶתִּי מִה־בְּבֵית וְכֹל אֲשֶׁר־יִשְׁלֹוֹ נָתַן
בְּיָדִי: ^ב אֵינְנו גָּדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חֲשָׁד
מִמֶּנִּי מֵאוּמָה כִּי אִם־אוֹתְךָ בְּאֲשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְאִיךְ אֵעֲשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחַטָּאתִי
לֵאלֹהִים: ^ג וַיְהִי כְּדַבְּרָה אֶל־יֹסֵף יוֹם | יוֹם
וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֲצֵלָהּ לְהִיּוֹת עִמָּה:
^ד וַיְהִי כַּתּוּם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת
מְלֹאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שֶׁם בְּבֵית:
^ה וַתִּתְּפְּשׂוּהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שְׂכַבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב

חמישי ^א לְמָא וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנְהוּ
פּוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲוִי שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרַיִ

מִצָּרִים: ^א וַיִּקְצַף פְּרָעָה עַל שְׁנֵי סְרִיסָיו עַל שֵׁר
הַמְּשָׁקִים וְעַל שֵׁר הָאוֹפִים: ^ב וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר
בֵּית שֵׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר
יֹסֵף אֲסוּר שָׁם: ^ג וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף
אֹתָם וַיְשַׁרְתָּ אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר:
^ד וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בַּלַּיְלָה אַחַד
אִישׁ בְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֹפָה אֲשֶׁר לְמִלְךָ
מִצָּרִים אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר: וַיִּבְא
אֵלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבֹקֶר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:
^ה וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פְרָעָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר
בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מָדוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:
^ו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלַמְנוּ וּפְתָר אֵין אִתּוֹ
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לְאֱלֹהִים פְּתָרָנִים
סִפְרוּ־נָא לִי: ^ז וַיֹּסֶפֶר שְׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ
לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמֵי וְהִנֵּה־גֹפֶן לְפָנַי: ^ח וּבְגֹפֶן
שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהוּא כְפָרְחַת עֲלֶתָה נֹצֵה
הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁפְּלֶתִיהָ עֲנָבִים: ^ט וְכֹס פְּרָעָה בְּיָדִי
וְאָקַח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחֵט אֹתָם אֶל־כּוֹס
פְּרָעָה וְאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פְּרָעָה: ^י וַיֹּאמֶר
לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנוֹ שְׁלֹשַׁת הַשָּׂרִיגִים שְׁלֹשַׁת יָמִים
הֵם: ^{יא} בְּעוֹד א שְׁלֹשַׁת יָמִים יֵשֵׂא פְרָעָה אֶת־
רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבֵךְ עַל־כַּנְךָ וְנָתַתְּ כּוֹס־פְּרָעָה בְּיָדִי
כְּמִשְׁפֵּט הַרְאִשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָחוֹ: ^{יב} כִּי
אִם־זָכַרְתִּנִּי אֶתְךָ כְּאֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ־נָא
עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתִּנִּי אֶל־פְּרָעָה וְהוֹצֵאתִנִּי מִן־
הַבֵּית הַזֶּה: ^{יג} כִּי־גָנַב גָּנַבְתִּי מֵאֲרִץ הָעֶבְרָיִם
וְגַם־פָּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בְּבוּר:
^{יד} וַיֵּרָא שְׁר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פְּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
אֶף־אֲנִי בְּחֻלּוֹמֵי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי עַל־
רֹאשִׁי: ^{טו} וּבִסֶּלֶת הַעֲלוּזִין מִכֶּל מֵאֲכָל פְּרָעָה מֵעֵשָׂה
אָפָה וְהָעוֹף אֲכָל אֹתָם מִן־הַסֶּל מֵעַל רֹאשִׁי:
^{טז} וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פְּתָרְנוֹ שְׁלֹשַׁת הַסֶּלִים
שְׁלֹשַׁת יָמִים הֵם: ^{יז} בְּעוֹד א שְׁלֹשַׁת יָמִים יֵשֵׂא

בְּגָדוֹ בַּיּוֹם וַיִּנָּס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: ^{יח} וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
כִּי־עֹזֵב בְּגָדוֹ בַּיּוֹם וַיִּנָּס הַחוּצָה: ^{יט} וְהַתְּקֵרָא
לְאַנְשֵׁי בֵּיתָהּ וְהֵאמֵר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הִבִּיא
לָנוּ אִישׁ עֶבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ כֹּא אֵלֵינוּ לְשַׁכַּב עִמּוֹ
וְאֶקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל: ^כ וַיְהִי כִשְׁמִעוֹ כִּי־הִרִימְתִי
קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיִּנָּס וַיֵּצֵא
הַחוּצָה: ^{כא} וַתִּנְחַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו
אֶל־בֵּיתוֹ: ^{כב} וְהַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר
כֹּא אֵלֵינוּ הָעֶבֶד הָעֶבְרִי אֲשֶׁר־הִבְאָתָה לָנוּ לְצַחֵק
כִּי: ^{כג} וַיְהִי כִּהְרִימֵי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ
אֶצְלֵי וַיִּנָּס הַחוּצָה: ^{כד} וַיְהִי כִשְׁמִיעַ אֲדֹנָיו אֶת־
דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר בְּדִבְרֵים
הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר אַפּוֹ: ^{כה} וַיִּקַּח אֲדֹנָיו
יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־
כָּתִיב אֲסוּרֵי קְרִי אֲסִירֵי הַמִּלְכָּה אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם
בְּבֵית הַסֹּהַר: ^{כו} וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אֵלָיו
חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנוּן בְּעֵינֵי שֵׁר בֵּית־הַסֹּהַר: ^{כז} וַיִּתֵּן
שֵׁר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת פְּלִהֲאֲסִירֹם
אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם
הוּא הָיָה עֹשֶׂה: ^{כח} אֵין א שֵׁר בֵּית־הַסֹּהַר רָאָה
אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ כְּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר־
הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מִצְלִיחַ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

מִלְאֲכָתוֹ מִמֶּשׁ . . . לְעֵשׂוֹת צָרְכָיו עִמָּה (רש"י לט, יא) רַב
הָיָה מְדַבֵּק בְּהוֹרְאֵת אֲסוּר וְהַתֵּר, שֶׁהוּא בֵּין אָדָם לְמִקְוֶה;
וְאֵלּוֹ שְׂמוּאֵל הָיָה רָגִיל לְפַסֵּק דִּינֵי מְמוֹנוֹת, בֵּין אָדָם לְחֶבְרִי
(רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד). וְלִפִּי זֶה: רַב לֹא נִיחָא לִיה לְפָרֵשׁ
שִׂיּוֹסֵף כֹּא לְעֵבֶר עַל אֲסוּר כְּלָפִי שְׂמִיָּא (אף שֶׁפֶן מִשְׁמַע
מֵהוֹסֵפֶת הַתּוֹב "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בְּבֵית"). וְאֵלּוֹ
לְפִי שְׂמוּאֵל יִמְתַּק מֵה שָׂבָא לְעֵשׂוֹת צָרְכָיו עִמָּה דְּוָקָא כְּאֲשֶׁר
הַבַּיִת הָיָה רִיק, כִּי כֶּף אֵין פְּגִיעָה בְּבֵין אָדָם לְחֶבְרִי -
שֶׁעֲבוּדוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְפוֹטִיפֶר בְּ"פִשְׁקוּדָהּ עַל בֵּיתוֹ".

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 10)

שְׂבִיעִי ^מ וַיְהִי אַחַר הַדִּבְרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ
מִשְׁקָה מִלְכָּה מִצָּרִים וְהָאֹפָה לְאֲדֹנֵיהֶם לְמִלְכָּה

לאַחַר־י שׁ־גַנְבִּי גּוֹנְבְּתִי מֵאַרְצְךָ הַעֲבָרִים, וְנִמְכַר יוֹסֵף לְעַבֵּד, וְאַחֲרַי כָּל־זֶה עוֹד הוֹשִׁיבֻוּ אוֹתוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים לֵלֵא פֶשַׁע וְעִוֹן, הִנֵּה אֶפְשָׁר לְחָשׁוֹב שְׁבִמְצַב כִּזְהָה יִהְיֶה ״בְּרוּגְזוֹ״ עַל כָּל הָעוֹלָם, וּבְמִיּוֹחַד עַל שְׂרֵי פְרָעָה, שֶׁהָרִי אֶחָד מִשְׂרָיו הוֹשִׁיבֻוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים.

וְאִם־כֵּן כְּאֲשֶׁר רָאָה יוֹסֵף אֶת שְׂרֵי פְרָעָה ״וְהֵנָּם זֹעֲפִים״ הִנֵּה אֶפְשָׁר לְחָשׁוֹב שֶׁלֹּא הִנֵּה מִתְעַנֵּן בָּהֶם כָּל עֵינֶךָ. יִתֵּר עַל כֵּן, חָרִי מְצַב זֶה שֶׁשְׂרֵי פְרָעָה ״הֵנָּם זֹעֲפִים״ לֹא הִנֵּה צְרִיף לְעוֹרֵר אֶצֶל יוֹסֵף תְּמִיקָה, שֶׁחָרִי פְשׁוּט שֶׁשֶׁר הִנְמַצָּא בְּבֵית הָאֲסוּרִים יִהְיֶוּ פְנִי״ו זֹעֲפִים״.

אָף לְפִועַל לֹא הִנֵּה כֵּן, וְכְאֲשֶׁר רָאָה יוֹסֵף אֶת שְׂרֵי פְרָעָה שׁ־הֵנָּם זֹעֲפִים, הִנֵּה מְבַלִּי הִבֵּט עַל מְצַבֹּו וְכוּ׳, הִתְעַנֵּן בְּמַצְבֶּכֶם, וְשָׁאַל אוֹתָם ״מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם״, וְאִם הוּא יְכוֹל לְעִזּוֹד לָהֶם בְּמַשְׁוֶהוּ.

וְדוֹקָא עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה, שֶׁהִתְעַנֵּן בְּמַצְבֶּכֶם שֶׁל שְׂרֵי פְרָעָה, נִהְיֶה לִמְשַׁנָּה לְמַלְךְ, וְהִצִּיל אֶת הָעוֹלָם כּוֹלוֹ בְּשָׁנוֹת הַרְעָב.

וּמִזֶּה יֵשׁ לְלִמּוֹד עַד כִּפּוֹה יֵשׁ לְהִתְעַנֵּן בְּטוֹבַת הַזִּוּלָת.

(על־פי שיחת שׁ״פ מוקד תשל״ד - שיחות קודש תשל״ד עמ׳ 112 ואילך)

מִפְטִיר הִי בַיּוֹם הַשְּׁנַיִ הַקְּרִיב נִתְנָאֵל בְּנִי־צוּעֵר נְשִׂיא יִשְׁשֻׁכֶּר: הִי הַקְּרִב אֶת־קֶרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלִשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כִּי כֶּף אַחַת עֵשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִמְרַת: כִּי פֶר אֶחָד בְּוֶן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בְּוֶן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: כִּי שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: כִּי וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנִי־שְׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נִתְנָאֵל בְּנִי־צוּעֵר: פ

פפפ קי״ב פסוקים יב״ק סימן.

פְּרָעָה אֶת־רֹאשֶׁךָ מֵעֲלִיד וְתִלָּה אוֹתְךָ עַל־עַיִן וְאַבְל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעֲלִיד: כִּי וְיִהְיֶה | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּדָת אֶת־פְּרָעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־עַבְדָּיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ | שְׂרֵי הַמִּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שְׂרֵי הָאֵפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו: כִּי וַיֵּשֶׁב אֶת־שְׂרֵי הַמִּשְׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כֶּף פְּרָעָה: כִּי וְאֵת שְׂרֵי הָאֵפִים תִּלָּה כְּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: כִּי וְלֹא־זָכַר שְׂרֵי־הַמִּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ:

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מְלֻכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיְקַרֵּב מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעִנְיָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן יֵהא שְׁמַה רַבָּא מְבַרַךְ לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֻלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמַם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִידָהּ הוּא. אִמֵּן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, הַשְּׁבַחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אִמֵּן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

מִדּוּעַ שָׁאַל יוֹסֵף ״מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם״ ? כִּי פְּרָשְׁתֵּנוּ מִסּוּפֵר אוֹדוֹת דְּבָרֵי יוֹסֵף לְשְׂרֵי פְרָעָה, וְכֵּן אֶלֵּיָהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרַ וַיִּרְא אוֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים. וַיִּשְׁאַל גוֹ״ מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם״ (מ, רז). וְהִנֵּה, מִפְּרִטֵי דְבָרֵי יוֹסֵף לְשְׂרֵי פְרָעָה, וּמֵאוֹפֵן הַנְּהַגְתּוֹ אִתְּם, יֵשׁ לְלִמּוֹד הוֹרָאָה נְפִלְאָה:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עַיִן־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מְאֹד. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבְתֵיהָ שְׁלוֹם. אַרְף יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגִדִּיל תוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הקוץ, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(טו) וְנִלְווּ, וְיִתְחַבְרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוּמַר, לְהַאֲמִין בְּחַי. וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָהּ, אֲבָל שְׂכִינְתִי תִהְיֶה בְּתוֹכָהּ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הַרְבִּיִּם. (טז) חֲלָקוּ, לְנַחֲלֹתוֹ וּלְחֻלְקוֹ. (יז) תָּם כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שְׂחָקוֹ כָּל הָאֲמוֹת מִפְּחַד ה'. כִּי גֵעִיר, לְשׁוֹן הַעֲרָה וְיֻקְצֶה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְרַחֵם לַעֲשׂוֹת נֶקְמָה בְּגוֹיִם. (א) וַיְרַאֲנִי, בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׁמְנוֹ, לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שְׂלֵא מִחָה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׁאָרוּ נְשִׁיִּים נְכָרִיּוֹת. (ב) הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְּבִ"ה שֶׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לְבְנוֹתָהּ. הֲלוֹא זֶה אוֹד מִצֵּל מַאֲשׁ, כְּלוּמַר, אִיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוֹד (עַץ שֶׁמִּנְדָּרִים בּוֹ אֵת הָאֵשׁ) שֶׁנִּצּוֹל מַאֲשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מְשַׁלֵּךְ פֶּאֶשׁ עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחָב בֶּן קִוְיָה וְצַדִּיקוֹ בֶּן מַעֲשֵׂה נְבִיאֵי הַשִּׁקְרָה וְיְהוֹשֻׁעַ נִצֵּל מִן הַשִּׁפְרָה (כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְוּ בַּמַּסַּכַּת סַנְהֶדְרִין דף ע"ג, א). וְאֵם בֶּן זְכוּתוֹ רַבָּה, וְאִיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו. (ג) תִּהְיֶה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים,

עטרת מרים

יֵד רַגְנֵי וְשִׁמְחֵי בַת־צִּיּוֹן כִּי הִנְנִיבָא אֵל יְרוּשָׁלַיִם וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָהּ נְאֻמֵי־יְהוָה: טו אוּ וְנִלְווּ וְיִתְחַבְרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בְּיָוֵם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שְׂחִינְדוּ וְיִקְבְּלוּ דַת הָאֵמַת, וּבְכָל זֹאת וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָהּ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיִדְעֵתָ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֶלְיָךְ כִּי תִשְׁלַחֲנִי תְקוּדַת הַיָּתֵה לְהַחֲזִיר אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלְחֹת זוֹ

היא אליכם, לבשר ארְבֵּם כי יש תקוה: טז וְנָחַל יְהוָה הַמְּקוֹם יִחַל אֶת־יְהוָה לְחַיֵּית חֲלָקוֹ לְעוֹלָם עַל־אֲדָמַת הַקְּדֹשׁ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִפְּנֵהּ וּבְחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם לְהַשְׁכֵּן שָׁם שְׂכִינְתוֹ כְּמֵאָז: ז' תָּם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי יַעֲזוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: א וַיְרַאֲנִי בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוּא הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל בַּתְּחִלָּתוֹ זְכוּן בֵּית שֵׁנִי, עַן עֲזַרְיָה ג) עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה שְׂדֵן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשְׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִין יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁמְנוֹ לְקַטְרֵג עָלָיו שְׂלֵא מִחָה בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׁאָרוּ נְשִׁיִּים נְכָרִיּוֹת: ב וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה אֶל־הַשְׁטָן יַנְעֵר יְהוָה כָּף הַשְׁטָן וְיַנְעֵר יְהוָה פֶּעַל הַרְבֵּמִים כָּד הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַיִם הֲלוֹא זֶה הֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הוּא כְּאוֹד עַן

הפטרה לשבת חנוכה לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בוכריה פרק ב

ב יֵד רַגְנֵי וְשִׁמְחֵי בַת־צִּיּוֹן כִּי הִנְנִיבָא וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָהּ נְאֻמֵי־יְהוָה: טו וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בְּיָוֵם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָהּ וְיִדְעֵתָ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֶלְיָךְ: טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוָה חֲלָקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקְּדֹשׁ וּבְחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם: ז' תָּם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי יַעֲזוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: ג א וַיְרַאֲנִי

שְׂחִינְדוּ עִם אַחָב בֶּן קִוְיָה וְצַדִּיקוֹ נְבִיאֵי הַשִּׁקְרָה, וְיְהוֹשֻׁעַ נִצֵּל מִן הַשִּׁפְרָה (ירמיהו כ"ט) וְסַנְהֶדְרִין ע"ג) אִיךְ נִשְׂרַפּוּ בְּנֵיָו, וְאֵם בֶּן זְכוּתוֹ רַב וְאִיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו: ג וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים מִלֻּבְלָכִים מְעוֹן, כִּי עוֹד יִשְׁכּוּ הַנְּשִׁיִּים הַנְּכָרִיּוֹת תַּחַת

כלומר עדן היה עליו העון שלא מטה כנפיו. (ד) הסירו הפגרים הצאים מעליו, כלומר, הפרשו את כנפיו מנשותיהם הנכריות, ויסר העון מיהושע. ויאמר אליו, הפלאך אמר ליהושע. העברתי מעליך עונך, בטה שצוית להפריש כנף מנכריות, העברתי מעליך העון שנהיה כד. מחלצות, חלפות פגרים נאים, כלומר זכיות. (ה) ואמר, יה מאמר וזרה הנביא, שאמר, התפללתי עליו. צניף טהור על ראשו, כלומר שיהיה לו פתח פתחה גדולה לו ולרעהו אחריו, כיון שפרשו מן הנשים הנכריות. ומלאך ה' עומד, כך ראה זכריה כמראה הנבואה, שעד ששימו הצניף טהור על ראשו של יהושע, היה מלאך ה' עומד. (ו) ויעד, התרה בו. (ז) תדין את ביתי, משפט ותהיה פקיד על בית מקדשי. חצרי, העורה וסביבות בית המקדש. ונתתי לך מהלכים, בזמן תחית המתים אחיה אותך ותהיה מהלך. בין העומדים האלה, בין המלאכים שהם עומדים ונקמים לעולם. (ח) ורעיד, הם הנגיה משאל ועורה. כי אנשי מופת המה, שגם הם נצלו מכבשן האש כמזד, וראויים הם להעשות נסים על ידם. כי הנני מביא, כלומר, והדבור הוא שהנני מביא. את עבדי צמת, את המלך המשיח. כמו שכתוב "והקימתי לך צמח צדיק" (ירמיה נגה). ט) כי הנה האבן, יסוד הבית אשר יסדתי בימי כורש ואחר כך נתפלה המלאכה. על אבן אחת שבעה עינים, סופו להרחיב על אחר פי שבעה, כי נתן הקב"ה עיניו להרבות את כבוד הבית כנגניו. הנני מפתח פתחה, מתיר את קשוריה, כלומר, מפר עצת הגוים אשר כתבו שונה לכלל את המלאכה ומשתי, והסירותי את עון, את העונות ועגשם. כיום אחר, כיום שייפר החיבל, או אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה צבאות

כני ולא גרשו אותן, והוא לא מיתה בהם ועמד לפני המלאך: ד ונען המלאך שעמד יהושע לפני ואמר אל העומדים העמדים לפניו לאמר הסירו הפגרים הצאים מעליו מיהושע, רצונו לומר: כדילו כני את נשותיהם וימהלו לו ויאמר המלאך אליו ליהושע ראה העברתי מעליך עונך שיהיה כך על שלא מוית בהם והלבש אתך מחלצות חלפות פגרים נקים, כשיסר העון יגולה הכות: ה ואמר אני זכריה אמרתי אל המלאך ושימו צניף טהור על-ראשו של יהושע לחבו לחיותו שוב כהן גדול עם מצנפת על ראשו, ונתקבלו דברי וישמו הצניף טהור על-ראשו ויבלשהו פגרים של כהן גדול ומלאך יהוה עמד בכל משד הזמן שבעשה כל זה: ו אז בעת הלבש אותו כנף כהן גדול ויעד מלאך יהוה ביהושע העיד והתרה בו בשם ה' לאמר: ז כהן אמר יהוה צבאות אם-בדרך תלך שתתנהג כמדות ה' ואם את-משמרתי משמרת תורת ה' ומצותיו תשמר וגם-אתה תדין את-ביתי שישגיח על עבודת הבית ודיני הקרבנות וגם תשמר את-חצרי את הצרות המקדש להשיג על משמרת הבית בכל פרטיו, או אני מבטיח לך ונתתי לך יצא מן החר ליעתיד לבא שישמשו בבית השלישי שהם יתקדשו כמלאכים, והם יהיו מהלכים בין המלאכים הנצחיים העמדים לפני ה' האלה ויתהלכו עמם בתייהם: ח שמע-נא יהושע א הכהן הגדול אתה ורעיד הנגיה משאל ועורה השבים לפניך כראשי מופת המה כי נצלו מכבשן האש כמזד ומקראי לחר הדבור גם להם, והדבור הוא כיהנני מביא באחרית הימים את-עבדי צמח את מלך המשיח: ט כי א הנה האבן שהושם ביסוד כני בית העתיד אשר נתתי כד ורבל, מכון הוא לפני יהושע על-אבן אחת שבעה עינים לשמרות רבות מאת המקום כרודיה על הכני והוא הנני

מפתח פתחה ה' בעצמו יחקוק צורות על האבנים לפותק, כלומר הוא ימן כח ועור על המלאכה. נאם יהוה צבאות ומשתי והסירתי את־עון הארץ־הזאת ביום אחד כי אין לא יחסאו עוד ועונות הקודמים אפסלה, ואז י ביום ההוא שייסר החיבל נאם יהוה צבאות אין תשכנו לבטח

תקראו איש לרעהו אל־תחת גפן ואל־תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפריה מרוב הטובה שיהיה אז: א הנביא לא הבין את הפירא הקודמת, ולא ידע הפניה על מה שאמר שיפתח פתחה שבעה עינים, ועל כן נפל בשניה ותרדמה וישב המלאך הדבר כי הניעני ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו ויראוהו מראה אחרת שהוא פירוש הפירא הראשונה: ב ויאמר אלי מה אתה ראה במראה הנבואה כתיב ויאמר קרי ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב פלה וזהב פלה כל המנורה היתה זהב וכלה פמין ספל גדול עגול ובה היה השמן ושבעה נרותיה פמין קני המנורה ושבעה נרותיה פמין בויכזו שנותניו השמן והפתילה לתורה עליה שבעה ושבעה מוצקות לכל נר ונר כאן שבעה צורות קטנים שהשמן: זכ מן הגלה דרך אותן מוצקות לנרות אשר על־ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני זיתים עמוד עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלה ואחד על־שמאלה: ד ואען הרימותי קול ויאמר אל־ המלאך הדבר כי לאמר מהי אלה אדני על מה פאו אלה לרמוז: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלא ידעת הלא מעצמד משביל לדעת מה־התמה אלה ויאמר לא אדני לא השפילי לדעת: ו ויען ויאמר אלי לאמר זה פמו פמנורה שהכל נעשה מעצמו, והוא רמז לדברי־הזהב אל־זרפבל

תשכנו לבטח. י) אל תחת גפן ונו', כלומר תשבו לבטח, איש תחת גפנו ותאנתו. ב) וגלה על ראשה, מפעל על ראשה היה מעין כמראה ספל גדול עגול. ובה היה השמן. ושבעה נרותיה עליה, על קני המנורה היו שבעה נרותיה, הם הפלים שבהם הפתילות והשמן להאיר. שבעה

ושבעה מוצקות, לכל נר ונר היו כאים שבעה צורות קטנים שהשמן זכ מן הגלה דרך אותן מוצקות לכל נר ונר. ג) ושנים זיתים עליה, אצל המנורה היו שני אילנות שהנתיים גדלים בהם. ד) מה אלה אדני, מה זה שהנתיים נמסקים מאליהם, והשמן בא אל הנרות מאליהם. ו) זה דבר ה' אל זרפבל לאמר, זה סימן לך לתבטח על מלך המשיח שבא מנרע זרפבל. לא בחיל ולא בכח, כלומר, ממשלתו על האמות לא תהיה על ידי צבאות חילים רבים ולא בכח זרועו וכבשם במלחמה. כי אם ברוחי, הוא ימשל באמות מבלי טרח מלחמה, ורק ברוחי, כלומר ברצוני אשר אתן בלב האמות להיות נכנעים לו וקרים למשמעתו. ז) מי אתה הר הגדול, אתה מלך גוג שהנך חושב עצמך כהר גדול לעמוד בדרך של המלך המשיח, מה כח יש בך. לפני זרפבל למישר, למול המלך המשיח תהיה פארץ מישר לעבר בקלות, ולא תוכל לעשות שום עובד. והוציא את האבן הראשה, המלך המשיח יוציא את האבן הטובה והתשיבה להניחה ביסוד בגן בית המקדש. תשאות חן חן לה, או ישמע קול תשאות, שפלים יענו ויאמרו "הנה לאבן הזאת יש לה חן רב", כי היא טובה וחשוכה עד מאד.

ומשתי את־עון הארץ־הזאת ביום אחד: י ביום ההוא נאם יהוה צבאות תקראו איש לרעהו אל־תחת גפן ואל־תחת תאנה: ד א וישב המלאך הדבר כי ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו: ב ויאמר אלי מה אתה ראה כתיב ויאמר קרי ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב פלה וזהב פלה על־ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על־ראשה: ג ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על־שמאלה: ד ואען ויאמר אל־המלאך הדבר כי לאמר מה־אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר כי ויאמר אלי הלא ידעת מה־התמה אלה ויאמר לא אדני: ו ויען ויאמר אלי לאמר זה פמו פמנורה שהכל נעשה מעצמו, וכי אבן זרפבל למישר והוציא את־האבן הראשה תשאות חן חן לה:

על המלך המשיח שבא מנרע זרפבל לאמר או תהיה הנחת ה' לא בחיל ולא בכח כי אם־ברוחי שרוח ה' לבדו יתנו ומשול אמר יהוה צבאות: ז על מלך גוג יאמר מיראתה שתתשוב שאתה הר־הגדול לעמוד לפני זרפבל בפני המשיח לכל ויכל לעבוד, לא כן כי למולו תהיה למישר ויכל לעבוד והוציא ומלך המשיח יוציא את־האבן הראשה הראשון להניחה ביסוד בגן בית העתיד, ואז ישמיעו תשאות והמיה לאמר חן חן לה לאבן הזאת יש לה חן רב פעני כלם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבֹדָה, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָה, בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לַפָּנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקְדוּשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכַבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיט:

המולד: ליל ד', שְׁעָה 8 בְּעֶרֶב, דָּקָה 3 וְחֻלְקִים.
ראש חדש טבת, ביום הרביעי, הבא עלינו לטובה.

עטרת מרים

שי למורא

וַכֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שִׁלְשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁל עֲשֵׂרַת הַשְּׂבָטִים שֶׁהָיוּ בְּעֹבְדֵי הַזָּרָה וְגַלּוּי עֲרִיזוֹת וְשִׁפּוֹכֵת דָּמִים וְעַל־אַרְבַּעַת הַתְּקָמָה וְהוּא הַרְבִּיעִי לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בְּכֶסֶף שֶׁל שׂוֹחֵד אֶת הַצְּדִיק כְּדוֹנוֹ לְהַרְגוֹתוֹ וְאֶבְיוֹן שְׂמוֹנִים דִּינוֹ בְּעֶבֶר שׂוֹחֵד בְּשׂוֹי שֶׁל נְעֻלָּים: ז הַשְּׂאֵפִים עַל־עַפְרָאֲרִין הַמֵּאֲבִים לְקַחַת הַמַּעֵט כְּבֵרֵת אֲרִין שֶׁשֵׁשׁ לְדָל, וְהָ לְקַחוֹ בְּרֹאשׁ דָּלִים עַל יְדֵי שְׂכָרְתוֹ רֹאשׁוֹ וְהַתְּנַחֲמוֹ, כִּי וְשָׁפְרוּ עָלָיו עֲדֵי וְהִנֵּי שָׁקַר וְהִרְדָּה עֲנֻוִים הַחֲלָשִׁים יָפוּ לְדָתָם מִשִּׁפְט מִתְּ כְּדֵי לְהַרְגוֹ אוֹתָם וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל־הַנְּעֻרָה

1) וְעַל אַרְבַּעַת לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ, עַל פְּשַׁע רְבִיעִי אֵין עוֹד לְהַשִּׁיבוֹ רִיקָם מִלְּהַשִּׁיב לוֹ גְּמוּלָה. עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיקָה, הַרְבִּיעִים הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זְכָאי בְּדִין, וְעוֹתוֹ אֶת דִּינוֹ בְּגִלּוֹל כֶּסֶף הַשְּׂחָד שֶׁהָיוּ מִקְבָּלִים מִיָּד בְּעַל דִּינוֹ, וְאֶבְיוֹן, וּמִטִּים דִּין הַאֲבִיוֹן לְרַעְתּוֹ. בְּעֶבֶר נְעֻלָּים, כְּלוּמַר, אֶפְלוּ בְּמַעֵט שְׂחָד הָיוּ מִטִּים אֶת הַדִּין. ז) הַשְּׂאֵפִים עַל עַפְרָאֲרִין, כָּל שֶׁאִתָּם בְּהוֹתָם הוֹלְכִים עַל עַפְרָאֲרִין. בְּרֹאשׁ דָּלִים, אִידֵךְ לְשֵׁלֵט עַל רֹאשֵׁיהֶם שֶׁל הַדָּלִים לְגוֹל אוֹתָם. וְהִרְדָּה עֲנֻוִים יָפוּ, וּמִשִּׁפְט עֲנֻוִים יָפוּ דִיקָם בְּשִׂחָד.

הפטרה לפרשת וישב לשמו"ת עמוס פרק ב'ג
ב וַכֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שִׁלְשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבַּעַת לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֶבֶר נְעֻלָּים: ז הַשְּׂאֵפִים עַל־עַפְרָאֲרִין בְּרֹאשׁ דָּלִים וְהִנֵּי שָׁקַר וְהִרְדָּה עֲנֻוִים יָפוּ וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל־הַנְּעֻרָה

המאורסה לננות עמה למען חלל את-שם קדשי שאמרתי להם קדושים תהיו: ח ועל-בגדים חבלים תלקחום כמשפון מאלה המסורבים במשפטים של השופטים, וְאִן מַטִּים הַשׁוֹפְטִים אֶת עֵצָוֶן אֲצֶל כְּלִימוֹכָה לְהַסֵּב עֲלֵיהֶם בְּאֵלֶם מִזְבְּחֵי אֱלֹהֵיהֶם וְיִין עֲנוּשִׁים מֵאֵלֶּה שֶׁבִּלְעוֹשׂ עוֹנֵשׂ לַתַּת כֶּסֶף וְהָב וּבֹ וְשִׂתּוֹ הַשׁוֹפְטִים בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:

ט אִד תַּתְּעִבוּ אִתֶּם בְּתוֹעֵבוֹת אֵלֶּה וְאַנְכִי הַשְׁמֵדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם שְׂאֵל וְיִמְאֹר בְּשַׂקְצִים אֵלֶּה, שְׁהַם עֲבוּד־הַזָּרָה וְגִלּוֹ עֲרוּת, וְהַשְׁמֵדָה עֲצֻמַּת הַחַתָּה גַם כֵּן לְמַעַלָּה

מִדְרָד הַכּוֹבֵעַ, כִּי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר כִּגְבְּהָ אַרְזִים גְּבֹהָ וְחָסֵן תְּקוּף הוּא כְּאֵלֹנִים, וּבְכַל זֹאת וְאֲשַׁמֵּד פְּרוֹ מִמַּעַל שִׁמְחוּ וְשָׂרְשׁוּ מִתְּחַת וְאָבָד כָּל זָכָר לְמוֹ: י וְאַתֶּם הֲלֹא

יַדְעֶתֶם אִתִּי כִּי וְאַנְכִי הָעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאוֹלְךְ אֶתְכֶם וְסַפַּקְתִּי צִדְקֶיכֶם בְּמִדְבַר אֲרָבָעִים שָׁנָה לְרִשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: יא הֲלֹא בְּכֹל יְמֵי הַדּוֹרוֹת וְאַקִּים מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים

וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְגֹזְרִים הָאָרֶץ אֵינֶי־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאֲם־יְהוָה: יב וְתִשְׁקוּ אֶת־הַנְּזֹרִים יִין וְעַל־הַנְּבִיאִים צוִיֹתֶם לֹא־תִנְבְּאוּ: יג הַגֵּה אֲנִי מֵעֵיק תַּחְתִּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲיֵק הָעֲגָלָה הַמְּלֹאָה לְהָ עָמִיר: יד וְאָבָד מִנּוֹם

מִקָּל וְחִזֵּק לֹא־יִאֱמִין כְּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יִמְלֹט נַפְשׁוֹ: טו וְתַפֵּשׂ הַקִּשְׁתַּל לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרָגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרִכְבּ הַפֹּסֵם לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ: טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

ח ועל בגדים חבלים, ועל בגדים שגלגחו למשפון מאלו שחיבו אותם לשלם לפי פסק דינם המשפחתי. וְאִן מַטִּים הַשׁוֹפְטִים אֶת עֵצָוֶן אֲצֶל כְּלִימוֹכָה לְהַסֵּב עֲלֵיהֶם עוֹשׂ עוֹשֵׁי, וְיוֹ שְׁנֵיבָה בְּכֶסֶף שְׂשֹׁלֵם עַל יְדֵי אַנְשִׁים שֶׁהִטִּילוּ עֲלֵיהֶם עוֹשׂ עוֹשֵׁי, בֵּית אֱלֹהֵיהֶם, בְּבֵית עֲבוּד־הַזָּרָה שְׁלָהֶם. ט וְאַנְכִי הַשְׁמֵדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂים כְּאֵלוֹ הַשְׁמֵדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי. וְהִזְכִּיר אֶת הָאֱמֹרִי כִּי הוּא הָיָה הַחִזֵּק שֶׁשָּׁבַע הָאֱמֹנִים, וְחָסֵן, חִזֵּק וְתִקְוָה, כְּאֵלֹנִים, מִיּוֹן עַד חִזֵּק מֵאֶדָּה. יא וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְגֹזְרִים, אֲפִלוּ הַבְּחֹרִים שֶׁדָּרְכֶם לִלְכַת אַחַר תֵּאָדוּ הַבְּשֵׁר וְתִינוּ, נִתְמִי בְּהֶם רִוּחַ מְרָחָה שִׁנְרוֹ מִן חִזּוֹ וְהָיוּ קְדוּשִׁים לִי. וְלִפְנֵי הַתְּרַגּוּם, "לְגֹזְרִים", פְּרוּשׁוֹ, לְמַלְפָּדֵי תוֹרָה. שְׁהָיוּ פְּרוּשִׁים מְדַרְכֵי עִם הָאֶרֶץ וְעוֹקְמִים בְּתוֹרָה. הֲאֵלֶּה אֵינִן זֹאת, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּתַמְיָהָה. כְּלוּמֹר, וְכִי אִתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹלִים לְהַכְחִישׁ אֶת זֹאת. יב וְתִשְׁקוּ אֶת הַנְּזֹרִים יִין, כְּלוּמֹר, פְּתִיתֶם אֹתֶם בְּדָרְכֵים עַד שֶׁשָּׁמְעוּ לְכֶם לְשָׂתוֹת יִין וְלִבְטֹל קְרִשְׁתֶּם. יג מַעֲיֵק, מַצִּיק עָמִיר, אֱלֹמוֹת הַתְּכוּבָה. יד וְאָבָד מִנּוֹם מִקָּל, אֲפִלוּ הַקָּל בְּרָגְלָיו לֹא יִצִּיל עֲצֻמוֹ מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, כִּי וּמִצָּאוֹ בְּכֹל מְקוֹם. טו לֹא יַעֲמֹד, לֹא יַעֲמֹד עַל עֶמֶדוֹ בְּמַלְחָמָה, כִּי וְרַד לְבָבוֹ וְנוֹס. טז עָרוֹם, בְּלוֹ נֶשֶׁק. ז א עַל כָּל הַמְשַׁפְּחָה, עַל כָּל הָעָם. ז ב יַדְעִיתִי, אֲהַבְתִּי וּבְחַרְתִּי. עַל כֵּן אֶפְקַד עֲלֵיכֶם, כִּי הַמְּלֹךְ יַכֶּם יוֹתֵר עַל עַבְדֵי הַעוֹמְרִים לְפָנָיו אִם יַעֲבְרוּ מִצִּוֵּתָיו. ז ג הִלְכֹו שְׁנַיִם יַחַד, יַחַד, וְחָסֵן שְׂלִכְנוּ שְׁנֵי

וְאַנְכִי יִלְכוּ אֶל־הַנְּעִרָה לְמַעַן חַלַּל אֶת־שֵׁם קְדוֹשִׁי: ח ועל-בגדים חבלים יטו אצל כל- מזבח ויין ענושים ושתו בית אלהיהם: ט ואנכי השמדתי את-האמורי מפניהם אשר כגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פרו ממעל ושרשו מתחת: י ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את-ארץ האמרי: יא ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לגזרים הארץ אין-זאת בני ישראל נאם-יהוה: יב ותשקו את-הנזורים יין ועל-הנביאים צויתם לא תנבאו: יג והגה אנכי מעיק תחתיתכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר: יד ואבד מנום מקל וחזק לא-יאמין כחו וגבור לא-ימלט נפשו: טו ותפש הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא ימלט ורכב הפוסם לא ימלט נפשו: טז ואמין לבו בגבורים ערום ינום ביום ההוא נאם יהוה: ג א שמעו את-הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל טז וְאֱמִין לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: ג א שְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל

עטרת מרים

יחדו בדרך אמת בלתי אִם-נועדו וקבעו מעד ללכת יחדיו למקום פלוגי:
 ד הישאג אריה ביער וטרף אין לו כשאריה לכד טרף דרכו לשאוג
 היתן כפיר קולו צעיר קולו קול שמה ממענתו בלתי אִם-לכד
 מה: ה התפול התשפון צפור על-פח רשת הפרושה על הארץ
 ומוקש אין לה כפה לצוד את הצפור, היעלה פח מן האדמה
 דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה להציל נפשו, מנרנד הפח ומעלהו קצת מן האדמה ולכוד לא ולכוד: בעת
 הפליחה מעמידים הצופה לראות אם בא האויב, וכאשר יבוא יתקע בשופר להזהיר את העם ואִם-יתקע שופר של הצופה בעיר להזהיר את העם כשרואה אויב בא ועם לא יחרדו אִם-תהיה רעה בעיר ויהיה לא עשה בגמול המעשה.
 וכן שתראו שמתקמים דברי הנביא ואך לא תשובו אלי: ז כי לא יעשה אדני יהוה דבר פי אִם-גלה סודו כמתחילה אל-עבדיו הנביאים: ח אריה שאג מי לא ירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא

שי למורא

אנשים ברנע אחד למקום אחד בעבור דבר אחד, אם לא נועדו זה עם זה: ד) וטרף אין לו, כשאריה אוחז טרף, דרכו לשאוג. כפיר, אריה צעיר. ה) התפל, וכי תשפון. על פח הארץ, על מלכדת פרושה על הארץ. ומוקש, פתיון לצפור, כגון גרעיני תבואה. היעלה פח מן האדמה, כשנאחז העוף בפת, ורצה לברת, ועוקר הפח ומעלהו ממקומו מעט. ולכוד לא ולכוד, שבאותה שעה העוף כבר לכוד. ו) אם יתקע שופר בעיר, שופר של הצופה לראות אם באים גיבוס על העיר, להזהיר את העם.

היעלה פח מן האדמה ולכוד לא ולכוד: ו אִם-יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אִם-תהיה רעה בעיר ויהיה לא עשה: ז כי לא יעשה אדני יהוה דבר פי אִם-גלה סודו אל-עבדיו הנביאים: ח אריה שאג מי לא ירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא

עטרת מרים

א ויעש חירום את-הפירות ואת-היעים ואת-המזרקות ויכל חירם לעשות את-כל-המלאכה אשר עשה למלך שלמה לצורך בית יהוה: ב עמדים שנים וגלות הכתרת חלק המתחזן מהכתר אשר-על ראש העמודים שתים והשכבות סרוו שתים לכפפות את-שתי גלות הכתרת אשר על-ראש העמודים: ג ואת-הרמנים ארבע מאות העשיות לתלות בתחתית לשתי השכבות שני טורים בכל טור מאה רמנים לשבכה האחת לכפפות את חלק העליון מן שתי גלות הכתרת אשר על-פני העמודים: ד ואת-המכנות מלשון פן בסים והיו ממחמת לפירות עשר ואת-הפירות עשרה על-המכנות: ה ואת הים האחד ואת-הבקר שנים-עשר תחת הכתרת אשר על-ראש העמודים: ג ואת-הרמנים ארבע מאות לשתי השכבות שני-טורים רמנים לשבכה האחת לכפפות את-שתי גלות הכתרת אשר על-פני העמודים: ד ואת-המכנות עשר ואת-הפירות עשרה על-המכנות: ה ואת הים האחד ואת-הבקר שנים-עשר תחת הים:

שי למורא

א) את הפירות, כלי נחשת כעין סורים לשים בהם את הדשן מעל המזבח. (ונקראו "פירות" מלשון פרה שיש בה אפר ודשן). ואת היעים, כלים שבהם מרימים את הדשן מעל המזבח. ואת המזרקות, ספלים שבהם מקבלים את הדם לזריקה על המזבח. ויכל חירם, הוא היה בנו של חירום הנזכר בפסוק לפני זה (ראו מלבי"ם). בית ה', לצורך בית ה'. ב) עמודים שנים וגו', שני העמודים שהעמדו באולם של בית המקדש. והשכבות, מעשה קליעה, כעין שרשרות. ד) המכנות, בססים לכיור הנחשת, ולקם גלגלים וכו' כמבאר לעיל בפרק זה בספר מלכים. ה) ואת הים, ברכה עשויה על-ראש העמודים שתים והשכבות שתים לכפפות את-שתי גלות הכתרת אשר על-ראש העמודים: ג ואת-הרמנים ארבע מאות לשתי השכבות שני-טורים רמנים לשבכה האחת לכפפות את-שתי גלות הכתרת אשר על-פני העמודים: ד ואת-המכנות עשר ואת-הפירות עשרה על-המכנות: ה ואת הים האחד ואת-הבקר שנים-עשר תחת הים:

הַיָּמִים: וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת וְאֵת כָּל־הַפְּלִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֻשֶׁת מִמֶּרְט
צִרִיף וּמוֹנֵקֶס: זְבַכְכֶּר הַיֵּרֶדֶן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ שֶׁפֶד בָּהֶם אֵת הַנְּחֻשֶׁת לְאַחַר
הַהֲחַבָּה בְּמַעֲבַה הָאֲדָמָה עֵבֵי הָאֲדָמָה, חֲפֵר צוּרוֹת הַפְּלִים הַהֵם בֵּין סְפוֹת
וּבֵין צָרְתָן: ח וַיִּנְחַ שְׁלֹמֹה
מִלְשָׁקוֹל אֶת־כָּל־הַפְּלִים מֶרֶב
מְאֹד מְאֹד לֹא נִחְקַר לְדַעַת
מִשְׁקַל הַנְּחֻשֶׁת: ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה
אֵת כָּל־הַפְּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה
אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשְּׁלֶחָן
קְבוּצַת הַשְּׁלֵחֹת, כִּי עָשָׂה עֲשֵׂה
(ד"ה ב ד ח). אֲשֶׁר עָלוּ לֶחֶם
הַפָּנִים הַשְּׁלֶחָן עֲשֵׂה זָהָב: י וְאֶת־
הַמְּנֹרוֹת הַחֹמֶשׁ כַּיְמִין מְנֹרַת מִשָּׁה
וְחֹמֶשׁ מִשְׁמָאל אֶבֶל כָּלֶם הַעֲמוּד
בִּדְרוֹם לַפָּנֵי הַדְּבִיר שֶׁהוּא הַפְּתַח
הַנִּשְׁקָף לַהֵיכָל, וְהַמְּנֹרוֹת עֲשֵׂה מִזָּהָב
סָגוּר נָקִי וּמוֹנֵקֶס וְהַפְּרָח שֶׁל מְנֹרָה
וְהַנֶּגֶרֶת הֵם בְּיֻכִין שְׁוֹתְנִין בְּהֵן הַשְּׁמֹן
וְהַפְּתִילָה וְהַמְּלַקְחִים שְׁמֵרִימִים בְּהֵן
אֵת הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשְּׁמֹן עֲשֵׂה מִזָּהָב:
יא וְהַסְּפוֹת וְהַמְּזֻרְקוֹת כָּלֵי שֶׁל
מִינֵי זָמֵר וְהַמְּזֻרְקוֹת לְקַבֵּל דָּם
וְהַפְּתוֹת לְבֹזֵי לְבֹנָה וְהַמְּחֹתוֹת
לְחַתּוֹת בָּהֶם הָאֵשׁ עַל הַקְּמֹרֶת וְזָהָב
סָגוּר וְהַפְּתוֹת הֵם הַעֲשׂוֹת לְהַצִּיב
בְּהֵן צִירִים לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי
לְסַבֵּב אֵילָךְ וְאֵילָךְ שֶׁהוּא לְקַדָּשׁ
הַקְּדוֹשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת שֶׁהוּא
לְהֵיכָל הַיּוֹ זָהָב:

וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת
וְאֵת כָּל־הַפְּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם
לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֻשֶׁת מִמֶּרְט:
ז בְּכַכֶּר הַיֵּרֶדֶן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבַה הָאֲדָמָה
בֵּין סְפוֹת וּבֵין צָרְתָן: ח וַיִּנְחַ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־
הַפְּלִים מֶרֶב מְאֹד מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל
הַנְּחֻשֶׁת: ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַפְּלִים
אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־
הַשְּׁלֶחָן אֲשֶׁר עָלוּ לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: י וְאֶת־
הַמְּנֹרוֹת הַחֹמֶשׁ מַיְמִין וְחֹמֶשׁ מִשְׁמָאל לַפָּנֵי
הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפְּרָח וְהַנֶּגֶרֶת וְהַמְּלַקְחִים
זָהָב: יא וְהַסְּפוֹת וְהַמְּזֻרְקוֹת וְהַמְּזֻרְקוֹת
וְהַפְּתוֹת וְהַמְּחֹתוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפְּתוֹת
לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקַדָּשׁ הַקְּדוֹשִׁים
לְדַלְתֵי הַבַּיִת לְהֵיכָל זָהָב:

שי למורא
מנחשת, ועמדה על שנים עשר בקר שהיו עשויים מנחשת. (ו) נחשת
ממרט, מתכת הנחשת היתה צרופה ומונקקת וקרה מאד. (ז) בככר
היירדן, ששם היתה האדמה עבה ומקשרת למלאכה זו. יצקם, התייבס
ויצקם כתבניתם. (ח) וינח שלמה את כל הפלים, הניח מלשקל
אותם. (י) חמש מימין וחמש
משמאל, מימין ומשמאל למנורה
שעשה משה רבנו. לפני הדביר,
בהיכל הקדש, לפני קדש הקדשים.
והב סגור, והב שסגרו אותו בכור
החורף לקרוא מסיג. והפרח, פרחי
המנורות. והנרות, מכלי השמן
והפתילות של המנורות.
והמלקחים, צבתים שמרמים
בהם את הפתילה מתוך השמן.
(יא) והספות והמזורות, מיני
כלי זמר. והמזורקות, כלים לקבלת
דם הקרבנות ולזריקת הדם על
המזבח. והכפות, הקיורים שבהם
שמים את הלבונה על השלחן.
והמחחות, כלים לאסוף בהם גחלי
אש מהמזבח החיצון למזבח הפנימי
להקטרת הקטרת. וכן להרימת הרשן
מהמזבח החיצון. והפתות, הן
העשויות להציב בהן את צירי
הדלתות במפתן ובמשקוף, בשביל
תנועת הדלתות. פרוש אחר, מפתחות
שפותחים בהם את הדלתות.
לדלתי הבית להיכל, וגם
הפתות של דלתות ההיכל, שהוא
הקדש שלפני קדש הקדשים, היו זהב.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

את שבע הפרות יפת המראה והבריאות וייקח
פרעה: (י"ב) ה ויששן ויחלם שנית והנה | שבע
שבילים עלות בקנה אחד בריאות ומבות:
והנה שבע שבילים דקות ושרופת קדים
צמחות אחריהן: ויתבלענה השבילים הדקות
את שבע השבילים הבריאות והמלאות וייקח
פרעה והנה חלום: (ישראל) ח ויהי בכקר ותפעם

מא « ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם
והנה עמד על-היאר: ב והנה מן-היאר עלת
שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר ותרענה
באחו: ג והנה שבע פרות אחרות עלות
אחריהן מן-היאר רעות מראה ודקות בשר
ותעמדנה אצל הפרות על-שפת היאר:
- ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר

וְהוּא אִישׁ כְּפֹתְרוֹן חֲלָמוֹ חֲלָמוֹ: י' וְשֵׁם אֶתְנֹו
 גַּעַר עֲבָדֵי עֶבֶד לְשֵׁר הַטַּבָּחִים וְנִסְפָּר־לוֹ
 וַיִּפְתְּרֵנוּ אֶת־חֲלָמֵינוּ אִישׁ כְּחֲלָמוֹ פֶּתֶר:
 י" וַיְהִי כֹאֲשֶׁר פָּתַרְנוּ לָנוּ כֵּן הָיָה אֵתִי הַשֵּׁבִי
 עַל־כִּנִּי וְאֵתוֹ תִּלְהָ: י" וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא
 אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן־חֲבוּר וַיַּגְלַח וַיַּחְלֶף
 שְׂמֹלֵתוֹ וַיָּבֵא אֶל־פְּרָעָה:

רוחֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כְּלֵי־חֲרָטְמֵי מְצָרִים
 וְאֶת־כְּלֵי־חֲכַמֵּיהָ וְיִסְפֹּר פְּרָעָה לָהֶם אֶת־חֲלָמוֹ
 וְאִין־פֹּתֵר אוֹתָם לְפְרָעָה: ט' וַיִּדְבַּר שֵׁר
 הַמְּשָׁקִים אֶת־פְּרָעָה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאֵי אֲנִי
 מִזְכִּיר הַיּוֹם: פְּרָעָה קָצַף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֵתִי
 בְּמִשְׁמֹר בֵּית שֵׁר הַטַּבָּחִים אֵתִי וְאֵת שֵׁר
 הָאֲפִים: י" וַנַּחֲלֵמָה חֲלוֹם בְּלֵילָה אֶחָד אֲנִי

אגרות קודש

ב"ה, י"ב כסלו, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"ח נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שמעון שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מגי' כסלו והקודם לו. וגם לאחרי ביאורו במכ"י אינו מובן סיבת שתיקותו הארוכה ואין צועקין על העבר.

בשאלתו אודות מנהגי היארצייט שאין עוברים לפני התיבה בש"ק מלפני היארצייט וכו'. אם יש למנוע אותם הרוצים לעבור לפני התיבה, הנה כגון דא לא שמעתי, ואינני מבין התועלת בזה.

בהנוגע לעשות ציורים על העמוד וכן כתבת שונות. לדעתי חשש בדבר בלבול כוונת המתפלל והיסח הדעת בתפלה בה עומד שלא תמיד מתאמת להכתוב על העמוד והתיבה.

והא דבכמה בתי כנסיות אין נוהרים בזה, י"ל טעמם שמפני הרגילות בהכתב וציורים אין חוששים שיגרום להיסח הדעת מפני הרגילות שבהם, והוא ע"ד המבואר בנוגע לנשיאת כפים דאם דש בעירו שאני. ובכ"ז לדעתי הוא תירוץ כל שהוא, כיון שמתחלפים היורדים לפני התיבה ובהם גם כאלו שאין מתפללים אפילו בבית הכנסת זה ולא ראו הציורים אפילו באקראי, וצ"ע נ"כ שאו"ח ס"צ סכ"ג.

בשאלתו אודות אמירת ברכו לפני עלינו ביום קריאת התורה. הנה מעולם לא שמעתי ע"ד מנהג זה ובטח יבארו בפרטיות יותר, אם הכוונה גם לתפלת שחרית דיום ב' והי' וכו'.

בענין הסליחות בצום גדלי'. נראה לי וכן הנהגתי בביהכ"נ כאן, שמזכור רחמיך יאמרו ע"פ הסדר דכל ימי הסליחות - ולא כנדפס בקובצי סליחות וגם לא כמו בערב ראש השנה.

ומובן ג"כ שאם אומרים בתוך התפלה אין לומר עוה"פ אשמנו וכו', למנהג ע"פ הארז"ל שאין לאומרו אלא פעם אחת.

בברכה.

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:18	16:18	17:07	17:06	16:38	16:38	12:03	12:00	09:51	09:48	08:58	08:55	08:22	08:19	06:28	06:23	באר שבע (ח)
17:14	16:04	17:03	17:02	16:37	16:37	12:02	12:00	09:52	09:48	08:59	08:56	08:22	08:19	06:30	06:26	חיפה (ח)
17:15	16:00	17:04	17:03	16:40	16:40	12:01	11:59	09:50	09:47	08:57	08:54	08:21	08:17	06:27	06:23	ירושלים (ח)
17:16	16:14	17:05	17:04	16:36	16:36	12:03	12:01	09:52	09:49	08:59	08:56	08:23	08:19	06:30	06:25	תל אביב (ח)
16:54	15:43	16:39	16:40	16:00	16:02	12:17	12:14	10:22	10:18	09:38	09:33	08:49	08:45	07:33	07:26	אוסטרליה, וינה (ח)
21:20	20:14	21:07	21:01	20:35	20:29	13:49	13:46	10:45	10:44	09:30	09:29	08:43	08:42	05:51	05:52	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:01	15:52	16:47	16:48	16:10	16:11	12:19	12:17	10:22	10:18	09:37	09:32	08:50	08:46	07:28	07:22	אוקראינה, אודסה (ח)
16:28	15:18	16:14	16:15	15:36	15:37	11:51	11:48	09:56	09:52	09:11	09:07	08:23	08:19	07:06	06:59	אוקראינה, דוניצ'ק (ח)
16:38	15:27	16:24	16:25	15:45	15:46	12:02	11:59	10:08	10:04	09:23	09:19	08:35	08:30	07:19	07:12	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
16:58	15:45	16:43	16:45	16:02	16:04	12:28	12:25	10:36	10:32	09:53	09:48	09:02	08:57	07:52	07:45	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
16:50	15:36	16:35	16:37	15:54	15:56	12:20	12:18	10:29	10:24	09:46	09:41	08:54	08:50	07:46	07:39	אוקראינה, קייב (ח)
18:11	17:14	18:01	18:00	17:35	17:34	12:45	12:42	10:28	10:25	09:33	09:29	08:59	08:56	06:55	06:51	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
17:30	16:22	17:16	17:17	16:43	16:44	12:45	12:43	10:47	10:43	10:01	09:57	09:15	09:11	07:51	07:45	איטליה, מילאנו (ח)
18:44	17:52	18:34	18:32	18:10	18:08	12:37	12:34	10:05	10:02	09:02	09:00	08:31	08:29	06:02	06:00	אקוודור, קיטו (ח)
20:42	19:40	20:30	20:24	19:59	19:54	13:22	13:19	10:22	10:20	09:08	09:07	08:24	08:24	05:34	05:34	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:00	20:50	21:45	21:39	21:09	21:04	14:15	14:12	11:07	11:06	09:50	09:49	08:58	08:58	06:06	06:07	ארגנטינה, בוליביה (ח)
17:27	16:25	17:15	17:15	16:43	16:43	12:29	12:26	10:24	10:20	09:34	09:30	08:54	08:50	07:14	07:09	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:13	16:10	17:01	17:01	16:28	16:29	12:18	12:16	10:15	10:11	09:26	09:22	08:44	08:40	07:08	07:02	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:14	16:11	17:01	17:02	16:29	16:29	12:19	12:16	10:15	10:12	09:26	09:22	08:45	08:41	07:08	07:03	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
17:46	16:41	17:33	17:34	16:59	17:00	12:54	12:52	10:53	10:49	10:05	10:01	09:22	09:18	07:49	07:44	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:01	17:04	17:50	17:49	17:23	17:22	12:44	12:41	10:31	10:28	09:37	09:34	09:02	08:58	07:05	07:01	ארה"ב, הווסטון (ח)
17:24	16:25	17:13	17:12	16:43	16:43	12:14	12:12	10:05	10:01	09:13	09:09	08:35	08:32	06:45	06:41	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:07	17:12	17:57	17:56	17:31	17:30	12:43	12:41	10:27	10:24	09:33	09:29	08:58	08:55	06:56	06:52	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:08	16:04	16:55	16:56	16:22	16:23	12:14	12:11	10:11	10:08	09:23	09:19	08:41	08:37	07:06	07:00	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:38	16:35	17:26	17:26	16:53	16:54	12:42	12:40	10:39	10:35	09:50	09:46	09:08	09:04	07:31	07:26	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:05	16:01	16:53	16:53	16:19	16:20	12:13	12:10	10:11	10:07	09:22	09:18	08:40	08:36	07:06	07:00	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:33	18:39	19:23	19:19	18:57	18:54	12:58	12:55	10:14	10:12	09:07	09:05	08:33	08:31	05:52	05:51	בוליביה, לה-פס (ח)
17:32	16:17	17:17	17:18	16:35	16:37	13:05	13:02	11:14	11:10	10:32	10:27	09:40	09:35	08:34	08:27	בלגיה, אמסטרדם (ח)
17:34	16:19	17:18	17:20	16:37	16:39	13:05	13:02	11:14	11:10	10:32	10:27	09:40	09:35	08:32	08:25	בלגיה, בריסל (ח)
19:23	18:27	19:12	19:08	18:50	18:46	12:33	12:30	09:43	09:41	08:34	08:32	07:57	07:56	05:12	05:11	ברזיל, סאו פאולו (ח)
19:09	18:13	18:59	18:55	18:32	18:28	12:21	12:18	09:32	09:30	08:23	08:21	07:47	07:45	05:02	05:01	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
16:50	15:37	16:34	16:36	15:53	15:56	12:23	12:20	10:33	10:29	09:51	09:46	08:58	08:54	07:53	07:46	בריטניה, לונדון (ח)
16:52	15:35	16:35	16:37	15:50	15:53	12:31	12:29	10:45	10:40	10:05	09:59	09:08	09:04	08:12	08:04	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:52	15:35	16:36	16:38	15:54	15:57	12:29	12:26	10:41	10:36	10:00	09:54	09:05	09:01	08:05	07:57	גרמניה, ברלין (ח)
17:19	16:05	17:04	17:05	16:23	16:25	12:48	12:45	10:56	10:52	10:13	10:08	09:22	09:17	08:12	08:05	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:31	18:33	19:20	19:15	18:59	18:55	12:34	12:31	09:42	09:40	08:31	08:30	07:54	07:53	05:07	05:07	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:36	17:43	18:26	18:25	18:01	18:00	13:01	12:58	10:40	10:37	09:43	09:40	09:11	09:08	07:00	06:56	הודו, מומבאי (ח)
18:33	17:40	18:23	18:22	17:58	17:57	12:57	12:54	10:36	10:33	09:39	09:36	09:07	09:04	06:55	06:51	הודו, פונה (ח)
16:45	15:35	16:30	16:31	15:52	15:54	12:06	12:03	10:10	10:06	09:25	09:21	08:38	08:33	07:19	07:12	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:07	07:13	08:45	08:49	09:27	09:31	10:16	10:19	12:20	12:23	16:32	16:32	17:17
יוון, אתונה (ח)	07:24	07:29	09:08	09:11	09:47	09:51	10:38	10:41	12:45	12:47	17:06	17:06	17:49
מלדוזה, קייטיב (ח)	07:32	07:38	08:54	08:58	09:41	09:45	10:27	10:30	12:24	12:27	16:17	16:15	17:07
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:55	06:58	09:06	09:09	09:38	09:41	10:35	10:38	12:56	12:58	17:56	17:58	18:33
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	04:34	04:35	07:24	07:24	08:26	08:28	09:46	09:48	13:01	13:04	20:10	20:15	21:13
נפאל, קטמנדו (ח)	06:38	06:42	08:39	08:42	09:14	09:17	10:08	10:11	12:23	12:26	17:08	17:09	17:47
סין, בייג'ין (ח)	07:18	07:23	08:58	09:02	09:39	09:43	10:28	10:32	12:34	12:36	16:49	16:49	17:34
סנגפור, סינגפור (ח)	06:53	06:55	09:21	09:23	09:51	09:54	10:54	10:56	13:24	13:27	18:56	18:58	19:32
פולין, ורשא (ח)	07:25	07:33	08:30	08:34	09:23	09:28	10:05	10:10	11:56	11:58	15:26	15:23	16:23
פרו, לימה (ח)	05:34	05:36	08:12	08:14	08:44	08:46	10:19	10:19	11:05	11:01	16:57	16:57	17:46
צרפת, ליון (ח)	08:03	08:09	09:29	09:33	10:15	10:19	11:01	11:05	13:00	13:03	16:57	16:56	17:46
צרפת, פריז (ח)	08:25	08:32	09:42	09:46	10:31	10:35	11:15	11:19	13:10	13:13	16:57	16:56	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:50	05:53	08:15	08:18	08:46	08:49	10:19	10:19	11:05	11:01	16:57	16:56	17:46
קנדה, טורונטו (ח)	07:33	07:39	09:04	09:08	09:48	09:52	10:36	10:39	12:37	12:40	16:44	16:43	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	07:16	07:22	08:43	08:47	09:28	09:32	10:15	10:18	12:14	12:17	16:13	16:12	17:00
קפריסין, לינקה (ח)	06:36	06:41	08:26	08:29	09:04	09:07	10:07	10:10	12:05	12:08	16:34	16:34	17:15
רוסיה, לובאוויטש (ח)	08:59	09:07	09:52	09:57	10:50	10:56	11:30	11:35	13:16	13:18	16:33	16:33	17:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:37	08:46	09:27	09:31	10:26	10:32	11:05	11:10	12:49	12:52	16:05	16:01	17:04
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	07:49	07:55	09:11	09:15	09:58	10:02	10:43	10:47	12:41	12:43	16:33	16:31	17:23
שווייץ, ציריך (ח)	07:54	08:01	09:16	09:20	10:03	10:07	10:48	10:52	12:45	12:48	16:42	16:40	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:27	06:30	08:44	08:46	09:15	09:18	10:14	10:17	12:38	12:40	17:49	17:51	18:25

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בנייה בית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית ובפתילות.

את הנרות מציעים בימי החנוכה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, אם נרות רגילים או כוסיות שמן זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ביום שישי מקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, לזמן הדלקת נרות השבת המתפרסם תמיד. תחילה מדליקים את נרות החנוכה ורק אחר כך מדליקים את נרות השבת. מכיון שמקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, יש להשתמש לנר חנוכה בנרות גדולים יותר, ולא בנרות הדקים הנהוגים - כדי שידלקו לפחות 70 דקות.

אם קרה והאשה הדליקה נרות שבת לפני שהודלקו נרות החנוכה - יכולים הגברים שטרם קיבלו עליהם את השבת להדליק את נרות החנוכה לפני זמן השקיעה.

במוצאי שבת חנוכה חוזרים מיד מבית הכנסת, מזרזים לערוך 'הבדלה', ואחר כך מדליקים נרות חנוכה (יש נוהגים לומר: "ברוך המבדיל בין קודש לחול", להדליק את נרות החנוכה ואחר כך להבדיל על היין).

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֶסִים לְאַבְוֹתֵינוּ, בְּיָמֵים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה:**

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֵינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

**הַנְּרוֹת הַלְלוּ אֱנוּ מְדַלְּקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנְּסִים, וְעַל הַנְּפִלְאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ
לְאַבְוֹתֵינוּ בְּיָמֵים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה, עַל יְדֵי בְּהִנְיָה הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׂמוֹנֵת יָמֵי חֲנֻכָּה,
הַנְּרוֹת הַלְלוּ קִדְּשׁ הֵם, וְאִין לָנוּ רְשׁוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֶלָּא לְרְאוֹתָן בְּלִבְךָ, בְּדִי
לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נְסִיךָ וְעַל נְפִלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.**

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתולכינו לשלום ותצדענו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחסות רעות בדרך ומכל-פריעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב